SC.21.Pl.6.

37
0 B
5

MAG
1242

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRAEDICATORUM.

TOMUS QUINTUS

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA

ROMAE, MDCCXLIX.

SUPERIORUM PERMISSU.

& PROSTANT VENALES VENETIIS

APUD SIMONEM OCCHI.

Digitized by Google

Digitized by Google

AD LECTOREM.

PAucis te admonere intereſt, amice lector, Tomum hunc ſcriptis conſignatum fuiſſe, antequam duo diplomata ſapientiſſimi Pontificis BENEDICTI XIV. manarent in lucem adverſus laxam opinionem illorum qui diſpenſatos ad eſum carnium, exemptos quoque a ieiunio contendebant. Et quoniam tantum mihi otii non ſuppetiit quo integram illam quæſtionem recognoſcerem, id in cauſſa fuit cur præfatam opinionem penitus improbabilem non pronuntiaverim. Laudatorum diplomatum & in præloquio adiecto ad *Lib. II.* & in ipſa de ieiunio cum eſu carnium coniungendo quæſtione, dum prælo tradendum ſcriptum fuit, memini; ſed non omnia, ut dixi, ad limam exegi, & nonnulla quæ hiſtoricam illius temporis controverſiam, libroſque ex utraque litterarii certaminis parte editos ſpectant, ſilentio præterii. Ad doctrinam tamen quod attinet, nihil in ea eſt, niſi me mea fallat opinio, quod ſpongia egeat. Unum dumtaxat me neglexiſſe pœnitet, quod in præſens commemorare iuvat. Vir Cl. ALEXANDER MANTEGAZZI ſacræ Theologiæ, & Iuris utriuſque Doctor primus fuit qui pro ſana aſſerenda doctrina contra adverſam, & uſquequaque graſſantem opinionem laxam in arenam deſcendit intrepidus, Diſſertatione latine ſcripta, editaque anno 1736. in lucem, cuius memini *pag.* 167. Continuo expertus ille eſt adverſarium Doctorem Petrum Copellotti, qui *Diatribam* italica lingua exaratam contra eamdem Diſſertationem evulgavit, ut molliorem opinionem propugnare infelici conatu pertentaret. Sed quam male ei alea ceſſerit, conſtat ex altero opere a *Mantegazzi* edito anno 1737. inſcriptoque: *Epiſtola Apologetica ad D. Bartholomæum Caſali adverſus Diatribam Petri Copellotti*. In hac Apologia non cauſſa modo, & doctrina, ſed urbanitate etiam, & modeſta ratione ſcribendi longe adverſario ſuo ſuperiorem ſe prodit perdoctus *Mantegazzi*. Diatribæ ſophiſmata omnino labefactat; eiuſdem nugas, & longius quæſitas ratiunculas gravi, & eleganti oratione repellit, & in nihilum redigit. Tertium inſuper opus in ſanæ do-

ctrinæ defensionem publici iuris fecit, quod hanc præfert epigraphen. *Il Disinganno dell' Apostolo Augusti intorno alla sua lettera al P. Benedetto Maria Brignole della Congregazione della Madre di Dio contro dell' Abbate Antonio Teodoro Carbonara sopra la questione: se chi per giusta cagione è dispensato dall' astinenza delle carni s' intenda dispensato dal digiuno.* In hoc quoque opere erudite iuxta ac docte dedocet alium adversarium, & afflictam caussam stilo nitido ac robusto exagitat. Hæc enarrare operæ pretium existimavi, ne præclarissimum MANTEGAZZI, qui primus calamum strinxit, & præliari bellum Domini cœpit, debita laude defraudarem.

Occasione data, pauca alia, tametsi levioris momenti, quæ hocce in Tomo scripsi, declaro. *Pag.* 41. docui peccata mortalia diebus festis exterius perpetrata, ut ebrietates, adulteria, & id genus cetera, talium dierum sanctitatem profanare. Si quis heinc consequi iudicaverit alia quoque peccata gravia tum interna, tum externa sacro præcepto adversari, suo in sensu abundet.

Pag. 73. scripsi. Qui simul cæcus, surdus, & mutus esset a nativitate, absolute loquendo, teneretur audire Missam. Quia cum præditus ratione supponitur, lumen Deus illi infundere potest, quo Sacrificio mente devota assistat. Ceterum, cum casus iste vix occurrat, si qui secus sentire velint, nullam illis intentabo litem.

Pag. 84. & *seq.* dixi, mihi minime arridere sententiam illorum qui defendunt satisfacere præcepto diei festi fideles qui ob finem pravum aspectandi impudice mulierem pergunt ad Missam audiendam. Quoniam, sicuti ibidem declaravi, defigere impudicos oculos in mulierem tempore Missæ, & simul Missam devote, & attente audire, duo mihi videntur extrema adeo opposita, ut simul coniungi nequeant.

Illud tandem lectores cordatos, & præiudiciorum vacuos rogo, obtestorque, ut si opiniones aliquas æquo aut laxiores, aut rigidiores, sive in hoc, sive in aliis Tomis editis, & edendis deprehenderint, statim me admonere ne dedignentur. Promptam enim, & sinceram spondeo palinodiam.

INDEX

Librorum, dissertationum, capitum, paragraphorum, & quæstionum quæ in hoc Tomo continentur.

LIBER PRIMUS

DE QUINQUE ECCLESIAE

PRÆCEPTIS.

De primo præcepto

DISSERTATIO I.

Digitized by Google

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

CAPUT IX.

DISSERTATIO II.

De operibus a quibus abstinere debent fideles festis diebus.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

Quæst.

DISSERTATIO III.

De præcepto audiendi Missam diebus festis.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

DISSERTATIO II.

De ieiunio.

CAPUT I.

C A P U T XIII.

C A P U T XIV.

C A P U T XV.

C A P U T XVI.

C A P U T XVII.

CAPUT XVIII.

CAPUT XIX.

CAPUT XX.

CAPUT XXI.

Quæst.

CAPUT XXII.

CAPUT XXIII.

CAPUT XXIV.

Quæst.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

CAPUT IX.

DISSERTATIO II.

De primitiis, & oblationibus.

CAPUT I.

CAPUT II.

LIBER QUARTUS

DE QUARTO, ET QUINTO ECCLESIAE PRAECEPTO,

nimirum de ſacramentali peccatorum confeſſione, & communione quotannis facienda.

DISSERTATIO I.

De præcepto annuæ confeſſionis.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

DISSERTATIO II.

De quinto Ecclesiæ præcepto, nimirum de sacra communione paschali.

FINIS.

		Errata	corrige sic.
Pag. 35.	lin. 4.	*abbato*	*Sabbato.*
72.	17.	in Scripturis revelatum	in Scripturis, aut traditione revelatum.
73.	2.	hic ſolent	hic nonnulli ſolent.
75.	4.	uſque ad dictum *Pater noſter*	uſque ad *Pater noſter*.
208.	18.	patientiæ	pœnitentiæ.
376.	33.	ut Leander	ut ait Leander.
377.	27.	vino ſecundum ſubſtantiam	divino ſecundum ſubſtantiam.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

LIBER PRIMUS
DE QUINQUE ECCLESIAE PRAECEPTIS.
DE PRIMO PRAECEPTO, QUOD FESTOS DIES COLERE PRAESCRIBIT.

Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas. Exod. xx. verſ. 8. & ſeqq.

DISSERTATIO PRIMA
DE FESTORUM SANCTIFICATIONE.

CAPUT I.

Gentes omnes quæ Deum colunt, dies festos celebrant. Varii hæreticorum errores recensentur, & refelluntur.

I. NULLA umquam tam inculta, nulla tam barbara gens fuit quæ diis ſuis feſtos dies non conſecrarit. Lactantius *Lib. II. divin. inſtit. cap.* III. indicat, nonnullos extitiſſe Philoſophos, qui omnem ſupremi Numinis cultum improbarunt: ſcilicet, qui, cum vi rationis naturalis falſas eſſe Ethnicorum religiones agnoſcerent, pluresque deos ſimul conſociare nequirent; & contra, veram religionem lumine cæleſti ob ſua crimina deſtituti, aſſequi minime valerent, religionem omnem abiecerunt. Hoc in errore fuiſſe Ariſtotelem, ſuſpicatur Caietanus 2. 2. *quæſt.* lxxxv. *art.* I. Hi o-

mnes ex illorum numero sunt de quibus ait Apostolus Paulus Rom. I. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt*. Si enim nullum Deum existere putabant, quid amentius? Si Deum agnoscentes, eidem cultum denegabant, quid rationi magis infestum? Religione itaque colendum esse Deum, ratio naturalis præscribit. Hæc porro religio in festorum maxime celebratione elucet.

II. Non est quod Ethnicorum varia superstitionum genera referam. Non parvi tamen interest hæreticorum verum Deum colentium errores in festis celebrandis brevissime recensere. Hac enim ratione, ut alibi diximus, Catholicorum doctrina manifestior evadit. Et ut ab antiquioribus initium ducam, Ebionitæ omnium primi docuerunt, Christianos debere dies festos tum novi, tum veteris testamenti celebrare, videlicet sabbatum æque ac dominicam; sicuti refert Eusebius *Lib. III. Hist. cap.* XXVII.

III. VVicleffistæ, Petrobusianorum errores renovantes, omnia festa de medio tollebant, eo quod ad Iudæorum cæremonias ea pertinere effutiebant; ut refert Thomas Valdensis *Tom. III. tit.* XVI. *cap.* cxl. Hunc errorem tribus D. Pauli textibus confirmabant. Primus habetur Rom. XIV. vers. 5. *Alius iudicat diem inter diem; alius autem iudicat omnem diem*. Secundus legitur Galat. IV. *Dies observatis, & menses, & tempora, & annos : timeo vos, ne forte sine caussa laboraverim in vobis*. Tertius tandem Coloss. II. *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi*.

IV. Lutherani, & Calvinistæ festos dies colendos esse docent; sed illorum celebrationem variis permiscent erroribus. Primum aiunt, dies festos haud esse ceteris diebus sacratiores; ac si mysterii, vel piæ significationis nihil præferrent. Volunt enim festa præscribi dumtaxat disciplinæ, ordinis, & politiæ caussa. Quapropter Catholicos accusant, quod iudaico more dierum habeant discrimen; & recitatos textus D. Pauli obtrudunt. Secundo Ecclesiam Romanam redarguunt, quod præceptorum vi cogat fideles ad festorum celebrationem: liberum siquidem volunt feriarum cultum; & solum ratione scandali, aut contemptus obligari Christianos ad festa observanda. Tertio asserunt, idololatriam redolere dies festos Sanctis consecrare. Placet ipsius Calvini verba referre, non tam ut ipsius verbis eius promam errores, quam ut ex iniqui Hæresiarchæ ore colligant non pauci quid diebus festis peragere debeant. Hæc autem scribit ille Lib. II. Instit. cap. VIII. §. 32. pag. 75. *Abrogato sabbato inter nos tamen etiamnum locum istud habet, ut statis diebus ad audiendum verbum, ad mystici panis fractionem, ad publicas orationes conveniamus: deinde ut servis, & operariis sua detur a labore remissio*. Item §. 33. *Paullo hic cogor esse longior, quod hodie ob diem dominicum tumultuantur nonnulli inquieti spiritus: plebem christianam quiritantur in Iudaismo foveri, quia retinent aliquam dierum observationem. Ego autem respondeo citra Iudaismum dies istos a nobis obser-*

observari : quia longo intervallo differimus in hac parte a Iudæis. Non enim ut cæremoniam arctissima religione celebramus, qua putemus, mysterium spirituale figurari ; sed suscipimus ut remedium retinendo in Ecclesia ordini necessarium . Atqui Paulus docet, non esse in eius observatione iudicandos Christianos : quia sit umbra rei futuræ. Ideo timet, ne inter Galatas frustra laborarit, quod adhuc dies observarent . Et ad Romanos asserit, superstitiosum esse, si quis iudicat inter diem & diem. At quis, præter istos dumtaxat furiosos, non videat de qua observatione intelligat Apostolus ? Non enim in finem istum politicum, & ecclesiasticum ordinem respiciebant . . . . Neque sic tamen septenarium numerum moror, ut eius servituti Ecclesiam astringam. Neque enim Ecclesias damnavero, quæ alios conventibus suis solemnes dies habeant, modo a superstitione absint. Quod erit, si ad solam observationem disciplinæ , & ordinis bene compositi referantur. Summa sit : ut sub figura Iudæis tradebatur veritas, ita nobis sine umbris commendatur : primum, ut perpetuum tota vita sabbatismum meditemur a nostris operibus, quo Dominus in nobis per suum spiritum operetur ; deinde , ut pia operum Dei recognitione privatim se quisque , quoties vacat , exerceat ; tum etiam ut omnes simul legitimum Ecclesiæ ordinem , ad verbum audiendum , ad sacramentorum administrationem, ad publicas orationes constitutum observemus ; tertio ne nobis subditos inhumaniter premamus. Ita evanescunt nugæ Pseudoprophetarum , qui iudaica opinione populum superioribus sæculis imbuerunt , nihil aliud afferentes , nisi abrogatum esse quod cæremoniale erat in hoc mandato (id vocant sua lingua diei septimæ taxationem] remanere autem quod morale est, nempe unius diei observationem in hebdomade. Hi sunt hæreticorum errores, quos sequentibus numeris breviter confutabimus.

V. Dico primum, *Sabbatum Hebræorum, & cetera veteris testamenti festa haudquaquam licere Christianis celebrare.* Quoniam sabbatum, & alia iudaica festa figuræ erant, & adumbratæ imagines futuræ lucis, quæ est Christus Dominus : istius itaque adventu antiquandæ omnino erant, & abrogandæ . Quapropter iure D. Paulus, ad Galatas scribens, redarguit mosaici ritus cultores, & feriarum observatores. Et Concilium Laodicenum *cap.* XXIX. anathema iis infligit qui sabbatum colunt. Nec refert quod sabbatum vocetur pactum sempiternum, signumque perpetuum *Exod.* 31. Sic enim appellatur, & quia res æternas portendit, & quia ad finem usque Reipublicæ iudaicæ durare debebat ; uti explicat Augustinus in quæstionibus super Exodum.

VI. Dico secundo, *Christianos obstringi dies festos celebrare, non solum ratione ordinis, & politiæ, sed ratione etiam mysterii, quod significant ; & esse dies istos aliis sacratiores, & sanctiores.* Prima pars per se patet. Præceptum siquidem sanctificandi festa, licet, prout cæremoniale est, antiquatum fuerit ; ut tamen morale , seu naturale, & divinum est (quam distinctionem immerito Calvinus reiicit) non

secus ac cetera Decalogi mandata, Christianos omnes obligat. Nec minus certum est, Christianorum festa mysticas continere significationes. Nam dies dominica memoria est resurrectionis Christi, & beatam vitam præfigurat. Insuper solemnes dies festi Natalis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis Domini, & Pentecostes, quos ex apostolica traditione Ecclesia celebrat, ut docet Augustinus *epis.* cxix. & Lutherani ac Calvinistæ pariter colunt, mysteria Iesu Christi repræsentant. Perperam ergo ad ordinem, & politiam Ecclesiæ eorumdem celebratio reducitur. Idque confirmatur ex eo quod communi & Patrum, & populorum voce dies festi modo *sacri*, modo *sancti*, modo *mystici* nuncupentur. Qua de re vide Ambrosium *serm.* lxii. Augustinum *Lib. XXII. de Civit. Dei cap.* iii. & Leonem *ser.* iv. *in Quadr.* Et revera, si Christus nascens præsepe, moriens crucem, resurgens tumulum consecravit; cur non etiam dies illos sanctificavit, quibus natus, passus, vitæque redditus est? Si templa, & altaria sacra dicuntur, quod sint Deo dicata; cur non erunt sacri quoque dies illi qui divino cultui sunt assignati?

VII. Dico tertio, *Festorum observationem, sublato etiam scandalo, & contemptu, lege obligante conscientiam merito Ecclesiam præcipere.* Iure siquidem divino devincti sunt fideles, dies aliquos festos celebrare; ut ex Scriptura sancta patet, & ratio naturalis præscribit. Nulli autem sunt dies festi divino iure definiti. Ergo Ecclesia hac pollet potestate, qua certos dies Deo sacros statuat, & eorumdem observationi fideles adstringat. Alioquin ius divinum minime consisteret, semel admisso quod Ecclesiæ lex non obligaret fideles suos. Isti enim, hac facta positione, possent non servare diem dominicum, nec Pascha, nec ulla alia festa: vel quisque posset ad libitum sua festa sibi statuere, & confusionem summam in Ecclesiam invehere. Sed quid plura congero? Certum quippe est, semper Ecclesiam suo præcepto obligasse fideles ad festa celebranda; ut constat ex Concilio Agatensi, & Aurelianensi, & sexto Generali. Neque ex hac lege iugum Christianorum gravius evadit iugo Iudæorum; quemadmodum obganniunt Calvinistæ. Quoniam festa iudaica gravissima imponebant onera, cum singulis sabbatis vetarent ignem accendere, carnes coquere, iter facere, & in Paschate septem dies insipida azyma comedere: quæ incommoda longe absunt a festis Christianorum.

VIII. Ad primum textum D. Pauli, quem obtrudit Calvinus, respondeo, Apostolum ibi sermonem habere de ieiunio, quod alii observabant quotidie, & alii certis diebus; ut exponunt Origenes, Ambrosius, & alii. Ad secundum respondetur, D. Paulum vanam improbare Ethnicorum superstitionem, qui ex vario siderum situ dies discernebant. In Epistola autem ad Colossenses de festis Iudæorum agit Apostolus, & iudaizantes redarguit; ut Hieronymus, & Augustinus interpretantur. De aliis hæreticorum erroribus adversus festa Martyrum, & Confessorum, aliosque peculiares dies festos, infra dicemus.

CAPUT II.

Recensentur propositiones hoc de argumento a summis Pontificibus damnatæ. Item aliæ quæ nimis laxæ; & aliæ quæ nimis severæ quibusdam videntur.

I. INdicatis superiore capite hæreticorum erroribus, e re nostra esse censemus quorumdam Casuistarum, & Theologorum hoc de argumento aberrationes manifestare. Hac enim ratione vel initio statim & unico intuitu, quid evitare lector debeat, exploratum habebit. Hoc siquidem est institutum meum (quod quamvis alibi dictum fuerit, repetendum tamen est sæpius, ut invidiæ periculo, quo ad fieri potest, me subducam) primo errores ab Ecclesia damnatos, deinde propositiones, quæ, licet expresse proscriptæ non sint, videntur tamen viris piis, & doctis nimis laxæ, & tandem quasdam quæ nimis severæ reputantur, ob oculos ponere.

§. I.

Propositiones damnatæ ab Innocentio XI. an. 1679. quæ primum Ecclesiæ præceptum spectant.

II. EX propositionibus a summo Pontifice Innocentio XI. proscriptis duæ sunt quæ præcepto colendi festa adversantur, suntque sequentes.

52. *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.*

§. II.

Propositiones ex pluribus Casuistis decerptæ, quæ nimis laxæ videntur.

III. 1. „ VEre impleret audiendi Sacri præceptum, illud ex contemptu au„ diens. Ergo a fortiori cum intentione non satisfaciendi." Thomas Sanchez in *Decal. Lib. I. cap.* XIII. *num.* 13. *pag.* 65. *edit. Parm.* 1723.

2. „ Colligo, posse te brevissimo temporis interstitio Missam audire, si quatuor

„ v. g. altaribus variæ Missæ proportionata temporis anterioritate sic celebrentur, „ ut, dum una inchoatur, secunda ab Evangelio tunc in consecrationem procedat, tertia a consecratione in consumptionem, quarta denique a consumptione „ usque ad terminum. Ita ille (Antonius Escobar) & novissime Gesualdus in „ *Theol. Moral. Tom. I. tract.* XVII. *cap.* 11. *num.* 16. Unde patet, quam parum mo„ deste locuti sunt Turrianus in *select. disp.* XVI. *dub.* 7. & Ledesma *part.* 1. *cap.* „ XXVII. *post* 5. *conclusionem*, qui hanc affirmativam sententiam improbabilem „ vocant. Est enim satis probabilis. “ P. Antoninus Diana *Tom. II. operis coord. resol.* 29. *pag.* 166. *edit. Venet.*

3. „ Dominus qui habet oratorium, non tenetur rogare, aut ullo stipendio con„ ducere Sacerdotem, qui faciat Sacrum sibi non valenti adire Ecclesiam. “ P. Georgius Gobat *tract.* V. *num.* 350. *pag.* 252. *edit. Venet.*

4. „ Pridie festum læsi nimio potu valetudinem, ut nequirem altero die ædem „ sacram subire, hancque impotentiam orituram prævidi. Resp. Tametsi peraegre „ suscipio patrocinium lurconum; attamen illum de quo proponitur hæc quæstio, „ excuso a mortali, inquantum præcise ponit impedimentum Sacri de iure audien„ di die sequenti. “ Idem Gobat *loc. cit. num.* 425. *pag.* 256.

5. „ Dico. II. Nemo obligatur pridie festi non ponere impedimenta Sacri po„ stridie audiendi. Sic docui *cit. cap.* XXVII. *num.* 35. cum Suario, Becano, Bona„ cina, Palao, Dicastillo, quos ibidem refero, ubi etiam expressi, licet impedi„ mentum ponatur per actionem pessimam, non tamen esse necesse in confessione „ quidquam dicere de omisso Sacro. ... Confirmo hanc doctrinam resolutione casus „ quem Tamburinus *in Decal. Lib. IV. cap.* 11. *§.* 3. *num.* 9. recenset de duobus ado„ lescentibus, destinantibus proficisci die sabbati ad venationem instituendam „ loco tam remoto ab omni Ecclesia, ut fuerit impossibile die dominico audi„ re Missam.

Casus Venatorius.

6. ... *Quidam ex congregatione Nobilium selecti adolescentes* (verba sunt Tamburini loc. cit.) *ad feras in remoto nemore venandas se egressuros, ut fit, ex compacto decreverunt, quo in nemore opportunitas audiendi Sacrum nequaquam suppetebat. Agebatur autem dies veneris illius hebdomadæ, & die consequenti iter arripere cum contenderent, interrogaverunt a P. sodalitatis Præfecto, an illis liceret; quandoquidem fore prævidebant ut, die dominico instanti; in eo loco ab Ecclesiis remotissimo, Missæ non essent interfuturi? Respondit Pater, sine culpa licere .....*

Verum adolescens quidam ex illis, paullo ceteris religiosior, *huius Patris consilio non acquiescens, P. Rectorem eiusdem Collegii, quid de hoc ipse sentiret, interrogavit, qui nequaquam licere respondit.....*

„ Ha-

„ Hactenus non solum narratio, sed etiam iudicium P. Tamburini, qui, licet „ utrumque responsum merito habeat pro probabili, *ego tamen pro probabiliore* „ *habeo Præsidis*, utpote nixi & melioribus rationibus, & auctoritate quinque DD." Idem Gobat *tract.* v. *num.* 447. *& seq. pag.* 258.

7. „ Excusaretur a' mortali qui tertiam partem' diei festi insumeret in opere „ servili, sumpta hac tertia parte dumtaxat de eo tempore quod regulariter so- „ let insumi in opere servili." P. Zacharias Pasqualigus *decisione* 300. *numer.* 6' *& seq.*

8. „ An in die festo liceat torneamenta, choreas, & alios similes ludos exercere?.. . „ Tenenda est sententia (affirmativa) quia huiusmodi torneamenta, & alii ludi „ huius generis ex sua natura, & intrinseco fine ordinantur ad relaxandos ani- „ mos: quia, cum causent delectationem, faciunt ipsos quiescere, atque adeo re- „ *focillari*.... Et hoc habet locum etiam respectu eorum qui exercent huiusmodi „ ludos: quia, licet fatigentur in corpore, recreantur tamen in animo." Idem Pasqualigus *decis.* cl.

9. „ Non peccaret mortaliter qui efficeret ut plures per totum integrum diem „ festum laborarent, sed singuli solum pro modico tempore; si id faceret ob lu- „ crum quod inde percipit." P. Leander a Ss. Sacramento *de observat. festorum tract.* I. *disp.* VI. *quæst.* X.

10. „ An satisfaceret qui, etiamsi toto Missæ tempore cum aliis consabularetur, „ luderet &c. hoc non faceret continuo, sed interpolate modo ad Missam at- „ tendendo, & modo confabulando &c. Respondeo satisfacere in hoc casu, dum- „ modo attente assistat consecrationi, & aliis quæ in Missa principalia sunt." Idem Leander *Part. III. in* 5. *præcep. Ecclesiæ tract.* II. *de audit. Miss. disput.* I. *quæst.* LXXVIII.

11. „ An qui ex vi præcepti, voti, & pœnitentiæ obligatur audire tres Missas, „ satisfaciat his omnibus obligationibus audiendo eas simul? Respondeo satisface- „ re. Quia præfatus audiens vere audit tres Missas. Quod vero faciat eodem, „ vel diverso tempore, unico, aut pluribus actibus, hoc nihil obest." Idem Leander *loc. cit. quæst.* LIX.

12. „ Probabiliter respondeo, licitum esse typographis in diebus festis characte- „ res componere, seu ordinare." Idem Leander *loc. cit. tract.* I. *de observ. fest. disp.* IV. *quæst.* XVIII.

13. „ Maxime probabile iudico accedentem ad audiendum Sacrum tempore quo „ præfatio dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius „ Missæ interesse." Ioannes Sanchez in *disp. selectis disp.* XV. *num.* 5.

14. „ An opinio quæ dicit satisfieri, si successive audiantur duæ medietates „ (Missæ) sit adhuc probabilis: ut v. g. si quis ad elevationem unius Missæ ve-

„ niat in templum, & postea audiat sequentem Missam usque ad elevationem „ tantum?.... Dicendum est, opinionem illam adhuc manere probabilem." P. Claudius La Croix *Tom. I. Lib. III. part.* 1. *de observ. fest. num.* 611.

15. „ An autem ille qui per longum tempus confitetur, Missam audiat, variæ „ sunt sententiæ... Alii dubitant.... Alii absolute negant.... Alii absolute adfir- „ mant... Alii distinguunt... Omnes hæ sententiæ sunt probabiles." Idem La Croix *loc. cit. num.* 655. *§.* 6.

16. „ Multi negant, propter lucrum notabile posse omitti Missam; adfirmant „ tamen Azor. Bass. Iord. Tamb. *num.* 7. Gob. a *num.* 492. qui etiam putat, si sis „ tenuis fortunæ, te excusari ob lucrum duorum ducatorum; si sis vere pauper, „ unius ducati: quia hoc lucrum respectu illorum est notabile, quo non censetur „ Ecclesia velle eos privari." Idem La Croix *loc. cit. num.* 681. *§.* 6.

17. „ Si Missam negligas, ut iter agas cum aliquo socio, qui faciet expensas „ itineris, aut multum sublevabit, excusant te Suar. Dicastil. & alii cum Gobat. „ Immo, & secundum aliquos, sola derelictio sociorum itineris videtur esse caussa „ sufficienter excusans." Idem La Croix *loc. cit. num.* 682. *§.* 7.

18. „ Aurigæ qui per consuetudinem habent ius vehendi aliqua die festo, etiam „ habent ius omittendi Missam, si hac audita vehere non possunt.... Addunt ali- „ qui, etsi tu posses vecturam omittere sine notabili damno, tamen plerosque non „ posse; & ideo te posse cum illis uti privilegio consuetudinis." Idem La Croix *loc. cit. num.* 684. *§.* 9.

19. „ An peccet mortaliter qui die festo mandat sex famulis, ut singuli una „ hora laborent? Respondeo, si mandet ut laborent simul, secluso scandalo, est „ veniale tantum." Idem La Croix *loc. cit. num.* 580.

20. „ Excusat item, saltem a gravi peccato, parvitas operis, seu temporis. „ Unde grave non videtur una hora laborare (die festo)... Immo durum vide- „ tur, mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat." P. Hermannus Busembau *Lib. III. tractat.* III. *cap.* III. *dub.* 2. *septima causa*, apud Claudium La Croix eiusdem interpretem *Lib. III. par.* 1. *num.* 583.

21. „ Tamquam certum respondeo, non teneri fideles ex vi præcepti colendi „ Deum in festo ad exercendum intra illum diem aliquem actum internum di- „ vini cultus." P. Leander a Ss. Sacramento in 5. *præcep. Eccl. part.* III. *tract.* II. *disp.* II. *quæst.* LXXII.

22. „ Qui ad Missam non accessit ante præfationem, non tenetur ad reli- „ quum." P. Martinus Torrecilla *Tom. II. Summ. tractat.* 1. *disput.* 1. *cap.* 1. *numer.* 19.

23. „ Præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro satisfacit qui duas Missæ partes au- „ dit, non simul a duplici celebrante, sed divisim." Idem Torecilla *ibid. num.* 26.

24.

24. „ Præcepto Sacrum audiendi satisfacit qui externe compositus, interne vo-„ luntarie distrahitur. " Idem Torrecilla *ibid. num.* 21.

25. „ Etsi digni reprehensione sint qui sacrificio Missæ ludendo, ridendo, & „ confabulando assistunt; dummodo tamen consecrationi, & consumptioni atten-„ ti sint, tantummodo peccatum veniale committent . . . . Quatenus peccatum „ grave tantummodo constituit in eo qui toto tempore Sacrificii est ludens, ri-„ dens, & confabulans. " Idem Torrecilla *ibid. num.* 28.

26. „ Opinio DD. dicentium, præceptum Missæ usque ad annos pubertatis; „ vel circiter non obligare, probabilitate non caret. Et idem dicendum venit de „ præceptis etiam confessionis, & communionis annualis. " Idem Torrecilla *ibid. cap.* III. *a num.* 7. *ad num.* 23.

27. „ Distantia unius leucæ, vel trium millium passuum excusat ab obliga-„ tione Missam audiendi, etiam hominem robustum. " Idem Torrecilla *ibid. num.* 15.

IV. Plures alias recensere possem similes propositiones, quas brevitatis gratia prætereo. Ex his enim quas descripsi, colligere facile lector valet, quanta cautione legendi sint Auctores qui dicuntur benigni: quoniam iisdem principiis ex quibus præfatas eliciunt assertiones, cetera dubia quæ in festorum occurrunt observatione, resolvunt. Quid porro de recensitis propositionibus, aliisque affinibus dicendum sit, infra suis locis iuxta sanctorum Patrum, & Conciliorum doctrinam, quoad fieri poterit, statuam.

§. III.

Recensentur propositiones quæ aliquibus videntur nimium severæ.

V. 1. „ GRaviter peccant qui cum peccati letalis affectu Missæ sacrificio „ dominicis, & festis diebus intersunt. " Natalis Alexander *Tom. II Theol. dogm. & mor. Lib. IV. de Decal. reg.* IX.

2. „ Præceptum de sanctificatione spiritali sabbati magis violare censentur qui „ dominicis, aut festis diebus letale peccatum committunt, quam qui quodvis „ opus corporale, alias bonum & licitum, faciunt. " Idem Natalis Alexander *loc. cit. reg.* V. Genet *de 3. præcep. Decal. tract.* IV. *cap.* II. *quæst.* II.

An propositiones istæ severitatem sapiant, an vero suavem Patrum, & Conciliorum doctrinam contineant, infra docebimus. Lege *epistolam* LIII. eiusdem Natalis ad calcem *Tom. II.* Lege *dissert.* III. *cap.* V.

CA-

CAPUT III.

Quomodo præceptum ſanctificandi ſabbatum ad Decalogum pertineat. Quem Dei cultum præcipiat. De illius translatione in diem dominicum: & an ſimul aliquando cum feſto dominico obſervatum fuerit.

I. AD Decalogum pertinere præceptum ſanctificandi ſabbatum, Scriptura ſancta teſtatur Exod. xx. *Memento ut diem ſabbati ſanctifices*. Inter Decalogi mandata numeratur, ut morale, & naturale, non ut cæremoniale, ſeu legale eſt. Morale porro, & naturale eſt præceptum iſtud, qua ex parte aliquod tempus deſignat quo ſupremo Numini exterior cultus offeratur. Quod peroptime explicat D. Thomas 2. 2. quæſt. cxxii. art. 4. ad 1. *Præceptum de ſanctificatione ſabbati, litteraliter intellectum, eſt partim morale, partim autem cæremoniale. Morale quidem eſt quantum ad hoc quod homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum divinis. Ineſt enim homini naturalis inclinatio ad hoc quod cuilibet rei neceſſariæ deputetur aliquod tempus, ſicut corporali refectioni, ſomno, & aliis huiuſmodi. Unde etiam ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficitur, ſecundum dictamen naturalis rationis, aliquod tempus deputat homo.* Et ſic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum divinis, cadit ſub præcepto morali. Cæremoniale, ſeu legale dicitur præceptum iſtud variis rationibus, quatenus ſcilicet & diem ſabbati præ alio præſcribit, & creationem mundi repræſentat, & viginti quatuor horarum ſpatio ſolemnitas illa celebrabatur. Audiamus Angelicum hæc omnia explicantem loco laudato. *Sed inquantum in hoc præcepto determinatur ſpeciale tempus in ſignum creationis mundi, ſic eſt præceptum cæremoniale. Similiter etiam cæremoniale eſt ſecundum allegoricam ſignificationem, prout fuit ſignum quietis Chriſti in ſepulchro, quæ fuit ſeptima die . . . . Unde præceptum de ſanctificatione ſabbati ponitur inter præcepta Decalogi, inquantum eſt præceptum morale, non inquantum eſt cæremoniale.* Heinc conſequitur, præceptum hoc, prout cæremoniale eſt, non obligare Chriſtianos: quoniam, promulgata evangelica lege, præcepta legalia abrogata ſunt. Utrum autem obligaverit præceptum iſtud ante legem Moyſis in ſtatu legis naturæ, adfirmant Catharinus Politus in Geneſim, Cornelius, Ribera, & alii. Sed probabilius negant Euſebius *Lib. I. Hiſt. eccl. cap.* iv. Irenæus *Lib. IV. adverſ. hæreſ. cap.* xxx. Toſtatus *in Geneſ. cap.* ii. *quæſt.* iv. Catechiſmus Romanus *in 3. Decalog. præcept. num.* 4. Ratio clara videtur. Nam Moyſes Dei iuſſu præceptum ſanctificandi ſabbatum, ut diem Domino ſacrum indi-

di-

dixit. Igitur ante id temporis festum illud minime institutum erat. Quod ex eo etiam constare potest, quia, si sub mundi initium iussisset Deus, homines diem hunc ut sacrum custodire, omnes nationes, & gentes sabbatum observassent Patet autem, nullam aliam gentem, præter Iudæos, sabbatum ut diem festum coluisse.

II. Sabbatum nomen hebraicum est, quod latine *requiem*, seu *cessationem* significat: & pluribus modis in Scriptura accipitur. Primum pro septimo die, in quo Deus ab omni opere quievit. Secundum pro tota hebdomada per figuram synecdochem, in qua pars pro toto adhibetur. Et iuxta hanc significationem Pharisæus dixit Luc. cap. XVIII. *Ieiuno bis in sabbato*, nempe in hebdomada. Tertium pro quolibet die festo Iudæorum, iuxta illud Lev. XXIII. *A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*. Quartum pro qualibet hebdomadæ die. Et sic prima sabbati est primus dies post sabbatum, & secunda sabbati secundus dies, & sic de reliquis. Quapropter in Evangelio Matthæi *cap.* XVIII. legitur *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati*: & Lucæ XXIV. *Una autem sabbati valde diluculo*. Accipitur etiam pro die dominico. Habetur enim Actorum cap. XX. *Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem*. Quod sic interpretatur Augustinus epist. lxxxvi. *Una enim sabbati appellabatur dies, qui nunc dominicus appellatur; quod in Evangelio apertius invenitur. Nam dies resurrectionis Domini prima sabbati a Matthæo, a ceteris autem tribus una sabbati dicitur*. Iuxta hanc expositionem facile intelligitur textus ille Matth. XXVIII. *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum*.

III. Cur Deus sabbatum Iudæis præ alio die præceperit? Varia omitto inepta & absurda interpretamenta, & eorum qui dixerunt, idcirco Deum voluisse Iudæos ab omni opere die sabbati abstinere, ut influxus Saturni, sub quo talis dies ponitur, evitarent [quæ interpretatio superstitionem redolet] & aliorum, qui asserunt, Iudæos ulceribus inguinum laborasse, quem morbum AEgyptii *Sabbo* vocabant, a qua infirmitate septimo die cum fuissent liberati, diem illum ut sanctum coluerunt, sabbatumque compellarunt; quod inane commentum est Apionis Alexandrini. Respondeo igitur, primam caussam eam esse quam Scriptura sacra assignat, scilicet ut Iudæi creationis beneficium recolerent. Hæc siquidem habentur Exod. XX. *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo: idcirco benedixit Dominus die sabbati, & sanctificavit eum*. Altera caussa est, ut Iudæi liberationis a captivitate AEgyptiaca recordarentur: sicuti clare habetur Deuter. V. *Memento quod & ipse servieris in AEgypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit tibi ut observares diem sabbati*. Plures alias caus-

caussas assignant alii, qua de re videsis Hieronymum in commentariis ad *cap.* v. Amos Prophetæ.

IV. Quæst. I. *Quem cultum in præcepto sanctificationis sabbati Deus præscripserit Iudæis?* Resp. D. Thomas dicit, Deum iussisse exteriorem cultum, 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. in corp. *In tertio præcepto Decalogi præcipitur exterior Dei cultus sub signo communis beneficii, quod pertinet ad omnes, scilicet ad repræsentandum opus creationis mundi, a quo requievisse dicitur Deus septima die. In cuius signum dies septima mandatur sanctificanda, idest deputanda ad vacandum Deo. Et ideo Exod.* xx. *præmisso præcepto de sanctificatione sabbati, assignatur ratio: quia sex diebus fecit Deus cælum, & terram, & in septima die requievit.* Hoc ipsum confirmat Catechismus Romanus de tertio præcepto *III.* Part. num. 1. *Hoc legis præcepto externus ille cultus qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur. Est enim hic veluti prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eique gratias agere.* Ex his satis aperte colligitur, falsam esse opinionem eorum qui sustinent, cultum interiorem, seu actus caritatis, & contritionis de peccatis, a Deo præcipi in hoc suo tertio mandato. Quandoquidem præceptum istud de sanctificatione sabbati imperat actus virtutis religionis, ut evidens per se est. Dilectio autem Dei ad virtutem caritatis, & contritio de peccatis ad virtutem pœnitentiæ spectant.

V. Quæst. II. *An hoc præceptum affirmativum sit, vel negativum?* Resp. Esse affirmativum: quoniam Deus in hoc præcepto revera iubet sanctificationem sabbati. Ait enim: *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Imperat itaque sanctificationem istius diei, cultumque sibi exhibendum. Anne mandatum, quod tributum Deo offerendum præscribit, inter negantia mandata recenseri potest? An ex alia parte Iudæi cessabant ab operibus, quin aliquo signo externo Deum colerent? Quisnam autem præcise fuerit actus ille quo Iudæi cultum Deo offerebant, ex lege non constat. Indefinitus ergo erat, ex populi arbitrio statuendus.

VI. Quæst. III. *Cur sabbati solemnitas in diem dominicum translata sit?* Resp. Cum ex ipsa naturali lege aliqua temporis pars assignari debeat qua Deo cultus offeratur, Apostoli selegerunt primum hebdomadæ diem veluti ceteris aptiorem, quem Ethnici dixerunt diem Solis, ipsi vero diem dominicum appellarunt. Istius diei dominicæ celebritas obtinebat penes Christianos Apostolorum tempore. Illius meminit S. Ioannes Apocalyp. 1. *Fui in spiritu dominica die, & audivi.* Meminit quoque S. Lucas Act. xx. *Una autem sabbati cum convenissemus ad frangendum panem* (idest ad corpus Christi sumendum) *Paulus disputabat.* Istius autem mutationis caussæ plures exhibentur. Primo, quod die ista mundus initium acceperit. Secundo, quod eodem die Christus a mortuis resurrexerit ad

vi-

vitam immortalem. Tertio, ne Christiani quid commune cum Iudæis habere viderentur. Quarto, quia eodem die Spiritus sanctus super Apostolorum collegium visibilis apparuit. Quinto, hac eadem die Apostoli onus prædicandi gentibus Evangelium a Christo susceperunt. Has rationes recenset *epistol.* XI. olim LXXXI. *cap.* I. S. Leo, qui diem hanc *diem resurrectionis dominicæ vocat*, his verbis. *His qui consecrandi sunt, nequaquam benedictio, nisi in die resurrectionis dominicæ, tribuatur . . . quæ tantis divinarum dispensationum mysteriis est consecrata, ut quidquid est a Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium. In hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli a Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, & inferendum universo mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac, sicut B. Ioannes Evangelista testatur, congregatis in unum Discipulis, ianuis clausis, cum ad eos Dominus introisset, insufflavit, & dixit:* Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. *In hac denique promissus a Domino Apostolis Spiritus sanctus advenit, ut cælesti quadam regula insinuatum, & traditum noverimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.*

VII. Quæst. IV. *An festum diei dominicæ iuris divini sit, vel ecclesiastici?* Resp. Panormitanus *cap.* III. *de Fer.* cum aliis quibusdam iuris esse divini contendit. Sed Theologi communi consensu docent esse iuris ecclesiastici cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* CXXII. *art.* 4. *ad* 4. ubi hæc habet. *Dicendum, quod observantia diei dominicæ in nova lege succedit observantiæ sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi christiani.* Hoc idem tradit Catechismus Romanus III. Part. in 3. Decalog. præcept. num. 19. *Placuit autem Ecclesiæ Dei ut diei sabbati cultus, & celebritas in dominicam transferatur diem.* Quod clara quoque ratione confirmant Theologi fere omnes. Docent enim, Christum Dominum in sua nova lege nulla alia nobis imposuisse præcepta divina, præter ea quæ fidem, sacramenta, & sacrificium spectant. Celebritas autem diei dominicæ nec ad fidem, nec ad sacramenta, nec ad sacrificium pertinet. Ergo festum istud Ecclesiæ indicendum reliquit. Ut autem veritas plenius eluceat, animadvertendum, verum utique esse quod iuris naturalis, & divini sit, non solum debere determinatum esse tempus quo Deo debitus cultus exhibeatur; verum etiam quod dies aliqui definiantur ad cultum hunc Deo tribuendum. Quoniam tertium Decalogi præceptum, ut morale est, etiamnum perseverat. Nisi autem aliqui dies determinati essent, quibus Deo vacandum foret, non posset præceptum communiter ab omnibus observari. Quod autem hi dies sint feria prima, vel secunda, vel tertia, Ecclesiæ potestati Deus reliquit. Et quamvis sub initium nascen-

tis

tis Ecclesiæ christianæ Apostoli ipsi festum hoc instituerint; non tamen sequitur iuris esse divini: quia Apostoli non omnia ex mandato Christi Domini, sed plura ex Spiritus sancti afflatu decreverunt. Ex quibus colliges, Ecclesiam absolute posse præceptum de observatione diei dominicæ mutare; etsi reipsa numquam id præstabit. Numquam siquidem Ecclesia ea mutat quæ immemorabili, & universali consuetudine confirmata sunt, atque divinis mandatis quammaxime consentanea.

VIII. Quæst. V. *An, facta laudata translatione sabbati in dominicum diem, statim ubique cessaverit sabbati observatio?* Resp. Difficultas proposita longiorem requireret disputationem. Paucis tamen eam expediam. Iam *cap.* 1. improbatus fuit error Ebionitarum, qui sabbata, & omnia festa veteris testamenti æque ac festa novi fœderis, celebranda effutiebant. Nunc autem, cum de solo sabbato sermo recurrat, brevissime dico, quod, licet Hebræorum legalia, & cæremonialia antiquata fuerint, lege evangelica promulgata; attamen sabbati festum non illico in omnibus Orientis Ecclesiis abolitum fuisse, sentiunt eruditi non pauci, quos inter Ludovicus Thomassinus de dierum festorum celebratione *Lib. II. cap.* 11. Idque colligitur ex constitutionibus apostolicis. Nam Auctor istorum canonum, & constitutionum hæc scribit Lib. II. cap. LIX. *Convenite diebus singulis mane, & vespere ad canendos Psalmos . . . . potissimum autem die sabbati, & dominico*. Clarius hoc præcipit *Lib. VIII. cap.* XXXIII. Petri, & Pauli nomine. *Ego Petrus, & ego Paulus constituimus ut servi quinque diebus opus faciant, sabbato autem, & dominico die vacent in Ecclesia propter doctrinam religionis. Diximus enim habere quidem sabbatum rationem creationis mundi, dominicum vero resurrectionis*. Nihil facilius foret dictu quam laudatum Librum apocryphum esse; & propterea nullius auctoritatis. At convenit inter eruditos, extitisse codicem quemdam canonum Ecclesiæ in Oriente quatuor primis sæculis, cui libro consequentibus annis leges recens latæ attexebantur. Porro in laudato canonum, & constitutionum libro non pauca reperiuntur quæ Apostolis accepta sunt referenda; plurima vero, quæ tertio, & quarto sæculo fuerunt condita. Dicendum igitur, in quibusdam Orientis Ecclesiis, temporum, & regionum habita ratione, permissam in aliquod tempus fuisse sabbati celebrationem, tum ne Hebræi, qui christianæ religioni nomen dederant, turbarentur; tum ut splendido cum honore synagoga ad sepulcrum efferretur.

IX. Ceterum in plurimis ipsius Orientis Ecclesiis sabbati celebrationem abrogatam fuisse, testis est Epiphanius Constantinæ in insula Cypri Episcopus hæresi LXVI. *Sabbatum illud lege præscriptum ad Christi usque adventum perseveravit, quo demum abrogato, magnum nobis sabbatum obtulit, qui est ipse Dominus, requies, & sabbatismus noster*. Ad Ecclesiam occidentalem quod attinet, compertum

tum est, post novi fœderis promulgationem numquam in ea sabbatum observatum fuisse; quemadmodum & de Ecclesia Alexandrina testatur vel ipse Socrates, hæresis lue infectus, *Lib. V. cap.* XXI. quamquam minime sibi constet, dum asserit, omnes orbis Ecclesias, præter Romanam, & Alexandrinam, sabbatum celebrare: quod manifeste falsum est. Quarto tamen labente sæculo, Synodus Laodicena iis omnibus anathema indixit qui sabbatum colerent. Hæc enim statuit can. XXIX. *Non oportet Christianos iudaizare, & in sabbato otiari, sed eo die operari. Diem autem dominicum præferentes, otiari, si modo possint, ut Christianos. Quod si conventi fuerint ut iudaizantes, anathema sint apud Christum.* Hoc quoque tempore conditus videtur canon septuagesimus Apostolorum, quo decernitur, nefas esse Christianis cum Hebræis convenire aut in ieiuniis, aut in festorum observatione. *Si quis ieiunat cum Iudæis, vel cum ipsis dies festos agit.*

CAPUT IV.

De aliis festis, præter diem dominicum, ex præcepto Ecclesiæ celebrandis.

I. UT clarior omnium festorum quæ in Ecclesia catholica ex præcepto celebrantur, cognitio habeatur, primum festa quæ ad Christum Dominum, deinde quæ ad B. Virginem, & postremo quæ ad Sanctos attinent, recensebo. Sed antequam id præsto, decretum Urbani VIII. exscribam, quod in Bullario habetur *Tom. V.* Primum tamen eiusdem decreti paragraphum omitto, ceu minime necessarium ad institutum nostrum. In aliis autem paragraphis habentur quæ sequuntur.

II. §. 2. *Nos itaque volentes ex debito pastoralis officii providere, & sanctificationis festorum certum deinceps firmare præceptum, antiquam Ecclesiæ in hoc consuetudinem sectantes, habitis prius frequentibus per doctos, piosque viros, quos ad hæc specialiter deputavimus, consultationibus, ut rei videtur gravitas postulare, motu proprio, & ex certa scientia, meraque deliberatione nostra, nec non de prædictæ apostolicæ plenitudine potestatis, hac perpetuo valitura constitutione, de voto etiam venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Eminentissimorum Cardinalium, sacris ritibus Præpositorum, apostolica auctoritate decernimus, & declaramus, infrascriptos dumtaxat dies pro festis ex præcepto colendos esse, quos nempe vel in initio sacravit antiquitas, vel universalis Ecclesiæ probavit consuetudo, vel omnium gentium unanimis pietas veneratur.*

III. *Dominicos scilicet dies totius anni, Nativitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis cum duabus sequentibus feriis, Ascensionis,*

nis, Pentecostes cum duabus pariter sequentibus feriis, sanctæ Trinitatis, solemnitatis corporis Christi, & inventionis sanctæ Crucis, nec non festivitatum Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis Deiparæ Virginis, Dedicationis sancti Michaelis Arcangeli, Nativitatis sancti Ioannis Baptistæ, sanctorum Petri, & Pauli, sancti Ioannis Evangelistæ, sancti Thomæ, sanctorum Philippi, & Iacobi, sancti Bartholomæi, sancti Matthæi, sanctorum Simonis, & Iudæ, & sancti Mathiæ Christi Domini Apostolorum: item sancti Stephani Protomartyris, sanctorum Innocentium, sancti Laurentii Martyris, sancti Sylvestri Papæ, & Confessoris, sancti Ioseph etiam Confessoris, & sanctæ Annæ, Deiparæ respective Sponsi, ac Genitricis, solemnitatis omnium Sanctorum, atque unius ex principalioribus Patronis in quocumque regno, sive provincia, & alterius pariter principalioris in quacumque civitate, oppido, vel pago, ubi hos patronos haberi, & venerari contigerit.

IV. §. 3. *Ad reliquorum vero dierum observantiam, quos hactenus sive in universa Ecclesia, sive in quavis natione, aut regno, provincia, diœcesi, aut loco, quomodocumque, sive ex præcepto, sive ex consuetudine, sive ex devotione, Christifideles tamquam festivos celebrarunt, nequaquam ex præcepto ipsos teneri, dicta auctoritate, tenore præsentium, perpetuo etiam decernimus, & declaramus. Ne autem dies festos a locorum Ordinariis nimia aliquorum facilitate, aut populorum importunitate deinceps iterum multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monemus, ut ad ecclesiasticam ubique servandam æqualitatem de cetero perpetuis futuris temporibus, ab indictione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere. Ut vero ea quæ superius expressa sunt, ferventiori qua decet veneratione, ac devotione colantur; eisdem Ordinariis antiquorum canonum observantiam ad memoriam revocamus, in concedendis licentiis laborandi diebus festis: quæ quidem licentiæ non aliter quam ad formam prædictorum canonum, ut præmittitur, concedendæ, nonnisi gratis, libere, & sine ullo prorsus pretio, aut pacto, directe, vel indirecte concedantur sub pœnis etiam gravioribus, nostro, successorumque nostrorum arbitrio infligendis. Non intendimus tamen per hanc nostram constitutionem dies feriatos circa iudicialia in aliquo immutare, quos ad hunc effectum relinquimus in eisdem statu, & terminis in quibus erant ante eiusdem promulgationem .... Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis dominicæ 1642. idibus septembris Pontificatus nostri anno XX.*

V. Ex recitato decreto clare colligitur, omnia festa quæ in eodem expressa non sunt, esse omnino antiquata. Et eorum accedo sententiæ qui asserunt, abrogata etiam festa quæ prius ex voto observabantur. Quoniam summus Pontifex derogatione utitur universali, quæ sicuti quamcumque legem, & consuetudinem, ita quoque votum quodlibet delet.

CAPUT V.

De festis quæ Christi Domini mysteria spectant, quæve ex præcepto celebrantur.

I. PRimum omnium festorum, quæ Christi Domini sanctissimam vitam spectant, est eiusdem Nativitas. Festum enim Incarnationis, seu Annuntiationis, quod alioqui primum esset habendum, inter festa beatissimæ Virginis Mariæ recenseri solet. Ex Apostolis ipsis originem duxisse festum Nativitatis Christi Domini, *colligitur* ex Clemente *Lib. VIII. Constitut.* & ex Isidoro, qui *Lib. I. de offic. cap.* xxv. ait: *Natalis dies Domini a Patribus votivæ solemnitatis institutus est*. Tamen solemnitatem istam sero Græci peregere, ut testatur Chrysostomus *Tom. I. serm.* xxxi. ubi de natalitio Christi die verba faciens, hæc habet: *Nondum decimus annus est, ex quo hic ipse dies manifeste nobis innotuit*. Asserit nihilominus, in Occidente semper celebratum fuisse: rationemque prodit, quia scilicet in urbe Roma servabantur monumenta descriptionis Iudææ, Augusto imperante factæ; & idcirco Romana Ecclesia optime scire potuit natalem diem Christi Domini. *Ex his liquet* [ait ibidem] *descriptionis primæ tempore natum esse. Et cui veteres historiarum codices, qui Romæ publice adservantur, lectitare lubeat, perfacile etiam tempus huiusce descriptionis accurate discere poterit . . . Ausculta, neque diffidas . . . nam illi ipsi qui illic commorantur, multo ante, & ex antiqua traditione ipsum celebrantes, ad nos usque illius notitiam transmiserunt*. Festum istud eodem die celebratur quo mysterium fuit peractum, scilicet die xxv. decembris. Dies iste dominicus fuit. Si autem scire aves, cur non semper die dominico, sed quolibet hebdomadæ die festum celebretur, consule Durandum *Lib. VI. Ration. cap.* iv.

II. Secundum festum est Circumcisionis. Solemnitas hæc cum octava die Nativitatis confundi solet. Illius vetustatem indicat Concilium Turonense II. anno 567. celebratum. Siquidem, postquam pronuntiavit dies omnes inter Nativitatem & Epiphaniam festos esse, tres profestos recenset, quorum postremus sunt calendæ ianuariæ, quibus Missam de Circumcisione celebrari iubet. *Et quia inter Natale Domini* [inquit can. xvii.] *& Epiphaniam omni die festivitates sunt . . . . excipitur illud triduum, quo ad calcandam Gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, privatas in calendis ianuarii fieri litanias, ut in Ecclesiis psallatur, & hora octava in ipsis calendis Circumcisionis Missa, Deo propitio, celebretur*. Si Synodus fatetur se antiquorum Patrum vestigiis insistere, innuit certe Circumcisionis festum

vel ea ætate antiquum fuiſſe. Inaniter ergo contendunt quidam, recens in Eccleſiam invectum eſſe feſtum iſtud.

III. Tertio loco ſuccedit feſtum Epiphaniæ, ſeu Theophaniæ, aut Bethphaniæ. Epiphania ſignificat apparitionem, qua Chriſtus, media ſtella, Magis ſe adorandum manifeſtavit. Theophania etiam dicitur, quod eadem die, multis revolutis annis, novo modo mundo apparuit IESUS, cum a Ioanne baptizari voluit; eiuſque divinitas declarata fuit Patris teſtimonio. Theophania enim apparitionem Dei prodit. Quare Clemens pro iſtius feſtivitatis ratione dicit *Lib. VIII. cap.* XXXIII. quod *in illa die declarata ſit divinitas Chriſti teſtimonio Patris in baptiſmo, & Spiritus ſancti, qui in ſpecie columbæ oſtendit aſtantibus cum cui tributum erat teſtimonium*. Addit etiam Iſidorus *Lib. I. de divin. offic.* eodem die peractum fuiſſe a Chriſto celebre illud miraculum aquæ converſionis in vinum; &, cum miraculum iſtud peractum fuerit in domo in qua nuptiæ celebrabantur, feſtum hoc vocatur etiam Bethphania.

IV. Feſtum quartum eſt Paſcha, quod nomen hebraicum eſt, & ſignificat tranſitum, non quemcumque, ſed illius Angeli, qui AEgyptiorum primogenita percuſſit. Varias alias ſignificationes nomen hocce in Scriptura habet. Accipitur primo pro agno, quem quotannis immolabant, & edebant Hebræi in memoriam illius quem patres eorum comederunt pridie illius diei quo iugum AEgyptiorum excuſſerunt. Uſurpatur ſecundo pro die azymorum. Tertio pro immolatione agni paſſim a quatuor Evangeliſtis accipitur. Tandem Eccleſia catholica Paſcha uſurpat pro tribus primis diebus quibus ex præcepto celebrat Chriſti Domini a mortuis reſurrectionem: quæ eſt omnium ſolemnitatum potiſſima. Etenim inquit Apoſtolus: *Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra: adhuc enim eſtis in delictis veſtris. Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram: ut quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. De antiquitate iſtius ſolemnitatis non eſt quod diſſeramus. Planum ſiquidem eſt, eam ab ipſis Apoſtolis duxiſſe primordia. Secundo Eccleſiæ ſæculo diſſidium maximum excitatum fuit Occidentales inter & Aſiaticos. Iſti quartodecimo die poſt æquinoctium vernum celebrandum eſſe Paſcha contendebant; illi dominica æquinoctium conſequente, ne iudaiſmum redolere viderentur. Acre, & lugubre diſſidium duobus ferme ſæculis Eccleſiam exagitavit, donec in Concilio Nicæno I. decretum fuit, dominica poſt vernum æquinoctium ſolemnia paſchalia ab univerſa Eccleſia celebranda eſſe.

V. Quinto loco ponitur Chriſti Domini Aſcenſionis in cælum ſolemnitas, quam ab Apoſtolis ipſis repetendam eſſe nemo negaverit. Anne ambigendum, Apoſtolos, & Diſcipulos, qui Chriſtum aſcendentem in cælum conſpexere, tanti triumphi ſolemnia celebraſſe? Probabile cenſent Theologi quidam, cum ipſo Chriſto ſanctorum Patrum multitudinem ad cælum convolaſſe.

VI. Sextum festum est Pentecostes : quod Hebræi in memoriam legis divinitus datæ peragebant; Christiani vero ob visibile Spiritus sancti super Apostolos, & Discipulos apparitionem celebrant. Et quamquam ad Spiritum sanctum hoc festum pertinere videatur; nihilominus tamen Christo Domino consecratum est : tum quod ipse illius adventum promiserit; tum quod hac die eius Evangelium publice per universum orbem cœptum fuerit promulgari.

VII. Septimus dies festus est sanctissimæ Trinitatis, recens in Ecclesiam introductus. Solemnia hæc non uno modo ubique custodita fuere. A quibusdam Ecclesiis observabantur dominica, quæ Adventum antevertit ; ab aliis octavo die Pentecostes. Ab Urbis Ecclesia non agebantur, quod Trinitatis laudibus continenter vacabat precibus, & sacrificiis, ut testatur Alexander III. quilibet enim dominicus dies *Trinitati* potissimum consecratus censebatur. Qua de caussa Micrologus *asserit*, singulis olim dominicis Trinitatis præfationem in Missa decantari *solitam* fuisse. Et etiamnum iisdem diebus in matutinis horis ultimum responsorium, si festum aliud non occurrat, de Trinitate recitatur ; sicuti & Symbolum fidei, quo Trinitas mirum in modum explicatur. In maiorem tamen sanctissimæ Trinitatis reverentiam, & venerationem Ioannes XXII. & Urbanus VIII. quotannis primo dominico die post Pentecostem decreverunt eiusdem festum colendum esse.

VIII. Sacrosanctæ Eucharistiæ mysterium feria quinta post octavam Pentecostes celebratur. Hoc festum post duodecim sæcula ab Urbano IV. institutum fuit peculiari constitutione, quæ incipit, *Transiturus de hoc mundo ad Patrem* : quam confirmavit Clemens V. Quamquam vero festum istud ceteris enumeratis recentius *sit;* uberiori tamen celebrari lætitia, & solemniori apparatu solet. Officium, quod ab universa Ecclesia recitatur, & a Doctore Angelico divo Thoma compositum fuit eiusdem Urbani iussu, tantam redolet dulcedinem, tantam spirat hilaritatem, & adeo enucleate, ac divina quadam claritate mysterium ineffabile explicat, ut omnium mentes admiratione defigat, animosque summo perfundat gaudio.

IX. Tandem inventio sanctæ Crucis, quæ die tertia maii colitur, inter festa ad Christum attinentia numeratur. De historia istius inventionis non una est Scriptorum sententia : quorum tamen momenta expendere hic minime vacat. Quod Helena Constantini Imperatoris mater Crucis sanctæ lignum invenerit, ad substantiam saltem quod attinet, vix in discrimen vocari potest. Quæ enim contra reponuntur, nullius sunt ponderis. Historia isthæc, non ratio, sed occasio fuit instituendi festum in honorem sancti illius ligni, ex quo infinita beneficia in universum genus humanum permanarunt. Verisimile est festum istud incepisse Sylvestri Papæ tempore.

CAPUT VI.

De festis quae ad B. Virginem, ceterosque Sanctos pertinent.

I. FEstis Christi Domini succedunt Deiparæ solemnia. Primum festum huic dicatum, quod in Urbani constitutione recensetur, est illius Purificatio. In hac festivitate duo recoluntur, & Iesu Christi oblatio, & Virginis in templo præsentatio. Secundum divinæ Matris festum est Annuntiatio, qua Archangelus Gabriel a Deo missus Virgini reseravit mysterium Incarnationis Filii Dei in eiusdem purissimo utero: quo circa festum etiam Incarnationis appellatur. Tertius dies festus, Virgini consecratus, est illius Assumptio in cælum: cuius institutio vel ipsis Apostolis, vel tempori Apostolorum proximo accepta refertur. Festum quartum est Nativitas eiusdem, cuius initium incertum est. Satis tamen antiquum esse, convenit inter Theologos. Quintum festum sub præcepto, a Clemente XI. anno 1708. lato, celebrandum, est Conceptio Virginis immaculatæ.

II. Simulatque Martyribus ornata fuit Ecclesia, eosdem religioso cultu prosequi cœpit. De fide enim est, in Sanctorum honorem aliquos dies festos ab Ecclesia institui posse: de quo plura diximus ubi de cultu Sanctorum sermonem habuimus. Quod autem reipsa Ecclesia Sanctos suos venerata sit, testatur Clemens Romanus, rationemque prodit Lib. VIII. Constitut. cap. XXXIII. *Quia & magistri nostri fuerunt ad docendum nos de Christo, nobisque Spiritum sanctum dederunt, & Christum vitæ suæ anteposuerunt.* Quod confirmat Tertullianus *Lib. de Coron. milit.* inquiens: *Ex antiqua maiorum traditione pro natalitiis annua die fecimus* &c. Finem, modumque istius institutionis peroptime explicat Augustinus Lib. XXII. de Civ. Dei cap. X. *Nos Martyribus nostris, non templa, sicut diis, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus; sed uni Deo & Martyrum, & nostro, sacrificium immolamus: ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo ordine & loco nominantur; non tamen a Sacerdote, qui sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat; quamvis in memoria sacrificet eorum: quia Dei Sacerdos est, non illorum. Ipsum vero sacrificium corpus est Christi; qui non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi.* Ex his Augustini verbis evanescunt penitus omnia hæreticorum commenta, quibus blaterant festos dies Divis dicatos superstitionem redolere, & idololatriam.

III. Primum autem festum quod in Urbani VIII. decreto recensetur, est *Dedicationis sancti Michaelis Archangeli*, quod celebratur die 29. septembris ab univer-

ſa Eccleſia in memoriam ſimul omnium Angelorum. Eius initium a Bonifacio II. communiter repetitur. Secundum eſt Nativitatis S. Ioannis Baptiſtæ, quod prædixiſſe videtur Archangelus Gabriel Luc. I. *Et multi in Nativitate eius gaudebunt*. Antiquiſſimum eſſe feſtum iſtud, teſtatur Auguſtinus *epiſt.* CXIX. Tertium eſt martyrii Apoſtolorum Petri, & Pauli: cui ſuccedunt celebritates aliorum Apoſtolorum, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Philippi & Iacobi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Iudæ, ac Mathiæ.

IV. Inter feſta Martyribus conſecrata primum ſibi vendicat locum feſtum Protomartyris Stephani, quod antiquiſſimum eſſe in Eccleſia, patet ex *cap.* Pronuntiandum *de Conſecr. diſt.* III. *& cap.* Conqueſtus, *de Feriis*: & illius diſtincte meminit Clemens *Lib. VIII. Conſtit. cap.* XXXII. Sanctorum quoque Innocentum celebritatem vetuſtam eſſe in Eccleſia, conſtat ex Origene *hom.* III. in diverſos, ubi *inquit*: *Horum memoria ſemper, ut dignum eſt, in Eccleſia celebratur*. An ſemper fuerit vi præcepti celebratum feſtum iſtud, diſſentiunt Auctores. Poſt Urbani conſtitutionem nulla occurrit difficultas. Sub eodem præcepto colitur feſtum ſancti Laurentii, de quo plures ſermones habuerunt Patres, Leo, Ambroſius, Auguſtinus, Petrus Chryſologus, & alii.

V. De ſanctis Confeſſoribus certo non conſtat fuiſſe ſemper in Eccleſia aliquod feſtum ſub præcepto ab omnibus Chriſtifidelibus celebrandum. Quamvis enim feſtum ſancti Sylveſtri in laudato *cap. de Conſ. & cap. ult. de Fer.* contineatur, non hinc tamen eruitur fuiſſe univerſale, & ex præcepto impoſitum; quemadmodum nunc eſt poſt decretum Urbani VIII. Secundum Confeſſorum feſtum eſt illud dicatum ſancto Patriarchæ Ioſepho, quod nunc pariter ſub præcepto celebratur. Tertio loco ponitur feſtum ſanctæ Annæ genitricis Deiparæ. Ultimo tandem loco numeratur feſtum omnium Sanctorum, quod ante Auguſtini tempora inſtitutum fuiſſe putarunt aliqui propter ſermonem qui ſub Auguſtini nomine de hoc feſto legitur. Sed iam convenit ſermonem illum ſuppoſititium eſſe. Et communis Doctorum ſententia eſt, celebritatem hanc cœpiſſe tempore Bonifacii IV.

VI. Præter recenſita feſta, ab univerſa Eccleſia celebranda, addit Pontifex Urbanus, in quolibet regno, ſeu provincia, & civitate, aut oppido poſſe feſtum unius ex principalioribus Patronis ſub præcepto colendum deſignari. Quamquam igitur regna, provinciæ, civitates, oppida, plures Sanctos ut Patronos venerentur; non omnium, ſed unius tantum reſpective feſtum ex præcepto celebrare tenentur. Diſputant autem Theologi, num ſicuti regnum, ita & provincia regno ſubdita poſſit ſibi peculiarem eligere Patronum cuius feſtum ſub præcepto colendum ſit. Probabilior mihi videtur opinio affirmativa. Si enim poteſt quodlibet regnum, quidni & provincia quæque; cum in decreto regnum, provincia, civitas, & op-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

pidum nominentur? Nec obstat, quod provincia per particulam *sive*, quæ, ut aliquibus videtur, facit sensum disiunctivum, ut aiunt, efferatur. Quoniam, si quandoque talem prodit sensum; sæpius etiam alium, quem ampliatum vocant, exprimit, maxime in favorabilibus, uti in præsentia evenit. Huic præcepto colendi festum Patroni principalis loci adstricti sunt etiam Regulares.

CAPUT VII.

De iis qui potestatem habent dies festos instituendi.

I. Extra disputationis aleam in primis est, Concilium generale, & summum Pontificem posse dies festos instituere. Habent enim, ad spirituale regimen quod attinet, potestatem universalem super omnes fideles. Festorum autem institutio ad iurisdictionem pertinet spiritualem. Poterunt igitur festa indicere, quæ ubique terrarum obligent christianum populum. Neque de hoc difficultas est penes Catholicos, quidquid fabulentur heterodoxi.

II. Quæst. I. *An Episcopi facultate polleant instituendi festa in sua diœcesi absque Cleri, & populi consensu?* Resp. Episcopi iure communi possunt dies festos instituere in propria diœcesi, ut constat ex *cap.* Pronuntiandum, *de Cons. dis.* III. & *cap.* Conquestus, *de Fer.* & ex vetusto Ecclesiæ usu. Illud solum in controversiam vocant Theologi, an Episcopus in hac institutione dependeat a Cleri, populique consensu? Sententia mihi probabilior videtur, vi iuris communis non posse Episcopos sine Cleri, & populi consensu festa indicere. Quoniam in cap. *Pronuntiandum* dicitur: *Illæ festivitates quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus cum populo collaudaverint*. Et cap. *Conquestus* hæc habentur: *Ceterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi suis diœcesibus cum Clero, & populo duxerint solemniter celebrandas*. Sanctus Antoninus *II. P. tit.* IX. *cap.* VII. post enumerationem festorum ante primum §. inquit: *Videtur etiam ex illo textu cap.* Pronuntiandum, *quod Episcopus solus non possit indicere festa celebranda, nisi populus acceptet*. Sententiæ D. Antonini accedunt Angelus *verb. Fer.* Tabien. *num.* 10. Sylvester *verb.* Dom. *num.* 3. Azorius *Tom. II. cap.* XXVI. *quæst.* III. Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XI. *num.* 8. Bonac. *disp.* V. *punct.* I. *num.* 3. Sanchez *in Consil. Lib. V. cap.* II. *dub.* 5. *num.* 6. Covarruvias *Lib. IV. variar. cap.* XIX. *num.* 9. Augustinus Barbosa *III. Part. de potest. Epis. alleg.* 105. *num.* 36. & alii plures. Hoc sane elicitur ex iure, Episcoporum facultatem limitante. Hæc autem limitatio hac nititur congruentia, quod ex festorum institutione politica civitatis negotia interrumpantur. Silet enim forum

rum, & manuaria opera cessant diebus festis. Neque alicuius momenti est quod ex decreto Urbani VIII. opponunt Salmanticenses *tract.* XXIII. *punct.* 6. *§.*1. *num.* 119. scilicet Pontificem solis Episcopis prohibere festorum institutionem, nulla populi, aut Cleri facta mentione. Ideo enim Pontifex solis Episcopis vetat, quia eorum est, non populi, vel Cleri, indicere festa. Ii sunt qui, tamquam superiores, Clerum, populumque congregare, vel admonere debent de festorum institutione. Quapropter iis vetat Pontifex, & non Clero, aut populo, quorum dumtaxat est assentiri, vel dissentire. Ceterum nec verbum in laudata constitutione habetur, vel oblique ostendens, quod si velit Episcopus indicere festa, id præstare valeat absque Cleri, populique consensu: quem alioquin iura expresse requirunt. Ubi autem consuetudo obtinet ut Episcopi soli sine Cleri, & populi consensu festos dies instituant, omnino servanda est.

III. Quæst. II. *An Principes sæculares valeant sine auctoritate Episcopi dies festos instituere, ad quorum observationem populus sub gravi culpa teneatur?* Resp. S. Antoninus *II. Part. tit.* IX. *cap.* VII. *§.* I. inquit: *Repentinæ feriæ sunt, quas Imperator indicit, vel propter victoriam quam fecit, vel quia uxorem duxit, vel quia ei filius natus est, & huiusmodi. Et dicuntur repentinæ, quia repente, & subite inducuntur. Nullus præter Principem has indicere potest. C. de fer. l. Null.... Si civitas, vel dominus indicit, seu mandat aliquod festum sub certa pœna celebrari, pœnam quidem potest exigere a violatoribus, sed culpam non incurrunt: quia non pertinet ad eos festa præcipere.* Sententiæ D. Antonini subscribunt communiter Doctores, qui asserunt cum eodem, posse quidem Principes laicos festos dies indicere, in quibus subditi, a laboribus, operibusque mechanicis feriati, publicæ lætitiæ, & exultationi vacent; non tamen festa præcipere posse, ut publicum Dei cultum, animarumque bonum inspiciunt. Quoniam sub hac acceptione ad spiritualem pertinent iurisdictionem. Quando autem Principes congruum iudicaverint quædam festa celebrari ob aliquam gravem necessitatem, & ad implorandum divinum auxilium, petere debent a Pastore ecclesiastico, ut ea indicat.

CAPUT VIII.

Quam obligationem præceptum observandi dies festos imponat; & quando eiusmodi obligatio incipiat.

I. PRæceptum servandi dies festos obligat sub mortali, etiam præciso scandalo, & contemptu. Hæc assertio certa est; & contrariam propositionem proscripsit Innocentius XI. quæ est eiusmodi: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus*. Caramuel in sua Theologia Regularium *disp.* CII. hæret, & subdubitat, an quinque Ecclesiæ præcepta obligent solum sub pœna, & non sub culpa; atque plures Doctores refert pro opinione affirmante, quinque Ecclesiæ præcepta pœnæ tantum, non culpæ adstringere fideles. Sed, quæ hac de re disputat Caramuel, nos in tractatu de legibus ad examen revocabimus. Nunc sufficiat innuere, præceptum sanctificandi festa ex universali fidelium persuasione obligare sub mortali. Hæc enim res facti est. In quæstione autem facti evidentiam constituit testium multitudo. Cum itaque omnes fideles per orbem diffusi in hoc conveniant, quod detur talis gravis obligatio servandi festa; consequitur, certissimam esse eiusmodi obligationem. Vide ea quæ dicta sunt *cap.* I. *num.* 7. adversus hæreticorum errores.

II. Quæres, *quo tempore incipiat diei festi obligatio?* Resp. Hanc quoque esse quæstionem facti, in qua experientiæ, seu consuetudini standum est. Porro reipsa constat, præceptum servandi festa, & ieiunia a media nocte incipere, & durare usque ad alteram mediam noctem proxime sequentem. Quæ certe consuetudo & facilior est ad servanda festa, & etiam rationabilior videtur, præcipue ut Christianorum ritus distinguatur a ritu Iudæorum, qui a vespera usque ad vesperam servant sabbata sua. Nil tamen impedit quominus Pontifex pro universa Ecclesia, & Episcopus pro sua diœcesi, valeant festa præcipere vel a vespera usque ad vesperam, vel ab aurora usque ad meridiem, vel a meridie usque ad vesperam. Hæc enim determinatio ecclesiastica est, quæ, gravi occurrente caussa, mutari optime potest.

CA-

CAPUT IX.

De iis qui ad observandos dies festos tenentur: & potissimum de advenis, viatoribus, peregrinis, & vagis variæ quæstiunculæ resolvuntur.

I. OMnes fideles utriusque sexus, cum rationis usu potiuntur, ad observandum præceptum de festorum sanctificatione obstrictos esse, vix est qui in dubium revocet. Tempus quo pueri usum rationis assequuntur, est septennium præterpropter. Quare, si ante septennium rationis lux menti puerorum affulgeat, ut in optime educatis, & acri ingenio præditis usuvenire solet, hi festorum præcepta observare obligantur; ut communissima Doctorum sententia docet. Ratio evidens est: quia lex, seu præceptum est vinculum rationis, ut inquit Angelicus *quæst.* XVII. *de verit. art.* 3. Ergo, quandocumque ratio adest, lex ligat. Si autem, septennio expleto, dubium occurrat, an rationis radius splendeat, tenetur puer ad observationem diei festi: quia in dubio tutior pars est eligenda. Et si, septennio nondum expleto, signa non levia appareant discretionis, cogendi sunt pueri ad Missam audiendam; ut docent Auctores gravissimi.

II. Infantes, usu rationis destituti, cum non sint legis capaces, pariter non sunt præcepto sanctificandi festa adstricti: idemque dicendum de omnibus amentibus. Infideles quoque ab hoc præcepto soluti sunt. Quandoquidem, cum non sint Ecclesiæ membra, nec Ecclesiæ legibus subiiciuntur, neque in rebus Ecclesiæ possunt communionem habere. De his D. Paulus *I. Cor.* v. inquit: *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, iudicare? Nonne de iis qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt, Deus iudicavit.* Qua de caussa nec catechumeni huic præcepto obnoxii sunt. Ad Missam isti admittuntur usque ad offertorium; diciturque Missa catechumenorum: sunt enim & isti extra Ecclesiam.

III. Quæst. I. *An peregrini teneantur celebrare festa suæ patriæ, seu territorii, & diœcesis?* Resp. Festa in duplici genere considerari possunt. Alia sunt quæ ab universa Ecclesia observantur, ad quæ celebranda omnes, & ubique tenentur. Alia sunt propria alicuius territorii, seu diœcesis. Nomine quoque peregrinorum non intelligimus vagos, qui nullibi proprium domicilium habent. Isti enim tenentur ad festa locorum in quibus reperiuntur. Neque sermo est de iis qui domicilium mutarunt: quoniam isti, non peregrini, sed incolæ dicuntur. Peregrini, seu viatores ii reputantur qui extra proprium territorium, seu diœcesim per modum transitus versantur. Istos autem ad festa suæ patriæ non teneri, probabilior sententia est: quam communiter tam Iuristæ, quam Theologi docent; quæ etiam

pro-

probatur ex constitutione Bonifacii VIII. *in* VI. *Decret. cap. Ut animarum*, ubi Pontifex statuit, furantes extra dioecesim propriam non subesse excommunicationi latae ab Episcopo in fures suae iurisdictioni subiectos, his verbis. *Statuto Episcopi, quo in omnes qui furtum commiserint, excommunicationis sententia promulgatur, subditi eius extra eius dioecesim existentes, minime ligari noscuntur; cum extra territorium iuri dicendi non pareatur impune*. Ex quo clare colligitur, viatores, extra propriam dioecesim in transitu permanentes, subiectos haud esse legibus propriae dioecesis. Ratio autem satis clara videtur. Quoniam institutio festi diei in aliquo territorio directe non afficit personas, sed loci illius bonum spectat; quatenus vel ob beneficium quodpiam illi a Deo collatum, vel ut quempiam favorem, gratiamque a Deo incolae impetrent, cultum religiosum tali die Deo rependendum Episcopus decernit. Ergo praeceptum eiusmodi obligat dumtaxat homines tali in loco versantes. Ex quo evanescit adversae sententiae argumentum, videlicet peregrinos, & viatores subditos esse propriis Episcopis, etiam extra patriam suam existentes. Nam verum est esse subditos illis; sed, cum praeceptum servandi praefata festa in ipsos immediate latum non sit, eidem non sunt obnoxii. Quod autem opponi solet, heinc absurda consequi, nempe peregrinos istos nec festis suae patriae, nec festis alterius territorii subiectos fore, statim resolvemus.

IV. Quaest. II. *An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia illius loci ubi sunt in transitu?* Resp. Teneri. Quod probo auctoritate Augustini *Lib. III. confess. cap.* VIII. & refertur cap. *Quae contra* dist. XII. *Quae contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt; ut pactum inter se civitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est, suo universo non congruens*. Sed lubet referre aliud Augustini testimonium, quo clarius assertio evincitur: & habetur *epist.* CXVIII. insertumque est *dist.* XII. *cap.* Illa &c. *Nec disciplina ulla est in his melior gravi, prudentique Christiano, quam ut eo modo agat quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque forte devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos vivitur, societate servandum est. Mater mea, Mediolanum me secuta, invenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem, coeperat fluctuare, quid ageret. Tunc ego consului de hac re beatissimae memoriae virum Ambrosium. At ille ait: Cum Romam venio, ieiuno sabbato; cum Mediolani sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quamcumque Ecclesiam veneris, eius morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc cum Matri retulissem, libenter amplexa est*. Hoc solum Ambrosii, & Augustini testimonium sufficere deberet pro evidenti quaesiti decisione. Rationem tamen ad maiorem manifestationem addere volo. Quamvis viatores, & peregrini absolute subditi sint Episcoporum propriae patriae respectu & gradus seu dignitatis assequendae, & aliarum

rum

rum actionum ; nil tamen impedit quominus subdantur Episcopis locorum ubi consistunt, in iis legibus quæ bonum commune, & politiam exteriorem talium diœceseon spectant. Quin hæc advenarum subiectio necessaria prorsus est & bono regimini, & morum integritati talis loci. Nonne magna foret perturbatio, si dum incolæ abstinent a carnibus, ab operibus, & sacra audiunt, Deoque vacant; advenæ e contrario sacra negligerent, carnes manducarent, & operibus vacarent mechanicis? Nonne ii qui vel hospitalitatis, vel amicitiæ caussa advenas exciperent, magna perferrent offendicula, & in occasione periculoque non levi reperirentur, simul cum advenis propria violandi festa, & ieiunia? Quare Episcopi iure animadvertunt in viatores, sua sive festa, sive ieiunia præscripta non servantes. Qua siquidem potestate valent in bonum spirituale sui gregis statuta condere; eadem punire valent eos omnes qui suo gregi scandalo sunt, eumdemque operum pravitate a divino avocant cultu. Quæ omnia vi universalis consuetudinis fulciuntur. Intimo enim sensu fideles omnes se se obnoxios reputant legibus locorum in quibus versantur, etiam in transitu. Et profecto, si Principes laici potestate fruuntur ferendi leges, quibus advenæ, peregrini, viatoresque omnes subiiciantur; & refractarios reipsa plectunt, quoniam hoc confert in bonum, & pacem Reipublicæ: qua ratione similem potestatem denegabimus Præfectis ecclesiasticis pro bono spirituali suarum respective diœcesum? Hæc sententia in hac amplitudine communissima est: & contrariam opinionem, asserentem peregrinos legibus locorum non devinciri, nisi animum habeant perpetuo ibi manendi, iure improbabilem vocat Suarez *Tom. I. de Relig. cap.* XIV. *num.* 2.

V. Quæst. III. *An scholares, milites, mercatores, mercenarii, similesque teneantur servare festa, & ieiunia illius civitatis in qua maiore anni parte versantur?* Resp. istos omnes subditos esse legibus illarum civitatum in quibus commorantur: non solum quia, licet hac diuturna permansione non acquirant domicilium absolute, acquirunt tamen quasi domicilium, ut aiunt; sed præcipue ob rationes adductas in superiore paragrapho. Et hæc sententia non modo probabilior, sed communissima est.

VI. Quæst. IV. *An peregrini, qui unum, duos, aut tres tantum dies commorantur in aliqua civitate, teneantur servare ieiunia, & festa eiusdem?* Resp. Negant non pauci Theologi: & hanc assignant rationem: quia solum ad festa particularia tenentur qui sunt subditi Episcopi diœcesani, & incolæ dicti loci: sed similes peregrini non sunt subditi Episcopi, cum eos nequeat ordinare, aut confirmare &c. ergo ad dicta festa non tenentur. Quanti facienda hæc ratio sit, Salmanticenses *tract.* XXIII. *punct.* 9. *§.* 3. *num.* 181. declarant his verbis. „ Licet advenæ per ali-
„ quot dies commorantes non fiant subditi Episcopi quoad alios effectus, bene ta-
„ men quoad obligationem diei festi, & ieiunii. Tum a priori: quia hæc subie-

„ ctio

„ ctio est necessaria ad bonum regimen proprii gregis... Tum a posteriori: quia, ut „ supra vidimus, licite Episcopi advenas prædictos non servantes festa punire possunt." Cum itaque advenæ subiecti sint legibus loci in quo versantur; licet nec domicilium, nec quasi domicilium habeant: hanc subiectionem limitare, aut extendere minime possumus per maiorem vel minorem moram. Nec maior vel minor permanentia confert iurisdictionem uni, & alteri subiectionem. Quoties ergo advenæ commorantur in aliquo loco, tempore apto, & congruo ad observandum festum, vel ieiunium; toties tenentur ad eorum observationem. Et quia unicus dies tempus aptum est ad observationem festi, vel ieiunii; qui unico die commorantur in civitate, ad eiusdem festi, vel ieiunii obligantur observantiam. Nonne statim ac aliquis exiit ex proprio territorio, solutus est a legibus talis territorii? Nonne hic perperam maior aut minor mora opponeretur? Ergo idem dicendum de permanentia alicuius in extranea civitate. Debet enim esse æqua conditio absentiæ, & præsentiæ; & qui sentit commodum, debet sentire & incommodum. Quæ omnia confirmari possunt hac hypothesi, quod festum in utroque loco, tum transitus, tum domicilii, ex peculiari statuto observaretur. An tunc advena solutus esset ab obligatione? Neque adversarii audent id concedere. Qua ergo lege teneretur observare festum istud? Non lege suæ patriæ, a qua abest: non lege generali Ecclesiæ, quæ nulla est. Teneretur ergo lege illius loci in quo versaretur. Quo dato, consequitur, advenam hunc obligari ad festi observationem; etiamsi nulla foret lex in sua patria de tali festo. Anne lex loci sui domicilii subditum eum constituit Episcopi alterius diœcesis? Heinc inferendum est, potiori iure obligari ad servanda festa, & ieiunia qui per hebdomadam, aut mensem in aliena versantur civitate. Et hanc nostram sententiam, ut probabiliorem, & communiorem, defendunt vel ipsi benigniores Casuistæ, quorum caput est Leander *de præc. Eccl. tract.* I. *disp.* III. *quæst.* XXI. qui cum pluribus aliis huic accedit.

VII. Quæst. V. *An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia locorum, ubi commorantur dumtaxat vel tempore prandii, vel cœnæ, simulque pernoctantes, in crastinum discessuri?* Resp. teneri, si tempore quo commorantur, occurrat opportunitas congrua pro præcepti observatione: nimirum, si occasio fuerit comedendi, debent a carnibus abstinere. Si fuerit dies festus, & dormierit quis in illo loco, ac mane discedere velit, brevi perventurus ad locum, ubi festum non est; Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XIV. *num.* 23. asserit illum non teneri ad Missam audiendam. Leander autem loco citato *quæst.* XXIII. docet, advenam istum debere audire Missam, cui subscribo. Ex doctrina ipsius Suarez hoc evincitur. Probat siquidem loco laudato *num.* 18. & 19. peregrinos obnoxios esse legibus loci, non ex maiori, vel minori mora; sed quia revera subditi sunt eisdem legibus: aitque satis esse ad obligationem, ut commorentur tempore apto pro præcepti observatio-

tio-

tione. Cum itaque aliquis mane audire Missam commode possit; qua ratione a tali onere excusabitur? Si autem toto tempore matutino in eodem loco versaretur; teneretur ad Missam audiendam, etiam secundum Suarez. Idemque dicendum censet, etiamsi summo mane discederet, quoties festum illud servaretur in toto territorio, per quod usque ad meridiem iter acturus esset: quoniam revera militat eadem ratio, ac si in loco in quo pernoctavit, moratus esset. Qui vero nullo modo commorantur in tali loco, sed solum illac transeunt, non adstringuntur intercipere iter, ut Missam audiant; quemadmodum communiter docent Auctores.

VIII. Quæst. VI. *An incolæ, egredientes summo mane de proprio loco, ubi est dies festus, iter acturi ad loca in quibus festum non est, teneantur ante discessum Missam audire?* Resp. obligari: quia præceptum audiendi Sacrum est adfirmativum, & ad actum unum potissimum obligat: ergo impleri debet, cum facultas suppetit. Existens enim in loco eiusdem loci præcepto ligatur; & cum urget, implere tenetur, si potest. Summo mane præceptum urget, & obligat; adestque facultas illud observandi. Ergo ad observationem tenetur. Quod autem quidam distinguunt de una, & pluribus Missis, inquientes: Si plures sint Missæ celebrandæ in tali loco usque ad meridiem, tum non obstringitur; obstringitur vero, si una tantum Missa sit celebranda: hoc sane mihi videtur ineptum commentum. Quin, quo plura celebrantur Sacra, eo maior est implendi præcepti opportunitas. An postea casu quo Missa non celebraretur, nisi circiter meridiem, deberet egressurus e loco expectare toto mane; nimis durum reputat Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XV. *num.* 10. ad tantam obligationem istum adstringere. Si vir egressurus pauper sit, graveque incommodum patiatur, toto illo tempore expectans celebrationem Sacri; excusatione dignus videtur, si non audiat: secus dicendum de iis qui titulo gravis incommodi excusari nequeunt. Ceterum in similium casuum genere Parochi locorum consulendi sunt, ut pro circumstantiarum varietate, quid & consuetudini, & religioni congruum sit, decernere valeant.

IX. Quæst. VII. *An licitum alicui sit discedere e propria civitate, seu territorio, in quo est præceptum diei festi, vel ieiunii, hac expressa intentione non servandi præceptum einsmodi, cum ad locum pervenerit in quo non urget?* Resp. Sublata necessitatis caussa, minime licet egressus iste. Quoniam, cum in aliqua civitate sive festorum, sive ieiuniorum præcepta instituuntur, & a Clero, populoque acceptantur; omnes incolæ sincero animo se se obstringunt præceptorum observationi. Et quamvis præcepta non ferantur in illam, vel in istam personam; sed directe spectent bonum communitatis; nihilominus cives omnes, ut hoc communitatis bonum promoveant, deliberato consensu præcepta festi, vel ieiunii suscipiunt. Nec præcepta in loca materialia, quæ legum capacia non sunt, feruntur; sed regimen,

men, disciplinamque exteriorem inspiciunt. Hæc porro disciplina sine populo consistere nequit. Populus ergo est qui legem implere debet.

X. Populus utique, repones, non autem singuli cives. Distinctio isthæc vana est. Præceptum indiscriminatim omnes, & singulos obligat; nec unum magis præ alio ligat: immo, ut extra disputationem positum supponimus, absolute obligat omnes; quod de permanentibus in civitate etiam adversarii concedunt. Obligat, inquiunt, permanentes; sed non obligat ut permaneant. Verba sunt hæc. Nam in institutione legis omnes, nulla facta distinctione, obligati sunt: quæ sane obligatio in posteros permanat, ut supponimus. Solum ergo prudenter interpretari possumus, præceptum non ligare, quando iusta discedendi caussa occurrat. At quod incolæ exire idcirco, & hac expressa intentione velint, ut legis observantiam evadant; hoc, mea quidem sententia, est illudere legi, Deumque, cui promissio facta est, irridere. Nec dici valet, incolas istos uti iure suo. Quoniam ius istud absolute supposuerunt observationi præcepti iam tum cum institutum fuit: & solum benigna, prudensque interpretatio eos a vinculo obligationis solvit, dum iusta aliqua egrediendi ratio urgeat. Hoc, & non plus, animi rectitudo, bona fides, & sinceritas agendi permittunt: cui sane sinceritati, & bonæ fidei adversatur expressa intentio alio abeundi, ut iugum factæ promissionis excutiatur. Sententiam hanc defendunt Sylvester *verb.* Ieiunium *quæst.* 11. Layman *Lib. I. tract.* IV. *cap.* XI. *num.* 9. Sayrus *Lib. VII. clav. Reg. cap.* VII. *num.* 12. Ledesma *de Matrim. disp.* XXI. Rebellus *de iust. & iur. Part. II. Lib. II. quæst.* VII. *sect.* 3. *num.* 16. Lessius *de iust. Lib. IV. dub.* 8. & plures alii, quos brevitatis gratia omitto.

XI. Quæst. VIII. *An Regulares exempti subiecti sint observationi festorum quæ ab Episcopo, vel diœcesana Synodo indicuntur?* Resp. Regulares tenentur observare festa quæ pro universa diœcesi sunt ab Episcopo indicta. Id aperte declarat, & præcipit Tridentina Synodus sess. XXV. cap. XII. *Dies autem festi quos in diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, observentur.* An postea teneantur Regulares observare festa quæ pro uno tantum oppido, vel civitate, ex voto populi, Episcopo approbante, sunt introducta, disputant in utramque partem Theologi. Eorum mihi videtur probabilior opinio qui adfirmant, eosdem Regulares teneri etiam ad eiusmodi festa. Primo quia Tridentinum absolute iubet, Regulares servare festa quæ Episcopus in sua, non pro tota sua, diœcesi præceperit. Festa quæ consuetudine iusta invecta sunt, sin expresso mandato, consensu tamen Episcopi præcepta sunt. Nec videtur maior ratio de primis ac de secundis. Secundo, quia populi idcirco Regulares in suas civitates introducunt, ut Deo sacrificia immolent, ut veniam a divina misericordia implorent, ut laicis exemplo sint in divino cultu. Non autem virtutis exemplum, sed mali speciem, occasionemque præberent, si eo ipso tempore quo cives feriati Deo va-

vacant, illi terrenis operibus indulgerent. Quapropter vel ipsi contrariæ sententiæ patron Regulares hortantur ut in festorum celebratione ad populum se se conforment. Vix enim in praxi secus se gerere possunt absque scandalo. Regulares quoque advenæ, seu hospites tenentur servare festa locorum ubi in transitu commorantur; quemadmodum dictum est de laicis: quoniam eadem de his ac de illis ratio est.

XII. Quæst. IX. *An Episcopus teneatur servare festa, & ieiunia quæ populo suo ipse imponit?* Resp. Episcopi, & omnes legislatores subditi sunt legibus quas ferunt in subditos pro bono communi Reipublicæ. Id docet D. Thomas 1. 2. quæst. XCVI. art. 5. ad 3. *Quantum ad vim directivam legis Princeps subditur legi propria voluntate; secundum quod dicitur extra de const. cap. Cum omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eodem iure uti debet. Et Sapientis dicit auctoritas: Patere legem quam ipse tuleris.... Improperatur etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt; & qui aliis onera gravia imponunt, & ipsi nec digito volunt ea movere, ut dicitur Matth.* XXIII. *Unde quantum ad Dei iudicium Princeps non est solutus a lege, quantum ad vim directivam eius.* Divi Thomæ sententiæ subscribunt communiter Theologi.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE OPERIBUS A QUIBUS ABSTINERE DEBENT FIDELES FESTIS DIEBUS.

CAPUT I.

Quæ sint opera servilia in diebus festis prohibita, declaratur.

I. PRæceptum sanctificandi festa, ut iam indicatum fuit, adfirmativum simul, & negativum est. Prout adfirmans, cultum Deo exhibendum præcipit; de quo dissertatione sequenti: ut negans, ab operibus vacare iubet; de quo in præsentia. Opera quæ diebus festis prohibentur, servilia nuncupantur. *Omne opus servile non facietis in eo.* Lev. cap. XXIII. Hoc textu omnia fere opera corporalia interdicebantur Iudæis, nedum mere servilia. Hæc tamen prohibitio haud erat pro omnibus festis æqualis. Pro observatione sabbati adeo severa, & generalis erat, ut ipsis nec cibos coquere, vel præparare liceret; sed id fiebat die præcedenti, qui propterea parasceve, ut pluribus visum est, dicebatur. In ceteris autem festivitatibus vetitum minime erat ignem accendere, cibos præparare, idque genus similia; ut habetur *Exod. cap.* XII. de die prima, & ultima azymorum: *Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.* Quin nec in ipso sabbato omnia omnino opera corporalia prohibita Iudæis erant. Nam poterant iter agere ad certos limites, easque corporales actiones exercere quæ anteverti nequeunt; ut animalia ducere ad aquæ potum, eadem e fovea subducere, si opus fuisset. Porro Christianis non solum hæc, sed plura alia ad usum corporis necessaria conceduntur. Quare severior erat Iudæis sabbati, quam sit Christianis diei dominici observatio. Discriminis ratio est. Iudæis omnia sub figurarum velamine contingebant: & quia sabbatum Dei cessationem ab omni opere repræsentabat; ideo tam severe otium illud præcipiebatur. Secus accidit in lege gratiæ, in qua figuræ, & symbola impleta sunt. Hæc omnia egregie persequitur D. Thomas 2. 2. quæst. CXXII. art. 4. ad 4. *Nec huiusmodi* (scilicet diei dominicæ) *observatio figuralis est, sicut fuit observatio sabbati in veteri lege. Et ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die dominica, sicut in die sabbati; sed quædam opera conceduntur in die dominica quæ in die sabbati prohibebantur; sicut deco-*

ctio

ctio ciborum, & alia huiusmodi : & etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in nova quam in veteri lege : quia figura pertinet ad protestationem veritatis, quam nec in modico praeterire oportet ; opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore.

II. Explicandum nunc superest, quaenam opera corporalia hoc praecepto prohibeantur. Certum namque est sola corporalia, & externa opera prohiberi; non autem omnia, sed tantum servilia. Porro servilis operis notionem prodit D. Thomas 2. 2. quaest. CXXII. art. 4. ad 3. *Servitus est qua homo servit homini. Est autem homo alterius servus, non secundum mentem, sed secundum corpus.... Et ideo opera servilia secundum hoc dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri servit.* Duplex ergo in homine operum genus, servilium nimirum, & liberalium. Opera servilia ex relata doctrina Angelici ea sunt quae, licet ab anima, tamquam a principio, proveniant, organo tamen corporeo exercentur, & per se corporis commoditatibus inserviunt, & per servos fieri solent, ideoque servilia nuncupantur, ut terram colere, domos aedificare, artefacta construere. Contra, opus liberale a mente procedens, & saepe ab organo corporeo pendens, eo proxime tendit, ut mentem illuminet, animumque excolat; ut docere, praedicare, legere, scribere, & similia.

III. Triplex opus servile distinguit D. Thomas: nimirum religiosum, quod famulatum Deo praestat; peccaminosum, quo homo peccato inservit, & daemoni; & humanum, quo homo homini servit. Haec sunt verba Angelici 2. 2. quaest. CXXII. art. 4. ad 3. *Est autem triplex servitus. Una quidem qua homo servit peccato, secundum illud :* Qui facit peccatum, servus est peccati *: & secundum hoc omne opus peccati dicitur servile. Alia vero servitus est qua homo servit homini .... Tertia autem est servitus Dei : & secundum hoc opus servile posset dici opus latriae, quod pertinet ad Dei servitium. Si autem sic intelligatur opus servile, non probibetur in die sabbati : quia hoc esset contrarium fini observationis sabbati.* Videndum nunc superest, quaenam opera servilia ex iis quae enumerata sunt, hoc praecepto prohibeantur.

CAPUT II.

An per peccata mortalia diebus festis perpetrata, eorumdem festorum præceptum graviter violetur; ac teneatur Christianus in confessione sacramentali exprimere, se in die festo peccasse.

I. INter propositiones superiori dissertatione capite secundo recensitas, quæ non paucis nimium redolere rigorem videntur, hæc una est, quam isthuc transcribere lubet. „ Præceptum de sanctificatione spiritali sabbati magis violare cen„ sentur qui dominicis, aut festis diebus letale peccatum committunt, quam qui „ quodvis opus corporale, alias bonum, & licitum, faciunt. “ An doctrina isthæc nimiam sapiat severitatem, aperiendum est. Atque, ut pro dignitate gravissima quæstio, in qua de commissione novi peccati mortalis sermo est, enucleetur, ea quæ extra disputationis aleam sunt posita, ab iis quæ in controversiam revocantur, secernamus oportet.

II. In primis Theologi omnes, tum veteres, tum recentiores, adfirmant, peccata mortalia exterius commissa in diebus festis graviora esse, & quamdam irreverentiam præcepto irrogare. Verum an hæc maior malitia mortalis sit, & alterius speciei, & ex necessitate in confessione manifestanda, vel venialis dumtaxat, acriter in utramque partem Theologi disputant. Antequam meum super hac re iudicium profero, utriusque partis momenta producam, & expendam. Atque ut a sanctis Doctoribus initium ducam, certum videtur, antiquos Theologos, ipsosque Patres, qui controversiam hanc tractarunt, docuisse, peccatum mortale in die festo perpetratum novam, gravemque induere malitiam specie diversam, necessarioque in confessione exprimendam. Sanctorum Doctorum verba omnium primum exscribo.

III. Auctor libri de vera, & falsa pœnitentia, quem sancto Augustino adiudicat Gratianus, de circumstantiis in confessione patefaciendis loquens, diei festi, in quo peccatum est, exprimendam asserit circumstantiam: & refertur dist. v. de Pœnit. can. 1. *Consideret qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ . . . Si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei, ut sunt domus dominorum, & aliorum multorum. Si in tempore orationi constituto, an in festivitate Sanctorum, & in tempore ieiunii. Consideret quantum peccaverit, & defleat . . . Omnis ista varietas confitenda est, & deflenda.*

IV. S. Augustinus in Psal. XXXII. conc. 1. *Observa diem sabbati, non carnaliter, non*

non iudaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent quam tota die saltarent.

V. D. Ambrosius in Lucam XIII. super illud, *Archisynagogus indignans, quia sabbato curasset Iesus*, inquit: „ Lex in sabbato non hominem curare, sed servi„ lia opera facere, idest peccatis gravari prohibet: " Et habetur in glossa ordinar. ibid. . . Item gloss. Marc. I. & III. *Si licet sabbatis bene facere?* inquit: „ Opus servile peccatum est, a quo Christus nos docet sabbato abstinere. "

VI. S. Thomas 2. 2. quæst. CXXII. artic. 4. *Quia magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati quam per opus licitum, quamvis sit corporale; ideo magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die festo quam qui aliud corporale opus licitum facit. Unde S. Augustinus dicit in Lib. de decem chordis:* Melius faceret Iudæus in agro suo aliquid utile, quam si in theatro seditiosus existeret; & melius feminæ eorum die sabbati lanam facerent, quam quod tota die in neomeniis suis impudice saltarent. *Non autem qui peccat venialiter in sabbato, contra hoc præceptum facit: quia peccatum veniale non excludit sanctitatem.*

VII. Hanc eamdem doctrinam conceptis verbis docet Catechismus Concilii Tridentini Part. III. de tert. præcept. num. 21. *Facile enim perspici potest omne servilis operis genus probiberi, non quidem ea re quod sua natura aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a divino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animum a divinarum rerum studio avocant, sed nos a Dei amore prorsus seiungunt?*

VIII. S. Antoninus II. Part. tit. IX. cap. VII. §. 2. *Festum violatur, & male celebratur ex triplici negligentia, seu defectu. Primo, quia non cavetur a defectibus criminalibus. Secundo, quia non inhæretur actibus spiritualibus. Tertio, quia non abstinetur ab operibus manualibus. Quantum ad primum debet quis abstinere a peccatis maxime diebus festivis, quia plus habent impedire mentem, si mortalia sunt, a vacando Deo, quam opera manualia. Unde dicitur Levit.* XXIII. *de sabbato, cui succedunt festa Ecclesiæ:* Omne opus servile non facietis in eo. *Sed opus servile est peccatum: dicit enim Christus Ioan.* VIII. omnis qui facit peccatum, servus est peccati. *Peccatum ergo mortale commissum die festo est multo gravius quam alia die. Nam ultra propriam deformitatem, puta furti, vel fornicationis, habet specialem deformitatem ex illa circumstantia temporis sacri, qua festum violatur. Unde talis, ut dicit Nicolaus de Lyra super Exod. cap. xx. non solum agit contra unum præceptum, scilicet,* Non mœchaberis, *aut illud,* Non furtum facies; *sed etiam contra illud de sanctificatione sabbati.*

IX. Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis in cap. XX. Exod. quæst. XI. & XII. *Magis servile est opus peccati quam opus humani negotii. Magis celebritatem festi infringimus in peccando, ut fornicando, & occidendo, quam alios labores agricultivos*

vos nostris manibus exercendo . . . Ideo, licet ab utroque abstinendum sit, magis tamen ab iniquis operibus quam a corporalibus laboribus. Ex hoc sequitur quod qui die dominica adulteratur, aut occidit, vel inebriatur, magis peccat quam si aliis diebus idem ageret: quia sic transgressor est duplicis praecepti, scilicet, Non occides, *aut cuiuslibet alterius; & huius, scilicet quia non observat diem dominicum.*

X. Alexander Alensis III. Part. quæst. xxxi. memb. v. artic. 2. *Qui fornicatur die dominico, peccat duobus peccatis, secundum quod peccatum numeratur ratione reatus.*

XI. Concilia quoque non pauca hanc eamdem veritatem apertissime edocent: Concilium Lingonense hæc statuit. *Homines utriusque sexus in festis debent plurimum esse intenti divinis, puta orando, ecclesiastica officia, & divina, ac sermones verbi Dei audiendo, de Deo, & Sanctis loquendo. Et, ut his rebus melius possint intendere, debent abstinere ab omni opere servili, & potissime a peccato: quia gravius peccat qui peccat in festo, puta furatur, fornicatur, quam qui in aliis diebus hoc facit.* Concilium Eboracense anno 1576. *Cessare vero oportet Christianum in die festo maxime a vitiis, & peccatis: quoniam servire debet Deo, cui displicet omne peccatum.* Antonius Corduba laudat etiam Concilium Coloniense anno 1536. celebratum. Audiamus Patres Salmanticenses *tract.* xxiii. *cap.* 1. *punct.* ii. *§.* 2. *num.* 228. his verbis: *Ad id quod additur ex Concil. Colon. respondetur, non esse generale, sed provinciale.* Næ egregia responsio? Conventus Episcoporum, & Pastorum non est infallibilis. Pauci vero Casuistæ, non simul congregati, sed dispersi, sunt ne infallibiles? Concilium provinciale, licet non sit œcumenicum, mea sententia, prævalet mille Casuistis. At de hoc alias.

XII. Hanc sententiam, præter recensitos Doctores, & Concilia, docent D. Bonaventura in III. dist. xxxvii. *§.* 6. & 7. *A fortiori opera carnalia, & ebrietas, lites, & iurgia, quae maxime repugnant spiritus libertati, ne homo Deo vacet, dicuntur, suntque opera servilia; & in hoc praecepto sunt prohibita, potius quam opera mechanica, & quam negotia terrena, quae animum distrahunt, ne homo divinis intendat, secundum Augustinum de decem chordis.* His omnibus accedunt B. Albertus Magnus *in III. dist.* xxxvii. Ioannes Gerson *Alphab.* xxxi. Nicolaus Lyranus *in Exod.* xx. *& in Matth.* xii. Scotus *in III. dist.* xxxvii. Gabriel *in IV. dist.* xvii. *quaest.* 1. *conclus.* 4. Hadrianus *in IV. de Conf. quaest.* iv. *& in quodlib.* viii. *art.* 1. Angest *in Morali cap.* viii. Medina *de Conf. quaest.* x. Ioannes Nyder *in 3. praecep. cap.* 1. *&* ix. Summa Angelica *tit. Confess.* 1. *§.* 22. *tit. Feriae §.* 36. Summa Ros. *tit. Confess.* 2. *§.* 7. Ambrosius Catharinus contra Caietanum *Lib. V. de sacr. Conf.* Maior *in IV. dist.* xvii. *quaest.* iv. Natalis Alexander *Theol. Dogm. Lib. IV. reg.* v. Franciscus Genettus *tractat.* iv. *de 3. praecept. quaest.* ii. Henricus a S. Igna-

Ignatio in Ethica Amoris *Tom. II. part.* III. *cap.* III. Ioannes Pontas huic adhæret opinioni cum aliqua tamen limitatione in suo *Diction. Casuum consc. verbo*, *Dies domin.* Præ omnibus autem hanc propugnat sententiam P. Antonius Cordubensis Auctor satis gravis: eamque non modo omni argumentorum genere munit, sed defendit quoque ab adversariorum obiectis in suo *Quæst. Theolog. Lib. quæst.* VI. & concludit, hanc solam sententiam omnibus antiquis Doctoribus, pluribusque recentioribus probatam, amplectendam esse; contrariam vero, a paucis tantum neotericis invectam, reiiciendam.

XIII. Rationum quoque momentis satis validis evincitur sententia hæc. Primo, quod omnis irreverentia, & iniuria sive loco, sive tempori sacro impacta, præter propriam deformitatem, sacrilegii malitiam induit. Sane furtum in templo commissum malitiam circumstantiæ mortalem adferre, communior est Doctorum, qui adversæ etiam opinioni patrocinantur, consensus. At non minus diei *festi tempus* quam locus Deo dicatus sacrum est. Eadem itaque utriusque ratio. Quod enim templum benedictione sit consecratum, secus tempus festum, nullam prodit discriminis rationem: cum reipsa ambo Deo sint consecrata; atque proinde sancte tractanda. Secundo omne peccatum mortale externum [de interno enim haud est sermo] magis quam quodvis opus mechanicum opponitur divino cultui: quem cultum Deo debitum potissimum hoc præcepto iuberi, testatur Catechismus Tridentinus loco laudato *num.* I. his verbis: *Hoc legis præcepto externus ille cultus qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur*. Quare male illud apponitur, quod finis legis non cadit sub lege: quoniam verum habet de fine externo operantis, secus de fine ipsius operis. Neque negari potest, cultum externum hoc præcepto præscribi. Et, quod fortius rem confirmat, est, quod, licet cultus hic directe a lege præscriptus non esset; id tamen aperte prohibetur quod eidem cultui maximo est impedimento. Quis porro inficias iverit, peccatum mortale magis hominem efficere ineptum ad hunc cultum Deo rependendum quam opera mechanica servilia? Servile alioquin opus est ipsum etiam peccatum. Et, quamquam servitutem dumtaxat exprimat metaphoricam; parit tamen effectus illius veræ servitutis quæ a divino cultu homines avocat. Magis ergo quam cetera opera servilia vetitum est die festo. Plures alias rationes missas facio.

XIV. Contrariam sententiam recens invectam esse, ingenue fatetur Doctor eximius P. Suarez, cui tamen ipse subscribit *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XVIII. *num.* 3. his verbis. „ Secunda opinio asserit, opus peccati ex eo tantum quod „ peccatum sit, non contineri in materia huius præcepti, nec ex vi illius prohi„ beri &c. *Hæc opinio non habet Auctores multum antiquos, ut vere notavit Cor„ duba; habet tamen plures, & graves,* " Eamdem opinionem docuit Caietanus

2. 2. *quæst.* CXXII. *art.* 4. & in *Sum. verb. Fest.* Sotus *in IV. dist.* XVIII. *quæst.* II. *art.* 4. Almayn *in IV. dist.* XVII. *quæst.* I. Sylvester *verb. Domin.* Armil. *verb.* Fer. *num.* 12. Navarrus *cap. Consideret*. Trullenchus *Lib. VI. in Decal. cap.* I. *dub.* 6. *num.* II. Palans *Tom. II. tract.* IX. *disp. unic. punct.* 9. Bonacina *in Decal. dis.* V. *quæst.* I. *punct.* 2. §. 3. *num.* 3. Leander *de Pœnit. tract.* V. *dis.* VIII. §. 8. *quæst.* II. Dicastillus *tractat.* VIII. *de Pœnit. dis.* IX. *dubit.* 8. *num.* 722. Salmanticenses *tractat.* XXIII. *punct.* II. §. 2. aliique recentiores Casuistæ.

XV. Istorum Scriptorum nemo quidquam præsidii pro hac opinione affert aut ex Patribus, aut ex sacris Canonibus. Salmanticenses dumtaxat loco laudato opponunt D. Thomæ auctoritatem ex *IV. Sentent. dist.* XXXII. *art.* V. *quæst.* II. ubi ait: *Ad secundam quæstionem dicendum, quod petere debitum in die festivo non est circumstantia trahens ad aliam speciem peccati. Unde non potest in infinitum aggravari. Et ideo non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festivo debitum petat.* „ Ergo (inferunt laudati Patres) circumstantia temporis festi non mutat speciem peccati; nec est in confessione aperienda. “ Mirum sane est potuisse Auctores istos talem obtrudere auctoritatem. Sermo nunc est, an peccatum mortale, non autem an opus bonum, aut indifferens, sit contra præceptum de sanctificandis festis. Petere debitum opus est coniugale, a quo, ut fideles abstineant die festo, Patres hortantur, ut expeditius Deo vacare possint. Si tamen petant etiam die festo, Angelicus asserit, eos non peccare mortaliter, sed venialiter. Si autem iuxta Patres, & Angelicum præceptum colendi festa onus imponit, ut ex decentia, & reverentia coniugati abstineant ab actu matrimoniali; quisque elicere hinc potest, quanto magis vi talis præcepti a peccatis omnes abstinere debeant. Ceterum, ne de mente D. Thomæ ullus dubitandi locus remaneat, præter auctoritatem ex *Summa* supra depromptam, aliam isthuc transcribo ex *opuscul.* VII. in 3. præcept. Decalogi: *Memento ut diem sabbati sanctifices*: ubi post enumerationem operum servilium quæ evitari debent die festo, hæc subdit. *Quinto debemus cavere culpam. Hierem.* XVII. Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati. *Onus autem animæ, vel pondus malum, est peccatum. Psalm.* XXXVII. Sicut onus grave gravatæ sunt super me. *Peccatum autem opus servile est: quia, ut dicitur Ioannis* VIII. qui facit peccatum, servus est peccati. *Unde cum dicitur*, Omne opus servile non facietis in eo, *potest intelligi de peccato. Et ideo contra præceptum hoc facit quis, quando in sabbato peccat: quia operando, & peccando Deus offenditur*. Ubique ergo sibi constat Angelicus in asserendo peccatum, non secus ac aliud opus servile, præcepto sanctificandi festa adversari.

XVI. Obiiciunt 2. Præceptum sabbati non obligat per se ad non peccandum; sed solum iubet nos Deum externo cultu colere, & abstinere a servili opere.

Cul-

Cultus autem iste in Missæ auditione consistit. Nec plus præceptum Ecclesiæ imponit. Porro peccatum minime impedit Sacrum audire. Non ergo peccatum divini cultus præcepto opponitur. Resp. Peccatum mortale prohibitum esse hoc præcepto: quia sancte sancta tractanda sunt; & gravem irreverentiam irrogat tempori sacro. Utique peccatum non impedit Missæ auditionem. At numquid non profanat tempus sacrum? Numquid non constituit hominem ineptum ad vacandum Deo? Non est autem quod obtundant aures, finem præcepti non comprehendi sub præcepto: iam etenim dictum est, id non semper verum esse, potissimum si sermo sit de fine operis, & speciali, ac præcipuo, proximeque intento; ut apertissime docet Suarez *Tom. III. de Relig. disp.* lxx. *sect.* 2. *pag.* 854. *col.* 1. *sub initium*. Et quamvis præceptum non semper iubeat finis assecutionem, vetat tamen ne quid contrarium isti fini agatur.

XVII. Obiiciunt 3. Præceptum sanctificandi festa arctius non ligat in novo quam in veteri fœdere. At in lege scripta peccata vi præcepti de sabbato custodiendo haud erant prohibita. Ergo neque in lege gratiæ. Tandem concludunt Patres Salmanticenses *num.* 226. his verbis. „ Ultimo, quia e contra hoc „ præceptum de festis sanctificandis potius esset in ruinam quam in ædificationem animarum; cum communiter peccata diebus festis committantur. “ Nonne validum est hoc ultimum argumentum, quod frequentissime usurpare solent recentiores Theologi, ut legem Dei humanæ fragilitati accommodent? Ex peccandi universali consuetudine inferunt sæpissime, legem non extare quæ peccata tam frequentia prohibeat. Quod quam sit ineptum argumentandi genus, alibi ostensum est. Ad priorem vero obiectionis partem respondetur, minorem propositionem falsam esse; ut ex iis quæ dicta sunt, constat, & clarius iam iam fiet.

XVIII. Ex dictis hactenus duo colligas velim, quæ nulli sunt dubitationi obnoxia. Primum est, Theologos communiter adfirmare, peccatum die festo perpetratum novam contrahere malitiam; solumque inter ipsos dissidium esse, an mortalis sit, aut venialis malitia isthæc; ut iam indicatum est. Secundum est, Doctores antiquos, & ex recentioribus gravissimos Theologos propugnare primam sententiam. Heinc concludit Antonius Cordubensis his verbis loco laudato. „ Quare hæc secunda (iuxta nos prima) opinio, utpote communis omnibus Do„ ctoribus antiquis, pluribusque modernis, utique verior amplectenda est. Prima „ vero (idest secunda) utpote nonnisi paucis neotericis probata, sed neque satis „ tuta, refutanda videtur. “

XIX. Tempus iam est ut hac de re nostrum feramus iudicium, illudque est; antiquorum sententiæ standum esse. Et quia lis tota est, num malitia mortalis sit, an venialis, cuius decisio difficillima est; lubet ad Scripturarum tribunal il-

lam revocare. Nec enim aliunde melius quam ex Scriptura, quænam culpa letalis, quænam venialis sit, colligi potest. Porro tum ex Scriptura inferimus, legis transgressionem esse mortalem, cum Deus transgressores pœnis addicit æternis. Tremenda autem sunt supplicia illa quæ in festorum violatores Deus minatur. Antequam vero eiusmodi recenseamus, præcepti divini verba expendamus oportet. *Memento ut diem sabbati sanctifices*. Quod ergo primum præscribit, est sanctificatio temporis sacri. Deinde cessationem ab operibus imperat. Audiamus Angelicum 2. 2. quæst. CXXII. art. 4. ad 3. *In observatione sabbati duo sunt consideranda. Quorum unum est sicuti finis; & hoc est ut homo vacet rebus divinis: quod significatur in hoc quod dicit*, Memento &c. *Illa enim dicuntur sanctificari in lege quæ divino cultui applicantur. Aliud est cessatio operum*. Quibus positis, iram, furoremque divinum adversus sabbati violatores describamus. *Quæ est hæc res mala quam vos facitis, & profanatis diem sabbati?* Esdræ II. cap. XIII. *Neomeniam, & sabbatum, & festivitates alias non feram. Iniqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras, & solemnitates vestras odivit anima mea: facta sunt mihi molesta: laboravi sustinens*. Isaiæ cap. I. vers. 13. *Dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum*. Malachiæ cap. II. vers. 3. Unde, quæso, tantum odii, molestiæ, & abominationis? Unde tanta suppliciorum severitas? Forsitan quod Iudæi operibus manuariis festa profanaverint? At neminem fugit, Iudæos summa religione, ne dicam superstitione, ut etiamnum videre licet, abstinuisse semper diebus festis a manuum labore. Sua ergo festa criminum perpetratione violabant, profanabantque. Porro, si profanatio ista festorum levis fuisset; anne Deus tantum iræ, ac furoris ostendisset, tantaque pœnarum severitate se puniturum festorum profanatores minatus fuisset? Neque reponat quis, Deum in Iudæos non animadvertisse ob scelera tantum in festis commissa: quoniam Scriptura aperte testatur, Iudæos supplicia luisse ob sabbata violata, ob festa profanata, non manuum labore, sed criminum, delictorumque perpetratione. Utique crimina quocumque tempore commissa divinam provocant vindictam: quia semper peccata Dei lædunt maiestatem. At hinc legitime infertur, peccata, diebus cultui divino consacratis perpetrata, graviorem multo & magis enormem induere malitiam. Quandoquidem tanta abominatione festa peccatis polluta Deus detestatur, tantoque adversus profanatores furore percitum se se prodit; ac si peccata profestis diebus commissa, in conspectu scelerum temporis sacri, peccata non essent. Ut quid, amabo, tam frequenter inclamasset Deus, se Iudæorum calendas odisse, sibi molesta esse, & perosa, seque super vultum eorum dispersurum stercus illarum solemnitatum? Ut quid, inquam, tantum minarum, & suppliciorum, si levis dumtaxat extitisset iniuria festis diebus irrogata? Gravis ergo fuit festorum apud Iudæos profanatio: non quod opera mechanica exercue-

cuerint, ut certiſſimum eſt; ſed ob crimina iiſdem diebus perpetrata. Quare cuique ſerio perpendenti tum Scripturæ ſanctæ phraſes, quibus violati ſabbati profanatio exprimitur, tum antiquiorum Doctorum hac de re doctrinam, compertum erit atque exploratum, malitiam circumſtantiæ diei feſti, non venialem, ſed mortalem eſſe.

XX. Nihilo tamen minus, ut præcepti ſeveritatem, quoad fieri poteſt, deliniam, animadverto non omnia peccata, etiam mortalia, tempus feſtum, ſicuti nec locum ſacrum, graviter profanare. Excludimus namque omnia peccata interna, & plura etiam externa. Neque enim qui feſto die mentitur, in communi exiſtimatione cenſetur tempori ſacro gravem impingere iniuriam. Crimina, prout ex Patribus colligere fas eſt, diebus feſtis quammaxime contraria, ſunt ebrietates, rixæ, *choreæ* impudicitiæ, fornicationes, adulteria, idque genus ſimilia. Et ſane, *ſi res ipſa* uxoria, vix tempore ſacro culpæ expers eſt: quid de fornica*tionibus*, & adulteriis dicendum?

XXI. Neque vexandi ſunt fideles (ut incidenter adverſariorum lemures diſpellamus) quod in præteritis confeſſionibus hanc temporis ſacri circumſtantiam omiſerint: quoniam in iis ſumus in quibus ignorantia excuſare valet. Propterea ſollicitandi minime ſunt, ut totam vitam revolvant, ut examen generale inſtituant, quo valeant has circumſtantias deprehendere: ſiquidem onus nimium grave foret, & plerumque ſpiritualem profectum impediret. Satis enim mihi eſſe videtur, ſi, dum alia confitentur peccata, ſimul exponant, ſe elapſo tempore frequenter diebus ſacris peccaſſe; nec debitum talem confitendi circumſtantiam hanc cognoviſſe: quapropter nunc ſe de omnibus confiteri, & de omnibus peccatis, diebus feſtis perpetratis, ſe ſummopere dolere. Ut autem impoſterum has omnes evitent anguſtias, aſſueſcant exponere ſtatum propriæ conſcientiæ, quomodo feſta ſanctificaverint, quem cultum Deo obtulerint, quæve crimina commiſerint. Quod ſi hæc pœnitentes ignorant, Confeſſariorum eſt eoſdem imbuere. Sæpe enim diminuta pœnitentium confeſſio ex ſacrorum miniſtrorum aut negligentia, aut ignorantia proficiſcitur.

CAPUT III.

De opere servili mechanico: Quot sint mechanicæ artes, quæve die festo probibitæ.

I. DE opere servili criminoso, in die festo commisso, superiore capite actum est: in præsentia vero de opere servili mechanico sermo erit. Plures sunt artes mechanicæ, quæ hoc versu continentur.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Rus agriculturam prodit, *Nemus* venatoriam, & piscatoriam, *Arma* militarem; *Rates* navalem, *Vulnera* chirurgicam, *Lana* textrinam, & sutoriam, pluresque alias id genus, *Faber* argentariam, ferrariam, carpentariam, ceterasque similes. Hæ omnes artes, si presse loqui velimus, mechanicæ sunt, & serviles; quamvis aliquæ, ut militaris, & navalis, maiorem quamdam præferant dignitatem. Omnia opera vere servilia Christianis prohibita esse festis diebus certum est; sicuti certum est plura opera corporalia externa permissa esse in novo fœdere quæ in veteri prohibita Iudæis erant. Plura tamen sub præfatis artibus continentur, de quibus, an servilia opera sint, & die festo vetita, non levis est inter Theologos difficultas. Nos brevitati studentes sequentibus quæstiunculis omnia paucis ita expediemus, ut nihil quod discussione dignum sit, omittamus.

II. Quæst. I. *An pingere sit opus servile die festo prohibitum, sive lucri, sive recreationis, sive addiscendi gratia fiat?* Resp. Negant Lopez *I. Par. instruct. cap.* LII. Medina *Lib. I. cap.* XIV. Layman *Lib. IV. tract.* VII. *cap.* II. *num.* 3. aliique non pauci Casuistæ, hac ratione nixi, quod pingere opus servile non sit; cum pingere idem sit ac scribere. Quare, sicuti scriptura, ita neque pictura diebus festis vetita dicenda erit. Communior tamen Theologorum, immo & Casuistarum, sententia, mihi unice vera, docet, pingere, sive pretii, sive recreationis, sive discendi gratia, esse opus servile die festo prohibitum. Quoniam ars pingendi mechanica est, ut etiam adversarii fatentur. Ergo eius actus serviles sunt. Nam opus servile illud est quod arte mechanica dirigitur, & circa externam materiam occupatur, & per servos exerceri solet. Hac ratione sculpere imaginem, vel statuam est opus servile, sicuti & pingere acu. Quod enim penicillo, vel scalpro, aut acu eiusmodi artificialia efficiantur, nullum ingerit discrimen. Quod pariter pictura exerceatur vel pretii, vel voluptatis, aut addiscendi gratia, rationem operis servilis haudquaquam immutat. Quapropter quocumque fine agatur, semper die festo per se vetitum opus est. Hanc sententiam do-

docent Caietanus 2. 2. *quæst.* CXXII. *art.* 4. Suarez *de Relig. Tom. I. Lib. II. cap.* XXVI. Molanus *Lib. II. de imag. cap.* LXXI. Bonacina *disp.* V. *de* 3. *præcep. Decal. quæst. unic. punct.* 2. *num.* 25. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part.* III. *cap.* III. Turrianus in *Selec. cen.* 4. *dub.* LIX. Sanchez *Consil. Lib.* V. *cap.* 11. *dub.* 12. Leander *tract.* 1. *disp.* IV. *quæst.* XX. Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* 1. *punct.* 11. *§.* 3. pluresque alii. Ad rationem contrariæ opinionis respondetur, latissimum esse discrimen picturam inter & scripturam. Nam scribere omnino a mente procedit, ut eius conceptus exprimat; eoque suapte natura tendit, ut mentem instruat. Pictura vero a mente solum procedit, quemadmodum navis, vel domus constructio, & caetera mechanica artificialia. Contingens autem est, & accidentale, quod memoriæ exercitatio aliquando interveniat.

III. Quæst. II. *An venatio, aucupium, & piscatio opera sint servilia in festis prohibita?* Resp. Tres præfatas artes esse mechanicas, earumque opera prorsus servilia, & propterea per se diebus festis esse prohibita, dubitare arbitror neminem. Ratio sane ex se evidens est. Nam piscatio, venatio, & aucupium opera sunt corporalia, & ad corporis utilitatem diriguntur; atque hominibus, & bestiis communia. Quod confirmatur ex *cap.* Licet *de fer.* ubi Alexander III. inquit: *Indulgemus ut liceat parochianis vestris, diebus dominicis, & aliis festis, si Alecia terræ se inclinaverint, earum captioni, ingruente necessitate, intendere.* Pontifex hic ob solam ingruentem necessitatem piscandi exercitium impertitur. Sublata igitur necessitate, illicitum est. Excipit quoque Pontifex a privilegio dispensationis maiora solemnia festa. Neque absolute dispensat; sed cum onere, quod *post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem.* Si autem alicubi consuetudo obtineat piscandi in fluminibus recreandi animi caussa, aliquo exiguo temporis intervallo, non est improbanda. Communiter Doctores asserunt, consuetudinem piscandi in mare cum retibus, & navigiis haud esse legitimam; &, nisi necessitas excuset, consuetudinem hanc corruptelam esse culpabilem. Hæc quoque sententia communior est, & probabilior, mihique vera. Quæ adversus eam opponuntur, responsione non egent.

IV. Quæst. III. *Licitum ne est festis diebus iter arripere?* Resp. Sanctus Antoninus *II. P. tit.* IX. *cap.* VII. *§.* 5. inquit; *Item abstinendum est ab itinere dietario, nisi necessitas cogat, vel aliud pium opus inducat, ut videlicet visitatio alicuius Ecclesiæ, vel consecutio indulgentiæ, vel reformatio pacis, seu amotio scandali, & huiusmodi.* Caietanus 2. 2. *quæst.* CXXII. *art.* 4. & Sotus *de iust. & iur. Lib. II. quæst.* IV. *§. Tertium genus,* docent, iter opus esse suapte natura servile, solumque ratione consuetudinis licitum esse. Et certe difficile videtur ab specie servilis operis excipi posse laborem illum quo servus pedibus integrum diem iter ageret. Consulendi itaque sunt fideles ne sine rationabili caussa iter suscipiant: quoniam certum est, illud

illud a cultu divino animum abstrahere. Ceterum damnandi non sunt letalis culpæ, etiamsi absque caussa illud arripiant : quoniam consuetudo universalis obtinet, posse Christianos festis diebus absque culpa, saltem gravi, iter agere; ut communiter Theologi sentiunt : quamvis alii asserant, licitum id esse, propterea quod opus servile non sit; alii ob invectam consuetudinem, quæ a culpa excusat.

V. Quæst. IV. *Licitum ne est agasonibus, & mulionibus bestias onustas diebus festis conducere?* Resp. Primo communiter Theologi docent, licitum esse iter inceptum persequi. Adfirmant quoque, illicitum haud esse ducere mulos sine oneribus de uno ad alium locum : quia hoc est solum iter agere. Inchoare vero iter cum bestiis onustis, tamquam abusum non tolerandum, reprobant Caietanus, Suarez[a], Navarrus locis sæpius citatis. Id quoque asserunt Layman *Lib. IV. tract.* VII. *cap.* II. *num.* 5. Bonacina *disp.* V. maxime quando muliones sæpius levare, aut imponere onera debent. Quoniam tunc magna diei pars in operibus servilibus consumeretur. Quæ omnia vera sunt, quoties absque iusta caussa, & necessitate hæc fiant. Et quia in praxi vix fiunt absque necessitate vel privata, vel communi; idcirco absque peccato, saltem gravi, exercentur. Sic concludit D. Antoninus II. P. tit. IX. cap. VII. *Item ad opus servile spectat cum equis, asinis, vel bobus deferre blada, vel ligna, vel vina, vel mercimonia, nisi necessitas urgeat . . . . Item vectores mercium, aut alimentorum, aut personarum ad loca remota, cum alias non possent sine gravi incommodo vitam transigere, creduntur excusari, si differre non possunt.*

VI. Quæst. V. *An licitum sit agasonibus omittere Missam, ut bestias suas in pratis pascant, & ut sumptus faciendos in diversorio evitent?* Resp. Adfirmat Rodriquez *I. P. Sum. cap.* CXXIII. *concl.* 9. cui subscribit Trullenchus in *exposit. Decal. Lib. III. cap.* I. *dub.* 7. *num.* 6. & *dub.* 8. *num.* 2. si agasones pauperes sint, & maximi sumptus faciendi essent in hospitio. His vocibus paupertatis, & maximi sumptus (quas tamen limitationes non imponit Rodriquez) fucum faciunt imperitis Casuistæ isti. Nam agasones communiter pauperes sunt. Sumptus quoque eorum conditioni respondent; licet quandoque maiores, quandoque minores sint. Communiter ergo secundum eiusmodi Theologos agasones, muliones, & vectores ab onere audiendi Missam liberi erunt : quia communiter pauperes sunt; & sumptus in diversorio faciendi, eorum inspecta conditione, magni semper reputabuntur. Anne dimidia illa hora qua agasones Missam audirent, fame perirent bestiæ, si pascuis privarentur? At tempus non est terendum in hac impugnanda opinione, quæ sua nimia laxitate ansam ingerit, & occasionem agasonibus, vectoribus, aliisque similibus Missam negligendi festis diebus.

VII. Quæst. VI. *An licitum sit typographis ordinare characteres diebus festis?* Resp. negative : quoniam eiusmodi characterum ordinatio vere est opus mechanicum, &

& servile : non enim alio tendit, quam ad fabricandas illas quas vocant tabellas, seu formas, quibus impressores utuntur ad cudendas litteras. Hancque sententiam omnes fere graves Theologi defendunt. Quare omnino improbabilem censeo opinionem contrariam, quam cum quibusdam Casuistis defendit Leander *tract.* I. *dis.* IV. *quæst.* XVIII. Impressionem autem librorum omnes docent esse opus servile, & prohibitum in die festo.

CAPUT IV.

Choreæ, comessationes, ludi scenici, idque genus similia diebus festis peragi minime debent.

I. CAietanus in sua Summa docet, choreas ducere suo genere non esse peccatum : quoniam, si suapte natura id agere peccatum esset, semper, inquit ille, formaliter loquendo, peccatum esset; quod constat esse falsum : nam in nuptiis, & publicis lætitiis licitæ sunt choreæ. Addit insuper ex circumstantia temporis, puta diei festi, choream minime fieri mortalem : quoniam non est opus servile. Ex hac theorica Caietani doctrina, qua statuit, choreas agere absolute non esse peccatum, neque ex circumstantia diei festi letalem culpam evadere, inferunt non pauci Casuistæ, diebus festis absolute licitum esse choreas ducere. Quod chorearum exercitium sit genere suo, seiunctum a circumstantiis, peccatum nec ne (non enim sub hac consideratione præcisa promiscuum saltantium sexum includit) quod itidem sit opus servile, aut secus; parum ad id quod proposuimus, decernendum conducit. Quamquam enim rerum absolutæ notiones ad metaphysicas conclusiones eliciendas prorsus necessariæ sint ; in morum tamen tractatione, si a circumstantiis præcidantur, maximam sane Ethicæ christianæ cladem inferunt. Missis itaque chorearum genericis notionibus, id discutiendum modo est, an choreæ, omnibus circumstantiis inspectis, semper, & omni tempore, & personis cuiusque conditionis licitæ sint. Quod enim choreæ quandoque in paternis ædibus inter puellas, vel in nuptiis inter consanguineos ; quod etiam mulierum rusticarum choreæ interdum licitæ sint, nec ego repugno. Inter personas diversi sexus vix umquam absolute concederem, attentis periculis quæ ab his choreis raro separabilia sunt. Quare pessime elicitur, choreas agere diebus festis omnibus indiscriminatim licere. Quoniam neque ex generica rerum notione, neque ex una, aut altera, sed ex omnibus circumstantiis, & ex iis quæ plerumque eveniunt, morum resolutiones colligamus oportet. Porro quod choreæ quas iuvenes & puellæ, seu viri & mulieres promiscue ducunt, plerumque avocent mentes a divino cultu, sintque occasiones libidinis, rixarum, & scandalorum,

rum, nemo negare audebit, nisi qui manifestæ experientiæ contradicere velit. Hoc autem satis est ut absolute dicere possimus, choreas esse potissimum diebus festis illicitas. Casuistæ ex aliqua peculiari circumstantia, & eventu, puta quod quandoque rusticis innocentes sint eiusmodi choreæ, vel consanguineis nuptiarum, aut alterius publicæ lætitiæ tempore, eruunt universalem opinionem, nimirum choreas omnibus, & omni tempore, etiam sacro, licitas esse, nulliusque peccati occasionem. Ut defendant peccata diebus festis commissa non contrahere letalem malitiam, hanc inter alias obtrudunt rationem, nimirum peccata, & scelera potissimum diebus festis perpetrari. Quare iugum nimis grave foret, si hæc scelera sacrilegiis temporis sacri inquinata multiplicarentur. Nunc autem omnia festorum oblectamenta ut innocua propugnant. Opipara convivia, saltationesque, inquiunt, nihil nisi lætitiam, & innocentiam redolent: quoniam non sunt opera servilia. Feminarum exquisitos cultus, hominum luxus, & splendida ornamenta quis letalis culpæ damnabit? Cedo. An negare ausus fueris, peccata quæ festis communissima asseris, a Christianis potissimum perpetrari occasione saltationum, conviviorum, chorearum, aliorumque id genus oblectamentorum? Peccata frequentius in festis quam in profestis diebus serpere concedunt. At, cum de peccatorum occasionibus, periculisque sermo recurrit, occasiones, & pericula honestas dicunt oblectationes. Quæ, malum, est eiusmodi differendi ratio? Omissis itaque quæstiunculis, an præfata oblectamenta sint opera servilia nec ne; vel peccata genere suo, aut in aliquo eventu, & circumstantia licita: his, inquam, omnibus missis, sequentem statuo conclusionem.

II. *Choreæ, ludi theatrales, idque genus similia, omnibus circumstantiis inspectis, sunt occasiones peccandi, & plerumque ad peccata provocant, & pertrahunt, atque animos a divino cultu reipsa abstrahunt: idcirco diebus sacris potissimum sunt Christianis vetita.* Id melius probari nequit quam Patrum, & Conciliorum auctoritate. Concilia siquidem, & Patres, ipsa manifesta, & diuturna experientia edocti, omni fere tempore salubetrima ediderunt decreta, quibus saltationes agere diebus festis prohibuerunt. Sanctus Basilius acri oratione invehitur adversus feminas quasdam, quæ Paschatis die splendidis vestibus comptæ choreas ducebant, iuvenumque lascivis oculis, oreque impudico libidinem provocabant. *Capita honestis operta velaminibus retegentes, Deum, & eius Angelos despicientes, ad marium aspectus impudentes diffusæ, comas, tunicarum luxum ostentantes, pedibus gestientes, ac oculo petulco, risu lascivo, ad saltationem insanientes, iuventutis intemperantiam in se provocantes.* Tom. I. hom. XIV. in ebriet. & lux. Sanctus Augustinus conc. I. in Psal. XXXII. *Observa diem sabbati, non carnaliter, non iudaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius enim tota die foderent quam tota die saltarent.* Similia habet in Psalm. XCI. *Melius est enim arare quam saltare. Illi a bono opere vacant, ab opere*

re nugatorio non vacant. Sanctus Ignatius Martyr *epist.* ad Magnesianos scribit, *sabbatum ab eo spiritualiter celebrari qui in lege Domini meditatur, non ad praescripta spatia ambulans, & saltationibus, lusibusque insanis gaudens*. Sanctus Cyrillus Alexandrinus gravissimam, & vehementissimam orationem habuit in illos Christianos qui, cum templa frequentare, conciones audire, divinis officiis interesse, orationibus insistere deberent festis diebus, tunc maxime ludis illiberalibus, conviviis, & choreis vacabant. Inquit enim Lib. VIII. cap. v. in Ioan. XVII. *Id ne est, o Christiani, celebrare diem festum, indulgere ventri, & inconcessis voluptatibus habenas laxare? . . . Diebus ad exercenda servilia opera concessis, unusquisque suo intentus est operi, & abstinet a crapula, ludis, & vanitatibus; diebus autem festis passim concurritur ad cauponam, ad ludos, ad spectacula, & choreas, in derisionem divini Numinis, & diei praevaricationem.*

III. Tempus me deficeret, si omnia Conciliorum decreta, quae saltationes, ceterosque ludicros ludos festis diebus prohibent, recensere vellem. Ex pluribus pauca delibabo. Concilium Toletanum III. in canone relato dist. XXXI. de Consecr. *Irreligiosa consuetudo est quam vulgus per Sanctorum solemnitates agere consuevit: populi qui debent divina officia attendere, saltationibus, & turpibus invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perstrepentes. Hoc etenim ut ab omni Hispania depellatur, Sacerdotum, & iudicum a Concilio sancto curae committitur.*

IV. Concilium Mediolanense III. tit. de fest. dier. cultu. *Quoniam autem usu iam hac in provincia nimis compertum est, depravatis his temporibus, & moribus, ad choreas, tripudia, saltationes, & id genus alia numquam fere conveniri sine multis, & iis quidem gravissimis Dei offensionibus: idque cum ob turpes cogitationes, obscena dicta, inhonestas actiones, morum corruptelas, & perniciosas ad omnia opera carnis illecebras illi perpetuo coniunctas; tum propter caedes, rixas, dissidia, stupra, adulteria, aliaque mala plurima, inde consequentia quam saepissime. His tot offensionum, & peccatorum seminariis locum dare, iis praesertim diebus qui dies propitiationis sunt, & iis ipsis diebus fideles plerosque, nefariis istis Satanae blanditiis illectos, a divinis officiis, religiosis supplicationibus, lectionibusque sacris abduci, avertique rudes a percipiendis fidei rudimentis, aliosque ab aliis christianae pietatis officiis, in quae eo tempore religiose incumbendum est, abstrahi, & amoveri: hoc certe gravissimum est in conspectu Dei, & Ecclesiae. Quare festis iis diebus, saltem horis quibus divina celebrantur officia, interdicimus ne saltationes, tripudia, choreae ducantur, aut fiant. Ne item comoediae, ludi scenici, vel theatrales, hastiludia, & alia cuiusque generis spectacula agantur. Ne circumforanei circulatores, & id generis nebulones praestigias suas, inaniaque spectacula agant, neque quidpiam omnino vendant, ne medicamenti quidem praetextu.*

V.

V. Concilium Turonense, anno 1583. celebratum, titulo *de festorum cultu* hæc decernit, & prohibet. *Diebus dominicis præsertim, & aliis festis, comessationes, convivia publica, tripudia, saltationes, strepitus, & choreas fieri, venatu, & aucupatu tempus teri, in hospitiis, seu cauponis aliis, quam peregrinis, cibaria, & vinum ministrari, ludos palmarios, & alios (maxime dum sacra conficiuntur, laudesque Deo decantantur) aperiri, comœdias, ludos scenicos, vel theatrales, & alia eius generis irreligiosa spectacula agi, sub anathematis pœna prohibet hæc Synodus*. Concilium Bituricense anni 1584. can. VI. *Prohibetur populus profana sodalitia, comessationes, choreas, tripudia, larvas, & theatrales ludos iisdem diebus festis exercere*. Concilium Aquense anni 1585. tit. de fest. dier. cultu: *Comessationes vero, ebrietates, lusus improbos, turpes cantilenas.... atque omnem festorum profanationem damnamus, & reprobamus*. Carolus magnus in suis Capitularibus: *Placuit ut fideles diem dominicum omnes venerabiliter colant, ne in illo sancto die vanis fabulis, aut locutionibus, sive cantationibus, sive saltationibus .... ut fieri solet, inserviant*.

VI. Cardinalis Bellarminus dominica 3. Adventus *conc.* VI. sermone, unctione cælesti delibuto, invehitur in sacrorum dierum profanationes: *Nescis fortasse quantum sacrilegium sit dies Deo consecratos profanare?... Quæro a vobis, si videremus aliquem incredibili audacia vestibus sacris uti pro vestibus profanis, templo pro taberna, altari pro mensa, quis nostrum non horreret? quis non exclamaret? Et nunc videmus dies festos, solemnissimos, sacratissimos, Deo dicatos... sacrilegis choreis saltationibus, conviviis, ebrietatibus, impudicitiis, scurrilitatibus profanari; & nemo exhorret, nemo movetur, nemo miratur. Deus immortalis! Quæ conventio Christi ad Belial? Quæ est hæc insania? Quæ furiæ infernales nos exagitant?*

VII. Serio animo nunc tecum reputes velim, cuinam ex duabus sit opinionibus adhærendum, Casuistarum nempe, vel Patrum, & Conciliorum. Casuistæ absolute docent, choreas, saltationes, & similia diebus festis esse licita, propterea quod non sunt opera servilia, neque ex suo genere peccata mortalia. Contra, Patres, Episcopi, quos posuit Deus regere Ecclesiam suam, in Conciliis congregati, Pastores gregis evangelici, qui penitius animarum sibi commissarum statum agnoscunt, longa experientia edocti, atque ex ipsius populi confessionibus, testantur, saltationes, choreasque malorum seminaria, libidinum, rixarum, ebrietatum, & comessationum scaturigines esse; ac propterea præfata omnia diris devovent, diebus potissimum festis, ceu sacri illius temporis sacrilegas profanationes. Tametsi ergo saltationes, & choreæ non sint, ut Casuistæ volunt, opera servilia, nec suapte natura peccata mortalia; anne inde inferre auserint, diebus festis eadem licere? Ut enim illicita, & vetita sint festis diebus, satis est ea animum a rebus divinis abstrahere, peccandi occasionem præbere, ad libidinem, rixas, aliaque crimina re-

ipsa,

ipsa, & omnibus circumstantiis consideratis, provocare & inducere. Porro hæc omnia ex dictis oblectamentis, ceu ex infectis seminibus vitiosas fruges, profluere testantur Patres, Concilia, gravissimi Theologi, & quotidiana experientia. Quod autem hic vel ille, vir aut mulier nil mali experiatur in choreis, saltationibusque; non idcirco iisdem permittenda imposterum sunt a pio, doctoque Confessario. Sed quod præterita pericula evaserint, Deo gratias rependant; at, ne a Deo aliquando deserantur, deinceps abstineant ab iis oblectationibus quæ plerumque, & respectu multitudinis flagitiorum plurium caussæ sunt. Aliter pœnas dabunt, quod malorum originem sua præsentia foverint. Quod dictum est de saltationibus, & choreis, idem dicendum est de torneamentis, & hastiludiis.

CAPUT V.

An docere, scribere, transcribere, & similia diebus festis vetita sint.

I. Docere quascumque scientias, atque in easdem incumbere, sive ob lucrum, sive absque lucro, licitum esse communiter docent Theologi cum D. Thoma laudato *art.* 4. ubi in responsione ad tertium hæc habet. *Similiter etiam nullius spiritualis actus exercitium est contra observantiam sabbati: puta si quis doceat verbo, vel scripto.* Quare antiquata videtur contraria opinio Abulensis, & quorumdam Summistarum: patet enim ad artes liberales pertinere præfatos actus studendi, docendi, & scribendi.

II. Quæst. I. *Num transcribere licitum sit diebus festis?* Resp. Absolute illicitum esse adfirmant gravissimi Auctores. Caietanus 2. 2. *quæst.* CXXII. *art.* 4. Navarrus in *Manuali cap.* XIII. *num.* 14. Azorius *Tom. II. Lib. I. cap.* XXVII. *quæst.* V. Sanchez *Lib. V. consil. cap.* II. *dub.* 9. *num.* 4. Sylvester *verb.* Dominica *quæst.* V. *concl.* 5. Cardinalis Bellarminus *Tom. II. Lib. III. cap.* X. *de cult. Sanct.* ubi hæc habet: *Non tamen licet transcribere sine necessitate libros lucri gratia*: & alii plures. Hanc sententiam validis evincunt rationibus. Quoniam transcribere opus mechanicum est, nec egreditur, inquit Caietanus, extra limites operis corporalis. Siquidem non plus menti transcriptio attribui potest quam quodlibet aliud artefactum. Quid enim mentis plus emicat in transcriptione quam in pictura, vel in statua? Qui transcribit, depingit characteres, uti sunt in autographo; quemadmodum pictor adumbrat alicuius exemplaris imaginem. Quod alia paritate propinquiori confirmatur. Impressio librorum dubio procul servile opus est. At transcribere genus quoddam impressionis est. Nec aliud discrimen assignari potest, nisi quod unus calamo, alter prælo characteres imprimit. Item ordinare characteres pro cudendis libris opus ser-

vile est, ut diximus supra, & communiter Auctores docent. Quidni ergo & characterum transcriptio?

III. Contrariam opinionem defendunt Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XXV. ubi ex professo difficultatem versat. Laudat pro sua sententia Medinam in *Instructione Confess. Lib. I. cap.* XIV. §. 8. Sed Auctor iste incidenter tantum hac de re scribit, & multum probabilem vocat Caietani opinionem; sed contrariam quoque opinionem probabilem asserit. Huic pariter opinioni accedunt communiter Casuistae recentiores, hac ratione, sane non contemnenda, fulti. Scribere non est opus mechanicum, neque servile. Ergo neque transcribere. Nec videtur assignari posse discriminis ratio. Qui scribit ea quae magister dictat, quamquam nil prorsus intelligat, opus omnino liberale exercet. Qui vero eadem transcribit, quia nihil eorum quae transcribit, percipit, operi mechanico vacabit? Scriptor non exercet opus servile, dum conceptus alterius aure perceptos scriptione exprimit. Alter vero eosdem conceptus transcriptione referens, servorum opus peraget? Quid, quaeso magis rationi adversum, quam si dicamus, eum qui ex libro impresso transcribit, non peccare; peccare autem illum qui ex codice manuscripto transcribit? Patet autem, iuxta omnes non peccare illum qui die festo studio litterarum vacans, ex libro transcribit ea omnia quae & iuvandae memoriae, & intellectui imbuendo consentanea iudicaverit. Cur ergo peccabit qui ad aliorum profectum eadem, vel similia transcribat? Plura alia promunt, quae in idem recidunt.

IV. Fateor mihi, utramque opinionem serio perpendenti, aquam haerere. Utraque enim & rationum vi, & Theologorum auctoritate nititur. Absque tamen cuiusquam iniuria dicere possumus, graviores Theologos priori suffragari opinioni, cuiusmodi sunt Caietanus, Navarrus, Azorius, & Bellarminus. Priusquam meum qualecumque profero iudicium, certa ab incertis secernam fas est. Et primo certum est, quamcumque scriptionem non esse opus servile. Qui enim aut docendi, aut addiscendi gratia transcribit, non servile, sed liberale opus exercet. Neque hoc improbat Caietanus, aut alii Theologi. In hoc igitur difficultas vertitur, an ii qui, pacto pretio, artem transcribendi exercent, ut sunt illi qui italico idiomate *Copisti* vocantur, opus servile peragant: quod sane mihi affirmandum videtur. Licet enim nec finis scribentis, nec pretii acceptio in metaphysica consideratione actuum notiones varient; nihilominus in morum tractatione plurium circumstantiarum coagmentatio non infrequenter operum genera transmutat. Transcribere suapte natura non est opus servile. Finis scribendi ob lucrum temporale, quemadmodum & ipsum lucrum, seu pretium, externa cum sint, haud valent actus naturam pervertere. Sit ita, dum haec singillatim accipiuntur. At, dum omnia simul considerantur, & ut peculiarem artem constituunt, iuxta prudentum existimationem, ut ego quidem sentio, in mechanicam declinant professionem. Quis enim

enim ante typographicæ artis inventionem eos qui sola arte transcribendi codices vitam alebant, excusasset a culpa, si singulis diebus festis transcribendis codicibus insudassent? Nunc communissima Theologorum sententia culpæ damnat & impressores, & typographos tempore sacro laborantes. Et tamen ordinatio litterarum, seu characterum non magis mentem a Deo avocat, nec plus corpus desatigat quam mercenaria, & mechanica professio transcribendi codices, & scripturas. Noli ergo unam, vel alteram circumstantiam singulatim considerare; sed ea omnia ob oculos tibi sistito quæ librarium constituunt, seu amanuensem, qui ex instituto transcribit, quemadmodum ceteri artifices suas exercent artes, ut vitam alant. Hanc nostram sententiam conceptis verbis docet sanctus Antoninus II. Part. tit. IX. cap. VII. §. 5. *Item pertinet ad opus servile prohibitum scribere pro pretio, ut de quaterno in quaternum, vel instrumenta, cum tamen possit sine periculo differri. Conficere autem testamenta infirmorum, vel contractus matrimonii, ubi est de more, videtur posse fieri.* A culpa quoque excusandi sunt mercatorum famuli, similesque amanuenses, qui ad memoriam conservandam eorum quæ in negotiatione, similive professione eveniunt, de codicibus diariis, aut de tabellis, libellisve in alios libros transcribunt. Frequentes etiam sunt caussæ quæ ipsos librarios ex instituto transcribentes a culpa eximunt. Sæpe enim excusat necessitas, etiamsi non sit adeo urgens; tum itidem publica utilitas. Hanc opinionem sic explicatam amplector, tamquam in re, ut candide loquar, dubia securiorem, & probabiliorem, sive rationum momenta, sive Theologorum auctoritatem spectemus.

V. Ad argumentum contrariæ opinionis licet inter disputandum responsum fuerit, addere tamen lubet, quod scribere, & transcribere, ut memoriam excolamus, augeamus, & conservemus, ut intellectum imbuamus, ut alios doceamus, opus utique est liberale. Hæc vero peragere ex instituto, lucri caussa, ad victum comparandum, opus mechanicum, & servile redolet. Non quod opus alioquin liberale, ut peroptime animadvertit etiam Azorius loco laudato, per se in servile transeat, cum mercedis gratia fit. Concedimus, ut sic pressius obiectioni occurramus, quod finis transcribentis, quod pretium, externa cum sint, non valeant actuum naturas pervertere; sed dicimus, quod scribere, & transcribere sit genus quoddam, quod in duas tribuitur species: altera est operis liberalis; & altera operis servilis. Scribere, & transcribere sciendi, docendique caussa opus est liberale; artem vero profiteri scribendi, & transcribendi lucri caussa opus servile est. Cur? Quia in omnium existimatione labore manuum vitam transigere, atque ex professo organis corporeis laborare propter victum assequendum, opus servile est.

VI. Ex iis quæ dicta sunt, colliges, licitum esse cuique Doctori, Concionatori, Magistro uti amanuensi, si opus sit, ad componendas lectiones, & conciones ad

populum habendas: quia in similibus casibus amanuenses suppetias ferunt ad proximorum instructionem, quæ opus spirituale est. A culpa quoque excusandi mihi videntur caussarum patroni, qui vel per se, vel per procuratores, seu causidicos scribunt iuris allegationes, etiam soluto pretio: quia hæc omnia per se diriguntur ad veritatem manifestandam, & iudicem instruendum, litemque tractandam: quæ omnia opera liberalia sunt. Possunt quoque Indi magistri exemplaria construere, e quibus pueri scribere discant; & architecti sua exemplaria delineare, quibus alios doceant ædificia construere. Longas autem supputationes, ratiocinia facere, eadem de uno in alium librum transcribere, nisi aliqua necessitas, vel rationabilis caussa urgeat, illicitum videtur, inquit S. Antoninus loco laudato his verbis: *Videre autem ratiocinia, & facere computum prolixum, illicitum est*. Inter caussas excusantes, una est solamen pauperum, & rusticorum, & artificum, qui profestis diebus dominos adire sine gravi incommodo nequeunt ad præfatas rationes ineundas.

VII. Quæst. II. *An licitum sit transcribere ex instituto, & pro mercede libros cum notis pro cantu musico?* Ex iis quæ dicta sunt quæsito præcedenti, iam liquet, artem hanc exercere diebus festis minime licitum esse: quoniam, quemadmodum pictura, ita & hæc mechanica est, potissimum si quis illam ad victum sibi comparandum ex officio profiteatur. Hanc opinionem non modo defendunt Auctores, quos superiore quæsito laudavimus; sed vel ipse Tamburinus *Lib. IV. cap.* III. *§.* I. *num.* 7. illicitum reputat diebus festis lineas pro notis musicis ducere. Patritius Sporer istam Tamburini opinionem referens, hanc lepidam opponit responsionem tract. III. in 3. præcep. Decal. cap. IV. sec. 3. num. 44. *Sed Germani non ita anguntur merito scrupulis italicis*. Si vel ipse Tamburinus, inter benigniores Italiæ Scriptores facile Princeps, plus iusto severior videtur viro Teutonico; si doctrina Tamburini Germanorum conscientias scrupulorum aculeis torquet: quæ erit blanda, & laxior doctrina quæ eorum aspera ulcera delinire valeat? Sed nugas relinquamus.

CAPUT VI.

De operibus naturalibus, & religionis, ac pietatis, diebus festis non prohibitis.

I. Dictum est, opera servilia festis diebus vetita esse. Aliqua tamen sunt servilia opera vel ad corpus, vel ad spiritum pertinentia, quæ prohibita non sunt. Et ut ab operibus naturalibus exordiamur, quamvis comedere, & bibere non sint actus serviles, sed naturales; ars tamen præparandi, & coquendi cibos.

bos, hac noſtra tempeſtate nimium exculta, ſervilis omnino eſt. At, ut animadvertit Angelicus loco ſæpius laudato, in lege evangelica ars iſta coquendi, & præparandi cibos numquam prohibita fuit. Id ſolum deſiderandum foret ne in dies amplificaretur & ad colligendos eodem die fructus, ut meliores ſint, & ad occidenda animalia, aliaque id genus, quæ plerumque præcedenti die fieri poſſent. Ad eas res coarctanda eſt culinaria ars quæ nec anticipari, nec conſervari, nec ſufficere propter populi multitudinem poſſunt. Qua de cauſſa non licet die feſto coquere panem, nec molere frumentum in piſtrino, ſive aquæ, ſive venti, ſive beſtiarum opera, niſi rationabilis neceſſitas urgeat; quidquid fabulentur quidam Caſuiſtæ.

II. Plura quoque ſunt opera ſervilia, & corporalia quæ pro curandis infirmis exercentur diebus *feſtis*, tamquam licita. Sic chirurgi minime peccant, dum feſtis diebus *venas incidunt*, & ſanguinem minuunt: quia hæc, & ſimilia remedia, *ali*aque huiuſmodi mechanica opera neceſſaria, aut valde convenientia ſunt ad ſalutem humani corporis, & maxime ad ægrotorum curationem. Quæ omnia pietas, & caritas erga proximum ſuadent, & imperant.

III. Ad opera corporalia divino cultui dicata quod attinet, eorum plurima & varia ſunt genera; adeoque de ipſis iuxta generum varietatem diiudicandum. Quædam ſunt omnino intima divino cultui, in quibus elucet divinus honor, quibuſque divinus cultus exercetur; ut ſunt crucem geſtare, organa ad divinas laudes pulſare, & alia muſicalia canere. Alia ſunt quæ proxime ad cultum divinum excitant; ut campanas ad Miſſam, Veſperas, ceteraſque Dei laudes, pulſare. Alia quæ remotius ad cultum divinum conferunt; ut ornare aulæis templum, ſcopis verrere, hoſtias pro ſacrificiis conficere, idque genus ſimilia. In ultimo gradu ſunt quæ remote ſolum, & ex operantis intentione in utilitatem, & cultum templi cedunt; ut agros Eccleſiæ colere, arare, ligna, & lapides ad templi conſtructionem conquirere, & deferre, ceteraque id genus, & in eumdem finem peragere.

IV. Si ſermo ſit de operibus in quibus cultus divinus emicat, vel quæ proxime ad cultum divinum excitant, ut ſunt deferre ſtatuas, pulſare organa, & campanas, canere divinas laudes, certum eſt iuxta omnes, licere hæc omnia diebus ſacris. At, ſi loquamur de iis operibus corporalibus quæ anticipari valent, ut conficere hoſtias, ſcopis templum mundare, tabulata ad ſolemnitatem erigere, varia eſt Doctorum opinio. Nam Caietanus non ſolum conſulit, ut minus ſincere referunt Salmanticenſes *tract.* XXIII. *cap.* I. *punct.* II. *num.* 256. recenſita opera ante feſtum præſtare; ſed abſolute decernit, ea non debere abſque rationabili cauſſa in diem feſtum differri. En verba Caietani 2. 2. quæſt. CXXII. art. 4. *§. Ad hoc dicitur .... Quædam vero ſunt præparatoria, quæ poſſunt præcedenti die fieri, ut or-*

nare templum, mundare illud, conficere hostias pro Missis celebrandis; & hæc sine rationabili causa non debent in die festo fieri.... nisi rationabilis causa adsit, debent congruo tempore, hoc est ante festum, fieri, & non in die festo. Eadem scribit in Summa verb. *Fest. observat.* Idem quoque docet Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XXI. *num.* 11. Uterque vero addit, se non audere peccati mortalis damnare eos qui præfata opera exercerent festis diebus. Cui sententiæ subscribimus. Secunda opinio statuit, peccatum esse mortale dicta opera festis diebus exequi. Tertia vero statuit, omnino licita esse præfata opera; etiamsi profestis diebus fieri possint, & absque rationabili caussa in diem festum differantur. Et hac præcipua ratione utuntur Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* I. *punct.* II. *num.* 258. & Leander *tract.* I. *disp.* VI. *quæst.* LXII. Si peccatum esset, inquiunt, eiusmodi opera præstare die sacro; aut mortale foret, aut veniale. Neutrum autem est. Non primum, ut adversarii fatentur. Neque secundum, quod materia per se gravis sit, nam magna diei pars consumitur. Quæ ratio mihi ridicularia videtur. Multa, & plurima sunt in morum materia quæ mala scimus esse; licet quantitatem malitiæ ignoremus, & qualitatem. Frequentissime vero plures nimis temere decernunt, illud mortale, hoc veniale esse peccatum. Dicimus itaque, eos qui absque rationabili caussa eiusmodi opera diebus festis exequuntur, peccare. An vero peccatum istud mortale sit, vel veniale (cuius decisio absque evidenti veritate imprudens est, & temeraria) confiteri non erubescimus, nos id ignorare. Ad summum ex variis circumstantiis id colligere poterit prudens, doctusque Theologus. Ad paritatem campanarum, organorum, aliorumque instrumentorum patet responsio, quod hæc nequeant anticipari. Numquid organa pulsabis feria sexta ad cultum promovendum diei dominicæ? Consuetudo, quam opponunt, est corruptela. Omnes bene morati religioni sibi vertunt sine ulla rationabili caussa in diem festum differre hostiarum confectionem.

V. Evidentius patet, ultimi generis opera, nempe colere agros Ecclesiæ, vel Hospitalis, ad eorum ædificia ligna vehere, parietes dealbare, esse opera servilia, & prohibita. Nec pietatis exercendæ caussa sufficit ad tollendum onus observandi dies festos. Quoniam præceptum festorum ad religionem pertinet: & idcirco præferendum est operibus liberis pietatis. Religio enim est superioris ordinis, quæ semper præire debet, sublata necessitatis caussa. Neque admittimus id quod addunt Salmanticenses loco laudato *num.* 260. omnes nimirum quasi Ecclesias, & Monasteria laborare egestate: & ideo licitum esse agricolas, aliosque artifices operas suas diebus festis impendere, nempe extruere templa, agros colere, segetes metere, & excutere; falsoque citant pro hac opinione Caietanum, qui conceptis verbis ait, solam necessitatem esse caussam iustam talia agendi. Nec verbum habet quod indicet omnes Ecclesias, & Monasteria, aliaque pia sodalitia tali laborare

pau-

paupertate, ut licitum sit festis diebus opera servilia in eorumdem subsidium exercere. Verum sententiam hanc communiter Theologi reiiciunt.

CAPUT VII.

De operibus quæ, licet servilia non sint, lege tamen diebus festis fieri prohibentur: cuiusmodi sunt mercatus, & iudicia forensia.

I. OPera quæ suapte natura servilia sunt, vi præcepti de observatione festorum sunt prohibita. Dantur vero aliqua opera quæ, quamvis minime servilia sint, peculiari tamen lege prohibentur, ceu minus festorum observationi consentanea. Porro huiusmodi opera quæ sic vetantur diebus festis, habentur in cap. *Omnes*, tit. 9. de fer. *Omnes dies dominicos a vesperis in vesperam omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere; ut in dies mercatus minime fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec sacramenta, nisi pro pace, vel alia necessitate præstentur*. Et cap. *Conquestus* . . . . *Debet tamen iudicialis strepitus diebus conquiescere feriatis, qui ob reverentiam Dei noscuntur esse statuti*. Duo itaque actionum genera potissimum prohibentur, negotiationis scilicet, & fori. Hæc iuris canonici lex consonat iuris civilis statuto, tum antiquo, tum recenti. Marcus Tullius *Lib. II. de legibus* forensia iudicia in album eorum perscribit quæ serviliter fiunt, quæque festis diebus minime licent. *Feriis iurgia amovento, eaque in famulis operibus patratis habento*. Opera quæ nos servilia, Cicero famula vocat. Hæc igitur opera, tametsi non servilia, idcirco festis diebus prohibentur, quod a divinis rebus mentem abstrahant.

II. Mercatus, qui primo loco inhibetur, non modo publicas solemnesque nundinas comprehendit, quæ semel, vel bis in anno fiunt, sed etiam quæ in singulas hebdomadas peraguntur, omnesque contractus locationum, permutationum, & venditionum, iis solum exceptis quæ ad quotidianum usum sunt necessaria, ut Doctores omnes adfirmant. Laudatum ius, cum canonicum, tum civile, contraria consuetudine, ad mercatus, sive annuos, sive hebdomaticos, quod attinet, abrogatum videtur. Consuetudinem tamen hanc, ceu iniquam, & abusum, reiiciunt Panormitanus, & Abbas in *cap.* 1. *de feriis*, aiuntque, nulla posse rationabili consuetudine aboleri legem prohibentem mercatus. Quoniam plus, quam servilia opera, mercatura cultum divinum impedit, & ad plura peccata viam aperit. Quamquam istorum Auctorum opinio communiter respuatur; non ob id tamen suo destituitur fundamento. Quandoquidem, ut consuetudo contra legem prævaleat, melius quam ipsa lex, vel legislatoris finem, vel bonum commune promo-

vere debet, aut saltem eidem non adversari. Verum, quia vix desiderare, nedum sperare licet, ut invecta auferatur consuetudo, ideo curandum dumtaxat pro viribus est ne eiusmodi consuetudines, ubi non sunt, introducantur, aut ne latius amplificentur ubi sunt. Quæ vero temporis diuturnitate, & superioris consensu introductæ, ac firmatæ sunt, excusantur communi Doctorum suffragio a culpa. Siquidem festorum institutio, potissimum quantum ad numerum, tempus, & multitudinem, est iuris ecclesiastici : quod sane est mutationi obnoxium. Nec deest mutationis congrua ratio. Idcirco enim festis diebus nundinæ sæpius fiunt, tum quia solet illuc multitudo populi convenire; tum ob rusticorum, & pauperum commodum, qui profestis diebus minime possent nundinas adire, nisi suarum operarum iacturam facerent. Hæc autem invecta consuetudo ab onere audiendi Missam non solvit, nec ulla umquam introduci potest contra tale debitum, Sacrum scilicet audiendi. Quare corruere videntur rationes Panormitani. Possunt enim fideles inter ipsas nundinas divinis rebus vacare, & Missam audiendo, & alia in Dei cultum exercendo, eleemosynas maxime largiendo pauperibus.

III. Nihilominus consuetudo præfata minime favet mercatoribus, qui in dies merces vendunt. Quamobrem isti, si notabilem diei partem in emptionibus, & venditionibus, apertis officinæ ianuis, insumerent, peccarent mortaliter iuxta communissimam Theologorum sententiam : quoniam hæc sub mercatu, iure canonico vetito, comprehenduntur; nec contraria obtinet consuetudo. Excipe tamen venditionem, & emptionem panis, vini, carnium, fructuum, aliorumque id genus, quæ ad victum quotidianum sunt necessaria. Quare excusantur tabernarii, salsamentarii, salarii, porcinarii, similesque, qui merces vendunt ad corpus vel sustentandum, vel curandum. Excusantur quoque venditiones quæ fiunt in parvis oppidis : quia in profestis diebus nulli forent emptores, & ob rusticorum, ac pauperum commodum communiter exercentur : quæ, cum in publicam utilitatem cedant, consuetudine obtinente, licitæ reputantur. Hac ratione excusantur sutores, qui calceos vendunt. An nomine mercatus intelligantur prohibitæ aliæ negotiationes, ut locationes, conductiones, & similes contractus, alii adfirmant, & alii negant. Mihi sub nomine mercatus prohibita hæc omnia videntur. At in praxi standum est consuetudini, quæ, quoad fieri potest, restringenda, numquam dilatanda est.

IV. Quid dicendum de mercatoribus, seu tabernariis illis qui festis diebus debita exigunt; oppida, & villas adeunt, ut vina, frumentum, aliasque merces a rusticis accipiant; eadem mensurantur, & de uno ad alium locum transferunt? Ut mea præfert opinio, non pauci Casuistæ nimis laxe loquuntur, dum hæc omnia absolute licere statuunt. Quoniam in primis certum est, opus servile esse triticum, & vinum admetiri, vel transferre; cum recensita omnia a cultu divino ab-

abſtrahant. Igitur per ſe illicita ſunt. Verum tamen eſt, neceſſitatem frequenter excuſare: quia profeſtis diebus ruſtici, relictis domibus, colendis agris dant operam. Quare difficile mercatores debita exigerent, niſi feſtis diebus debitores ſollicitarent. In id tamen incumbere Parochi, & Confeſſores debent, ut fideles, & maxime mercatores, admoneant, hortenturque, ne magnam diei feſti partem in eiuſmodi negotiationibus, & exactionibus inſumant; ne in iurgia, & altercationes erumpant; ſed ut non ſolum Miſſam audiant, verum etiam concionibus, aliiſque divinis laudibus interſint. Quo enim iſti maioribus diſtinentur curis, eo uberioribus Dei auxiliis opus habent. Caveant ne pro ſua aviditate neceſſitatem ſibi effingant. Iiſdem denique explicent ſancti Pii V. Pontificis maximi conſtitutionem, quæ incipit, *Cum primum . . . . Dierum feſtorum obſervatio ad cultum Dei maxime pertineat, & in lege divina præcipiatur: cupientes abuſus pravos, qui ex eorum inobſervantia invaluerunt, omnino corrigere, & antiquorum canonum ſtatuta renovantes, mandamus ut omnes dies dominici, & præcipue in honorem Dei, B. Mariæ Virginis, & ſanctorum Apoſtolorum feriati, cum omni reverentia obſerventur, & omnes in diebus præfatis Eccleſias . . . . frequentent, divinis officiis devote intendant, ab omni illicito, & ſervili opere abſtineant, mercatus non fiant, profanæ negotiationes, & iudiciorum ſtrepitus conquieſcant. Qui vero in diebus præfatis opus aliquod illicitum feciſſe deprehenſus fuerit, præter divinam ultionem, & amiſſionem animalium, quibus ad vecturam utetur, etiam graves pœnas incurret arbitrio noſtro.*

V. Sanctiſſimi Pii V. conſtitutioni conſonat declaratio ſacræ Rit. Congregationis quam refert Barboſa *Tom. I. Collect. Doct. in Lib. II. decretal. de Fer. tit. 9. cap.* Omnes dies *num. 5.* his verbis. *Præceptum de dominicis, & feſtivis diebus &c.* pluribuſque omiſſis, hæc in eadem habentur. *Ceterum his diebus* [proſequitur dicta ſacræ Rit. Congregationis declaratio] *licere agaſonibus, ac aliis iumentorum vectoribus, ſeu mercium conductoribus, baiulis, & aliis huiuſmodi ſervientibus, ac miniſtris ſarcinas, & onera nundinarum cauſſa exonerare, & deponere, inceptumque iter; Miſſa tamen prius audita, tranſeundo proſequi, & continuare. Non autem debere ſarcinas componere, & iumenta onerare ad iter de novo incipiendum. Neque mercatoribus, aut aliis civibus, & viatoribus his diebus, etiam clauſis apothecis, merces vendere, aut aſportare licere; niſi tantum ad victum neceſſaria, aut alia minuſcula; & modici momenti opera iam conflata, & elaborata pro tranſeuntium hoſpitum, advenarum, & exterorum urgenti, & præſentanea neceſſitate, & opportunitate: in quo partes erunt Epiſcopi, propoſitis edictis providere ut in primis hi feſti dies debita obſervatione colantur, ſimulque populorum confluentium neceſſitatibus, quantum ſine divina offenſione fieri poteſt, conſulatur. Quoad iudicia autem, quæ dominicis, & feſtis ſilere debent, id obſervari poterit quod iure communi permittitur in quibuſdam urgentibus caſibus, qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus, & aliis iuriſ-*

di-

dictionem Consulum nundinis praepositorum concernentibus constitutiones, & summorum Pontificum si quae habent privilegia, & allegatum Breve felic. recordat. S. Pii V. servanda esse statuit. Nihil frequentius offendes penes multos Casuistas quam haec omnia contraria consuetudine esse antiquata. Sed an consuetudo, quae adeo familiariter obtruditur, legitima sit, non satis ostendunt. Humanas leges frequenter opposita consuetudine auferri, & ipse fateor. Quin & ego in iis quae iuris humani sunt, facillime benigniori parti adhaereo, dum solida occurrunt momenta, dum vera, & non ficta necessitas indulgentiam suadet. Si omnes quae iactantur consuetudines rationabiles, & validae forent, actum iam esset de festorum observatione. Respectum ergo habeant Parochi, & Confessores ad populi indigentias, & necessitates; sed oculis clausis praeceptum Ecclesiae non praetereant; immo perpendant, iure & naturali, & divino Deum stato tempore a nobis colendum esse; solamque temporis determinationem esse iuris humani. Quae duo si ob oculos habebis, & populi indigentiis, verisque necessitatibus occurres, & simul legis decorem sartum tectum custodies.

VI. Placitum, quod secundo prohibetur, significat iudicium sive criminale, sive civile, quod omnes actiones comprehendit, quae ad caussam tractandam proxime pertinent. Sunt vero citatio partis, formatio processus, caussae cognitio, & prolatio sententiae. Haec omnia sub nomine placiti festis diebus prohibentur, excepta aut necessitatis, aut pietatis caussa. Itaque citatio in die festo facta illicita est, & invalida: quoniam pertinet, ceu pars, ad strepitum forensem. Inhibitus est enim actus iurisdictionis tam in decreti formatione, quam in ipsius intimatione. Idem dicendum, quando facta sit in profesto pro die festo. Quare vi talis citationis, utpote invalidae, nec in die festo, nec alio die tenetur reus comparere. Cum citatio spatium plurium, puta octo dierum, claudit, quamvis aliquod festum recurrat, tenetur reus comparere intra definitum terminum: quia non cogitur a iudice ut die festo, sed ut tempore opportuno compareat. Haec communia sunt apud omnes. Secundus iudicii forensis actus est formatio processus, in quo examinandi sunt testes. Examen autem testium iuramentum includit nomine sacramenti in iure laudato expressum. Examen ergo istud fieri nequit die festo, etiamsi iuramentum profesto die antecedenti emissum fuisset. Est autem merum figmentum id quod afferunt aliqui, in hoc eventu iudicium retrotrahi: quandoquidem examen reipsa die festo peragitur, & iuramentum factum profesto die, festo die renovatur. Iuramentum vero factum pro caussis spiritualibus, puta matrimonialibus, & similibus, validum esse adfirmant Caietanus 2. 2. *quaest.* CXXII. *art.* 4. Sotus *de ius. & iur. Lib. VIII. quaest.* 1. *art.* 10. *concl.* 4. & alii plures: quam sententiam probabiliorem reputo, cum mihi videatur eam D. Thomam docere 2. 2. quaest. LXXXIX. art. 10. *Pro aliqua necessitate, vel magna utilitate licitum est eis iurare,*

rare; & præcipue pro spiritualibus negotiis, pro quibus etiam iuramenta competit præstare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus vacandum. Non autem sunt iuramenta præstanda pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate. Quod etiam clare colligitur ex cap. *Omnes,* ubi iuramenta prohibentur cum limitatione his verbis. *Nec sacramenta [nisi pro pace, vel alia necessitate] præstentur.* Sub nomine necessitatis caussas spirituales comprehendi, satis verosimile videtur. Iuramentum quoque extraiudiciale die festo licitum esse, cum Caietano, aliisque pluribus iudicamus. Quia in iure prohibentur dumtaxat iuramenta iuridica, & solemnia, ut ex textu patet. Iuramenta enim privata nullo modo perturbant die festi solemnitatem, nec a cultu divino avocant; quin, cum actus religionis sint, ea debitis circumstantiis servatis emissa, divinum promovent cultum.

VII. Ultimus actus ad *placitum* attinens est iudicis sententia, quæ sive civilis sit, sive criminalis, die festo lata, invalida est secundum omnes; quemadmodum & eiusdem sententiæ executio die festo nulla est. Secus dicendum de sententia excommunicationis, suspensionis, & interdicti. Quandoquidem eiusmodi sententiæ sunt medicinales, quæ animæ bonum inspiciunt, nec caussæ cognitionem requirunt. Contra vero communiter Doctores asserunt de sententia iudicis arbitri, qui, servatis iuris formulis, sententiam dicit. Talem namque sententiam, ut invalidam, reiiciunt ex *leg.* 7. Omnes dies, *cod. de fer.* ubi hæc habentur: *Ut nec apud ipsos arbitros, vel a iudicibus flagitantes, vel sponte electos, ulla est cognitio iurgiorum.* Si vero sit iudex arbiter, qui rem transigat, misso iudiciali strepitu, tamquam amicabilis fœderator, & pacis mediator; tunc sententia quam profert, valida reputatur: quia hæc inter opera caritatis, & pacis fœdera recensetur. Appellationem factam die festo validam reputant plures Theologi, eo quod licitum sit quolibet die se defendere; potissimum quia appellatio isthæc sine strepitu forensi communiter fit. Verum, quod ad eiusmodi omnia spectat, legitimæ locorum, & tribunalium consuetudini standum est. Hac enim consuetudine excusantur notarii, procuratores, & advocati qui festis diebus verbo, vel scripto iudicem instruunt de caussæ tractandæ veritate. Verum hi omnes meminisse debent se artem periculis plenam exercere, & ideo singularibus Dei gratiis indigere. Quæ auxilia si diebus saltem festis iugibus precibus non implorent, non videntur altissimum propriæ salutis negotium magnifacere. In id ergo incumbant, ut non modo Missam dimidiæ, ne dicam quadrantis, horæ audiant; sed etiam ut maiorem diei festi partem divinis laudibus, cultui divino, piisque operibus impendant.

VIII. Quæ sub nomine placiti prohibentur, necessitatis, & pietatis caussa, ut dictum est, licite exerceri possunt, nemine contradicente: quia lex sic statuit. Quid porro necessitatis, & pietatis gratia intelligendum sit, non adeo exploratum est. Breviter dico, posse iudicium, seu placitum exerceri: primo, si res tempore pe-

peritura ſit : ſecundo, ſi periculum ſit fugæ debitoris, aut dilapidationis, aut notabilis damnificationis : tertio, ſi ſpiritualibus rebus damnum immineret : quarto, ſi teſtis alio tempore haberi nequiret, vel ruſtici profeſtis diebus ſine magno incommodo adeſſe tribunali non poſſent : qua de cauſſa in parvis oppidis mos obtinet eiuſmodi iudicia feſtis diebus exercendi. Sub titulo pietatis ſacri canones excipiunt cauſſas quæ vel cultum Dei, vel miſericordiam in proximum ſpectant. Quare licitum eſt ius dicere pro cauſſis pauperum, pro detentis in carceribus, pro conſtituendis, & dandis curatoribus, ac tutoribus, pro cauſſis parentum, & patriæ. Refert hæc omnia Gloſſa cap. *Conqueſtus*, verbo *Pietas* his verſibus.

Hæc faciunt cauſas feſtis tractare diebus:
Pax, ſcelus admiſſum, manumiſſio, res peritura,
Terminus exſpirans, mora teſtis abeſſe volentis,
Cumque poteſtatis patriæ ius filius exit.

CAPUT VIII.

De cauſſis excuſantibus ab obſervatione præcepti prohibentis feſtis diebus opera ſervilia.

I. PLures ſunt cauſſæ excuſantes a tranſgreſſione feſtorum eos qui opera ſervilia exercent, nempe materiæ parvitas, neceſſitas, pietas, diſpenſatio, religio : de quibus ſingulatim diſſeremus, excepta religione, de qua dictum eſt ſupra.

II. Quæſt. I. *Quæ temporis parvitas in ſervili labore excuſet a gravi tranſgreſſione præcepti vetantis opera ſervilia die feſto?* Reſp. Ea eſt hac de re apud Theologos, & Caſuiſtas varietas opinionum, ut vix omnes recenſere valeamus. Ut ab iis quæ penes omnes certa ſunt, ducamus initium, certum primum eſt, dari in hoc, ſicut & in ceteris humanæ poteſtatis præceptis, parvitatem materiæ, quæ a mortali excuſat, non tamen a veniali : quia, ſi quis leviter præceptum infringit, leviter ſemper peccat, cauſſa iuſta ſublata. Quod ergo in controverſiam vocatur, eſt, quænam temporis pars cenſeri debeat materiæ parvitas. Paſqualigus *deciſ.* ccc. *num.* 6. loco parvitatis materiæ habet laborem tertiæ partis diei feſti; dummodo ſolæ horæ computentur quibus operarii laborare ſolent : puta, ſi duodecim diei horas operarii laborant, die feſto quatuor horas laborare poterunt : quia, inquit Auctor iſte, licet cum aliqua trepidatione, quatuor horæ reſpectu duodecim horarum cenſendæ ſunt tempus breve, & modicum. Hanc opinionem recenſuimus *diſſert.* 1. *cap.* 11. *§.* 2. *num.* 7. inter ſententias quæ viris doctis, & piis nimium laxæ videntur. Mihi autem non laxa modo, ſed la-

xiſſi-

xiſſima eſt, & tamquam omnino improbabilis abiicienda. Tertia ſiquidem pars cuiuſque rei, non levis, ſed gravis portio eſt, in communi omnium exiſtimatione. At in re manifeſta non eſt diutius immorandum. Diana *I. Part. tract.* xv. & alibi ſpatium duarum horarum parvam materiam ſtatuit; excuſatque a peccato mortali laborantes integris duabus horis. Huic opinioni ſubſcribit Leander *tract.* 1. *diſp.* vi. *quæſt.* vi. cum aliis Caſuiſtis. Hanc etiam opinionem, ut nimis laxam, graviores Theologi habent, teſte Caſtropalao *tract.* ix. *diſp. unic. punc.* 3. *num.* 4. Alii horam unicam integram eſſe materiam gravem adfirmant: & hanc opinionem nimis rigidam appellat Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* xxxi. *numer.* 2. Quare concludit, arbitrio prudentum hanc difficultatem relinquendam eſſe, ut, conſideratis & perſonarum, & laborum qualitatibus, decernant quod magis conſentaneum iudicaverint. Salmanticenſes *tract.* xxiii. *de* 3. *Decal. præcep. cap.* 1. *punc.* 14. *§.* 1. *num.* 322. hoc Suareſii conſilium improbant, & quod laxitatibus viam aperiat, & quod difficultatis evaſio, non reſolutio ſit. Næ difficultas iſthæc Suarii ingenio ſuperior! Mihi ſane non diſplicet Suarii conſilium; ſed potius admiror facilitatem qua non pauci abſque ullo fundamento, iuxta proprium arbitrium, limites legibus apponunt. In dubiis ſiquidem rebus, quæ eventuum varietate mutantur, viri prudentis eſt iudicium decretorium ſuſpendere. Dubia autem res eſt, quodnam ſit ſpatium temporis leve, vel magnum reſpectu violationis feſtorum. Certo enim dumtaxat aſſerere poſſumus, dari materiam levem, puta unum vel alterum horæ quadrantem. An poſtea ſpatium infra duas horas, aut hora cum dimidio ſit nec ne materia gravis inducens culpam letalem, fateor me nolle abſolute decernere; ſed cum Suario dico, id ex circumſtantiis colligendum eſſe. Clarius aperiam mentem meam. Si Chriſtianus, nulla prorſus cauſſa rationabili, ſed ſola aviditate lucrandi, & augendi patrimonium, per integram horam in ſua officina in ſervili opere deſudaret; ſi inſuper illum ex ſuæ conſcientiæ manifeſtatione agnoſcerem rerum terrenarum amore captum, divino cultui parum addictum, patrimonii augendi impotenti cupiditate ardentem: eum ego de præterito labore abſolverem, tamquam de culpa ſoli Deo comperta, ſi inter cetera adpromitteret ſe impoſterum ceſſaturum ab opere ſervili tempore ſacro; ligarem vero, ſi perſiſtere vellet in prava conſuetudine dicti laboris. Secus me haberem cum altero qui ob aliquam, licet non adeo gravem, cauſſam etiam ſupra horam laboraret. Igitur, ut ego ſentio, melius ex perſonæ ſtatu, ex illius conſcientiæ ratione, & ex conſuetudine, aliiſque circumſtantiis, quam ex uno vel altero plus minuſve quadrante reſolverem eſſe mortalem culpam, aut venialem. Labor tamen ſervilis per duas integras horas abſolute, & quocumque circumſtantiarum reſpectu præciſo, materia gravis eſt, ac peccatum mortale; ut communior ſententia docet. Prudentum ergo arbitrio re-

lin-

linquimus iudicandum de temporis ſpatio infra duas horas. Sic enim laxitatibus via occluditur, & benignæ interpretationi aditus aperitur. Quare, ut improbabilem, reiicimus hanc opinionem Tamburini *Lib. IV. in Decal. cap.* III. *ſ.* 2. *numer.* 2. „ Notat hic Sanchez *Lib. I. in Decal. cap.* IV. *num.* 12. Bonacina mox ci„ tandus *num.* 3. non eſſe mortale ſingulis feſtis per duas operari horas; quam„ vis animo fixum teneas, id toto anno efficere velle, & de facto efficias. Ra„ tio eſt, quia unus dies feſtus non adnectitur cum alio ad huius materiæ gra„ vitatem efformandam. " Sanchez nec verbum habet de duabus horis. Ceterum firmum illud propoſitum laborandi per totum integrum annum ſingulis feſtis duabus horis quis, præter Tamburinum, ſimileſque Theologos, a gravi culpa purgare auſerit?

III. Quæſt. II. *An dominus qui præcipit ut plures ſui famuli per integrum diem ſerviliter laborent, ob lucrum percipiendum, ſed ſinguli ſolum modico tempore, peccet mortaliter?* Reſp. Quod humana malitia plures excogitaverit ratiunculas, quibus eludere leges poſſet, ſtupere minime debemus; ſed mirari ſubit, Theologos nova in dies dogmata excogitare, ut quæ homines carnales pro ſuis explendis appetitionibus peragunt, licita conſtituant. Prædictum ſiquidem dominum talia ſuis famulis præcipientem non peccare mortaliter, docent Leander *tract.* I *diſput.* VI. *quæſt.* X. Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap.* I. *dub.* 10. Salmanticenſes *tractat.* XXIII. *cap.* I. *punc.* 14. *ſ.* I. *num.* 324. Tamburinus *Lib. IV. in Decal. cap.* III. *ſ.* 2. *num.* 2. his verbis. „ Non abſimili modo advertit Bonacina .... do„ minum, iniungentem laborem duarum horarum viginti v. g. famulis ſimul, „ non peccaturum mortaliter: quia unius opus nequaquam unitur cum opere „ alterius. Idemque erit ex Portella, ſi ſinguli ſucceſſive per modicam horam in „ eodem die laborent, etiamſi, uno poſt alterum laborante, totus dies occupe„ tur: quia pari modo unius opus cum alio non connectitur. " Duo hic laxitatem ſapiunt. In primis ſpatium duarum horarum iuxta communiorem opinionem materia gravis eſt. Quapropter famuli ipſi peccarent mortaliter. Ad dominum præcipientem quod attinet, omnino improbabilis iſthæc mihi videtur opinio ad illudendum legibus adinventa. Ratiunculæ quibus nititur, vanæ ſunt. Licet enim phyſica unione careant opera illa, reſpectu tamen præcipientis morali unione connexa ſunt. Siquidem dominus præcipiens unicum commodum, unicum lucrum intendit acquirere; &, ubi ſunt multa propter unum, Philoſopho etiam ſuffragante, ibi eſt unum tantum.

IV. Ut itaque iſtius opinionis falſitas evidenter pateat, a metaphyſicis ſubtilitatibus præſcindamus oportet: etenim in morum difficultatibus reſolvendis, morali, ut ſic dicamus, modo differendum eſt. Et primum, labor famulorum ſimultaneus eſſe poteſt, aut ſucceſſivus: nempe viginti famuli una hora ſimul labora-

re

re possunt, aut singuli successive una hora. P. Claudius La-Croix de more pro utroque casu patronos affert *Lib. III. tract.* III. *cap.* I. *num.* 580. In labore simultaneo & ipse docet, secluso scandalo, solam esse culpam venialem. In labore successivo, inquit, Bonacina, Castropalaus, Oviedo, Trullenchus, Diana, Pasqualigus, Tamburinus, Illsung, aliique *communius adhuc excusant mandantem a mortali*. Oppositam tamen huic secundæ ille defendit. Communior hæc Casuistarum opinio horrorem piis Christianorum auribus ingerit. Præfatus igitur dominus, præcipiens viginti famulis laborem duarum horarum, infert gravem iniuriam tempori sacro. Quid, quæso, in morali consideratione interest quod propria, vel aliena manu operetur? Si propriis manibus totum opus illorum famulorum efficeret, peccaret; at saltem laboris pœnam subiret. Quod vero per famulos operetur, id etiam commodi habet, ut, dum ipse otio diffluit, servorum sudoribus lucrum assequatur. D. Augustinus *serm.* XIV. *de Sanctis* asserit, Saulum eorum omnium manibus divum Stephanum lapidasse, quorum vestimenta custodiebat, ut expeditius Protomartyrem lapidibus obruerent. An negare quis ausus fuerit, potiori ratione herum hunc serviliter integro die festo laborare, cuius iussu tot famuli, divisis inter se horis, toto die festo laborant? Paulus non iussit lapidationem Stephani, sed tantum vestes servavit: & ob hanc vestium custodiam Augustinus testatur, illum cooperatum fuisse martyrio Stephani. Quid ergo diceret Augustinus de hero nostro, iubente laborem famulis suis integro die festo, cum sola successiva personarum quot horis substitutione?

V. Respondent Salmanticenses loco citato, ideo Saulum graviter peccasse, quia, ut dicitur Act. VII. *Saulus erat consentiens neci eius*. Consensus ergo, & conspiratio, inquiunt, in mortem Stephani fuit Sauli peccatum. Adduntque ex Cornelio, & Sylveira ipsum invidia adversus Stephanum exarsisse. Sed ut, quam inanis sit responsio hæc, ostendam, verba Augustini isthuc transcribenda sunt. *Nam, & quando lapidatus est Stephanus primus Martyr pro nomine Christi, evidentius aderat & Saulus: & sic aderat lapidantibus, ut non ei sufficeret, si tantum suis manibus lapidaret. Ut enim esset in omnium lapidantium manibus, ipse omnium vestimenta servabat, magis sæviens omnes adiuvando, quam suis manibus lapidando*. Serm. XIV. de Sanct. edit. Lov. Isthic Augustinus sub examen inducit peccatum quod Saulus perpetravit custodiendo vestimenta lapidantium: & decernit, ipsum omnium lapidantium manibus peccasse, quod omnium vestimenta servaverit. Quod autem etiam invidiæ livore, aliisque pravis affectionibus adversus Stephanum percitus esset, non impedit quominus eius cooperatio in mortem Stephani peccatum fuerit. Debuissent ostendere ex Augustino, Saulum non fuisse cooperatum morti Stephani, neque peccato lapidantium, dum eorumdem vestimenta custodivit. At oppositum apertissime docet Augustinus tum verbis recitatis,

tis, tum verbis quæ iidem Salmanticenses opponunt ex serm. 1. de Sanct. *Ab ipso omnium lapidantium vestimenta servabantur, ut tamquam in manibus omnium ipse lapidare videretur*. Cum ergo herus noster non solum impedimenta ad laborem non removeat a servis, sed reipsa suo imperio cogat eos diem festum profanare; evidenter constat illum reum esse totius operis quod peragunt famuli.

VI. At, inquiunt iterum Salmanticenses, aliique, servi non peccant mortaliter: ergo nec herus præcipiens. Supponitur enim, singulos servos brevi tantum tempore laborare. An non poterit herus præcipere quod servi licite agere valent? In primis, si iuxta Leandrum, & Tamburinum servi duabus integris horis laborarent, nec ipsi Salmanticenses eos a culpa gravi eximerent. Deinde, etiamsi per integram solam horam laborent, sin mortaliter, venialiter tamen iuxta omnes, iusta caussa sublata, peccabunt. Porro nec peccatum veniale licitum est. Constat ergo nec famulos licite operari. At, peccato famulorum omisso, dicimus herum, præcipientem laborem præfatis famulis, sive simul, sive successive acceptis, peccare mortaliter. Suo enim mandato iubet servilia opera omnium famulorum, quæ, licet divisim accepta respectu servorum sistant intra limites materiæ levis, simul tamen sumpta, ut stant sub unica illa domini iussione, gravem, quin gravissimam, materiam constituunt, & consequenter culpam letalem. Et revera, si idem herus eodem die pluribus vicibus, licet singulis modico tempore, serviliter operaretur, fatentibus adversariis, peccaret certe mortaliter. At in hoc casu, inquiunt, esset eadem persona, & eadem dies: cum autem famuli plures laborant, dividuntur personæ: & ideo, licet opera uniantur ratione unius diei, interrumpuntur tamen ob multitudinem personarum. Mihi sane nugæ sunt istæ. Interrumpuntur utique physice, & respectu servorum; at, ut cadunt sub unico domini imperio, moraliter uniuntur: quia qui per alium facit, per se ipsum facere videtur. Quod evidenter ita confirmari potest. Si herus iste iuberet famulis suis a pluribus templis parva furari, quæ simul accepta gravem efficerent materiam; dubio procul graviter peccaret, non modo in genere furti, verum etiam in genere sacrilegii. Cur ergo non peccabit, dum iisdem famulis præcipit ut singuli modicam temporis Deo consecrati partem, operis servilis labore profanent? Sicut enim domus per spiritualem consecrationem divino cultui deputantur, & templa, seu Ecclesiæ vocantur; sic temporis aliquod spatium per festorum institutionem Deo consecratur. Reponunt Salmanticenses, idcirco peccaturum letaliter dominum præcipientem modica furta, quod inferat grave damnum legitimo possessori. Et in responsionis confirmationem afferunt propositionem ab Innocentio XI. damnatam, quæ hæc est. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit*

ma-

magna summa totalis. Hæc propositio, non de diversis, sed de eodem fure loquitur. Quare non est omnino ad rem. In rem nostram potius confert altera propositio eiusdem Innocentii XI. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati*. Peccat itaque qui inducit ad inferendum grave damnum alteri, sive per unum, sive per plures servos id præstet. Atqui herus noster infert gravem iniuriam tempori sacro, dum iubet famulis pluribus integrum diem, singulis horis sibi succedentibus, opus servile continuare. Profanât ergo graviter tempus sacrum; quemadmodum per fures famulos profanaret sacrum locum. Et, sicuti iubendo furtum, damnum domino, & Reipublicæ civili infert; ita præcipiendo præfatum laborem, offensam Deo irrogat, & Reipublicæ christianæ, eo quod tempus surripit, Deo, & Christianorum spirituali profectui consecratum. Distinctiunculæ autem de partitione operum servilium, quæ in qualibet persona terminantur, & paritas ieiunii, & obligatio personalis, aliaque similia inventa, frigidas & nimium abstractas redolent subtilitates, a morum christiana Theologia prorsus exterminandas. Quare hanc adversariorum opinionem inter propositiones quæ viris piis, & gravibus laxæ videntur, *dissertatione* I. *cap.* II. merito recensuimus; & nunc, tamquam nobis improbabilem, fidenter reiicimus. Eam quoque reiiciunt Sinnichius in suo *Saule Exrege Lib. I. cap.* CVII. Gonet *Tom. III. dissert. de opin. prob. art.* 3. *num.* 112.

VII. Quæst. III. *Quæ necessitas excusat laborantes die festo a transgressione praecepti?* Resp. Necessitatem quandoque excusare ab observatione diei festi, ut certum, omnes statuunt. In eo vertitur difficultas, quænam necessitas satis sit ad eximendum ab eiusmodi præcepti observantia. Triplicem necessitatem distinguit Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* CXXII. *artic.* 4. *ad* 3. inquiens: *Quilibet autem, tam servus, quam liber, tenetur in necessariis providere non tantum sibi, sed etiam proximo: præcipue quidem in his quæ ad salutem corporis pertinent, secundum illud Prov.* XXIV. Erue eos qui ducuntur ad mortem: *secundario autem etiam in rerum damno vitando, secundum illud Deuter.* XXII. Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. *Et ideo opus corporale pertinens ad conservandam salutem proprii corporis non violat sabbatum. Non enim est contra observantiam sabbati quod aliquis comedat, & alia huiusmodi faciat, quibus salus corporis conservatur. Et propter hoc Machabæi non polluerunt sabbatum pugnantes ad sui defensionem die sabbati . . . Et propter hoc etiam excusat Dominus Matth.* XII. *discipulos suos, qui colligebant spicas die sabbati propter necessitatem quam patiebantur . . . Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitandum non violat sabbatum*. Prima itaque necessitas quæ licita reddit servilia opera die festo, est necessitas propriæ sa-

ſalutis : qua de cauſſa excuſantur milites die feſto ad defenſionem propriæ vitæ dimicantes, eaque omnia peragentes quæ ad victoriam obtinendam neceſſaria, & congrua iudicaverint. Excuſantur quoque pauperes, qui, ut ſe, ſuamque familiam alant, die feſto laborant; dummodo vera, evidens, & graviſſima ſit neceſſitas. Excuſantur coqui cibos præparantes, ut iam dictum eſt ſupra: ubi animadvertimus, artem culinariam extendendam haud eſſe ad eos cibos qui die præcedenti parari commode poſſunt, ut coquere panem, molere triticum; aut qui ad communem victum minime ſunt neceſſarii, ſed ſolum ad gulam, & concupiſcentiam fovendam, ut ſunt bellaria, tragemata, idque genus ſimilia, auro argentoque exornata, quæ piſtores dulciarii, ſeu cupedinarii efficiunt. Hæc omnia diebus profeſtis parari debent. Excuſantur quoque agricolæ, qui tempore meſſis, & vindemiæ ſegetes metunt, & triturant, vel fructus, aut uvas colligunt, fenumque ventorum, grandinis, & pluviarum ſubducunt periculo. Hæc omnia licita reputabant etiam Ethnici, teſte Virgilio in Georgicis, in quibus, ut exiſtimat Macrobius, ne latum quidem unguem a veteri Pontificum iure receſſit, dum inquit:

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas, & iura ſinunt. Rivos deducere nulla
Religio vetuit, ſegeti prætendere ſepem;
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balatumque gregem fluvio merſare ſalubri.

VIII. Altera neceſſitas quæ ſerviliter operari die feſto licitum efficit, eſt proximi ſalus corporalis, iuxta illud Ioannis VII. *Si circumciſionem accipit homo in ſabbato, ut non ſolvatur lex Moyſi; mihi indignamini, quia totum hominem ſalvum feci in ſabbato?* Quare excuſantur chirurgi venas incidentes, pharmacopolæ medicamina parantes, iique omnes qui infirmis curandis auxilium, & opem ferunt.

IX. Quæſt. IV. *An tonſio barbæ licita ſit feſtis diebus?* Reſp. Inter ea quæ ad corporis ſalutem vel decentia, vel neceſſaria ſunt, recenſetur tonſio barbæ. Hinc Caſuiſtæ non pauci abſolute licitum eſſe adfirmant barbam tondere feſtis diebus; & pro unica ratione conſuetudinem legitime invectam obtrudunt. Sed communis Theologorum ſententia oppoſitum docet: quod probatur auctoritate Ioannis XXII. Pontificis Maximi qui in litteris ad Philippum V. Galliarum Regem datis anno 1315. & ab Odorico Raynaldo relatis ad eumdem annum *num.* 4. abuſum tondendi barbam inhibuit his verbis. *Illud ſane quod inoleviſſe in illis partibus dicitur, ut videlicet paſſim in quamdam divinam irreverentiam exerceantur iudicia die dominico, & radendis ac tondendis barbis, atque capitibus intendatur, te diſſimulare non decet; cum dies illa divino cultui ſpecialiter dedicata talibus profa-*

nar

nari non debeat. Idem confirmat Synodus Andegavensis celebrata anno 1282. *Cum diebus festivis, ob reverentiam Dei, & Sanctorum introductis, praecipue diebus dominicis, honori maiestatis altissimae consecratis, a Christifidelibus sit ab omni opere servili abstinendum, ac cessandum, & divinis cultibus iugiter insistendum; omnibus, & singulis Rectoribus, & Capellanis in virtute obedientiae praecipimus, & mandamus, quod ipsi parochianis suis inhibeant sub obtestatione divini iudicii, & poena excommunicationis, ne ipsi dictis diebus dominicis barbas radant, vel alias barbitonsorium officium exerceant*. Quid quod barbitonsores Romani in libro pro istius artis regimine typis edito quem ego legi, sed nunc non teneo, inter ceteras regulas unam habent, ne diebus festis artem exerceant. Ex quibus collige, artem radendi barbam, mechanicam esse, & servilem; atque absolute die festo vetitam. Dixi *absolute*, quia casus occurrere possunt in quibus licitum sit eiusdem exercitium; ut cum agricolae, pastores, iter agentes profestis diebus nequeant sine gravi incommodo adire barbitonsores, istos radere festis diebus licitum arbitramur. Parvitas quoque materiae excusat barbitonsorem, unam vel alteram tondentem barbam. At numquid peccati mortalis damnabis illos barbitonsores, qui, ni festis diebus clientibus suis barbam radant, & ipsos amittunt, & lucri iacturam faciunt? Absoluta responsio vix dari potest; sed ex multis circumstantiis, quid faciendum sit, pendet. Qui ob solam lucri aviditatem his diebus artem exercent, damnandi sunt. Qui alendae familiae necessitate cogente laborant, tolerandi, & admonendi, ut maiori qua possint cautela id faciant, ut Missam audiant, Vesperis, & divinis laudibus, quoad fieri potest, intersint. Verum maioris culpae saepius rei sunt ipsi homines tondendi, qui, nulla necessitate coacti, sed ob solam vanitatem, ut se magis comptulos, & ornatulos prodant solemnioribus diebus, tempore dumtaxat sacro barbitonsores adeunt, & profestis diebus perpetuo difluunt otio, vel ludis, rebusque ineptis vacant. Isti sane excusari nequeunt, reique sunt: tum quod ipsi peccent; tum quod aliis peccandi occasionem praebeant, pravumque abusum, & scandalum foveant. Severior ratio cum sartoribus, & sutoribus habenda est. Nisi enim vera urgeat necessitas, excusandi non sunt. Rarius autem in hac quam in barbitonsoria arte necessitas occurrit.

X. Quaest. V. *An famuli qui coguntur a dominis suis die festo laborare, a culpa excusentur, si obediant, ne grave damnum incurrant?* Resp. Id in primis certum est, non posse excusari, si in contemptionem diei festi cogerentur a dominis serviliter operari. Quin in hoc casu, etiam cum vitae dispendio, deberent ab operibus abstinere: quoniam bonum fidei, & religionis praeire debet cuique temporali vitae damno. Si vero domini cogant eos laborare ob solum lucrum, & commodum; ne grave damnum subeant, laborare licite quandoque possunt. Tertia

 si-

ſiquidem neceſſitas, quæ ſecundum D. Thomam excuſat laborantes, eſt ratio evitandi imminens damnum rei exterioris. Opera itaque ſervilia quæ ad grave damnum vitandum, ſive proprium, ſive alienum, neceſſaria ſunt, licite feſtis diebus fieri valent. Illud ſolum recogitandum eſt, ne malum quod imminens dicitur, fictum ſit, & imaginarium. Servi tamen qui abſque iuſta cauſſa ſæpius a dominis compelluntur laborare ſerviliter feſtis diebus, debent tales dominos deſerere, ne deſerantur a Domino Deo, quo protegente, alios invenient. Quapropter illud malum dumtaxat a labore ſervili malitiam removet quod evitari non poteſt, niſi gravi incommodo. Hac ratione excuſantur decolantes ferrum, coquentes vitrum, ſaponem, calcem, tegulas, ollas, & ſimilia, ſi eiuſmodi opera iam inchoata feſtis diebus continuent: quia ex interruptione grave & inevitabile damnum ſequeretur. Non tamen excuſantur qui præfata opera inchoant feſtis diebus, maxime coctionem calcis, laterum, & ollarum. Verum hæc omnia ex prudentum arbitrio frequenter pendent.

XI. Quæſt. VI. *An occaſio comparandi magnum lucrum excuſet ab obſervatione diei feſti?* Reſp. Adfirmant non pauci recentiores: quia amiſſio magni lucri grave damnum reputatur; ad quod vitandum licitus eſt labor ſervilis. Quod confirmant auctoritate Alexandri III. Pontificis ſummi, qui ſuper piſcatione alecium diſpenſavit, ut ſupra dictum eſt, exceptis tantum ſolemnioribus feſtis. Pro hac opinione citatur Caietanus; ſed immerito: nam Caietanus in *Summa verbo*, *Feſtorum violatio*, loquitur de lucro quod in commune Reipublicæ bonum cedit. Præfatam opinionem defendunt Tamburinus, Diana, Sporer *tract.* III. *in* 3. *præcep. Decal. cap.* IV. *ſec.* 4. *§.* 1. *num.* 51. quam tamen nos, ut improbabilem, reiicimus. Atque, ut congruam exhibeamus reſponſionem, duplex lucrum, ſeu commodum diſtinguimus, privatum, & publicum. Ob lucrum, commodum, & utilitatem Reipublicæ licitum eſt feſto die laborare; idque omnes fatentur. Et ob hoc commune, & publicum bonum, atque utilitatem diſpenſavit Pontifex ſummus piſcari die feſto aleces; cum onere tamen ſuccurrendi pauperibus, atque munera offerendi vicinis Eccleſiis, ut alias dictum eſt, ex cap. illo *Licet de fer.* Unde hanc pro noſtra ſententia elicimus rationem. Pontifex privilegium piſcandi aleces ob publicam utilitatem impertitus minime eſt abſolute, ſed cum dictis oneribus eleemoſynarum. Et ad has eleemoſynas tenentur omnes, quicumque præfatos, vel ſimiles piſces, qui nonniſi ſtato tempore capi poſſunt, piſcari feſtis diebus volunt. Neque hoc dumtaxat conſulit Pontifex, ut contendit Sylveſter, ſed ut debitam imponit conditionem. Porro, ſi diſpenſatione opus fuit, ut talis piſcatio, ob publicam utilitatem facta, licita eſſet; & nonniſi cum conditione & onere eleemoſynarum conceſſa fuit: quo fundamento heinc inferre audent, licitum eſſe abſque ulla diſpenſatione ſervilem laborem ſacro tempore ob ſolam privatam utilitatem?

Nec

Nec alicuius momenti est argutatio illa qua ex lucri iactura grave inferunt damnum. Est enim purus, putusque paralogismus. Nam lucrum, de quo est sermo, non est debitum; neque ad illud assequendum ius aliquod habet homo operarius. Solum amissio illius lucri, & eorum bonorum loco damni proprie habetur, in quæ ius, & dominium, qui amittit, habet. Qui vero amittit lucrum contingens, in quod nullum habet ius, sed solam aptitudinem & habilitatem omnibus communem ad illud comparandum; minus proprie damnum pati censetur. Et, si ob hoc damnum vitandum licitus esset festis diebus servilis labor, actum esset de feriatis diebus. Nam omnes, ex quo non lucrarentur, se magnum pati damnum obtruderent. Nec voces illæ magni, & extraordinarii lucri quidpiam aliud efficiunt, nisi aures imperitorum implere, vacuisque mentibus errandi occasionem aperire, & ansam præbere quodlibet lucrum extraordinarium sibi reputandi. Abludit autem a vero quod postea subdit P. Sporer loco citato, existimandum scilicet haud esse, Ecclesiam piam matrem velle obligare fideles suos ad rem sane difficillimam, qualis esset abstinentia servilium operum, quæ lucrum multorum aureorum, alias non ita facile obvium, amittere cogit; idque maxime fatendum, quando lucrum, alias ab aliis caperetur, v. g. in locis diversarum religionum. Hoc commento frequenter utitur Auctor iste, ut alias observavimus, quo tum Dei, tum Ecclesiæ intentionem dimetiri contendit pro suo arbitrio. Nec alio spectant eiusmodi interpretamenta, quam eo ut legem humanæ accommodent cupiditati. Existimandum est, Ecclesiam velle fideles suos obligare ad colendum Deum iuxta Evangelium Christi dicentis: *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis*. Difficilis ne res est amissio lucri plurium aureorum? An non difficilius, nos aurum & argentum possidere, tamquam non possidentes; animumque & affectum ab iisdem seiunctum continenter servare? Et tamen hæc omnia Christus præcipit, ut difficiliora nunc prætercam, alibi relaturus, occasione profligandi similia inventa. Sola itaque necessitas vitam, & familiam alendi, non cupiditas lucrandi, ab onere feriandi excusat. Sententiam nostram omnes antiqui Theologi docent. Sufficiat unum pro omnibus laudare D. Thomam, qui conceptis verbis docet, caussam acquirendi lucrum non excusare a ieiunio; & consequenter multo minus a sanctificatione diei festi. *Ex quo patet quod intentio maioris lucri non necessarii eos a peccato non excusat, si ieiunium frangant*: in IV. dist. xv. quæst. III. art. 4. ad 3. Eadem docent Gabriel, Antoninus, Durandus, omnesque graves, & pii Theologi.

XII. Quæst. VII. *An agitare liceat feriatis diebus tauros molossorum morsibus expositos, ut invicem cornibus, & dentibus bellum peragant?* Resp. Sunt qui id absolute licere asserunt, maxime ob publicam Reipublicæ lætitiam; quemadmodum ob hanc universalem caussam asserunt licitum esse artificibus theatra, tabulata, ar-

cus triumphales, vestes, & similia artefacta construere, vel ob insignem partam victoriam, vel ob ortum, aut adventum Principis. Quid ex Principum imperio licitum sit, mea nunc non interest curiosius inquirere. Scio ob publicam utilitatem, commodum, & necessitatem licitum esse festis diebus serviliter laborare. Ceterum nego propositam taurorum agitationem diebus festis culpæ expertem esse. Est actio suapte natura servilis; nullaque adest iusta caussa ipsam excusans: quin in ipsis profestis diebus licita vix est præfata agitatio. Nec est quod contrariam obtrudas consuetudinem: quoniam non consuetudo, quæ rationabilis sit, sed abusus, & corruptela appellari merito debet. Siquidem hæc ludicra bella, quæ Ethnicorum sapiunt mores, & crudelitatem, populum commovent, a cultu divino avocant, atque ad insanientis mundi oblectamenta provocant. Quare non ob id solum quod servilia exercitia sunt, festis diebus adversantur; sed etiam ob scandala, quæ inde profluunt, prohibita asserimus.

XIII. Quæst. VIII. *Quomodo pietas, religio, & dispensatio sint iustæ caussæ, quæ laborem servilem feriatis diebus licitum constituant?* Resp. De pietate, & religione iam dictum sufficienter est supra *cap.* VI. Nec enim res adeo difficilis est, ut fusiorem requirat sermonem. Nam opera quæ ex suo genere pia sunt erga proximum, ut sepelire mortuos, induere nudos, curare infirmos, planum est sæpius vi caritatis debita esse, nedum licita. Quæ vero per se pia non sunt, sed suapte natura servilia, solumque ex operantis intentione in opus pium diriguntur, nisi necessitas urgeat, minime licita sunt. De religione satis loco laudato explicatum est, quomodo excuset ab observatione festorum. Ultima ergo caussa quæ laborantes serviliter festis diebus excusat a culpa, est dispensatio. Hæc est iuris alicuius relaxatio, ab habente legitimam potestatem facta. De istius valore, & conditionibus suo loco fusius. In præsentia solum dicimus, potestatem dispensandi ab observatione festorum residere primum in summo Pontifice, qui Pastor est supremus universæ Ecclesiæ. Secundo hac potestate potiuntur Episcopi, qui non solum dispensare valent in festis a se, & sua Synodo præscriptis, sed etiam in festis quæ pro universa Ecclesia præcipiuntur, maxime in eventibus repentinis, qui frequenter occurrunt. Siquidem fidelibus omnibus facilis non est ad summum Pontificem accessus. Residet denique potestas isthæc in Parocho, & Curato, seu loci Pastore. Hic tamen in eventibus dumtaxat extraordinariis, & pro aliquo casu particulari, & ad tempus dispensare valet.

XIV. Præter omnes assignatas caussas, quæ servilia opera de crimine purgant feriatis diebus exercita, alia est quæ non tam excusat a legis observatione, quam legem ipsam abrogat; & consuetudo nuncupatur. De qua id solum nunc dicimus, quod, ut a culpa excuset, & legem tollat, plures requirit conditiones, de quibus suo proprio loco differetur. Sub consuetudinis larva plures abusus, & corruptelæ

oc-

occultantur. Quod communiter a multitudine peragitur, quamquam abusus manifestus sit, consuetudinis fuco obducitur. Parochorum, & Confessariorum est populum edocere abusus a consuetudine diversos, & contra. Eorum est pro viribus consuetudines, legum robur infringentes, coarctare, & limitare. Eorum denique est explicare populo criminis gravitatem in violatione festorum; & mala etiam temporalia quæ ex transgressione tanti præcepti obvenire solent transgressoribus. Divinæ ultionis supplicia, festorum violatoribus sæpius inflicta, refert Concilium Parisiense VI. anni 829. can. 50. *Multi nostrorum visu, multi etiam quorumdam relatu didicimus, quosdam artuum attractione multatos, quosdam etiam visibili igne, corporibus ossibusque simul sub momento absumptis, in cinerem subito resolutos, pœnaliter occubuisse. Et multa alia terribilia iudicia extiterunt, & hactenus existunt, quibus declaratur quod Deus in tanti diei dehonoratione offendatur.*

DISSERTATIO III.

DE PRAECEPTO AUDIENDI MISSAM DIEBUS FESTIS.

CAPUT I.

Natura, & obligatio istius præcepti explicatur; & quas personas comprehendat.

I. PRæceptum sanctificandi festa negans est, & adfirmans; ut alias fuit dictum. Prout negativum est, prohibet opera servilia, de quibus superiore dissertatione: prout adfirmativum, præcipit cultum divinum. Quare divino iure Deo cultum festis potissimum diebus offerre debemus. Cultum hunc Ecclesia suo præcepto iubet exhiberi præcipue Missæ auditione. Siquidem extra controversiam est, dari in Ecclesia præceptum audiendi Missam. Perdoctus Suarez *Tom. III. in* III. *p. dis.* LXXXVIII. *sec.* I. docet, de fide tenendum esse in Ecclesia præceptum impositum fidelibus audiendi Missam: idque evincere multis decretis contendit, ex iure canonico petitis, ex communi Doctorum consensu, & ex usu, ac consuetudine ecclesiastica. Verum id solum de fide tenendum est quod in Scripturis revelatum Ecclesia proponit credendum. Nullibi autem revelatum est, ab Ecclesia hoc præceptum emanasse. Præceptum enim absolute ecclesiasticum est, ut fatetur & ipse Suarez; quamvis iuri & naturali, & divino quam maxime consentaneum.

II. Obligatio istius præcepti genere suo gravis est: quia materia ipsa gravis est, & summi momenti. Quapropter fideles, qui libere Missam omittunt audire festis diebus, peccant mortaliter, etiam sublato scandalo, & contemptu. Hocque certum est penes omnes. Obstringuntur quoque fideles audire Missam, non solum diebus dominicis, sed omnibus festis ex præcepto præscriptis. Et quamvis in *cap.* Missas *de consecr. dist.* I. solius diei dominicæ mentio fiat, non ob id tamen excluduntur alia festa; sed diei dominicæ expressa mentio fit: quia hæc successit sabbato, & inter omnia festa eminet. Ceteris autem diebus, qui sacri ex præcepto non sunt, nemo fidelium audire Missam tenetur, nec in triduo rogationum, nec in feriis Quadragesimæ, nec in triduo hebdomadæ sanctæ, etiamsi feria sexta in Parasceve, aut sabbato sancto recurreret festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis. Secus vero dicendum, si feria quinta celebrari præfatum festum contingeret:

ret :

ret : tunc enim adesset obligatio audiendi Sacrum, & observandi festum. Quærere hic solent, num ab hac obligatione Pontifex summus dispensare valeat. Quæ sane quæstio inutilis est : siquidem quandonam occurret iusta ratio dispensandi ab hoc onere? Inanis quoque ex alio capite quæstio est : nam per se constat, posse Pontificem ab omni lege ecclesiastica, prout ecclesiastica est, solvere fideles.

III. Præceptum istud comprehendit omnes fideles usu rationis præditos; excludit vero omnes amentes, parvulos, ebrios, & catechumenos : quoniam nec amentes, nec parvuli, nec ebrii capaces sunt assistendi Missæ præsentia humana. Pueri vero completo septennio, quamquam mysterium non assequantur, sintque adhuc nimium rudes, nihilominus præcepto hoc ligantur. Insuper qui simul cæcus, surdus, & mutus esset a nativitate, absolute loquendo teneretur audire Missam : potiori autem iure obstringeretur qui talis non foret a nativitate, vel qui tantum *cæcus*, aut surdus esset. Possunt enim hi omnes modo quodam humano assistere; quidquid dicat cum suo Gobat La Croix *Lib. III. p. 1. num. 616.* Catechumeni non tenentur, eo quod legibus Ecclesiæ subiecti non sint : quare nec ad partem Missæ ante offertorium tenentur. Hac eadem ratione excluduntur infideles omnes. Soli ergo fideles omnes post rationis usum adstringuntur Missam audire, non modo sæculares, verum etiam Religiosi, Sacerdotes, & Episcopi. Quin isti potiori iure obstricti sunt, inquit Sanctus Antoninus II. Part. tit. IX. cap. X. §. I. *Si enim tenentur ad hoc laici; multo magis Clerici, & Religiosi, qui ad maiora tenentur, & qui totaliter sunt divino cultui deputati*: XII. *quæst.* I. *Duo sunt*: *& permaxime cultus divinus in Missa exhibetur. Nec menti occurrit aliquod generale præceptum ad laicos ad quod Clerici non teneantur, cum debeant esse exemplum ceterorum.*

C A P U T II.

De Missa, quæ festis diebus audiri debet. Missa audienda integra esse debet. Qui plures partes simul audit, vel duas successive, non satisfacit præcepto.

I. Missa alia solemnis, seu cum cantu, alia privata, seu quæ sine cantu celebratur. Alia est catechumenorum, alia fidelium. Alia votiva, alia propria, seu de die. Missa, quam vi præcepti fideles audire tenentur, integra esse debet. Quod clarissime præcipitur in cap. *Missas*, ubi hæc habentur. *Missas die dominico sæcularibus totas audire speciali ordine præcipimus.* Et quamvis, ut animadvertit Suarez, illa particula *totas* in aliquibus codicibus antiquis desideretur; in pluribus tamen reperitur; neque de hoc difficultas est. Non requiritur quod

sit

ſit ſolemnis; ſed cuiuſque integræ Miſſæ, ſive propriæ, ſive de tempore, ſive votivæ; ſive de Sanctis, auditio ſatis eſt ad implendum præceptum. Nec etiam exigitur ut latine recitetur; ſed quocumque idiomate, ſive Latino, ſive Græco, ſive Syriaco, ſive Illyrico, quocumque denique ritu ab Eccleſia Romana approbato, Miſſam celebratam audiant fideles, præcepto ſatisfaciunt. Præceptum ſiquidem eſt de audiendo Sacro abſolute, non hoc, vel illo idiomate, aut ritu. Sufficit ergo ut Sacerdos celebrans ſit catholicus, dummodo non ſit excommunicatus, degradatus, aut publicus Clerici percuſſor. Quare, ſi alius Sacerdos non eſſet, qui die feſto celebraret; omittenda potius eſſet Miſſa quam cum tali Sacerdote excommunicato denuntiato communicandum in divinis. Licet tamen audire Miſſam Sacerdotis excommunicati tolerati, & non denuntiati: quia poſt Concilium Conſtantienſe, & conſtitutionem Martini V. nemo tenetur evitare excommunicatos toleratos, non denuntiatos, etiam in receptione ſacramentorum. Eiuſmodi tamen ad celebrandum inducere haud debes: &, ſi alii ſint Sacerdotes, ab iis ſacra audire, & ſacramenta percipere adſtringeris.

II. Quæſt. I. *An qui notabilem Miſſæ partem audire negligeret, letaliter peccaret?* Reſp. Iam dictum eſt, fideles teneri integram audire Miſſam. Sed, quia Miſſa ex pluribus partibus conſtat, in controverſiam vocant Theologi, an aliqua pars omitti poſſit abſque gravi violatione præcepti. Et tanta eſt opinionum varietas, ut Leander circiter duodequadraginta quæſtiones, & non paucas prolixas, inſtituat ſuper hac integritate; & quædam docet iam ab Eccleſia proſcripta. Hæc quæſtionum, & opinionum multitudo, ac varietas rem facilem, & perviam, impeditam obſcuramque efficit. Paucis tamen nos illam expediemus. Et primum ea quæ penes omnes certa ſunt, præmittimus. Qui levem partem, puta introitum, omitteret, ſatisfaceret præcepto; ſecus qui notabilem, ideſt mediam, vel tertiam partem. Sic reſpondet ſanctus Antoninus II. Par. tit. IX. cap. X. §. I. *Septimum dubium eſt de eo qui dimittit aliquam partem Miſſæ, puta introitum Miſſæ .... Reſpondetur, quod modicum pro nihilo reputatur ... nec verba legis ita amare interpretanda ſunt; ideo dicendum eſt, quod talis iudicandus eſt ſervator præcepti. Sed, ſi dimitteret partem notabilem, puta mediam, vel tertiam partem, ſecus.* Huic divi Antonini opinioni ſubſcribunt communiter Theologi. Sed in varias poſtea diſtrahuntur opiniones, dum definiunt, quænam ſit pars notabilis, & tertia ipſius Miſſæ, quænam levis. Aliquas hic delibabo. Aliqui dicunt peccare nunc venialiter fideles qui, accepta Sacerdotis benedictione, ſtatim, non audito divi Ioannis Evangelio, diſcedunt. Quoniam, licet in iure caveatur ne quis ante benedictionem Sacerdotis abeat, quia tunc præfatum Evangelium non legebatur in Miſſa; nunc tamen partem Miſſæ conſtituit: quæ opinio mihi ſane probatur. Stephanus Bauny *tract.* VI. *de Sacrificio Miſſæ quæſt.* VIII. docet, non peccare mortaliter eum qui Miſſæ inter-

eſt

eſt ſolum ab offertorio incluſive uſque ad poſtcommunionem excluſive. Hæc opinio laxiſſima eſt: quia quæ præcedunt offertorium, & conſequuntur aſſumptionem, conſtituunt pluſquam tertiam partem Miſſæ. Aſſerit quoque idem Auctor, ſatisfacere eum qui in quibuſdam locis a principio Miſſæ uſque ad dictum *Pater noſter* aſſiſtit; obtruditque conſuetudinem excuſantem, quæ corruptela dicenda eſt. Leander docet, eum qui auditurus Miſſam accedit peracta conſecratione, non debere audire alteram medietatem quæ ſequitur. Hæc ſane opinio improbanda eſt: quia falſum eſt non teneri ad partem qui totum implere non poteſt. Ioannes Sancius in *ſelect. diſp.* xv. *num.* 5. ſuſtinet hanc propoſitionem: *Et maxime probabile iudico, accedentem ad audiendum Sacrum tempore quo præfatio dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius Miſſæ intereſſe*: perinde ac ſi quæ præfationem conſequuntur, nempe canon, conſecratio, oblatio, & communio, ad Sacrificium non pertinerent; preces vero, & cetera quæ præfationem antecedunt, ſacrificium efficerent. Hæc opinio, tamquam laxa, & omnino improbabilis, reiicienda eſt. Alii dicunt, ſatisfacere præcepto fideles qui Miſſæ aſſiſtere incipiunt poſt Epiſtolam; alii poſt Evangelium; alii laxiora docent, quæ omnia miſſa facio. Quæ delibavi, ſufficiunt, ut quiſque colligere valeat quam impotens ſit laxandarum legum libido. Præfati Auctores, cum præceptum ſanctificandi feſta, ut adfirmans eſt, exponunt, non alium omnino cultum præſcribere illud decernunt præter auditionem Miſſæ, præſcriptam ab Eccleſia. Cum porro de hoc Sacro audiendo ſermonem habent, in tot partes illud tribuunt, totque partes a debito reddendo decerpunt, ut præceptum colendi Deum feſtis diebus in nihilum fere redigere videantur.

III. Sententia quæ mihi probabilior videtur, hæc eſt. Fideles qui ab Epiſtola incluſive uſque ad finem aſſiſtunt Miſſæ, ſatisfaciunt præcepto; ſecus ii qui vel lecta integra Epiſtola, vel potiori iure lecto etiam Evangelio, Miſſam audire inciperent. Ratio eſt: quia confeſſio, introitus, collectæ cum Epiſtola notabilem partem Miſſæ conſtituunt; & notabiliorem, ſi Evangelium etiam includatur. Ergo qui vel poſt Epiſtolam, vel poſt Evangelium, Miſſæ aſſiſtere incipiunt, non implent præceptum. Atque ut clarius hæc mea ſententia pateat, animadvertendum obiicio, me in dimenſione iſtius præcepti parvitatis, vel gravitatis materiæ non tantum reſpicere materiæ quantitatem; ſed & ex quantitate primum, deinde ex circumſtantiis aliis, materiæ gravitatem, vel parvitatem ſæpius colligere. Exempli gratia, fidelis die dominico, lecta Epiſtola, incipit audire Miſſam. Hac abſoluta, poſſet abſque gravi incommodo aliam audire. Deliberate refugit; ſed, illa detruncata Miſſa contentus, integrum diem ludis, oblectamentis, epulis, aut otio conſecrat. Inſuper ex quodam torpore, deſidia, & rerum divinarum faſtidio ſolet Eccleſiam adire Miſſa iam incepta. Ego ſane fidelem hunc non abſolverem, niſi maiorem in audien-

dienda Miſſa diligentiam adpromitteret. Nec eſt quod opponas, me hoc modo non deſignare certam regulam, unde gravitas, vel levitas materiei deprehendi poſſit. Quin hæ circumſtantiæ evidentius, quod ſtabilivi, evincunt. Quod ſi tibi hæc ratio definiendi gravitatem, aut parvitatem materiæ non ſapit; nec mihi arridet communis Caſuiſtarum plurium methodus, qua abſolutas, & decretorias illas poſitiones, quæ ex mero eorum arbitrio pendent, ſtatuunt. Aliqua ſunt apud omnes levia, ut confeſſio, aut introitus ſimul. Quædam ſunt gravia, ut medietas, vel tertia pars Miſſæ; & omnibus certo talia apparent. Quæ ab his extremis recedunt, dubia ſtatim evadunt; tibi levia, mihi gravia videntur. Cum ergo ex intima rei natura rationes non occurrant, quibus valeamus controverſiam hanc tranſigere; non aliunde melius quam ex circumſtantiis elicere poſſumus materiæ gravitatem ſufficientem ad peccatum mortale, inſpecta etiam ſimul ipſa materiæ quantitate in ſe ipſa; uti fuſius dicemus de quantitate materiæ gravis, vel levis, dum de ieiunio diſputabimus. Et revera adeo mihi veriſimilis apparet opinio propoſita, ut mihi perſuadeam, neminem Theologorum repertum iri qui præfatum fidelem, quem modo deſcripſi, abſolveret, ſi deliberato animo continuare vellet feſtis diebus deſidioſiſſimum illud vivendi genus. Quare ſicut improbabilis mihi eſt iſta opinio, de qua ſupra, & quam docet La Croix *Lib. III. part. 1. tract. III. cap. 1. dub. II. num. 595.* his verbis: *Non eſt mortale ſingulis feſtis ad duas horas laborare, quamvis id velis facere, & reipſa facias toto anno: quia dies, & labores illi non uniuntur in ordine ad conſtituendam materiam gravem pro inhonoratione alicuius feſti*: ita improbabilem cenſeo hanc alteram: *Non peccat mortaliter qui vellet deliberato animo integrum annum feſtis diebus audire Miſſam poſt recitatam Epiſtolam, & cetera omnia quae præcedunt uſque ab initio Miſſæ.*

IV. Quamcumque Miſſæ partem ſine rationabili cauſſa omittere, eſt peccatum veniale; & de hoc nulla eſt diſſenſio. Partes componentes Miſſam aliæ ſunt principales, in quibus Sacrificium conſiſtit; aliæ integrantes, & præparatoriæ. Confeſſio, introitus, Gloria in excelſis, & collectæ ſunt preces, quæ partem non adeo notabilem Miſſæ conſtituunt, ut qui illa omittat, noſtra quidem ſententia, peccet mortaliter. Pax Iordanus tamen, & alii non pauci ſentiunt, eum qui præfata omittit, peccare mortaliter. Ex quo collige, me ab utroque extremo ſeveritatis, & laxitatis, quoad fieri poteſt, declinare. Epiſtola, & Evangelium, quæ verbum Dei ſunt, legemque chriſtianam continent, quæque peculiari ritu, & ſolemnitate cani ſolent in Eccleſia, ut mea præfert opinio, non levem Miſſæ partem efficiunt. Canon, conſecratio, oblatio ſeu offertorium, ſive ante præfationem, ſive poſt conſecrationem, & aſſumptio partes potiſſimæ ſunt Miſſæ. Quare qui omitteret aſſiſtere conſecrationi, & aſſumptioni, peccaret ſecundum omnes mortaliter: quia in alterutra Sacrificium conſiſtit. Victima ſiquidem per conſecrationem immolatur,

&

& per assumptionem consummatur. Immo, si quis soli consecrationi utriusque speciei interesse omitteret, peccaret graviter; cum in consecratione essentia sita sit Sacrificii. Idipsum non pauci censent de communione, eo quod in hac Sacrificium consummetur, & sit nobilissima eiusdem Sacrificii pars. Verum piget plures hac de re instituere quæstiones. Quis enim Christianorum, cui sua religio, & salus cordi est, voluntarie omittet, dum interest Missæ, aliquam præcipuam illius partem?

V. Quæst. II. *An satisfaciat præcepto audiendi Missam qui duas medietates Missæ simul eodem tempore audiat, puta medietatem unius Sacerdotis usque ad consecrationem, & alteram medietatem alterius Sacerdotis celebrantis a consecratione usque ad finem?* Resp. Adfirmant Diana *Part. V. tract.* XIV. *res.* 50. & alibi, Bonacina *disp.* IV. *quæst. ultim. punct.* 11. *num.* 13. Dicastillus *disp.* V. *dub.* 3. *num.* 40. Gesualdus *I. Part. tract.* XVII. *cap.* 11. *num.* 16. Escobar, & Mendoza *tract.* 1. *cap.* 11. *num.* 16. Leander *tract.* XI. *disp.* 1. *quæst.* LVII. Bauny, Bartholomæus a S. Fausto, & alii. Opinionem hanc damnavit facultas Lovaniensis anno 1657. Eamdem anno 1679. diris devovit Innocentius XI. in hac, quæ est 53. ex damnatis ab ipso propositionibus: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Falsitas propositionis damnatæ per se patet. Missa pluribus partibus constat, quæ sibi invicem succedunt. Simultanea partium existentia repugnat naturæ talis Sacrificii, quod motu labiorum peragitur. Ergo repugnat partes istas simul audiri. Caramuel in sua Theologia Fundamentali *fund.* 31. *numer.* 778. pluribus confutat hanc opinionem. Inter alia hæc promit num. 781. *Ergo, si essent multa altaria, quibus simul esse præsens Petrus posset, & in uno Missa inciperetur, in altero Epistola, in altero Evangelium, in altero oblatio, in altero canon, in altero consecratio, in altero postcommunio, & in altero ultimum Evangelium, posset Petrus uno quasi momento temporis integram Missam audire.* Respondet Leander loco laudato simili argumento, sibi a Lugo opposito, his verbis. *Dato per impossibile (quod moraliter) tale iudico ut quis possit assistere, & interesse præassignatis decem partibus Missarum diversorum Sacerdotum, in debita distantia, humano modo, debita attentione, & devotione, atque cum cognitione clara partium dictarum Missarum, & earum connexionis sufficientis ad integrandam unam Missam; tunc vere adimpleret etiam præceptum audiendi Sacrum, quia in utroque casu eadem militaret ratio.* Hæc referre volui, non ut tempus prodigerem in iis refutandis (sua enim levitate corruunt, & laxitate nauseam ingerunt) sed ut hinc colligat lector, quid istorum, & similium Auctorum arbitrio in controversiis morum transigendis deferre debeat. Adhuc in istius nostræ propositionis confirmationem placet pauca alia verba exscribere quæ ibidem habet Leander. Inquit enim: *Nec existimes, o Theologe, hanc nostram sententiam esse nimis laxam, aut contra*

bonos

bonos mores. Quia, cum omnino moraliter loquendo non sit practicabilis, nec laxa alicui, nec contra bonos mores videri potest. Est igitur speculative, & metaphysice ex principiis intrinsecis probabilis; practice vero, moraliter loquendo, minime: quia illud quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci. Unde ad praxim nec obest, nec prodest hæc sententia, licet prosit ad cognoscendam speculativam veritatem. Si hæc non sunt nimis laxa, quænam erunt? Immo sunt adeo relaxata, ut homines ipsi nequeant ea executioni mandare. Ait enim, speculative opinionem suam tantum esse probabilem: *quia illud quod speculando asserimus, nequit ad praxim moraliter reduci.* Vix enim contingere potest quod decem, aut viginti Sacerdotes eo ordine simul Missam celebrent, ut unus introitum, alter Gloriam in excelsis, alter Epistolam, alter Evangelium &c. recitent. Ceterum, si casu hæc acciderent, opinio esset probabilis. Et quia reipsa occurrit frequenter, quod duo, vel quatuor simul celebrent; idcirco possunt fideles implere præceptum, audiendo simul eodem tempore duas, vel quatuor partes Missæ: & sic in praxi poterunt fideles duobus, aut tribus minutis præcepto satisfacere: quia plurimi sunt Sacerdotes (utinam non essent) qui octo, vel decem minutis Missas celebrant. Ex his ipse audivi aliquos, pluresque huiusmodi reperiri, testati sunt mihi viri fide digni. Quod vero unico minuto non satisfaciant practice præcepto, inde evenit quod moraliter loquendo numquam reperiantur tot Sacerdotes simul, necessario ad id ordine, celebrantes. Unde concludit Leander, quod, si sua opinio non favet practicæ executioni unius minuti, prodest tamen *ad cognoscendam speculativam veritatem.* Næ egregius speculator!

VI. Quæst. III. *An satisfaciat præcepto audiendi Missam integram, qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & postmodum dimidiam partem ab altero audit successive?* Resp. Duobus modis evenire potest quod quis successive a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ audiat. Primo, servato debito ordine, nempe, si quis audiat Missam unam ab uno Sacerdote usque ad consecrationem, & alteram ab alio usque ad finem. Secundo, inverso ordine, si quis veniat in templum tempore elevationis unius Missæ, eique assistat usque ad finem; deinde alteram audiat usque ad elevationem. Sunt qui defendunt primam, minime secundam opinionem. Prima vix in praxi contingere potest, nisi Sacerdos decedat in ipsa celebratione; vel nisi quis pro libito velit absque ratione Missæ partem ab uno, partem ab altero Sacerdote audire. Secunda, quæ ordine inverso duas partes Missæ licite audiri posse contendit, frequentior in praxi occurrit; eamque recentiores magis communiter defendunt, alii tamquam probabilem, alii tamquam probabiliorem. Giribaldus *tractat.* VIII. *cap.* II. *dub.* 4. *numer.* 16. La Croix *Lib. III. part.* I. *cap.* I. *dub.* 3. *num.* 611. Salmanticenses *tract.* V. *cap.* VI. *punct.* I. *num.* 7. VVigandt *tract.* X. *exam.* V. *num.* 100. Mirum est, Auctorem istum, qui profitetur saniorem, & probabiliorem do-

doctrinam se amplecti, non infrequenter opiniones reipsa minus probabiles edocere. Hæc sane, de qua agimus, iuxta graviores Theologos est minus saltem probabilis; quin Francisco Suarez, quem gravissimum, & doctissimum inter omnes recentiores reputo, est opinio isthæc suspecta. Inquit enim Tom. III. in III. part. disp. LXXXVIII. sect. 2. *Propter hæc suspecta mihi semper fuit illa doctrina, quam nonnullis etiam Theologis, & Iurisperitis displicere video: quia revera est parum consentanea intentioni ecclesiastici præcepti, & religioni, ac reverentiæ debitæ huic Sacrificio*. Azorius de hac eadem opinione loquens *Lib. VII. cap.* III. hæc scribit: *Neque enim video, quo pacto rem divinam totam, & integram audiat qui eam per fragmenta, & partes audit, qui interrumpit, & dividit, qui ab uno Sacro incepto recedit, & postea ad aliud accedit ex parte. Deinde, si vera est secunda sententia, liceret cuique sine iusta causa rem divinam per partes audire*. Sed audiamus ipsum *Cardenas*, qui, quamvis contendat, hanc de successiva duarum Missæ partium auditione propositionem nullo modo proscribi in altera propositione damnata de simultanea duarum medietatum auditione; nihilominus tamen fatetur, haud esse practice probabilem, si ad principia intrinseca animum intendamus. Sic enim ait dissert. XXXII. in prop. 53. *Et quidem, si attenderemus solum ad principia intrinseca, recte dici posset, hanc opinionem de auditione successiva duarum medietatum, esse tenuiter probabilem propter dicta*. Quod autem est tenuiter probabile, ipso Cardena iudice, non est congrua regula operationis moralis. Itaque, saltem ex principiis intrinsecis, hæc opinio erit practice improbabilis. Ad extrinseca principia quod attinet, nempe Theologorum qui eam defendunt, auctoritatem, dico laudatam opinionem haud fieri probabilem. Siquidem iidem Theologi, sin omnes, saltem plures, qui hanc propugnant opinionem, docebant etiam alteram damnatam de simultanea duarum medietatum auditione. Errarunt in illa, cur non in hac? Quid quod principia intrinseca evincunt, fatentibus ipsis Probabilistis, illos errasse? Quid quod istæ duæ opiniones adeo propinquæ sunt, & affines, ut ex una alteram profluere testetur ipse Tamburinus *Lib. IV. cap.* 11. *numer.* 10. his verbis. *In rigore veram autumo contrariam sententiam: quia ex illis duabus partibus nequaquam conflatur unum Sacrificium, cui interesse iubet Ecclesia. Adde & absurdum quod ex priore opinione consequitur: nam sic posset quis simul ab uno Sacerdote dimidiam Missam audire, & ab alio celebrante eadem hora in vicino altari, aliam dimidiam, & hoc pacto satisfacere; cum ad utrumque Sacerdotem moralis præsentia haberi possit; quod certe Suarez merito reputat absurdum*.

VI. Ratione autem evincitur, non satisfacere præcepto eum qui a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ successive audit. Siquidem Ecclesia præcipit audire unum, & integrum Sacrificium Missæ. Præfatæ dimidiæ partes non constituunt unum, & integrum Sacrificium. Ergo præcepto non satisfacit qui has duas suc-

successivas partes audit. Mirum vero est quod ex Castropalao respondent Salmanticenses tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. *Esto, ut ait Palaus, illae partes independentes sint, neque unum Sacrificium constituere possint; ideoque illis assistens, nequaquam integro Sacrificio proprie, & in rigore assistat; attamen ex benigna interpretatione Ecclesiae communi Doctorum iudicio approbata, reputandae sunt partes unum Sacrificium componentes quoad effectum audiendi Sacrum, & satisfaciendi Ecclesiae praecepto.* Mirabile, inquam, est responsum hoc. Atque, ut eius mirabilitas fiat manifestior, observandum est, sermonem nunc minime esse de Christiano qui, iusta cogente caussa, duas dimidias Missae partes audit; sed de eo qui ex arbitrio absque ulla caussa partem Missae ab uno Sacerdote, & partem ab altero Sacerdote audit. Qua consideratione facta, quaenam occurrit ratio interpretandi, Ecclesiam velle suam laxare, absque ulla necessitate, legem? In hoc ergo posita est Ecclesiae benignitas, ut praecepta sua ad hominum libitum, & voluntatem accommodet? Missa est actio illa omnium excellentissima, Sacrificium omnium sanctissimum, quod terrorem Angelis incutit, quod ab iisdem colitur, quod Sacerdotes semel inceptum continuare usque ad finem, atque consumere, etiam cum dispendio vitae, tenentur. Fideles vero qui una cum Sacerdote hocce incruentum Sacrificium immolant, pro libito poterunt illud abrumpere, atque ordine inverso audire? Semper ne ergo, nulla necessitate impellente, leges, & praecepta hominum appetitionibus, & voluntati attemperanda erunt? Quod de Sacerdote, in medio Missae occumbente, & alio ad finem perducente Sacrificium, opponunt, in ipsos oppositores regeritur. Quandoquidem, si absque hac necessitate Sacerdos aliquis interrumperet Sacrificium, gravissimum certe, maximumque sacrilegium perpetraret. Non est ergo quod eiusmodi extraordinarios casus obtrudant, ut ostendant, posse ad libitum fideles qui tantum Sacrificium audiunt, ipsum dividere in partes. Neque multitudo Auctorum, quos allegat Leander *tract.* 11. *disp.* 1. *quaest.* 111. in suae opinionis praesidium, aliquantisper istius nostrae sententiae firmitatem elevat. Quoniam Doctores illi, saltem pro maiori parte, alteram cum hac connexam, damnatam ab Ecclesia sententiam, ut indicavimus, propugnarunt.

VII. Integram ergo Missam, ab eodem unico celebratam Sacerdote, audire ex praecepto Ecclesiae debent fideles. Neque ad plures quam ad unam obstringuntur. Quapropter, licet in die sanctissimae Nativitatis Domini tres Missae celebrentur; nihilominus satisfaciunt praecepto, si unam tantum audiant. Peccant autem, non modo cum reipsa Missam audire negligunt; verum etiam quando periculo gravi illam omittendi voluntarie se se exponunt; tametsi casu postea eveniret ut illam audirent. Quare Confessarii poenitentes suos, non perfunctorie, sed diligenter examinare debent, an periculo non audiendi Sacrum se libere exposuerint; vel, si casu omiserint, pro viribus curaverint illud audire.

CAPUT III.

De præsentia, loco, & tempore audiendi Missam.

I. MOralis præsentia in audienda Missa, necessaria est pro præcepti huius executione. Tunc moraliter præsens quis dicitur, cum est vel intra Ecclesiam, vel in loco ita contiguo, ut censeatur facere unam societatem cum iis qui sunt intra Ecclesiam. Physica præsentia non est necessaria. Quapropter satisfacis præcepto, licet sacrificantem Sacerdotem non videas, nec audias; si tamen ex signis saltem colligere aliquo modo possis quid in Sacrificii celebratione peragatur. Moraliter præsentes reputantur etiam existentes extra Ecclesiam, in platea, in campo; quando templum non omnes capiat: dummodo tamen cum aliis associentur, & cum multitudine assistente unum constituere in morali existimatione videantur. Potiori iure censentur moraliter præsentes qui in atrio exteriori Ecclesiæ, in cancellis, cubiculis, & oratoriis Ecclesiæ adnexis Missam audiunt. Qui tamen in alicuius magni templi, puta, Romæ in Ecclesia D. Petri, sacello, sacristia, aliove angulo omnino separato subsisteret; non censeretur moraliter præsens Sacerdoti celebranti in alio loco distanti, & separato: quia nihil esset vi cuius posset colligi moralis eius præsentia. Qui e fenestra propriæ domus, via aliqua media, licet angusta, ab Ecclesia separatæ, assisteret Missæ, non satisfaceret, mea quidem sententia, præcepto; tametsi videret Sacerdotem: quia non esset moraliter *præsens*; nec censeretur constituere unum corpus cum Sacerdote celebrante, & ceteris assistentibus. Et hæc opinio, quam defendit Tamburinus *Lib. III. de Sacr. Mis.* communior, ac probabilior est. Qui vero Sacerdoti celebranti inserviunt, quamquam, ut librum, vinum, thus, vel alia necessaria ad sacrificandum deferant, a Sacrificio paullulum recedant, censentur moraliter præsentes, & præcepto satisfaciunt; dummodo tamen absentia non sit notabilis. Ut omnes casus in hac materia occurrentes facile resolvere possis, animadvertas oportet populum assistentem una cum Sacerdote Sacrificium incruentum immolare. Debent ergo congrua ratione moraliter, sin minus physice, uniri. Qui, necessitate cogente, vel ob angustiam templi, vel ob multitudinem populi, a celebrante distant, sed animo, & corpore cum aliis vicinioribus uniuntur, simul genua flectunt, pectora tundunt, surgunt, capita inclinant; iuxta communem existimationem unum corpus constituunt, simulque Sacrificium offerunt & præceptum implent. Contra qui, nulla necessitate urgente, vel e fenestra suæ domus seiunctæ ab Ecclesia, vel ex aliquo alio loco separato Missam audit, nec unum corpus creditur constituere, nec

præcepto ſatisfacere. Rei enim ſummi, & maximi momenti, ut eſt Sacrificium, ea qua par eſt reverentia, ac meliore modo quo poſſumus, intereſſe debemus. Phyſicam præſentiam haud requirimus; moralem vero talem ſuademus, quæ ſatis ſit ad percipiendum, & obſervandum quid in Sacrificio peragatur. Quod ſi hanc impediat multitudo adſtantium; tunc, quam maxime potes, accede. Hoc enim modo dubia omnia evaneſcunt.

II. Locus, in quo Miſſa audiri debet, eſt Eccleſia publica quæcumque. Et licet congruum ſit fideles in propriis parochiis Miſſam audire; ſatisfaciunt tamen præcepto, etiam dum Miſſam audiunt ſive in aliena parochia, ſive in Eccleſiis Regularium; ut patet ex communi conſuetudine ubique recepta, & a ſummis Pontificibus approbata. Neque de hoc difficultas eſt. In eo potius vertitur controverſia, num ſcilicet qui in loco privato, vel profano Miſſam audit, præceptum impleat? Nomine loci privati non intelligimus oratoria ſive ſacella erecta in palatiis Epiſcoporum, aut in conventibus Regularium, vel parvulas illas Eccleſias, quæ ianuam habent publico ingreſſui, & communi viæ expoſitam, aut a Miſſionariis privilegiatis certo loco erectas capellas. Qui enim in his oratoriis Miſſam audiunt, dubio procul præcepto faciunt ſatis. De oratoriis ergo privatis, in domibus ſive Clericorum ſæcularium, ſive laicorum extantibus, ſermo eſt.

III. Omnes illi qui ſunt de familia, in qua eſt oratorium privilegiatum, ut ſunt pater, mater, nurus, & gener, uxor, filii, nepotes, & ceteri per lineam rectam deſcendentes, ac conſtituentes unicam familiam, item ſervi, & famulæ, ſatisfaciunt præcepto, cum diebus feſtis in præfato oratorio Miſſam audiunt. Aliquando comprehenduntur etiam hoſpites, iſtorumque famuli. Sed de hoc conſulendum eſt Breve apoſtolicum, in quo recenſentur perſonæ privilegiatæ.

IV. Plures Theologi, ut Azorius *Tom. I. Lib. VII. cap.* VI. Buſembau, Caſtropalaus, Marchantius, aliique, ſuſtinent, quoſcumque, etiamſi non ſint de familia, ſatisfacere præcepto, cum Miſſam audiunt in quibuſvis privatis ſacellis: quia communi iure id ſolum præcipitur ut Miſſa audiatur. De loco autem nulla fit mentio. At communior, & vera ſententia docet, eos omnes qui non ſunt de familia, teneri Miſſam audire in publica Eccleſia; nec ſatisfacere præcepto in privatis ſæcularium oratoriis Miſſam audientes. Ratio eſt evidens: quandoquidem Pontifex in ſuis Brevibus conceptis verbis excipit omnes qui de familia non ſunt. En clauſulam quæ præfatis Brevibus inſeri ſolet: *Volumus autem ut alii, qui non ſunt de familia, non cenſeantur liberi ab obligatione audiendi Miſſam in Eccleſia*. Reſpondent, verba hæc addita eſſe ex ſuppoſitione quod ſit ius aliquod præcipiens Miſſæ auditionem in propria parochia; ut olim tale ius extitiſſe aſſe-

ferunt : cui iuri, si etiamnum foret, nollet Pontifex per suum privilegium, privato concessum, quidquam damni inferri. At, cum antiquatum nunc sit eiusmodi ius, restrictio addita in Brevi nihil operatur; sed ponitur, ut stilus servetur secundum antiquas scribendi formulas. Responsio isthæc nullo nititur fundamento. Lex enim communis est, ut Missa audiatur in Ecclesia. Ab hac lege peculiari privilegio excipiuntur Religiosi. Cum itaque Pontifex non modo non eximat sæculares qui non sunt de familia privilegio donata, sed clare legis oneri subiiciat; absque ullo fundamento præfati Theologi privilegium, uni privatæ familiæ impertitum, ad omnes indiscriminatim extendunt. Porro, si in aliqua Bulla pontificia hæc limitatio omitteretur, & privilegium esset absolutum; tunc & nos concederemus, posse eos etiam qui de familia non forent, præcepto satisfacere. Heinc probabile censemus, implere præceptum audiendi Missam eos qui in castris cum *militibus*, & in littore cum navigantibus Sacro assistunt. Quoniam privilegium conceditur celebrandi, & audiendi Missam in eiusmodi locis absque ulla limitatione. Ergo, etiamsi lex foret de auditione Missæ in publica Ecclesia, privilegium indefinitum & universale, præfatis locis concessum, omnes qui ibi Missam audirent, eximeret a tali lege. Verum, ut quisque facile difficultates quæ hac de re occurrere possunt, resolvere valeat, privilegia ipsa legenda attente sunt, & perpendenda.

V. Ad tempus quod attinet, iam dictum est, vi præcepti obstringi fideles audire Missam omnibus diebus festis. Qua autem diei festi hora audiri debeat, nil præscriptum habemus. Sacerdotibus prohibitum est celebrare vel ante auroram, vel post meridiem. Hanc eamdem prohibitionem comprehendere fideles audientes, contendit Pasqualigus *quæst.* mcclx. aitque peccare eos, nisi audiant tempore quo licitum est celebrare. Sed communior est, & probabilior contraria sententia, quæ docet satisfieri præcepto, quacumque hora, a media usque ad alteram mediam noctem, Missa audiatur. Quia lex Missam audire tantum præcipit illo die, nulla hora præfinita. Peccarent vero fideles, si post meridiem Missam audire differrent, ob periculum cui se exponerent Missam non audiendi.

VI. Qui Nativitatis sanctissimæ Iesu Christi nocte audit Missam quæ Romæ, Venetiis, & alibi ex privilegio ante mediam noctem celebratur, satisfacit præcepto. Quoniam, omissis aliis rationibus quæ afferri solent, privilegium, quod impertitur Sacerdoti anticipandi celebrationem, conceditur quoque fidelibus audiendi talem Missam. Quoties ergo Sacerdos celebrat Missam istius solemnitatis, toties fideles implent præceptum sanctificandi talem diem, dum præfatam Missam audiunt. Si vero festi Nativitatis pervigilium die dominica recurreret, & Missa celebraretur hora secunda, aut tertia noctis; minime satisfaceret aliquis præcepto audiendæ Missæ pro die dominico. Siquidem Missa quæ celebratur, est de Nati-

vitate Domini, & pro tali festo computatur ; quemadmodum ex communi sensu fidelium manifestum est.

CAPUT IV.

De intentione, & attentione audiendi Missam diebus festis.

I. INter alia quæ requiruntur ad implendum præceptum audiendi Missam, necessaria est intentio, seu voluntas libera eamdem Missam audiendi. Non tamen est necessaria intentio satisfaciendi præcepto: quia Ecclesia præcipit voluntariam tantum Missæ auditionem, minime vero reflexam intentionem implendi præceptum. Sufficit ergo voluntas audiendi Missam, tamquam sacrificium, seu tamquam rem sacram, qua Deus colitur. Quamobrem non impleret præceptum qui Missæ assisteret solius curiositatis gratia, aut solo animo irridendi. Neque satisfacerent præcepto qui coacti Missæ interessent. Si vero coacti templum ingrederentur, & deinde voluntarie Missam audirent, præceptum implerent. Atque, ut paucis plura complectar, quicumque Missam serio audit, nec constat contrariam eum habere intentionem, sufficientem præsumitur habere intentionem ad præceptum implendum.

II. Quæst. I. *An satisfaciat præcepto qui ob finem pravum aspectandi impudice feminam pergit ad audiendam Missam?* Resp. Affirmative respondent communiter recentiores: quia finis pravitas haud impedit quominus audiat rem sacram, & actum præceptum exequatur. Libidinosa illa intentio, & impudici aspectus tollunt quidem fructum auditionis Missæ; secus intentionem illam audiendi, hoc ipso quod exterius modeste se gerat, & interius animum intendat ad rem sacram. Leges autem substantiam actuum præcipiunt, non modum, qui sit operi præcepto extrinsecus. Hæc recentiorum sententia, ut id quod sentio, candide fatear, mihi minime arridet. An aliquando per actum malum aliquod præceptum impleri possit, alibi edisseram. In præsentia dumtaxat nego, præfatum hominem satisfacere præcepto audiendi Missam. Et hanc sententiam docet aperte S. Antoninus II. Part. tit. IX. cap. X. §. 2. *Non enim debent accedere ad Missam, vel Ecclesiam, ut videant, vel videantur ab amatoribus suis. Nam tales non implent præceptum illud Ecclesiæ; sicut nec illi qui stant ad sociandum dominos, alias non audituri. Sed debent accedere ad orandum; & tunc a se removere debent cogitationes temporalium, & Deo vacare.* Ratione autem, ut ego quidem arbitror, satis efficaci probatur. Quæ a Deo, vel ab Ecclesia præcipiuntur, alia sunt quæ a sanctitate seiungi valent; ut est e. g. abstinentia a carnibus die veneris: cui

præ-

præcepto ut satisfiat, sufficit executio rei præceptæ, quin necessaria sit bona operantis intentio. Alia vero sunt ita sacra, ita sanctitati, divinoque cultui coniuncta, ut separari reipsa vix possint. Istius generis est Missæ auditio. Siquidem Ecclesia, iubens audire Missam, præcipit rem sacram, cultumque Deo exhibendum: & qui Missam audit, una cum Sacerdote Deo incruentum Sacrificium offert. Hæc porro ita sancta sunt, ut in morali acceptione commentitia sit distinctio substantiæ actus a modo illius: qua distinctione utuntur adversarii, ut evincant per actum culpabilem impleri posse quodcumque Ecclesiæ præceptum. Quod principium quam sit falsum, colligitur ex hac propositione ab Ecclesia proscripta. *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam corporis Domini manducationem*. Heinc sic instauro argumentationem meam. Iidem Theologi qui docent impleri præceptum audiendi Missam per actum pravum, docebant quoque impleri præceptum annuæ communionis per sacrilegam assumptionem corporis Christi. Hoc ultimum est proscriptum. Ergo & primum. Consequentiam evinco auctoritate Francisci Suarez, qui utrasque propositiones defendit, aitque ita esse connexas, ut eadem sit utriusque ratio. En illius verba ex Tom. III. in III. Par. disp. lxx. sect. 3. *Dicendum est, eum qui voluntarie suscipit sacramentum Eucharistiæ, etiamsi indigne sumat, implere præceptum communicandi; etiamsi alias peccet mortaliter per sacrilegium divinæ sumptionis .... Et probatur: nam alia præcepta, tum in sacramentis, tum in aliis materiis impleri possunt per actum peccaminosum, ut patet, si quis Missam audiat prava intentione*. Sed, ut fiat manifestius eamdem omnino esse rationem utriusque præcepti, scilicet & annuæ communionis, & Sacri audiendi, transcribamus huc quoque oportet ea quæ docet idem Suarez loco laudato *disp.* lxxxviii. *sect.* 3. de præcepto audiendi Missam. Inquit enim: *Quamvis quis eat ad Ecclesiam ex libidinosa intentione videndi feminam, vel etiam si officio Missæ cum eadem intentione assistat; tamen si non excludat voluntatem implendi hoc præceptum ecclesiasticum, & sufficienter sit attentus, illud implet .... Ut in simili superius dictum est tractando de præcepto communionis: est enim hic eadem ratio, scilicet quia ille implet substantiam actus præcepti*.

III. Ex his planum est, Suarez a nobis stare; cum aperte asserat, eamdem esse utriusque præcepti rationem. Siquidem, si in vivis post Innocentium XI. fuisset Suarez, dubio procul suam sententiam primam, qua docuit, actione sacrilega impleri præceptum annuæ communionis, improbasset. Ergo reiecisset itidem & secundam, qua asseruit, observari præceptum audiendæ Missæ per assistentiam culpabilem. Ubique enim clare prodit, hæc duo præcepta, ad hoc quod attinet, ita esse connexa, ut eadem pro ambobus stet ratio. Ad hæc si animum intendisset P. La-Croix, haud scripsisset *Lib. III. part. 1. dub. 3. num. 636.* Eccle-

ſiam declaraſse, ſe præcipere communionem fructuoſam; id vero non declaraſse de præcepto vel auditione Miſsæ. *Ergo*, concludit, *prudenter ſtamus auctoritate, & ratione adducta pro ſententia noſtra, quamdiu Eccleſia aliud non declarat*. Heu quænam prudentia eſt hæc? Duæ opiniones ſimiles ſunt, eodemque prorſus reguntur principio. Unam expreſſe proſcribit Eccleſia. Ergo prudenter amplectimur alteram, quod Eccleſia eam aperte non damnaverit? Immo prudenter in prima præſumendum eſt damnatam fuiſſe ſecundam. Ergo imprudentiſſime defendimus ſecundam; cum eadem ſit ratio reprobandi tum primam; tum ſecundam. Si enim duæ concluſiones ex eodem proficiſcantur principio, & una ab Eccleſia damnetur; quis indemnem alteram reputabit? Nemo ſane eam propugnabit ob id ſolum quod Eccleſia conceptis verbis illam non declaraverit proſcriptam. Sed qui unam præ altera defendere voluerit, illius erit oſtendere, vel ex diverſo profluere ſententias illas principio, aut peculiarem rationem uni præ altera favere. Præterquamquod contraria ſententia ſeipſam deſtruit. Ponit enim ſatisfacere præcepto eum qui ad Eccleſiam pergit ob finem aſpectandi impudice mulierem; immo etiam ſi cum hac prava intentione Miſſæ ſacrificio aſſiſtat. Quis porro in animum prudenter inducere ſibi poterit, hominem hunc, tali impudica intentione, & pravo affectu æſtuantem, poſſe attentione neceſſaria Sacrum audire? Quis extrema adeo oppoſita uno morali, ut ſic loquar, fœdere conſociabit? Nemo ſane eorum qui ad evangelicæ prudentiæ leges morum quæſtiones exigunt.

IV. Quæſt. II. *Quid dicendum de eo qui templum ingreditur ad audiendam Miſſam, quam poſt quadrantem inchoandam putat: interim, eo non advertente, Miſſa in aliquo altari legitur uſque ad* Sanctus; *& tum ex campanulæ ſonitu Miſſam recitari cognoſcit?* Reſp. Gobat *tract.* v. *num.* 115. dicit, ſi habuerit hanc intentionem, volo me eſſe unum de numero audientium Miſſam, quandocumque inchoabitur, eum audiviſſe etiam primam partem, quam reipſa non audivit; ſecus, ſi præfatam intentionem non habuerit. Hæc retuli, non ut refutem (quoniam nullo impugnante corruunt) ſed ut identidem palam fiat, quouſque progrediatur benigna quorumdam Theologia. Relatam enim opinionem prorſus improbabilem reputo: quia, ſi ſola intentio aſſiſtendi Miſſæ moraliter præſentem conſtitueret volentem audire Miſſam; poſſet hac ratione quis domi ſuæ ſedens Miſſæ præceptum implere.

V. Qui audit Miſſam, ignorans eſſe diem feſtum, debet aliam, ſi poſſit, audire, ut præcepto ſatisfaciat. Si tamen prudenter præſumi poſſet adfuiſſe in tali homine virtualem voluntatem ſatisfaciendi præcepto Miſsæ; poſset fortaſſis ſolvi ab onere audiendi alteram. At in re dubia ſecurior pars eligenda eſt. Eo vel maxime quod ſine gravi incommodo id præſtari poteſt, ut ſupponitur. Qui Miſ-

ſam

ſam audit animo expreſso, & deliberato non ſatisfaciendi præcepto, debet aliam audire; niſi eiuſmodi deliberationes partus ſint animi ſcrupulis exagitati: tunc enim nec ipſe ad aliam audiendam illum urgerem. Sic, cum viri ſcrupuloſi Miſſam audientes, vel horas canonicas recitantes, ſtatuunt aliam audire Miſsam, & iterum eaſdem horas recitare, non debet eiſdem permitti ut aliam Miſsam audiant, vel ut horas repetant. Secus vero dicendum arbitror de homine a ſcrupulis alieno, qui interdum affectuum varietate, & negotiorum multitudine diſtractus, dum Miſsam die feſto audit, decernit ſe aliam audire velle, ut præcepto ſatisfaciat, menteque diſtractionibus vacua id peragere valeat. Iſte debet alteram Miſsam audire. Ut ergo ſimiles caſus optime reſolvantur, Confeſsarii prudentia opus eſt.

VI. Quæſt. III. *Qualis attentio requiratur, ut ſatisfiat præcepto audiendi Miſſam?* Reſp. Omnes adfirmant neceſsariam eſse aliquam attentionem; ſed in eo difficultas vertitur, qualis nimirum debeat eſse eiuſmodi attentio. Duplicem diſtinguunt attentionem. Altera eſt externa, quæ excludit occupationem exteriorem, impedientem attentionem mentis; interna altera, quæ eſt animi applicatio ad ea quæ in Miſsa peraguntur a Sacerdote. Requiri attentionem externam certum eſt. Quare qui pingit, ludit, diſputat, & id genus ſimilia exterius agit, præceptum non implet. De attentione interna duplex eſt ſententia. Prima negat eſse neceſsariam attentionem internam, eo quod Eccleſia non præcipiat actus internos. Plures a Cardinali de Lugo *diſput.* XXII. *ſect.* 2. *num.* 27. laudantur pro hac opinione. Secunda communior, & vera neceſsariam eſse propugnat attentionem internam: quoniam, tametſi Eccleſia non præcipiat actus internos directe, & abſolute; eos tamen imperat, ut ſunt actuum exteriorum rationes, & veluti formæ. Sed de hoc plura alibi. Hæc attentio interna triplex eſſe poteſt. Prima, qua homo animum applicat ad acta, & verba celebrantis; & hoc pacto Deum colere ſtudet. Secunda eſt attentio ad ſenſa, & myſteria per verba ſignificata, & repræſentata, maxime paſſionis, & mortis Ieſu Chriſti, in cuius commemorationem Sacrificium immolatur: & hæc eſt perfectiſſima attentio, quam ut ſequantur, fideles a Confeſſariis, & Parochis inſtruendi ſunt. Tertia eſt attentio generalis, qua, durante Miſſa, Deus colitur, & laudatur. Attentio ad Miſſam non excludit preces voluntarias, neque ex aliqua obligatione debitas. Potes ergo recitare ſub Miſſa horas canonicas, pœnitentiam iniunctam a Confeſſario, aut orationem ex voto debitam. Hæ ſiquidem obligationes non modo non ſunt ſibi oppoſitæ; ſed potius mutuo ſe ſe adiuvant. Item ſervitus quæ præſtatur a miniſtris in Miſſæ celebratione, haud impedit attentionem neceſſariam. Sic muſici, tympaniſtæ, tubicines, chelyſtæ ſatisfaciunt præcepto, ſi audientes Miſſam ſimul attendant ad id quod in Ara geritur. Idem aſſerunt de collectoribus eleemoſyna-

rum. Quia istorum actiones in Dei cultum referuntur. Ego tamen omnibus istis suaderem, ut Missam privatam audirent. Quia nihil facilius dictu quam eos implere præceptum, si simul attentum animum ad Missam conservent; at hoc opus, hic labor est. Si hoc intervenit, nec ego alterius Missæ auditionem impono. Sed quia non adeo facile hoc evenire censeo, idcirco in re tanti momenti privatam Missam audire consulo. Qui sub Missa per notabile tempus invicem confabulantur, qui libros profanos legunt, non implent præceptum; quemadmodum nec illi qui sub ipsa Missa peccata confitentur Sacerdoti: quia hæc confessio omnino impedit attentionem necessariam. Satisfacit vero qui contritionem de peccatis edit. Confessarius, dum confessiones audit, non potest satisfacere præcepto audiendi Missam, quando ipse non celebrat. Neque Sacerdos celebrans valet simul audire Missam, debitam vi voti, aut alterius obligationis: quemadmodum non potest quis eodem tempore simul audire tres Missas, unam vi præcepti sanctificandi festa, unam vi voti, & unam ex debito pœnitentiæ sibi iniunctæ a Confessario. Similiter, quando Confessarius duas, aut tres, vel quatuor Missas audire iubet, idque imponit tamquam satisfactionem, quæ pars est sacramenti pœnitentiæ, non satisfacit suo debito pœnitens, si simul eas audiat: quia id est contra intentionem Confessarii: prudenter enim præsumitur velle unam post aliam audiri: siquidem numerum augens Missarum intendit augere onus pœnitentiæ, ut per se patet; quidquid in contrarium dicat Leander absque ullo fundamento. Non requiritur quod attentio, sicuti nec intentio, sit actu continua, & formalis; sed sufficit virtualis, nimirum quod non sit revocata, & quod excludat voluntarias distractiones: eo ipso enim quod dum quis advertit se mentem habere distractam, curat expellere distractiones, intelligitur habere continuatam vi præcedentis actus attentionem. Confessarius moneat fideles, externam attentionem iuvare internam. Qui oculis, ceterisque externis membris ad modestiam bene compositis Missam audiunt, facillime attentum animum conservant. Qui vero, dum Missam audiunt, huc & illuc profane respiciunt, & notabili Missæ parte modo in unam, modo in aliam mulierem oculos coniiciunt, præceptum audiendi Missam non implent.

CA.

CAPUT V.

Quae animi puritas requiratur ad audiendam Missam; & an peccet qui cum affectu peccati mortalis Missam audit.

I. IN Sacerdote, qui Missam celebrat, summa requiritur animi puritas. Is, si cuiusquam peccati mortalis macula inquinatus sacrosanctum Missae sacrificium immolaturus accedat, horrendum dubio procul perpetrat sacrilegium, eo quod sancta, non sancte, sed immundo corde tractet. An haec animi puritas, & sanctitas etiam in fidelibus Missam audientibus necessariae sint, inquiritur. Ut viae insistamus quae tum a laxitate, tum a severitate declinet, ea quae penes omnes certa sunt, patefaciamus oportet. Extra disputationem in primis versatur, maiorem in Sacerdote celebrante, quam in laico assistente, exigi animi devotionem, cordisque sanctitatem. Propius enim Sacerdos victimam immaculatam tractat, atque ex officio Sacrificium offert; secus vero christianus populus. Ceterum, quia omnes fideles unum corpus mysticum cum Sacerdote offerente constituunt, & ipsi, remotius quidem, una cum Sacerdote sacrificium immolant. Hoc in sensu Apostolus Petrus populum christianum vocat regale sacerdotium; immo & spirituales hostias, eo quod etiam offerantur, nedum offerant. Quibus positis, sequentem resolutionem sapientum iudicio suppono.

II. Dico, Christianos qui festis diebus Missam audiunt, peccati mortalis labe polluti, quique actuali affectu peccatum amant, profanationem committere, novamque aliquam maculam contrahere, non quod Missam audiant; sed quod non, sicut oportet, audiant. An haec profanatio, novaque macula venialis sit, vel mortalis, non decerno. In id potius propendo, non esse mortalem, ob rationem infra adducendam. Satis nunc mihi sit demonstrare, fideles qui eo tempore quo Missam audiunt, cordis amore erga illicitas oblectationes, & gravia crimina rapiuntur, aliquo modo peccare ob hoc solum quod sordido corde, & maculata anima Misṡae intersunt. Nec severa haec tibi erit sententia, si animo serio reputabis, Christianos Misṡam audientes duplicem habere ad Sacrificium respectum, duplicique munere defungi, offerentium nimirum, & victimarum. Sacrificium offerunt, non quidem ut publici, & consecrati ministri, sed ut publico ministro cooperantes, illique uniti, propriamque intentionem illius intentioni coniungentes. Quapropter unum est & populi adstantis, & Sacerdotis offerentis Sacrificium; sicuti in ipsa Misṡa testatur ipse Sacerdos, qui post oblationem, quae praefationem antecedit, ad populum conversus, illum adhortatur his verbis: *Orate fratres, ut*

meum

meum pariter, ac vestrum in conspectu Domini fiat acceptum Sacrificium. In canone quoque Missæ bis asseritur, & declaratur, fideles adstantes una cum Sacerdote Sacrificium offerre. Primum ante consecrationem. *Memento, Domine, famulorum, famularumque tuarum N. N. & omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est, & nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudis*. Secundo post consecrationem. *Unde & memores, Domine, nos servi tui, sed & plebs tua sancta. . . . offerimus præclaræ maiestati tuæ* &c. Quapropter hanc elicit consequentiam D. Petrus Damianus opusculo XI. *Quibus verbis luce clarius constat quia Sacrificium, quod a Sacerdote sacris altaribus superponitur, a cuncta Dei familia generaliter offeratur*.

III. Non modo fideles Missæ assistentes Deo offerunt cum Sacerdote sacrificium, verum etiam una offeruntur, tamquam spirituales hostiæ. Quod ut percipiatur, cælestis Augustini Theologia recogitanda est. Christus, inquit ille, caput est Ecclesiæ, idest fidelium; & fideles corpus mysticum efficiunt suo capiti unitum. Christus itaque, & Ecclesia unum corpus constituunt: ille capitis, hæc corporis vices gerit. Quæ cum ita sint, quoties offertur caput, offeratur & corpus necesse est: nec enim caput separatum a corpore, nec corpus separatum a capite offerri potest. Audiamus Augustini verba Lib. X. de Civ. Dei. *Cum autem Christus sit Ecclesiæ caput, & Ecclesia Christi corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam debet offerri*. Item eodem Libro cap. VI. *Tota ipsa redempta civitas, hoc est congregatio, societasque Sanctorum, universale Sacrificium per Sacerdotem magnum offertur Deo . . . . Hoc est Sacrificium Christianorum, multi unum corpus in Christo: quod etiam sacramento altaris, fidelibus noto, frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur quod in ea re quam offert, ipsa offeratur*. Sive igitur spectentur Christiani, ut ministri offerentes, sive ut victimæ oblatæ, intaminati sint necesse est. Deus enim semper tum ministros sceleстos, tum victimas immundas detestatus est. Qua severitate non redarguit Iudæos, qui criminibus inquinati taurorum, & arietum sacrificia illi offerebant? Isaiæ I. *Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbatum & festivitates alias non feram: iniqui sunt cœtus vestri . . . . Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite bene facere*. Peccabant itaque Iudæi, dum vitiorum ardore flagrantes Deo hostias, & incensum offerebant. Quid porro dicendum de Christianis, si oculos habentes plenos adulteriis, mentesque impudicarum cogitationum multitudine oppletas, si vindictam anhelantes, si invidiæ livore perciti, Sacerdoti celebranti uniti tremendum Sacrificium Deo immolent; si seipsos, tamquam hostias mystice cum sacrosancta illa victima Christi Iesu coniunctas, Deificæ Trinitati offerant? Ubi isthic ministri, cuius munus gerunt, dignitas? Ubi victimarum sanctitas? Quis, quæso, a cuiusque profanationis spe-

ſpecie purgare valeat oblationem cuius victima omni ex parte criminum ſordibus maculata eſt; cuiuſve miniſtri, non modo vitiis polluti ſunt, ſed, dum offerunt Deo, ſimul dæmoni pravo cordis affectu ſacrificant? His ſane Chriſti Domini competit redargutio Matth. xv. *Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe eſt a me*. Sacerdotes, ſi letalis culpæ rei ſacrificant, horrendum perpetrant ſacrilegium. Ergo, quia fideles ex una parte cum ipſo Sacerdote offerunt, ſi in peccato exiſtentes id præſtent, peccant & ipſi quidem. Sed, quia ex altera parte remotius tale munus exercent, & non tamquam ſpeciali charactere deputati, eorum peccatum inferius longe erit peccato Sacerdotum, eorumque profanatio levior.

IV. Vel ergo dicamus neceſſe eſt, chriſtianum populum una cum Sacerdote non offerre Sacrificium; vel, ſi hoc concedimus, concedamus oportet & alterum, nempe quamdam novam profanationis noxam fideles contrahere, ſi, dum regalis Sacerdotii munia obeunt, ſcelerum amore flagrent. Si eodem quo Sacerdotes improbi modo ſacris operarentur; eodem quoque ſacrilegio inficerentur. Ergo quia reipſa ſacra peragunt, cum Sacrum audiunt, ſed ratione quadam myſtica, & inferiori; culpam perpetrant, ſed leviorem. Quod ſevera hæc appareant, inde profecto evenit quod myſteriorum maieſtatem, Sacrificii excellentiam, & Chriſtianorum dignitatem ignoremus: inde evenit quod animo noſtro non inſideat lex illa a natura præſcripta: *Sancta ſancte tractanda ſunt*: inde tandem evenit quod Chriſtianos fugiat quam ſublimem actionem exerceant, dum Miſſæ aſſiſtunt. Si enim recogitarent ſe quoque tanti Sacrificii miniſtros eſſe, victimas, & teſtes; fieri haud poſſet quin peccata ſua deteſtarentur. An terrenas illecebras, & ſordes concupiſcerent, ſi animum intenderent ad Sacerdotem, hortantem modo his verbis, *Orate fratres*, modo iſtis, *Surſum corda?* An auderent reſpondere, *Habemus ad Dominum*? Quam in rem peroptime quadrant verba Chryſoſtomi Tom. V. ſer. XXXVIII. *Quid facis, homo? Non promiſiſti Sacerdoti, qui dixit*, Surſum mentem, & corda; *& dixiſti*, Habemus ad Dominum? *Non revereris, & erubeſcis, & illa ipſa hora mendax inveniris? Menſa myſteriis ſtructa eſt, & Agnus Dei pro te immolatur, Sacerdos pro te angitur, ignis ſpiritualis ex ſacra Menſa refluit, Cherubim aſtant, Seraphim advolant, & Spiritus ſex alas habentes faciem tegunt, omnes incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt, ignis ſpiritualis a Chriſto deſcendit, ſanguis in cratere ad tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt: & non erubeſcis, revereris, & confunderis, neque Deum tibi propitium facis?*

V. Cum itaque victimæ impiorum ſint abominabiles Deo, & multo magis impii ipſi; reliquum eſt ut Chriſtiani Miſſam audituri peccata ſua deteſtentur, &, quoad fieri poteſt, ſurſum corda ſua elevent, ut, abolito peccati affectu per contritionem, victimæ, & miniſtri Deo grati evadant, cui ſacrificium eſt ſpiritus con-

contribulatus, quique cor contritum, & humiliatum non despicit. Sanctus Antoninus *II.P. tit.IX. cap.X. §.2.* ex auctoritate Alberti Magni Christianos qui peccatorum sarcina pressi Missæ intersunt, consulit, hortaturque ut Publicanum imitentur, *qui nec audebat oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum. Unde & Albertus dicit, quod in mortali existens non debet multo intuitu respicere corpus Domini, sed indignum se reputare vel in transitu videre.*

VI. Sententiam quam hic docemus, recensuimus *diss.* I. *cap.* II. inter propositiones quæ aliquibus nimium severæ videntur. Verum, prout a nobis explicata est, cuiusque severitatis specie caret. Quandoquidem non dicimus, mortale sacrilegium perpetrare Christianum qui peccato letali inquinatus Missæ assistit; sicuti gravissime peccat Sacerdos qui gravis delicti conscius Missam celebrat; sed dicimus, Christianum hunc præceptum audiendi Missam exterius quidem, & secundum litteram implere; secus vero secundum spiritum, & intentionem præcipientis, & ut oportet. Dicimus, eum qui cum actuali affectu peccati mortalis Missam audit, non levem profanationem committere, infra tamen mortalem culpam: idque ex eo evincimus, quod cum dispositione adeo prava universæ religionis christianæ excellentissimam, sanctissimamque actionem exerceat.

VII. Obiiciunt, heinc consequens esse arcendos fore Christianos qui in peccato mortali existunt, diebus festis ab audienda Missa, ne peccata multiplicent. At præpostera omnino consecutio hæc, quemadmodum & ista: qui paschali tempore præceptum annuæ communionis implere gestiunt, si abstinere a peccatis nolint, horrendum committunt sacrilegium: ergo a communione prohibendi sunt. Nemo certe hoc dixerit. Hæc autem est legitima illatio: ergo pro virili parte hortandi sunt fideles, ut scelera sua ferventi contritione deleant, ut animum a terrenis illecebris avocent, ut suorum cordium sacrificia Deo immolent, ut divinam misericordiam maxima demissione implorent, ut altius reputent quid acturi sint, cum Missæ assistunt, sciantque se testes esse illius Sacrificii cruenti quo Christus in cruce se se Patri obtulit, atque incruenti huius holocausti ministros, & hostias, cum ipso Christo offerendas Deo. Meminerint ergo, ne sancta, immo sanctissima, indigne tractent, profanentque: ne dum exterius maximum suæ religionis actum exercent, Deoque cultum exhibent, interius pravis machinationibus Deum sacrilega iniquitate offendant, eiusque vindictam provocent.

VIII. Obiiciunt, aliud absurdum ex hoc sequi, nempe, tot peccatorum homines sontes effici, qui in affectu mortalis criminis perseverant, quot Missæ in universo terrarum orbe celebrantur: quoniam, sive dormiant, sive vigilent, sive etiam scelera perpetrent, relationem semper habent ad omnes quæ celebrantur Missas, & ad ipsos ministros sacrificantes. Sed ineptissimum est commentum istud. Falsum siquidem, quin & erroneum est, Christianos omnes sacrificii Missæ parti-

ci-

cipes esse, illudque offerre, quocumque in statu reperiantur, sive Deum laudent, sive Deum offendant; sive dormiant, sive vigilent; sive cum meretricibus luxurientur, sive crapulis indulgeant. Figmentum hocce refellit Tridentina Synodus *sess.* XXII. *cap.* II. inquit enim: *Sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri ut, si cum vero corde, & recta fide, cum metu & reverentia, contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Huius enim oblatione placatus Dominus, gratiam, & donum pœnitentiæ concedens, crimina, & peccata, etiam ingentia, dimittit.*

IX. Obiiciunt denique, ex doctrina qua sententiam nostram defendimus, inferri, æque peccare eos qui profestis ac illos qui festis diebus assistunt Missæ cum actuali affectu peccati mortalis: siquidem tam in illis quam in istis diebus offerunt, & offeruntur. Obvia est responsio, nempe tum festis, tum profestis diebus peccare illos qui peccatis inhiant eo ipso tempore quo Missæ assistunt. Id tamen discriminis intercedit, quod magis peccant festis diebus ob præceptum, vi cuius tenentur cultum specialem Deo reddere, divinis vacare, Missam audire, a servilibus cessare. Qui libere distractus orat, peccat; at gravius peccat certe qui ex præcepto obstrictus preces suas recitat sine attentione. Neque, dum dicimus gravius delinquere, mortaliter eum peccare intelligimus; sed gravius in linea peccati venialis dumtaxat. Etenim in hoc etiam genere plus minusque reperitur.

X. Tandem sententiam hanc novitatis arguunt, & severitatis. Si novitatis notam ipsi inurant, quod a Casuistis non sit ventilata; verum habet. At quomodo absolute novitatis, & severitatis notam impingere audent opinioni quæ a Patribus hausta est, & a gravissimis Theologis propugnata, veluti doctrinæ evangelicæ mirum in modum consentanea? Nonne Christus Dominus præcipit Matth. v. *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum?* Si læsam erga proximum caritatem reparare debemus, ut quamcumque oblationem Deo digne offerre valeamus; quanto magis oportet Deum ipsum nostris culpis offensum placare, priusquam Christum Iesum simul cum Sacerdote celebrante illi offeramus? Quid plura? Non modo Patres, quos dedimus, sed gravissimi quoque Theologi hanc nostram defendunt sententiam. Auctor *Moralis christianæ in orationem dominicam*, *Lib. III. art.* 4. *sec.* 1. Ecclesia Rupellensis in suis collationibus diœcesanis, Natalis Alexander in *Theolo. Dog. & Mor. Lib. IV. de Decal. reg.* 9. pluresque alii tum Episcopi, tum Cardinales; ac præsertim doctissimus Bellarminus principia ponit, e quibus sponte profluit hæc quam docemus sententia. Siquidem *Lib. I. cap.* VI. *de bonis operibus* statuit, novi criminis reum fieri eum qui dominicam orationem recitat, simulque peccandi ardore flagrat. Inquit enim: *An qui ex animo remittit iniurias, & tamen in aliquo*

alio

alio peccato voluntarie perseverat, possit hac oratione aliquid impetrare? Respondet: *Si non cupit gratiam conversionis, nec ex animo illam petit; sed vel orat solis labiis, & consuetudine, vel, quod gravius est, ut videatur ab hominibus: non solum nihil impetrat, sed etiam eius oratio fiet in peccatum: cum in singulis fere petitionibus mentiatur. Quomodo enim potest dicere*, Pater noster, *qui non vult esse filius? Et*, Sanctificetur nomen tuum, *per quem nomen Dei assidue blasphematur? Et*, Adveniat regnum tuum, *qui nihil magis quam adventum Domini timet? Et*, Fiat voluntas tua, *qui suam, non Dei voluntatem semper facit?* Porro, si hæc Bellarmini doctrina nec novitatis, nec severitatis incusata umquam fuit; quo iure severitatis redarguere quisquam poterit hanc nostram de dispositione ad Missam recte audiendam sententiam? Anne maior animi puritas requiritur ad recitandam orationem dominicam quam ad audiendum, & aliquo modo offerendum sanctissimum Missæ Sacrificium?

CAPUT VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missæ auditionem, teneantur vesperis interesse, conciones audire, aliaque pia opera exercere.

I. Recentiores Theologi communiter docent, præceptum sanctificandi festa, quatenus adfirmans est, solam auditionem Missæ præcipere; &, prout negans est, cessationem ab operibus servilibus. Heinc, si Christiani Missam audiant, & ab operibus servilibus abstineant, nullo modo peccant iuxta ipsos contra præceptum sanctificandi festa; etiamsi nec concionibus, nec vesperis, nec aliis divinis laudibus intersint, nec aliud quodpiam bonum opus exerceant. Quin, si, audita Missa, ludis, oblectamentis, confabulationibus toto die operam navarent; neque hoc in casu quidquam agerent adversus præceptum sanctificandi sabbati; sed ad summum possent peccare contra alias virtutes. Suarez fuso calamo hanc versat materiam *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XVI. atque descriptam opinionem defendit. Ad examen vocat omnia pia opera externa, quæ agere fideles possent die festo; ostenditque nullum opus sacrum, præter Misæ auditionem, ecclesiastico præcepto imponi fidelibus. Et huic sententiæ, ut dixi, communiter accedunt tum Theologi magis communiter, tum Casuistæ omnes. Paludanus in *IV. dist.* XV. *quæst.* V. *art.* 2. *concl.* 2. docet, fideles vi præcepti ecclesiastici teneri ad vesperas, & sermonem audiendum, quoties in Ecclesia festis diebus hæc peragantur. In hanc propendent sententiam Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part.* III. *cap.* V. Pontas in suo *Dict. Mor. verb.* Dies Dom. *cas.* I. Ut ab utroque severitatis, & laxitatis extremo de-

declinemus, distinguenda sunt ea quæ vi præcepri ecclesiastici præcise imperantur, ab iis quæ alio titulo debentur. Mihi itaque certum videtur, præceptum ecclesiasticum sanctificandi dies festos, prout adfirmativum est, non aliud præcipere præter Missæ auditionem: quod tum ex ipsius præcepti verbis, tum ex communi Theologorum, ac fidelium sensu colligitur. Quare sententia quæ defendit, peccare mortaliter adversus præceptum ecclesiasticum fideles qui vesperis, & concionibus non intersunt festis diebus, & nimium severa, & a veritate abludere mihi videtur. Secundam opinionem Scoti, & aliorum, qui docent, Christianos vi istius præcepti ad actus internos caritatis, & contritionis teneri, alii reiiciunt. Tertia tandem opinio communis recentiorum, qui propugnant, Christianos nullo modo peccare adversus præceptum istud, etiamsi, post auditam mane Missam, integrum diem insumant in ludis, confabulationibus, oblectamentis, aliisque profanis huiusmodi occupationibus, nimis laxa, minusque consentanea Ecclesiæ sensui nobis pariter videtur. Quibus libatis, nostram promimus sententiam.

II. Peccant Christiani, atque in gravi æternæ salutis periculo sunt qui festis diebus, audita Missa, nullum aliud pium opus exercent; sed totum diem rebus profanis vacant. Ut hanc meam sententiam clare explicem, animadvertendum obiicio, duo esse præcepta colendi festa, divinum unum: *Memento ut diem sabbati sanctifices*. Hoc præceptum, prout adfirmativum est, iubet cultum divinum. Iuxta hanc considerationem præceptum morale est, & immutabile, durabitque usque ad finem mundi. Quoniam vero cultus, quem præcipit, nullo actu definitus est; sed indeterminatum illum Deus reliquit; hinc est præceptum alterum ecclesiasticum; nam Ecclesia, ut ex una parte fidelium tranquillitati consuleret, indeterminatum cultum aliquo modo definire voluit; &, ne ex altera parte conscientias nimium gravaret, solam auditionem Missæ ipsa ex debito imposuit. Non propterea tamen decrevit ad nullum prorsus alium actum fideles teneri; sed oppositum potius in plurimis Conciliis declaravit. Nullum itaque alium actum peculiarem, præter Sacri auditionem, Ecclesia suo mandato præscribit. Quare & ego communi recentiorum sententiæ, ad hoc quod attinet, accedo, scilicet adversus Ecclesiæ præceptum non peccare fideles qui nec concionibus, nec vesperis adsunt. Dico etenim vi præcepti ecclesiastici eos non teneri ad hunc vel ad illum actum peculiarem; quia nullum actum in particulari, Missa excepta, Ecclesia præcipit. Nihilominus subdo, peccare Christianos adversus præceptum sanctificandi sabbatum, quatenus divinum est, gravique suæ salutis periculo obnoxios esse, quoties nullum actum præter Missæ auditionem, exercent; sed toto integro die terrenis negotiis, profanisque oblectamentis indulgent. Quandoquidem, licet Ecclesia, ut modo dixi, neque hunc, neque illum singularem actum, præter Missam, præcipiat suo mandato; non idcirco tamen decrevit, vi præcepti

divi-

divini ad nihil amplius teneri; quin oppositum data occasione declaravit. Nam *Canon* Ieiunia *dist.* III. *de consec.* hæc præscribit: *Die dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.*

III. Nicolaus I. in responsionibus ad consulta Bulgarorum *cap.* X. & XI. dicit: *Dominico die a labore terreno cessandum, at omni modo orationibus insistendum, ut, quod negligenter per sex dies agitur, per diem resurrectionis dominicæ precibus expietur: ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus insistere, orationi vacare, oblationes offerre, memoriis Sanctorum communicare, ad imitationem eorum assurgere, eloquiis divinis intendere, eleemosynas indigentibus ministrare valeat Christianus. Quæ omnia si quis negligens, orationi tantum vacare noluerit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius ei fuerat ipsa die laborare manibus suis, ut haberet unde tribueret necessitatem patientibus.*

IV. Hanc eamdem veritatem manifestavit Ecclesia in pluribus Conciliis, variis temporibus celebratis. Concilium Turonense, Caroli Magni ætate celebratum, anno nempe 813. *cap.* XL. ait: *Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, & in laude Dei, & gratiarum actione ad vesperam usque perseverare.* Concilium Remense anno 1583. de festis diebus hæc præscribit: *Diebus dominicis, & festis in suas parœcias populus conveniat, & Missæ, concioni, ac vesperis intersit.* Concilium Burdigalense, eodem anno celebratum, tit. *de festis*, hæc indicit suis Parochis: *Omnibus provinciæ nostræ Parochis indicimus ut populum suum frequenter, & serio commonefaciant, ut diebus festis non solum a quibuslibet prohibitis operibus se se contineant, verum etiam sacris omnibus ministeriis, & divini verbi prædicationi, quantum fieri possit, ex animo, & religione intersint: nec pietatis opera itidem prætermittant, in pauperibus reficiendis, afflictis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus christiana professio, & caritas maxime elucescit.*

V. Concilium Aquense, 1585. celebratum, tit. de Fest. cul. *Doceantur* (inquit) *populi crebro ab his ad quos pertinet, ut festos dies, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officiis, concionibus audiendis, nec non in orationibus, maximisque, ac continuis erga nos beneficiis recolendis, sancte ac pie transigant, præsertim ut præter Missam, quæ sine gravissimi peccati culpa prætermitti non potest, præter vesperas item, quibus fidelem quemcumque, nisi impeditum, interesse maxime convenit, in doctrinæ christianæ rudimentis, omnes tam mares quam feminæ, tam viri quam pueri, vel perdiscendis, si illa ignorent, vel aliis perdocendis versentur.* Concilium Avenionense anni 1594. *cap.* XLIII. hæc statuit: *Doceant Parochi, ceterique verbi Dei præcones, diebus festis Dei cultui dedicatis, divinis officiis, concionibusque audiendis, ceterisque id genus piis operibus vacandum esse; nec Missam a quocumque, haud legitime impedito, sine gravi flagitio prætermitti posse.* Concilium Aquileiense anni

1596.

1596. *can.* XIV. hæc præscribit: *Tempus diei festi in audiendis concionibus, Missæ sacro, & divinis officiis ponendum est, non in comessationibus. Multo minus, peracto prandio, ad saltationes, ad lusus declinandum; cum sit in Ecclesias ad horas vespertinas audiendas divertendum, & nomen Dei concorditer, & devote vel silentii meditatione, vel vocis exultatione laudandum. Quod curabunt Episcopi Curatorum diligentia populis inculcari.*

VI. Catechismus Concilii Tridentini *III. Part. de 3. præcep. numer.* 25. inquit: *Neque vero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ vero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, sinceraque animi attentione sacrosanctæ Missæ Sacrificio intersimus; divina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebro adhibeamus. Nihil vero est quod opportunius, aut melius christianis hominibus fieri possit, quam si peccata sua Sacerdotibus sæpe confiteantur. Ad quam rem perficiendam poterit Parochus adhortari, sumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex iis quæ de pœnitentiæ sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solum ad hoc sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam atque etiam adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque sacra concio fidelibus audienda est..... Exercitatio item, & studium fidelium in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaque eorum cura, ut quæ ad christianæ vitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, seduloque se exerceant in iis officiis quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynas tribuendo, ægros homines visitando, mærentes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. Nam, ut est apud sanctum Iacobum*, religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. *Ex his quæ dicta sunt, facile erit colligere quæ contra huius præcepti regulam committuntur.* Perpende hæc ultima Catechismi verba, quibus significat, Christianos contra istius præcepti regulam agere, dum concionibus, vesperis, eleemosynis, precibus, aliisque piis operibus neglectis, mundanis negotiis, terrenisque rebus vacant.

VII. Hanc ipsam doctrinam confirmat Concilium Mediolanense III. in quo S. Carolus Borromæus *tit. de fes. dier. cul.* sic loquitur. *Ut vero ii dies omni pietate, & religione colantur, hæc crebro populum Parochi, & Concionatores admoneant, atque hortentur, ut illorum dierum tempus, quod Deo, eiusque cultui debetur, in iis actionibus totum consumant in quibus sancte consumendum est. Ut concionem mane, & sacram lectionem a prandio, ubi explicari solet, audiant. Ut divinis, vesperarum præsertim, officiis præsentes, pie, religioseque adsint. Ut in christianæ doctrinæ rudimentis, ac præceptis vel percipiendis, vel recolendis, versentur. Ut in operibus etiam, officiisque pietatis se exerceant, ægros homines visitando, mærentes pie conso-*

lando, & alia eiusmodi præstando. Ut denique ab illis actionibus, unde omnis peccandi materia, atque occasio existit, feriati, in ea opera incumbant ob quæ sunt illi sacri dies instituti. Plurima alia Concilia prætereo, Narbonense, Bituricense, Triburiense, Matisconense. Adiiciam solum ultimo loco auctoritatem Synodi Sextæ, quæ *can.* VIII. hæc habet: *Diei dominicæ tanta debet esse observantia, ut præter orationes, & Missarum solemnia, & ea quæ ad vescendum pertinent, nihil aliud fiat.* Denique Concilium Tridentinum *sess.* XXIV. *de Ref. cap.* IV. ait: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.*

VIII. Respondent recentiores Theologi, omnia quæ retulimus, pias esse adhortationes, & optima consilia; minime vero præcepta. Et nos ultro fatemur, non esse præcepta; atque concedimus, fideles vi præcepti non obstringi, ut dictum est, ad hunc vel illum actum in particulari. Sed dicimus, Ecclesiam voce Conciliorum, & Pontificum in recitatis decretis manifestasse sensum, & intentionem suam, quod videlicet ad implendum præceptum divinum sanctificandi sabbatum alia pia opera, præter Missæ auditionem, requirantur. Quare Catechismus Tridentini Concilii conceptis verbis asserit, eos fideles qui concionibus, vesperis, aliisque piis exercitiis neglectis, otio, ludis, mundanisque rebus vacant, adversus regulam præcepti de festorum sanctificatione agere. Ergo in idem præceptum peccant.

IX. Verum ad maiorem sententiæ nostræ confirmationem ea promere lubet quæ scribunt hoc de argumento duo gravissimi Theologi, sanctitate, & doctrina eximii. Primus est sanctus Antoninus, qui *II. Part. tit.* IX. *cap.* VII. *§.* 4. sibi proponit hanc quæstionem. „ Sed quæri potest, utrum quis abstinendo se a criminalibus, & „ operibus manualibus per hoc solum quod non vacat divinis, nisi audiendo Missam, „ vel non audiendo, quia non potest, sed per totum festum solatiatur, & ratiocinatur „ de otiosis, peccet mortaliter. Et videtur quod sic: quia maxime cadit sub præcepto „ quod est de intentione legislatoris. Sed ad hoc intentio legislatoris huius præcepti de „ sanctificatione sabbati est, ut vacetur Deo. Talis autem non vacat Deo: quia, „ etsi audit Missam, illud valde modicum est respectu totius diei, & modicum „ pro nihilo reputatur, de consec. dist. II. Revera. Ergo &c. Quod si verum esset, „ durus esset hic sermo, & multi præter suum credere, immo & commune credere damnarentur. Posset ergo ad argumenta responderi per quamdam distin„ ctionem quam ponit B. Thomas 1. 2. quæst. XCIX. art. 9. dicit enim in re„ sponsione ad argumentum secundum. *Intentio legislatoris circa aliquod præceptum est de duobus. Uno quidem ad quod inducere intendit per præcepta legis, & hoc est virtus. Aliud est de quo intendit præceptum ferre, & hoc est quod inducit, vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur; sicut nec in aliis rebus est*

idem

idem finis, & id quod est ad finem. Hæc Thomas. Et hoc videtur posse dici, „ quod, quamvis intendat legislator finem præcepti, ut quid perfectius, non tamen intendit id ponere sub præcepto: quia multitudo, cui datur lex, non est „ subito capax perfectionis, sed paullatim. Sed intendit ponere sub præcepto id „ quod disponit ad illud, quod facilius est ad observandum; & sic abstinere ab „ operibus servilibus est in præcepto. Non vacare Deo pro maiori parte diei tamen peccatum est. "

X. Cardinalis Caietanus in sua Summula verb. *Fest.* hoc de argumento non absimili modo loquitur. En ipsius verba. „ Licet cum abstinentia a servilibus solius „ Missæ cultus sufficiat in festo ad evitandum peccatum mortale; tenentur tamen „ fideles diem expendere in divinis laudibus, saltem eundo ad prædicationem, & „ ad vesperas. Unde qui post Missam, festos dies vane consumunt, ludendo, iocando, otioseque vagando, aut venando, spectaculis intendendo, licet ex ipsis „ operibus, utpote non servilibus, mortale non incurrant; ex omissione tamen „ divini cultus, ad quem festa instituta sunt, graviter peccant: quia non reddunt „ quæ sunt Dei, Deo; & quia, quantum est in se, ridiculo exponunt christiana „ festa, iuxta illud, *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius*. Et hoc præcipue tangit viros graves, & maiores, & dominos: ceteri namque eos imitantur. "

XI. Ex his omnibus luculentissimis documentis colligere fas est, peccare graviter, ut inquit Caietanus, adversus præceptum de festorum sanctificatione eos qui, Missa audita, & feriati otio diffluunt, & ludicra, ac vana sectantur. Cum dicimus, eiusmodi Christianos graviter delinquere; minime intelligimus, eos peccare letaliter. Hoc nec Antoninus, nec Caietanus afferunt; quin oppositum docent. Ex allatis Conciliis, & Patribus illud sane tamquam certum colligitur, præfatos Christianos aliquo modo peccare adversus præceptum sanctificandi dies festos. At, cum istius peccati gravitas non definiatur, merito & nos contenti sumus culpam indicare, & ab illius qualitate determinanda abstinere. Hac enim via media incedentes, utrumque extremum devitamus, severitatis, & laxitatis. Enim vero quis severitatis arguere ausus fuerit opinionem quæ peccare quidem docet fideles qui debitum cultum Deo reddere diebus festis omittunt: at, quoniam manifestum non est, eorum peccatum esse letale, idcirco gradum seu genus malitiæ non præfinit? Ex adverso ab altero laxitatis extremo declinamus. Quandoquidem nimis a veritate evangelica exorbitare nobis videtur id quod iuniores docent, nempe Christianos qui, audita Missa, & feriati ab operibus servilibus, totum integrum diem insumunt in bacchationibus, ludis, choreis, ceterisque insanientis mundi ludicris spectaculis, nullo modo delinquere adversus festorum sanctificationem; quamquam dicant, peccare eiusmodi homines posse adversus alias peculiares virtutes. Id sane

nimis laxum nobis est, tum propter relatas auctoritates, tum propter rationem ipsam. Siquidem mandatum hoc, quatenus affirmativum est, sanctificationem festi diei præcipit. *Memento ut diem sabbati sanctifices*. Utique a Deo nullus peculiaris actus istius sanctificationis definitus est; sed iubet fideles sanctificare sabbatum piis operibus, quin operum numerum, seu actus, quibus coli debet, præscribat. Ecclesia sub mortali imposuit onus audiendi Missam; seu inter actus quibus Deum colere debemus, solam auditionem Missæ ipsa præcepit. At non idcirco declaravit, eos adamussim præceptum implere qui solam hanc actionem exerceant; immo contrarium declaravit, ut supra vidimus. Et profecto, anne sanctificare diem festum dicendus ille est qui unico quadrante, vel ad summum media hora, Deo vacat, Missam audiendo?

XII. Rationi sane repugnare videtur, Christianum hominem diem festum sanctificare, qui per mediam tantum horam sancte operatur. Nonne communiter recentiores Theologi docent, minime violare diem festum eum qui serviliter operatur, non modo mediam horam, sed infra duas horas? Cur? Quod parum pro nihilo reputetur. Una vero hora, immo quasi duæ horæ respectu totius diei festi parum reputatur. Cum ergo quis adversus præceptum, prout negativum est, duabus fere horis agit, illud non transgreditur; qui vero media sola hora divinis vacat, præceptum, prout affirmativum est, implet? Hic parum pro toto die; ibi parum pro nihilo reputatur? Cur hæc diversa pondera? Sic potius argumentari debemus. Qui totum, vel maiorem partem diei in popinis, ludis, vanis oblectamentis, & rebus profanis impendunt, diem sanctum profanant; ut per se liquet. At qui diem sanctum profanant, peccant. Ergo peccant qui die festo narratis exercitiis dant operam. Qui sancte agit per mediam horam, diem sanctificat; & qui profane agit per totum quasi diem, diem non profanabit? Si autem profanat, numquid non peccabit? Hocce ne solum discrimen dies profanos inter & sacros, quod Christiani festis diebus in clariorem lucem somnum protrahant, quod splendidiores induant vestes, quod comptiores, ornatioresque in publicum prodeant, quod lautius epulentur, & dimidiæ horæ spatio in Missæ auditione impenso, reliquum tempus, nempe totum diem, saltationibus, otio, ventri, potationibusque devoveant? Hoc profecto est quod D. Antoninus *II. Part. tit. IX. cap.* VII. §. 4. amaris lacrymis deflet, sic inquiens: *O miseranda cæcitas Christianorum! quia plura peccata faciunt, & graviora in diebus festivis. Aliis diebus laborant, ut possint vivere; diebus festivis, quando deberent laborare pro anima, & Deo vacare, implicant se in multis vitiis*. Similia dedimus supra ex sancto Basilio. Nunc opera pia quæ agere debent fideles, explicanda sunt, præter ea quæ hactenus indicavimus.

CAPUT VII.

Festorum sanctificatio postulat ut fideles in propriæ conscientiæ examine, librorum piorum lectione, ægrotorum visitatione, atque eleemosynarum distributione illos dies transigant: & quid de re uxoria senserint Patres, declaratur.

I. INstitutio festorum non eo dumtaxat spectat, ut fideles Deo cultum offerant, & divina meditentur; verum etiam id præcipue requirit ut in propriæ conscientiæ examine, cordisque compunctione versentur. Idcirco enim a terrenis negotiis abstinere debent, ut suum, & unicum æternæ salutis negotium peragant. Et, quamquam præceptum ecclesiasticum hæc explicite non iubeat; mandatum tamen illud generale, quo omnes adstringimur animæ nostræ salutem ceteris omnibus præferre, enarrata exercitia præscribit. Si enim festis diebus spiritualis villicationis rationes non subducamus; eas ne supputabimus profestis diebus? Anne suæ æternæ salutis curam habere dicendus est qui neque feriatis diebus propriæ conscientiæ vulnera curare satagit? Sentiant ergo recentiores plures quidquid sibi libuerit. Dicant, præceptum istud non aliud præcipere, nisi abstinentiam a servili labore, & Missæ auditionem. Ego, hac in suo statu relicta doctrina, pro certo habeo, Christianos illos qui sacro tempore, Missa audita, toti sunt in terrenis negotiis, ab æternæ salutis via aberrare, gravique perditionis discrimini obnoxios esse. Idque manifesta experientia compertum est. Nam Christiani, quibus animæ salus cordi est, festis potissimum diebus conscientiam suam peccatorum confessione mundant, atque piorum operum exercitio divinam iustitiam placare, Deumque sibi propitium pro viribus reddere student. Contra vero Christiani suæ salutis immemores festis maxime diebus ventri indulgent, luxum, ludos, saltationes, ceteraque stulti mundi spectacula frequentant. Quæ hucusque dicta sunt, mirum in modum explicat S. Antoninus, qui pia opera, quæ veri Christiani festis diebus præstare debent, quæque Christiani ficti exercere solent, ob oculos ponit II. Part. tit. IX. cap. VII. §. 4. *Debet ergo die festo insisti operibus spiritualibus orationis, meditationis, auditionis divinorum, lectionis, & eleemosynis, & huiusmodi: unde & cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus parentibus eius Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, & Christus cum eis ascendit:* Luc. II. *Et ad quid Virgo gloriosa cum Ioseph, & puero ivisset, nisi ad adorandum Deum, & vacandum divinis, ut lex iubebat? Et inter cetera debent homines vacare compunctioni,*

& contritioni peccatorum suorum, recogitantes quae egerunt aliis diebus, in quibus fuerunt occupati. Dicitur enim Levit. XVI. Sabbatum requietionis est: affligetis animas vestras, *scilicet per contritionem secundum Origenem. Item auditioni Missae, & divinorum officiorum, & praedicationum, de quo dicetur capite sequenti. Item admonitioni, & correctioni proximorum, & praecipue familiae suae. Exemplum habetur in Iob, de quo scribitur in primo capite:* Cumque in orbem transissent dies, mittebat Iob, & sanctificabat eos, *idest in capite hebdomadae, quod est dominica. Dicitur autem sanctificare filios, quia illa die admonebat eos, & corrigebat de defectibus, si quos infra hebdomadam fecissent, ut exponit Thomas super Iob. Vel etiam quia offerebat orationes, & sacrificia pro eis. Item insisti debet magnis eleemosynis. In cuius figuram legitur in Levit. quod duo agni offerebantur die sabbati, aliis diebus unus tantum, scilicet in holocaustum. Tobias etiam praeparato prandio in die festo misit filium ad vocandum pauperes ad comedendum cum eis; prius tamen sepelivit mortuum, quem audivit in platea iacere, ut habetur Tob.* II. *Sed quis est hic qui ita celebret festa vacando divinis, & laudabimus eum, cum invenerimus?* Hactenus descripsit sanctus Archipraesul pia illa opera quae veri Christiani, regnum Dei anhelantes, praestare festis diebus debent. Deinde persequitur enarrare ludicras occupationes perversorum hominum, qui diebus festis peculiarem cultum daemonibus offerunt. *Nonne* (subdit) *tota occupatio hominum in festis est circa corpus? Mulieres vacant, & non parum temporis expendunt in se ornando ad capiendas animas: famuli, & famulae ad praeparandum cibos accuratius solito: mercatores ad faciendos suos computos, & ratiocinia, ad scribendum libros, & litteras: inferioris conditionis homines ad audiendum de Palatinis, vel spectacula vana: nulla cura filiorum, & familiae, sed omnes liberi dimittuntur ad faciendum mala: &, quod cum multo labore per hebdomadam lucrati sunt, in festis in tabernis, & ludis, non in eleemosynis expendunt. O abusio perversa hominum, & iactura temporis irrecuperabilis, & negotium gratissimum daemonibus! Apte de his dixit Hieremias Thren.* I. Viderunt eam hostes, *idest daemones, inimici pessimi animae, seu Ecclesiae,* & deriserunt sabbata eius, *idest festa: quia scilicet non Deo, sed sibi vacant, ventri, & daemoni.*

II. Hanc suam doctrinam hausit Antoninus ex ipsa Scriptura, Patribus, & Conciliis. Siquidem maiores nostri ad festorum dierum cultum pertinere censuerunt, pauperum egestati prospicere. In hunc finem eulogia, & oblationes offerebant Christiani, ut iisdem clerici, & pauperes sustentarentur. Mos iste sanctificandi festos dies ab ipsis Apostolis initium duxit; ut testatur D. Paulus I. Cor. XVI. *De collectis quae fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiae, ita & vos facite. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit, ut non, cum venero, tunc collectae fiant.* Hanc sanctam consuetudinem, qua fide-

fideles, Sacro audito, & peracta synaxi, pauperibus stipem conferebant, egregie sanctus Iustinus *apol.* 2. repræsentat his verbis : *Solis, qui dicitur, die*, (diem solis, quam nos dominicam, appellabant antiqui) *omnium qui vel in oppidis, vel ruri degunt, in unum locum fit conventus &c. Commentaria Apostolorum leguntur &c. Precationes profundimus &c. Distributio, communicatio fit eorum in quibus gratiæ actæ sunt, cuique præsenti, absentibus per diaconos mittitur. Ceterum qui copiosiores sunt, & volunt, pro arbitrio quisque suo, quod visum est, contribuunt; &, quod ita colligitur, apud Præpositum deponitur; atque inde ille opitulatur pupillis, & viduis, & his qui propter morbum, aut aliam aliquam caussam egent, quique in vinculis sunt, & peregre advenientibus hospitibus; &, simpliciter dicam, indigentium is omnium curator est.*

III. D. Ioannes Chrysostomus rationem assignat cur potissimum dominico die Apostolus Paulus beneficentiam commendaverit, Tom. V. serm. XXII. pag. 321. & seq. *Quamobrem hunc diem oblationi deputat? Eo die destructus est infernus, extinctum maledictum, disparuit peccatum, conciliati sunt Deo homines, nostrumque genus ad pristinam, immo ad maiorem, rediit dignitatem : viditque sol inopinatum, & admirabile illud spectaculum, quod homo factus est immortalis . . . . Cogita homo quanta, & qualia bona accepisti hoc die, quantis malis es liberatus.* Et, paucis interiectis, omnes hortatur divites ut egentibus opitulentur; quin & ipsos pauperes, ac viduas excitat ad offerenda pro viribus munuscula. *Statuamus hoc, ut dominico die aliquid in subsidium pauperum reponamus; neque legem postea transgrediamur, quantacumque urgeat necessitas. In una sabbatorum unusquisque nostrum, non divitibus, ait, dico solum, sed & pauperibus, non liberis solum, sed & servis non viris solum, sed & mulieribus, nullus ab hoc ministerio exemptus, lucrive sit expers; sed unusquisque aliquid offerat. Neque collationi huic obstet inopia. Quantumcumque enim pauper sis, non es pauperior vidua illa quæ omnem substantiam expendit.* Sermone tandem XXV. morem narrat quo mendici pro sacrarum ædium foribus stipem petebant; talisque moris rationem prodit, ut scilicet non tam manuum quam animorum sordes eluerentur, neve quis in sacra templa illotis manibus, ac mente irrumperet. Idcirco ibi fontes patebant, ut quisque, antequam ad Deum orandum accederet, ablui posset. Hæcque externa corporis ablutio ad animæ sordes delendas excitabat, ne quis sceleribus inquinatus Missæ adstaret. *Hac de caussa*, inquit, *maiores nostri pro foribus Ecclesiarum pauperes constituerunt, ut vel inhumanissimum, & segnissimum quemque aspectus ipse egenorum ad commiserationem excitet &c. Hac de caussa pro foribus nostris stant, ipso adspectu magis, quam ullis verbis possint, ad beneficentiam provocantes eos qui ingrediuntur. Quemadmodum enim solemne est ut fontes præsto sint ante oratoria, ut adoraturi Deum, manus prius lotas inter precandum attollant; ita pauperes fontium vice ante fores collocaverunt maiores nostri, ut non aliter*

liter quam manus abluimus aqua, prius per beneficentiam absterſa anima, tum demum preces noſtras offeramus. Non enim tam apta eſt aqua ad abluendas corporis maculas quam eleemoſyna ad abluendas ſordes animæ. Quemadmodum igitur non audes illotis manibus ad precandum intrare, quamvis levius ſit hoc crimen; ita nec abſque eleemoſyna ad precandum umquam accedas. Si te aſſueſeceris numquam ſacra hæc veſtibula ſine eleemoſyna intrare, numquam ab hoc opere bono abſtinebis. Tantum valet conſuetudo. Ignis eſt precatio. Sed ignis iſte opus habet oleo, ut ad ipſa cæli convexa perveniat. Ceterum oleum, quo ignis iſte fovetur, non aliud eſt quam eleemoſyna. Admonet deinde ſanctus Antiſtes, neceſſe haudquaquam eſſe, pecunias ad Eccleſias deferre, ut in omnium conſpectu beneficentia exerceatur; ſed domi arculam parandam eſſe, ut, ſi parum eſt quod diſtribuere vis, valeas ſine occaſione erubeſcendi pauperibus ſuccurrere. Hac enim ratione domus tua templum quoddam efficitur, ubi caritatis, & beneficentiæ theſaurus ſervetur, quo pauperibus, data occaſione, opitulari poſſis. *Unuſquiſque apud ſe ponat recondens. Non dixit, Ferat in Eccleſiam, ne propter paucitatem erubeſcant; ſed quum, quæ paullatim fiunt, collectionibus auxerit collationem, quum acceſſero, tunc oſtendat. Interim autem, inquit, apud te ſepone, & domum tuam fac Eccleſiam, arculam, gazophylacium, eſto cuſtos ſacræ pecuniæ, a te ipſo ordinatus diſpenſator pauperum. Benignitas, & humanitas hoc tibi dat Sacerdotium.*

IV. Sanctus Cyrillus *homil.* XLIII. *in Epiſt. I. ad Corinth.* hanc eamdem Apoſtolorum conſuetudinem deſcribit. Suum quoque populum admonet, ut ad præſcriptum chriſtianæ religionis feſtos dies tranſigant, pauperibus videlicet ſuccurrendo, ne rerum omnium inopia laborantes, communis lætitiæ expertes ſint. *Oportere quippe arbitror ut qui pure, & iuxta Dei placitum feſtum diem agere volunt, non ſolum lætitiæ ſuæ rationem habeant, neque provideant quomodo ſoli ipſi cum hilaritate eum peragant; ſed ad curam ſuam miſericordiam in egenos adiungant. Tunc enim aliorum erga alios dilectionis legem implentes, feſtum revera ſpiritale Servatori Chriſto peragemus &c. Ordinem igitur, & formulam feſtis diebus convenientem violat qui ſuæ curæ pauperum curam non admiſcet. Illa enim coniunctio vere feſtivitas perfecta eſt.*

V. Unanimi conſenſu Patres fidelibus ſuadent ut feſtis diebus, potiſſimum dominica, a re uxoria abſtineant. In rem meam fore arbitror ex iiſdem pauca delibare, ut heinc intelligatur quanta puritate, reverentia, & obſequio maiores noſtri ſacra feſta peragerent. Chryſoſtomus *hom.* III. *in Matth.* ait: *Tu eo die quo liberis legitime operam dediſti, quamvis crimen illud non ſit, orare tamen non audes.* Sanctus Gregorius Nazianzenus prolixius coniuges hortatur ut communi conſilio, ſacro tempore opus intermittant nuptiarum. *Hoc unum a te poſco, ut & a dono ſecuritatem accipias, ac viciſſim hoc dono rependas: ut certo tempore, hoc eſt, quamdiu aſſignatum orationi tempus omni occupatione præſtabilius fuit, a re uxoria abſtineas;*

neas; idque ex communi pacto, & consensu. Non enim legem sancimus; sed consilium damus: ac tuorum aliquid ad utilitatem tuam, communemque utriusque vestrum securitatem accipere volumus.

VI. Sanctus Hieronymus apertius, & iuxta aliquos præter limites, fideles rebus sacris ineptos declarat eo tempore quo rei uxoriæ operam dant. Inquit enim Lib. I. adversf. Iovinian. *Si laicus, & quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali; Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est.* Et quoniam negotium quibusdam facessebant quæ hac de re scripserat Hieronymus, apologiam texuit vir sanctus, qua validius ostendit, coniugum consociationem, iuxta D. Paulum, precibus obesse, & multo magis eucharistiæ sumptioni. *An idcirco arguor, quod de meo ausus sum adiicere, quale illud bonum est quod corpus Christi accipere non permittit? Ad hoc breviter respondebo: Quid est maius: orare, an accipere corpus Christi? Utique accipere corpus Christi. Si per coitum impeditur quod minus est; multo magis quod maius est. Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo. Unusquisque enim in suo sensu abundet. Sed ipsorum conscientiam convenio qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium noctem flumine purgant. Quare ad Martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet.* In Urbe domi accipiebant sacras epulas quotidie: & fatetur Hieronymus, se assequi minime posse, quomodo licitum sit coniugibus, qui a re uxoria non abstinent, eucharistiam suscipere; cum religioni illi ipsi sibi ducant, Martyrum templa adire.

VII. Quæ de precibus, & eucharistia scribunt Patres, eadem de sacro tempore docent. Idcirco vero peculiarem precum mentionem faciunt, quod festis potissimum diebus preces Deo offerantur. De festis diebus loquitur Augustinus ser. ccxliv. de tempore. *Quoties ad Ecclesiam in qualibet solemnitate venitis, & sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem servate, ut cum pura conscientia ad altare Dei possitis accedere.* Eadem scribit S. Cæsarius Arelatensis Antistes hom. II. *Et licet credam quod, Deo inspirante, supervenientibus festivitatibus castitatem per plures dies, etiam cum propriis uxoribus custodiat caritas vestra; tamen licet ex superfluo, etiam quod vos facere credo, caritatis contemplatione commoneo, ut per totam Quadragesimam, & usque ad finem Paschæ castitatis luce vestiti, eleemosynis dealbati, ad altare Domini accedentes, corpus, & sanguinem eius, non ad iudicium, sed ad remedium possitis accipere.*

VIII. Prætermissis multis aliis tum Patrum, tum Conciliorum textibus, duos inter Patres ultimos Thomam, & Bonaventuram proferre lubet. D. Thomas in supplemento *III. P. quæst.* lxiv. tribus integris articulis, nempe quinto, sexto, & septimo, rem hanc versat. Articulo quinto constituit, tempore sacro minime licere

cere debiti petitionem. *Dicendum, quod actus matrimonialis, quamvis culpa careat; tamen, quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia: & ideo in diebus in quibus spiritualibus præcipue est vacandum, non licet petere debitum.* Articulo sexto statuit, coniugem petentem debitum haud letaliter peccare. Culpam tamen hunc committere pro certo habet, graviorem quidem, si voluptatis caussa quam si ob periculum concupiscentiæ stimulis succumbendi complexum poscat. *Non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festo debitum petat; sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis caussa petatur quam si propter timorem quo quis sibi cavet de lubrico carnis, debitum petat.* Ultimo tandem articulo concludit, eum qui petenti reddit, haudquaquam peccare. Huic angelicæ doctrinæ suffragatur S. Bonaventura in IV. dist. XXXII. art. 3. quæst. 2. *Ideo dicendum, quod reddi potest debitum sine culpa in illis diebus, dum tamen reddat cum displicentia, & dolore. Peti autem non potest sine culpa. Et, si aspectus sit ad delectationem, gravis est culpa. Si autem ad lubricum carnis, vel suam infirmitatem, cuius est conscius, vel conscientia vehementer timet, & propter hoc petit, veniale potest esse peccatum. Attamen vix contingit quod in præcipuis diebus non sit grave peccatum.* Eadem scribit Alexander Alensis. Unde colligitur, communem tunc in scholis fuisse hanc doctrinam.

IX. Sanctorum Patrum doctrinam mirum in modum confirmant celeberrima insignium virorum exempla. Ex pluribus duo tantum indicabo. Primum exhibet sanctus Ludovicus Galliæ Rex, qui solemnibus diebus coniugio abstinebat, antequam ad eucharistiam accederet, nec non postquam ad illam accesserat: de illo siquidem hæc scribit Du Chesne Tom. V. *Insuper in solemnitatibus in quibus communicare debebat, pluribus diebus ante communionem, & pluribus post, ob reverentiam sacri mysterii continebat.* Aliud splendidum exemplum exhibet sancta Hedvvigis lectissima femina Poloniæ Princeps. Hæc, cum se uterum ferre deprehendebat, confestim a coniugio abstinebat, usque dum peperisset; sicut testatur Surius in eius actis ad 15. Octobris. Tantumque suæ continentiæ coniugalis exemplo potuit, ut ceteris primariis feminis idem persuaserit; atque tandem effecit ut maritus suus eodem temperantiæ genere coleret omnes dies Adventus, Quadragesimæ, & dominicos, festosque, Parasceves præterea, pervigilia, & vocata quatuor temporum ieiunia. *Simul atque se concepisse sentiret, a viri toro usque ad puerperii completionem se se reverenter abstinuit, atque huius sanctæ legis, & honestæ consuetudinis usum, & cultum observandum sibi præcepit a primæ prolis suæ conceptu, anno ætatis decimo tertio; nec eum umquam intermisit, donec parere desineret: atque hunc modum in ipso matrimonio continenter vivendi, a sancta Ecclesia adprobatum, quascumque potuit, edocebat* &c. *Salutaribus consiliis, & exhortationibus suis generosum maritum suum eo adduxit, ut cum ipsa sponte studeret continentiæ singulis annis toto Adventu, &*

Qua-

Quadragesima, diebus quatuor temporum, & sextis feriis, in vigiliis Sanctorum, & feriis eorum, atque diebus dominicis.

X. Haec omnia referre congruum putavi, ut heinc colligamus quae fuerit maiorum nostrorum in festorum sanctificatione puritas, quae reverentia erga Deum, quae caritas erga proximum, & quae propriae salutis cura, studiumque. Non me fugit, plura eorum quae dixi, quibusdam visum iri nimium a praesenti consuetudine distantia, & aliena. Sed non propterea minus sunt christianae religioni consentanea. Ad prudentiam Confessariorum, Parochorum, & Concionatorum attinet, eadem pro temporum opportunitate, & circumstantiarum varietate, caute, & summa moderatione fidelibus inculcare. Quoniam hac ratione fideles, sin tantam christianae religionis perfectionem opere assequentur, intelligent saltem quid maiores nostri praestiterint, quidque Christiani omnes debeant, quidque eosdem facere deceat.

CAPUT VIII.

De caussis quae quandoque Christianos aliquos ab auditione Missae festis diebus excusare valent.

I. Extra controversiae aleam est, plures occurrere caussas quae ab audiendo Sacro Christianos excusant. Hae autem communiter assignari solent impotentia, damnum, ignorantia, consuetudo, caritas. Impotentia triplex, spiritualis, physica, & moralis. Spiritualis est, dum quis est interdictus, vel excommunicatus: cum enim sacris adesse sine culpa nequeat; patet eum non teneri ad Missam audiendam, donec ab excommunicatione, vel interdicto solvatur. Excusatur quoque qui non posset, nisi a Sacerdote excommunicato vitando, Missam audire. Qui facile absolutionem obtinere posset ab excommunicatione, non excusaretur a violatione praecepti audiendi Missam. Quoniam solum impedimentum quod difficile, non quod facile removeri potest, excusat: quidquid in oppositum Leander *tract.* 11. *disp.* 11. *quaest.* v. cum aliis recentioribus dicat. Commorantes in loco interdicto tenentur, cum sine gravi incommodo possint, ad locum non obnoxium interdicto se conferre, ut Missam audiant. Quia qui commode implere potest praeceptum, tenetur illud reipsa observare. Nec audiendi sunt pauci recentiores, contrariam opinionem propugnantes. Qui tempore interdicti habent privilegium audiendi Missam, obstringuntur illam audire: quia, remoto per privilegium impedimento, praeceptum obligat. Contrariam opinionem quae docet, neminem cogi suo uti privilegio, ut excuset fideles ab auditione Missae, nimis laxam reputamus. Quoniam aliud est, usum privilegii absolute non esse necessarium, neminemque

ad

ad eiusdem usum cogi; aliud vero longe diversum, te non debere præceptum observare, quoties, sublato per privilegium impedimento, libere, & commode implere præceptum vales. Primum concedimus; secundum, tamquam falsum, reiicimus.

II. Impotentia physica, seu naturalis, cuiusmodi est infirmitas, detentio in carceribus, excusat ab audiendo Sacro. Infirmi, qui habent privilegium audiendi Missam in oratorio domus suæ, tenentur ad illam audiendam. Sporer contrarium docet *tract.* III. *cap.* IV. *sec.* 2. *num.* 27. falso nixus fundamento, quod scilicet nemo cogatur suo uti privilegio: siquidem, ut dictum est, quamquam non teneatur vi privilegii, tenetur tamen vi præcepti, ut privilegio utatur sibi concesso. An postea teneatur privilegio donatus, dato stipendio, sibi Missam procurare, negat La Croix *Lib. III. part.* 1. *dub.* 5. *num.* 676. cum aliis. Ego absolute eum teneri dico: quia eiusmodi privilegia non conceduntur nisi divitibus, & nobilibus, qui absque gravi, immo communiter levi incommodo possunt stipendium conferre Sacerdoti, ut sibi Missam celebret. Anne privilegium illud eorum dumtaxat fovendæ desidiæ inservire debet? Nonne congruum est ut qui commodum sentit, sentiat quoque & onus? Sola gravis difficultas stipendii, quæ, ut dixi, in præfatis privilegium habentibus rarissima est, excusare potest. Inservientes infirmis pariter excusantur, sicuti & navigantes mare, quos non teneri Missam siccam, quam vocant, audire, dum celebratur, docent non pauci. Sed, quia ego infra dicturus sum, fideles impeditos ab auditione Missæ debere, cum possint, alia pia opera peragere; ideo mihi satis probabile videtur, eiusmodi navigantes obnoxios esse auditioni Missæ, quæ celebrari solet, Deoque preces offerre. Sed de hoc infra.

III. Qui in infidelium terris habitant, ubi nullus Sacerdos catholicus celebrat, excusantur ab audiendo Sacro, si eorum commoratio necessaria sit, & coacta; secus, si libera est, & voluntaria. Quare mercatores, & quicumque alii artifices, nobiles &c. qui voluntarie eligunt habitare, negotiari in locis hæreticorum, & infidelium, ubi Missam audire nequeunt, sunt in continuo statu peccati mortalis, quamdiu libere in eiusmodi locis permanent. Aliquando publica, vel privata necessitas excusare potest. Sed sæpe aviditas divitiarum, & lucri temporalis pro vera necessitate obtruditur.

IV. Impotentia moralis quoque solvit a debito audiendi Sacri, ut distantia nimia a loco, ubi Missa celebratur. Quænam autem dicenda sit longa distantia, dissident inter se Auctores. Bonacina *disp.* IV. *de Euch. punct. ult. num.* 12. ad longam distantiam, quæ excuset ab observatione præcepti, requirit sex milliaria italica. Alii docent sufficere tria milliaria italica. Sed, ut mea præfert opinio, perperam a sola itineris mensura gravitas istius impedimenti repetitur. Tria milliaria illum, non hunc excusabunt. Quare personarum, sexus, viæ, consuetudinis diversitas,

sitas, aliæque circumstantiæ ad trutinam revocari debent. Ceterum in his, sicuti & quando dubitatur, an infirmitas sit nec ne sufficiens impedimentum, Parochus, aut medicus, vel Superior consulendus est, qui soli pro circumstantiarum varietate, quid expediens fuerit, resolvere valent. Monachi, & Eremitæ antiqui, qui in vastis solitudinibus degebant, non excusabantur ab audienda Missa, præcise ratione distantiæ, sed consuetudinis privilegio.

V. Damnum grave, quod revera immineat, sufficiens caussa esse potest quæ excuset ab auditione Missæ. Qua de caussa excusantur custodes arcium, ovium, armentorum, vinearum, merciumque vectores, quando res sibi commissas neque ad tempus relinquere sine gravi periculo valent. Quando tamen plures sunt, pluraque Sacra, vices mutare debent, & successive Missam audire. Mater quæ nec domi filias relinquere, nec ad Ecclesiam secum easdem conducere sine gravi periculo potest, non peccat, si Missam non audiat; peccat vero, si alterutrum præstare valeat. Idem dicendum de nutricibus, & famulabus, quæ parvulos nec relinquere, nec ad Ecclesiam deferre possunt sine gravi periculo. Debent tamen, si fieri potest, procurare alias mulieres, quæ pro illo tempore eosdem custodiant, donec ipsæ præcepto satisfecerint. Uxores ob grave maritorum scandalum vitandum licite possunt Missam omittere. Prudentia tamen opus est, & iuxta circumstantiarum varietatem, consilium est exhibendum. Famuli aliqua vice possunt a Missa abstinere, dum a dominis timent sibi aliquod grave malum inferri. Si vero frequenter id occurrat, debent alios dominos, illis relictis, inquirere. Excusantur iter agentes, qui, ne amittant socios, omittunt Missam, quando sine sociis iter necessarium, & longum persequi nequirent, vel quod viam ignorent, vel quod se in latrones incursuros timeant. Si autem iter breve foret, & posset in aliud tempus differri sine gravi incommodo, minime excusarentur. Grave quoque detrimentum propriæ famæ, vel honoris, aut sanitatis, & multo magis periculum propriæ vitæ excusat; ut quando prudenter hostium occursus in via prævidetur, vel pestis grassatur. Qui convalescunt, & feminæ partui proximæ communiter excusantur, quoties ex egressu in publicum sanitatis damnum notabile timeatur. Excusantur pariter feminæ ex fornicatione occulta gravidæ, si dum prodirent in publicum, earum fama læderetur: quia nemo tenetur seipsum prodere. Similiter demum excusantur feminæ nobiles, quæ carent decenti vestitu. Si tamen ob alias caussas in publicum egrederentur, adire quoque templa tenerentur, vel privatas Ecclesias, aut oratoria. Verum pro his, & similibus statui regula certa nequit; sed circumstantiæ variæ inspiciendæ sunt. Puella quæ se impudice amandam prævidet, si domo egrediatur, ut ad templum se conferat, potest, & tenetur iuxta aliquos omittere Missam: quia, inquiunt præceptum Missæ audiendæ non obligat cum detrimento spirituali proximi. Sed nos hanc opinionem reiicimus, ut falsam; potis-

tissimum si iuvenis, non ex mera fragilitate, sed ex malitia puellam deperit. Neque enim ob Pharisæorum scandalum præcepta propriæ religionis negligenda sunt. Ratio cui innititur contraria opinio, purum sophisma est. Utique verum est me non debere præceptum ecclesiasticum observare, quando illud implere nequeo, quin spirituale damnum inferam proximo: falsissimum tamen est me ad observantiam præcepti non teneri, quoties aliquis ex sua malitia ansam arripit peccandi. Si vera foret contraria opinio, paucæ puellæ, & vix deformes, possent festis diebus Missam audire.

VI. Ignorantia, & consuetudo sunt duæ caussæ quæ excusare possunt ab auditione Missæ. Ut ignorantia excuset, debet esse omnino invincibilis. Si enim aliquo modo vincibilis est, omnino non excusat; sed diminuit peccatum plus minusve, iuxta maiorem vel minorem negligentiam in inquisitione veritatis. Consuetudo quoque, ut excuset, debet esse rationabilis, & approbata. Hinc ratione consuetudinis alicubi viduæ excusantur, quæ aliquibus festis post mariti mortem Missam non audiunt. De temporis quantitate dissidium est penes Auctores. Aliqui per tres menses, aliqui per integrum annum asserunt, posse viduas omittere Sacrum: idque probant ratione consuetudinis. Ego has consuetudines, quæ per medium, aut integrum annum a templis sacris abesse viduas permittunt, tamquam minus rationabiles, reiicerem, si alicubi inter Christianos obtinerent: quoniam nulla solida occurrere potest ratio cur viduæ, quæ iuxta Paulum Apostolum singularem devotionem præferre debent, sint a vinculo istius præcepti solutæ. Sic docet D. Antoninus. II. Part. tit. IX. cap. X. §. 2. *Quod viduæ aliquibus diebus, vel hebdomadis in morte virorum maneant domi in signum tristitiæ, unde & Missam non audiant, videtur tolerandum, si est de more patriæ. Sed quod maneant per integrum annum, vel per sex menses, excusari non possunt, quia magna abusio est*. Consuetudo, vi cuius puellæ nubiles Missam diebus festis non audiunt, irrationabilis est, & abusus nobis videtur. Ipsæ tamen excusantur, si invitæ domi detineantur. Sed parentes peccant, dum eas audire Missam impediunt; maxime cum ipsis ad ludos, choreas, aliaque oblectamenta exeundi libertatem concedant. Ita S. Antoninus loco laudato. *Puellæ nubiles, quæ non exeunt domo, quia non permittuntur a parentibus videntur excusari, si nesciunt præceptum, vel scientes libenter irent, si permitterentur. Non enim fas esset solas domo exire clam, ut audirent, quia magna pericula possent inde contingere. Sed parentes earum, qui non permittunt accedere, innitentes consuetudini patriæ, non videntur posse excusari, si permittant eas exire ad choreas, vel alia loca, vel stare ad ostium domus, vel fenestras, ut videantur ab hominibus. Nam in eo casu dici non potest consuetudo, quæ in ratione fundatur... sed corruptela*. Consuetudinem quoque, qua quidam asserunt, mulieres, dum patiuntur menstruum, excusari a Sacro audiendo, ut abusum reiicimus.

VII.

VII. Quando urget præceptum caritatis, & misericordiæ erga proximum, impleri debet; etiamsi Missa omittenda sit. Debent utique, si fieri potest, ambo præcepta impleri. Sed, si alterutrum omittendum ex necessitate sit, illud omitti debet quod minus obligat. Fortius autem obligat præceptum caritatis quam præceptum audiendi Missam: illud divinum, hoc ecclesiasticum est. Hac ergo ratione excusantur qui infirmis medicinam subministrant, qui occupantur in bonis proximi subducendis periculo incendii, grandinis, naufragii, & in quovis misericordiæ opere gravi, ac necessario, quod dilationem non patiatur.

VIII. Quæst. I. *An Christiani teneantur non ponere impedimentum audiendi Sacrum?* Resp. In calce istius capitis quasdam quæstiunculas proponere lubet quæ dignæ nobis videntur peculiari animadversione. Ad propositum quæsitum respondet in primis P. Sporer cum aliis, extra disputationem esse quod quisque possit tempore remoto, nempe tres, aut quatuor dies ante diem festum, impedimentum ponere ea directa intentione, eoque fine, ut inhabilem se constituat ad Missam audiendam: *tract.* III. *in 3. præcep. Decal. cap.* IV. *sec.* 2. *num.* 30. Quia talis utitur iure suo, & sua libertate. Neque intentio culpabilis est: quoniam hæc non ideo ponit obstaculum, ut executionem præcepti impediat; sed ut te eximat ab obligatione præcepti. Hæc doctrina, quam passim obtrudunt recentiores Theologi non pauci, non modo certa nobis non videtur, sed potius falsa apparet, & christianæ sinceritati adversa. Enimvero Christianus quisque animum paratum ad obediendum Ecclesiæ legibus habere debet. Qui data opera latebras quærit, ut observantiam legis effugiat; qui impedimentis idcirco se se obstringit, ut impotens, & omnino ineptus evadat præcepti observator: qui, inquam, hac incedit via, dicendus ne est revereri legem? Ubi isthic erga legislatorem obsequium? Ubi studium observandæ legis? Quamvis præceptum solummodo die festo obliget, secus diebus profestis præcedentibus; adest nihilominus præceptum generale, quod omnes nos Christianos obstringit, nobisque vetat ne leges Ecclesiæ nostræ matris eludamus, ne sophisticis distinctiunculis a legis declinemus observatione. Quid enim præfert hæc distinctio: non refugit observantiam præcepti, sed ab observantia præcepti se se eximit: quid, inquam, aliud significat reipsa hæc verborum multiplicatio, nisi manifestam voluntatem excutiendi iugum legis? At de hoc iterum alibi fusius.

IX. Secundo loco concedunt omnes, neminem posse die ipso festo impedimentum ponere, quo posito, Sacro interesse nequeat: quoniam nequit impedimentum ponere eodem tempore quo urget præceptum. Quin communiter asserunt, hoc impedimentum licite poni non posse tempore proximo diei sacro, sed tantum tempore remoto. De eo postea disputant, nimirum quodnam sit dicendum tempus proximum, quodnam remotum. Laudatus *P. Sporer* loco supra citato subdit, nimis laxum esse, hoc tempus remotum constituere, seu concludere intra ipsum

diem

diem festum. E contrario vero tempus proximum extendere usque ad totam diem, quæ immediate præcedit ipsum festum, est nimis arctum. Quod clarius exprimitur hoc modo. Si tu asseris, non esse licitum ponere impedimentum tempore proximo diei festo, idest per totum diem qui antecedit festum, doctrinam nimis rigidam doces. Si contra statuis, posse quempiam ponere impedimentum tempore remoto, idest sub initium diei festi, laxam evulgas opinionem. Inter propositiones, quæ hominibus doctis, & piis nimis laxæ videntur, quasve dedimus *dissert.* I. *cap.* II. hæc una est. „ Pridie festum læsi valetudinem nimio potu, „ ut nequirem altero die ædem sacram subire, hancque impotentiam orituram „ prævidi." Alteram quoque prolixiorem, & consimilem propositionem ibidem recensui. Et P. Gobat loco ibi laudato has propositiones defendit; ego autem, tamquam nimis laxas, & tamquam improbabiles, salvo meliori iudicio, reiicio. Quoniam, admissa hac doctrina, actum esset de præcepto sanctificandi dies dominicos. Quisque enim die sabbati posset se negotiis implicare; vel ad venandum, ut Tamburinus cum eodem Gobat asserit ibidem, in dissita nemora pergere; vel crapula, libidine, ebrietate se se opprimere ea intentione, & fine, ne Missam audiat, festumque observet. Si autem hic, quin peccet adversus præceptum sanctificandi festa, hæc peragere valeat; cur non & alter? Omnes ergo poterunt in ea se coniicere impedimenta quibus ab onere audiendi Missam, & sanctificandi festa se se eximant: quod quam sit & rationi, & christianæ religioni, quæ festorum celebratione maxime splendet, adversum, nemo non videt. Ut paucis rem hanc perstringam, numquam, neque tempore proximo, neque tempore remoto, licitum est ea expressa, & directa intentione, ac fine impedimentum ponere, ut præcepti observantia evitetur. Multo minus postea licet id præstare pridie festum: quia nemini licitum est insidias parare observationi legis, quæ bonum commune religionis summopere promovet, qualis est lex sanctificandi sabbatum.

X. Quæst. II. *An spes acquirendi lucrum temporale sufficiens caussa sit negligendi auditionem Missæ die dominico?* Resp. Affirmative respondent non pauci recentiores: & citato capite secundo inter propositiones laxas hanc recensui opinionem, quæ propugnat, ob notabile lucrum temporale licitum esse Missam omittere. Ut vero deprehendere quisque possit, quo progressa sit quorumdam Theologorum benignitas, describo casum quem proponit, & resolvit P. Gobat *tract.* V. *num.* 493. his verbis. „ Comitissa N. enixa est prolem masculinam, summis desideriis, ac „ longo iam tempore expectatam. Id si primus nuntiaveris eius matri, donabit „ tibi pro evangelio duos ducatos; at non eris primus, nisi negligas Sacrum: an „ licite negliges? Resp. Es aut honestæ fortunæ, aut tenuis? In neutro casu ex„ cusabit te Ariaga. Ego tamen in secundo; immo, si agatur de uno solo duca-

„ to,

„ to, sisque vere pauper, poteris præsumere de benignitate Pontificis, adeoque „ facultate interpretativa. Etenim lucrum unius ducati, seu aurei, est respectu „ pauperis notabile, & alicuius ponderis." Ipsius Auctoris verbis casum, & resolutionem referre volui, ne quisquam suspicetur, me aliquid addidisse. Porro, si rationem talis decisionis quæsieris, non aliam offendes præter auctoritatem Scriptoris. At quæ ratio suffragari potest opinioni, quæ, ut mihi videtur, sua nimia laxitate se ipsam conficit? Venalia ergo sunt præcepta christianæ religionis? Homo tenuis fortunæ, hoc est neque dives, neque vere pauper, potest ob duorum ducatorum pretium maximam suæ religionis actionem, cui ex præcepto obnoxius est, missam facere; & si est vere pauper, ob unicum solum ducatum? Si infensissimi religionis nostræ hostes, Lutherani, & Calvinistæ, hæc legant, vel audiant, quam animo suo religionis nostræ imaginem concipient, quamve existimationem? Missæ auditio die dominico character est præcipuus Romanæ communionis: & unius ducati pretio postponitur? Homines divites pauci: in maiori, immo maxima parte, aut tenuis fortunæ sunt, aut vere pauperes: poterunt ergo occasione lucrandi duos, aut unum ducatum Sacrum negligere omnes Christiani, exceptis divitibus, & aliis honestæ fortunæ? Non modo laxitatem redolet, sed, ut ipse experior, horrorem incutit opinio hæc. *Differt.* II. *cap.* VIII. *num.* II. impugnavimus sententiam plurium recentiorum, qui asserebant, magnum, & extraordinarium lucrum esse iustam caussam laborandi serviliter diebus festis. Quod si neque magnum lucrum excusare ostendimus ab observatione diei festi: numquid lucrum parvum unius ducati satis erit ut quis possit præsumere de voluntate summi Pontificis, remittentis debitum audiendi Sacri? Hæc retulisse, refellisse est. Vide ea quæ dicta sunt loco supra laudato.

XI. Quæst. III. *An qui legitima caussa impeditus Missam omittit, teneatur, si possit, alias preces offerre Deo?* Resp. Negat La Croix *Lib. III. p.* 1. *cap.* 1. *num.* 691. aitque, satis esse ipsum abstinere a servilibus ea intentione ut colatur Deus, qui in sabbato quievit. Marchantius *Tom. II. tract.* IV. *tit.* II. *quæst.* III. adfirmat, peccare mortaliter eum qui legitime excusatus a Missa, nullo alio cultu externo Deum veneratur. Huic sententiæ subscribit P. Sporer *tract.* III. *in* 3. *præcept. Decal. cap.* IV. *sec.* 2. *num.* 36. Ad peccatum mortale quod attinet, non ausim id expresse asserere, illi principio nixus, quod, ubi manifeste, & expresse non constat peccatum esse mortale, illud haudquaquam constituere nos debemus. Dico itaque, præfatum Christianum peccare: an postea peccatum istud mortale sit, vel veniale, me ignorare fateor: neque enim ratio evidens occurrit, qua evincere possim, esse mortale. Si tamen coactus essem patefacere, in quod ex duobus extremis propendeam; dicerem mortale potius quam veniale peccatum mihi apparere. Assertio hæc nostra ex iis quæ superiore capite sexto dicta sunt, manifesta est. Ibi

namque demonstratum fuit pluribus rationum momentis, Christianos præter Missæ auditionem ad alia pia opera Deo offerenda teneri. Sufficiat nunc in memoriam revocare id solum quod de cultu Deo debito vi præcepti divini, & vi præcepti ecclesiastici dictum est. Quandoquidem præceptum ecclesiasticum non sustulit divinum mandatum, sed cultus indefiniti, quem Deus præscripsit, declaravit partem esse debere Missæ auditionem; non tamen definivit, omnem cultum a Deo præscriptum, Missæ auditione compleri. Itaque vi præcepti ecclesiastici non alium cultum Deo offerre diebus sacris tenemur præter Missæ auditionem; at vi præcepti divini ad plura alia obstringimur: eo quod non sit per præceptum ecclesiasticum sublatum debitum honorandi Deum exteriori cultu. Quando ergo Christianus impeditus Missam audire nequit; potest vero alias preces, & oblationes Deo offerre: quis eum ab hoc penso Deo reddendo solverit? Quis dixerit, non debere hunc Christianum ullo actu externo Deum suum colere, & venerari, ad præceptum illud implendum, *Memento ut diem sabbati sanctifices*? Placet capiti isti, immo dissertationi finem imponere verbis D. Augustini serm. ccli. de temp. edit. Lov. *Observemus ergo diem dominicum, fratres, & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de sabbato, dicente legislatore Exod.* xx. A vespere usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. *Videamus ne otium nostrum vanum sit, sed a vespere diei sabbati usque ad vesperam diei dominici sequestrati a tali opere, & ab omni negotio, soli divino cultui vacemus.* Perpende Augustini verba. Iubet nos animadvertere, ne feriati ab operibus otium nostrum vanum sit. Sola ergo ab operibus cessatio, iuxta Augustinum, inutilis, vana, & sterilis omnino est. Quoniam idcirco Deus præcepit ab operibus servilibus quiescere, ut liberius, & expeditius cultum, & oblationes ei litare possemus. Sed persequamur exscriptionem textus D. Augustini. *Sic quoque sanctificemus rite sabbatum Domini, dicente Domino:* Omne opus non facietis in eo. *Veniat ergo, cuicumque possibile sit, ad vespertinam, atque nocturnam celebrationem, & oret ibi cum conventu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Qui vero hoc non potest* (en assertio nostra) *saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, ac reddere pensum servitutis. In die vero nullus se a sacra Missarum celebratione separet, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumvagando campos, & silvas, clamorem, & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens .... Adhuc quoque, quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui, & maxime potentes istius mundi, qui, cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt devoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum, ut abbreviet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem ecclesiasticum sequi propter illorum gulam, & avaritiam, quatenus unus punctus diei ad Dei officium, & reliquum diurnum spatium cum nocte simul ad eorum deputetur voluptates. Nolite, fratres mei dilectissimi, hæc fa-*

facere, nolite hæc facientibus consentire: quia non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, pereunt. Monstrosum reputat Augustinus unicum diei punctum Deo consecrare; ceterum vero tempus diei sacri prodigere; media diei hora divinis vacare, & reliquum diem sacrum voluptatibus, oblectamentis, vanisque rebus operam dare. Neque reponi potest, non aliud, nisi consilium, & piam adhortationem, Augustini verba continere: quoniam Augustinus præceptum divinum sanctificandi sabbatum exponit. Non ergo consulit solum, sed quæ præceptum ipsum imponit, patefacit.

LIBER SECUNDUS

DE QUINQUE ECCLESIAE PRAECEPTIS.

DE SECUNDO ECCLESIAE PRAECEPTO, QUO CERTIS DIEBUS IEIUNIA PRAESCRIBUNTUR.

DISSERTATIO PRIMA.

PRAELOQUIUM.

I. NON omnes eumdem Ecclesiæ præceptorum numerum constituunt: quoniam alii quinque, alii sex enumerant. Diversitas inde oritur, quod qui sex admittunt, primum de festorum sanctificatione in duo tribuunt, quorum unum prohibet opera servilia, alterum Missæ auditionem præcipit. Qui quinque tantum computant, præfata duo præcepta sub uno comprehendunt. Ordinem quoque in his recensendis præceptis variant Auctores: nam præceptum ieiunii alii quarto, alii secundo loco constituunt. Varietas isthæc nullius est momenti; nos autem breviori ac tritiori methodo inhærentes, quinque præcepta Ecclesiæ numeramus; & secundo loco illud quod statis temporibus ieiunia præscribit, collocamus.

II. Tria integra volumina de ieiunio typis publicis edidi, lingua vernacula duo, latina tertium. Primum inscribitur LA QUARESIMA APPELLANTE &c. Tanta tunc temporis excitata commotio est, ut controversia celebris [*utrum ieiunio obnoxii illi essent qui ob esurialium ciborum fastidium carnibus vescuntur*] ad supremum pontificium tribunal delata fuerit: & continuo emanavit diploma, quo præfati dispensati ieiunio subiecti declarati fuerunt. Cavillari Decretalem pontificiam cœperunt benignioris Ethices patroni, inquientes, adhortationem illam continere, secus præceptum: quæ effugia ut tolleret Pontifex summus BENEDICTUS XIV. aliud BREVE edidit, quo luculentius præceptum expressit. Quæ duo BREVIA interpretatus sum altero opere inscripto, LA DISCIPLINA ANTI-

TI-

TICA, e MODERNA *della Romana Chiesa intorno al digiuno* &c. Nec tamen idcirco acquievere laudati homines adversæ sententiæ fautores; sed ex Hispania plura Romam missa sunt postulata dissolvenda: ad quæ rescriptum dedit BENEDICTUS XIV. Archiepiscopo Compostellano directum. In quod rescriptum *Commentarium* edidi. Quartam denique Pastoralem pro exactiore ieiunii observatione edidit Pontifex summus. Hæc quatuor pontificia diplomata isthuc transcribere destinaveram; sed melius consultus Tom. I. Apparatus inserenda remitto, quia propriam sedem habebunt in Bibliotheca ibi adornanda.

C A P U T I.

Communis ieiunii notio, & variæ species. Divina lege in Scriptura sacra præceptum est. Quid de eo senserint hæretici tum antiqui, tum recentes.

I. Ieiunium in sua generali significatione importat abstinentiam a cibo: ieiunare enim idem est ac non edere. Hoc nomen *ieiunium* quatuor modis accipitur, seu quadruplex est ieiunium, spirituale, morale, naturale, & ecclesiasticum. Ieiunium spirituale dicitur abstinentia a vitiis, iuxta illud Isaiæ LVIII. *Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes*. Quapropter ait Augustinus tract. XVII. in Ioannem: *Ieiunium magnum, & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus sæculi*. Quod & Hieronymus confirmat cap. XVII. in Matth. *Ieiunium est non solum ab escis, sed a cunctis illecebris abstinere*. Ieiunium morale est parsimonia in cibi, potusque sumptione iuxta temperantiæ regulas. Ieiunium naturale est abstinentia ab omni prorsus cibo, & potu. Ieiunium ecclesiasticum, de quo solo in præsenti tractatu sermo erit, describi solet hoc modo: *Est abstinentia a pluribus refectionibus, certoque ciborum genere secundum Ecclesiæ regulas*. Dicitur abstinentia a pluribus refectionibus, quia in unica refectione sita est essentia ieiunii ecclesiastici, ut suo loco fusius palam fiet. Nomine cibi ea intelliguntur quæ apta sunt ad alendum corpus, sive per modum cibi sumantur, ut panis, caro, caseus, ova; sive per modum potus, ut mel, lac, iusculum, chocolates, & similia. Sub nomine autem potus ea veniunt quæ referuntur non ad corpus alendum, sed ad iuvandam cibi digestionem, vel ad restinguendam sitim; ut sunt vinum, aqua, cervisia, & id genus similia: quamvis enim hæc etiam aliquo modo nutriant, suapte tamen natura ad alios effectus ordinantur, prout suo loco dicetur. Quæ ad mor-

bos pellendos referuntur, non cibi, vel potus, sed pharmaca nominantur. Regulas porro quas in ieiunio Ecclesia servandas præscribit, infra explicabimus. Illud solum admonere iuvat, ieiunium appellari ecclesiasticum, non quia nullum sit ieiunium nisi ab Ecclesia indictum (plura enim sunt ieiunia libere suscepta, & ratione voti, vel professionis, ut monastica) sed dici ecclesiasticum, eo quod observari debet iuxta regulas ab Ecclesia præscriptas.

II. Ieiunium secundum suam genericam considerationem præceptum esse a Deo, Scriptura sacra testatur. Quandoquidem *Ioelis* II. hæc habentur. *Convertimini* [inquit Deus] *ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu*. Ionæ III. Deus Ninivitis ieiunium indixit, quo animæ sordes eluerent, suamque iustitiam, eorum peccatis læsam, placarent. *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum: & prædicaverunt ieiunium, & vestiti sunt saccis a maiore usque ad minorem*. Rex Iosaphat, pugnaturus adversus Ammonitas, Moabitas, & Syros, ieiunium populo præcepit II. Paralip. cap. XX. *Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit ieiunium universo Iuda*. Hoc eodem scuto usus est populus, ut Holofernis arma propulsaret. *Clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliaverunt animas suas in ieiuniis, & orationibus, ipsi, & mulieres eorum*. Quibus Sacerdos Eliachim, qui ieiunium populo indixerat, victoriam promisit, si in ieiunio, & precibus perseverarent. *Tunc Eliachim . . . Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in ieiuniis, & orationibus in conspectu Domini*: Iudith IV. Esther quoque, ut Iudæos internecioni ab hoste Aman paratæ subduceret, ieiunium indici præcepit. *Esther hæc Mardochæo verba mandavit: Vade, & congrega omnes Iudæos . . . . Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus. Et ego cum ancillis meis similiter ieiunabo*. Esther IV. Plurima alia quæ ex Scripturis promere possem, missa facio, alibi relaturus.

III. Antiqui hæretici non modo ieiunia non negabant, sed erroneis quibusdam momentis innixi plus iusto multiplicabant. Recentes vero, ut Lutherani, & Calvinistæ, concedunt ieiunium præceptum fuisse in veteri fœdere; negant autem eidem obnoxios esse Christianos, legis vinculo solutos: quia inquit Apostolus Rom. III. *Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, iis qui in lege sunt, loquitur*. Nimis crassa est aberratio. Quoniam, abrogatis cæremonialibus mandatis veteris legis, certum est consistere moralia, & naturalia, cuiusmodi est illud quod ieiunium præcipit. Hoc constat ex ipso Evangelio Matth. VI. *Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus ieiunans*. Veritatem hanc confirmat Augustinus *epist.* XXXVI. olim LXXXVI. ad Casulanum. *Ego in evangelicis & apostolicis litteris, totoque instrumento, quod appellatur Testamentum novum, animo id revolvens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus*

non

non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apostolorum non invenio definitum. Iacobus Piceninus Calvinista in sua Apologia pro Ecclesia reformata, seu verius deformata, italice exarata, & Coiræ in Rethia typis edita anno 1706. *cap.* x. *art.* 4. *num.* 8. ut suo decepto populo fucum faciat, laudatum Augustini textum truncatum exhibet, quo evincat, ex Augustini mente ieiunium non esse præceptum. *E' mirabile*, inquit Piceninus, *un detto di S. Agostino*. Deinde ultimum membrum recitati textus in italicam linguam versum promit. *Io non trovo in tutti i libri del nuovo testamento definito il tempo in cui si debba digiunare*. Dum hæretici, quæ iuris sunt, interpretantur, illis quodammodo ignosco, si a manifesta veritate, quæ sola divina luce, qua sunt destituti, conspicitur, aberrant. At ipsis veniam dare non possum, cum eos videam, quæ facti sunt, quæve se se oculis ingerunt, omni honestate, & sinceritate postposita aut denegare, aut impudenti fronte pervertere. Præceptum ieiunii, quod Augustinus in Evangelio se reperisse testatur, Calvinista silentio præterit, & tempus ieiunandi, quod in Evangelio minime præscriptum esse fatetur Augustinus, ac fatentur Catholici omnes, in medium adducit. Hinc autem infert nullo modo in Evangelio præscribi ieiunium, eo quod dies quibus ieiunandum est, non sint definiti. Quod si e sua dialectica hæc promeret Piceninus, tolerandus utcumque foret; at, quod auctoritate Augustini, manifeste oppositum docentis, id confirmare velit, fraudis, & malæ fidei seipsum condemnat.

IV. Duo testimonia opponere solent recentes hæretici, Lutherani, & Calvinistæ. Primum depromptum est ex Esychio *Lib. VII. in Levit. cap.* XXVII. asserente, numquam a Deo præceptum fuisse ieiunium. Alterum ex Theodoreto, qui in historia religiosa refert, Marcianum dixisse Avito: *Scimus caritatem ieiunio præstantiorem. Hoc enim divinæ legis opus est; ieiunium vero potestatis nostræ, & arbitrii.* Ad primum respondetur, Esychium loco laudato loqui de iis quæ Decalogi præceptis iubentur: recte proinde asserit, ieiunium vi Decalogi non esse præceptum. Ad secundum ex historia Theodoreti responsio patet. Marcianus siquidem, & Avitus de ieiunio monastico libere suscepto, non de ecclesiastico, invicem colloquebantur. Verum fusius de hoc infra.

C A P U T II.

De ciborum delectu. Ieiunium Ecclesiæ catholicæ carnium esum numquam admisit. Hæreticorum errores, Launoii aberrationes refelluntur.

I. QUamquam animus non est evincere, omnia ieiunia quæ Iudæi observabant, fuisse cum abstinentia a carnibus; utcumque tamen res ista in veteri lege se se habuerit, nihilominus etiam tum temporis aliqua saltem ieiunia carnium esum exclusisse, certum est. Idque colligitur ex Daniele Propheta, qui formam ieiunii describens, hæc habet cap. x. *Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus: panem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum; sed neque unguento unctus sum.*

II. Sed, ut ut sit de Hebræorum ieiunio, certum est Christianos a primordiis Ecclesiæ semper in ieiuniis suis, & potissimum quadragesimalibus, a carnibus abstinuisse. Priusquam vero id ostendo, hæreticorum errores paucis recenseam oportet. Atque ut ab antiquioribus incipiam, Ebionitæ, Encratitæ, Eusthatiani, Priscillianistæ, Apostolici, omnium animalium carnes immundas esse dicebant. Manichæi non modo carnes, ut immundas, sed etiam vinum respuebant: quam hæresim, quod attinet ad vinum, secutus est Mahometus. In aliud omnino contrarium extremum lapsi sunt Nicolaitæ, Valentiniani, & Iovinianistæ, qui nullos omnino cibos, neque in perpetuum, neque ad tempus, neque aliquibus personis, interdici posse effutiebant. Hanc hæresim amplexati sunt hæretici recentes, Lutherani, & Calvinistæ, aliosque cuderunt errores. Siquidem in ieiuniis non solum improbant ciborum delectum, sed etiam negant ieiunia esse opera meritoria; & catholicam Ecclesiam damnant, quod ieiunia lege obligante in conscientia præcipiat. Hos omnes errores paucis profligabimus. Et ut a primo auspicemur, Ecclesia catholica in ieiuniis numquam esum carnium admisit. Quod Patrum tum Græcorum, tum Latinorum testimoniis evinco. Et ex Græcis quidem S. Basilius, ut communem Christianorum consuetudinem, profert abstinentiam a carnibus ieiunii tempore. Hæc enim scribit hom. I. de ieiunio: *Carnes non edis, a vino abstines, vesperam expectas, ut cibum sumas.* Theophilus Alexandrinus *epist.* III. quam latine reddidit Hieronymus: *Nequaquam in diebus Quadragesimæ carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiunt, carnium esum in ieiuniis repudiant.* Cyrillus Hierosolymitanus *catechesi* IV. inquit: *Per ieiunium abstinemus a carnibus, non quod eas abominemur, sed quod mercedem expectemus.* Chrysostomus *hom.* I. *in Gen. de ieiunio quadrag.* inquit: *Iam coquorum discursus, & pecudum macta-*

mactationes e medio tolluntur : & hom. II. *Iam carnium concisiones, ac tumultus coquorum cessant*. Denique Nicephorus *Lib. XVII. eccles. Hist. cap.* XXXII. narrat, Imperatorem Iustinianum, gravissima fame urgente, iussisse carnes venales Constantinopoli a laniis exponi secunda Quadragesimæ hebdomada. Populus autem tanta religione abstinentiam a carnibus sacro illo tempore excolebat, ut fame potius perire vellet quam carnes comedere. *Mortem sibi potius tolerandam, ac subeundam existimans, quam ut quidpiam de patriis moribus, ac traditionibus immutaret*, inquit Nicephorus.

III. Inter Latinos Patres, primum profero Augustinum, qui dominica prima Quadragesimæ *ser.* I. qui est LXIV. de tempore, hæc scribit. *Sed & illa est in Quadragesimæ diebus grandis utilitas, quod, dum etiam a licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare : qui enim abstinemus nos a carnibus, quibus aliis diebus uti licet, qui nos abstinemus a vino, quo moderate uti licet: qui ergo ista vitamus, quæ aliquando licent, in primis peccata fugiamus, quæ omnino numquam licent*. Item sermone sequenti LXV. *Cessent lavacra, vina, vel carnes, non quod creaturam Dei iudicemus esse damnandam; sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies vivamus & Domino*. Hieronymus in cap. X. Daniel. *Docemur hoc exemplo, tempore ieiunii a cibis delicatioribus abstinere, nec carnem comedere*. Auctor *Libri III.* in Iob adiudicatus Origeni, inquit: *Quando ieiunamus, o viri, abstinemus nos, ut non gustemus carnes, neque vinum, neque superfluas escas*. Maximus Taurinensis hom. III. de ieiun. quadrag. *Quale illud est, quod non vesceris carnibus, & de ore tuo sordidius omni esca egreditur maledictum ?* Gennadius Massiliensis in Libro de ecclesiast. Dogmat. cap. LXVIII. *Sacratæ Deo virginitati nuptias coæquare, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus a vino, vel carnibus, nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Ioviniani est*. Quibus omnibus accedunt exempla sanctorum virorum. Nam Clemens Alexandrinus *Lib. II. Pædag. cap.* I. commendat Matthæum, quod *seminibus, baccis, & oleribus absque carnibus uteretur*. Eusebius *Lib. II. Hist. eccles. cap.* XXII. laudibus celebrat Iacobum Apostolum, quod a *carnibus animantium abstinuerit semper*.

IV. Respondet Dallæus in suo de ieiunio Quadragesimæ Tomo *Lib. I.* eiusmodi allata testimonia evincere quidem liberam, secus necessariam, abstinentiam a carnibus. Cuius responsionis falsitatem aperte ostendit decretum Concilii Toletani primi apud Buccardum Lib. XIX. cap. LXXVI. *Quicumque in Quadragesimæ diebus esum carnium præsumpserit attentare, non solum erit reus resurrectionis dominicæ, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione : & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipsius anni curriculo ab omni esu carnium abstineat, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam*. Decretum istud renovarunt, confirmaruntque Concilium Toletanum IV. & Concilium Toletanum VIII. Legis prohibentis carnes

nes in Quadragesima meminit quoque S. Isidorus Hispalensis *Lib. I. de div. offic. cap.* XLIV. ubi inquit : *Non quia carnes malæ sunt, prohibentur; sed quia illarum epulæ luxuriam carnis gignunt : sunt enim fomes, & nutrimentum omnium vitiorum.*

V. Obiiciunt 1. heterodoxi auctoritatem D. Pauli I. ad Cor. cap. x. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Secundo idem Apostolus ad *Coloss. cap.* II. ait : *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu.* Tertio I. *ad Timoth. cap.* IV. inquit : *Spiritus manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.... probibentium nubere, abstinere a cibis* &c. Tandem Matthæi cap. XV. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.*

VI. Ad primum respondetur, Paulum loqui de carnibus idolis immolatis : & quia Corinthii religioni sibi vertebant emere, vel edere idolothyta, quæ in macello vendebantur, ut Apostolus hoc illos scrupulo liberaret, præcepit : *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes*, an sit necne caro immolata. Ad 2. respondet Hieronymus *epist. ad Algasiam*, Paulum loqui contra eos qui iudaicas cæremonias observare cupiebant. Idque ex contextu D. Pauli clare colligitur. Ad 3. quoque respondet Hieronymus *Lib. II.* adversus Iovinianum, qui ante Calvinum, & Dallæum citatum textum opposuerat. *Reprobat quidem Apostolus* (ait Hieronymus) *eos qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quo. Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione; sed & Marcionem designat, & Tatianum, & ceteros hæreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam ad destruenda, & contemnenda, & abominanda opera Creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati.* Eodem modo respondent Chrysostomus *hom.* XII. *in I. ad Timoth.* & Augustinus contra *Adimantum cap.* XIV. Ad 4. responsio ex se patet. Nam cibi natura sua non coinquinant animam; eam vero inficiunt, quoties manducantur contra præceptum Domini, ut lapsus Adæ, & uxoris eius evincit.

VII. Obiiciunt 2. Lutherani, & Calvinistæ, Ecclesiam catholicam prohibere carnes, aliosque cibos ieiuniorum tempore, quod natura sua immundi sint. Idque ostendere conantur, quod iuxta Catholicos, carnes excitant pravas concupiscentias, & luxuriam nutriunt. Hoc autem asserebant Tatiani, & Manichæi. Respondetur has esse puras putasque hæreticorum calumnias. Cibi qui natura sua immundi sunt, semper tales sunt. Idcirco Manichæi, & Tatiani, qui carnes, ut suapte natura immundas, reiiciebant, semper ab eis abstinebant. Catholici autem, excepto tempore ieiuniorum, carnes manducant. Facto ergo evincunt, se eas non respuere ut immundas. Quod carnium esus luxuriam, & concupiscentiam provocet, adfirmant omnes Patres, experientia suffragante. Non ideo tamen immunda caro a Catho-

licis

licis dicitur: quia non idcirco a Deo creata fuit, ut concupiscentias, & libidinem excitaret, sed ut moderate sumpta corpus reficeret. *Non ego immunditiam obsonii timeo, sed immunditiam cupiditatis*, inquit Augustinus *Lib. X. Conf. cap.* XXXI. & sexcentis in locis ostendit, Catholicos non abstinere a carnibus, quia immundis; sed quia earumdem moderata privatio concupiscentiam subigit, corpusque spiritui facilius submittit. Quapropter Ecclesia non solum immoderatum usum carnium vetat (immoderatus enim omnium ciborum usus iure naturali, & divino vetitus est) sed certis diebus omnem carnium esum interdicit, ut validius concupiscentiæ petulantiam cohibeat.

VIII. Ultimo loco recensenda, unaque refellenda est Launoii opinio. Is dissertationem edidit *de veteri ciborum delectu in ieiuniis Christianorum*, in qua ab hæreticis recedit, quod non damnet, sed laudet abstinentiam a carnibus ieiuniorum tempore; a communi autem Catholicorum sententia dissentit, quod pro Ecclesiarum varietate varium fuisse contendat servandi ieiunii ritum, etiam quod attinet ad ciborum delectum. Propugnat enim liberum & spontaneum fuisse carnium esum. Plures Christianos in suis ieiuniis carnes manducantes obtrudit, plurimos ab eisdem abstinentes memorat. In hac dissertatione omnes modestiæ limites prætergressus, & caritatis christianæ lege contempta, invehitur in Patrem Nicolai Doctorem Parisiensem Ordinis Prædicatorum, quod in Pantheologia Rayneriana demonstraverit, numquam in ieiunio, potissimum quadragesimali, licitum fuisse carnium esum. Quam suam, & Catholicorum communem sententiam propugnavit, firmavitque, edito apologetico libello, seu oecumenica dissertatione, adversus laudatum Launoium, quem omni argumentorum genere ad incitas redegit, contrivitque, ut mea præfert opinio. Tria porro in præfata sua dissertatione opponit Launoius, quæ aliquantulum fuci facere imperitis possent; cetera omnia sua levitate evanescunt. Primum quod opponit, est factum sancti Spiridionis, quod narrat Sozomenus Lib. I. Hist. eccles. cap. XI. *Cum iam instaret Quadragesima, ex itinere quidam forte ad eum venit illis diebus in quibus cum suis ieiunia peragere consueverat, & ad statutum diem cibum degustare, cum diebus interpositis sine cibo omnino remansisset. Cumque Spiridion videret hospitem valde de via fessum, Age, inquit, o filia; primum viri huius pedes lava, deinde cibum ei appone. Ubi vero respondit virgo, neque panem in ædibus esse, neque polentam (supervacanea namque fuisset istarum rerum apparitio propter ieiunium) Spiridion, cum precibus Deum invocasset, veniamque petivisset, dedit mandatum filiæ, ut carnes suillas, quas forte tunc in ædibus habebat sale conditas, coqueret: quibus coctis hospitem facit secum accumbere, deque carnibus appositis comedere cœpit; hortatur hospitem, ut ipsum imitetur: qui, cum illud facere recusaret, diceretque se Christianum esse: Hanc ob caussam (inquit Spiridion) minus recusare deberes: nam omnia munda mundis fa-*

cre

cræ Scripturæ pronuntiant. Respondetur, ex hac historia penitus convelli Launoii opinionem. Hospes, conspiciens instructam carnibus mensam, opponit se carnes manducare haud posse. Cur? Quod Christianus sit. Christianis ergo carnium esus ieiuniorum tempore vetitus erat: alioquin vana fuisset excusatio. At Spiridion, precibus Deo oblatis, & venia, seu dispensatione postulata, hospitem, ut carnes manducet, hortatur, suoque provocat exemplo. Quoniam, necessitate cogente, obligare lex desinit. Urgebat autem tum necessitas famis, qua premebatur hospes: cibi esuriales deerant. Non ergo alia via potuit hospiti fame periclitanti succurrere Spiridion quam carnium esu. Prævalet autem præceptum vitæ conservandæ debito abstinendi a carnibus ieiunii tempore. Idcirco lumine cælesti perfusus Spiridion, & caritatis lege imbutus, carnes ipse prius manducavit, ut fortius hospitem ad manducandum impelleret. Si abstinentia libera fuisset, ut Launoius contendit, non conquisisset primum Spiridion cibos quadragesimales, panem scilicet, polentamve; sed illico hospiti fesso ex itinere meliores epulas parasset: neque hospes carnes comedere refugisset, christiana professione allegata. Manifeste itaque consequitur, solam necessitatem fuisse illius comestionis caussam. Quod vero instat Dallæus, potuisse Spiridionem in sua civitate cibos quadragesimales ab amicis postulare, inane est: tum quod Sozomenus non ait hoc in civitate contigisse. Unde hoc accidere potuit, dum Spiridion ruri habitabat, antequam ad Episcopatum eveheretur: tum quod famis tormentum remedii dilationem non patitur.

IX. Secundum momentum quod Launoius obtrudit, desumptum est ex Epiphanio, qui in calce Librorum adversus hæreses varios ieiunandi ritus describit, ubi hæc habet num. 22. *Quadragesimam observare, atque in ieiuniis perseverare consuevit Ecclesia. Dominicis vero nullis omnino, adeoque nec ipsius Quadragesimæ quidem, ieiunare solent. Præterea sex illos Paschatis dies xerophagiis, hoc est arido victu, transigere populus omnis assuevit, hoc est panem dumtaxat cum sale, & aqua post vesperam adhibere.* Deinde *num. 23.* hæc alia subdit. *Sunt & alia in Ecclesia catholica instituta vivendi præstantia; nimirum quod alii carnibus prorsus abstineant, tam quadrupedum, & avium, quam piscium, nec non ovis, & caseo. Tum sunt alia vitæ genera, propter quod unusquisque secundum suum laborem mercedem accipiet. Igitur sunt qui omnibus illis abstinent; alii quadrupedibus dumtaxat, sed avibus, ac ceteris vescuntur. Alii etiam ab avibus temperant, ova, & pisces adhibent. Alii etiam ova repudiant. Sunt qui solos pisces retineant, quibus nonnulli etiam abstinent, qui tamen caseum sibi permittunt. Alii vero caseo non utuntur. Præterea quidam a pane abstinent; quidam ab arborum fructibus, & coctis omnibus.* Respondetur, ex hoc Epiphanii testimonio nihil omnino in subsidium suæ opinionis colligere posse Launoium. Nam Epiphanius *num. 22.* loquitur de Quadragesima, rationemque ieiunii quod sex diebus antepaschalibus observabatur, descri-

ſcribit, aiens, conſueviſſe populum ſex illos dies tranſigere xerophagiis, hoc eſt pane, & aqua. Deinde *num.* 23. ubi varios ieiuniorum ritus recenſet, non de ieiuniis ab Eccleſia præſcriptis loquitur, ſed de ieiuniis quæ fideles ex arbitrio, ſuaque devotione peculiari obſervanda ſibi eligebant. Qua de cauſſa inquit Epiphanius: *Sunt & alia in Eccleſia catholica inſtituta vivendi præſtantia*, ideſt omnino libera, non præcepta. Nonne, ſi etiam nunc omnes ritus ieiuniorum percenſeremus, quæ fideles obſervant ex ſuo arbitrio, proferre poſſemus alios qui panem, & aquam ſumunt, alios qui lacticinia manducant, alios qui a carnibus abſtinent, ſed carnium iuſcula ſumunt? Si plura hac de re cupis, conſule P. Nicolaium, fuſius hunc Epiphanii textum explicantem.

X. Poſtremum obiicit Launoius teſtimonium Socratis, qui *Lib. V. hiſt. cap.* XXII. inquit: *Quin etiam non de numero dierum ſolum diſcrepant, verum etiam de abſtinentia a cibis variam ſequuntur rationem. Nam alii omnino ab omni animantium genere abſtinent; alii inter animantia piſces ſolos comedunt; alii cum piſcibus volucres etiam manducant; eaſque ex aqua, ut apud Moyſen, naſci aſſerunt; alii a fructibus duris integumentis involutis, & ab ovis temperant; alii arido pane ſolo veſcuntur; alii ne illo quidem. Sunt qui, cum ad horam nonam ieiunaverint, variis ciborum generibus utuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur. Cuius rei ſunt cauſæ prope infinitæ. At quoniam nemo de ea præceptum, litterarum monumentis proditum, poteſt oſtendere, perſpicuum eſt, Apoſtolos liberam poteſtatem in eadem cuiuſque menti, & arbitrio permiſiſſe, ut quiſque nec metu, nec neceſſitate inductus, quod bonum ſit, ageret. Hanc diſparem rationem ieiuniorum in Eccleſiis eſſe cognoſcimus.* Mirum ſane eſt potuiſſe Launoium hoc Socratis teſtimonium obtrudere, quod Dallæus, ceterique recentes hæretici obiiciunt, ut oſtendant, nullum fuiſſe in Eccleſia præceptum ieiunandi, vel abſtinendi a certo ciborum genere. Idque magis mirandum, quod Launoius nil ex hiſtoria ſuſcipiat, niſi ſevero criterio cribratum; Socratis vero fabulas clauſis oculis deglutiat. Non eſt quod omnes impoſturas, & commenta quæ citato capite Socrates narrat, expendam. Nec enim aut Launoius, aut Lutherani, & Calviniſtæ omnia admittunt quæ ibi Socrates habet; ſed plura & ipſi, tamquam ſibi contraria, reſpuere debent. Mihi vero ſatis ſit reſpondere, Socratem fuiſſe hæreſibus Novatiani, & Aerii infectum, Catholiciſque ſummopere infenſum; nullam proinde mereri fidem in iis quæ de Catholicis enarrat. Nonne mendacii revincitur apertiſſime, quod aſſerat, Romanos tres tantum hebdomadas ante Paſcha ieiunaſſe, & ſabbato, non ſecus ac dominico die, ieiunium non ſervaſſe? Præterquamquod non Eccleſiæ catholicæ, ſed hæreticorum ieiunia eorumque diverſitatem recenſere Socratem ſi dixerimus, nil ſane opponere Launoius poterit.

CA-

CAPUT III.

Lege naturali, & divina ieiunium absolute acceptum praescribitur. Ecclesia & tempora quibus ieiunandum sit, designat, & ieiunia peculiaria praecipit.

I. NEgant Lutherani, & Calvinistæ, tum divina lege ieiunium præscriptum fuisse; tum Ecclesiam posse illud lege obligante in conscientia fidelibus præcipere: idque docet potissimum Dallæus in suo de ieiunio libro. Iam supra capite primo ostensum est, lege divina Deum in sua Scriptura ieiunium præcepisse: nec vacat in re apertissima diutius immorari. Quod porro ipsius naturæ iure ieiunium generatim acceptum iubeatur, comperta res est. Hoc evincit Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* cxlvii. *art.* 3. evidenti argumentatione. Siquidem ratio naturalis præscribit, unumquemque eo quo indiget remedio uti. Ieiunium porro remedium est ad plures fines spirituales assequendos apprime utile, immo & necessarium. Ieiunium enim corpus cruciat, concupiscentiam cohibet, ac rebellionem appetituum sedat, suppetiasque adfert plurimas, ut animus ad cælestium meditationem facilius assurgat. Merito ergo concludit Angelicus loco laudato. *Unusquisque ex naturali ratione tenetur tantum ieiuniis uti, quantum sibi necessarium est ad prædicta. Et ideo ieiunium in communi cadit sub præcepto legis naturæ. Sed determinatio temporis, & modi ieiunandi secundum convenientiam, & utilitatem populi christiani cadit sub præcepto iuris positivi, quod est a Prælatis Ecclesiæ institutum: & hoc est ieiunium Ecclesiæ; aliud vero est naturæ.* Hæc omnia confirmat Augustinus de utilitate ieiunii *cap.* iii. exemplo equi indomiti, & calcitrosi, cui pabulum subtrahis, ut ipsum coerceas. *Si iumento forti insideres, si equo uтereris, qui te gestiendo posset præcipitare, nonne, ut securus iter ageres, cibaria ferenti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Hierusalem: plerumque me rapit, & de via conatur excutere. Via autem mea Christus est: ita exultantem non cohibebo ieiunio?* Quisque ergo plus minusve pro morborum diversitate, ieiunii medicinam sumere debet.

II. Hoc ieiunium, quod generice & absolute sumptum, sub naturæ lege comprehenditur, suis legibus præcipit Ecclesia, & stata tempora, quibus ieiunandum sit, designat. Quod porro Ecclesia recte, & iure id præcipere valeat, patet in primis exemplo Synagogæ, quæ Iudæis ieiunia imponebat, ut constat tum ex Hieremiæ *cap.* xxxv. tum ex Libro Esther *cap.* ix. tum ex Zacharia *cap.* viii. & de-

& denique ex Evangelista Luca *cap.* x. ubi inquit: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*. Idque confirmat Paulus Epistola ad Romanos cap. XIII. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*: quod non minus de ecclesiastica quam de saeculari potestate est intelligendum. Ait enim idem Apostolus Epist. ad Hebraeos cap. XIII. *Obedite Praepositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri*. Ad Praepositos autem ecclesiasticos potissimum spectat rationem Deo pro animabus illis subiectis reddere. Illis ergo obedire praecipue fideles debent. Haec omnia roborantur auctoritate veterum Conciliorum. Canon sexagesimus octavus Apostolorum iubet, Clericum deponi, & laicum excommunicationis poena multari, si ieiunium quadragesimale violaverint. Eamdem poenam in transgressores ieiunii statuit Concilium Gangrense, ut plura alia omittam. His accedunt Patrum testimonia. Tertullianus *Lib. I. de ieiunio* inquit: *Bene quod & Episcopi universae plebi mandare ieiunia assolent*. S. Basilius oratione secunda de ieiunio ait: *Omnes aequaliter & praeceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Angeli sunt qui per singulas Ecclesias ieiunantes describunt. Vide, ne propter eduliorum parvam voluptatem damnum incurras*. S. Ambrosius serm. XXXIV. *Quisquis Christianus ieiunando non impleverit Quadragesimam, praevaricationis, & contumaciae reus tenebitur*. S. Hieronymus epistola ad Marcellam adversus errores Montani haec habet: *Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum tempore nobis congruo, ieiunamus*. S. Augustinus *serm.* LXII. de tempore inquit: *Aliis diebus ieiunare remedium est, aut praemium. In Quadragesima non ieiunare, peccatum est*. Denique ratio ipsa, quae dicta sunt, confirmat. Nam Praelati Ecclesiae non minus ac Principes saeculares potestate condendi leges, quae subditorum bonum promoveant, instructi sunt, ut alibi fusius demonstratum est. Porro quaecumque lex, praescribens aliquem actum, efficit ut talis actus, qui alioquin liber erat, evadat necessarius. Cum itaque Ecclesia praecipit abstinere a certis cibis, & ieiunare certis diebus, reddit actus abstinentiae necessarios. Ex quo consequitur, adversus praeceptum Ecclesiae peccare eos qui indicta ieiunia ab Ecclesia transgrediuntur.

III. Obiiciunt Aeriani, Ioviniani stae, Beguardi, Lutherani, & Calvinistae, ieiunia nostra esse libera, a carnibus abstinentiam superstitionem sapere; praecepta vero quibus a cibis abstinentia, & ieiunia imperantur, tyrannidem redolere. Lutherus contra Ambrosium Catharinum ciborum delectum octavam Antichristi faciem appellat. *Octava Antichristi facies est delectus ille ciborum, & ieiuniorum, quae libera per omnes dies sunt*. Eadem scribit Calvinus Lib. IV. Inst. cap. XII. *§. 21. Latae sunt impiae leges, quae conscientias exitialibus vinculis stringunt. Interdictus est carnium esus, quasi hominem contaminaret*. Omnes denique Lutherani, & Calvinistae clamant, observantiam ieiuniorum ad iugum pertinere legis Mo-

Mosaicæ, qua Christus nos liberavit. Auferenda ergo est omnis obligatio ieiunandi.

IV. His hæreticorum commentis respondet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. cxlvii. art. 3. ad 3. *Ieiunia quæ sunt in præcepto, sunt in Conciliis Episcoporum statuta, & consuetudine universalis Ecclesiæ roborata. Nec sunt contra libertatem populi fidelis; sed magis sunt utilia ad impediendum servitutem peccati, quæ repugnat libertati spirituali.* A carnibus abstinebant Marcionitæ, & Tatiani discipuli in odium Creatoris. Manichæi carnes respuebant, quod suapte natura immundas reputarent. Catholici omnia Creatoris opera venerantur, & cuncta ab eo condita bona esse confitentur. A carnibus itaque abstinent, non quod immundas eas sua natura esse credant, vel iudicent; sed ut abstinentiæ, seu temperantiæ virtutem exerceant, ut rebellem concupiscentiam cohibeant, utque carne castigata, humiliatoque corpore, expeditiores sint ad peragenda divina. Nec in perpetuum, ut Iudæi, a certis temperant cibis; sed stato tempore. Hæc omnia explicat Augustinus Lib. de mor. Eccles. cath. cap. xxxiii. *Multi neque vescuntur carnibus, neque tamen eas immundas superstitiose putant. Itaque iidem ipsi qui sani se temperant, si ratio valetudinis cogat, ægroti sine ulla formidine accipiunt. Multi vinum non bibunt; nec tamen eo se coinquinari arbitrantur: nam & quibusdam languidioribus, & prorsus omnibus qui sine illo nequeunt salutem corporis obtinere, humanissime, ac modestissime præberi faciunt. Et stulte nonnullos recusantes fraterne admonent, ne vana superstitione debiliores citius quam sanctiores fiant.*

CAPUT IV.

Ieiunium ecclesiasticum est actus virtutis. Insuper opus satisfactorium est, & meritorium, si necessariis conditionibus præditum sit.

I. NON est facile dictu, in quot contrarias opiniones distrahantur hæretici tum recentes, tum antiqui, dum de utilitate, fructu, cultu, & merito ieiunii sermonem instituunt. Iovinianistæ nihil prodesse ieiunium effutiebant, teste Augustino Libro de hæresibus hær. lxxxii. *Hic* (Iovinianus) *omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lavacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel a cibis aliquibus abstinentiam.* Idem docuerunt Beguardi. Lutherus non negat utile esse ieiunium ad macerandam carnem; meritorium autem esse minime concedit in responsione ad Ambrosium Catharinum. *Hodie si ieiunatur, non ut caro mortificetur; sed quia bonum sit hoc die ieiunasse, isto, vel isto cibo abstinuisse, quo cælum mereantur: quid*

quid autem hoc aliud quam impia facies Antichristi? Lutherus, cui, ipso teste, cum dæmone necessitudo erat, ubique eiusdem prodit imaginem, faciemque obtrudit. Calvinus *Lib. IV. institut. cap.* XII. *§.* 14. plura invicem pugnantia profert: modo ieiunium liberum, modo necessarium, modo sanctum, modo superstitiosum prædicat. *De ieiunio ergo* (inquit loco citato) *dicamus non nihil: quia plurimi dum non intelligunt quid utilitatis habeat, non adeo necessarium esse iudicant; alii etiam ut supervacuum prorsus, reiiciunt: & , usu eius non bene cognito, facilis est in superstitionem lapsus.* Deinde *§.* 15. persequitur fines in quos legitimum ieiunium refertur, enarrare. *Sanctum, & legitimum* (inquit) *ieiunium tres habet fines. Eo enim utimur vel ad macerandam, & subigendam carnem, ne lasciviat, vel ut ad preces, ac sanctas meditationes melius simus comparati, vel ut testimonium sit nostræ coram Deo humiliationis, dum volumus reatum nostrum coram ipso confiteri.* In hoc itaque Lutherani, & Calvinistæ conveniunt, quod ieiunium absolute spectatum ad affligendam carnem, animumque ad preces disponendum, utile, quin & necessarium iudicant. Sanctum etiam vocant, ut Calvinus, si ad præfatos fines dirigatur. Cum vero de Catholicorum loquuntur ieiunio, illud superstitionis labe respersum traducunt; quamquam eo spectet, ut carnem, & concupiscentiam subigat, ut spiritui corpus subiiciat, ut cordis contriti, & humiliati argumentum Deo exhibeat.

II. Ut autem hæreticos, qui nostra ieiunia traducere tamquam superstitiosa audent, retundamus, id quod de ieiunio Catholici docent, edisseramus oportet. Ieiunium absolute, & per se sumptum res media est. In hac acceptione nec vitium, nec virtus est. Imponunt ergo nobis Calvinistæ, Lutheranique, dum scribunt, nos docere, ieiunium opus esse suapte natura, & ex opere operato, ut dicitur, meritorium, ac satisfactorium. Vitium enim, nobis fatentibus, sapit ieiunium, si in malum finem referatur; ut si quis ieiunet, ut e vita decedat, vel avaritiæ studeat: virtutem vero redolet, si deliberato animo eligatur ad carnis petulantiam comprimendam, ac in bonum dirigatur finem. Media res est, quando a bono, & malo fine præscindit; ut cum quis abstinet, quia quod comedat, aut bibat, non habet. Dicimus ergo, ieiunium esse actum virtutis, cum ad finem honestum refertur. Ad virtutem abstinentiæ, & temperantiæ pertinet, cum delectationibus cibi, potusque modum præscribit. Qui ieiunat, ut Ecclesiæ obediat, obedientiæ actum exequitur; qui ieiunium servat, ut melius oret, religionis officium exercet: &, cum ad aliarum virtutum fines ieiunium refertur a ieiunante, ad easdem quoque pertinet; proprie tamen est actus abstinentiæ. Audiamus Angelicum, qui ante ortum Lutheranorum, & Calvinistarum, doctrinam Catholicorum de ieiunio exposuit 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* I. his verbis. *Respondeo dicendum, quod ex hoc aliquis actus est virtuosus quod per rationem ordinatur ad ali-*

aliquod bonum honestum. Hoc autem convenit ieiunio. Assumitur enim principaliter ad tria. Primo quidem ad concupiscentias carnis reprimendas . . . . Secundo assumitur ad hoc quod mens liberius elevetur ad sublimia contemplanda . . . Tertio ad satisfaciendum pro peccatis, Unde Ioel. II. *dicitur: Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio &c.* Ieiunium autem quod Ecclesia præcipit, in hos fines refertur: & idcirco asserimus, ieiunium, quatenus ecclesiasticum, nempe suis conditionibus præditum, opus esse, non medium, sed reipsa bonum; nisi ieiunantis malitia in pravum finem detorqueatur.

III. Ad meritum, & satisfactionem quod attinet, certum in primis est, ieiunium mereri, seu impetrare bona temporalia. Siquidem Achabo ieiunanti mala ei comminata Deus inferre destitit. *Ieiunavitque, & dormivit in sacco . . . Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius:* Lib. III. Reg. cap. XXI. Idem patet ex Lib. I. Esdræ cap. VIII. *Ieiunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum pro hoc: & evenit nobis prospere.* Ninivitæ triduano ieiunio suæ civitatis subversionem evitarunt. Hoc enim ieiunium indixit Iona Propheta; *Homines, & iumenta, & boves, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant.* Quid autem accidit? *Et vidit Dominus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitiam.* Quid plura? Virtute ieiunii dæmones e corporibus pelluntur, ut habetur Matth. XVII. *Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem, & ieiunium.* Unde infert Athanasius Libro de virginitate: *Vide ergo quid faciat ieiunium, morbos sanat, distillationes exsicat, dæmones fugat. Sed, ne putes ista temere dici, habes eius rei testimonium in Evangeliis . . . Sciscitati sunt ab eo discipuli dicentes: Domine, declara nobis quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est a Domino:* Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi ieiuniis, & oratione. *Quisquis igitur ab hoc immundo spiritu vexatur, certum habere debet hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere.*

IV. Neque ieiunii vis in impetratione sistit temporalium bonorum; sed & ad assequenda spiritualia, atque cælestia dona plurimum valet. Quod expressa Evangelii auctoritate probatur. *Cum ieiunatis* (dicitur Matth. VI.) *nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Forma deinde exhibetur illius ieiunii quo quis possit a Deo mercedem recipere, dum subditur: *Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris ab hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Ut itaque supernaturalia præmia ieiunia nostra assequantur, non ob alium finem ea peragere debemus quam ut Deo placeamus; atque in ipsum Deum, ceu ultimum finem, caritatis amore referantur oportet.

V. Po-

V. Postremo ieiunium opus est satisfactorium pro peccatis nostris, nobis Deum propitium, & placabilem reddens: quod pariter ex ipsa Scriptura evincitur. Nam Propheta Ioel inter opera pœnitentiæ quæ populo pro peccatis imponit, ieiunium præcipit. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu . . . Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium*. Anne post cordis contritionem in peccatorum conversione ieiunium recensuisset Propheta Ioel, nisi Deo gratum foret, plurimumque ad satisfaciendum pro peccatis valeret? Nonne David, ut pensum aliquod Deo solveret pro suis criminibus, illumque placaret, ieiuniis humiliabat animam suam? Psalm. XXXIV. *Humiliabam in ieiunio animam meam*. Nonne ieiunantes filii Israel cum Samuele Dei vindictam a se averterunt? *I. Reg.* VII. Nonne Achabus impius Dei furorem ob vineam Naboth raptam, succensum delinivit, cum sacco, & cilicio indutus ieiunavit? *III. Reg.* XXI. Idem præstiterunt Ninivitæ tempore Ionæ: idem Iudæi tempore Esther: idemque ex innumeris tum veteris, tum novi testamenti locis constat.

VI. Quæ dicta sunt, Patrum auctoritate confirmantur. Tertullianus Libro de eiunio ait: *Omnium erga victus macerationem hæc est ratio, qua rursum interdicto cibo, & observato præcepto primordiale iam delictum expiaretur, ut homo per eamdem materiam causæ Deo satisfaciat, per quam offenderat*. S. Cyprianus serm. de lapsis sub finem inquit: *Iram, & offensam eius ieiuniis, fletibus, planctibus, sicut monet ipse, placemus*. S. Basilius *orat.* I. *de ieiunio* hæc habet: *In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam: sed pœnitentia sine ieiunio otiosa, & infructifera est: per ieiunium satisfactio Deo*. Neque solam satisfaciendi, sed & merendi vim indiscriminatim Patres ieiunio adiudicant.

VII. Sanctus Augustinus *serm.* LXV. *de temp. edit. Lov.* qui est secundus *dom.* I. *Quadrag.* hæc scribit: *Quantum sit ergo bonum ieiunii, brevi sermone, exemplis additis, differamus. Moyses primus, quadraginta diebus, ac noctibus cum ieiunasset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetraverunt unius hominis ieiunia quod totius populi saturitas desperaverat. Advertamus ergo quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum, & pulmones epulis æstuantes. Moyses ergo, qui ieiunavit, Deum vidit; populus, quia manducavit, & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse, & Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam quamdiu ieiunavit servans mandatum, in paradiso fuit; ubi vero comedit, eiectus est de paradiso. Et, qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso cognovit uxorem. Semper enim iuncta est saturitati lascivia. Vicina sibi sunt venter, & genitalia; & pro membrorum ordine ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergo nos de paradiso cibus, reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergo quid sanctus Moyses meruit ieiunando;*

deinde & cuncta videamus. Sancto Eliae ieiunanti etiam elementa famulata sunt. Hic denique tribus annis, & sex mensibus caelum clausit .... Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes .... Videte quanta sit ieiuniorum virtus, ut id facere ieiunia valeant quod Apostoli nequiverant. Sanctus Leo *serm.* I. de ieiunio septimi mensis inquit: *Ut per humilitatem ieiunii contra omnes hostes nostros divinum mereamur auxilium*. Sanctus Ioannes Chrysostomus *serm.* I. de ieiunio ait: *Ieiuna, quia peccasti; ieiuna, ut non pecces; ieiuna, ut accipias; ieiuna, ut permaneant quae accepisti*. Sanctus Ambrosius *epist.* LXXXII. ad Ecclesiam Vercellensem inquit: *Qui sunt hi praeceptores novi, qui meritum excludunt ieiunii?* Innumeros alios Patres brevitatis gratia omitto.

VIII. Respondent uno ore Lutherani, & Calvinistae, Patres antiquos rhetoricis exaggerationibus longius quam par fuerat, provectos esse, & a veritate discessisse, cum de ieiuniis locuti fuerunt. Calvinus *Lib. IV. Instit. cap.* XII. *§.* 19. expresse scribit, Patres semina superstitionis iecisse in suis ieiuniorum encomiis. En illius verba. *Qua in parte non in totum excusare audeo veteres, quin & superstitionis quaedam semina iecerint, & occasionem praebuerint tyrannidi, quae postea exorta est. Occurrunt quidem interdum sanae, & prudentes de ieiunio sententiae; sed postea occurrunt subinde immodicae ieiunii laudes, quae ipsum inter praecipuas virtutes extollunt*. Quis ferat istorum hominum audaciam? Anne omnes Patres rhetorica amplificatione superstitiosum ritum docent? Anne omnes a veritatis semita aberrarunt? Plus ne auctoritatis uni Calvino quam omnibus Patribus tribuendum erit? Quid verisimilius est, Patres Apostolis proximos, an Lutheranos, & Calvinistas a veritate exorbitasse? Sed quid diutius immoror in tam vanis commentis profligandis?

IX. Obiiciunt plura sacrae Scripturae testimonia, quibus probare contendunt, ieiunia non esse Deo grata. Isaias enim ait cap. LVIII. *Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis* &c. Et Hieremias *cap.* XIV. inquit: *Cum ieiunaverint, non exaudiam preces eorum*. Similia habentur *Zach. cap.* VII. aliisque in locis sacrorum Librorum. Respondetur, solos haereticos, quorum proprium est meridianae luci tenebras offundere, & omnia carpere, posse eiusmodi textus opponere. Nam manifestum est, locis laudatis improbari ieiunia illorum qui pravo corde machinantur malum, qui, dum corpora ieiuniis comprimunt, animam sceleribus contaminant. *Ecce* (inquit Isaias loc. cit.) *in die ieiunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis: ecce ad contentiones, & lites ieiunatis, & percutitis pugno impie*. Nonne Deus saepissime sacrificia, holocautomata, calendas, & festa Iudaeorum se odio habere testatur? Anne inde inferendum, sacrificia ad cultum divinum minime pertinere, vel meritoria non esse? Ieiunia itaque, & sacrificia, aliaque opera suapte natura sancta,

cta, quæ offeruntur ab impiis, quæve animo iniquo profanantur, & inquinantur, Deus execratur; secus sacrificia, & ieiunia quæ pii fideles corde contrito, & animo humili illi offerunt. Sæpius iam dictum fuit, tum ieiunia nostra merito digna esse, cum in Deum pio & puro corde referuntur. Quæ ex Patribus opponunt, nullius sunt momenti. Docent enim Patres, a vitiis abstinentiam optimum esse ieiunium, quod Catholici omnes fatentur. Ut autem facilius coercere homines possint sensus suos, & peccata vitare, ieiunia suadentur, & statis temporibus ab Ecclesia imperantur: quoniam ad id assequendum apta sunt instrumenta.

CAPUT V.

De ieiunio Quadragesimæ: de illius varietate, & de caussis institutionis eiusdem.

I. SAcrum quadragesimale ieiunium, tamquam superstitiosum inventum, improbat Calvinus Lib. IV. Instit. cap. XII. §. 20. *Et tunc passim invaluerat superstitiosa Quadragesimæ observatio: quia & vulgus eximium aliquod obsequium Deo se in ea præstare existimabat; & Pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione, cum planum sit non ideo ieiunasse Christum, ut aliis exemplum præberet . . . . Mirum est tam crassam hallucinationem hominibus acuti iudicii obrepere potuisse*. Calvino accedunt omnes Lutherani, & Calvinistæ, qui, quemadmodum cælibatum, ita & ieiunia de medio sustulerunt. Quia, inquit Augustinus, *venter, & genitalia sibi vicina sunt*. Quapropter qui veneri indulget, ventrem repleat oportet: quia, subdit idem S. Doctor, *pro membrorum ordine ordo quoque vitiorum* existit. Sed ad rem.

II. Ecclesia catholica docet, ieiunium quadragesimale ab ipsis Apostolis institutum fuisse, & non intercisa temporum serie a fidelibus observatum semper esse. Quod evincitur in primis celebri illo divi Augustini testimonio *Lib. IV.* adversus Donatistas cap. XXIV. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur*. Institutio autem ieiunii quadragesimalis neque in Scripturis, neque in Conciliis primum facta legitur. Illius ergo origo ab Apostolis ipsis repetenda est. Primum generale Concilium in Ecclesia celebratum, fuit Nicænum I. Hoc autem Concilium ieiunii quadragesimalis, tamquam priori tempore instituti, meminit can. V. *Concilia vero celebrentur, unum quidem ante Quadragesimam Paschæ, ut, omni dissensione sublata, munus offeratur Deo purissimum. Secundum vero circa tempus autumni*. Quod confirmatur ex iis quæ de controversia celebrandi Pascha-

tis, sub Victore Papa, & Alexandro Severo exorta, narrat Eusebius Hist. Lib. V. cap. XXIII. *Omnes per Asiam Ecclesiæ, vetusta quadam traditione nixæ, quarta decima luna salutaris Paschæ festum diem celebrandum esse censebant . . . . Cum tamen reliquæ totius orbis Ecclesiæ alio more uterentur, qui ex Apostolorum traditione profectus etiamnum servatur, ut scilicet non alio quam resurrectionis dominicæ die, ieiunia solvi liceat*. Hoc ipsum colligitur ex Epistola Imperatoris Constantini Magni data Ecclesiis, quam refert Eusebius Lib. III. de Vita Const. cap. XVIII. edit. Val. *Consideret, quæso* (inquit) *vestræ sanctitatis solertia, quam grave sit, & indecorum iisdem diebus alios quidem ieiuniis intentos esse, alios vero convivia celebrare; & post dies Paschæ, alios quidem in festivitatibus, & animorum remissione versari, alios vero definitis vacare ieiuniis*. Præivit ergo Nicæno Concilio ieiunii quadragesimalis institutio. Concilia, Nicæno proxima, ieiunii item Quadragesimæ meminerunt. Gangrense celebratum anno 324. *can.* XIX. anathematis pœnæ eos subiicit qui sub specie sanctioris vitæ ieiunia Ecclesiæ communia solvunt. *Si quis eorum qui continentiæ student, absque necessitate corporea, tradita in commune ieiunia, & ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogitationis impulsus; anathema sit*. Concilium vero Laodicense anno 364. plures canones edidit pro observantia ieiunii Quadragesimæ. *Can.* XLIX. ait: *Non oportet in Quadragesima panem offerri, nisi sabbato, & solis dominicis*: & can. LII. *Non oportet in Quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare*. Posteriorum Conciliorum textus recensere non vacat, quoniam pervii sunt.

III. Veteres Patres, tum Græci, tum Latini, nemine excepto, Quadragesimæ mentionem fecerunt. Quare superfluum est singillatim eorum testimonia recensere. Unum vel alterum proferre sufficiat. Origenes viris apostolicis proximus hom. X. in Lev. *Nec hoc*, inquit, *ideo dicimus, ut abstinentiæ christianæ frena laxemus. Habemus enim Quadragesimæ dies ieiunio consecratos*. Athanasius epistola ad Orthodoxos ait: *Vidisses Presbyteros, & laicos in ius trahi, virgines a cœtu suo divulsas ad tribunal Cæsaris raptari, & in carcerem coniici: alios fisco addici, alios flagellis cædi, panes sacrificiorum ministris, & virginibus interdici. Hæc autem sub Pascha in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiuniis dediti erant*. Quinimmo plures ex Patribus docent, ab ipso Domino indictum fuisse Quadragesimæ ieiunium, sin verbo, exemplo saltem; atque Apostolos ex Spiritus sancti peculiari inspiratione illud instituisse.

IV. Obiiciunt auctoritatem Cassiani, qui *collat.* XXI. *cap.* XXX. hæc habet. *Sciendum sane, hanc observantiam Quadragesimæ, quamdiu Ecclesiæ illius primitivæ perfectio inviolata permansit, penitus non fuisse. Non enim præcepti huius necessitate, nec quasi legali sanctione constricti, arctissimis ieiuniorum terminis claudebantur qui totum anni spatium æquali ieiunio concludebant* &c. Respondetur primum, hanc Cassiani nar-

narrationem evertere opiniones Lutheranorum, & Calvinistarum. Quandoquidem, non modo quadraginta dies, sed totum annum, Cassiano teste, ieiunabant primi Christiani. Favet ne Cassianus Lutheranis, qui vel ipsa Quadragesima ieiunandum pernegant? Secundo dicimus, salvo obsequio quod Cassiano viro contemplationi addicto debetur, falsum esse primos Christianos per totum annum ieiunasse: ex nullo siquidem antiquitatis monumento id colligi potest. Oppositum aperte docent omnes Patres. Tandem Cassianus asserit, omnium Sacerdotum consensu legem servandi ieiunium conditam fuisse: *Id tunc universis Sacerdotibus placuit ut homines . . . ad opus sanctum canonica ieiuniorum indictione revocarent, & veluti legalium decimarum necessitate compellerent*. Ex Cassiano itaque habetur, primos Christianos, qui divino amore flagrabant, libera electione ieiunasse; defervescente vero caritatis ardore, temporis tractu, ex imperio omnium Sacerdotum quadragesimale ieiunium observasse posteriorum saeculorum fideles. Quid autem heinc colligere Reformati valeant ad fovendam suam intemperantiam, ventrisque studium, sane non video.

V. Ad varietatem Quadragesimae quod spectat, priusquam diversam Catholicorum consuetudinem patefacio, ostendam fas est discrimen quod Catholicos inter & haereticos in quadragesimalis ieiunii observantia intercedebat. Non modo Catholici vel ipsis primis Ecclesiae saeculis, sed & haereticorum plures, quadragesimalia ieiunia observabant. Montanistae singulis annis tribus Quadragesimis corpora sua macerabant, illusionibus Montani decepti. Catholici autem apostolica traditione instructi unam ieiunabant Quadragesimam, ut testatur Hieronymus epistola ad Marcellam: *Nos unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus. Illi* [Montanistae] *tres in anno faciunt Quadragesimas, quasi tres passi sint Salvatores*.

VI. Unam itaque Quadragesimam ieiunasse a primordiis Ecclesiae Catholicos certum est. Nomine autem Quadragesimae recentes haeretici, non quadraginta, vel prope quadraginta, nimirum triginta sex dies intelligi volunt; sed contendunt, primos Christianos ieiunio vel quadraginta horarum, aut unius, vel trium dierum Quadragesimam hanc implevisse: idque auctoritate quorumdam Patrum evincere conantur, quibus assentitur Launoius. Verum Catholici communi assensione docent, in Ecclesia catholica ieiunium quadragesimale, seu paschale semper fuisse dierum quadraginta, aut prope quadraginta, nempe triginta sex. Idque constat ex omnibus Patribus, qui ieiunium antipaschale explicantes ad quadraginta dierum spatium illud extendunt. Anne ieiunium unius, vel alterius diei quadragesimale vocassent? Anne Patres omnes asseruissent, Catholicos Quadragesimam ieiunare ad exemplum Moysis, Eliae, & Christi; nisi quadraginta dies, quemadmodum illi, ieiunassent? Quod vero Ambrosius, Mediolanensis Ecclesiae consuetudi-

nem indicans, scribat, Quadragesimam quadraginta duos dies continere, a quibus subductis dominicis, in quibus non ieiunatur, remanent triginta sex; nil officit communi universalis Ecclesiæ consuetudini ieiunandi quadraginta dies.

VII. Obiiciunt Irenæum apud Eusebium *Lib. V.* hæc scribentem: *Illi quidem se putant unum diem ieiunare debere, illi duos, illi etiam plures, illi quadraginta d iurnas horas, & nocturnas commensurant suum diem.* Respondetur, Irenæum loqui de continuatione ieiunii in ipsa Quadragesima absque omni cibo; idest, aliqui u num alii duos, alii quadraginta horas transigebant, quin aliquid cibi sumerent. Hic est genuinus illorum verborum sensus. Quis enim sanæ mentis unius diei ieiunium Quadragesimæ nomine exprimeret? Quid plura? Hanc ipsam abstinentiam, seu diversitatem abstinendi a cibo duobus diebus in Quadragesima, seu in magna Quadragesimæ hebdomade, in qua severius observabatur ieiunium, improbat ipse Irenæus apud eumdem Eusebium. *Hæc varietas* (inquit) *in observando ieiunio non nunc primum nata est, sed multo ante apud maiores nostros cœpit, qui negligentius, ut verisimile est, præsidentes, ex simplicitate, ac ex imperitia ortam consuetudinem posteris tradiderunt*. Ex quibus Irenæi verbis colligitur, & ieiunium observatum fuisse a maioribus suis, & abusum ex præsidentium negligentiam in quosdam irrepsisse.

VIII. Obiiciunt, divum Basilium docuisse, dies quinque tantum modo ieiunandum esse; Socratem scribere, Romanos tres dumtaxat hebdomades ieiunasse suo tempore; & Ambrosium narrare, Christianos non quadraginta, sed quinquaginta dies, & contra alios triginta tantum dies solitos fuisse ieiunare. Respondetur, divum Basilium cuiusque hebdomadis quinque dies numerare, eo quod Græci sabbatis, & dominicis diebus ieiunium solvebant, quibus detractis, quinque supersunt dies. Idque constat ex ipso Basilio, qui ad ieiunium quadraginta dierum efficacibus adhortationibus populum excitabat. Ad Socratem quod attinet, alii respondent, nullam eidem, Novatianorum hæresi inquinato, fidem adhibendam esse: alii dicunt, textum Socratis corruptum esse. Ut ut sit de Socratis textu, sanctus Leo Socrati coævus, qui eodem tempore Romanam Sedem tenebat, conceptis verbis in suis sermonibus docet, Romanos quadraginta dies ieiunasse. Legantur sermones III. IV. V. & VI. Idem adfirmant Hieronymus, & Chrysologus. Maior ne fides habenda Socrati, Græco, Novatiano, Aeriano, Romaque distanti, quam D. Leoni Romæ degenti? Ad ultimum respondetur, Ambrosium quinquaginta dies numerare respectu illorum qui more Græcorum sabbati diebus non ieiunabant. Heinc detractis sabbatis, & una addita hebdomada conficitur numerus quadraginta dierum.

IX. Solet inquiri, quo die inceperit, quove desierit quadragesimale ieiunium. Respondeo verisimilius esse, illud cœpisse feria secunda consequente dominicam,

quæ

quæ dicitur Quinquagesimæ, desiisse vero sabbato præcedente hebdomadam sanctam. Hæc siquidem hebdomada intra dies quadraginta non computabatur; sed recolendæ dominicæ passioni deputata erat: eamque transigebant fideles ieiunio severiori, in quo xerophagiis, idest pane, sale, & aqua vescebantur. Quod demonstrari potest ex *Libro V. constitutionum*, quæ dicuntur Apostolicæ *cap.* XII. ubi, postquam præcipitur *servandum esse ieiunium Quadragesimæ*, subditur: *Celebretur vero ieiunium hoc ante ieiunium Paschæ, incipiens quidem a secunda feria, desinens vero in sextam. Deinde, dimisso ieiunio, incipite sanctam hebdomadam Paschæ, ieiunateque omnes cum timore.* Idipsum indicat Epiphanius in Doctrina compendiaria. Nec solum apud Græcos, sed etiam apud Latinos consuetudo ista obtinuisse videtur, ut S. Augustinus *epist.* CXIX. *edit. Lov.* & S. Leo *serm.* V. de Quadragesima innuere videntur. Quod testimonio Rabani Mauri confirmatur. Hic enim *Lib. II de Inst. Cler. cap.* XXXIV. inquit: *Notandum tamen est, quod a Quinquagesima ieiunium incipere apud Romanos, Thelesphorus sæpe memoratus Papa constituit, ut per septem hebdomadas ante Pascha corpus ieiuniis castigemus, qui alias septem post Pascha usque ad Pentecostem in lætitia a ieiuniis relaxare volumus.* Obiter hic advertere lubet adversus Samuelem Basnagium, aliosque dictos reformatos, Thelesphorum Papam minime instituisse ieiunium quadragesimale; sed institutum ab Apostolis ieiunium contra gliscentes in dies abusus confirmasse. Mos incipiendi quadragesimale ieiunium a feria secunda adhuc obtinet apud multos Religiosos, potissimum apud Prædicatores. Post Thelesphorum Pontificem consuetudo hæc vicissitudinibus subiecta fuit. Siquidem initium quadragesimalis ieiunii duci cœpit a feria secunda post dominicam quæ prima appellatur Quadragesimæ usque ad Pascha; & hebdomada sancta intra ieiunium quadragesimale computata fuit. Ex præcedenti vero septimana, quæ nuncupatur Quinquagesimæ, retenti sunt quatuor dies, additique ad subsequentes. Quo tempore præciso hæc additio facta fuerit, incertum. Esse valde antiquam, maxime in Ecclesia Latina, compertum est ex Alcuino in *Libro de officiis ecclesiasticis cap.* VII. & ex Micrologo, Ruperto, ac Gratiano de *consec. dist.* V. *can. Quadrag.* Ex his quæ hucusque dicta sunt, colliges, ieiunium, quod a Patribus pluribus antipaschale nuncupabatur, aliquando pro ieiunio maiori, seu sanctæ hebdomadæ, quod severius, ut dictum est, servabatur, neque solvebatur nisi die sequenti ad galli cantum, vel post biduum, aut triduum; aliquando pro ipso quadragesimali acceptum fuisse. Nunc nullo modo, neque in numero dierum, neque in forma illud servandi, a communi quadragesimali distinguitur. Colliges quoque, nunc Quadragesimam proprie incipere prima dominica Quadragesimæ. Solum enim post dominicam solvitur ieiunium ad vesperum, qui anticipatur, ut quid antiqui moris supersit. Quatuor autem diebus præcedentibus primam dominicam ieiunium solvitur ad nonam.

X.

X. Plures assignantur caussæ cur institutum fuerit ieiunium quadragesimale: Septem præcipue recensentur. Prima, ut impleretur illud Christi Domini apud Matthæum cap. IX. *Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt*: ad quæ verba alludit Tertullianus Lib. de ieiunio cap. II. *Certe in Evangelio illos dies ieiuniis determinatos putant in quibus ablatus est sponsus: & hos esse iam solos legitimos ieiuniorum Christianorum*. Secunda, ut fideles ad maxima passionis, & Resurrectionis dominicæ mysteria celebranda præparentur ieiuniis, precibus, & eleemosynis, ut inquit S. Leo ser. X. de Quadrag. *Cognoscimus ad celebrandum Paschæ diem merito nos quadraginta dierum ieiunio præparari, ut digni possimus divinis interesse mysteriis*. Tertia, ut Christianorum animæ, peccatorum sordibus expiatis, ieiuniorumque severitate castigatis corporibus, dignæ constituantur manducandi sacrum Christi corpus, ut inquit D. Hieronymus in cap. III. Ioan. *Dominus missus ad prædicationem mundi ieiunat quadraginta dies; & hereditatem nobis ieiunii derelinquens, ad esum corporis sui sub hoc numero nostras animas præparat*. Quarta, ut pensum aliquod Christiani divinæ iustitiæ solvant pro offensis illi irrogatis totius anni cursu. *Ideo* (inquit S. Leo ser. IV.) *magna divinæ institutionis salubritate provisum est, ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent*. Quinta, ut per abstinentiam quadragesimalem decimas vitæ nostræ Domino offeramus. Siquidem dierum totius anni decima pars sunt dies triginta sex, qui proprie, ut dictum est, constituunt ieiunium quadragesimale. Sic Gregorius Magnus *homil.* XVI. *in Evang.* inquit: *Ita offerre contendimus Deo decimas dierum .... ieiunium quadragesimale est decima totius anni*. Sexta, ut Christiani Redemptoris sui, sanctorumque Prophetarum Moysis, & Eliæ ieiunia quadraginta dierum, sin omnino, saltem ex parte imitarentur; sicut ait Chrysostomus hom. I. in Gen. *Dominus noster Iesus Christus & ipse quadraginta dierum ieiunio declarato, sic certamen contra diabolum aggressus est, omnibus nobis exemplum dans, ut per illud armemur, & ex illo robur sumamus*. Septima, ut Christiani, non solum pro semetipsis, sed etiam pro catechumenis, qui olim sabbato paschali baptizari solebant, efficacius orent. Quam rationem tradit S. Ambrosius *serm.* LVII.

C A-

CAPUT VI.

De ieiuniis quatuor temporum, feriarum quartæ, sextæ, & sabbati, Adventus, stationum, vigiliarum, rogationum, & de ieiuniis infra annum, ac de diebus quibus ieiunare non licet.

I. Quemadmodum ieiunium quadragesimale ab Apostolis institutum fuisse negant Lutherani, & Calvinistæ; sic ieiunia quatuor temporum longe post ætatem Apostolorum pontificia auctoritate invecta esse, pugnacissime defendunt, maxime Dallæus, & novissime Samuel Basnagius in suis annalibus politico-ecclesiasticis ad annum 219. num. 8. Communis tamen Catholicorum sententia originem ieiuniorum, quæ quatuor anni temporibus in Ecclesia catholica observantur, ab Apostolis repetit. Quod probatur in primis ex Actis Apostolorum cap. XXVII. *Multo autem tempore peracto, & cum iam non esset tuta navigatio, eo quod & ieiunium iam præteriisset, consolabatur eos Paulus.* Quibus verbis loqui videtur de ieiunio hiemali, seu decimi mensis, quo quidem tempore navigatio tuta esse non solet. Deinde S. Leo, diligentissimus traditionum apostolicarum investigator, apertissime docet, ieiunium istud ab Apostolis institutum fuisse serm. VII. *Apostolica* (inquit) *institutio, dilectissimi, quæ Dominum nostrum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum noverat, ut legem non solveret, sed impleret.... Quod igitur ex veteris prædicatione doctrinæ purificationem animarum, corporumque nostrorum ieiunium septimi mensis assumimus; non legalibus nos oneribus subiicimus, sed utilitatem continentiæ, quæ Christi Evangelio servit, amplectimur.* Et sermone VIII. *Huius observantiæ utilitas, dilectissimi, in ecclesiasticis præcipue est constituta ieiuniis, quæ ex doctrina Spiritus sancti ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hiemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus.* Hæc sane sunt ieiunia, de quibus in præsentia agimus. Subditque S. Pontifex *ser.* VII. ab universa Ecclesia hæc ieiunia celebrari. Fallitur ergo Dallæus, cum asserit, hæc ieiunia in sola Romana Ecclesia tempore sancti Leonis observata fuisse.

II. Aliquam tamen circa tempus observandi eiusmodi ieiunia fuisse varietatem, ultro concedunt Catholici; immo & circa numerum. Nam primum trium temporum ieiunium servabatur; deinde quartum decreto Callisti additum est, ut observat Bellarminus *Lib. II. de bon. oper. cap.* XIX. Quod ad tempus attinet, primum ieiunium vernum sub initium mensis martii celebrabatur, nullo habito ad Quadra-

dragesimam respectu. Secundum ieiunium celebrabant secunda hebdomada quarti mensis, nempe iunii. Tertium tertia hebdomada septimi mensis, idest septembris. Quartum tertia hebdomada decembris, ut colligitur ex Concilio Moguntino, anno 813. celebrato. Communius tamen celebrata fuerunt hæc quatuor ieiunia iis temporibus quibus nunc peraguntur: nimirum primum in prima hebdomada Quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes, tertium in tertia hebdomada septembris, & quartum in tertia hebdomada decembris. Quem ordinem describunt S. Leo, & Gelasius primus: & hic ordo etiamnum servatur in Romana catholica Ecclesia. Ex hac varietate inferimus, probabile satis esse, Apostolos sub præcepto non imposuisse ista ieiunia, sed sub consilio. Si enim fuissent sub præcepto imposita, maior certe extitisset in eorum observantia similitudo. Consuetudo tamen temporis cursu vim legis obtinuit: & deinde propter fidelium negligentiam præcepta addita a summis Pontificibus fuerunt. Quod vero in Ecclesia Romana antiquissimo tempore sub præcepto ieiunia ista servarentur, constare potest ex tot sermonibus sancti Leonis, de his ieiuniis recitatis.

III. Caussæ instituendi eiusmodi ieiunia recensentur a S. Leone *ser.* VI. *de ieiun. septimi mensis*. Prima est, ne Christiani in moralium virtutum exercitatione Iudæis palmam cederent. Ieiunabant autem Iudæi quatuor anni temporibus, nempe mense quarto, quinto, septimo, & decimo: quorum ieiuniorum meminit Zacharias Propheta cap. VIII. *Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi mensis erit domui Iuda in gaudium*. Secunda, ut Ecclesia Deo preces offerat pro copiosis terræ frugibus, & pro ministrorum ordinationibus. Præfatis enim temporibus sacri Ordines conferuntur. Tertia, ut nullum sit anni tempus a ieiuniis vacuum; sed quemadmodum sunt quatuor anni partes, ita essent in earum singulis stata ieiunia; & sicuti quælibet pars tres complectitur menses, similiter quodlibet ieiunium tribus diebus perageretur.

IV. Ieiunium quartæ, & sextæ feriæ antiquissimum fuisse in Ecclesia, fatetur vel ipse Samuel Basnagius in suis memoratis annalibus ad annum 207. *num.* 3. inquiens: *Multum sibi vetustatis assumere ieiunia mercurii, & veneris, documento est Clemens Alexandrinus, qui de gnostico suo scriptum reliquit: Novit ipse ieiunii quoque ænigmata horum dierum, quarti, inquam, & sexti*. Negat tamen ab Apostolis originem ducere. Idemque adfirmat Dallæus eiusdem sectæ. Ceterum ieiunium istud sub ipsis Apostolis cœpisse, & ab iisdem institutum fuisse, monumentis satis validis evincitur. Et in primis id constat ex decretis primitivæ Ecclesiæ, quæ Apostolis ipsis adiudicantur sub nomine Canonum Apostolorum. Canon LXIX. hæc continet: *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor sanctam Paschæ Quadragesimam non ieiunat, vel quartam diem, vel parasceven.... deponatur; si laicus sit, segregetur*. Clarius hæc confirmat Auctor apostolicarum

Con-

Conſtitutionum *Lib. V. cap.* xv. Epiphanius in doctrina compendiaria, Hermas *Lib. III.* Origenes hom. x. in Levit. *Habemus* (inquit) *quartam, & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolemniter ieiunamus.*

V. Cauſſam inſtituendi hæc duo ieiunia prodit Epiphanius in doctrina compendiaria *num.* 22. Eaque eſt dominica Paſſio, quæ feria quarta incepit, & feria ſexta conſummata fuit. Die ſiquidem mercurii & Iudas de prodendo Chriſto cum Iudæis convenit, & Iudæi eodem die conſilium de illius interfectione inierunt. Feria autem ſexta crucifixus eſt. *Quarta, ſextaque feria ieiunium ad horam uſque nonam indictum, propterea quod quarta feria comprehenſus eſt Dominus, & ſexta in crucem ſublatus.*

VI. Iſtud autem ieiunium non præcepti, ſed conſilii fuit. Si enim per totum annum vi legis ieiunaſſent fideles, ſuperflua fuiſſent ieiunia quatuor temporum, quæ iiſdem diebus peraguntur. Probabile tamen eſt, abſtinentiam a carnibus fuiſſe ſub præcepto, prout colligitur ex canone Apoſtolorum, ſecus ieiunium, ſeu unicam comeſtionem. In Eccleſia autem Latina, ſeu occidentali, paullatim in deſuetudinem abiit; & conſuetudo obtinuit abſtinendi a carnibus die ſabbati.

VII. Ieiunium ſabbati, veluti Chriſtianis incongruum, improbant Græci, improperabantque Eccleſiæ Latinæ, quod illud obſervaret. Suam opinionem confirmabant ex *Canone* lxvi. Apoſtolorum, ex *Lib. VII.* conſtitutionum, quæ dicuntur Apoſtolicæ, & ex pſeudoepiſtola Ignatii ad Philippenſes, & demum ex Concilio Trullano, Quiniſexto ab ipſis nuncupato. Inter ipſos Latinos Patres aliqua de hoc diſſenſio fuit. Sanctus Innocentius I. congruum iudicavit iſtud ieiunium. S. Ambroſius, & S. Auguſtinus congruentius cenſuerunt ab hoc ieiunio abſtinendum: hortabantur tamen ut quiſque ſuæ patriæ conſuetudinem obſervaret. Tempus inſtitutionis huius ieiunii incertum eſt. Antiquum tamen fuiſſe, ex recitato diſſidio colligitur; & præcipue ex Innocentio I. qui teſtatur hoc ieiunium in Eccleſia Romana obſervari, ſiletque tempus inſtitutionis. Hanc vero in confirmationem iſtius ieiunii rationem affert, nimirum quod, quemadmodum univerſa Eccleſia, tum Græca, tum Latina, ieiunat ſabbato ſanctæ hebdomadæ antepaſchalis propter Chriſti ſepulturam, & Apoſtolorum triſtitiam; ſic conſentaneum videtur, ieiunari poſſe ſingulis totius anni ſabbatis. Ad ea vero quæ ſupra oppoſita ſunt, reſpondetur, omiſſa diſcuſſione monumentorum, prohibitum fuiſſe ieiunium ſabbati in deteſtationem hæreticorum, ſcilicet Marcionitarum, & Simonianorum, qui negabant Deum verum eſſe illum qui hunc mundum creavit, quievitque die ſeptimo, ac idcirco ieiunabant die dominico, & die ſabbati, ne viderentur cultum offerre Deo Iudæorum, quem non agnoſcebant ut verum Deum univerſi creatorem; ſed alium viſibilem Deum venerabantur a ſeipſis confictum.

VIII. Obiicies, Phariſæos ieiunaſſe bis in ſabbato; ideſt in hebdomada, iuxta

illud.

illud, *Ieiuno bis in sabbato*; bis quoque in hebdomada Paganos, & quosdam hæreticos ieiunium servasse. Ergo, ne Catholici similes illis appareant, biduum in hebdomada ieiunium peragere minime debent. Respondetur, consequentiam esse falsam. Nec enim id omne quod hæretici, vel Pagani agunt, malum est. Quin plura rationi consona operantur; plura quæ pietatis & virtutis præferunt speciem Anne ab eleemosynis abstinendum, a patientia, a iustitia, & ab innumeris aliis officiis, propterea quod eadem præstant Pagani, vel hæretici? Præterquamquod Pharisæi ieiunabant feriis secunda, & quinta, ut refert Epiphanius *hæresi* XVI. Pagani, aliique hæretici ieiunabant die solis, nempe dominica, & die lunæ.

IX. Ieiunium, quod vocatur Adventus, seu quo celebratur visibilis adventus Verbi Incarnati, perantiquum fuisse in Ecclesia Romana, certum est. Obscura tamen illius primordia. Primus qui eiusdem mentionem fecit, fuit Perpetuus Episcopus Turonensis, ut testatur Gregorius Turonensis *Lib. X. hist. Francor.* Perpetuus autem florebat circa dimidium sæculi V. Istius quoque ieiunii meminerunt Concilium Turonense, habitum anno 565. can. XVIII. Concilium Matisconense, eodem labente sæculo celebratum. Sub initium a Monachis observatum fuit singulis diebus hocce ieiunium a festo S. Martini usque ad Natale Domini; a laicis vero ter in hebdomada. Temporis deinceps tractu, nulla præcipiente lege, sed solo devotionis fervore prævalente, laici ipsi singulis diebus ieiunare cœperunt in quibusdam provinciis, præcipue in Gallia; ut colligitur ex Capitularibus Caroli Magni in quibus *cap.* CLXXXVII. hæc habentur. *Insuper admoneant Sacerdotes, ut legitima tria ieiunia in anno agantur; idest quadraginta dies ante Nativitatem Domini, & quadraginta dies ante Pascha, ubi decimas anni solvimus, & post Pentecosten quadraginta dies. Quamquam enim nonnulla ex his canonica priventur auctoritate; nobis tamen omnibus simul propter consuetudinem plebis, & parentum nostrorum morem, hæc observare convenit.* In Ecclesia pariter Romana hanc obtinuisse consuetudinem, testatur Nicolaus I. in epistola data ad consulta Bulgarorum, in qua capite IV. narrat, Romanam Ecclesiam eiusmodi ieiunia ab antiquo tempore servare. Hanc ipsam disciplinam floruisse in Romana Ecclesia confirmat Petrus Damianus, qui claruit circa dimidium sæculi XI. *Lib. VI. epist.* XXXV. Collapsam porro fuisse in Romana Ecclesia disciplinam hanc posterioribus ætatibus, colligitur ex iis quæ scribit Auctor vitæ Urbani V. apud Raynaldum ad annum 1370. *num.* 21. Rodulphus Tungrensis in *Libro de observat. Canonum proposit.* XVI. distinguit adventuale ieiunium Ambrosianum a Romano: aitque illud sex septimanis concludi, & inchoari post festum S. Martini; hoc vero incipere dumtaxat dominica post festum S. Catharinæ. Istius ieiunii observantia penes Monachos, aliosque sacrorum Ordinum Regulares numquam intercisa fuit, cum hoc solo discrimine, quod eorum aliqui illud auspicantur a festo S. Martini, alii a festo omnium Sanctorum, alii a

festo

feſto S. Catharinæ, alii a dominica propinquiore ſancti Andreæ Apoſtoli feſto. Et hæc dominica prima adventus ab Eccleſia Romana nunc appellatur. Numquam fuit aliquod præceptum univerſale iſtius ieiunii. Quare ii Regulares qui vi propriæ Regulæ, aut conſtitutionum ad illud ſub culpa non obligantur, ut ſunt Prædicatores, non peccant mortaliter illud tranſgredientes. Quoniam illud obſervant vi illius conſuetudinis, quæ olim penes omnes vigebat, & ad culpam non obligabat: & aliunde conſtitutiones culpæ pœnam non appoſuerunt. Secus dicendum de iis quos propria Regula ſub culpa ad illius obſervantiam obſtringit.

X. De ſtationibus, earumque ieiunio varie Auctores loquuntur. Onuphrius in *Libello de ſtationibus* ait, ſtationes nil aliud ſignificare quam ſtantium in hac vel illa Baſilica precationes. Dallæus *Lib. IV. de ieiun. cap.* v. ſtationem ab oratione dictam exiſtimat. Alii ſtationem a ſtando appellatam autumant, eo quod diebus dominicis fiebat, quibus Chriſtiani ſtantes orabant. Sed, his, aliiſque dicendi modis prætermiſſis, dicimus ſtationem a militari vocabulo derivatam eſſe. Quoniam excubiæ (vulgo *ſentinella*) militum ſtationes dicebantur. Livius Decad. IV. Lib. VIII. *Intra vallum momento temporis compelluntur, ſtationibus tamen firmis, ad ipſos aditus portarum relictis*. Quare, ſicut militares ſtationes, ſeu vigiliæ immotæ conſiſtunt in caſtris; ita fideles in Eccleſiarum caſtris orantes immoti ſtabant. Heinc Bellarminus *Lib. II. de bon. oper. cap.* xxii. inquit, ſtationem eſſe vigiliam diurnam tempore ſolemnis ieiunii. Stationem a vigilia diſtinguit, quod hæc nocte, illa die fiebat. Eamdem a ieiunio ſecernit, quod hoc noctu, & interdiu fieri poterat. Vult ergo, ſtationes eſſe ſacras excubias ieiunantium, & orantium. Et certe, ut ex Tertulliano, aliiſque Patribus colligitur, ſtationes ſecum ſemper coniuncta ieiunia, & preces habebant. Diſtinguenda tamen ſunt duo ieiuniorum genera apud antiquos: unum ſolemne, quod ad veſperam ſolvebatur, cuius generis fuit ieiunium Quadrageſimale; alterum mitius, quod ultra nonam non producebatur. Hoc ſecundum ieiunium Catholici obſervabant in ſuis ſtationibus. Non ergo ſtationes erant, ut vult Bellarminus, vigiliæ diurnæ tempore ſolemnis ieiunii tantum; cum extra tempus etiam ſolemnis ieiunii ſtationes celebrarentur, præcipue feriis quarta, & ſexta. Sic igitur melius definiri poſſunt: *Statio eſt fidelium cultus, ſeu officium, quo certis diebus ad Martyrum convenientes ſepulcra, ibique a ſolis ortu ſtantes, orationibus, adhortationibus, & ſacrarum Scripturarum lectionibus, ieiunio uſque ad horam nonam vacabant*; ut inquit Cardinalis Sfozza *Tom. de ieiunio part.* ii. *art.* 19. ex Dionyſio Petavio, qui in notis ad expoſitionem fidei Epiphanii, ſic deſcribit ſtationes: *Ego ſtationem, apud Tertullianum præſertim, religioſum illud eſſe fidelium officium arbitror, quo certis diebus ad Synaxim adeuntes, ibidem ad nonam uſque perſeverabant, ad quam inſuper ieiunia producebant*. Quia vero Montaniſtæ ſtationum ieiunia ad veſperam producebant contra Eccleſiæ diſciplinam,

nam, quæ ad nonam ieiunium iſtud ſolvebat, Tertullianus, ut ſuos defenderet Montaniſtas, Catholicos carpebat *Lib. de ieiun. cap.* I. *&* X. Collapſam hanc primitivæ Eccleſiæ de ſtationibus diſciplinam, ſub diverſa forma ab antiqua inſtauravit S. Gregorius Magnus; ſicuti ſcribit Ioannes Diaconus in vita eiuſdem Pontificis *Lib. II. cap.* XVIII. Cum vero eiuſmodi ſtationes diebus dominicis Adventus, & Quadrageſimæ conſignatæ fuerint; à ieiunio ſeiunctæ remanſerunt. Quare, ad hoc quod attinet, ſtationes noſtræ multùm differunt ab antiquis. Differunt quoque, quod in antiquis ſtationibus fideles ſimul conveniebant, & ieiuni conſiſtebant uſque ad horam nonam ſacrarum Scripturarum lectioni vacantes, divina officia celebrantes, & ſæpe etiam divinis myſteriis cooperantes; iuxta vero recentem diſciplinam fideles non ſimul omnes conveniunt, ſed diviſim, & alternatim, non à mane uſque ad nonam, ſed qualibet diei hora, non ieiuni, ſed vel ieiuni, vel pranſi, in Eccleſiis pro ſtationibus deputatis Deo preces fundunt. Stationum celebritas, tum antiqua, tum recens, libera ſemper fuit ab omni lege præcipiente.

XI. Vigiliarum diſciplina originem duxit ab exemplis tum ipſius Chriſti Domini, de quo ait Lucas cap. VI. *Erat pernoctans in oratione Dei*; tum ſuorum Apoſtolorum, maxime Pauli, de quo idem Lucas inquit Act. cap. XVI. *Media autem nocte Paulus, & Silas orantes laudabant Deum, & audiebant eos qui in cuſtodia erant*. His permoti exemplis primi Chriſtiani in pervigilio alicuius ſolemnitatis ad Martyrum ſepulcra nocte vigilantes orabant. De his Chriſtianorum vigiliis mentio fit ab ipſis profanis Scriptoribus, a Luciano in *Dialogo Philopat.* ab Ammiano Marcellino *Lib. XXVIII. hiſt.* & a Plinio iuniore *Lib. X. epiſt.* XCVII. ad Traianum Auguſtum. Plinii teſtimonium refert Tertullianus in Apologetico *cap.* II. his verbis: *Plinius enim ſecundus, cum provinciam regeret, damnatis quibuſdam Chriſtianis, quibuſdam gradu pulſis, ipſa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero faceret, conſuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum comperiſse, quam cœtus antelucanos ad canendum Chriſto, & Deo, & ad confœderandam diſciplinam*. Quamvis autem Imperatores & Præſides pagani eiuſmodi nocturnas vigilias Chriſtianis prohiberent; iſti nihilominus in ſua diſciplina perſeverabant. Ineunte ſæculo quarto, feminis vetitum fuit in cœmeteriis vigilare; ut colligitur ex Concilio Illiberitano, ubi canone XXXV. hæc habentur: *Placuit prohiberi, ne feminæ in cœmeteriis pervigilent, eo quod ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committant*. Cœmeteria loca erant ſubterranea valde obſcura, in quibus facilis erat ſcelerum perpetratio. Idcirco feminæ, non in cœmeteriis, ſed in privatis oratoriis, quæ in domibus habebant (nondum enim Chriſtianis publica templa conceſſa erant) vigilias agebant. Sanctus Auguſtinus *ſerm.* CCLII. *de temp.* Chriſtianos hortatur ad has ſacras excubias, maxime in pervigilio diei dominicæ. *A veſpera diei ſabbati uſque ad veſperam*

domi-

dominici diei sequestrati a rurali opere, & ab omni negotio, solo divino cultui vacemus. Veniat ergo, cuicumque possibile est, ad vespertinam, ac nocturnam celebrationem, & oret ibi in conventu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum. Diu in Ecclesia hæc vigiliarum disciplina obtinuit. Siquidem tertiodecimo sæculo eam in Anglia viguisse liquet ex Concilio Oxoniensi, anno 1212. sub Honorio celebrato, in quo *cap.* VIII. numerus vigiliarum statuitur. *Hæ sunt vigiliæ statutæ ad vigilandum. Vigilia Nativitatis Domini, vigilia Paschæ, vigilia Pentecostes, Litania maior, dies Rogationum, vigilia S. Ioannis Baptistæ, vigilia Apostolorum Petri, & Pauli* &c. Verum, hominum malitia latius permanante, in Concilio generali Viennensi, celebrato sub Clemente V. anno 1311. multa, & gravia delicta, quæ vigiliarum morem consequebantur, repræsentarunt Patres: eaque refert Pontifex in sua Clementina, *Gravi nimirum turbatione*, de celebr. Miss. *Nonnulli etiam* (inquit Pontifex) *tam Clerici, quam laici, præsertim in certorum festorum vigiliis, dum in Ecclesiis deberent orationi insistere, non verentur in ipsis, earumque cœmeteriis choreas facere dissolutas, & interdum canere cantilenas, ac multas insolentias perpetrare, ex quibus Ecclesiarum, & cœmeteriorum violationes, inhonesta, variaque delicta quandoque sequuntur, & ecclesiasticum plerumque perturbatur officium in divinæ maiestatis offensam, & astantium scandalum populorum.* Præcepit ergo Prælatis omnibus Pontifex summus, ut opportunis remediis tanta mala de medio tollerent. Idemque statutum fuit in pluribus Conciliis provincialibus. Non ob id tamen penitus desiit vigiliarum mos; sed diu adhuc invaluit, & ad tempora nobis proxima pervenit. Nam in Provincia Foroiuliensi sextodecimo labente sæculo vigiliarum disciplinam obtinuisse, colligitur ex Concilio Aquileiensi, sub Clemente VIII. celebrato anno 1596. in quo hæc decernuntur can. XVII. *Statuimus etiam ritum agendi vigilias, seu in Ecclesiis pernoctandi, omnino tollendum esse, ac modis omnibus ab Episcopis abolendum.* Tandem, sublatis prorsus vigiliis, remanserunt ieiunia, quæ una cum vigiliis a fidelibus observabantur. Quemadmodum enim stationibus diurnis, ita & vigiliis nocturnis coniuncta fuere ieiunia. Non ergo hæc substituta fuerunt vigiliis, ut quibusdam visum est; sed ieiunia, quæ in usu cum vigiliis erant, ad nos pervenere.

XII. Rogationes, ut ipsum nomen sonat, sunt publicæ preces, quas Græci *Litanias* vocant, quasque Patres instituerunt ad divinam implorandam misericordiam. Pervetustum volunt esse Scriptores multi illarum usum. De illis mentionem fecisse propugnant Tertullianum *Libro ad uxorem cap.* IV. verbis istis: *Si procedendum erit, numquam magis familiæ occupatio adveniat.* Renatus in notis ad hunc locum hæc scribit. *Porro processionum cæremonias antiquas esse, vel ex hoc loco colligere potes, certe non contemnendas, si cum attentione animi peragantur .... Hinc processionum, & iam inde litaniarum usum a principio apud nostros tum ex hoc Tertullia-*

ni testimonio convincimus. Verba ergo Tertulliani hunc sensum produnt: *si processionibus sit interessendum, numquam magis familiae occupatio adveniat*. Primus itaque rogationum institutor non fuit Mamercus, sive Mamertus Episcopus Viennensis; sed collapsam rogationum, sive litaniarum disciplinam ipse instauravit; ut testatur Sidonius Apollinaris Arvernensis Episcopus, qui eodem saeculo claruit, Lib. XV. epist. IV. ad Aprum. *In Urbem tamen (ni fallimur) rogationum contemplatione revocabere, quarum nobis solemnitatem primus Mamercus Pater, & Pontifex Reverendissimus exemplo, & utilissimo experimento invenit, instituit, invexit. Erant quidem prius (quod salva fidei pace dictum) vagae, tepentes, infrequentesque, si dixeris oscitabundae, supplicationes, quae saepe interpellantium prandiorum obicibus hebetebantur; maxime aut imbres, aut serenitatem deprecaturae: ad quas, ut nihil amplius dicam, figulo pariter, atque hortulano non oportuit convenire. In his autem, quas suprafatus Sacerdos & protulit pariter, & contulit, ieiunatur, oratur, psallitur, fletur*. Mamertus igitur, ut terraemotus, incendia, aliaque flagella averteret, maiori cum devotione, videlicet in ieiunio, fletu, & planctu, diebusque statutis, ante nempe Ascensionem Domini, rogationes celebrandas curavit. Haec tamen rogationum disciplina consilii, non praecepti, fuit. Varius est etiamnum illarum usus. Nam quaedam Ecclesiae eas celebrant cum triduano ieiunio, ut in Italia. Aliae cum solo ieiunio feriae quartae. Quisque vero suae Ecclesiae consuetudinem teneat.

XIII. Inter ieiunia, quae intra annum celebrare solebant primi Christiani, illud maxime memorabile est quod calendis ianuarii observabant. Dies iste Gentilibus solemnis erat. In eo opipara convivia, pinguiores victimas multiplicabant: qui designati tali die Consules erant, populi multitudine stipati Capitolium adibant, Iovi optimo maximo iniuges iuvencos mactabant, multaque aromata, & thymiamata cremabant. Erat quoque eodem die festum Iano sacrum, & festum dedicationis duorum templorum AEsculapii, & Iovis in insula Tiberina. Porro sancti Patres, ut a populo christiano quamlibet superstitionis speciem amoverent, illum ipsum diem ieiunio consecrarunt. Heinc est quod D. Ambrosius reprehendit Christianos quosdam, qui Ethnicorum superstitioni accedentes, eumdem diem in ludis, & spectaculis transigebant. *Quomodo igitur* (inquit sermone habito in calendis ianuarii) *potestis religiose Epiphaniam Domino procurare, qui iam calendas, quantum in vobis est, devotissime non celebratis? Ianus enim homo fuit unius conditor civitatis, quae Ianiculum nuncupatur, in cuius honore calendae sunt ianuariae nuncupatae: unde qui calendas ianuarii colit, peccat: quoniam homini mortuo defert divinitatis obsequium.... Ergo, fratres, omni studio Gentilium festivitatem, & ferias declinemus; ut, quando illi epulantur, & laeti sunt, tunc nos simus sobrii, atque ieiuni: quo intelligant laetitiam suam nostra abstinentia condemnari*.

XIV.

XIV. Quemadmodum sunt dies ieiunio addicti, ita sunt dies quibus ieiunare non licet, aliqua peculiari ratione inspecta. Nam absolute nullus est dies in quo ieiunium non sit laudabile. *Utinam* (inquit Hieronymus epist. XXVIII.) *omni tempore ieiunare possemus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes, & die dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus*. Nihilominus sub ipsis Apostolis consuetudo obtinuit abstinendi a ieiunio omnibus diebus dominicis, & toto tempore quod fluit a Paschate ad Pentecosten. Consuetudinem hanc magis firmarunt Eusthatiani, & Manichæi. Hi siquidem, ne lætari viderentur de Christi Resurrectione, quam veram esse negabant, & commentitiam prædicabant, dies dominicos in severo ieiunio, luctu, & planctu transigebant. Alii quoque hæretici die dominico ieiunabant in contemptum Catholicorum. Quapropter tum ob lætitiam Resurrectionis Christi, tum in detestationem istarum hæresum, Patres inhibuerunt ne die dominico, aut tempore paschali fideles ieiunium servarent. Quod adeo verum est, ut Augustinus *epist.* CXVIII. ad Casulanum asserat, scandalum fore, si quis tali die ieiunaret. *Die autem dominico* (inquit) *ieiunare scandali est magni, maxime posteaquam innotuit detestabilis, multumque fidei catholicæ, Scripturisque divinis apertissime contraria Manichæorum hæresis, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum, tamquam legitimum, constituerunt diem, per quod factum est ut ieiunium diei dominici horribilius haberetur*. Si quis tamen ex sua devotione ieiunare vellet tum diebus dominicis, tum tempore paschali; nullum peccatum perpetraret, sed actum bonum exerceret; dummodo abesset scandalum, aut contemptus consuetudinis ecclesiasticæ. Ecclesia enim illa ieiunia improbavit quæ ex superstitione, errore, aut contemptu ecclesiasticæ consuetudinis fiebant; secus illa quæ ob aliquem optimum finem, vel ad superandam aliquam tentationem, vel ad propulsandam aliquam calamitatem peragerentur. Quare, si aliqua necessitas urgeret, Episcopus posset, etiam paschali tempore, congrua ieiunia indicere.

DISSERTATIO II.

DE IEIUNIO.

SUperiore dissertatione ea expedivimus quæ Catholici communi consensione docent adversus heterodoxos circa ieiunium. Eorum errores brevi sermone, prout instituti ratio postulabat, convellimus. Illud nunc reliqui est, ut quæ circa ieiunium ipsum Catholicos inter disputantur in utramque partem, edisseram. Quod dum præstabo, methodo mihi præstitutæ insistam. Primum omnium quid evitandum sit patefaciam: siquidem censum ob oculos ponam tum propositionum quæ olim a quibusdam evangelicæ Moralis tractatoribus propugnabantur, & nunc ab Ecclesia proscriptæ sunt; tum aliarum opinionum, quæ quamvis proscriptæ nondum sint, nimiam tamen, ut nobis videtur, præferunt laxitatem: deinde regulas observandi ieiunii præscribam.

CAPUT I.

Census propositionum quæ in ieiunii materia ab Ecclesia proscriptæ fuerunt; quæque, licet non proscriptæ, nimiam produnt laxitatem.

§. I.

Propositiones de ieiunio ab Alexandro VII. summo Pontifice anno 1666. damnatæ.

I. *FRangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; puta, quia non vult se subiicere præcepto.*

2. *In die ieiunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.*

3. *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.*

4. *Excusantur absolute a præcepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.*

5. Non

5. *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.*

II. Has omnes propositiones ad examen revocabimus suis locis: quoniam licet proscriptæ fuerint; rationes tamen, quibus Auctores easdem propugnabant, universales cum sint, adhiberi solent ad alias similes propositiones defendendas, ut licitas, quæ tamen in præfatis damnatis assertionibus continentur, ut, data occasione, palam fiet.

§. II.

Census propositionum quæ ab aliquibus Auctoribus catholicis defenduntur, quæque nimis laxæ videntur.

I. „ DOrmire quis nequit, nisi sumpta vespere cœna: tenetur ne ieiunare? „ Minime. Si sufficit mane collatiunculam sumere, & vespere cœnare, tenetur ne ad id? Non tenetur. Quia nemo tenetur pervertere ordinem „ refectionis." Ita Filliucius, Escobarius *Theol. Mor. tract.* 1. *exam.* 13. *cap.* III. *num.* 67. Leander *tract.* V. *disp.* VIII. *quæst.* XXX.

2. „ Qui in die ieiunii dat operam ludo pilæ, venationi, vel tactibus venereis, „ ex intentione, ut factus impotens non ieiunet, non peccat contra præceptum „ ieiunii." Rocafull. in *praxi Theol. Moral. Tom. II. Lib. III. cap.* IX. *num.* 153. apud Dianam coord. *Tom. IV. tract.* VI. *ref.* 18. ubi ait *num.* 2. „ Hanc sententiam „ impugno, quatenus ait, dantem in die ieiunii mere voluntarie operam ludo, „ venationi, immo, quod peius est, & nimio coitui in fraudem ieiunii, ea in„ tentione ut effectus impotens, non ieiunet, non peccare ullo modo contra præ„ ceptum ieiunii, neque etiam quando apponit tale impedimentum ieiunii, cum „ illa expressa intentione, ut postea non ieiunet." Hanc sententiam docet etiam Martinus a S. Ioseph *Tom. I. Lib. II. tract.* XII. *num.* 5. & alii Casuistæ.

3. „ Dicendum nobis est, quod per se, & universaliter loquendo, feminæ quin„ quagenariæ omnino liberæ maneant a lege ieiuniorum." Leander *tract.* V. *disp.* VIII. *quæst.* XIX.

4. „ Religiosi sexagenarii, & Religiosæ quinquagenariæ non tenentur ad ieiunia „ suæ Regulæ." Pasqualigus *decis.* 259. *num.* 3. Tamburinus *de iur. Abbatis disp.* XII. *quæst.* V. *num.* 7. Sed lubet referre rationem quam in favorem mulierum obtrudit Leander *quæst.* XIX. „ Feminæ, ut communis fatetur sententia, post quin„ quagesimum annum, nullo modo possunt generare ob defectum virtutis natu„ ralis .... Ergo in hac ætate iam vere reputandæ sunt senes, & consequenter „ *liberæ a ieiunio Ecclesiæ.*"

II. 5. „ Qui noctu dormire per notabile tempus non potest, nisi cœnet, nimis „ onerosum esset sic ieiunare. Ita Fag. *l. c.* Io. Sanc. *d.* 54. *num.* 13. Layman *Lib.* „ *IV. cap.* III. *num.* 4. Neque hunc obligo mane ientare, seque sero plane reficere: quo pacto iam ieiunium sartum tectum, ut ex supradictis patet, conservaret. Non obligo, inquam, licet id commode facere queat: quia nemo in ieiunando est obligandus ad extraordinaria remedia, & ad relinquendum suum „ ius comedendi circa meridiem." Tamburinus *Lib. IV. cap.* v. *§.* 7. *num.* 14. Viden' quantum suavitatis? Etiamsi commode ad vesperam cœnam differre, sumpto circa meridiem ientaculo, posset Christianus, de quo loquitur, eum ad ieiunium non obligaret. Cur? Quia non est obligandus ad extraordinaria remedia; neque suo iure comedendi circa meridiem spoliandus? Extraordinarium ergo remedium est ad vesperam ieiunium solvere? Et tamen id familiare pluribus sæculis fuit nostris patribus: familiare etiamnum est & pluribus Christianis, & aliis gentibus. Non tenetur ergo relinquere suum ius manducandi circa meridiem, etiam dum commode potest, ut ieiunii præceptum observet?

III. 6. „ Dico denique, propter auctoritatem Doctorum esse probabile, *nullos artifices, atque adeo sutores*, obligari ad ieiunia: quia Eugen. vel concessit (aiunt) „ iis privilegium non ieiunandi, vel declaravit eos non comprehendi a lege ieiunii. Ita Trull. *l. c. num.* 9. citans Fag. & Sa, Azor. *p. l.* 7. *cap.* XVII. *quæst.* VIII." Hucusque Tamburinus *loc. cit. num.* 28. Ut de eo quod rem facti spectat, obiter duo proferam verba, quibus sinceritas quorumdam Casuistarum ubique, data occasione, comperta fiat; referam quod scribit Azorius loco proxime laudato. „ Octavo quæritur, an ii qui laborant, cuiusmodi sunt agricolæ, & plerique artifices, iustam etiam ieiunii excusationem habeant? Respondeo eos habere. „ Tales sunt fabri, sive ferrarii, sive lignarii, sive cœmentarii, agrorum cultores, & ceteri huius generis operarii, & artifices: his enim cibus non „ sufficit semel tantum in die sumptus ob immodicos, & nimios corporis labores.. „ Et addit Rosella Eugenium IV. concessisse, aut potius declarasse, ut opifices qui „ laboriosas artes exercent, & agrorum cultores, sive divites sint, sive pauperes, „ liberi sint a lege ieiunii." Liquet Azorium hic sermonem minime habere de omnibus indiscriminatim artificibus; sed solum de agrorum cultoribus, de fabris ferrariis, aliisque id genus, quibus propter immodicos, nimiosque labores unica refectio non sufficit. Et istos, aiunt quidam, ab Eugenio IV. fuisse declaratos a lege ieiunii solutos. Porro quam recte, ac valide auctoritas Azorii adducatur a Tamburino, sive a Scriptoribus, qui ab eodem laudantur, pro omnibus artificibus, iudicent æqui rerum æstimatores, colligantque quid fidei tribuere communiter debeant longo illi Auctorum censui quem sæpe penes Casuistas offendunt. Si enim tempus, & otium suppeterent omnes singillatim consulendi; plures sane reperi-

rem

rem qui non plus ac Azorius illis favent opinionibus in quarum præsidium citantur. Quod de Eugenio IV. referunt, nullo producto documento, nullam meretur fidem. D. Antoninus, Eugenio suppar, nec verbum habet de hoc privilegio: quod retulisset certe, si extitisset. Quare mirari satis non possum ausum Leandri, qui *tract. v. disp.* VIII. *quæst.* lxix. nullo adducto documento præter attestationem Navarri, qui pariter nil producit in confirmationem eiusdem privilegii, tamquam factum manifestum obtrudit, Eugenium IV. dispensasse omnes artifices. Impugnatque Pasqualigum contrarium adfirmantem : de quo suo loco fusius.

IV. 7. Caramuel in sua Theologia fundamentali quærit *num.* 1537. & 1538. edit. Rom. „ an usus matrimonii sit caussa sufficiens ad omittenda ieiunia? Et ratio dubitandi est, nam sutores, sartores, barbitonsores, & alii mechanici solent „ a ieiunio excusari; cum tamen certum sit magis debilitari hominem venerem „ exercendo, quam suendo, sartiendo, tondendo." Deinde, laudato Diana, atque alio casu matrimonii usum spectante narrato, non amplius in persona propria, ut fecerat in editione priori Francofordiensi, sed alienam induens personam, ne videatur ex propria sententia loqui, sic persequitur. „ Hos duos casus viris doctis „ decidendos proponis. Si respondeant severe; repetes, an tantum probabiliter „ stringant? Qui enim probabiliter stringit, ipsissimus probabiliter laxat. Si dicant „ severam certam, benignam improbabilem esse; debebunt hanc ipsam improbabilitatem demonstrative persuadere : non enim improbabilitas alicuius sententiæ „ probabiliter potest probari. Si benignam esse certam, aut probabilem dicant, „ voles scire, qui sint in mundo qui debeant ieiunare. Sutores, sartores, barbitonsores, fossores, ferrarii, & similes: Prædicatores, Lectores, Confessarii &c. „ Advocati, procuratores, scriptores &c. etiam musici: iter agentes, prægnantes, „ & lactantes? Qui ergo manent? Sane cives, qui nullum munus habent. At „ isti omnes, aut fere, coniugati sunt. Quem igitur tenet ieiunii ecclesiastici „ lex, si etiam coniugati excusantur?" Adiicit vero hanc exilem decisionem. Respondeo nihilominus coniugatos hoc solo nomine non excusari. Istius autem suæ decisionis nullam profert rationem, nec probabiliter, nec demonstrative suadentem : neque argumenta quæ pro laxa opinione opposuit, resolvit. Consistit ergo laxa opinio, suaque fruitur probabilitate : quoniam iuxta Caramuelem, non potest improbabilitas alicuius sententiæ probabiliter probari; sed debet demonstrative persuaderi. Porro, ut dictum est, Caramuel oppositam tantum asserit opinionem; nullo vero modo, nec tenui probabilitate, nedum valida demonstratione eam firmat. Ergo laxam opinionem, suæ assertioni contrariam, inconcussam relinquit. *Quem ergo* (ut ille ait) *tenet ieiunii ecclesiastici lex, si etiam coniugati excusantur*? Quisque sibi in animum inducet, huic legi Monachos saltem religiososque viros subiectos esse. At misericors Caramuel & istos iugo legis sub-

ducere enititur *num.* 1539. his verbis. „ An Religiosi teneantur ieiunare? Legis ti-
„ tulum, mirarisque, in dubium reduci rem tam claram. Teneri Ecclesiasticos
„ ais, & præcipue Monachos, qui maiorem perfectionem sunt professi. At ego
„ te non incuso; sed hunc syllogismum propono. Musici, inquam, a ieiunio excu-
„ santur; at omnes Religiosi sunt musici, nec in mundo sunt musici qui plus
„ cantent quam Monachi, & Benedictini præcipue: ergo Monachi non tenentur
„ ieiunare. Quæ ratio idem de ceteris Religiosis evincit: nulli enim qui non
„ cantent plus quam sæculares. Puto quidem consequentiam legitimam, minorem
„ certam, & maiorem probo citando Sancium, Dianamque. " Productis autem utriusque rationibus, concludit Caramuel. *Ergo, si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare ieiunia?* In priori editione hæc alia sex vocabula reperiuntur, quæ sublata sunt in hac postrema Romana: *Volo non severe, sed sincere erudiri*. Hac via inducere laxitatem conatur Caramuel; simulque ab omni censura se se constituere immunem: quoniam personam, non asserentis, sed referentis Dianæ sententiam, gerit. At umbra ista cito evanescit, si id quod de Diana ille prædicat, in memoriam revocemus. Caramuel autem in epistola ad Dianam, quæ in Præludio Theologiæ fundamentalis Francofordianæ editionis habetur, hæc in Dianæ eiusdem doctrinæ laudem effatur. Diana est *Agnus Dei tollens peccata mundi*. Deinde paullo inferius subdit. „ Sequi-
„ mur hunc Agnum, nimirum *Dianam*, quocumque ierit. Certi enim sumus, tan-
„ to illius dogmata Theologorum firmari numero, ut quærenti an hoc, vel il-
„ lud liceat? Sufficiat respondere: *Diana dixit*. " Sufficit ergo iuxta Caramuelem quod Diana docuerit, Religiosos solutos esse a ieiunii lege ratione cantus, ut opinio isthæc probabilis sit. Diana in posteriore editione recenset hanc Caramuelis opinionem *Tom. IV. tract.* VI. *res.* 26. his verbis. „ Sed, pace viri amicissimi, hæc ar-
„ gumenta aperiunt viam ad opinionem singularem *contra praxim omnium Re-*
„ *ligiosorum*. Et, cum hanc sententiam viris doctis referrem, alii riserunt, alii in
„ atram bilem iverunt. Et quidam Pater Societatis Iesu iocose, & facete respon-
„ dit: Si sententia Caramuelis esset vera, mallem Societatem esse adstrictam ad
„ canendum in choro, nam essem deobligatus a ieiunio. " Persequitur deinde Diana amicissimi Caramuelis argumenta refellere. Sed ego persequar alias recensere non minus laxas propositiones.

8. „ Non peccant caupones, qui in die ieiunii nolunt suscipere hospites, nisi
„ cœnent: quia non intendunt violationem ieiunii; sed intendunt lucrum. " Pasqualigus *decis.* 367.

9. „ An possint parentes ministrare cœnam filiis nolentibus ieiunare, quando ad
„ id tenentur? . . . Respondeo posse, *immo & teneri*: quia ad parentum munus
„ pertinet providere filiis de victu; non vero regere conscientias ipsorum (maxi-

„ me

„ me quando sunt in ætate provecta) ita ut debeant peccata ipsorum punire ; „ & hoc modo impedire : unde subministrando cœnam faciunt quod suorum mu- „ nerum est. Nec per hoc cooperantur peccato filiorum; cum cœna de se sit in- „ differens, utpote ordinata ad sustentationem naturæ; & potest bene, vel ma- „ le exhiberi. Unde quod male a filiis adhibeatur, imputandum est malitiæ i- „ psorum, non parentibus exhibentibus cœnam. " Leander *tractat*. v. *disput*. IX. *quæst*. XII.

10. „ Domini non tenentur negare cænam famulis nolentibus ieiunare; etiamsi „ scirent id famulis profuturum. " Pasqualigus *decis*. CCCLXI. *num*. 9.

11. „ Excusantur a ieiunio qui labore aliquo defatigantur, quamvis illum in „ alium diem commode differre queant; & etiam si data opera, ut non ieiu- „ nent, hoc agerent; etiamsi in fraudem ieiunii id agerent; nullius negotii „ causa itinerando, sed solo desiderio non servandi ieiunium. " Sancius *in selectis disp*. IV. *num*. 14. apud Dianam coord. *tract*. VI. *resol*. XVI. *Tom*. *IV*.

12. „ Excusantur a ieiunio qui noctu calefieri non possunt nisi cœnent. " Leander *tract*. v. *disp*. VIII. *quæst*. XXIX.

13. „ Qui assumit media illicita, & ita laboriosa, ut sint incompatibilia cum „ ieiunio, ex intentione non servandi ieiunium, non peccat contra præceptum ie- „ iunii. " Pasqualigus *decis*. CCCXX. *num*. 6.

14. „ Qui non haberet vinum, aut quod solet loco vini adhiberi in regioni- „ bus, ubi adest penuria vini, neque teneretur ieiunare: quia eo subtracto, sub- „ trahitur magna refocillatio, & quæ plurimum roboris afferat. " Pasqualigus *decis*. CCLXXV. *num*. 5.

15. „ Si precibus, aliove modo posset coniux removere alterum a petendo de- „ bitum, adhuc tamen non teneretur uti hoc remedio; atque adeo posset non „ ieiunare, & sic reddere. Ita Thom. Sanch. Ratio est, quia personalis obligatio „ reddendi est ex iustitia, quæ non obligat, nisi ad reddendum personaliter debi- „ tum; non vero ad conquirenda, vel ponenda remedia, ne alter petat. " Tamburinus *Lib*. *IV*. *in Decal*. *cap*. v. *§*. 7. *num*. 37.

16. „ Cathedratici legentes magno cum plausu eximuntur a lege ieiunii.... „ Addo idem affirmandum esse de legentibus unam, aut alteram lectionem *osten- „ tationis*, aut oppositionis causa. " Leander *tract*. v. *disp*. VIII. *quæst*. CXVIII.

17. „ Si quis excipiat hospitio virum magnatem, non videtur posse sine gra- „ vi incommodo servare ieiunium. Nam, si non parat cœnam, hospes censebit „ se non excipi cum illa magnificentia quæ sibi debetur; & proinde concipiet „ malum animum erga hospitantem. Si vero parat cœnam, & ipse accumbat, „ & non comedat, aut saltem parum, etiamsi præseferat ieiunium obligans; „ hoc imputabitur ad quamdam importunam correptionem aliorum, aut quod

„ ægre

„ ægre ferat expenſas cœnæ : unde vice meriti , quo i mediante hoſpitio deberet „ acquirere apud talem magnatem , aut Principem , potius ipſum offendet . “ Paſqualigus *deciſ.* cccl.

18. „ Concionatores , qui in Quadrageſima concionantur ter , vel quater in „ hebdomada , *communiter* , & *regulariter* excuſantur, ita ut *in nullo die Quadrageſimæ* teneantur ieiunare . . . . Quia hoc videtur requiſitum ad robur neceſ„ ſarium ad bene , & fructuoſe concionandum . “ Thomas Sanchez *Lib. V. conſil. cap.* 1. *dub.* 13. *num.* 6.

19. „ Diſpenſatus ad carnes edendas liber eſt a ieiunio . Hinc illi cui conce„ duntur ob diſpenſationem carnes , licet ſero cœnare , immo pluries in die ſe „ reficere . “ Tamburinus *Tom. I. Lib. IV. in Decal. cap.* v. *§.* 1. *num.* 2.

20. „ An difficultas in ieiunando ſit ſufficiens cauſa ad diſpenſandum in ieiu„ nio ? . . . Probabilius reſpondeo , eſſe ſufficientem cauſam ad diſpenſandum . “ Leander *tract.* v. *diſp.* x. *quæſt.* xxxii.

21. „ Tenendum eſt quod labor ingenii eximat ab obligatione ieiunandi . “ Paſqualigus *deciſ.* cccxxv. *num.* 2.

22. „ An labor *voluntarie* ſuſceptus, ſi ſit magnus, extinguat obligationem ie„ iunandi ? Probabilius reſpondeo extinguere . “ Leander *tractat.* v. *diſput.* viii. *quæſt.* cliv.

23. „ An labor *voluntarius* poſſit aſſumi in diebus ieiunii ſemper, quantum, & „ quoties libuerit ? Probabilius reſpondeo , poſſe aſſumi *ſemper*, & *toties quoties* „ libuerit . “ Idem Leander *loc. cit. quæſt.* clv.

24. „ Probabilius reſpondeo eſſe exemptum a ieiunio , nec peccaſſe adhuc in „ cauſa contra præceptum ieiunii, qui talem laborem aſſumpſit *ob inhoneſtum fi„ nem* [*ob quærendam concubinam*, aut *alium malum finem*.] “ Idem Leander *loc. cit. quæſt.* clvi.

25. „ Non tenentur parentes cogere filios ad ieiunandum , quando nollent ie„ iunare , etiamſi conſtaret quod non haberent cauſam excuſantem . . . Quia , „ licet parentes debeant habere maiorem curam filiorum quam ſervorum . . . „ non tamen habent ſupra ipſos iuriſdictionem ſpiritualem : & ideo in ordine ad „ ſpiritualia non poſſunt ſupra ipſos exercere aliquam vim coercitivam , nec pu„ nire, quando delinquunt in ſpiritualibus . “ Paſqualigus *deciſ.* cclxii. *num.* 4.

26. „ Si probabiliter, vel certo moraliter ſciant tabernarii quod hoſpites pec„ cent cœnando , DD. (Navar. Tolet. &c.) permittunt quod illis cœna mini„ ſtretur . . . Quia miniſtratio illa , immo & ultronea invitatio , non fit directe „ ad non ieiunandum ; ſed ſolum ex intentione lucri invitantur ad cœnam . “ P. Dominicus Viva in curſu theologico-morali *Tom. I. part.* ii. *quæſt.* x. *art.* 4. *num.* 7.

27.

27. „ Dicendum est, senes sexagenarios, quamvis *fortes*, *&* *robustos*, liberos esse ab obligatione ieiunii. “ P. Sebastianus Geribaldi in Theol. Moral. *Tom. I. tract.* VIII. *cap.* III. *dub.* I. *§.* I. *num.* 95.

28. „ In feminis autem probabiliter . . . desinit obligatio ieiunandi, inchoato „ anno quinquagesimo, “ P. Viva in cursu Theol. Moral. *Tom. I. part.* II. *quaest.* X. *art.* 6. *num.* 8.

29. An qui ex iusta causa non tenetur ieiunare, possit sine peccato invitare „ amicum, quem scit sumpsisse prandium, & obligatum ieiunare, ad secum coe„ nandum? Respond. nullo modo peccare qui urbanitatis causa alium iam pa„ ratum, & alibi coenaturum, invitaret ad coenam, “ P. Geribaldi *loc. cit. dub. num.* 143.

30. „ Certum est ientaculum sumi posse; dubium vero, an hi cibi substantia„ les sint exclusi. Igitur praevalet libertas illos assumendi. Sic discurrit Tam„ bur. cuius sententiam non amplecterer, nisi putarem consuetudinem iam intro„ ductam, ut etiam exigua parte piscis maioris, cum pane vesci possimus in de„ bita quantitate octo unciarum: quam si quis parum excederet addendo unam, „ vel alteram unciam, nonnisi venialiter peccaret, “ P. Viva *loc. cit. artic.* 3. *num.* 3.

31. „ Non est letale prohibitis vesci carnibus absque dispensatione, consultatio„ neve; etiamsi necessitas dubia tantum existimetur, “ P. Martinus de Torrecilla *Tom. II. tract.* I. *disp.* IV. *cap.* II. *sect.* I. *num.* 74.

32. In privilegio cruciatae pro vescendis carnibus diebus prohibitis, conceditur „ quod, etsi causa sufficiens non existimetur ad eas vescendas; dum tamen suf„ ficiens sit ut Papa dispenset, medicus spiritualis dispensare valeat. “ Idem Torrecilla *ibid. num.* 78.

33. „ In ieiunii collatione, vel refectiuncula serotina binae unciae, ultra con„ suetas octo, gravem adhuc non inferunt transgressionem, “ Idem *ibid. sect.* 3. *num.* 8.

34. „ Ieiunans, ne potus noceat, potest toties quoties aliquam parvitatem su„ mere; etiamsi quaelibet parvitas dimidiam unciam attingat. “ Idem *ibid. cap.* IV. *num.* 9. *&* 10.

35. „ Non frangitur ieiunium iterando parvitates cibi usque ad gravitatem, si „ sumantur, ne potus noceat; dummodo in fraudem legis non fiat. “ Idem *ibid. num.* 15.

36. „ Generatim senes, sive viri sexagenarii, seu feminae quinquagenariae, ie„ iunio non tenentur. “ Idem *ibid. cap.* VI. *num.* 7.

37. „ Opera etiam ingenii, & mentis continuata a ieiunio excusant. “ Idem *ibid. cap.* VI. *num.* 15.

CA-

CAPUT II.

Praeceptum ieiunii ecclesiastici explicatur. Tria includit, nimirum unicam refectionem, quae pars principalis est; abstinentiam a carnibus, & tempus pro unica refectione praescriptum.

I. Ieiunii generatim accepti notiones, variasque species initio istius tractatus exposui. In praesentia ieiunii ecclesiastici naturam sub examen induco. Et primo quae extra disputationem penes Catholicos sunt, paucis perstringo. Quamvis ea quae ad mores spectant, vix possint unica definitione comprehendi, quia communiter plures includunt circumstantias; nihilominus ieiunium ecclesiasticum describi solet hoc modo: *Est parsimonia victus, abstinentiaque ciborum iuxta formam ab Ecclesia praescriptam*. Hoc ecclesiasticum ieiunium iuxta omnes Catholicos est actus virtutis, ut supra probatum est. Virtus porro haec est abstinentia, quae in materia ciborum medium constituit. Constat autem, ieiunium ecclesiasticum ciborum materiam moderari. *Unde manifestum est* (infert D. Thomas 2. 2. quaest. cxxvii. art. 2.) *quod ieiunium est abstinentiae actus*.

II. Unanimi quoque assertione docent Catholici omnes, Ecclesiam rite, & valide praecepto suo compellere fideles ad observandum ieiunium: qua de re in dissertationis superioris *capite tertio* dictum est. Rationem tradit Angelicus inquiens loco laudato art. 3. *Sicuti ad saeculares Principes pertinet praecepta legalia iuris naturalis determinativa tradere de his quae pertinent ad utilitatem communem in temporalibus rebus; ita etiam ad Praelatos ecclesiasticos pertinet ea statutis praecipere quae ad utilitatem communem fidelium pertinent in spiritualibus bonis. Dictum est autem, quod ieiunium utile est ad deletionem, & cohibitionem culpae, & ad elevationem mentis in spiritualia.*

III. Praeceptum istud suapte natura, exclusa etiam inobedientia expressa, graviter obligat: tum quia praecepta Ecclesiae secundum omnes Catholicos graviter obligant: tum quia materia illius gravis est: tum denique quia ab Ecclesia ita definitum est, & in Concilio Gangrensi *can.* xix. in quo haec habentur: *Si quis ieiunia quae communiter ab Ecclesia custodiuntur, dissolvat, anathema sit*: & ab Alexandro VII. qui hanc propositionem damnavit: *Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subiicere praecepto.*

IV. Disputant Theologi, num praeceptum istud affirmativum sit, an negati-

vum

vum. Utraque pars suos habet defensores. Res est levis momenti. Attamen, quod verisimilius nobis videtur, est, partim affirmans esse, & partim negans. Quod affirmativum sit, videtur manifestum: etenim præcipit directe victus parsimoniam, unicam refectionem, ciborumque delectum; quæ omnia positiva sunt. Consequenter postea prohibet sumere plures refectiones, carnibus vesci, & ante præscriptum tempus ieiunium solvere. Et hæc est communissima sententia.

V. Explicatis iis quæ extrinsecus quodammodo ieiunium spectant, ad ea enucleanda accedimus quæ ieiunium ecclesiasticum constituunt. Tria iuxta omnes ad ieiunium ecclesiasticum requiruntur, unica refectio, abstinentia a carnibus, & tempus definitum. Atque ut a primo auspicemur, certum est unicam comestionem partem esse ieiunii ecclesiastici, ne dicam illius essentiam: de qua iam iam. Neque dumtaxat ieiunium ab Ecclesia præscriptum, sed quodcumque ieiunium unica semper refectione peractum fuit. In veteri fœdere semel in die comedisse Iudæos, quoties ieiunio operam dabant, colligitur evidenter ex ipsa Scritura. Dicitur enim Lib. Iudic. cap. xx. vers. 26. *Omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino, ieiunaveruntque die illo usque ad vesperam*. Idem legitur II. Reg. cap. I. vers. II. *David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui cum eo erant, & planxerunt, & fleverunt, & ieiunaverunt usque ad vesperam*. Hanc porro ieiunandi formam non mutarunt, sed servaverunt Apostoli; quin & severius observarunt primi Christiani. Istorum enim plures nec semel in die comedebant; sed interdum biduo, aliquando triduo, & nonnumquam integra hebdomada sancta ab omni cibo abstinebant, ut refert Epiphanius in expositione fidei. *Immo vero nonnulli ad biduum usque ieiunia prorogant. Alii totam hebdomadam ad usque sequentis dominicæ gallicidium sine cibo transmittunt*. Id tamen ab Ecclesia non præcipiebatur, ut scilicet biduum, vel triduum absque omni cibo transigerent fideles; sed quisque, prout maiori fervore ardebat, abstinentiam suam ad duos vel tres dies producebat. Id tantum in præcepto semper fuit, ut nonnisi semel in die comederent ii omnes qui ieiunare tenebantur. Istius rei rationem hanc prodit Angelicus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. *Dicendum, quod ieiunium ab Ecclesia instituitur ad concupiscentiam refrenandam; ita tamen quod natura salvetur. Ad hoc autem sufficere videtur unica comestio, per quam homo potest naturæ satisfacere; & tamen concupiscentiæ aliquid detrahit, diminuendo comestionum vices. Et ideo Ecclesiæ moderatione statutum est ut semel in die a ieiunantibus comedatur*. Hoc vero præceptum non fuit ab Ecclesia in aliquo suo canone expressum; sed acceptum a Patribus antiqui testamenti consuetudine universali Christiani invexerunt. Quare Caietanus in commentariis ad hunc articulum ait, quod *unica comestio magis videtur in præcepto ieiunii præsupposita, tamquam*

com-

communiter intellecta, *quam expressa*. Falso itaque Salmanticenses *tractat.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 3. *§.* 1. *num.* 42. Caietanum laudant pro contraria opinione. Secundum requisitum ad ieiunium ecclesiasticum, nempe abstinentiam a carnibus, supra demonstravimus. Tertium denique, nempe tempus determinatum, quod primo fuit vespere, deinde nona hora, & demum circa meridiem, de quo infra, etiam manifestum est. Neque in hoc diffident Catholici; quamvis Lutherani, & Calvinistæ obganniant, Catholicos non observare ieiunium, eo quod refectionem non producunt ad horam vespertinam. At suo loco ostendemus, hanc temporis conditionem ab Ecclesiæ arbitrio pendere: est enim quid accidentale ipsi ieiunio, & præter eius essentiam.

VI. Quæres, *an unica comestio, & abstinentia a carnibus essentiam ieiunii constituant; & quænam ex his duabus partibus sit potior?* Resp. Omnes conveniunt in hoc quod hæc duo, scilicet unica comestio, & abstinentia a carnibus, ad substantiam ieiunii ecclesiastici pertineant. Et, cum res facti sit, non alia requiritur ratio quæ id evincat, nisi voluntas præcipientis ieiunium. Manifestum autem est Ecclesiam semper reipsa præcepisse ieiunantibus hæc duo, nempe unicam comestionem, & ab esu carnium abstinentiam. Et de hoc nulla ferme est inter Catholicos, si Launoium excipias, difficultas. Secundam vero quæsiti partem, quænam scilicet ex duabus partibus sit in ieiunio præcipua, in controversiam vocant, & in utramque disputant partem. Recentiores Casuistæ communiter sustinent, abstinentiam ab esu carnis esse partem principalem; unicam vero comestionem minus principalem ieiunii ecclesiastici. Quoniam, inquiunt, abstinentia a carnibus magis deprimit concupiscentiam, magisque in Deum mentem elevat. Sic Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 1. *num.* 9. ubi plures laudant Theologos recentiores. Contraria sententia non modo probabilior, sed unice vera mihi *est*. Et quoniam in iis sumus quæ rem facti spectant, quæve a voluntate legislatoris pendent; rationes, quas vocant a priori, haud possumus in medium producere. Ex facto igitur colligenda res est, & ex mente legislatoris. Si factum spectemus, compertum est, ieiunium cum in veteri, tum in nova lege, unica semper fuisse refectione solutum. De abstinentia autem a carnibus non ita certa res est. Et quamquam etiam in veteri lege plures sanctos viros in suis ieiuniis a carnibus abstinuisse legamus; non tamen scimus omnes talem abstinentiam servasse; immo oppositum plures docent. Et sane ex Scriptura habemus, Iudæos omnes semel in die ieiuniorum tempore comedisse; nequaquam vero colligi ex Scriptura potest, vetitum illis fuisse carnium esum. Quid quod Iudæi, & aliæ nationes etiamnum in suis ieiuniis semel comedunt, quin a carnibus abstineant? Ergo iuxta communem omnium gentium existimationem notio essentialis, & potissima ieiunii in unica sita est refectione; cui postea accedit ciborum delectus. Hinc Dionysius

nysius Carthusianus *in IV. Sent. dist.* xv. *quæst.* vi. hæc scribit : *Respondendum, quod ieiunio Ecclesiæ annexa est abstinentia ab esu carnium, ut in decreto habetur*. Ecclesia ergo catholica suis fidelibus illud ieiunium imperavit quod a Patribus accepit, quod iuxta omnium existimationem unica perficitur comestione : ad maiorem vero ipsius perfectionem addidit abstinentiam a carnibus, & in Quadragesima a lacticiniis, & quandoque a vini potu, ut infra dicturi sumus. Ratio quoque suffragatur. Quandoquidem magis cohibetur appetitus, & reprimitur concupiscentia per unicam refectionem, quam per abstinentiam a carnibus; quemadmodum per se patet, & nos suo loco fusius ostendemus. Licet autem quæstio ista absolute accepta inepta videatur (quid enim refert in morum materia quod una istarum partium sit principalis, altera secundaria ?) nihilominus, quoniam Casuistarum recentium plures propugnant, dispensatum a carnibus, a lege ieiunii solutum esse : eo quod ieiunii essentiam iuxta ipsos constituat abstinentia a carnibus, qua sublata destruitur ieiunium : idcirco paullo fusius discutienda res erit. Nunc tantum addimus, Casuistarum opinionem ortum duxisse a dissidio quod sextodecimo sæculo Catholicos inter & Lutheranos, ac Calvinianos ferbuit. Lutherani, & Calvinistæ nullum ciborum delectum in ieiunio admittendum esse contendebant. Contra Catholici propugnabant, Christianorum ieiunium præter unicam comesturam, carnium esum semper exclusisse; & hanc a carnibus abstinentiam semper, usque a primis Ecclesiæ sæculis, indivulsam fuisse ieiunii comitem. Eo res devenit, ut decursu temporis Casuistæ aliqui docere cœperint, abstinentiam a carnibus non modo esse ieiunii partem, sed essentiam ieiunii constituere. Hac enim via magis se recedere putarunt ab hæreticorum errore.

C A P U T III.

Quos cibos sub carnium nomine Ecclesia probibeat : & quodnam peccatum, quandove illud perpetrent ii qui carnes comedunt.

I. PLures sunt cibi de quibus dubitatur, an sub nomine carnis, quam diebus ieiuniorum prohibet Ecclesia, comprehendi debeant. In primis plures censuerunt, quos inter Barbosa, in *cap.* Denique *dist.* iv. *num.* i. nomine carnis venire etiam lac, & ova, eo quod lac sit sanguis albus, ova vero caro liquida. Sed hæc opinio communiter reprobatur. Diversis siquidem præceptis prohibentur usus lacticiniorum, & esus carnium.

II. Plura sunt animalia de quibus, an piscibus accensenda sint, vel non, in utramque partem disputatur. Regulam universalem tradunt communiter Docto

re-

res ad dignoscendum, quænam pro carnibus, & quænam pro piscibus habenda sint. Ea animalia quæ diu extra aquam vivere solent, inter carnes computari debent. Aves, licet aliquæ nutriantur in aquis, carnium nomine veniunt. Hinc corvi marini, fulicæ, & similes, quamvis piscium saporem habeant, diebus ieiuniorum comedi minime possunt. Idem dic de chamæleone, de oleribus coctis cum carnibus, de carnium iusculo, & de sanguine omnium animalium terrestrium, arietum, agnorum &c. nec non de sagmine, & lardo. Locustæ, ranæ, limaces, testudines, & conchæ diebus ieiunii licite comedi possunt: quia in communi existimatione pro piscibus habentur.

III. Qui tempore ieiunii carnes recensitas comedunt, peccant mortaliter iuxta omnes, nisi materiæ parvitas excuset. Dari enim etiam in hoc præcepto parvitatem materiæ, quemadmodum datur in præcepto naturali non furandi, & in aliis, communiter docent Theologi. Id solum in disputationem vocatur, quænam carnis quantitas pro parvitate materiæ habenda sit. P. Matthæus Stoz in suo *Tribunali Pœnitentiæ Part. III. Lib. I. quæst.* 111. *artic.* 3. *num.* 527. hæc scribit: *Mihi, qui hæc scribo, placuit olim dicere, mediam circiter libram esse magnam materiam, parvam quidquid infra illam. Et hoc ideo, quod de mente legislatoris tam benigne quam potest, præsumendum sit; neque adeo existimandum, ita illum voluisse constringere conscientias, ut peccato mortali se obstringerent illi qui non tantum carnis comederent, quantum in iusto prandio sufficeret iis qui carnibus moderate vesci solent. Hoc autem videtur esse mediam circiter libram.* Hanc opinionem retractavit, ut nimis laxam. *Sed hæc opinio realiter considerata modo non placet; cum videatur ex æquo laxior.* Quare *num.* 528. hæc addit docens, *eam quantitatem quæ dimidiam partem quadrantis libræ, seu quatuor lott fere exæquat, sufficere ad peccatum mortale; eam vero quæ hac notabiliter minor est, peccati venialis limites per se non excedere, secluso scandalo.* Sumit libram Germanico more, quæ sexdecim unciis constat. Quare definit, parvitatem materiæ esse infra duas uncias cum notabili decremento. Paucis, unam unciam statuit esse parvitatem materiæ. Una enim uncia, ad duas comparata, est notabiliter minor. Hæc opinio, comparata ad primam, est notabiliter minus laxa; sed absolute adhuc laxa est. Pasqualigus *decis.* XLII. *num.* 5. dimidiam unciam carnis pro parvitate materiæ statuit. Mirum est Auctorem istum tantam carnis portionem pro parvitate materiæ assignare; cum deinde *decis.* CXLI. *num.* 5. doceat, mediam unciam chocolatæ esse materiam gravem, & eum qui illam in aqua infusam sumeret, frangere ieiunium, & mortaliter peccare: de quo suo loco. Nunc dicere sufficiat, hanc Pasqualigi opinionem communiter vel ab ipsis benignioribus Casuistis reprobari. Vide Leandrum *tract.* V. *disp.* II. *quæst.* XII. Hic assignat octavam unciæ partem; alii exiguum frustulum, ut illud quod coqui, & pincernæ sumere so-

solent ad ciborum saporem dignoscendum: quod licite faciunt. Præcisa quantitas assignari vix potest. In hoc omnes conveniunt, quod particula carnis quæ comeditur, debeat esse satis exigua, ut pro parvitate materiæ iudicari debeat.

IV. Quæst. I. *An in aliquo eventu licitum sit carnes comedere ieiunii tempore*? Resp. Qui nullum alium cibum habet, licite vesci potest carnibus: quia præceptum ecclesiasticum non obligat cum periculo vitæ, vel salutis. Quid, si nulli alii cibi præter panem suppeterent? Pasqualigus *decis.* 49. *num.* 3. & 4. defendit in hoc casu posse quemque carnibus vesci; etiam si unico die id contingeret. Pasqualigo adhæret Leander *tract.* V. *disp.* XI. *quæst.* XIX. si sermo sit de magnatibus, & nobilibus, assuetis epulis selectioribus; secus dicendum, inquit, de rusticis, aliisque similibus, qui vix umquam saturantur pane. Hæc opinio laxa mihi videtur. Nullus siquidem, dummodo sanus sit, & peculiari debilitate non laboret, notabile patitur detrimentum, si unico die pane solo vescatur. Quin hæc unius diei inedia ad salutem confert. Paterentur utique detrimentum aliquod molles fauces, secus corporis sanitas. Finis proximus ieiunii est corporis moderata conflictatio, sensuumque maceratio. Quid ergo obtrudis quamdam corporis molestiam, ut a lege ieiunii fideles solvas? Solum detrimentum notabile salutis satis esse potest ad constituendum licitum esum carnium ieiunii tempore. Cum ergo iuxta communem existimationem quilibet, quamvis delicatus & mollis, dummodo sanus sit, & mediocriter robustus, uno die refici possit solo pane, quin salutis corporalis incommodo obnoxius sit: distinguenda sunt hæc duo, sanitatis detrimentum, & delicati corporis cruciatus. Primum excusat, secus secundum. Qui vero assuetus selectioribus dapibus, per plures dies careret omni cibo præter panem, abundaret vero carnibus; eisdem vesci posset: quoniam, si solo pane pluribus diebus aleretur, probabili sanitatis suæ damno non exiguo subiiceretur. Fideles, transeuntes per infidelium, & hæreticorum provincias, diebus prohibitis edere licite carnes queunt, quoties grave periculum illis immineat; secus, si absque gravi damno abstinere valeant. Idem dicendum de remigantibus in hæreticorum, & infidelium triremibus. Catholici, qui famulantur hæreticis, carnibus vesci minime possunt, secluso gravi damno, aut periculo; quidquid in contrarium dicat Layman *Lib.* IV. *tract.* VIII. *cap.* III. *num.* 3. quoniam, cum alii cibi suppetant, & periculum damni absit, nulla assignari potest vera caussa excusans. Catholici enim domicilium habentes in infidelium regionibus obstringuntur præceptis ecclesiasticis: quia hæc non locum, sed personam sequuntur. Nec Layman hoc negare potest.

V. Licitum est carnes suppeditare & perpetuo amentibus, & pueris ante completum septennium. De perpetuo amentibus res clara est: quoniam non sunt legis capaces; & amentia est morbus gravissimus, qui carnibus indigere potest. Pueri quoque ante expletum septennium a vinculo legis soluti sunt. Si tamen

ante septennium rationis lumen affulsisset illis, deberent a carnibus abstinere: quia præceptum Ecclesiæ obstringit omnes lumine rationis perfusos. Immo, quamquam ante septennium rationis usu præditi non sint; attamen in hac abstinentia exerceri eos peroptimum erit, ut facilius, instante præcepto, illud observare valeant. Quando vero dubitatur, an lumen rationis advenerit, iudicandum est reipsa advenisse; sicuti & septennio expleto, censendum est illos lumine rationis potiri: quia in dubiis tutior pars est eligenda. Quod confirmari potest paritate legis divinæ. Si enim lumen rationis ante septennium splendeat in aliquibus pueris, isti observationi legis divinæ obstricti sunt. Quidni ergo & observantiæ legis ecclesiasticæ? Et licet non pauci iuniores contrariam tueantur opinionem; hæc tamen nostra probabilior est, quam defendunt Azorius *Tom. I. Lib. VII. cap.* XVII. *seu* XXVIII. *quæst.* II. Diana *I. P. tract.* IX. *resol.* 42. Trullench. *in Bull. Lib. I. §.* 4. *dub.* 2. Sanchez *I. P. Sum. Lib. I. cap.* XII. Bonacina *de leg. Tom. II. disp.* 1. *quæst.* II. *punct.* 6. *num.* 5. Suarez *Tom. IV. in* III. *par. disp.* XXXVI. *sec.* 2. *num.* 3. Salmanticenses *tract.* XXIII. *de* 3. *præcep. Decal. cap.* II. *punct.* 2. *num.* 20. & alii plures.

VI. Quæst. II. *An dispensatus in die ieiunii ad carnium esum, possit quascumque carnes etiam suillas comedere?* Resp. Plures Auctores sustinent partem affirmativam, alia nulla producta ratione, nisi quod carnes suillæ, & sale conditæ sint veræ carnes. Sed nos hanc opinionem reiicimus. Dicimus itaque, dispensatum a carnibus posse solas carnes salubres comedere: ideoque peccare graviter eos qui omnes indiscriminatim carnes manducant. Probatur. Eas solas carnes comedere potest Christianus dispensatus quæ comprehenduntur sub privilegio dispensationis. Quemadmodum enim qui nullo modo est dispensatus ad carnes comedendas, nil carnium manducare licite valet; sic qui solum dispensatus est, ut carnibus salubribus vesci possit, istas tantum, & non alias, manducare iure valet. Porro medicus, sive quicumque superior, qui dispensationis privilegium ad esum carnium impertitur, nullo modo concedit usum carnium salitarum, suillarum, & similium. Quandoquidem cur, quæso, esum carnium concedit medicus? Non sane alia ratione, nisi ut occurrat alicui infirmitati. Ergo eas solas carnes comedendas concedit quæ tuæ infirmitati, vel incommodo congruæ sunt. Carnes autem nocuæ, ut suillæ, salitæ, similesque, non modo non congruunt, sed repugnant tuæ necessitati. Nonne, si expresse eiusmodi carnes noxias a superiore postulares, eas tibi denegaret? Qua ergo ratione præsumi potest, in dispensatione data illas comprehendi? Hanc opinionem defendit etiam La Croix *Lib. III. part.* II. *quæst.* CCLVI. *num.* 1313. contra Tamburinum, qui *Lib. IV. cap.* V. *§.* 1. contrariam sustinet. Confirmatur nostra sententia auctoritate Clementis XI. summi Pontificis, qui in decreto infra referendo, Romæ publicato anno 1702. die 24. Februarii, hæc habet. *Animadvertant & medici, & qui petunt licentiam, ut attendant qualitatem carnium, quod*

quod nempe sint salubres : quia hæ solum permittuntur in Quadragesima his qui ex iusta caussa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus. Hanc sententiam defendit Cardinalis Cozza *Tom. de ieiunio* III. *part. art.3. dub.6.* pluresque alios Auctores allegat. Qui autem dispensatus est a cibis esurialibus, non peccat contra ieiunii præceptum pisces comedendo : quia piscium esus nulla lege tempore ieiunii prohibetur ; nec qui in esu carnium dispensat, novam legem imponit, quæ prohibeat cibos alioquin licitos. Ratio autem Navarri qui *Tom. I. cons. cons.* 5. contrariam defendit sententiam, minime consistit. Inquit enim : Si pisces nocent, dispensatus uti non potest iisdem ; si non nocent, sine caussa fuit dispensatus. Dico pisces nocere, ut supponitur, & comedentem peccare vitio intemperantiæ, secus adversus præceptum ieiunii. Si scire cupis, num dispensati ad esum carnium, comedere lacticinia valeant; vide *commentarium nostrum* in RESCRIPTUM BENEDICTI XIV.

VII. Quæst. III. *An dispensatus in Quadragesima ad esum carnium possit easdem comedere feria* IV. *&* VI. *ac sabbato quatuor temporum eiusdem Quadragesimæ* ? Resp. Quæsiti decisio pendet a voluntate ipsius superioris dispensantis, & a maiori vel minori infirmitate, vel necessitate illius qui petiit dispensationem. Si enim tanta sit infirmitas in dispensato, ut per annum feria sexta, & sabbato carnibus egeat, illisque vescatur; etiam in Quadragesima illas comedere poterit diebus quatuor temporum. Si vero communiter per annum bis in hebdomada a carnibus abstineat; etiam in Quadragesima potiori ratione abstinere debebit. Neque in generali dispensatione pro tota Quadragesima intelligitur, seu præsumitur dispensatus pro præfatis diebus: quia necessitas non est extendendi ad eosdem dies quatuor temporum dispensationem; peccaretque medicus, si absque iusta caussa ad omnes indiscriminatim dies privilegium dispensationis porrigeret.

CAPUT IV.

Dispensatio abstinentiæ a carnibus non infert dispensationem a ieiunio ; sed dispensati ad carnes lege ieiunii tenentur, nisi infirmitas, aut virium debilitas obstent. Quædam quæsita resolvuntur.

I. QUæstionem versandam suscipimus, quam recentiorum Casuistarum plure ad inanes Metaphysicæ regulas revocarunt. Enimvero, quia ex purissimis sacræ Theologiæ fontibus nil admodum haurire potuerunt, quo suam in hac materia laxam, & penitus improbabilem opinionem irrigarent, ad quædam arbi-

traria ratiocinia confugerunt, quæ, ut infra patebit, ad Moralis christianæ controversias dirimendas inepta prorsus sunt. Quamobrem adversus istos merito exclamat Launoius *differt.* de veteri ciborum delectu. *Falsi sunt recentiores quidam Theologi, qui carnium abstinentiam ad ieiunii substantiam ita pertinere dicunt apud Bonacinam quæstione 1. de præceptis Ecclesiæ puncto 11. ut qui absolute carnes comedit, ieiunare non teneatur. At iste philosophandi modus Auctores suos prodit non admodum versatos in antiquis ieiuniorum ritibus.* Ut controversiam hanc penitus exhaurirem, integrum edidi volumen, inscriptum *La Quaresima appellante*. Si plura cupis, illud legito. Nunc, ut veritati manifestandæ viam aperiamus, ea quæ penes omnes certa sunt, secernamus oportet ab iis quæ in controversiam vocantur. Distinguendi ergo in primis sunt *impotentes* a *dispensatis*. Impotentes ad ieiunium sunt infirmi, qui tum a carnibus, tum ab unica comestione soluti sunt, non titulo alicuius dispensationis, sed titulo solius impotentiæ. De his nulla potest esse difficultas. Secundo ii qui dispensantur, sunt in duplici classe. Alii namque sunt debiles, valetudinarii, qui frequenti cibo indigent, simulque carnibus: & quia ita evidens non est eorum impotentia, quemadmodum est illa decumbentium, febrique laborantium; idcirco dispensatione opus habent. Istos quoque tum a carnibus, tum a ieiunio dispensari posse concedimus. Quando autem possint, debeantque ab utroque, & quando ab uno tantum onere solvi, prudentis, & christiani medici relinquimus iudicio. Posterioris classis sunt Christiani valentes, & robusti, quibus ciborum quadragesimalium, piscium nempe, olerum, vel etiam lacticiniorum, usus nocuus est. Hi dispensantur in esu carnium. Quæritur ergo, an eo ipso intelligantur dispensati etiam ab observantia ieiunii, idest unius comestionis? De his enim solis disputatur. Pauci sunt qui quæstionem hanc sic presse distinctam exhibuerint. Non negamus tamen, quosdam, maxime ex iis qui non ita pridem scripserunt, distinctionem hanc indicasse. At postea illi ipsi qui controversiam de infirmis debilibusque, & de sanis, robustisque hominibus distinxere, in Theologis citandis nullum servarunt discrimen; & pro laxa, ac improbabili opinione laudarunt eos qui solum de impotentibus ad ieiunium loquuntur; ut iam iam palam fiet.

II. Duplex itaque de hac controversia circumfertur sententia. Una, quæ asserit omnes dispensatos a cibis esurialibus, sive debiles, sive sanos, robustosque, eo ipso dispensatos pariter esse a ieiunio. Pro hac sententia plures allegari solent Theologi. Primus omnium citari solet Caietanus 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* 8. *§. Ad hoc dicitur.* Et tamen Caietanus non solum non favet huic opinioni, sed oppositum prorsus docuisse convincitur. En verba Caietani. *Dispensati ex impotentia evidenti ab abstinentia carnium sunt totaliter absoluti a præcepto ieiunii. Potentes vero abstinere a carnibus, non potentes autem abstinere ab ovis, aut a lacticiniis, non absolvuntur*

a præ-

a præcepto ieiunii. Et rursus potentes abstinere ab omnibus his, sed impotentes ad servandam unicam comestionem, liberantur a ieiunio solum, & non ab abstinentia prohibitorum in Quadragesima. Ex hac Caietani doctrina duo colligimus. Primum, quod ille solos ex evidenti impotentia dispensatos a carnium abstinentia solutos declarat a lege ieiunii. Iam sub initium disputationis dictum est, eos qui aliquo manifesto morbo laborant, quive inter impotentes ad corporis macerationem computantur, non tam dispensatos, quam reipsa excusatos & liberos esse a ieiunii lege. Ubi Caietanus nec verbum habet de hominibus sanis, & robustis, quibus solummodo cibi quadragesimales noxii sunt; & de quibus solum controversia vertitur. Loquitur itaque Caietanus de solis evidenter impotentibus, idest de iis qui reipsa febri, vel alio gravi morbo vexantur: quos omnes & nos liberos a ieiunio asserimus. Secundum, quod ex laudata Caietani doctrina deducimus, est, ieiunium ecclesiasticum pluribus veluti partibus constare; & velle Caietanum ut ille qui potest aliquas partes implere, ad id teneatur; licet non valeat exequi omnes. De quo paullo infra. Falso itaque pro contraria sententia Caietanus laudatur. Quare turpiter aberrant qui Caietani auctoritatem allegant, ut probent, dispensatum a carnibus dispensatum esse a ieiunio. Secundus, qui pro hac eadem opinione citatur, est Azorius: qui similiter nulla facta distinctione eorum qui ex infirmitate, ab iis qui ob solum nocumentum piscium dispensantur, absolute asserit, quemadmodum Caietanus, dispensationem edendi carnes secum deferre solutionem a ieiunio. Isti duo Auctores, qui ex antiquioribus pro opinione laxa citantur, præfatæ distinctionis non meminerunt; quia tum temporis nonnisi infirmis esus carnium concedebatur. Ex iis quæ de his duobus Auctoribus dicta sunt, inferas velim, quanta sit aliquorum recentiorum diligentia in antiquorum promenda doctrina. His paucis prælibatis, ad rem accedamus, veramque sententiam promamus.

III. *Christiani qui non infirmitatis, vel notabilis debilitatis titulo, sed quia quadragesimalium ciborum usus nocuus illis est, dispensationem edendi carnes ieiuniorum tempore obtinent, ieiunii lege tenentur. Hæc sola sententia vera; hæc sola probabilis & tuta. Altera penitus improbabilis.* Ut tanta libertate loquamur, temporum nos cogit calamitas, in quibus probabilitatis fuco laxissimæ sententiæ a nonnullis, tamquam licitæ, proponuntur. Porro, ut a contrariæ sententiæ confutatione initium ducam, illius potissimum fundamentum statim exponendum est. Abstinentia, inquiunt, a carnibus essentiam ieiunii constituit. Sublata cuiuscumque rei essentia, res ipsa destruatur necesse est. Ergo ii qui edendi carnes licentiam habent, a lege ieiunii soluti sunt. Neque enim coniungi potest cum carnium comestione ieiunii observantia: sed, quemadmodum submoto animali rationali tollitur homo; sic ablata abstinentia a carnibus, tollitur ieiunium, cuius essentia in abstinentia eiusmodi sita est. Hoc purum putumque (pace istorum Auctorum, sit

dictum) commentum est in morum materia. Illudque semper magis compertum fit, quam maximum damnum passa sit morum Theologia, ex quo a non paucis ad Metaphysicæ regulas revocari cœpit. Verum utique est adductum principium, si de essentiis metaphysicis, quæ individuæ sunt, sermo habeatur; falsissimum vero evadit, cum ad res morales transfertur: quoniam moralium rerum essentiæ dividuæ sunt, & ex pluribus partibus sæpe coalescunt. Id maxime comperitur in ieiunio, quod iuxta omnes pluribus constat partibus. Totum autem ex pluribus partibus concretum minime destruitur ob unius partis iacturam. Itaque sub hac sola consideratione adductum principium inane est, & ad morum controversias componendas ineptissimum. Ceterum alio etiam ex capite omnino corruit, quia commentitio fundamento superstructum. Adversarii siquidem tamquam certum ponunt, abstinentiam a carnibus esse partem ieiunii potissimam, seu id quod prius in ieiunio concipitur. Quod si dixerim ego falsissimum esse, & ex antiquitatis ignoratione ortum ducere, fortassis nemo nimiæ audaciæ me arguere poterit. Idcirco capite superiore statui, unicam comestionem esse præcipuam ieiunii partem. Neque unicum Doctorem ex antiquis qui contrarium doceat, adducere recentes valent. Quin Caietanus, quem pro se stare falso obtrudunt, oppositum conceptis verbis scribit 2. 2. quæst. cxlvii. art. vii. *Non est autem eadem ratio de unica comestione, & aliis conditionibus. Quoniam ieiunium novi testamenti ex abstinentia carnium, & unica comestione constat, tamquam ex substantialibus; ita quod unica comestio est essentialior ieiunio, utpote a principio ieiunii constituta in veteri testamento, in quo usque ad vesperam affligendum hominem ieiunio statutum est*. Et sane, ut Caietanus indicat, in veteri lege ieiunium, unica comestione peragendum, legimus imperatum. Atque, ut dictum est, licet plures abstinuerint etiam a carnibus, dum ieiunabant; omnes tamen sic abstinuisse haud possumus asserere; sicuti certo defendere valemus, omnes ieiunantes semel tantum comedisse. Quid quod omnes sectæ, Iudaica, Turcica, nedum Lutherana, & Calvinistica, dum ieiunant, unicam servant comestionem; minime vero a carnibus abstinent? Id porro ad essentiam (si etiam metaphysico ratiocinio indulgere velimus) cuiusque rei pertinet quod primo, & semper, & in quocumque statu eidem competit. Ieiunio igitur, in unica sito comestione, Ecclesia catholica, cælesti lumine perfusa, addidit abstinentiam a carnibus: quam abstinentiam, ut singularem quidem ieiunii ecclesiastici characterem, omnes venerantur. At, si ea comparetur ad ieiunium absolute acceptum, quid accessorium est. Falsum ergo etiam ex hoc capite est principium illud, cui innituntur iuniores, quodve ex proprio arbitrio effinxerunt, videlicet essentiam ieiunii in abstinentia a carnibus consistere. Quod sane commentum nemini ex antiquis in mentem venit.

IV. Cum iam huic quæstioni finem imposuissem, ad manus meas pervenit *dis-*

ser-

ſertatio de ieiunio, cum eſu carnium coniungendo, *a D. Alexandro Mantegazzi Sac. Theol. Doct.* edita. Auctor iſte & elegantiſſimo ſtilo, & omni argumentorum genere noſtram hanc communiſſimam ſententiam defendit. Recentes Caſuiſtas libere reiicit, quoties reiiciendi ſunt; eorumque auctoritatem tanti facit, quanti eſt facienda. Adverſus hanc diſſertationem omnibus numeris abſolutam Doctor Petrus Copellotti edidit *Diatribam* lingua vernacula: *acciocchè ancora a' deboli* (inquit ille pag. 10.) *ed infermi di cognizione foſſe noto un punto tanto neceſſario di morale diſciplina*: ideſt, *ut etiam rudibus, & cognitione deſtitutis, moralis diſciplinæ caput quammaxime neceſſarium innoteſceret*. Nonne ſummæ neceſſitatis eſt ut vulgus ipſum, & minus docti Chriſtiani tandem aliquando percipiant, ſe poſſe bis in diem ieiunii tempore carnibus recreari, quando cibum piſcium ſtomacho moleſtum experiuntur? Quis non miretur caritatis fervorem, zelumque iſtius Doctoris, qui, ne noſtri rigidiſſimi ſæculi Chriſtiani nimia pœnitentiæ ſeveritate macerati ſuccumbant, librum compoſuit, quo ſuaviores blandioreſque temperantiæ regulas illos doceret? Nihil in hoc ſuo libro producit, quod prius Caſuiſtæ recentes non docuerint. Sed, quia illi latine ſcripſerunt pro doctis tantum, & eruditis, idcirco Doctor Copellotti, ut rudes etiam & indoctos iuvaret, quæ latine Caſuiſtæ cuderunt, italice vertit. Quod ne ipſi imponere videar, en verba, quibus refutatam a nobis rationem exponit, tamquam inconcuſſum ſuæ opinionis fundamentum. *Queſta ſentenza* (inquit pag. 20.) *la deduco da un principio, che nelle legali, e morali materie è certo, qual è, che, quando ſi diſtrugge la forma, nella quale qualche coſa conſiſte, periſce ancora la diſpoſizione fatta di quella coſa*. Deinde non paucis congeſtis exemplis, ad rem minime pertinentibus, concludit: *Farovvi vedere* (pag. 23.) *eſſere l'aſtinenza dalle carni la forma ſoſtanziale, in cui principalmente conſiſta, e ſenza cui non è per verun conto oſſervabile l'eccleſiaſtico digiuno*. Quod principium ſi verum foret, ſequeretur, Chriſtianos dominicis diebus Quadrageſimæ, in quibus a carnibus abſtinent, ieiunare. Nam, poſita forma ſubſtantiali, ſeu eſſentiali ieiunii, habetur ieiunium. Per D. Copellotti cum quibuſdam Caſuiſtis forma ſubſtantialis ieiunii eſt abſtinentia a carnibus. Ergo Chriſtiani abſtinentes a carnibus tum diebus dominicis Quadrageſimæ, tum feriis ſextis, & ſabbatis totius anni, ieiunant. Quid ad hæc D. Copellotti cum omnibus ſuis Caſuiſtis? Num reponet, unicam comeſturam partem quoque ieiunii eſſe? Sed iterum ab eo petimus, num hæc unica comeſtura pars ſit *ſubſtantialis*, & *eſſentialis*? Si ait; falſum ergo eſt eius principium. Si negat; ergo ſola abſtinentia a carnibus forma ſubſtantialis ieiunii eſt. Ergo, poſita hac abſtinentia, habetur ieiunium. Si dicat, unicam comeſturam partem integrantem eſſe ieiunii; conſequitur ſubſtantialiter, & eſſentialiter, ut dicunt, ieiunare omnes Chriſtianos qui diebus dominicis Quadrageſimæ, feriiſque ſextis, & ſabbatis a carnibus abſtinent: ſolumque partem inte-

tegrantem, adeoque levem, violare qui iterato comedunt. Quam falsa sunt consectaria isthæc, tam falsum est principium ex quo profluunt.

V. Solam abstinentiam a carnibus constituere essentiam ieiunii ecclesiastici, nemo sanæ mentis dixerit. Dissidium solummodo potest esse, num unica comestura, vel carnium privatio principalius ieiunium constituat. Nobis certum est, ieiunium potissimum unica constitui refectione; abstinentiam vero a carnibus additamentum esse, quod absque gravi culpa omitti nequit. At concedamus, partem essentialem ieiunii esse abstinentiam a carnibus; non inde tamen quidquam præsidii colligunt adversarii pro sua opinione. Quoniam & ipsi fatentur, unicam comestionem esse partem substantialem ieiunii, licet minus principalem. Qua facta positione, hanc validissimam rationem in nostræ sententiæ confirmationem profero. Præceptum ieiunii dividuum est, pluribusque partibus constat; ut omnes, & adversarii ipsi, fatentur. Atqui, quando lex plura præcipit, quorum unum sine altero servari potest, ratio naturalis dictat, iubetque impleri partem, quando totum observari nequit. Sicuti enim qui totum a lege præceptum implere valet, ad totum tenetur; ita qui potens est observare partem, ad illius partis observantiam obligatur. Præceptum ieiunii plura præcipit, videlicet unicam comestionem, abstinentiam a carnibus, definitque horam reficiendi corpus. Ergo qui servare non potest duo, tenetur servare unum. Quæ omnia non solum ratio naturalis, verum etiam ipsæ positivæ leges præcipiunt. Siquidem *Cap.* cum delecti, *de dolo*, *& contum.* decernitur quod, *cum duo mandantur, v. g. ut quis ad iudicem veniat, & ad diem sibi præfixum accedat.... Si venire non possit ad diem assignatum, tenetur nihilominus se iudici præsentare; nec ideo erit a mandato solutus.* Hæc lex duo complectitur; accedere videlicet ad iudicem, & accedere tali die. Lex impleri mandat unum, quando ambo servari nequeunt. Cur, quæso, idem præstandum non erit in ieiunii observantia? Tria, non duo, ut dictum est, ieiunium præcipit. Unum non pendet ab aliis. Stat abstinentia sine unica comestione. Stat unica comestio sine abstinentia a carnibus. Ieiunium servari potest, etiamsi hora refectionis anticipetur. Qua ergo ratione qui nequit servare omnia, non tenebitur ad duo, vel ad unum? Cur qui dispensatur ab uno, a quo ut dispensetur, iusta datur caussa, intelligendus est, præsumendusque dispensatus ab altero; si nulla, ut in hoc dispensetur, occurrat iusta ratio? Dispensatur in esu carnium, quia stomacho piscium esus nocet. Cur dispensari debet in pluribus comestionibus, si istius dispensationis nullus habetur titulus: quoniam qui dispensatur in esu carnium, sanus est, fortis, robustus, sicut ceteri homines qui ieiunium servant iuxta omnes partes? Anne qui die festo dispensatur, iusta urgente necessitate, ab opere servili, eo ipso dispensatur a præcepto audiendi Sacrum, si Sacrum commode audire possit; vel e contrario? An qui impotens est ad solvendum centum, potest vero quinquaginta, liber

erit

erit ab istorum etiam solutione? An qui non potest reddere totum, non tenetur reddere partem? Quæ, malum, est hæc argumentandi ratio?

VI. Lubet hanc eamdem rationem quam prodidimus, validius firmare, & ad eam perducere evidentiam quæ manifesto evincat contrariæ opinionis improbabilitatem. Itaque Innocentius XI. hanc propositionem, quæ est 54. damnavit: *Qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur: quia maior pars trahit ad se minorem*. Præceptum recitandi divinum officium divisibile est, pluribusque constat partibus, quarum aliæ principales, minus principales aliæ sunt. Theologi recentes ante Innocentium XI. communiter propugnabant, eum qui nequibat matutinum & laudes recitare, poterat vero alias horas, ad istarum recitationem minime obstringi. Cur? Quia cessante principali cessat & accessorium: quia maior pars trahit ad se minorem. Sed hanc propositionem damnavit Ecclesia. Ergo eodem iure damnanda est hæc altera: *Qui non potest abstinere a carnibus, potest autem servare unicam refectionem, ad nihil tenetur: quia sublato principali tollitur & accessorium, seu quia maior pars trahit ad se minorem*. Ubi hic vel levis discriminis ratio? Nonne præceptum ieiunii dividuum est? Id sane concedunt omnes, & experientia ipsa constat. Diebus dominicis in Quadragesima observatur abstinentia a carnibus, secus unica comestio. Idem evenit qualibet feria sexta, & sabbato per totum annum. Adolescentes ante vigesimum primum annum abstinent a carnibus in Quadragesima; bis vero in die reficiuntur. Denique ipsi adversarii fatentur, unicam comestionem esse partem substantialem, licet minus principalem, ipsius ieiunii; privationem vero carnium esse partem essentialem, & præcipuam; quemadmodum matutinum, & laudes constituunt partem principalem divini officii, aliæ autem horæ partem efficiunt minus principalem. Impotens ad recitandum matutinum & laudes, tenetur, si possit, ad alias celebrandas horas. Ergo qui sibi a carnibus temperare nequit, potest vero a duplici abstinere refectione, ad id iuxta Ecclesiæ doctrinam obstringitur. Quid plura? Maiorem latitudinem habet ieiunium, magisque dividuum est quam sit divini officii recitatio. Quandoquidem in ieiunio duo, ut dictum est, sunt præcepta, affirmativum unum, alterum negativum. Id expresse asserunt omnes, & præsertim adversarii. *Licet* (inquit Ghetius verb. *Ieiunium* num. 9.) *sint in ieiunio duo præcepta, unum tamen præsupponit alterum, puta affirmativum supponit negativum. Ergo, sublato præcepto negativo, removebitur & affirmativum; & sic dispensatus ob abstinentia a carnibus censebitur etiam dispensatus ab unica comestione*. Unicum vero est præceptum recitandi divinum officium. Sed, quia officium istud partes habet, maiores, & minores, Ecclesia iubet impleri minores ab iis qui maiores implere nequeunt. Potiori ergo iure servare tenetur ieiunium, in unica situm refectione, ille qui abstinentiam observare non potest a carnibus: tum quia hæ sunt duæ

par-

partes completæ, si absolute sumantur, quarum una sine altera reipsa consistit, ut ex dictis constat, non minus ac horæ divini officii: tum quia duobus distinctis præceptis, quorum unum adfirmans, alterum negans est, imperantur; & unum minime ab altero pendet; & reapse invicem separantur, ut ex dictis constat.

VII. Hæc adeo vera, adeo comperta sunt, ut numquam credidissem, ab aliquo ratione prædito in discrimen vocanda fore. Et tamen D. Petrus Copellotti, ut aliqua tergiversatione eluderet argumentum, quod adversarius eius urgebat, inquirens: num ieiunium quadragesimale concretum, seu compositum aliquod metaphysicum sit, quod, veluti hominis animalitas, re quidem vera dividi nequeat, & solummodo mentis ope divisionem patiatur? respondet his verbis pag. 126. *Il digiuno non è un composto metafisico, egli è un ente morale, non dividevole nelle componenti sue parti, attesa la opinione, e costumanza delle nazioni, ed atteso altresì l'antico invariato universale instituto della cattolica Romana Chiesa.* Quæ latine sic verto. *Ieiunium non est compositum metaphysicum, sed est ENS MORALE, NON DIVIDUUM in partes, quibus constat; si consideretur opinio, & consuetudo nationum, & inspecto itidem vetere, immutabili, ac universali Romanæ Ecclesiæ instituto.* Quid amplius blaterabunt Lutherani, & Calvinistæ adversus Ecclesiæ catholicæ ieiunium, cum audierint recenter definiri, *Ens morale, non dividuum in partes, ex quibus coalescit?* Quæritabunt fortasse, num istæ partes, carnium scilicet esus, & unica, aut iterata carnium comestura; seu num prandium, & cœna; num cibus piscium, & abstinentia a carnibus sint reapse partes reales, & separatæ, nedum dividuæ. Urgebunt, num opinio hominum, admissa manifesta partium istarum separatione, efficere possit ut partes istæ constituant *ens morale non dividuum in partes, quibus constat.* Tandem exposcent, quo fundamento dicatur ieiunium esse *ens morale non dividuum* secundum antiquum, perpetuum, & universalem ritum Ecclesiæ catholicæ Romanæ. Cum certum sit Ecclesiam Romanam duo præcepta imponere suis fidelibus in ieiunio qnadragesimali: alterum prohibens esum carnium; alterum vetans plures comesturas. Sed, his missis, lectori considerandum relinquo, utrum hæc ratio commentandi morum, & christianæ pœnitentiæ regulas, sibilo, & cachinnis hæreticorum obiiciat Romanæ Ecclesiæ ieiunia nec ne. Considerandum relinquo, num iste sit cardo ille Theologiæ moralis imperitis scitu adeo necessarius, videlicet ieiunium Romanæ Ecclesiæ esse *ens morale non dividuum in partes:* ut tempore Quadragesimæ valeant comedere panem & carnes mane, seu meridie, similiter panem & carnes vespere. Commenta deinde, quibus (pag. 105. & sequent.) circumvenit propositionem proscriptam ab Innocentio XI. quibusve conatur eludere argumentum inconcussum, quod inde elicit illius adversarius, adeo futi-

lia

lia sunt, ut me pigeat eadem refutare; cum imbecillitate sua corruant omnino.

VIII. Hactenus exposuimus rationem nostram adversariorum vestigiis insistentes, eorumque falsæ opinationi indulgentes. Illi siquidem, inconsulta antiquitate, & absque ullo vel apparenti veritatis momento, statuunt, abstinentiam a carnibus esse partem essentialem, principalemque, unicam vero comestionem partem minus principalem ieiunii. Qua etiam admissa hypothesi, hucusque demonstravimus, eorum opinionem omnino improbabilem esse; atque in propositione damnata ab Ecclesia de recitatione officii divini evidenter, mea quidem sententia, contineri. Nunc autem, hac falsa positione relicta, alterum solidissimum fundamentum iacere lubet, cui nostra inhæreat sententia. Est autem eiusmodi. *Essentia ieiunii in unica sita est comestione, seu unica comestio est potissima ieiunii pars.* Hæc propositio supra demonstrata est pluribus rationibus, quas, ne actum agam, prætereo. Unicam addo ab ipso ieiunii proximo fine petitam. Finis porro ieiunii est corporis maceratio, concupiscentiæ, aliarumque sensualium appetitionum cohibitio. Ad hoc autem magis conducit unica comestio quam abstinentia a carnibus. Quis inficias iverit, corpus magis affligi per subtractionem cuiusque cibi quam per privationem unius generis epularum? Nonne iuvenes, qui ante vigesimum annum nutritione maiore indigent, eo quod in augmento sunt, etiam ieiuniorum tempore pluries refici permittuntur; carnibus autem vesci prohibentur? Cur hoc? nisi quia, licet carnes & nutriant, & delicatiores sint, magis tamen patiuntur, maius incommodum sentiunt iuvenes in privatione plurium refectionum quam in abstinentia a carnibus. Nec iuvenes tantum, sed omnes, dum fame laboramus, cibum, non cibi qualitatem quærimus. Hinc ait D. Bernardus in Apologia ad Guillelmum *cap.* v. Esau, non de carne, sed de lente fuit reprehensus; & de ligno Adam, non de carne damnatus; & Ionathas ex gustu mellis, non carnis, morti addictus fuit. Quid quod plures sacri Ordines perpetuam servant abstinentiam a carnibus; perpetuum vero ieiunium unius comestionis, nullus est Ordo qui observet? Ex quibus omnibus magis certa & manifesta redditur propositio nostra, scilicet unicam comestionem potissimam esse ieiunii partem; cui postea accedit delectus ciborum. Quo posito, sic meam instauro argumentationem. Ecclesia damnavit propositionem qua asserebatur, non teneri Clericum ad partem minus principalem divini officii, quoties partem magis principalem recitare nequibat. Ergo potiori iure damnata debet intelligi altera propositio, qua statuitur, fideles non potentes servare partem minus principalem ieiunii, qualis est abstinentia a carnibus, non teneri ad unicam comestionem, quæ est pars principalis eiusdem. Anne obtrudere amplius valent metaphysicum illud sophisma, nempe sublato principali, tollitur accessorium? Si unica refectio essentiam

tiam ieiunii constituit; illico corruit unicum fundamentum, cui innixi defendunt, dispensatum a carnium abstinentia, dispensatum quoque esse a ieiunio. Ex his autem quae dicta sunt, patet tum ratione, tum auctoritate, in unica potissimum comestione sitam esse ieiunii essentiam. Ex quibus evidentissime consequitur, contrariam opinionem duplici ex capite improbabilem esse. Primo quia statuit, tamquam quid certum, abstinentiam a carnibus esse partem essentialem, & praecipuam ieiunii: quod falsum esse demonstratum est. Secundo quia, admisso etiam hanc abstinentiam esse ieiunii praecipuam partem, nihilo tamen minus reprobata intelligitur haec sententia ab Ecclesia in propositione damnata de horarum recitatione.

IX. Alteram in maiorem veritatis confirmationem addere placet rationem. Privilegium quod communi iuri laesionem infert, interpretandum est stricto, ut aiunt, modo. Hoc adfirmant omnes, & colligitur ex *leg.* Quoties, *cod. de Praec. Imperat. offerend.* & *leg.* Si quando, *cod. de inofficioso testament.* & *cap. 1. & 11. de filiis Presbyt. cap.* Quod dilecto, *de consanguinit. & affinit.* Qua de re consule Innocentium, & Glossam, Ioannem Andream Butrium, & Abbatem. Privilegium autem comedendi carnes in Quadragesima est contra ius commune, & contra legem ecclesiasticam. Stricte igitur & summo rigore est interpretandum. Ergo, cum in privilegio edendi carnes non exprimatur concessio binae refectionis, nullum adest fundamentum extendendi privilegium istud ad plures refectiones.

X. Omnia quae hactenus dicta sunt, summorum Pontificum auctoritate confirmantur. Debuissem, non abnuo, primum omnium rationes ab auctoritate petitas, quae in morum Theologia summi momenti sunt, afferre in medium; sed controversiae huius conditio praeposterum ordinem servare coegit. Ad rem igitur. Gregorius XIII. in Bulla Cruciatae pro Lusitaniae Regno haec decernit. *Praeterea indulgemus, ut, dicto triennio durante, carnibus, de consilio utriusque medici, temporibus ieiuniorum, tam quadragesimalium, quam quarumcumque dierum totius anni, vesci possint; ac pro eorum libito ovis, & lacticiniis; ita quod qui carnes comederint, servata in ceteris ieiunii ecclesiastici forma, dicto ieiunio satisfecisse censeantur*. Iubet ergo Gregorius, Christianos, non unius, sed duorum medicorum iudicio dispensatos in esu carnium, servare in *ceteris ieiunii ecclesiastici formam*, unius nempe comestionis.

XI. Alexander VII. anno 1567. edictum Romae publicavit, quo propter pestem, quae anno praecedente saevierat in eadem urbe, Romanis civibus carnium cibum sumendi potestatem fecit diebus dominicae, lunae, martis, & iovis; ea tamen lege, ut praefatis diebus, dominica excepta, omnes ieiunarent, semel tantum in die comedendo. Integrum edictum isthuc transcribo. *Martius, divina mi-*

sera-

ſeratione Epiſcopus Albanenſis, S. R. E. Cardinalis, Ginettus, S. D. N. Papæ Vicarius Generalis, Romanæque Curiæ, eiuſque diſtrictus iudex ordinarius &c. Etſi divina pietas dignata eſt fere omnino removere iræ ſuæ flagella, quibus urbem hanc iuſtiſſimo quodam iudicio affecit, non ita tamen ceſſavit pœna, quin periti metuant, ne quadrageſimales cibi contagionis ſcintillulas, quæ ſuperſunt adhuc, nonnihil excitare, ac refovere poſſint. Dominus noſter non alienum a paterna ſua providentia iudicavit, quadrageſimalem rigorem ſanctum paulisper emollire. Quamobrem ſua Sanctitas apud ſe ſtatuit, iis omnibus qui Romam, Romæ domos, & ſuburbana incolunt, permittere ut uniuſcuiuſque hebdomadæ diebus quatuor, dominica, feria ſecunda, feria tertia, feria quinta lacticiniis, ovis, carne a dominica prima Quadrageſimæ uſque ad Palmarum dominicam uti poſſint. Ad ultimos autem tres dies quod attinet, etiamſi carnis uſum concedat, neminem tamen ieiunii lege ſolvere intendit. Quinimmo vult ut lex iſta ſalva, & incolumis remaneat, quemadmodum in quadrageſimalibus cibis feriæ quartæ, feriæ ſextæ, & ſabbati remanet. Exinde ſua Sanctitas hortatur omnes, ut datam in quadrageſimalibus cibis veniam frequenti ſacramentorum ſuſceptione compenſent, eleemoſynas, & preces augeant, ut tam naturalibus, quam ſupernaturalibus remediis morborum reliquias expurgare pergant.

Dominus noſter vult, ut conceſſa edendi lacticinia, ova, & carnem licentia ad univerſos ſexus utriuſque Regulares perveniat, iis demptis qui per regulam ſuam carnem non manducant. Nihilo tamen minus ſua Sanctitas lactariorum, & ovorum uſum permittit.

Denique ſic habeatur ab omnibus, ut qui antedictam licentiam accipient, dominicam orationem, & angelicam ſalutationem quinquies recitare pro hodiernis chriſtianæ rei neceſſitatibus meminerint. Dat. Romæ ex AEdibus noſtris hac die 3. Februarii 1657.

M. A. Epiſcop. Hierapolitanus Viceſg.

Ioſeph, Palamolla Secr.

Romæ ex Typograph. Rev. Cam. Apoſt. 1657.

XII. Simile privilegium fidelibus Ducatus Mediolanenſis conceſſit anno ſequenti 1658. ipſemet Alexander VII. hac appoſita clauſula: *Citra tamen exemptionem a ieiunio*. Non ergo, ut Epiſcopus Romanus tantum, ſed ut Paſtor univerſalis fidelium omnium, legem ieiunii cum carnium eſu coniunxit.

XIII. Clemens Papa XI. eccleſiaſticæ diſciplinæ callentiſſimus, atque doctrina non minus quam pietate ſummus, decretum edi curavit anno 1703. in quo hæc habentur latine verſa. *Ad illud tum medici, tum hi qui diſpenſationes petunt, animum intendant, ut carnes ſalubres ſint: quoniam hæ ſolum in Quadrageſima permittuntur his qui ob iuſtam cauſam cibis quadrageſimalibus veſci nequeunt: quo-*

quorum necessitas, si lacticiniorum esu levari potest, medici carnium usum non concedant; sed lacticinia & ova fideles comedant, & ieiunium observent: cuius ieiunii legi etiam illi subiecti sunt qui carnes ea ratione comedunt, quod cibus esurialis nocuus illis sit.

XIV. Reponunt quidam, laudatum decretum, non Clementis XI. sed illius generalis Vicarii, non admodum in Theologia versati, partum esse. Quae responsio si consisteret, actum de omnibus legislatorum legibus esset. Anne iniussu Pontificis Eminentissimus Carpegna vulgavit decretum illud? At, ut inanis responsio omnino evanescat, addo Clementem XI. difficultatem istam severiori examine enucleasse. Delegit siquidem doctiores urbis Theologos, quos inter P. Marchetti Societatis Iesu, & Romani Collegii Rector, dissertationem summo Pontifici obtulit, in qua sexaginta Auctores pro sententia cum esu carnium ieiunium coniungente, allegavit. In hanc eamdem sententiam concessere S. Officii Consultores, & Cardinalis Vicarii synodales examinatores, ut testatur Eminentissimus Lambertini nunc BENEDICTUS XIV. Pontifex sapientissimus *in collect. Notificationum notif.* XV. *num.* 21. ubi, praeter citatos Theologos, alium duodenarium numerum ipse adpromittit in nostrae sententiae praesidium; & eiusdem sententiae sectatorem se profitetur. Porro Clemens XI. Theologorum suffragiis perlectis, & quam diligentissime libratis, anno sequenti 1704. hanc manu sua scriptam clausulam, edicto de more typis cudendo inserendam, adiecit. *E siano tenuti osservare il digiuno ancora quelli che col motivo d'essere loro nocivo il vitto quadragesimale, si cibano di carne salubre.* Quae latine sic reddo. *Et teneantur observare ieiunium etiam illi qui salubri carne vescuntur, ea solum ducti ratione, quod eorum saluti esuriales cibi noxii sint.*

XV. Quanti facienda sit interpretatio, quam ex Eminentissimo Lambertino, nunc BENEDICTO XIV. affert D. Copellotti, aliorum sit iudicium. Observat itaque, Clementem XI. in priori decreto anni 1703. his verbis suam mentem patefecisse, *E devono osservare il digiuno, alle di cui leggi sono tenuti quelli ancora* &c. *& debent observare ieiunium, cuius legibus obnoxii sunt etiam illi &c.* in posteriore vero decreto anni 1704. mutasse illud verbum, seu verbi modum, *sono*, in alium modum, videlicet *siano tenuti*; quo declarat ieiunium dividuum esse; & consequenter Clementem XI. ut Pontificem universalem, subdunt, decernere, fideles comedentes carnes in Quadragesima ieiunii legibus subiectos esse. Quo posito, adempta esset Theologis libertas docendi contrariam sententiam. Verum Pontifex summus, ne vel tantillum praeiudicii inferret scholarum Doctoribus, seu paucis Casuistis, loco illius phrasis, *sono tenuti*, substituit aliam, *siano tenuti*. Quanti, inquiebam, facienda sit haec arbitraria, nulloque fulta documento, interpretatio, non est quod multis edisseram. Sive enim priore, sive posterio-

re phrasi decretum illud concipiatur, in idem recidit, eamdemque nostræ sententiæ vim præbet, ut infra patebit.

XVI. Summis Pontificibus succinunt Episcopi, tum in privatis decretis, tum in suis Synodis. Ut prolixitatem, quoad fieri potest, vitem, pauca ex pluribus seligam. Synodus Veneta habita a Petro Barbadico Patriarcha Venetiarum, & Dalmatiæ Primate, hæc habet de dispensatis a delectu ciborum in Quadragesima pag. 116. *Dispensati autem omnes sciant, quod licet a delectu ciborum sint dispensati, se tamen adhuc ieiuniorum observationi esse obstrictos, atque letali peccato esse obnoxios, si escis illicitis utentes, non ieiunaverint, pro personarum tamen qualitate, ætate, & indigentia.* Synodus ista onus ieiunii præfatis dispensatis non imponit; sed declarat dispensationem edendi carnes minime eos eximere a lege ieiunii. De Episcopis ultramontanis hæc scribit Claudius La-Croix *II. Part. Lib. III. quæst.* ccxl. *num. 1269.* Reprobata primum contraria opinione, subdit. *Et hoc ipsum communiter declarant Episcopi, dispensantes pro carnibus in Quadragesima, dum addunt, se non aliter velle dispensare, quam relinquendo obligationem ieiunii quo ad refectionem unicam. Hinc etiam aliquibus per bullam Cruciatæ datur privilegium ieiunandi in carnibus, ut fatetur Sanch. dub. 31.*

XVII. Respondet D. Copellotti cum suis paucis Casuistis, decretum Clementis XI. pro solis Romanis editum esse: & adducit auctoritatem Dominici Viva; atque in suum invehitur adversarium, quod minus reverenter de eodem Viva locutus sit: scribit enim, Patrem Viva, vulgi sermone deceptum, suam evulgasse interpretationem. *Queste frasi* [inquit Copellottus pag. 56.] *niente di sua natura rispettose, anzi miranti al discredito di un dotto interprete de' pontificj decreti.* Plura in istius Scriptoris commendationem congerit; immo non exiguam suæ Diatribæ partem insumit in elogiis pangendis, & apologiis conficiendis pro defensione plurium eiusdem Vivæ sociorum.

XVIII. Aliam promit D. Copellotti interpretationem Clementini decreti. Concedit ergo (pag. 64.) præfatum decretum esse declarativum præcepti ecclesiastici (*ut donet solatia victo.*) Obiicit tamen tria esse declarationum genera. Prima declaratio est secundum iurisprudentiæ principia *authentica*, secunda *doctrinalis*, tertia *usualis*. Deinde concludit his verbis. *La dichiarazione di Clemente XI. fu meramente dottrinale al più al più per la universale cattolica Chiesa; e perciò da sè sola incapace a produrre obbligazione, come osserva il dottissimo Canonista Gesuita Schmalzgrueber.* Quanti pretii sit Schmalzgrueber distinctio, e re mea non est in præsentia discutere. Ut enim & me, & lectorem meum ab ineptis tricis liberem, concedere volo D. Copellotti, Clementinum decretum se solo obligationem non imponere. At quid, si hoc decretum iunctum aliis duobus pontificiis decretis consideretur?

XIX.

XIX. Omissis itaque inanibus commentis, dicimus in primis, quod, si decretum Clementis XI. contineret authenticam declarationem, absque nota manifestæ audaciæ, & inobedientiæ non possent vel in disputationem hanc quæstionem revocare adversarii. Ad evitandas ergo tricas, permittamus quod Copellotti contendit, videlicet Clementinum decretum esse tantum *dottrinale*, idest quod prodat doctrinam ipsius Pontificis, eiusque quos adhibuit interpretum. Quid inde? Anne auctoritas Clementis XI. etiam ut Episcopi Romani, & doctissimi, ut sane erat, Theologi, una cum tot sapientissimis Doctoribus longe multumque non prævalebit paucis Casuistis, Trullencho, Busembau, Bardi, Bossio, & similibus, qui, ut ex eorum scriptis colligere fas est, quæstionem hanc, non ad antiquæ disciplinæ leges, non ad antiquorum Theologorum censum, nec ad Romanæ Ecclesiæ, aliarumque Ecclesiarum decreta, & Synodos, sed ad inanis Metaphysicæ canones expenderunt?

XX. Quid, si Clementis XI. decreto addantur decreta Gregorii XIII. & Alexandri VII.? Hic ultimus Pontifex non tantum Romanos, sed Mediolanenses quoque ad ieiunium cum carnium esu coniungendum obstrinxit. Non ergo, ut Episcopus particularis Romanus tantum, qui extra suam diœcesim leges ferre non valet, sed ut Pontifex Romanus, universalis Pastor, omnium Ecclesiarum caput, & consequenter etiam Mediolanensis. Quid denique, si præfatis Pontificibus accedant aliæ Ecclesiæ in suis Synodis congregatæ, aut voce Episcoporum in suis decretis, . :uti revera accedunt? Anne post tot luculentissima argumenta ab auctoritate petita, & tot evidentissimas rationes licitum erit sequi opinionem contrariam?

XXI. D. Copellotti, videns, Romanos Pontifices conceptis verbis laxam opinionem labefactare, ad antiquos Ecclesiæ Patres animum convertit. Quid non molitur præiudicata sententia occupatus animus? Nostra opinio, inquit D. Copellotti, *ella è appoggiata all' autorità di un S. Basilio, il di cui testo è riferito dal grande Natale Alessandro, le di cui parole il lodato Teologo Storico-critico* (magna in titulis liberalitas) *spiegando, mostra essere l' astinenza dalle carni indivelta compagna. Il santo Dottore dice*. Carnes non edis, vesperam expectas, ut cibum sumas, a vino abstines. *Così le spiega Natale*. Cur enim singularem abstinentiam commendaret, veluti ieiunii (*notate di grazia*) comitem indivulsam, si esurialibus diebus carnes comedere licuisset? Natalis hic impugnat Dallæum, ostenditque ieiunium Christianorum comitem semper habuisse ciborum delectum; ita ut abstinentia a carnibus indivulsa pars fuerit ieiunii nostri. Quid inde infert eruditus Copellotti? Basilium, & consequenter Natalem, docere dispensatos à carnibus propter nocumentum piscium, dispensatos itidem esse a ieiunio? Nonne hoc vel ipsis Stoicis risum movet? Omnes Catholici, uno ferme excepto Launoio, adversus hæ-

hæreticos defendimus, Christianos ieiunantes iam inde a primis sæculis a carnibus abstinuisse; & hanc abstinentiam esse partem substantialem ieiunii. Omnes ergo docemus, dispensatos a carnibus pariter esse dispensatos a ieiunio? Quid dicam de Chrysostomo, de Theophylo Alexandrino, de Paschali III. de Thoma Aquinate, quos pariter in suum præsidium obtrudit perdoctus Copellotti? Nil profecto dicam; sed aliis iudicandum relinquo, an qui sic scribit, imponat, decipiatque imperitos lectores nec ne. Piget enim adeo inepta refellere commenta.

XXII. At quid dicendum, si medici, & superiores ecclesiastici præfatos fideles sanos, robustosque, sed carnibus ob stomachi qualitatem indigentes, a ieiunii, seu unius comesturæ, lege solverent? Respondeo, tum medicos, & superiores dispensationem impertientes, tum fideles qui eisdem dispensationibus utuntur, absolute peccare. Num fideles dispensati, ipsique dispensatores ignorantia quandoque excusentur, non facile resolverim. Nimis enim patet contrariæ opinionis falsitas. Et ratio, quæ magis confirmat nostram sententiam, manifesta est. Quandoquidem, ut dispensatio licita sit & valida, iustam requirit caussam. Superiores enim, qui solo arbitrio, nullaque occurrente necessitate, a legis onere subditos solvunt, non prudentes, fidelesque dispensatores, sed crudeles dissipatores, atque boni publici perditores dicendi sunt. Porro qui potestatem accipiunt comedendi carnes ob solum fastidium lacticiniorum, vel piscium, si sani sint, & robusti, sicut ceteri fideles, nulla subest caussa vi cuius ab unius comestionis lege liberentur. Ergo, etiamsi superiores dispensarent, eiusmodi dispensatio nulla foret; peccarentque tum qui illam concederent, tum qui eadem uterentur.

XXIII. Quæso, ne vitio prolixitatis mihi vertatur, si paullo fusius rem istam versari: quoniam ex una parte adeo manifesta mihi videtur sententia quam propugno, ut neque in disputationem vocari deberet; ex altera parte summopere vereor ne tantus sim, ut a tricis, cavillisque probabilitatis, quibus implicari, involvique solet, eam asseram. Itaque contrariam opinionem non solum ut minus probabilem, salvo semper meliori iudicio, sed ut penitus improbabilem, & rationi naturali, communique sensui directe adversam, reiicio. Quid enim magis communi sensui infestum quam, si quis creditori suo nollet reddere quinquaginta aureos, quos habet, hac unica ratione quia gratia ipsi facta est, ne redderet ducentos, quos non habet? Quia Ecclesia succurrit infirmitati tuæ, qua laboras, a præcepto abstinentiæ te absolvens; idcirco tu sanitate, & fortitudine, qua instructus es, abuti audes adversus alterum Ecclesiæ præceptum, quod ieiunium, seu unicam comestionem imponit? Quid te ad istius præcepti violationem impellit? An infirmitas? An virium debilitas? Hæc omnia abesse pro certo habemus. Quid ergo? Quia Ecclesia dispensavit a carnium abstinentia. Benignitate ergo Ecclesiæ ad impietatem abuteris? Quia Ecclesia ab uno te absolvit præcepto, tu in grati

ani-

animi argumentum vis alterum Ecclesiæ præceptum transgredi, & contemnere? Nonne hæc rationi naturali, & communi sensui repugnant? Quid, si universa aliqua provincia Ecclesiæ catholicæ quadragesimalium ciborum penuria premeretur, solisque carnibus abundaret? Esset ne provincia isthæc a lege ieiunii absoluta? Non tenerentur ergo fideles isti semel tantum in die moderate, & sobrie carnes comedere, ut eo quo possunt modo concupiscentiam refrenarent, carnis rebellionem cohiberent, corpusque spiritui subiicerent? Quin iuxta naturæ leges, qui carnibus vescuntur, fortiori vinculo obstringuntur ad unicam servandam comestionem quam qui piscibus utuntur. Siquidem carnes abundantius nutriunt, copiosiores gignunt humores, & concupiscentiam, ceterasque passiones omnes corporeas fovent, & adversus spiritum commovent. Lege ergo naturæ isti tenentur hos suos appetitus plurium comestionum subtractione, seu in die semel comedendo moderari, & in officio continere. Alioquin melioris conditionis essent Christiani qui carnibus quam qui piscibus vescuntur. In eo enim pares sunt, quod neutri habeant iustam bis comedendi caussam; & in eo impares, quod comedentes carnes excusentur a peccato, dum simul bis in die manducant, secus isti. Immo in hoc etiam impares sunt: quoniam qui carnes comedunt, aptiores sunt ad servandam unicam refectionem præ iis qui piscibus utuntur. Quandoquidem carnium esus, ut dictum est, magis nutrit, & validius stomachum roborat. His omnibus perpensis, hæc nostra sententia luculentissime vera dignoscitur, solaque in praxi amplectenda est. Eam graviores Theologi, & ipsi benigniores Casuistæ expresse defendunt Victoria 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* 4. Vega *Tom. I. Sum. cap.* XIV. *cas.* 3. Valentia 2. 2. *disp.* IX. *quæst.* II. *punct.* 5. Rodriquez *in Sum. I. P. cap.* XIV. *num.* 27. Lopez *II. P. Instruct. cap.* III. Sa *in Sum. verb. Ieiun.* Reginaldus *Lib. IV. num.* 168. Lessius *Lib. IV. de iust. & iur. cap.* II. *dub.* 6. *num.* 45. Clarius hanc eamdem sententiam docent Navarrus *in Man. cap.* XXI. Antonius Gomez in *Bulla clauf.* 7. *num.* 5. Ledesma 2. 2. *art.* 3. *fol.* 203. Pedrazza in *Sum.* 3. *præcep.* §. 14. Petrus Cenedo *in qq. canonic. quæst.* XL. *num.* 3. Fernandez *in exam. Theol. Mor. P. III. cap.* IX. *num.* 3. Ortiz in *Sum. cap.* XIX. *num.* 20. Ioannes Medina *codice de ieiunio quæst.* IX. §. *de infirmis*, ubi etiam ait, *in re hac medicos non carere culpa, cum id solum debeant infirmis in diebus ieiunii concedere quod infirmitas postulaverit, & non indistincte eisdem indulgere.* Sylvius 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* 4. *vers. Sed quæritur* Nyder *præcept.* 6. *cap.* VIII. *num.* 4. Ludovicus de S. Ioan. *I. P. Sum. tract. de ieiunio cap.* XI. Comitolus *in Respons. moral. Lib. IV. quæst.* XLVI. Victorellus *in add. ad Tolet. Lib. VI. cap.* III. Bassæus *verb.* Ieiun. 1. *num.* 4. Lezana *Tom. III. Sum. ver.* Ieiun. *num.* II. Lavorius *I. P. de iub. cap.* XX. *num.* 25. Naldus *verb.* Ieiun. Layman *Lib. IV. tract.* VIII. *cap.* III. *num.* 8. Graffius *Lib. II. decis. cap.* XXVI. *num.* 53. Beia *Lib. IV. Resp. cas. consc. cas.* 10. Bonacina *Tom. II. de præcep. Eccl. disp. ult. punct.* 2. Item

de leg. disp. I. *quæst.* II. *§.* I. *num.* 25. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Theol. SS. Lib. XI. cap.* II. *num.* 22. Natalis Alexander *Theol. Dogm. Lib. IV. art.* 7. *Reg.* 9. Cardinalis Cozza *Tom. de ieiunio part.* III. *art.* 3. *dub.* 3. Patritius Sporer *in append. ad* III. *præcept. Decal. sec.* 3. *num.* 40. VVigandt *tract.* V. *exam.* IV. *num.* 100. & apud ipsum Corradus. Thomas Hurtadus *de resid. Tom. I. resol.* 5. La Croix *Lib. III. part.* II. *num.* 1269. Constantinus Roncaglia *Tom. I. tract.* IX. *quæst.* II. *cap.* I. *quæsit.* 3. Rotarius in *Appar. Mor.* III. *part. cap.* I. *numer.* 24. Geribaldus *tractat.* VIII. *cap.* III. *dub.* 3. Graveson *Hist. eccles. Tom. VIII. part.* II. *colloq.* 6. *edit. Rom. pag.* 558. Non pauci eorum quos allegavi, potissimum Navarrus, & Ioannes Medina, non modo sanos, sed etiam infirmos, dispensatos in carnium esu, teneri ad ieiunium docent, quando infirmitas adeo gravis non sit, ut duplicem comestionem exigat.

XXIV. Contrariam opinionem nullus Auctor revera gravis defendit. Laudantur *Caietanus*, & *Azorius*. Sed iam supra ostensum est, Auctores istos loqui de infirmis, & impotentibus ad ieiunandum. Nec verbum habent de iis qui ob solum piscium nocumentum privilegium obtinent manducandi carnes. Allegatur etiam Bartholomæus Medina in *Instruct. Conf. Lib. I. cap.* XIV. *§.* 10. Sed etiam Auctor iste, alioquin gravis, de infirmis loquitur, &, ne gratis hoc asserere videar, en illius verba. „ Quæritur ordinarie, an, si quis, cum potiatur privilegio edendi car„ nem, possit ieiunare comedens eam, & ad ieiunium teneatur semel tantum „ comedendo? Mea quidem sententia est, ut iste ieiunet: nam coram Domino „ merebitur, non comedens nisi semel. De essentia enim ecclesiastici ieiunii est „ non edere carnem. Unde ob eum ipsum respectum per quem quis obtinuit li„ centiam comedendi carnem, immunis est ab onere ieiunandi, *propter hoc, quo„ niam huiusmodi licentia comedendi carnem tempore ieiunii datur tantum infirmo: „ & qui infirmus est, non tenetur ieiunare.*" Tempore itaque Caietani, Navarri, Medinæ, Azorii, solum infirmis privilegium comedendi carnes impertiebatur; & controversia erat, an infirmi isti, in esu carnium dispensati, ad ieiunium tenerentur. Adfirmabant Navarrus, Ioannes Medina, & alii, præcipue quando infirmitas non erat gravis. Negabant Caietanus, Bartholomæus Medina, & Azorius. Quam interpretationem confirmat Lessius Lib. IV. cap. II. dub. 6. in fin. *Quod tamen ex sententia Caietani, & Navarri limitaverim, habere locum, si ratione debilitatis naturæ, vel roborationis id concessum sit; non tamen, si quia a piscibus abhorret, vel putant nocere temperamento: tunc enim causa non subest cur gemina refectio concedatur.* Ceterum ex Theologis nemo unus antiquorum, qui revera Auctor gravis sit, propugnavit, Christianos sanos dispensatos in esu carnium ob id solum quod patiuntur incommodum in ciborum quadragesimalium usu, non teneri ad ieiunium. Pauci dumtaxat recentes, qui, salvo obsequio, laxiores opiniones passim seligunt, inquit Fagnanus, hanc defendunt opinionem. Diana coordinatus *Tom. I. tract.* VI.

M ij *res.*

ref. 75. Leander de *præcep. Eccl. tract.* v. *disp.* VIII. *quæst.* XXXIII. Auctor iste passim iactat se corrigere falsas aliorum Auctorum citationes. In controversia autem, quam tractamus, tum *quæst.* XXXII. tum *quæst.* XXXIII. citata corrigit Bonacinam, aliosque Auctores, qui laudant Navarrum pro sententia asserente dispensatum ab abstinentia a carnibus obstringi ad ieiunandum. *Navarrus* (inquit Leander quæst. XXXII.) *nullo modo loquitur de illo qui est dispensatus in esu carnium*. Subdit vero quæst. XXXIII. *Unde male illum citat Bonacina pro sua sententia*. Hactenus emendator Leander. Videamus nunc, quam sincerum, quamve exactum sit illius criterium. En verba Navarri desumpta ex Manuali *cap.* XXI. *numer.* 22. quem locum Bonacina laudat. *Notandum tamen* (inquit Navarrus) *secundum eumdem* (Caietanum) *quod dispensatus, ut comedat in die ieiunii pluries quam semel, non videtur dispensatus ut comedat carnes; neque dispensatus ut comedendo carnes possit ieiunare, videtur dispensatus ut bis possit eas comedere .... quia, ut ille ait, præceptum Ecclesiæ, licet in totum servari non possit, servandum tamen est quo ad illam partem quo ad quam servari poterit*. Eamdem doctrinam docet Tom. I. Consil. cons. 6. de observat. ieiun. *Ex quo sequitur quod comedens tales cibos* (nempe carnes a Papa concessas ieiunii tempore) *non frangit ieiunium, & quod vere ieiunat: & consequenter consequeretur meritum ieiunii. Sicut credo quod consequeretur ille qui, quia non potest habere panem, & cibos quadragesimales, comederet semel tantum in die carnes, & ova, & lacticinia*. Asserit ergo Navarrus, quod dispensatus ut comedat carnes, non est dispensatus ut bis comedere possit. Qua proinde fronte Leander redarguere potuerit Bonacinam, aliosque Auctores, pro se citantes Navarrum, ceteri iudicent. Si per otium liceret, plures huius generis lapsus in Leandri criterio reperirem. Sed labor iste non est operæ pretium. Illud est hic animadvertendum, Navarrum pro sua sententia laudare Caietanum, & ex Caietani doctrina statuere, eos qui præceptum dividuum aliquod Ecclesiæ servare nequeunt in totum, teneri illud servare ex parte; & consequenter qui non potest unicam refectionem, & abstinentiam a carnibus simul observare, debere semel tantum, si possit, in die comedere, vel contra, pluries comedere, & abstinere a carnibus: id quod nos supra in Caietano animadvertimus. Ut vero rem hanc breviter perstringamus, pauci Casuistæ recentiores, ut sunt Ioannes de la Cruz in *Sum. I. Part. præcep.* III. *art.* 4. *num.* 3. Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap.* II. *dub.* 2. *num.* 7. Sancius in *select. disp.* II. *num.* 4. Ghetius *verb. Ieiun.* aliique simul accepti, pace eorum dixerim, nullius in hac materia sunt auctoritatis. Quoniam principia, quibus suam conantur probare opinionem, sunt apertissime falsa. Primum eorum fundamentum ab auctoritate petitum est. Allegant enim in suum præsidium Caietanum, Medinam, Azorium, Navarrum. Sed vidimus, Auctores istos vel contrarium docere, vel nihil ad eorum institutum afferere. Ex hac ergo parte falsa est eorum opinio.

Ra-

Rationes porro quas producunt, sunt evidenter falsæ. Potissima siquidem eorum ratio est, quod abstinentia a carnibus sit essentia ieiunii, & unica comestio pars substantialis minus principalis, quæ destruitur, sublata parte principali. Quam assertionem in propositione de recitatione horarum damnatam esse ab Ecclesia, ostensum est. Quia, inquit P. Dominicus Viva ad prop. 54. Innocentii XI. num. 16. *Quando eadem ratio quæ militat pro thesi proscripta, militat pro alia consimili, hæc etiam implicite redditur improbabilis*. Præterquamquod alio ex capite, ex falso nimirum supposito, quod abstinentia a carnibus sit essentia, seu principalis pars ieiunii ecclesiastici, improbabilis est opinio isthæc.

XXV. Obiicies 1. Consuetudo obtinet ut qui dispensatus est in esu carnium, dispensatus quoque sit a ieiunii lege. Item favores, & privilegia sunt amplianda. Resp. Consuetudo, quæ obtruditur, putida est corruptela. Soli enim homines qui laxitatibus morem gerunt, qui gulæ exsaturandæ student, ieiunia frangunt, cum ea servare valeant. Privilegia sunt amplianda, quoties non lædant ius commune, nec noceant ipsis qui privilegio donantur, nec rationi adversentur. Porro quod dispensatus in carnium esu ob solum fastidium piscium, sit etiam dispensatus a lege ieiunii, iuri tum naturali, tum positivo repugnare ostensum est; ipsique privilegiato nocumentum infert.

XXVI. Obicies. 2. D. Copellotti *pag.* 49. auctoritatem Caietani, & Constantini Roncaglia refert, quorum primus 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* 8. hæc habet. *Consuetudo est optima legum interpres, & communiter in populi christiani observatione invenitur, quod dispensati ex impotentia evidenti ab abstinentia carnium, sunt totaliter absoluti a præcepto ieiunii*. Secundus vero *tract.* (non v. ut scribit Copellotti) sed IX. *quæst.* II. *cap.* I. postquam nostram sententiam propugnavit, hæc verba addit. *Dixi nihilominus, si consuetudo non sit in contrarium. Puto enim fere ubique invaluisse consuetudinem, ut dispensatus a carnibus simul se putet dispensatum a ieiunio.*

XXVII. Resp. Caietanus, ut iam probavimus, loquitur de infirmis, quorum impotentia ad ieiunium evidens est: deque istorum dispensatione talem consuetudinem obtinere dicit. Diffidium siquidem erat, quænam infirmitas eximeret a ieiunii lege. Ioannes Medina conscientiam medicorum arguit, eo quod sint nimis faciles in absolvendis a ieiunio infirmis. Alii faciliores erant in dispensatione legis ob quamcumque infirmitatem. Caietanus, securæ viæ insistens, statuit, consuetudinem iam obtinere pro dispensatione, quando infirmitas reddit ad ieiunandum Christianos *evidenter impotentes*: quæ sola duo verba manifeste confirmant responsionem. Nullibi Caietanus quæstionem movet de Christianis sanis, & robustis, qui, ob nauseam dumtaxat piscium, edendarum carnium impetrant licentiam. Sed solum de infirmis sermonem habet. Statuit autem infirmitatem, quæ gravis non

eſt, nec evidenter impotentes reddit Chriſtianos ad ieiunium, non liberare a ieiunii lege.

XXVIII. Conſtantinus Roncaglia *putat* eſſe eiuſmodi conſuetudinem; ſed falſiſſime id putat. Quoniam in primis, ſi ipſe putat, ego autem non puto; quin manifeſta experientia ſcio, contrariam obtinere conſuetudinem, ſi a corruptela conſuetudo diſtinguatur. Si de experientia ſermo ſit, in quaque fere civitate Italiæ, quam univerſam quaſi peragravi, Confeſſarios, & pœnitentes chriſtianos offendi, qui ieiunium cum eſu carnium coniungendum eſſe tenent, & occaſione data, opere id præſtant. Soli vero relaxati fideles, aut benigniorum Caſuiſtarum doctrina imbuti, ieiunium non ſervant. Iſti ne conſuetudinem conſtituunt? Quanam igitur, amabo te, fronte evulgari poteſt, conſuetudinem ubique invaluiſſe, ut diſpenſatus a carnibus, ſit itidem a ieiunio ſolutus? Si apud Indos, Garamanteſque hæc ſcriberentur, utcumque tolerari poſſent; in Italia vero, immo in Europa, nullo modo. Anne Romæ conſuetudo iſthæc viget, ſi tres Romani Pontifices oppoſitum ſtatuerunt, ſinguliſque annis decretum adverſus contrariam corruptelam civitati indicitur? An in Veneta civitate, ſi Synodus diœceſana ieiunium præcipit? An in ceteris civitatibus, in quibus Epiſcopi communiter idem ieiunium præſcribunt? An in Germania, an in Gallia, ubi pariter Epiſcopi carnes non concedunt, niſi conditione ieiunii impoſita?

XXIX. Obiicit 3. D. Copellotti. Plurimi Theologi, quin plures ſancti Patres, docent ieiunium cum eſu carnium pugnare. Ergo, ſin probabilior, ſaltem probabilis erit hæc opinio. Reſp. Quod ad Patres attinet, obiectio perridicula eſt omnibus iis qui vel a limine Patres ſalutarunt. Falſum quoque eſt plurimos Theologos talem docere opinionem. Pauci dumtaxat Caſuiſtæ recentes, & quidam Canoniſtæ expreſſe eam defendunt; & vix unus eorum pro dignitate eam verſavit; ſed alii poſt alios ivere. Omnes allegant Caietanum, Navarrum, Azorium, alioſque antiquos. At falſiſſimum cum ſit Theologos iſtos graviſſimos talem docuiſſe opinionem; conſequitur poſteriores Caſuiſtas eſſe veluti teſtes de falſo auditu, qui quamtumvis multiplicati, nullius ſunt auctoritatis. Illi vero Theologi qui inter antiquos recenteſque mediæ ſunt ætatis, quive hanc docuerunt opinionem, alteram quoque propugnarunt de exemptione a debito recitandi partem divini officii, quando omnes divinæ laudes celebrari nequeunt, eo quod maior pars trahat ad ſe minorem. Et ex hoc reprobato principio intulerunt, diſpenſatum a carnium abſtinentia, eſſe diſpenſatum ab unica comeſtura, quæ eſt pars iuxta illos minus principalis ieiunii. Quare neque iſti ſunt in hac materia alicuius auctoritatis. Denique alii, ut Ioannes la Cruz, ſimileſque, non diſtinguunt infirmos a ſanis. Et illi pauci qui clare hanc defendunt ſententiam, ſunt meri compilatores. Idcirco, ſi auctoritatem ſpectemus, hæc opinio omnino eſt improbabilis; ſi rationem, aperte falſa.

XXX.

XXX. Ultimo tandem D. Copellotti ſuum adverſarium increpat, quod Caſuiſtas traduxerit, tamquam Doctores capaces pronuntiandi ſophiſmata, aut ſententias ineptas. In lectoris ſolamen pauca ex Copellotti iſthuc tranſcribam. *Pag.* 124. hæc habet. „ Tre coſe tra le altre mi ſono ſpiaciute, e credo ſaranno ſtate biaſimate „ da ogni perſona che profeſſi buono dettame di oneſtà. La prima ſi è quello „ ſconvenevole ſentimento di ſiſtema, ch'egli in più luoghi del ſuo dicimento ha „ manifeſtato contro i Profeſſori della morale Teologia; *figurandoſeli capaci di „ pronunciare ſofiſmi, ed inezie, per renderli in sì fatta maniera oggetti delle altrui „ dicerie, e dileggiamenti. Mette al libro delle loro opinioni, che il digiuno ſia un „ compoſto metafiſico* &c. " Multa alia refert Caſuiſtarum dignitati minus congrua, a ſuo adverſario prolata. Poſteà ſic concludit *pag.* 125. „ La morale Teologia non „ è un torbido torrente di oſcuri ſofiſmi: ella è una limpidiſſima fonte di que' „ chiari ſentimenti dell'animo che ci ſono di [illegible] eterna felicità. I di lei „ Profeſſori, ſolo intenti a regolare le umane [illegible] giuſta le leggi della „ criſtiana carità, non attendono a ſpiegare [illegible] metafiſiche ſpecolazio„ ni: ed io, che, toltene le coſe ſpettanti alla ſtoria [illegible] al ius, ho eſaminata la „ preſente controverſia giuſta li principj dalli medeſimi appreſi, non mi ſono ac„ coſtato, come veder potete, nè pur per ombra a ſimil ſorta d'inetto ragiona„ mento. *Il digiuno non è un compoſto metafiſico, egli è un ente morale, non divi„ devole nelle componenti ſue parti, atteſa la opinione e coſtumanza delle nazioni, „ ed atteſo altreſi l'antico, invariato, univerſale iſtituto della cattolica Romana „ Chieſa.* " Quæ Romana Eccleſia trium ſummorum Pontificum decretis oppoſitum decernit; ut concedit in explica[illegible] iſtorum decretorum vel ipſe Copellotti in toto hoc ſuo libello. Næ iſte egre[illegible] ec capacitatem habent Caſuiſtæ pronuntiandi ſophiſmata? Metaphy[illegible]nibus non indulgent? Sed quid hæc miror? Sic ſcribere debebat D. Cope[illegible]a revera in nullo Caſuiſtarum ſophiſmata tam prodigioſa, ut ſunt ea quæ ip[illegible] hac ſua Diatriba in lucem vulgavit, reperire licet. Nunc dicit, ieiunium eſſe *indiviſibile*. *Avendo io* (inquit pag. 119.) *a ſufficienza dimoſtrato il digiuno conſiſtere in un eſſere indiviſibile*. Hoc eſſe individuum eſt ne morale, phyſicum, aut metaphyſicum? Nunc morale, nunc phyſicum (& ideo individuum) appellat. Nunc (ut pag. 112. & 113.) ſic arguit. *Aliqua vota ſunt individua, aliqua divídua: ergo iuxta P. La Croix præceptum ieiunii eſt individuum*. Quam, non ſophiſticam (nimis enim craſſa eſt) ſed ſibi validam demonſtrationem repetit *pag.* 126. & alibi. Si omnes D. Copellotti contradictiones referre vellem, & omnia ſophiſmata, ac potiſſimum ea, quibus *pag.* 105. *& ſeq.* involvit propoſitionem damnatam ab Innocentio XI. de recitatione horarum canonicarum; deberem integram fere Diatribam exſcribere. Sed piget me tempus prodigere.

XXXI. Longius fortasse quam par fuerat, hanc tractavimus quæstionem, & aliquantisper plus iusto acrius. Sed veniam sane lector dabit, si serio reputaverit, his calamitosis temporibus nihil fere tam laxum esse, quod a quibusdam fuco probabilitatis non obtegatur. Et lectores, hac anticipatione præventi, dum legunt vel paucos Casuistas aliquam docere opinionem, illico inferunt, illam esse probabilem. Et, quod validius in errorem eos inducit, est, quod existiment omnes Doctores, quos allegatos legunt, eam docere sententiam pro qua laudantur; cum tamen sæpius falsum sit. Ut itaque a deceptione subducamus lectores, necessitas urget illos admonere, occasione data, quod hæc, vel illa opinio improbabilis sit, laxissima, & penitus reiicienda. Quibus phrasibus minime utimur, ut quidquam illius obsequii, quo Auctores omnes colimus, detrahamus; sed ut in veritatis semitam, quoad fieri per nos potest, lectores nostros revocemus. Verum in semitam revertamur. Concludamus ergo: Præcepta Ecclesiæ, positiva cum sint, summa benignitate, non vero summa laxitate, interpretanda esse & ipse consentio. Laborantes gravi morbo & a ieiunio, & a carnium prohibitione liberi sunt. Qui sani cibos quadragesimales nocuos sibi experiuntur, lacticiniis, & ovis utantur, ac ieiunent. Si lacticinia, & ova fastidiunt, carnes comedant; sed, si valent, ieiunent. Quibus satis est unica comestio, cœna non permittatur. Si virium debilitas eiusmodi est, ut duplicem requirat refectionem, hæc concedatur; sed, si cibi quadragesimales sufficiunt, non permittantur lacticinia; & quibus sufficiunt lacticinia, non concedantur carnes. Quid benignius? Quid suavius? E contrario quid laxius, quid perniciosius, quam tantæ ecclesiasticæ indulgentiæ abusus? Quænam propriæ salutis æternæ manifestior contemptio, quam neglectus remediorum quæ & a lege præcipiuntur, & sine gravi incommodo executioni mandari possunt? Sed de hoc plusquam satis, cum finita iam controversia sit. Duo siquidem diplomata pontificia quæ supra indicavi, ad ieiunandum fideles astringunt.

XXXII. Quæst. I. *Quot peccata committat qui pluries die ieiunii carnes comedit?* Resp. Toties peccat, quoties carnes comedit. Quoniam præceptum prohibens carnium esum, negativum est, quod toto die obligat. Ergo in qualibet comestione infringitur. Hæc sententia communis est. Quemadmodum communis est altera, quæ docet, eum qui ova, & lacticinia in ieiunio quadragesimali comederet, peccatum perpetrare. Quin toties peccaret, quoties ova comederet. Quia præceptum istud, non secus ac alterum de carnium abstinentia, negativum est, & ab eodem distinctum. Quatenus distinctum, illius violatio peccatum est; & prout negativum, multiplicationem infert peccatorum.

XXXIII. Quæst. II. *An qui votum emisit non comedendi tali die carnes, aut ova, toties peccet, quoties carnes comedit, vel ova?* Resp. Communior opinio docet, hunc toties peccare, quoties carnes comedit: quia votum istud simile est

omni-

omnino præcepto negativo. Quare, ſicut iſtius repetita tranſgreſſio multiplicat peccata; ita & voti non comedendi carnes, vel alios delectos cibos, violatio. Secus dicendum de eo qui ieiunium vovit tali die. Violato ſiquidem ieiunio per carnium comeſtionem, non poteſt amplius illo die ieiunium ſervare. Quoniam directe abſtinentia a carnibus non vovetur; ſed ſolum conſequenter ratione ieiunii. Peccaret igitur in prima comeſtione; non in ſecunda, & tertia. Ad ieiunandum tamen alio die obſtrictus eſſet. Et hinc patet diſcrimen inter obligatum vi voti, & obligatum vi præcepti eccleſiaſtici. Qui vi præcepti tenetur hac die ieiunare, ſi ieiunium frangat, non obſtringitur alio die ieiunare. Et in hoc ieiunio, ut dictum eſt, duo conſiderantur præcepta: quorum unum præcipit unicam comeſtionem, alterum abſtinentiam a carnibus. Violato primo, conſiſtit ſecundum. Hæc duo non diſtinguit vovens; ſed ieiunium per modum unius promittit tali die peragendum. Ideo ſemel tantum peccat in prima tranſgreſſione, minime in ſequentibus; ſed alio die implere debet votum ſuum.

XXXIV. Quæſt. III. *An in iis regionibus in quibus eſt penuria olei, licitum ſit uti ſagmine illis diebus quibus eſus carnium vetitus eſt?* Reſp. Quidam negant; ſed communior ſententia adfirmat. Ego vero cenſeo neceſſariam eſſe Superiorum, ad quos attinet, diſpenſationem. Neque cuiuſque eſt decernere, quando nec ne talis urgeat olei penuria, quæ ſufficiat pro licito uſu ſagminis, ſeu lardi.

CAPUT V.

De abſtinentia a lacticiniis. Licita ne ſunt in ieiunio quadrageſimali, aut extraquadrageſimali?

I. IN primitiva Eccleſia in uſu fuiſſe abſtinentiam a lacticiniis, manifeſtum eſt: quoniam, ut Tertullianus, aliique Patres narrant, primi Chriſtiani xerophagiis in quadrageſimali ieiunio veſcebantur, ideſt, cibis aridis, & exſiccatis. Heinc Concilium Laodicenum, celebratum anno 315. *can.* I. hoc edidit decretum. *Non oportet in Quadrageſimæ quinta feria ultimæ hebdomadæ ieiunium diſſolvi, & totam Quadrageſimam inhonorari; ſed per totos hos dies ieiunare, & eſcis abſtinentiæ convenientibus, ideſt aridioribus, uti.* Quam conſuetudinem, comedendi nimirum cibos aridos, & exſiccatos, uſque ad Gregorium Magnum obtinuiſſe, contendit Chriſtianus Lupus in notis ad *can.* LVI. Trullanum: vultque ab hoc Pontifice Romanam Eccleſiam indulgentiam accepiſſe veſcendi piſcibus; oleoque utendi diebus dumtaxat dominicis Quadrageſimæ, & in feſto Annuntiationis; ceteris autem Quadrageſimæ diebus xerophagias comediſſe. Verum, ad piſcium

scium usum quod attinet, anteriorem ipsum fuisse Gregorio magno, colligitur ex cap. *Denique*, ubi hæc habentur. *Ceterum piscium esus ita Christiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium. Denique qui carne abstinent, nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum convivia præparent*. Potiori itaque iure ab ovis, & lacticiniis abstinebant. Quod conceptis verbis testatur Gregorius magnus in responsione data ad Augustinum Anglorum Episcopum: rationemque assignat, uti habetur *I. Par. Decr. dist.* IV. cap. *Denique*, his verbis. *Par autem est ut nos qui his diebus a carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementinam carnis trahunt originem ieiunemus, a lacte videlicet, caseo, & ovis*. Clarius colligitur eiusmodi abstinentia ex Synodo sexta generali Constantinopolitana, sub Imperatore Iustiniano celebrata, in qua *canone* lvi. hæc habentur. *Similiter accepimus, & in Armenorum regione, & in aliis locis, in sabbatis, & dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam ova, & caseum comedere: Visum est ergo & hoc, ut omnis Dei Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, unum ordinem sequens, ieiunium perficiat, & abstineat, sicut ab omni mactabili, sic ab ovis, & caseo, quæ quidem sunt fructus, & fetus eorum a quibus abstinemus. Si autem hoc non servaverint, si sunt quidem Clerici, deponantur; si autem laici, segregentur*. Et quamquam eiusmodi recitatus canon non sit Concilii sexti, sed Concilii Trullani, quod Quinisextum nuncupatur, & cum sapientissimo Cano *Lib. V. de loc. theol. cap. ult.* concedamus, canones Trullenses ecclesiasticam non habere auctoritatem; nihilominus validi sunt præfati canones ad manifestandam consuetudinem quæ sexto labente sæculo obtinebat circa abstinentiam a lacticiniis in quadragesimali ieiunio. Et profecto, nisi in Ecclesia occidentali eiusmodi abstinentiæ usus viguisset, Patres Trullani reprehendissent Ecclesiam Romanam; quemadmodum illi improperarunt *canone* LIV. quod in Quadragesima die sabbati ieiunaret. Denique Ecclesiam Romanam semper in ieiunio quadragesimali abstinuisse ab ovis, & lacticiniis, testatur etiam Nicolaus I. in epistola data adversus Photium ad Michaelem Imperatorem. Siquidem, Photio calumniante Ecclesiam Latinam, quod in Quadragesima lacticinia comederet, Imperatori respondit Pontifex Nicolaus: *Quod septem ante Pascha hebdomadibus, a caseo, & ovorum esu more suo non cessemus, calumnia est; cum in Italia numquam in usu fuerit: Transmontes tamen id ex magna causa alicubi apparet concessum*. Numquam igitur, teste Nicolao summo Pontifice, usus fuit lacticiniorum in Italia; licet Transalpinis, quibusdam gravissimis de caussis, privilegium vescendi iisdem acticiniis concessum fuerit.

II. Istius consuetudinis rationem assignat D. Thomas, inquiens, quod carnes & lacticinia magis nutriunt, & delectant, irritantque concupiscentiam, cuius refrenationem ieiunium spectat. Et, postquam in corpore articuli statuit, merito

Ec-

Ecclesiam in ieiuniis istorum ciborum usum prohibere, momenta postea explicat cur potissimum in Quadragesima hanc præcipiat abstinentiam. En illius verba 2. 2. quæst. cxlvii, art. 8. ad 3. *Inter alia ieiunia solemnius est quadragesimale ieiunium: tum quia observatur ad imitationem Christi; tum etiam quia per ipsum disponimur ad Redemptionis nostræ mysteria devote celebranda. Et ideo in quolibet ieiunio interdicitur esus carnium; in ieiunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, & lacticinia: circa quorum abstinentiam in aliis ieiuniis diversæ consuetudines existunt apud diversos; quas quisque observare debet secundum morem eorum inter quos conversatur. Unde Hieronymus dicit de ieiuniis loquens: Unaquæque Provincia abundet in suo sensu, & præcepta maiorum leges apostolicas arbitretur.*

III. Quæst. I. *An iure communi, & sub gravi culpa lacticinia prohibita sint in ieiunio ecclesiastico?* Resp. Peroptime S. Thomas loco laudato ecclesiasticum ieiunium partitus est in quadragesimale, & in ieiunium quod extra Quadragesimam peragitur; ut sunt ieiunia quatuor temporum, vigiliarum, & alia. Covarruvias *Lib. IV. var. Res. cap.* xx. *num.* 15. contendere videtur, in omnibus ieiuniis ecclesiasticis lacticinia esse interdicta, Fagundez ex adverso propugnat, in nullo ecclesiastico ieiunio sub gravi culpa vetita esse lacticinia. Verum Catholici omnes nunc sustinent sententiam quam D. Thomas docuit, nempe lacticinia in quadragesimali ieiunio sub gravi culpa vetita esse. Quoniam id colligitur tum ex allegatis documentis, tum ex declaratione Ecclesiæ, quæ hanc damnavit propositionem, quæ ex proscriptis ab Alexandro VII. est 32. *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget.* Quod vero obligatio isthæc sit sub culpa mortali, manifestum est tum ex decretis iuris communis: tum ex canone Concilii Trullani, quod, licet decennio post celebratam Synodum generalem sextam habitum fuerit in palatio imperiali, *Trullum* nuncupato, a quibusdam orientalibus Episcopis, & idcirco non polleat auctoritate ecclesiastica in omnibus suis decretis, quorum aliqua iniuriosa sunt Romanæ Ecclesiæ; nihilominus, ad hoc quod attinet, doctrinam universalem Ecclesiæ exponit, quam fideles omnes susceperunt, & approbarunt, non quia in canone Concilii Trullani contenta, sed quia a Patribus antiquitus tradita: tum ex communi omnium Catholicorum consensu: tum denique ex conditione materiæ, quæ gravis est. Consuetudines autem ecclesiasticæ in materia gravi graviter obligant, Cum ergo ex declaratione Ecclesiæ evidens sit hanc consuetudinem esse obligantem, evidens quoque est eam sub gravi culpa obligare. Nec est cur in probanda veritate quam omnes Doctores nunc defendunt, diutius immoremur.

IV. Quæst. II. *An diebus dominicis Quadragesimæ eiusmodi lacticinia sub eadem gravi culpa vetita sint?* Resp. Negant plures Casuistæ; sed communissima sen-

ten-

tentia docet, eamdem esse obligationem abstinendi a lacticiniis diebus dominicis Quadragesimæ, ac ceteris eiusdem Quadragesimæ diebus. In laudato siquidem cap. *Denique* absolute in Quadragesima lacticinia prohibentur. At dies dominici sunt vere dies Quadragesimæ: quapropter iisdem diebus a carnibus fideles abstinent. Ergo, si tum carnes, tum lacticinia in Quadragesima prohibentur; sicuti ab illis, ita ab istis abstinendum est diebus dominicis. Diana coordinatus *tract.* VI. *resol.* LIV. *num.* 2. refert, contrariam sententiam, iubente tribunali supremæ, & universalis Inquisitionis Romanæ, & sacra Indicis Congregatione, expunctam fuisse ex libro cuiusdam recentis Casuistæ. Quare neque in hac refellenda opinione plus temporis terendum est.

V. Quæst. III. *An in ieiuniis extra Quadragesimam lacticinia, & ova vetita sint?* Resp. D. Thomas in allegata doctrina satis clare indicat, extra quadragesimale ieiunium lacticinia communi aliquo iure haud esse prohibita: sed quisque, inquit ille, suæ patriæ consuetudinem amplecti debet. Quoniam, ubi hæc consuetudo obtinet, sicuti in non paucis regionibus obtinere certum est a tempore immemorabili, obligat sub gravi culpa. Et sane in pluribus Italiæ provinciis, ubi hæc viget abstinentiæ consuetudo in ieiuniis extra Quadragesimam, fideles sibi gravi culpæ verterent, si lacticinia, vel ova præfatis diebus comederent. In propositione damnata ab Alexandro VII. solius quadragesimalis consuetudinis mentio fit, quia sola consuetudo Quadragesimæ est universalis pro tota Ecclesia. Consuetudo autem pro aliis ieiuniis non est universalis, sed particularis: idcirco istius non meminit Pontifex summus; sed cuique reliquit, ut peculiarem propriæ patriæ consuetudinem observet.

VI. Quæst. IV. *An Regulares subiecti sint consuetudinibus quæ in pluribus regionibus obligant sæculares ad abstinendum a lacticiniis in ieiuniis extra Quadragesimam?* Resp. Leander *tract.* V. *disp.* III. *quæst.* VII. docet, absolute non esse subiectos, hac ratione quod Regulares sint diversi status a sæcularibus; ac proinde eorum consuetudinibus non ligantur. Leandri opinioni plures alii accedunt. Opposita opinio communior est. At, si variarum consuetudinum genera distinguantur, pauci invicem diffidebunt. Aliæ namque sunt consuetudines universales pro tota Ecclesia, ad quas tum sæculares, tum Religiosi omnes tenentur. Aliæ sunt peculiares Clericorum, aliæ sæcularium, aliæ Regularium. Hæ non obligant extra limites illius status in quo reperiuntur. Aliæ tandem sunt consuetudines provinciarum, quæ, nulla sive sæcularium, sive Religiosorum distinctione facta, indiscriminatim omnes obligant. His generalibus consuetudinibus provinciarum, quæ communiter receptæ sunt ab omnibus, tum Religiosis, tum laicis, obnoxios esse Regulares commorantes in dictis provinciis, ambigendum non est. Consuetudo autem, quæ in pluribus regionibus viget, abstinendi a lacticiniis in ieiuniis

ex-

extra Quadragesimam, est universaliter recepta ab omnibus, etiam ab ipsis Regularibus. Ergo eidem consuetudini ipsi Regulares subiecti sunt. Paucis: non ideo tali consuetudini ipsi Regulares subiecti sunt, quia a populo inducta est; sed quia in eamdem ipsi Regulares consenserunt. Si enim sub initium restitissent, liberi forent.

VII. Quæst. V. *An pauperes, agricolæ, & iter agentes possint diebus Quadragesimæ vesci lacticiniis, & ovis iis in locis in quibus pisces, & oleum deficiunt?* Resp. Pauperes duplicis generis distinguo. Alii ostiatim mendicant alimentum; alii in oppidis morantur, ubi pisces habere nequeunt. Quo in genere etiam sunt agricolæ, & rustici in villis domicilium habentes, ubi pisces pariter, & pecuniæ quibus emantur, deficiunt. Omissis variis dicendi modis, in primis dicendum videtur, pauperes, ostiatim mendicantes, si cibo quadragesimali careant sufficienti pro unica comestione, posse ova, & lacticinia comedere; secus, si cibos esuriales habeant, qui pro unica congrua comestione sufficiant. Siquidem quisque tenetur ieiunium observare meliori quo valet modo; nimirum qui nequit illud servare integre, & adæquate, debet ipsum observare quo ad partes illas quas implere potest. Sic qui caret cibis quadragesimalibus pro unica comestione, abundat vero lacticiniis, hæc comedere semel in die poterit; & hac via servare ieiunium secundum potiorem, potissimamque illius partem, quæ est unica comestio. Qui vero nec cibos esuriales, nec lacticinia, quæ pro una sufficiant comestione, habent, a ieiunio excusantur. Sic docet Angelicus 2. 2. quæst. CXLVII. art. 4. ad 4. *Pauperes qui possunt sufficienter habere quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter paupertatem a ieiuniis Ecclesiæ; a quibus tamen excusari videntur illi qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat.* Secundo dicendum est, agricolas, rusticos, pauperesque in oppidis degentes, ubi desunt pisces, solutos minime esse in Quadragesima ab abstinentia lacticiniorum ob hanc solam caussam, quia piscibus carent. Quoniam, licet istius generis personæ piscibus careant, possunt aliis cibis esurialibus vesci. Rusticorum siquidem, pauperumque, in oppidis, & montibus habitantium, ordinarium alimentum ex herbis conficitur, pane, leguminibus, & fructibus. Quid quod, si istis liceret manducare lacticinia, & ova, quia piscibus, & oleo carent, id quoque licitum esset plebeiis plurimis in civitatibus degentibus, eo quod & isti piscibus careant ob defectum pecuniæ, qua possint eosdem emere? Quid plura? Primi Christiani, non modo rustici, & pauperes, sed nobiles, divitesque delicati, solis xerophagiis, idest cibis aridis, & exsiccatis, in Quadragesima vescebantur; quin a vino etiam, nedum ab oleo, abstinebant. Et, tametsi mitior sit recens disciplina nostra; non tamen eo usque remissa est, ut quacumque ex caussa violari abstinentiam quadragesimalem permittat. Tertio iter agentes, si possint cibos habere qui

ad unum congruum prandium, seu cœnam sufficiant, licet desint pisces, maxime, si iter sit unius, vel alterius diei, nequeunt lacticinia comedere. Si vero & isti cibi esuriales desint, vesci lacticiniis possunt, ita tamen ut ieiunent. Quia, ut sæpius dictum est, ieiunium potissimum situm est in unica comestione, cui accedit delectus ciborum. Quare, quando utrumque servari nequit, relaxanda est abstinentia a lacticiniis, &, si necessitas urgeat, etiam a carnibus, ut unica comestio observetur. De his omnibus tamen Episcopi, & locorum Parochi consulendi sunt. Hi soli possunt pro temporum, personarum, regionumque diversitate, legis rigorem plus minusve relaxare. Hi autem animadvertant velim, ut in hac lege interpretanda præ oculis habeant, non recentes quosdam Casuistas, qui nimium ieiuniorum legem extenuarunt, ac ferme in nihilum redegerunt; sed primorum Christianorum praxim, & Romanorum Pontificum decreta, & graviorum Theologorum sensa, ut utrumque extremum, laxitatis, & austeritatis, evitare valeant.

VIII. Quæst. VI. *An in ieiunio quadragesimali licitum sit edere farinam subactam, ovisque compactam, vulgo* ciambella? Resp. Pasqualigus *dec.* lxxxv. *num.* 3. affirmative respondet: eo quod quantitas ovi quæ farinæ subactæ immiscetur, licet absolute seorsim accepta satis esset ad gravem ieiunii violationem; attamen farinæ immixta, ita in eiusmodi compositione absorbetur, ut nullo modo spira, seu panis ille cibus ex ovis censeatur. Sed hæc opinio improbabilis omnino est. Ideo communiter Theologi docent, neminem posse in ieiunio quadragesimali tali uti cibo. Ova enim absolute vetita sunt. Falsum est autem quod, quando farinæ immiscentur, disperdantur. Et profecto si quis eiusmodi cibum comedere in Quadragesima posset, eadem ratione vesci ei liceret isicio, seu artocreate, vulgo *polpetta*: quod nemo dixerit.

CAPUT VI.

De unica comestione, ad ieiunium ecclesiasticum necessaria; & de eiusdem comestionis hora, quæ fuit vespertina usque ad sæculum XII.

I. Ex iis quæ dicta sunt, manifestum est, ieiunium ecclesiasticum unicam admittere comestionem. Quamvis enim dissidium aliquod sit, num hæc comestio sit potissima ieiunii pars, eiusdemque essentiam constituat; omnes tamen adfirmant, hanc unicam comestionem esse partem substantialem, licet minus principalem, ut quidam arbitrantur, ieiunii ecclesiastici. Cum vero dicimus, unicam comestionem necessariam esse ad ieiunium, non est sensus, quod ieiunantes

ex

ex necessitate, & vi præcepti debeant comedere die ieiunii saltem semel: quoniam, si vires suppetant, & notabile sanitatis detrimentum absit, possunt unum aut duos, vel plures dies absque omni cibo transigere; ut de primis Christianis dictum est. Immo ex recentioribus etiam Christianis plures Sanctos colimus, quorum alii integras hebdomadas, alii integras Quadragesimas, ut de sancta Catharina Senensi ferunt, ab omni cibo abstinuere. Sensus ergo est, eos qui die ieiunii comedere volunt, posse tantum semel comedere: neque de hoc difficultas est.

II. Hora istius unicæ comestionis primis Ecclesiæ sæculis fuit vespertina, idest post solis occasum. Quæ hora videtur ieiunio congrua. Ieiunium enim, ut alias dictum est, inediam, seu abstinentiam ab omni cibo importat. Ille itaque proprie integrum diem ieiunare dicitur qui per totum diem nihil cibi sumit. Diei autem mensura est ab ortu solis usque ad eiusdem occasum; quemadmodum contra *noctis* horæ numerantur ab occasu solis usque ad illius ortum die sequenti. Ceterum abstinentia ieiunii ecclesiastici nunc initium ducit immediate post mediam noctem; ita ut media nox quæ proxime solis occasum consequitur, ad diem præcedentem, & altera media nox quæ solis ortum præcedit, ad diem sequentem pertineat. Ieiunium in veteri lege peragebatur unica comestione post solis occasum. Ecclesia hoc ipsum ieiunium iuxta hanc formam adoptavit, sublata superstitione Iudæorum, qui vesperis stellæ ortum, antequam ieiunium solverent, expectabant. Solum autem quadragesimale ieiunium primi Christiani usque ad vesperam producebant. Alia enim ieiunia, ut feriæ IV. & VI. stationum, vigiliarumque, prout alibi dictum est, ad nonam solvebant. Heinc Tertullianus, Montanista factus, arguebat Catholicos, quod Montanistas novitatis postularent, eo quod ieiunia stationum ad vesperam producerent. Inquit enim Lib. de ieiunio cap. x. *Æque stationes nostras, ut indignas, quasdam vero & in serum constitutas, novitatis nomine incusant.* Ieiunia vero Catholicorum semiieiunia appellabat, quod ad vesperam producta non essent. Itaque clarum est, ætate Tertulliani, nempe exeunte sæculo II. & ineunte III. in Ecclesia viguisse disciplinam solvendi ieiunium dumtaxat post solis occasum. Hanc eamdem disciplinam obtinuisse sæculo IV. testatur D. Basilius hom. I. de ieiunio. *Vesperam expectas ad sumendum cibum; sed diem in foro iudicii consumis.*

III. Sanctus Paulinus Nolanus Episcopus, qui sæculo V. floruit, testatur suo tempore ieiunium quadragesimale ad vesperam usque consuevisse produci. Hæc enim scribit *epist. ad Amandum* de quodam hospite, tempore Quadragesimæ a se suscepto. *Quotidiana ieiunia non refugit, & pauperem mensulam vespertinus conviva non horruit: &, quod magis mirum est, calicibus nostris contentus fuit.* Theodulphus Aurelianensis, qui claruit sub finem sæculi sexti, in suo capitula-

ri

ri *cap.* XXXIX. usum præfatæ disciplinæ confirmat his verbis. *Concurrendum est enim ad Missas, & , auditis Missarum solemnibus, & vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione, ieiunium solvat.* Octavo currente Ecclesiæ sæculo ieiunium productum fuisse ad vesperam usque, colligitur ex Actis Caroli magni, in quibus illorum Scriptor, qui fuit Monachus S. Galli, narrat Imperatorem hunc fuisse reprehensum ab Episcopo quodam, eo quod ieiunium quadragesimale hora solvisset octava. Sæculo nono exeunte eadem ieiunii disciplina viguit, ut deducitur ex regula quæ nuncupatur Magistri, in qua *cap.* XLIV. hæc habentur. *Ieiunia Quadragesimæ protrahantur in vesperam, idest post lucernaria.* Tempore illo vespertinæ preces celebrabantur post solis occasum lucernis accensis. Micrologus libro de observationibus ecclesiasticis *cap.* XLIX. testatur sæculo undecimo, in quo claruit, eamdem fuisse disciplinam quadragesimalis ieiunii. *Quadragesimaliter*, inquit, *ieiunare non censemus, si ante vesperam reficiamur . . . In hoc quadragesimale ieiunium ab aliis differt diebus, quod in aliis post nonam, in hoc autem post vesperam reficere debemus.* Tandem D. Bernardus *serm.* V. de Quadragesima, sæculi XII. in quo floruit, disciplinam in ieiunio servatam describit; atque ieiunium monachale distinguit a ieiunio ecclesiastico, quod istud post vesperam, illud hora nona solvebatur. *Hactenus usque ad nonam ieiunavimus soli; nunc usque ad vesperam ieiunabunt nobiscum universi Reges, & Principes, Clerus, & populus, nobiles, & ignobiles, simul in unum dives, & pauper.* Ut iam dictum est, ieiunia omnia extra Quadragesimam vel ipsis primis Ecclesiæ sæculis solvebantur hora nona. At usque ad sæculum XII. ieiunium quadragesimale nonnisi sub vesperam inclinata iam die solvebatur.

IV. Hæc quadragesimalis ieiunii disciplina, temporis decursu, relaxari cœpit; & ieiunium quadragesimale, quemadmodum cetera ieiunia, non ultra horam nonam produci in consuetudinem venit. Quo præcise tempore remissa hæc fuerit disciplina solvendi ieiunium post vesperam, haud est facile designare. Illud unum scimus, quod sæculo XIII. consuetudo obtinebat solvendi ieiunium quadragesimale hora nona. Id afferunt duo eiusdem sæculi celebres Scriptores, D. Thomas, & Alexander Alensis, rationesque promunt, cur conveniens sit hora nona ieiunium solvere. Nam D. Thomas hæc scribit 2. 2. quæst. CXLVII. art. 7. *Ieiunium ordinatur ad deletionem, & cobibitionem culpæ. Unde oportet quod aliquid addat supra communem consuetudinem; ita tamen quod per hoc non multum natura gravetur. Est autem debita, & communis consuetudo comedendi hominibus circa horam sextam: tum quia iam videtur esse completa digestio nocturno tempore naturali calore interius revocato propter frigus noctis circumstans, & diffusio humoris per membra, cooperante ad hoc calore diei usque ad summum solis ascensum: tum etiam quia tunc præcipue*

na-

natura corporis humani indiget iuvari contra exteriorem aeris calorem, ne humores interius adurantur. Et ideo, ut ieiunans aliquam afflictionem sentiat pro culpæ satisfactione, conveniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonam. Convenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum. Ieiunantes enim, dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur. Hoc ipsum testatur Alexander Alensis Sum. Theol. IV. P. quæst. XXVIII. memb. 7. art. 2. *Quia afflictio in ieiunio debet esse tolerabilis, non corruptiva naturæ, debet etiam esse conformis afflictioni Christi in cruce: ac ideo magis conveniens ad reficiendum tempore ieiunii est hora nona.* Hæc, quæ pro solvendo ieiunio hora nona momenta afferunt D. Thomas, & Alexander Alensis, piæ sunt congruentiæ, non rationes, quæ necessitatem inferant sic faciendi. Quoniam temporis decursu ieiunium solvi cœptum est hora sexta, quæ est hora meridiana. Quo præciso tempore hæc secunda comestionis anticipatio contigerit, ignoramus. Tempore D. Antonini Archiepiscopi Florentini, qui florebat sæculo XV. & e vivis decessit anno 1459. adhuc vigebat consuetudo non solvendi ieiunium ante horam nonam; ut colligitur ex eius Summa *II.P. tit.* VI. *cap.* II. *§.* 10. Ad summum ergo labente sæculo XV. & XVI. ineunte mutatio horæ nonæ in horam sextam facta est. Primum itaque ieiunium solvebatur sub vesperam, nempe post solis occasum; deinde hora nona, quæ est tertia post meridiem; & tandem hora sexta, quæ est hora meridiei. Ut tamen aliquod antiquæ consuetudinis vestigium superfit, horæ vespertinæ anticipantur: & cum olim sub solis occasum, accensis lucernis, celebrarentur, nunc circiter meridiem persolvuntur; solumque post horas vespertinas celebratas, quadragesimale ieiunium solvitur. Et hac ratione, quod post vesperam comeditur, hæc comestio, non prandium, sed cœna nuncupatur.

V. Ex his vicissitudinibus quibus hora solvendi ieiunium obnoxia fuit, compertum est, ad substantiam ieiunii parum referre tempus quo solvitur. Quamobrem sine ullo fundamento Dallæus, Piceninus, aliique Reformati effutiunt, Catholicos nullum servare ieiunium, eo quod neque ad vesperam, neque ad nonam illud producant. Quandoquidem definitio temporis, quo ieiunium solvatur, ab Ecclesia pendet, quæ pro circumstantiarum opportunitate tempus istius solutionis variare potest. Et, si intimam rationem ieiunii spectemus, æque corpus affligit, carnemque macerat qui ieiunium solvit hora sexta quam qui solvit hora nona, aut vespertina; dummodo unicam servet comestionem. Nam tantum temporis interfluit ab hora sexta huius diei ad horam sextam alterius diei, quantum interfluit ab hora sive nona, sive vespertina hodierna usque ad horam vespertinam, vel nonam sequentis diei. Non hinc tamen colligas velim, quemque posse ex arbitrio ieiunii horam antevertere. Quoniam hora solvendi ieiunium ecclesiasticum ab

Ecclesiæ pendet voluntate. Cum itaque ecclesiastica consuetudine statuta sit hora sexta, seu meridiana pro ieiunii solutione, nemo potest privata auctoritate eiusmodi horam anticipare; sicuti quisque potest, amota superstitione, eamdem prorogare. Quandoquidem Ecclesia non imperat, sed tolerat, ut hora sexta solvatur ieiunium; quemadmodum animadvertit Bellarminus *Lib. II. de bon. oper. cap.* 11, ubi inquit, *non deesse inter Catholicos qui unica omnino refectione contenti, nihil omnino cibi degustent, nisi vel hora nona, vel sub vesperam. Neque enim ignorant, ieiunium tanto esse perfectius, quanto diutius refectio, sive cœna differtur.* Siquidem privilegium, sive indulgentia antevertendi tempus, in quo ieiunium solvatur, est in favorem, & levamen ieiunantium: qui peroptime possunt tali indulgentiæ cedere; & iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam ad horam nonam, aut vespertinam ieiunium producere. Quapropter concludit Bellarminus loco laudato in fine capitis: *Sed quamvis hæc ita sint, & probabilem caussam suæ consuetudinis habeant, qui ieiunium solvunt hora sexta; tamen fatendum est, melius illos facere qui more veteri non ante horam nonam, & in Quadragesima non ante vesperam cibum capiunt.*

VI. Istius relaxatæ disciplinæ originem in Monachos quidam refundunt; maxime si de horæ vespertinæ in horam nonam mutatione sermo sit. Cum enim Monachi sub mediam noctem nocturnas laudes persolverent; incommodum non leve experiebantur, dum post solis occasum cibum capiebant. Cibus enim serotinus minus ad vigilias precesque nocturnas aptos illos reddebat. Hoc satis aperte indicat Cassianus *coll.* 11. *cap.* XXVI. ubi inquit: *Recens escæ perceptio tam vespertinis, quam nocturnis orationibus tenuem, levemque sensum non finit inveniri: ideoque commodum satis, & utile hora nona refectionis tempus indultum est: in quo reficiens Monachus, non solum in nocturnis vigiliis levis, & vacuus, verum etiam in ipsis vespertinis solemnitatibus, digesto iam cibo, invenitur aptissimus.* Duo hic prodit Cassianus, & refectionem vespertinam nocturnis orationibus incommodam; & indulgentiam, qua concessum, seu permissum fuit, hora nona eiusmodi refectionem sumere. Monachorum exemplum, temporis decursu, ceteris Christianis occasioni fortasse fuit ut & ipsi horam solvendi ieiunium anticiparent. Nil tamen certi statui potest; nisi quod hora sumendi refectionem ad ieiunii substantiam non pertineat; dummodo semel in die comedatur. Ad horam vero quod attinet comedendi, standum est consuetudini ab Ecclesia approbatæ, sive toleratæ: in idque potissimum fideles incumbere debent, ut vel in ipsa unica refectione temperantiæ, & sobrietatis modum servent.

CAPUT VII.

De collatione, seu refectiuncula serotina: & an integritati ieiunii ecclesiastici repugnet.

I. HOc nomen *collatio* variæ significationi obnoxium est. Primum apud Monachos *collatio* dicta fuit sacrorum librorum lectio, quæ statis horis, maxime post cœnam, coram iis fiebat. Sic autem fuit dicta, quasi *collocutio*, vel *confabulatio*, inquit apud Du Fresne in Glossario Smaragdus in regula *cap.* xlii. quod *de Scripturis divinis aliis conferentibus interrogationes conferunt alii congruas responsiones; & sic quæ diu latuerant occulta, conferentibus patefiunt perspicua*. Regula sancti Benedicti cap. xlii. *Mox ut surrexerint a cœna, sedeant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum, aut certe aliud quod ædificet audientes*. A collationibus monasticis, quibus finitis ad bibendum ibatur, serotinæ refectiunculæ *collationum* appellationem sortitæ sunt. Post cœnam itaque una Monachi conveniebant, sacros legebant codices, atque animæ, & spiritualis profectus negotia tractabant. Hoc sacro persoluto penso, modo vinum, modo aquam bibebant, ut cœnæ, quam paullo ante sumpserant, digestionem adiuvarent, sitimque extinguerent. Ab hoc Monachorum more suam agnoscit originem refectio serotina ieiuniorum tempore, cuius nunc viget usus.

II. Si temporis quæratur initium, quo primum istius refectiunculæ usus obtinere cœperit; nil certi reponi valet. Sunt qui altius repetunt illius originem, eo quod in antiquis monumentis *collationis* nomen non raro usurpari videant. Siquidem in capitularibus Ludovici Pii sæculo IX. editis in *Addit.* I. *Lib. VII. cap.* lxx. legitur statutum, *ut ad capitulum lectio tradatur, & collationem, si tempus fuerit opportunum* &c. Istius quoque collationis mentio fit in Concilio Nannetensi, ex quo hunc canonem refert Ivo Carnotensis Part. VI. cap. clv. *Quando Presbyteri per calendas simul conveniunt, post peractum divinum mysterium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant, ne per talia inhonesta convivia se invicem gravent*. Si canon iste genuinus esset, dubio procul validum præberet argumentum asserendi, fuisse in hoc Concilio collationem pro refectione acceptam. Sed canon iste corruptus est; quem sic restituit Buccardus Lib. II. cap. clxiv. *Post peractum divinum mysterium, & necessariam collationem*, idest necessariam collocutionem, seu conferentiam: Missa siquidem peracta, & habita collocutione spirituali, quæ inter acta synodalia fieri consueverat, ad mensam, ut se reficerent, sedebant Patres. Cui expositioni congruit quod statim in laudato canone subditur. *Sic & qui ad cœnam dominicam, idest col-*

lationem verbi, sub occasione conveniunt, & ex veritate, ventris caussa coniunguntur, reprehensibiles coram Deo, & hominibus habentur. Satis aperte isthic exprimitur, collationis nomine spirituale colloquium intelligendum. Quia vero in huiusmodi colloquiis, quæ post sacra peracta mysteria fieri solebant, abusus irrepserat opipara instruendi convivia; Patres laudati Concilii, ut huic malo prospicerent, decreverunt ut post Missam, & spiritualem collationem, honestum, moderatumque prandium pararetur. In Regula Templariorum approbata in Synodo Trecensi, sub Honorio II. summo Pontifice celebrata, quamve divus Bernardus examinavit, videtur collatio pro refectiuncula accipi. Enimvero *cap.* XVI. hæc habentur. *Audito signo, ut est eius regionis consuetudo, omnes ad completas oportet incedere vos; ac prius generalem collationem sumere peroptamus. Hanc autem collationem in dispositione, & arbitrio magistri ponimus; ut, quando voluerit, de aqua, & quando iubebit misericorditer, ex vino temperato competenter recipiatur. Verum hoc non ad nimiam satietatem oportet fieri, sed parcius: quia apostatare etiam sapientes videmus*. Hic collationem pro potu, sive aquæ, sive vini, accipi compertum est. Nullius tamen fit mentio cibi.

III. Sæculo XIII. ineunte *collationem* pro sola potus sumptione acceptam fuisse, colligitur ex constitutionibus Ord. Præd. in quibus *dist.* I. *cap.* VI. hæc habentur. *Tempore ieiunii hora competenti, sacrista ad collationem signum faciat; postea refectorarius cymbalum pulset. Deinde Fratribus venientibus in refectorium legat lector... Infra vero lectionem bibere poterunt, facto signo a Prælato, & dicto (Benedicite) a lectore, dataque benedictione ab hebdomadario (Largitor omnium bonorum benedicat potum servorum suorum) finita lectione dicat qui præest: (Adiutorium nostrum in nomine Domini) & tunc cum silentio intrent Fratres in Ecclesiam*. Nulla hic cibi mentio. D. Bonaventura eiusdem tertiidecimi sæculi Scriptor istius collationis, quatenus solam potus sumptionem importat, meminit Part. I. specul. discipl. cap. XXI. *Ad collationem tempore ieiunii faciendam duabus tantum, vel tribus, si indiges, bibere vicibus temperantiæ congruit honestati. Studet sobrius quamdam temperantiæ legem in ipsis etiam necessariis observare*. Etiam hic altum de cibo silentium. Ut igitur ex plurium Scriptorum lectione colligere mihi licuit, dicendum videtur, numquam in hac serotina collatione quidquam cibi captum fuisse, quousque consuetudo obtinuit solvendi ieiunium hora tantum nona; tum vero cibum sumere in collatione cœptum fuisse, cum ieiunium solvi cœpit hora sexta. Et sicut sensim sine sensu mutatio horæ nonæ in horam sextam facta est; sic in hac collatione a potu ad cibum paullatim transitio contigit. Prima mutatio horæ vespertinæ in horam nonam, pro comestione in die ieiunii designatam, ut indicatum est, a Monachis in ceteros fideles permanavit. Hæc secunda ex Summistarum disputationibus originem duxit. Facta siquidem diei artificialis partitione in quatuor partes æquales, quarum duæ antecedunt, & appellantur tertia, & sexta; & duæ consequuntur

meri-

meridiem, & appellantur nona, & duodecima, & quælibet trium horarum spatium complectitur: facta, inquam, hac divisione, disputari cœptum est, num solvendum sit ieiunium hora nona completa, ideſt hora tertia elapsa post meridiem. Affirmabat Petrus de Palude in *IV. dist.* xv. *quæst.* III. si sermo sit de ieiunio quadragesimali, quod iuxta omnes ceteris ieiuniis severius est. Alii circiter horam nonam, ideſt intra illud spatium trium horarum quod horam nonam constituit, solvi posse ieiunium docebant. Hora enim nona, inquiebant, statim post elapsam meridiem incipit. Ut ergo dicatur solvi ieiunium hora nona, satis est ut intra spatium trium horarum post meridiem comestio sumatur. Hæ Summistarum disputationes, quæ labente sæculo xv. magno estu effervescebant, occasio fuerunt ut ieiunium paullatim hora sexta solveretur. Et eodem tempore quo ieiunium solvi cœpit hora sexta, collatio, seu serotina refectiuncula, ultra potum aliquid, quamquam parum, cibi admittere consuevit.

IV. Sæculo tandem sexto decimo usus communiter obtinebat capiendi præter potum aliquid cibi in præfata collatione. Id clare colligitur ex constitutionibus generalibus Clericorum Regularium Theatinorum, in quibus *Part. II. cap.* III. hæc habentur: *Ieiuniorum tempore ad serotinam cœnulam simul accedant, cibum sedentes sumant: spiritualis refectionis cibo reficiantur.* Hoc eodem sæculo florebat S. Carolus Borromæus, qui istius refectiunculæ usum indicavit, & præter vini poculum unciam panis cum dimidia manducari permisit, ut habetur in Ecclesiæ Mediolanensis actibus pag. 812. *Semel tantum in die post meridiem cibum capiant. Quod si aliquid alicui amplius opus erit, vesperi panis unciam cum dimidia, & vini poculum tantum capere liceat.* Hactenus de origine, & progressu istius refectiunculæ serotinæ ieiuniorum tempore. Infra postea differemus, quomodo illius cibi quantitas temporis decursu ab una, & altera uncia, ad octo uncias, vel ad quartam opiparæ cœnæ partem, gradum fecerit.

V. Hanc porro refectiunculam non adversari ecclesiastici ieiunii integritati planum est. Quoniam ieiunium non alia ratione nuncupatur ecclesiasticum, nisi quia ab Ecclesiæ auctoritate institutum, & approbatum est, & iuxta formam ab eadem Ecclesia præscriptam observari debet. Hanc autem formam Ecclesia pro temporum opportunitate variare potest, maxime si, salva ieiunii substantia, in accidentibus tantum mutatio contingat. Hinc horam solvendi ieiunium mutatam bis vidimus. Hac facta mutatione, altera successit, nempe usus quidquam cibi capiendi vespere, ex quo comestio, qua ieiunium solvitur, nimium anticipata fuit, videlicet ad horam sextam. Quemadmodum enim Ecclesia præscripsit delectum ciborum; ita etiam valet, cum expediens iudicaverit, quidpiam rigoris in ieiunio relaxare. Quid ergo Kemnitius, Dallæus, Piceninus, & ceteri Calvinistæ, ac Lutherani calumniantur Catholicos, quod ieiunium non observent, quia vespere aliquid.

quid, parum licet, cibi capiunt; atque, ut illis invidiam conflent maiorem, hanc collationem cœnam compellant, effutientes Catholicos ieiuniorum tempore prandere simul, & cœnare? Hanc sane calumniam universa Catholicorum vox, quin & factum ipsum, propulsat. Quem enim Catholicorum, ieiunii observatorem, cœnantem simul, & prandentem invenient Reformati? At quis hominum istorum effrenem calumniandi Romanam Ecclesiam licentiam mirari satis valet? Si Ecclesia unicæ ieiunii comestioni superaddit abstinentiam a carnibus, & lacticiniis; eam superstitionis, & tyrannidis postulant. Si aliquid rigoris remittit, si piscibus aliquantulum delicatioribus vesci, si vespere parum cibi sumere permittit; laxitatis arguunt illam, & tamquam antiquæ disciplinæ prævaricatricem traducunt. Paucis igitur, sive mitem, sive rigidam catholica Ecclesia disciplinam præscribat, numquam effugiet hæreticorum iacula, quæ in eam contorquere non cessant. Ceterum, ut evidentius pateat eorum iniustitia adversus Catholicos, dicant velim Calvinistæ, quis antiquorum præscripserit formam ieiunii, quam præscribit eorum Patriarcha Calvinus? In tribus ille asserit situm esse ieiunium. Illius verba isthuc transcribamus ex Lib. IV. Institut. cap. XII. §. 18. *Ieiunium aliud temporale... hoc in tribus situm est, in tempore, in ciborum qualitate, in parsimonia. Tempus dico, ut ieiuni defungamur iis actionibus quarum caussa instituitur ieiunium: quemadmodum, exempli caussa, si ob solemnem precationem quis ieiunet, ut eo impransus accedat. Qualitas in eo sita est, ut absint omnes lautitiæ, ac plebeis, vilioribusque cibis contenti palatum delicatis non irritemus. Quantitatis ratio in hoc est, ut parcius ac levius solito vescamur, tantum ad necessitatem, non ad voluptatem.* Est ne ieiunium istud Calvinianum ad amussim disciplinæ apostolicæ? Quonam, quæso, Ecclesiæ sæculo isthæc ieiunii forma obtinuit? In hoc ergo positum est Calvinistarum ieiunium, ut scilicet, non ad voluptatem, Epicureorum more, comedant, neve se se in crapulam ingurgitent; sed tantum ad necessitatem manducent? In hoc ergo dies ieiuniorum a ceteris diebus distinguentur, quod tempore ieiunii illicitum erit ad voluptatem vesci; licebit vero alio tempore? Verbo dicam, in ea temperantia, & sobrietate situm est Calvinisticum ieiunium, quam quilibet homo, quia rationis compos, nedum quia Christianus, in omni refectione servare debet. Denique, si Calvinus ausus est commentitium excogitare ieiunium, universæ antiquitati incognitum; non poterit Ecclesia catholica, salva apostolici ieiunii substantia, aliquam modo addere, modo auferre, pro temporum, personarumque diversitate, circumstantiam; & modo augere, modo remittere eiusdem disciplinæ rigorem? Id profecto soli Calvinistæ, & Lutherani negabunt.

CA-

CAPUT VIII.

De ieiunii ecclesiastici transgressione ob violatam unius comestionis legem in sumptione liquidorum.

I. EXplicatis ieiunii ecclesiastici natura, & conditionibus, nunc manifestandum restat, quid præfato ieiunio adversetur, & quot modis violari possit, potissimum ob legem unicæ comestionis non servatam. Plura autem sunt quæ istius unicæ comestionis integritati repugnant, quævo a Theologis in controversiam vocantur. Idcirco singillatim per distincta quæsita omnia tractabimus. Hoc tamen in capite, & sequenti de liquidis præcipue verba erunt.

II. Quæst. I. *An qui pluries die ieiunii extra comestionem vinum bibit, frangat ieiunium?* Resp. Non pauci supercilium extollunt, & frontem contrahunt ob hoc solum quod præsens difficultas proponatur; perinde ac si absolute extra omnem controversiam esset, quod vini potus ieiunium non frangat. Quæ sane admiratio ex antiquæ disciplinæ ignoratione ortum ducit. Siquidem certum est, antiquam Ecclesiæ disciplinam abstinentiam tum a carnibus, tum a vino præcepisse. Id ex omnibus fere Patribus colligitur. Chrysostomus *hom.* VI. *ad popul.* ait: *Adveniente ieiunio, & si millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunii lege non concessum, gustare; omnia quis mallet pati quam probibitum tangere nutrimentum.* Idem tradit Auctor apostolic. Const. Lib. V. cap. XVII. *A vino, & carnibus abstinete vos his diebus.* Cyrillus Hierosolymitanus *catech.* IV. inquit: *Ieiunamus a vino, & carnibus abstinentes.* Theophilus Alexandrinus *hom.* III. ait: *Nequaquam diebus Quadragesimæ vini poculum sustinemus.* Hæc disciplina adhuc in pluribus Orientis regionibus obtinet. Ecclesia catholica disciplinam abstinendi a carnibus retinuit, secus abstinentiam a vini potu. Nemo ergo in dubium revocat, utrum licitus nunc sit potus vini tempore ieiunii intra ipsam comestionem sumptus. Quin extra ipsam quoque refectionem concessum esse vini usum ad sedandam sitim, communiter fatentur Theologi omnes. Et rationem prodit D. Thomas 2. 2. quæst. CXLVII. art. 6. ad 2. *Ieiunium Ecclesiæ non solvitur, nisi per ea quæ Ecclesia interdicere intendit instituendo ieiunium. Non autem intendit Ecclesia interdicere abstinentiam* (lege sumptionem) *potus; qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet pluries ieiunantibus bibere.* In hunc exscriptum textum mendum irrepsit, uti animadvertit Franciscus Sylvius in commentariis ad hunc articulum: ubi legendum admonet, *non intendit Ecclesia interdicere sumptionem potus*: aut, *non intendit indicere abstinentiam potus.* Quare ridenda sane

eſt thraſonica illa iactatio, qua Theologus Anonymus in epiſtola, italica lingua conſcripta, typiſque edita, dataque ad D. Petrum Ballerinum Presbyterum Veronenſem, virum perdoctum, ovans ac triumphans duplicem, quam ex Sylvio dedimus, quaſi a ſe inventam, offert laudati textus emendationem *pag. 96*. Deinde lapſus, contradictiones, paralogiſmoſque Natalis Alexandri, ubique gloriabundus, & ubique præter omnem modum inſultans, recenſet, commentatur, ſibique nimis pueriliter plaudit. Quæ omnia quam inepte obiiciantur, ſuo loco palam fiet. Nunc in ſemitam regrediamur. Ex D. Thoma igitur perſpicuum eſt, licitam eſſe ſumptionem potus tum intra, tum extra comeſtionem, ad concoctionem ciborum iuvandam, & ad ſitim ſedandam. Hoc vero quod ſequitur, difficultatem habet.

III. Quæſt. II. *An potus vini, ſi ſumatur extra refectionem ad ſedandam famem, ieiunii præceptum frangat?* Reſp. Non ſolum ex antiquis, ſed etiam ex neotericis, plures acriter defendunt, potum vini, extra refectionem ſumptum, non ad ſedandam ſitim, ſed ad expellendam famem, ieiunium violare. Ex antiquis quidem Richardus in *IV. diſt.* xv. *art. 3. quæſt.* vii. Gabriel in *IV. diſt.* xvi. *quæſt.* iii. *art. 3.* D. Antoninus *II. Part. tit.* vi. *cap. §. 9.* Sylveſter *verb.* Ieiunium *num. 9.* Ioannes Medina *cod. de ieiun. quæſt.* xi. *verſ. In his tamen*. Abulenſis *quæſt.* clxiv. *in cap.* vi. *Matth.* Roſella *verb.* Ieiun. *num. 5.* Tabiena *quæſt.* ii. Leander *tract.* v *diſp.* v. *quæſt.* iii. laudat etiam pro hac ſententia Sylvium 2. 2. *quæſt.* cxlvii. *art. 6.* & Azorium *Lib. VII. cap.* x. *quæſt.* vii. in fine. Sed hi duo Auctores oppoſitum aperte ſuſtinent, ſi ſermo ſit de ſimplici vino uſuali, non immixto cibo. Ex neotericis vero hanc defendunt opinionem Reginaldus *Tom. I. Lib. IV. cap.* xiii. *ſec. 1. num.* 153. Thomas Hurtado in *diſp. mor. de chocolate num.* 21. Henricus a S. Ignatio *Lib. XI. cap.* iii. *num.* 38. Natalis Alexander *Lib. IV. art.* 7. *reg.* 14. Cardinalis Cozza *Tom. de ieiun. part.* iii. *art.* 1. *dub.* 1. *num.* 17. Diana coordinatus *Tom. IV. deciſ.* c. refert plures Auctores, qui hanc docent opinionem: *quam* (inquit Diana) *fateor eſſe probabilem*. Si vel per ipſum Dianam hæc ſententia probabilis eſt, quid inferendum ſit, aliorum iudicium eſto. Hanc ſane opinionem docet D. Thomas in IV. diſt. xv. quæſt. iii. art. 4. quæſt. 1. ad 1. his verbis. *Dicendum, quod quamvis aliquis potus aliquo modo nutriat; tamen de ſe non ordinatur ad nutriendum, ſed magis ad diſpoſitionem bonam eorum quæ nutriunt, ut ſcilicet per membra deducantur, & in ſtomacho non comburantur: unde ſumptio potus manducatio non dicitur. Et ideo ille qui potat extra horam unicæ comeſtionis, non dicitur bis manducare; & propter hoc nec ſtatutum Eccleſiæ frangit, niſi fraudem faciat: quia legem violat qui in fraudem legis aliquid facit*. His ultimis verbis aperte docet ſanctus Doctor, eum violare ieiunii legem qui potum ſumit, non per modum potus, ideſt ad ſitim extinguendam, & ad faciliorem cibi digeſtionem procurandam; ſed ad

ad ventris famem propulsandam. Et sane principium cui innititur, communiter tum a Canonistis, tum a Theologis recipitur. Porro ille dicitur in fraudem legis facere qui, salvis legis verbis, eius sententiam circumvenit: *ff. de legi. l. contra legem*. Fraus enim legi fit, cum id fit quod fieri noluit, fieri autem conceptis verbis non vetuit. Plura produci solent exempla. Accipe unum, vel alterum. Si Monachus, habitum suæ Religionis retinens, illum veste clericali, vel laicali cooperiat; in fraudem legis agit, & canonis pœnæ obnoxius est iuxta communiorem sententiam. Si tutor, cui prohibitum est rem pupilli emere, aliam substituat personam, ut pro se emat; in fraudem agit legis. Lex ieiunii unicam præcipit comestionem, & plures prohibet: quia per cibi subtractionem intendit corpus affligere, carnem spiritui subiicere, & concupiscentiam cohibere. Si quis ergo cibo ordinario substituat potionem vini in tanta copia, quod valeat & famem abigere, & corpus nutrire; certe in fraudem legis agit, eamque circumvenit. Ex his omnibus colligere licet, opinionem hanc, tum ob Doctorum auctoritatem, tum ob vim rationis, probabilissimam esse.

IV. Contrariam sententiam communiter sustinent neoterici, quos recensent, & sequuntur Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 3. §. 2. *num.* 53. his rationibus innixi, quod nimirum Ecclesia id solum extra refectionem prohibeat quod cibi rationem habet. Vinum autem potus naturam habet, non cibi. Nec intentio sumentis vinum ad expellendam famem variare potest illius naturam, quæ in potu, non in cibo, sita est. Et tandem id sentire videtur communis fidelium sensus.

V. Verum adductæ rationes suadent quidem, conceptis verbis potum vini, pluries sumptum extra refectionem, a lege non prohiberi; minime vero evincunt, fraudem legi non fieri, si quis vinum sumat, ut famem expellat, ut corpus nutriat, ut carnem impinguet, verbo dicam, ut legem in omnibus quæ præcipit, eludat, & frustretur. Utique verum est, intentionem sumentis rerum naturas non variare. Sed licet vinum principaliter naturam habeat potus, quoties simul cum cibo sumitur; aliquando tamen rationem & naturam cibi habere potest, & reipsa habet, quando eumdem, quem cibus, effectum producit. Producit autem sæpius, ut experientia compertum est; potissimum cum vinum optimum est. Præterquamquod in christiana Morali tractanda, non ad Metaphysicæ, sed ad prudentiæ regulas revocandæ difficultates sunt.

VI. Ex adductis pro utraque opinione rationum momentis sequitur, neutram, tamquam omnino certam defendi posse. Probabilior, & lumini naturali conformior prima videtur. Sed, contentiosa relicta disputatione, quæ pro praxi tuta sunt, exhibeo. In primis itaque omnes fatentur, eum qui vinum præter necessitatem die ieiunii sumit, potatque, non ad cibum digerendum, non ad sitim extinguendam, sed ob solam voluptatem, peccare contra legem temperantiæ. Hanc

ergo

ergo pro praxi ſtatuo regulam, quam veriſſimam cenſeo. Ii Chriſtiani qui ieiuniorum tempore quamlibet corporis mortificationem evitare ſtudent; qui licet concupiſcentiæ ſtimulis urgeantur, licet libidinis igne ardeant, & peccatorum ſordibus polluti ſint, nihiloſecius omni via ſtudent appetitionibus ſuis indulgere; quamdam ſolummodo ieiunii ſpeciem ſervant. Prandent enim ad ſatietatem; ſerotinam refectiunculam ad laxiorum opinionum excogitatas menſuras ſumunt; per totum vero diem, modo una, modo altera potione fauces recreant; verbo, nec minimam afflictionis, & pœnitentiæ, quam lex ieiunii præcipit, partem perferre volunt. Ego his omnibus abſolutionis beneficium differrem, donec veri chriſtiani ieiunii obſervantia, ceteriſque remediis, moderationis ſemper regulis ſervatis, paſſiones cohiberent, peccatorumque emendationem aſſequi eniterentur. Nam manifeſtum eſt eos nullo vero æternæ ſalutis deſiderio teneri; immo ſatis compertum eſt eoſdem ſuæ ſalutis remedia contemnere, dum præceptorum pondera excutere tentant, nihilque oneris, niſi ad ſpeciem quamdam, ſentire volunt. Sive ergo prima, ſive ſecunda opinio vera ſit, in praxi ſatis erit, ſi, attentis eiuſmodi circumſtantiis, poſſimus & debeamus præfatos Chriſtianos obligare ad obſervantiam illius veri ieiunii quod reipſa neceſſarium eſt ad perdomandos appetitus, ſubigendam concupiſcentiam, & Deo pro perpetratis criminibus quamdam ſaltem ſatisfactionem exhibendam. At, inquies, hoc eſt difficultatem evitare, non reſolvere. Et ego repono, hanc ſcribendi rationem eſſe animarum regimini ſummopere conſentaneam. Quæ enim diſputari in utramque partem poterant, in medium attulimus; quodque veroſimilius nobis viſum fuit, indicavimus. At, quia neutra opinio adeo clara nobis apparet, ut certum de alterutra proferamus iudicium; idcirco, utraque in ſuo relicta ſtatu, quod tutum in praxi, & extra diſputationem poſitum iudicavimus, amplectendum propoſuimus. Heinc non probabile, ſed improbabile prorſus cenſemus, quod ſcribit Tamburinus Lib. IV. cap. v. §. 2. *Probabile eſt* (inquit) *licere intra diem ieiunii bibere vinum, muſtum, cerviſiam, aquas ex herbis, vel ex eodem vino diſtillatas, etiam de mane, etiam ob ſolam delectationem, etiam multoties in die, etiam in fraudem ieiunii*. Non minus improbabile nobis videtur quod ſcribit P. Viva *Tom. I. part.* II. *quæſt.* x. *art.* I. *num.* 7. *pag. mihi* 108. „ Utrum autem peccet venialiter qui bibit, aut comedit „ ſolum ob delectationem? Ioan. Sanch. apud Dian. *Part. III. tract.* v. *reſolut.* 6. „ Martinus Perez, Eſcobar, & alii negant, ſi non noceat ſaluti; ſicut non pec„ cat qui videt res pulchras, & olfacit odores ſolum propter delectationem. Ne„ que id damnatur ab Innoc. XI. Nam propoſitio damnata dicit: *Comedere, &* „ *bibere ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit vale*„ *tudini, quia licite poteſt appetitus ſuis actibus frui*. Quando enim ad ſatieta„ tem quis comedit, aut bibit ob meram voluptatem, facile limites temperantiæ

„ de-

„ debitæ prætergreditur; & ideo venialiter peccat: *quod non accidit, neque si co-*
„ *medat aliquid, aut bibat propter voluptatem*, non tamen ad satietatem cum
„ periculo intemperantiæ. " Siccine ergo decreta pontificia eluduntur? Quod itaque homo christianus comedat ob solam voluptatem, nullum peccatum committit? Tum ne solum peccat, quando ob solam voluptatem comedit usque ad satietatem cum periculo intemperantiæ? Sed propositio damnata potissimum est ob hanc doctrinam: *Comedere, & bibere ob solam voluptatem non est peccatum . . . quia licite potest appetitus naturalis* &c. Si quis postea assereret, licitam esse comesturam ultra regulas temperantiæ, alius esset error iure proscribendus. Ea porro comestura temperantiam violat quæ fit præter necessitatem alendæ vitæ. Et hæc comestura *obest valetudini*. Propositio autem damnata eam sumptionem cibi, & potus licitam supponit quæ valetudini non officit. Ergo non ob id quod intemperantem comesturam, sed ob id quod ob solam voluptatem comedere permitteret, damnata fuit. Peccat homo christianus, tum si ob solam voluptatem, tum si præter limites temperantiæ comedat.

VII. Quæst. III. *An electuaria, extra refectionem sumpta, frangant ieiunium?* Resp. Ante omnia, quid electuarii nomine intelligatur, explicandum est. Isidorus apud *Du Fresne* in Glossario, electuarium vocat, eo quod molle sorbeatur. Ioannes de Ianna, *Electuarium*, inquit, *dicitur ab electione rerum, e quibus conficitur*. Brocardus in descriptione terræ sanctæ apud eumdem Du Fresne, *Habent poma*, inquit, *citrina magna, ex quibus optima conficiunt electuaria*. Electuariorum alia sunt dulcia, alia amara, alia acria iuxta varietatem rerum e quibus conficiuntur. Proposita autem quæstiuncula duplici in sensu tractari potest. In primis, an electuaria, sumpta per modum medicinæ, ieiunium frangant? Deinde, an violent ieiunium, si sumantur ad extinguendam famem, vel ob delectationem? Quibus prælibatis, dico primum, electuaria, sumpta per modum medicinæ, nullo modo ieiunium frangere. Ita D. Thomas 2. 2. quæst. CXLVII. art. 6. ad 3. *Dicendum, quod electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt ieiunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio*. Hæc opinio communissima est.

VIII. Dicendum secundo est, electuaria, sive sumantur ad extinguendam famem, sive ob solam delectationem, ieiunium frangere. Utraque pars eadem evincitur ratione. Electuaria, de quibus in præsenti sermo est, quæ vulgo *conserve* vocantur, sunt de genere ciborum; & suapte natura nutriunt corpus. Solum ergo actualis infirmitas, quæ remedium postulet, electuariorum sumptionem excusare potest diebus ieiunii. Nec timor futuræ ægritudinis, nisi periculum proximum sit, & imminens, satis est ad hoc, ut ea quæ ad genus cibi spectant,

li-

licite ieiunii tempore ſumantur. Nec electuaria rationem medicinæ habere poſſunt reſpectu illius qui ſanus eadem ſumit. Habent ergo rationem cibi. Ergo extra refectionem ſumpta ieiunium frangunt. Solum ergo ad ſublevandam ſtomachi, vel capitis debilitatem, vel quamlibet aliam infirmitatem electuaria ſumi poſſunt; nullo vero modo vel ob ſolam delectationem, vel ad expellendam famem. Hanc opinionem defendunt, præter antiquos, Leander *tract.* v. *diſput.* v. *quæſt.* xvii. Cardinalis Cozza *III. Par. artic.* 1. *dub.* 2. *num.* 27. Henricus a S. Ignatio *Lib. XI. cap.* iii. Fagundez *Lib. I. de* 4. *præcep. Eccl. cap.* iv. *num.* 2. Diana coord. *tract.* vi. *reſol.* xcv. *num.* 2. ubi hæc habet: *Unde ex ſuperius dictis patet, refellendam eſſe opinionem D. Thomæ, D. Antonini, Gabrielis, & Richardi, quos citat, & ſequitur Sylveſter v. Ieiunium quæſt.* iii. *num.* 9. *aſſerentium, licitum eſſe ſumere in die ieiunii electuaria ex ſaccharo condita ob ſolam delectationem: quia hæc vere habent rationem cibi nutritivi*. Quis non miretur, Dianam ſeveriora docere præ ipſis ſanctis, & antiquis Doctoribus? Sed illud eſt maiori admiratione dignum, quod Diana D. Thomæ imponit opinionem, quam conceptis verbis S. Doctor refutat. Docet D. Thomas loco laudato a Diana, nempe 2. 2. *quæſt.* cxlvii. *artic.* 6. *ad* 3. electuaria ſumpta per modum medicinæ non frangere ieiunium; ſecus vero, ſi per modum cibi, & propter delectationem, ſeu nutritionem ſumantur. Si enim, non per modum medicinæ, ſed per modum cibi capiuntur; profecto ob delectationem, & nutritionem manducantur. En verba D. Thomæ. „ Ad tertium dicendum, quod electuaria . . . . non ſolvunt ieiunium, „ ſicut nec aliarum *medicinarum aſſumptio; niſi forte aliquis in fraudem electuaria* „ *in magna quantitate aſſumat per modum cibi.* " Confer hæc D. Thomæ verba cum verbis Dianæ; & ipſe ſententiam dicito.

IX. Ex his colliges, omnia ea licite ſumi poſſe die ieiunii quæ non ad delectationem, neque ad nutritionem, ſed ad ſolam actualem infirmitatem repellendam, per modum medicinæ, & iuxta menſuram indigentiæ ſumuntur. Heinc Concionatores eo die quo concionantur, ad vocem pro concione neceſſariam conſervandam, iuvandamque quidquam per modum medicinæ capere valent. Idem dic de cantoribus, qui chorum moderantur, quive hoc munus, alioquin neceſſarium, exercere minime poſſent, niſi vocem aliquo remedio adiuvarent. Horum omnium prudentia evangelica regula ſit oportet: atque pro maiori ſecuritate, & in legis obſequium, a Superiore, dum commode fieri poteſt, licentia obtineatur. Colliges quoque, non adverſari integritati ieiunii potionem aquæ, ſaccharo, cedro, balſamo, quæ vulgo dicitur *limonata*, conditæ, ad ſitim extinguendam ſumptam; dummodo parum horum condimentorum aquæ immiſceatur, ut ſcilicet ab illa cruditas auferatur, & ſtomacho aptetur; quamquam poſtea medicina ſit, quæ guſtui etiam apta & congrua eſt. Si vero in fraudem ieiunii rerum dicta-

ctarum tanta quantitas immisceretur aquae, ut cibus potius quam potus fieret; tunc absque dubio ieiunium frangeretur. De aliis liquidis, nempe lacte, iusculo, & similibus sermo non fit: quia haec rationem cibi habent, & ad nutritionem, non ad sitim sedandam sumi solent: proindeque ieiunium solvunt, franguntque. Haec omnia communia sunt apud Doctores. Ex quibus inferes falsum absolute esse illud axioma, *Liquida non frangunt:* quoniam aliqua iuxta omnes frangunt ieiunium, aliqua non frangunt.

CAPUT IX.

Origo potus chocolatis. An ieiunium frangat. Quaenam opinio improbabilis, quaeve probabilis, vera, & tuta dicenda sit.

I. Disputationem versandam aggredior invidiae plenam, eo quod divitum, & nobilium delicatis faucibus, bellum intentet, usumque apud illos satis universalem in discrimen adducat. Quare, ne usus, sive abusus, qui a medio circiter saeculo invaluit, veritati tenebras offundat, ea quae penes omnes certa sunt, ab iis quae in controversiam vocantur, secernenda diligenter sunt, omniaque singillatim enucleanda. Si enim quaeque ad sua certa principia exigantur, spero fore ut veritas suo in loco consistat, nullumque patiatur damnum ex pluribus sophismatis, quibus implicari solet. Et, antequam ultra provehar, primum omnium de origine istius potus, seu ubi, & quando usus eius coeperit, nonnulla perstringam. In Indiis occidentalibus primum obtinuisse potionem istam, communiter Auctores testantur. Augustinus de Padilla Archiepiscopus de la Espanola *Lib. II. hist. Prov. Mexican. cap.* LXXXIV. scribit, potum istum in provincia *de la Chiapa* ortum duxisse; cui assentiuntur ceteri Scriptores. Quo autem anno istius potus consuetudo obtinuerit in hac provincia, non indicant. Id quod nobis coniectura assequi licet, est, medio circiter saeculo post quintum decimum eius usum invectum fuisse; seu verius, hoc circiter tempore Scriptores istius potus meminere. Ab Indis in Hispanos migravit. Nec transitus istius tempus designatum invenio. Ex Scriptorum Hispanorum testimonio eruitur, ante annum millesimum sexcentesimum Hispanos potionem hanc suavissimam non degustasse. Ludovicus Lopez, qui in vivis erat anno 1592. in suo *Instructorio* edito Salmanticae anno 1585. *cap.* CXII. scribit, apud Indos hunc potum in usu fuisse; de Hispanis vero altum est apud illum silentium. Multo serius ad Italos pervenit potus iste. Quoniam haec scribit Thomas Tamburinus Lib. IV. in Decal. cap. V. §. 2. num. 9. *Cocholata Indis, Hispanisque iamdiu, Italis vero dudum valde*. Tamburinus

nus obiit anno 1675. Fac ipsum viginti annos ante obitum librum suum edidisse, nempe anno 1650. Si hoc tempore scripsit ille, *dudum valde* præfatum potum Italis familiarem evasisse; plus minusve, simul ac usus serpere in Hispania cœpit, bellum Theologos inter concitavit, aliis pro illo, aliis contra illum pugnantibus.

II. His delibatis, primum omnium, quid chocolates sit, explicemus oportet. Porro chocolates est corpus solidum concretum ex materia comestibili, nempe ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vaginula; quæ omnia suapte natura cibi nutrientis rationem habent. Quare, si quis quamlibet ex præfatis partibus, ex quibus componitur chocolates, magna in quantitate sumeret, ieiunii legem violaret. Ex quo consequitur, chocolatem in notabili quantitate sumptum absolute, & aquæ non immixtum, ieiunium frangere. Hæc extra disputationis aleam sunt posita penes omnes Auctores. Et, ne rem summi momenti, a qua præsertim controversiæ resolutio pendet, gratis adfirmare videar, testes affero nulli exceptioni obnoxios. P. Thomas Hurtado, qui præ omnibus materiam hanc dispexit *tract.* x. *cap.* I. hæc scribit num. 10. *Quarto conveniunt omnes, quod si ea materia quæ aqua diluta est, manducetur, frangit ieiunium: amittit enim formam potus.* Benignissimus Casuista Leander *tract.* v. *disp.* v. *quæst.* v. hæc scribit: *Adverto, quod in præsentiarum non est difficultas inter Doctores, nec quæstio, an videlicet sumptio chocolatis in se, hoc est* en miga, pasta, o pastillas, *sit fractiva in se ieiunii: nam hoc apud omnes certum est, quod chocolates in se sumptus sit vere cibus; sicut est saccharum, & huiusmodi: unde sumptus in magna quantitate franget sine dubio ieiunium.* Nullum itaque dissidium est de chocolate separatim ab aqua sumpto; sed in hoc controversiæ difficultas vertitur, num scilicet chocolates aqua dilutus, seu potus chocolatis ieiunium ecclesiasticum frangat, ad libitum sumptus. Nunc enim a materiæ parvitate, de qua infra, præscindimus. Et inquirimus de potu chocolatis, sumpto toties quoties cuique libuerit. Sed primum omnium cibi, potusque notiones promendæ sunt. *Cibus est substantia crassa masticatione, aut sorbitione, aut aliqua linguæ & palati compressione indigens, ut deglutiatur, potens nutrire, & ad nutriendum ordinata.* Hanc definitionem tradit vel ipse Hurtadus, eamque colligit ex Berchor. *Lib. III. Reduct. Moral. cap.* xv. Clemente Alexandrino *Lib. II. Pædag. cap.* I. Isidoro *Lib. XX. cap.* 11. In hac cibi finitione ea etiam comprehenduntur quæ sorbilia sunt: idque patet ex II. Reg. cap. XIII. *Thamar tollens farinam commiscuit, & liquefaciens in oculis eius coxit sorbitiunculas .... Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amon fratrem suum in conclave. Cumque obtulisset ei cibum* &c. Nemo itaque in disputationem vocat, quod liquida, & sorbilia plura cibi naturam habeant. Potum definiunt sic. *Substantia liquida, quæ sine sorbitione, aut linguæ, & palati compressione, sine morulis interruptis, sed continuis hausti-*

ſtibus deglutitur, non ad nutritionem ordinata, ſed ad ſitim temperandam, & ad alimentum coquendum, & diſtribuendum. Triplex diſtinguitur potus, naturalis, artificialis, medicinalis. Potus naturalis, cuius finitionem dedi, a natura datus eſt. Artificialis, hominis arte fit in eumdem finem, & ad eoſdem effectus inducendos quos potus naturalis producit; immo ſæpius ars intendit non modo producere commoda, ſed etiam impedire nocumenta potus naturalis; ut dum aut vino, aut aquæ quidquam aromatum admiſcet. Potus medicinalis eo tendit, ut morbos pellat.

III. Illud autem ſummopere animadvertendum occurrit, potum artificialem fieri utique humano artificio; minime tamen ab hominis voluntate ita pendere, ut id potus evadat quod effectum potus parere nequit. Itaque, ut aliqua ſubſtantia, vi artis liquida effecta, recipiat ab hominum inſtitutione potus denominationem, neceſſe eſt qualitatem eius principem, & prævalentem, ſitim reſtinguere, ciboſque digerere, & diſtribuere; quamquam ſimul virtutem nutriendi, & alendi corpus habeat. Quapropter hominum inſtitutio nequit tribuere denominationem potus, atque inter liquores potabiles conſtituere ſubſtantiam, quantumlibet liquidam, quæ recenſitos naturalis potus effectus principaliter non producat. Doctrina hæc certa eſt, & manifeſta, quam nemo in contentionem adducit; ſed etiam adverſarii contra quos ſcripturi ſumus, illam approbant. Iuvat exſcribere verba Hurtadi, principalis patroni potionis chocolaticæ. Hæc autem habet tract. de pot. chocol. cap. IV. num. 55. *Quare, ſi ſubſtantia talis ſit, quod ſitim extinguere ex ſua natura non poſſit, homines non poſſunt illam potum per artem conſtituere; ſed ſemper cibus manebit. Ut homines potus artificiales conficiant, debet res quæ potus efficitur, & vim ſedandi ſitim, & vim ſedandi famem habere, ut homines inſtitutione ſua illam vim eligant quæ magis relucet; & hominum inſtitutio non dat rationem potus alicui ſubſtantiæ liquidæ.* Tunc autem dicitur liquida ſubſtantia ſitim extinguere, quando homines, urgente ſiti, eam bibunt ſine *morulis interruptis*; vel inſtructa menſa in prandio, & in cœna pro potu habent. Hæc omnia certa ſunt, & adverſariorum iudicio confirmata. Quibus poſitis ad controverſiæ deciſionem accedo.

IV. Dico, *potum chocolatis ieiunii eccleſiaſtici legem violare.* Ut initio lectoris animum aliquantulum excitem, atque commoveam, auctoritatem in medium adducere conſtitui viri ex una parte doctiſſimi, ex altera parte a nimii rigoris ſuſpicione omnino alieni. Is eſt *Vincentius Gravina*, qui in ſua *de repetendis fontibus doctrinarum oratione* circa medium hæc ſcribit. „ Ad quem animus ſola pœnitentia comparatur, quæ ſubtrahendis rebus, ac ſenſibus atterendis vitam traducit ad conſuetudinem mortis: ut, quo pluribus viventes abſtinemus, eo morientes minus amittamus, minus contriſtemur: cum vivendo totidem gradus mortis ſuperaverimus, quot ſenſus nobis extinximus rerum humanarum. Unde,

„ quod

„ quod voluptuosis extremum est vitæ, id pœnitentibus extremum est mortis, & „ vitæ immortalis exordium.

„ Abeant igitur suæ cum doctrinæ blanditiis nostrates magistri „ qui, ut ait „ Ennius, *sui quæstus caussa fictas suscitant sententias*, quique abstinentiæ desuetu„ dine tenacius implicant animos rebus caducis, & negligentia pœnalium ope„ rum in vita, difficultates omnes coacervant ad tempus mortis, ut, cum ho„ minem tamdiu prodiderint cupiditatibus, cogant eum contra dominos, & diu„ turnos suos possessores dimicare, postquam opes viresque omnes longæva men„ tis, & proxima corporis ægrotatione consumserit. Facessant a Christianorum „ scholis fallaces illæ distinctiunculæ liquidorum, & solidorum, quibus ieiunium, „ restinguendarum cupiditatum remedium potentissimum, sustulerunt, quibusque, „ ut D. Hieronymi verbis utar, *abstinentiæ nomen quæsivere deliciis*, ut audeant, „ o frontem hominum! præter horas cibo statutas permittere ieiunantibus Indicas „ potiones, non modo contra ieiunii naturam, & legem tristitiæ, nutrientes, ac „ sensus oblectantes; verum etiam contra commune fas hominum vetitas cupidi„ nes incendentes.

„ Ultro a nobis abigamus fraudulentas illas honoris exæquationes cum vita, in „ quibus interpretes, privatam iniuriæ ultionem inter Christianos inducentes, pœ„ nitentiæ legem penitus evellerunt. Exulet etiam, & pontificiæ vocis imperium „ aliquando vereatur, opinio eorumdem illa quæ cum carnis usu reliquam absti„ nentiæ obligationem exsolvebat.“ Sed evidenti ratione idipsum evinco. Chocolates ex rebus quæ corpus nutriunt, componitur; atque sic concretus, suaque in specie consistens, cibus est substantialis, suaque natura multum roborans, & nutriens corpus. Hanc propositionem, ut testantur Leander, & Hurtadus, concedunt omnes. Et sane ii omnes quos ego legi, id adfirmant. Quod si negarent, diuturna, & manifesta experientia reclamaret. Non est ergo de prima propositione ambigendum. Atqui quæ suapte natura cibi nutrientis rationem habent, sive liquata, sive solida sumantur, ieiunium violant. Quæ propositio, quo iure negari possit, sane non teneo. Quid enim refert quod ea quæ vere comestibilia sunt, sumantur vel liquefacta, vel solida? Quandoquidem in hoc solum comestibilia liquata a solidis distinguuntur, quod illa minori labore, & incomodo deglutiantur; quin ad faciliorem digestionem, & meliorem nutritionem congrua sint. Quot absurda monstrosa non consequerentur, si quæ in sua specie, seu genere accepta, vere habent cibi nutrientis rationem, dicantur ieiunia tum non solvere, cum liquata per modum potus sumuntur? Nonne, hoc admisso, consequitur, pinguem caponem in iusculum stillatum potari posse die ieiunii? Potus quoque lactis sumi posset; quin potiori iure quam potio chocolatis: lac enim sæpe ad sitim extinguendam sorbetur, secus chocolates. Atque hinc validius assertio nostra firmatur.

Quam-

Quamquam chocolates aqua diluatur, non ob id potus naturam induit. Siquidem potus suapte natura institutus est ad sitim extinguendam, ad corporis alterationem, ciborumque digestionem iuvandam. Potus eo natura sua spectat, ut cibum in ventriculum invehat, ut alimentum, sanguinemque per corpus distribuat, ut cibum rarefaciat, & ut rarefactus facilius coquatur. Nisi enim potus modum caloris in stomacho temperaret, cibi adurerentur, & forent ad digestionem minus apti. Quæ omnia, non solum cum D. Thoma Theologi, sed & medici fatentur. Anne igitur chocolates fumitur ad sitim extinguendam? At huic officio potus frigidus communiter inservit. An ad ciborum alterationem, facilioremque digestionem Nonne chocolates sumitur valde mane, quando nec sitis fauces cruciat, nec cibus stomachum gravat? Quid plura? Si quis siti laborat, nonne prius aquam ad satietatem bibit, ut fauces, & viscera humectet, ac refrigeret; deinde potionem chocolatis suaviter sorbillat, ut stomachum roboret, ut vires instauret, ut corpus alat? Ne multa: ut totum illud tempus quod meridiem, in quo prandendum, sive cœnandum (ut nomina saltem retineamus) est, præcedit, absque ieiunii incommodo, & molestia transigere possit. Ex quibus omnibus sic instauro argumentationem. Chocolates, absolute acceptus, ad genus pertinet ciborum nutrientium corpus, ut omnes fatentur. Quæ autem suapte natura in genere ciborum nutrientium constituta sunt, quamvis aqua diluantur, naturam cibi nutrientis non amittunt; ut concors est Theologorum opinio. Ergo chocolates, etiam aqua liquatus, rationem cibi retinet nutrientis. Frangit ergo ieiunium. Quid quod etiamsi dici posset, aliquos cibos aqua liquatos in naturam potus transire; id tamen de chocolate nemo iure asserere audebit? Quoniam, si chocolates, aqua dilutus, veri potus rationem haberet; eosdem effectus pareret quos potus aquæ, vel vini producit, & ad eosdem usus adhiberetur. Porro quis est, ut indicavimus, qui unum vel alterum vasculum chocolatis sumat ad sitim extinguendam, ad aridas fauces refocillandas, ad calida viscera refrigeranda? Quid reponis? Chocolates habet rationem potus. Cur ergo inter prandendum, vel cœnandum aliquando saltem non adhibetur? Quid garris? Quomodo potus naturam habere potest chocolates, si neque ad sitim restinguendam, neque ut refectionem facilem reddas, neque ut alimentum digeras, illum sorbes: quoniam vix umquam tempore ad hos effectus producendos apto illum sumis? Enimvero, si statim peracto prandio aliquando illum biberes ad fovendum calorem, digestionemque iuvandam, nemo dixerit te ieiunium frangere: quia potionem cum prandio coniungeres. Frangis vero dubio procul, dum per diem, vel summo mane illum sumis; cum digestio iam peracta est, & stomachus omnino vacuus reperitur, cum nulla siti laboras, nulloque indiges potu pro iis usibus ad quos producendos potus est institutus. Evidens ergo est, chocolatem, quamvis aqua liquatum, rationem potus minime

habere. Ergo, sive dentibus absque aquæ beneficio chocolates molatur, sive aqua liquatus potetur, ieiunii legem infringit; quemadmodum certe ieiunium violat panis extra comestionem sumptus, sive dentibus conteratur, sive comminutus, & aquæ immixtus sorbeatur.

V. Si quod sentio, proferre libere licet, nullum sophisma adeo putidum excogitari potest, quam si dicatur, panem, & chocolatem ieiunium frangere, in sua specie si manducentur; secus autem, si aqua diluantur. Et tamen omnes fatentur, tum panem, tum chocolatem frangere ieiunium, si in eorum natura comedantur. Secus vero, aliqui dicunt, si aqua liquefacta sorbeantur. Dicas velim: quid substantiæ chocolates deperdit aquæ immixtus? Non modo nihil deperdit; sed saporem redolet suaviorem, sed palatum magis titillat, dulcius fauces demulcet, & stomachum magis roborat, famemque validius expellit. Quæ omnia manifesta experientia comperta sunt. Atque, ut hi effectus securius habeantur, regulæ, quas ars liquandi chocolatem, illumque cum aqua componendi præscribit, adamussim servantur. In primis aquæ quantitas respondere debet quantitati chocolatis. Deinde ligneo instrumento ad ignem calefacta mixtura taliter agitatur, ut pars in spumam condensata, altera pars liquida, sed spissa remaneat. Hic ne potus aptus ad extinguendam sitim? Non modo ergo chocolates aqua dilutus substantiæ nihil amittit; sed tum aqua, tum chocolates simul mixta, quemadmodum aliæ epulæ ex pluribus conflatæ, & magis substantialia, quia virtus unita fortior, & magis palato sapida evadunt, atque veluti in tertiam substantiam transeunt. Aqua per se parum nutrit. At immixta substantiis nutrientibus totum constituit, quod secundum omnes suas partes revera nutrit, famemque repellit. Quid quod Theologi in collatione serotina panem in sua natura manducari concedunt; comminutum vero, & in aqua coctum, quem papparium vocant, non adeo facile aliqui permittunt, quod sic compositus magis nutriens efficitur? *Quia* (inquit Laymanus Lib. IV. tract. VIII. cap. I. num. 9.) *negari non potest quin ignis concoctio plurimum mutet materiam subiectam, ut alium ex ea cibum faciat nutritioni magis inservientem.* Si ergo adversarii concedunt, chocolatem in sua natura sumptum frangere ieiunium; potiori iure fateri coguntur, chocolatem aquæ immixtum, & ad regulas artis iactatum, legem violare ieiunii. Hæc adeo vera sunt, ut vel negare debeant, Christianum qui ieiunii tempore frusta chocolatis ad satietatem manducat, ieiunium frangere; vel affirmare, si illud negare non audent, ieiunium gravius violare illum qui chocolatem aquæ immixtum & coctum, atque adeo magis substantialem, & nutrientem, sorbillat.

VI. Hæc, quam explicuimus, ratio adeo valida, & manifesta est, ut solis cavillis eludi, non autem aliqua probabili responsione infirmari valeat. Quapropter sententiam nostram non modo antiqui, sed & recentes Theologi communiter defen-

fendunt. Non est quod antiquorum Doctorum censum texam; cum planum sit illos hanc potionem velut ieiunio infensam damnasse. Sed his omnibus exceptio datur, quod ad vetustæ severioris disciplinæ præscriptum locuti fuerint. Omitto vel ipsum D. Thomam, qui tum *2. 2. quæst.* CXLVII. *art. 6. ad 3.* tum in *IV. dist. XV. quæst.* III. *art. 4. quæstiun.* I. *ad* I. conceptis verbis docet, vel ipsa medicinalia electuaria sumi haud posse ad extinguendam famem; sed solum ratione infirmitatis actualis repellendæ. Idem docent D. Antoninus, Sylvester, Ioannes Medina. His ergo omnibus missis, recentes in medium affero, & quidem vel ipsos benigniores Casuistas, qui in hac controversia gravioribus accedunt Theologis. Azorius *Tom. I. Lib. VII. cap. X. quæst.* VII. Ioannes a sancto Thoma in *explic. Doctr. christ. de 4. præcep. Eccles.* Sanchez in *consil. tract.* V. *num.* 15. Franciscus Sylvius *2. 2. quæst.* CXLVII. *art. 6.* Villalobos in *Sum. I. P. tract.* XXVIII. *difficul.* 8. *num.* 15. Diana coordinatus *Tom. IV. tract.* VI. *resol.* 91. Trullenchus *Lib. III. Decal. cap.* II. *dub. 2. num.* 15. Castropalaus *Tom. VII. tract.* I. *disp.* III. *punct. 2. §. 2. num.* 4. Antonius de Leone *quæst. de chocolate part.* III. *num.* 20. Solorzanus in *Polit. Indiar. Lib. II. cap.* X. Pinellus *quæst. de chocol.* Apud eumdem Franciscus Corneo, quem sapientissimum, & magistrorum magistrum vocat Hurtadus, Pasqualigus *tract. de ieiunio decis.* 141. *num.* 2. Leander de Murcia *quæst.* XV. *in cap.* III. *Reg. D. Franc.* Lezana *verb. Ieiun.* & *in Tom. Consil. consult.* 48. Turrianus in *Sum. I. Par. cap.* CCLVI. *dub.* 24. *concl.* 4. & 7. Corella in *Tract. Confess. tract.* III. *cap.* III. *num.* 30. Henricus a S. Ignatio *Lib. XI. cap.* III. Natalis ab Alexandro *Lib. IV. reg.* 14. Escobarius *tract.* I. *exam.* 13. *cap.* III. Laymanus *Lib. IV. cap.* 2. VVigandt *tract.* V. *exam.* 4. *num.* 97. Ioannes Pontas *Tom. II. verb. Ieiun. cas.* 14. Fagundez *de 4. præcep. Eccles. Lib. I. cap.* IV. *num.* 14. P. Carolus Billuart *Tom. V. diss.* II. *ar.* 5. *§.* 5. Leander a SS. Sacramento *tract.* V. *disp.* V. *quæst.* V. ubi tamen mediam sententiam invehere nititur. Asserit enim, quod, si potio chocolatica parum habeat admixtum sacchari, amygdalarum, maizi, aliarumque ingredientium rerum, non frangat ieiunium; si vero talis potio multum habeat admixtum chocolatis, ita ut in quantitate multum excedat aquam, cui admiscetur; tunc in natura sua remanens frangit ieiunium, quia remanet simpliciter in ratione cibi. Ratio, inquit, huius responsionis est, quia mixtum seu compositum ex duobus semper a prædominante tale dicitur, seu denominatur; ut constat in mixto ex aqua & vino composito, ipsum namque semper remanet in ratione vini, quoadusque superetur ab aqua: quia tunc ratione aquæ prædominantis aquæ potus erit, & denominabitur. Sic ergo in proposito. Mixtum ex materia chocolatis & aquæ & potest esse, ac denominari cibus, & potest esse, ac denominari potus: cibus quidem, si excedat in materia comestibili; potus vero, si excedat in materia potabili, hoc est in aqua. Si excedat in illo materia comestibilis; natura sua, & ex se frangit ieiu-

nium, quoties sumatur in magna quantitate. Si vero contra in illo mixto sit maior materia potabilis, seu quantitas aquæ; *tunc non franget ieiunium, quamvis sumatur in magna quantitate, & quoties libuerit: quia ex se est potus, cum remaneat in esse tali.* Hactenus Leander, cui adhæret Gerlbaldus *tract.* VIII. *cap.* III. *dub.* 5.

VII. Leandri sententia evidenter falsa est, & iuxta ipsum Leandrum, & iuxta rationem. Primum Leander absolute concedit, tum loco laudato, tum §. 1. eiusdem quæstionis, potionem chocolaticam ieiunium frangere. Deinde subdit, ieiunium non frangere, si chocolates superetur ab aqua, cui miscetur. At communiter in potione chocolatis aqua excedit chocolatem fere ultra medietatem. Delicati siquidem potatores, qui potionem hanc conficiunt peroptimam, duas uncias chocolatis immiscent sex unciis aquæ: ex qua mixtione impletur unus cyathus, seu unum vasculum, quod sorberi solet. Istius rei periculum ipse feci: aquam scilicet ponderavi, & chocolatem, quæ misceri solent ab istius rei peritis in coctione chocolatis. Ergo vel Leander admittere debet id quod negat, nempe chocolatis potionem communiter sumptam non violare ieiunium; vel, si adfirmet violare ieiunium, revocare debet suam mediam sententiam, cum reipsa nihil distet ab altera quam improbat. Ratio porro quam ipse promit, est contra sensum communem, & manifestam experientiam. Inquit enim ille, quod, quando in mixto aqua excedit materiam comestibilem, mixtum est, & denominatur aqua. Hac ratione polenta, cibus rusticis familiaris, deberet iuxta Leandrum esse, & denominari aqua: quoniam in hoc mixto cuilibet farinæ libræ respondent circiter tres libræ aquæ. Pulmentum ex oryza, adeo commune omnibus mensis, aqua per Leandrum nuncupari deberet: quia cuilibet unciæ oryzæ plusquam sex unciæ aquæ respondent. Alia mixta recensere omitto, ne in re apertissima tempus prodigam. Sententia ergo Leandri, absolute accepta, falsa est, & falsissimo innititur principio. Insuper laxissima est, eo quod afferat, ex illo mixto in quo aqua excedit, posse sumi *& in magna quantitate, & quoties libuerit.* Hinc enim sequitur quemlibet posse sumere die ieiunii mediam, quin integram, libram chocolatis; dummodo tribus vel quatuor libris aquæ eam immisceat. Exemplum quod adducit de aqua rosacea, permixta aquæ naturali, ineptum omnino est quo ad rem qua de agimus. An postea unica uncia chocolatis, infusa magno aquæ vasi, ieiunium violet, infra ubi de parvitate materiæ sermo erit, dicam.

VIII. Hanc nostram sententiam defendunt præter supra laudatos plures alii, quos silentio prætereo. Unum, vel alterum tantum recenseo. Patres Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 3. *num.* 60. Quid plura? Pater Tamburinus *Lib. IV. in Decal. cap.* V. *§.* 2. *num.* 9. *& seq.* ubi inter alias rationes quas promit, ait: „ Chocolata fini Ecclesiæ ieiunium præcipientis omnino adversatur: quia finis Ec-

„ cle-

„ clesiæ est prohibere extra unicam refectionem cibos ex se nutritivos; solumque „ concedere veram potionem distributioni alimentorum servientem: at chocolata „ componitur ex cibis multum substantialibus, & nutritivis, nec per se ordinatis „ ad vehendum, distribuendumque per venas alimentum: nam propterea mane, „ & sero, ieiuno ventriculo, sumi consuevit.“ Libuit referre ipsius Tamburini verba, quæ magnæ auctoritatis esse debent: quoniam Auctoris sunt in summam benignitatem propensi. La-Croix *Lib. III. part.* II. *cap.* III. *num.*1291. proponit quæstionem hanc, & utriusque partis recenset Auctores; ac de more nihil de suo addens, lectori electionem relinquit. Sic tamen utramque partem proponit, ut opinionem faventem potioni, alteri præferre videatur. Quantum utilitatis hocce scribendi genus afferat, aliorum esto iudicium.

IX. Pauci sunt Auctores qui contrariam opinionem absolute, & nulla limitatione adiecta, defendant. Nam plures ad materiæ parvitatem confugiunt. Aliqui tamen absolute docent, chocolatem nullo modo ieiunii integritati adversari; eumque sumentes toties, quoties sibi libuerit, ieiunium minime frangere. Ut ingenue fatear, quamquam in morum controversiis difficilis sim in ferendis iudiciis; attamen temperare mihi haud possum quin hanc opinionem, tamquam omnino falsam, & scandali plenam, reiiciam: quoniam tum extrinsecus Theologorum auctoritate, tum intrinsecus ratione destituta est. Et ut ab auctoritate auspicemur, nullus Auctor vere gravis pro ea affertur. Nullum certe mihi legere licuit. In medium producunt Thomam Hurtadum, qui *Parte II. tract.* x. & in appendice ad illum *num.*69. refert quosdam Patres Soc. Iesu Universitatis Salmanticensis pro opinione defendente potionem chocolatis: quos tamen Auctores nihil scriptis hac de re consignasse perhibetur. Duo tandem Cardinales, nempe Brancatius, qui unam dissertationem contexuit de potu chocolatis, & Cozza, defendunt potionem chocolatis (variis tamen limitationibus adiectis) non violare ieiunium. Primus in *laud. dissert. de potu chocol.* Secundus in *Tom. de ieiunio part.* III. *art.* I. *dub.* 9. *num.* 109. ubi omnes rationes Brancatii, & aliorum, & quas ipse excogitare potuit, promit in medium. Omnes ego sincere mihi obiiciam, easque resolvam, ut heinc evidentius colligat lector, quam verum sit id quod scribit Lezana Auctor, ut ex pluribus eius operibus colligitur, sane pius & doctus, & in Patrum lectione versatus. Hic autem *Tom. de consult. consil.* XLVIII. *num.* 88. ait: *Sententia, quæ affirmat potionem illam ex Indiis Hispaniam advectam, vulgo chocolate, non frangere ieiunium (intellige, quando in aliqualiter notabili quantitate sumitur) non videtur mihi probabilis, sed potius falsa. Quod quidem, salva pace meorum Hispanorum quos valde veneror, dictum sit,*

CAPUT X.

Contrariæ ſententiæ momenta omnia in examen adducuntur, & penitus confutantur: ac vera ſententia evidentior conſtituitur.

I. BRevi calamo veræ, communiſque ſententiæ rationes expoſui, ut fuſius confutare poſſem paradoxa, & ſophiſmata, quæ contra eamdem opponi ab adverſariis ſolent. Cum adverſa opinio falſa ſit, & communi ſenſui repugnans, ut ſub aliquo probabilitatis velamine appareat, multis eget pigmentis, fuciſque multis; atque, ut ſe tueatur, cavillandi arte, & *bliſtris* quibuſdam utatur neceſſe eſt. Quare, ſi prolixior fuero, quam res ſuapte natura expoſcat, non mihi vitio vertatur, ſed adverſariis, qui cauſſam facilem, perſpicuamque nimium impeditam, & implexam effecere. Antequam vero argumenta Cardinalis Cozza, & Thomæ Hurtadi profero, non abs re cenſui exſcribere opinionem, quam ex laudato Brancatio docet P. Viva *quæſt.* VI. *art.* I. *num.* 8. his verbis. „ Verum, præciſa auctoritate extrinſeca, arridet mihi opinio Eminentiſſimi Brancatii cum Eſcob. quod „ ſcilicet, ſi ea utamur eo modo quo in Mexico eſt potus uſualis (ita videlicet „ ut ſeptem, vel octo unciis aquæ addatur una uncia chocolatæ, & media ſac- „ chari) ieiunium non frangat; ſecus vero, ſi magna quantitas chocolatæ inter- „ miſceatur aquæ, ita ut inducat rationem pulmenti, ut diximus de ſorbetta. „ Ratio non eſt, quia uncia eſt materia parva: nam ſic non poſſes illam pluries „ ſumere ſine mortali, nec ſemel ſine veniali: ſed quia in tanta quantitate eſt „ potus uſualis apud illas nationes, & ſic ubilibet tamquam potus uſualis ſumi „ poteſt.

„ Neque dicas primo, quod, quamvis talis potus ſit uſualis apud Indos, non „ eſt apud noſtrates uſualis. Nam, ſi alicubi eſt potus uſualis, iam natura ſua „ habet ſumi ad vehiculum cibi, & ad ſedandam ſitim. Quod autem natura ſua „ eſt tale, ubilibet eſt tale. Et hac de cauſa apud noſtrates cerviſia non frangit „ ieiunium, quamvis non ſit hic uſualis.

„ Neque dicas ſecundo, quod vere nutriat: nam idem dici poſſet de vino, & „ cerviſia; quæ tamen ieiunium non frangunt. “

II. Expediens viſum fuit propriis Auctoris verbis illius ſententiam tranſcribere. Quod in eadem primum omnium admirandum occurrit, eſt, ipſum Theologiam ſuam, pro tyronibus Europæis editam, ad Mexicanorum mores, tamquam ad regulam potus ſumendi in Chriſtianorum ieiuniis, revocare. Chocolates ergo potus uſualis eſt apud Mexicanos. Ergo etiam apud Chriſtianos. Cur? Quia id quod alicu-

alicubi est potus usualis, iam natura sua evadit talis. Papæ! Si alicubi sumeretur lac, aut iusculum pro potu usuali; iam illud natura sua fieret talis apud omnes Christianos? Sed cur chocolates Mexicanis est potus usualis? Quia componitur ex septem vel octo unciis aquæ, & una uncia chocolatis cum dimidia sacchari. Chocolatem igitur hoc modo mixtum sumere potest Christianus die ieiunii quoties sibi placet? Quoniam non ideo illum sumere potest, quod uncia cum dimidia sit parvitas materiæ; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud Mexicanos. Quapropter iuxta hanc doctrinam *P. Viva* poterit Christianus die ieiunii extra prandium sumere decem, vel quindecim, vel viginti uncias chocolatis; dummodo quæque uncia cum dimidia, septem, aut octo aquæ unciis immisceatur. Alterum, quod mirari subit in hac scribendi ratione, est, *P. Viva* cum aliis recentioribus in id maxime incumbere, ut casus resolvat practicos, & præsentibus circumstantiis accommodatos. Porro in hac quæstione nec verbum facit de chocolate Italico, Hispanico &c. Ait solum, chocolatem, more Mexicanorum mixtum posse sumi pluries in diem tempore ieiunii. Quid, si mixtus esset more Europæorum? Silentio hoc præterit. Ceterum discrimen inter chocolatem Mexjcanum & Italicum non aliud est, nisi quod in illo uncia chocolatis cum dimidia sacchari, miscetur septem, vel octo unciis aquæ; in isto vero, seu Italico, & Europæo, una uncia chocolatis cum dimidia sacchari miscetur quatuor, seu quinque circiter unciis aquæ. Quærendum nunc esset, num varietas duarum unciarum aquæ efficere possit, quod chocolates evadat nec ne potus usualis, aut potus principaliter nutriens. Sed de hoc plusquam satis. Ex solutione siquidem obiectionum clarius apparebit falsitas recensitæ opinionis, coloribus Mexicanis delibutæ. Addit tamen P. Viva, non esse laxandas hisce opinionibus habenas, præsertim *a timoratis*, qui Christum Dominum imitari, illique, non abdomini, inservire satagunt. Hic etiam quærendum esset, utrum inter timoratos, qui Christum imitari, illique, non abdomini, inservire debent, recensendi sint omnes Christiani. Interim hæc opinio, quam P. Viva pia intentione reputavit probabilem, mihi non modo falsa est, sed scandali plena, ut iam dixi supra: quia *toties quoties* libuerit, potum chocolatis concedit.

III. Obiicit ergo 1. Eminentissimus Cozza. Potus chocolatis non habet ex natura sua rationem cibi; sed naturam veri potus. At in omnium sententia potus non adversatur integritati ieiunii, nisi sit extractus ex materia in diebus esurialibus prohibita, ut sunt iuscula ex carne, & similia. Ergo. Maiorem, inquit Cozza, probat Brancatius ex pluribus Auctoribus, qui in Indiarum partibus commorati sunt, quique testantur, potum communem Indorum esse chocolatem. Adducit inter alios Ioannem a Costa, hæc verba proferentem Lib. III. de proc. Ind. salut cap. XXII. *Robustam, & salubrem, & assuefactis non iniucundam esse siceram* (*sic*

enim iam dudum voco istam vulgarem Indorum potionem, sive maicio, *sive* cacao, *sive quovis alio genere constet*) *nullo modo negare possunt quicumque istam experti sunt*. Atqui sicera, subdit Cozza, non est ex natura sua cibus; sed est mere potus aptus ad inebriandum. Quoniam Scriptura eodem modo de vino, ac de sicera loquitur Deuter. XXIX. *Panem non comedistis, vinum, & siceram non bibistis*: & Lib. Iud. cap. XIII. *Cave ergo ne bibas vinum, ac siceram*. Alios Auctores refert pariter testantes, Indorum potum esse chocolatem.

IV. Utrasque syllogismi propositiones constat esse manifeste falsas. Maiorem quidem, quæ naturam veri potus habere asserit chocolatem, ex dictis falsam esse patet. Nam verus potus inter prandendum, & ad sitim restinguendam, vel cibum digerendum communiter adhibetur. Chocolates est mixtum quoddam, ex aqua, & substantia comestibili compositum, quod non eo, quo potus, nempe ad alterationem cibi, ad distributionem sanguinis, ad extinctionem sitis spectat; sed ad vires instaurandas, famemque repellendam. Ceterum, ut magis magisque pateat præfatæ propositionis falsitas, isthuc transcribenda sunt quæ, tamquam penes omnes certissima, in disputationis limine loco laudato *num.* 101. præmittit ipsemet Eminentissimus Cozza. *Ad exactam*, inquit, *huius rei discussionem secernenda sunt certa ab incertis, ut clarius procedatur. Et primo in hoc concordant omnes, quod chocolates in se, & ex natura sua habet rationem cibi: nam componitur ex materia comestibili; componitur enim ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vaginula, quæ omnia in se habent rationem cibi nutritivi*. Chocolates ergo est mixtum, concretum ex rebus comestibilibus; estque suapte natura cibus substantialis, ac nutriens: & hoc iuxta omnes. Tota ergo difficultas in minori, seu secunda propositione, vertitur. *Potus*, inquit præfatus Auctor, *in omnium sententia non adversatur integritati ieiunii, nisi sit extractus ex materia in diebus esurialibus prohibita, ut iuscu ex carne, & similia*. Hæc propositio in omnium sententia est, debetque esse falsa. Nonne in ieiuniis extra Quadragesimam licita sunt lacticinia pluribus in regionibus? Licitus ergo erit potus lactis, quoniam materia prohibita non est? Ova quoque trita, & aqua diluta sorberi poterunt? Quid plura? Non pauci in Quadragesima privilegium habent comedendi carnes, hac unica ratione quod pisces nocui sunt illorum stomacho. Isti iuxta laudatum Auctorem ad ieiunium tenentur. Poterunt ergo isti potare iusculum ex carnibus; quod non sit ex materia illis prohibita extractum. At, ut pressius falsitatem propositionis manifestemus, exprimamus iusculum ex materia in ipso quadragesimali ieiunio omnibus concessa. Comminuantur itaque acipenseres, vulgo *storione*, tructæ, aliique optimi pisces, saccharo, aliisque aromatibus commisceantur, & aqua liquati ad ignem iuxta regulas artis coquinariæ, quemadmodum chocolates, calefiant. Hoc iusculum optimum sane erit, non minoris forte pretii ac saporis quam chocolates. Quid ais? Est ne

Theo-

Theologus qui audeat afferere, posse Christianos ieiunantes potare præfatum iusculum; seu, quod idem reipsa est, in ventrem ingerere, quoties per diem libuerit, præfatos pisces, sive in propria natura comestos, sive aqua liquatos? Quem, quæso, non puderet id adfirmare? Sunt itaque ambæ propositiones præfati syllogismi evidentissime falsæ. Paucis autem verbis sophisma exploditur. Potus, ex rebus comestibilibus substantialibus & nutrientibus, atque ex aqua, vel alio liquore concretus, ieiunii tempore extra refectionem prohibitus est, & ieiunium frangit. Potus vero simplex, non immixtus rebus comestibilibus, cuiusmodi est vinum, aqua, cervisia, quæ reipsa ad extinguendam sitim, ad cibi alterationem, & alimenti, sanguinisque per venas distributionem adhibetur, die ieiunii ad temperantiæ regulas licitus est. Quod postea subditur, Ioannem a Costa vocare chocolatem *siceram*; & *siceram* iuxta sacram Scripturam esse potum, non secus ac vinum, adeo lepidum, & festivum est, ut sola admiratione præteriri debeat. An Indorum potus sit chocolates, ut in Europa componitur, penes laudatos Auctores fides esto. Nemo sane in Europa, eorum saltem qui summo mane chocolatem dulciter sorbillant, ad sitim extinguendam, vel alios naturalis potus fines assequendos illum adhibet. Quid, si Indi in usum haberent potandi iusculum ex carnibus? Ideo ne Christianis potus ille liceret ieiuniorum tempore? Quid ergo ineptius quam Christianorum ieiunia exigere ad Indorum dubias consuetudines, quæ, sive veræ, sive falsæ sint, nihil ad rem qua de agimus pertinent? Forsitan Indi quidquam pulveris aquæ aspergunt, ut eam palato sapidam efficiant, ab eademque cruditatem amoveant; quemadmodum sunt apud nos aquæ plures artificiales, quæ revera rationem potus habent, & ad extinguendam sitim adhibentur, v. g. potiones citreæ, & potiones ex succo mali medici, vulgo *limonea*. Nunc autem sermo est de chocolate spisso, crassoque, qui in Europa sorbetur, non ad sitim extinguendam, sed valde mane ad ventriculum, & vacuum stomachum roborandum.

V. Obiicit 2. Cervisia ex hordeo, vel frumento, & vinum ex uvis, quæ comestibilia sunt, exprimuntur, ac virtutem nutriendi habent; & tamen potus vini, ac cervisiæ extra refectionem sumptus ieiunium non frangit. Ergo idem de chocolate dicendum. Resp. Etiam hæc obiectio purum est putumque sophisma. Enim vero, si quis ex hordeo, vel frumento comminuto, & trito, & ex aqua simul mixtis, pultem, vel rarius etiam mixtum, sicuti est papparium, componeret, quemadmodum componitur potio chocolatica, posset ne aliquis tempore ieiunii illam pultem, sive papparium sumere? Aliud ergo est, ex re comestibili liquorem potabilem exprimere; & aliud longe diversum, rem comestibilem cum liquore potabili miscere, & mixtum conficere. Potio chocolatica est mixtum quoddam, ex re comestibili substantiali, & nutriente iuxta oppositorem, omnesque

que adversarios, & ex aqua concretum; quemadmodum mixtum est puls, seu papparium, quae procul dubio ieiunium frangunt. Cervisia autem, & vinum liquores sunt simplices, rebus comestibilibus minime immixti; licet ex rebus comestibilibus expressi: atque suapte natura adhibentur ad sitim extinguendam, & alimentum, sanguinemque per venas distribuendum. Idcirco isti, similesque liquores veri potus rationem habent in communi omnium existimatione. Ut paritas apta esset, deberet uva ipsa cum cortice, vel ipsum triticum concuti, & aliis aromatibus, & aquae immisceri, & per calefactionem, ac concoctionem ita alterari, ut spissa aliqua sorbitiuncula consurgeret, quae, sicut chocolates, interruptis morulis sorberetur. Sed tunc ista, quemadmodum chocolates, ieiunium frangerent. Quamvis autem vinum, & cervisia, quin & aqua, aliquo modo nutriant; quia tamen a natura instituta sunt per se ad sitim extinguendam, cibumque digerendum; idcirco ieiunium non frangunt. Quod si, non ad praefatos effectus, sed in fraudem ieiunii, ad famem scilicet abigendam sumerentur; iuxta omnes esset peccatum intemperantiae: & iuxta fere omnes antiquos, tum Patres, tum Theologos, violaretur ieiunium. Chocolates vero, licet potetur, non ideo adhibetur, ut veri, & simplicis potus effectus habeantur; sed, sicuti saepius dictum est, ut fames pellatur, & ab incommodo, molestiaque quam ieiunium affert, corpus liberetur.

VI. Obiicit 3. Quando aqua excedit quantitatem substantiae comestibilis, tunc mixtum ex aqua, & substantia comestibili rationem potus habet; sicut e contrario, quando materia comestibilis, liquoris, cui infunditur, quantitatem superat, mixtum quod componitur, non potus, sed cibus nuncupatur. Resp. Iam inter disputandum paradoxon istud penitus profligatum fuit, pluribusque exemplis illius falsitas comprobata. In maiorem tamen veritatis confirmationem regulam certissimam assigno discernendi, quodnam mixtum, licet potabile, ieiunium solvat ecclesiasticum. Quando substantia rei comestibilis, in sua specie seu natura comesta, est tantae quantitatis, quae satis sit ad violandum ieiunium, ea etiam aquae a ieiunante potandae immixta, illud frangit. Contra vero, si res comestibilis foret quantitatis adeo modicae, ut, licet in sua natura manducaretur, non frangeret ieiunium, ea neque aquae permixta illud infringit. Hoc mihi evidens, & manifestum est: nec percipio quomodo quisquam ratione praeditus praefatam regulam negare audeat. Solum addo, res comestibiles, aquae iniectas aptiores evadere tum ad nutritionem, tum ad famis expulsionem. Quod si de quaque substantia comestibili verum est, ut supra ex Layman animadverti; potiori sane iure hoc de chocolate adfirmare valemus. Nam, si unus unciam chocolatis in sua specie comederet; alter vero eamdem chocolatis unciam, quatuor unciis aquae commixtam, revolveret, agitaretque, & per coctionem optime ad artis regulas compositam potaret: hic dubio procul maius, quam primus stomacho suo praesidium

dium afferret, vacuum ventriculum magis impleret, & palato ac faucibus melius consuleret. Ex quo consequitur, quod, licet materia comestibilis, in se spectata, sit quantitatis insufficientis ad ieiunii violationem, mixtura tamen ex ea, & aqua potest esse sufficiens ad eiusdem ieiunii transgressionem. Itaque, si chocolates absolute comestus ieiunio, ut fatentur omnes, adversatur, gravius ieiunium violabit, si aqua dilutus potetur.

VII. Obiicies 4. Romani Pontifices declararunt, potum chocolatis ieiunium non frangere. Hoc integro capite evincere conatur Thomas Hurtado in suo *de potione chocolatica tract. x. cap.* III. Parcat benignus lector, si paullulum prolixior quam par sit, fuerim, ut cavillos, imposturasque, quibus obduci veritas ab adversariis pertentatur, penitus convellam. Scito igitur, præfatum Thomam Hurtadum duos integros tractatus elucubrasse, ut suavem chocolatis potum diebus ieiunii licitum propugnaret. Auctor est non indoctus, pluraque laude digna edidit; sed plura quoque laxitatis plena evulgavit; ut data opportunitate fiet palam. Et, ne extra limites excurram disputationis, aliqua indicabo, quæ nostram spectant quæstionem. Igitur laudato capite, ut viam paret ad suam firmandam assertionem, proponit argumentum ab auctoritate summorum Pontificum petitum. Antequam vero illud promat, hoc statuit principium, quod, inquit, *valeat, si non ut testamentum, saltem ut codicillum*. Næ argutum effatum? Sed aperiamus hoc, sive *codicillum*, sive *testamentum*. „ Quando (inquit) fideles maxime inclinantur ad operandum quod videtur esse contra aliquam legem positivam humanam, a qua inclinatione difficile avertuntur; Doctoribus, præcipue Theologis, qui forum conscientiæ respiciunt, incumbit illa declarare, eiusque obligationem aperire, quantum fieri potest, in conscientiæ favorem, & quietem, ut sic peccata mortalia evitentur. Etenim, ut aliqua lex humana non observetur; sat est ratio probabilis. ET NON SOLUM PROBABILIS, SED QUOD PROBABILIS APPREHENDATUR A VIRIS DOCTIS, & TIMORATIS. Sic defendunt Theologi, & Iurisperiti, dum agunt de obligatione legum ecclesiasticarum, & de causis hanc obligationem excusantibus. Quare CONANDUM est, *rationes adducere auctoritate Doctorum nitentes, quæ cuivis cordato probabiles apparebunt, ad ostendendum, potionem de chocolato ieiunium non frangere.* “

VIII. Hæc præmittere volui, ut, quo spectet similium Auctorum intentio, clarius percipias. Audisti, non solum veram probabilitatem, sed apparentiam ipsam probabilitatis eximere a legis obligatione? Ut autem laxitatis horrorem melius deprehendas, advertas velim, sermonem esse de legibus ecclesiasticis, quæ determinant, definiunt, explicantque obligationem genericam legis naturalis, & divinæ; ut est hæc, quam explicamus de ieiunio. Plurima alia ridicularia, laxa,

xa, & falsa, quæ in his solis duobus tractatibus congerit, efferre possem; quæ tamen brevitatis gratia prætereo.

IX. Itaque, ut apparenter probabilem suam constituat opinionem, conatur afferre auctoritatem summorum Pontificum, nempe S. Pii V. Gregorii XIII. Pauli V. & Gregorii XV. Probat vero, S. Pium V. declarasse chocolatem ieiunium non frangere, sequenti documento, quod refert *loc. cit. cap.* xv. „ P. Raphael de „ Luxan, Provincialis provinciæ S. Vincentii Ordinis Prædicatorum, sub iuramen„ to adtestatur, P. F. Hieronymum a S. Vincentio eiusdem provinciæ Provincia„ lem, virum religiosum &c. singularis virtutis, sibi dixisse, hunc casum se, „ dum esset Romæ tempore Pii V. motum sancto zelo, suam Sanctitatem bonæ „ memoriæ Pium V. consuluisse, ipsumque informando de ingredientibus hanc „ potionem, habuisse responsum: *Potus non frangit ieiunium*. " Adducit ibidem alios Auctores Hispanos, qui testantur, Gregorium XIII. Paulum V. & Gregorium XV. itidem declarasse, chocolatem ieiunium non frangere.

X. Resp. Hæc omnia pura putaque sunt commenta, & fabellæ aniles. Hoc autem evinco omnibus illis rationibus quibus evincitur falsitas alicuius facti, quod numquam fuit: cuius propterea reperiri non potest testis, qui illud aperte neget. Et ut a levioribus incipiam. I. Pontifices summi, nec ullus Princeps, vel Legislator in colloquiis privatis leges universales Ecclesiæ interpretantur. II. Etiamsi in privatis colloquiis propriam dicerent sententiam; nequaquam hæc, tamquam authentica interpretatio, adduci in forum posset; ut docent Covarruvias *in IV. Decret. par.* II. *cap.* VII. *§.* 3. *num.* 7. Canus *de locis theolog. Lib. VI. cap.* VIII. Suarez *Lib. IV. de legibus cap.* XIV. *num.* VI. Sanchez *Lib. II. de matrimon. disp.* XIV. *num.* 4. & communiter alii. III. Responsio ipsa, quæ data a Pontifice asseritur, sui ipsius falsitatem prodit. *Potus non frangit ieiunium*, dixit S. Pius V. Hæc propositio, si cuiusque liquidi potum comprehendat, laxa, & falsa est: nam potus lactis, iusculi, & similium, ieiunia frangit, nemine repugnante. Quid, si Frater ille Hieronymus Pontifici repræsentasset, in præfata provincia chocolatem esse potum usualem, qui in prandio, & in cœna, & extra comesturam adhibetur? Optime respondisset Pontifex, potum ieiunium non frangere. Nemo quippe pronuntiaverit, chocolatem taliter compactum, ut ad extinguendam sitim, & ad cibos digerendos sumatur, frangere ieiunium: quia tunc aqua erit, parva chocolatici pulveris quantitate respersa; ut aqua sic temperata gratior faucibus, & innoxia stomacho evadat. At positio isthæc nihil ad quæstionem nostram pertineret. Nunc enim sermo est de chocolate qui non sit potus usualis ad sitim extinguendam, ciboſque digerendos adhibitus; sed de eo chocolate nobis sermo est qui mane sumitur ad stomachum roborandum, & cuius usus est ad alios effectus, præterquam ad sitim extinguendam, & concoctionem ciborum.

IV.

IV. Præfatum responsum, & integra illa narratio omnes prodit meræ imposturæ characteres. Primo tempore Pii V. usus chocolatis Romæ, & in Italia minime obtinebat. Et certe sanctus Pontifex, ut ex illius actis colligitur, chocolate numquam usus fuit; ac proinde sententiam dicere haud poterat in rem minime cognitam. Secundo Doctor Navarrus, Pio V. ceterisque laudatis Pontificibus percarus & familiaris, Romæ scribebat suum manuale, octogesimum annum agens, in quo *cap.* XXI. *num.* 13. disputans, num potus aquæ, vel vini mane, sive post prandium sumptus frangat ieiunium, negative respondet, auctoritate nixus D. Thomæ. Cur non adduxit recens oraculum S. Pii V. dicentis, *Potus non frangit ieiunium*, relaturus dubio procul, si fuisset? eo magis quod loco laudato *num.* 15. conceptis verbis loquitur de consuetudine ieiuniorum, quæ tum obtinebat in *novo orbe*, & *terris nove repertis*. Quid quod nemo vel Romanorum, vel ex universa Italia, sive Iurisprudentum, sive Canonistarum, sive Theologorum, pontificium istud oraculum scriptis prodidit? Solis Indis, & Hispanis oracula, quæ Romæ Pontifices edunt, comperta sunt? V. Denique, quod rem conficit, est auctoritas Eminentissimi Cardinalis Brancatii, qui, quamquam licitum ieiunii tempore chocolatis usum defendat, candide tamen fatetur, sibi non constare de laudatis pontificiis oraculis: additque, numquam se audivisse quidquam de his oraculis a viris quorum cognitionem illa fugere minime poterant. Ne gratis hæc dicere videar, verba Brancatii ex dissertatione sua transcribo. *Non asciscam mihi hac assertione præsidium ex assertis summorum Pontificum Pii V. Gregorii XIII. Pauli V. Gregorii XV. declarationibus relatis post ceteros ab Hurtado, aut ex Bulla felicis memoriæ Urbani VIII. cuius meminit Henricus Stubeus; & prius Pellicer, ab Hurtado relatus, negativam nostram sententiam confirmantibus. De his enim mihi legitime non constat. Neque illos vidi, neque id a viris quorum certe cognitionem fugere non poterant, audivi. Immo, cum plerumque coram Pontifice in Episcoporum examine, me præsente, hæc controversia fuerit proposita, nulla de assertis Bullis mentio facta est.* VI. Hinc collige ex multitudine Pontificum, qui allegantur in præsidium chocolatis, novum, validumque putidæ imposturæ argumentum. Est ne verisimile (dicam fortius) fieri ne potuit ut tot Pontifices oracula ediderint, & declarationes, bullasque pro licito chocolatis potu ieiunii tempore; & solis Indis, ac Hispanis eiusmodi pontificia documenta nota fuerint; & nemo illorum qui in Italia, qui Romæ degebant, eadem agnoverit: quorum tamen, teste Cardinali Brancatio, cognitionem fugere minime potuissent? Nonne ob recurrentes frequentissimas occasiones multorum interfuisset eiusmodi documenta caute servare, & efferre, ut suavem, & ex alia parte in contentionem, discrimenque adductum, chocolatis potum propugnarent? VII. Familiare quibusdam Casuistis est similia comminisci, si veræ probationes deficiant. Nam, ut ceteros si-

sileam, Pater Hieronymus Lamas, tamquam certum, scriptis prodidit oraculum; quo laudatus S. Pius V. exemit sexagenarios a ieiunii quadragesimalis præcepto; ut infra *cap.* XIX. videbimus. Et tamen evidenter palam fiet, merum illud, nimiumque pingue commentum esse. VIII. Si eiusmodi coniecturæ simul accipiantur, ut convenit istius generis argumentationibus, luce clarius compertum efficitur, omnia quæ ex recensitis Pontificibus obtruduntur, nihil aliud esse quam fabellas totidem fide indignas.

XI. Obiicies 5. Citatus P. Hurtado opponit consilium D. Martini Navarri, quod describit in calce sui tractatus x. in defensionem potus chocolatis. Consilium istud Romæ scriptum asseritur ad petitionem P. Sebastiani de Oviedo Dominicani Provinciæ Guatimalæ; & ex originali in civitate de Chiapa transcriptum esse testatur P. Franciscus de Olmo Superior Conventus S. Dominici anno 1577. Resp. Istud quoque consilium commentum sapit. Navarrus scribebat Romæ octogenarius suum manuale, in quo satis verisimile est illum talis sententiæ meminisse, ut supra indicatum fuit. Accedit Navarrum sua consilia typis edidisse. Cur autem, amabo te, istud neglexit? Cur repetitis tot editionibus in tenebris semper delituit? Romæ Navarrus scripsit sex consilia de ieiunio, quæ habentur *Tom. I. Lib. III. pag.* 771. Aliqua sunt levioris momenti, & aliqua etiam mutila, quia, ut inquit ille *consil.* IV. propter occupationes non potuit illa perficere. Dic, sodes, si Navarrus omnia sua consilia, immo vel ipsa fragmenta consiliorum edidit, numquid consilium omisisset summi momenti, consilium, inquam, datum ad petitionem integræ civitatis de Chiapa? Quid quod consilium istud, etiamsi verum esset, nihil faveret contrariæ opinioni; sed potius illam labefactaret? In eo dicitur: *Naturales illius terræ* (Chiapæ Indiarum) *cum sola frequentatione istius potus laborare consuescunt sine eo quod sumant alium cibum usque ad noctem.* Si per totum diem hoc solo potu nutriunt corpus inter ipsos labores Indi illi; quis dixerit, potum istum cibi nutrientis, & conservantis corpora naturam non habere? Quis dixerit eum nutriendi vim non habere, si vel inter labores vires reficere potis est? Verum de hoc infra iterum sermo recurret.

XII. Lubet alium conatum istius P. Hurtadi lectori indicare meo, ut paulisper illius animum tædio, quod prolixitas ingerit, subducam. Lepida quippe sunt, & festiva quæ ex hoc Hurtado adiecturus sum. Perge porro. Hic invehitur in P. Zachariam Pasqualigum, scriptorem alioquin in laxandis ieiunii regulis nemini secundum. Cur ergo ab Hurtado laxitatis patronus vapulat? Quod scripserit, chocolatis potum ieiunium frangere: quod, cum rationes excogitaverit, quibus cuiusque fere status homines ab ieiunii lege eximeret, tanti non fuerit, ut quidpiam inveniret, quo probabilitatis fuco licitum efficeret chocolatis potum. Hæc sunt quæ Hurtadum in admirationem pertrahunt, atque adversus Pasqualigum com-

commovent & inflammant. Iuvat eiusdem verba isthuc afferre. Sic ergo in Appendice ad tractatum de potione chocolatica *cap.* IX. *num.* 134. loquitur Hurtadus. *Et in primis miror Zachariam Pasqualigum, qui, cum in Tomo praegrandi iam citato vix sit status hominum in Ecclesia, quem ab obligatione ieiunii non excludat, dicat, quod potus iste ieiunium frangat, nixus frivolis argumentis; cum alias ea quae sunt pro nostra sententia, valde urgentia sint*. Nae illi iusta improperandi Pasqualigo caussa? Fuit in omnibus fere aliis de ieiunio sententiis laxus; & in hac de chocolate severus est. Tolerari ne istud immoto animo valet ab iis quorum est Ethicam evangelicam suavem efficere? Ne vero gratis succensere Pasqualigo Hurtadus videatur, synopsim laxarum opinionum, quas de ieiunio Pasqualigus docuit, lectorum oculis subiicit, quas & ego transcribere non inutile reputavi. Sunt autem sequentes.

„ Decisione 275. excusat pauperes. 276. servos, quibus parum cibi ministra-
„ tur. 277. iter agentes, qui non inveniunt sufficiens viaticum. 278. illos qui
„ ordinario pane, & aliis sustentantur. 279. uxoratos, qui, si ieiunant, non pos-
„ sunt reddere debitum. 280. feminam, quae, si ieiunat, colores perdit, quibus
„ grata redditur marito. 281. & 285. virginem sponsam, vel de sponsalitio tra-
„ ctans, si ieiunans pulchritudinem amittat. 287. omnes illos qui exercent artes,
„ vel officia laboriosa; etiamsi alias divites sint. 290. & 291. etiamsi dies festivi
„ sint, in quibus non laborant. 293. portantes onera. 295. sutores. 296. coquos,
„ qui condiunt cibos. 297. fornarios. 298. textores. 299. molendinarios assistentes
„ per diem molis. 300. eos qui circa pelles curandas laborant. 301. argentarios,
„ & aurifices. 302. qui vendunt per vicos, & plateas per diem integrum. 304.
„ mulieres lavatrices, etiam postquam extendunt, & duplicant pannos. Sarto-
„ res, & barbitonsores non excusat; sed illos eximunt Diana, & Fagundez. 305.
„ pictores, & sculptores. 307. & 308. typographos, qui typis adstant. 309. ma-
„ rinarios. 310. milites praestantes. 311. qui templa adornant. 312. iter facientes
„ pedites. 313. etiamsi iter voluntarium sit. 314. iter facientes caballis curren-
„ do. 315. qui iter faciunt mulabus de Aquiler. 316. ludentes pila, vel alio lu-
„ do nimis laborioso. 318. qui debiles facti sunt ex nimio inhonesto coitu. 319.
„ Praedicatores, etiamsi tribus tantum diebus septimanae sermonem habeant, ce-
„ teris diebus eximuntur. 326. Lectores, & Cathedratici cuiuscumque facultatis
„ eximuntur. 327. illi qui ostentationis gratia legunt ad opinionem acquirendam.
„ 328. studentes, qui conclusiones defendunt, aut lectionem oppositionis faciunt.
„ Confessores nimium confessionibus assistentes, etiamsi id faciant voluntarie. 331.
„ etiamsi lucri gratia. 332. studentes continuo. 333. advocatos, procuratores, iu-
„ dices, nimium laborantes. 334. scribas, si maiori parte diei laborant, & secre-
„ tarios Principum diebus quibus nimium laborant. 335. Episcopos in diebus or-

„ di-

„ dinum, aut quibus exercitia laboriosa exercent. 337. infirmarios, qui multis in„ firmis assistunt. 339. illos qui in septimana sancta flagellantur, etiamsi flagel„ latio voluntaria sit. 340. peregrinos ad loca sancta. 341. eos qui nimium vo„ racem habent calorem stomachi. 343. *num.* 5. Catholicos qui infidelibus inser„ viunt. 349. eum cui advenit Princeps hospes, ut illi in mensa assistat, potest „ frangere ieiunium: & decis. 325. dicit, quod labor ingenii, & nimiæ attentionis „ excusat ab obligatione ieiunii. “

XIII. Hæc ex Pasqualigo transcripsit Hurtadus; qui sibi plaudit, quod, antequam legeret Auctorem istum, excusaverit a ieiunio præsides consiliorum, & viros consiliarios his verbis. „ Si enim Lectores, & Prædicatores deobligantur a ie„ iunio propter unam lectionem, aut sermonem unius horæ spatio durantem: „ cum isti ministri spatio quinque, vel trium horarum assistant, tractantes nego„ tia difficilia, & diversa, obligati ad studendum, ut recte decidant causas, mul„ to magis excusabuntur, non solum diebus consilii, sed etiam diebus festis & „ feriatis. *Ita respondi interrogatus, antequam viderem Auctorem istum. Qui cum* „ *rationes probabiles inveniret ad omnes relatos excusandos, miratus sum, non sibi* „ *occurrisse ad dicendum, quod chocolate non frangit ieiunium; nisi forsitan hoc di*„ *cat pro Italia, & aliis regionibus, in quibus consuetudo ipsum bibendi non inva*„ *luit, sicut invaluit in Indiis, & in Hispania.* “

XIV. Hæc, licet valde prolixa, operæ pretium duxi proferre, ut colligeres, iuxta istorum iuniorum opiniones exolevisse a Catholicorum cœtu ieiunia ecclesiastica; cum ad solos Christianos otio diffluentes atque desidia torpentes ieiunia coarctaverint. Commovetur, & admiratione suspensus Hurtadus hæret, quod Pasqualigus aliis suis laxitatibus non addiderit laxitatem potus chocolatici. Sed nos, christiane lector, expergiscamur, ut ex aliorum aberrationibus proventum capiamus. Opus haud est ut evincam, nihil eiusmodi Scriptorum auctoritati deferendum esse. Constat enim nonnullos, pia quidem intentione, eo consilia & scriptiones suas collineasse, ut leges, & præcepta humanis desideriis, & appetitionibus accommodarent. Plura dicenda forent adversus hunc Auctorem; sed alibi sermo erit. Id tantum in præsenti sufficiat indicasse, eum nullius videlicet esse in hac quæstione auctoritatis: quoniam patet, nimio affectu, & impotenti anticipatione eum ferri in defensionem laxæ opinionis, quam, ut invitis etiam superis propugnaret, commentitia oracula Pontificum allegavit, erronea principia adduxit, & Doctores per summam, ac minime ferendam falsitatem sibi faventes laudavit. Audi quæ *cit. cap. num.* 133. scribit: *Sed quamvis Auctor iste* (Pasqualigus) *gravis sit pro hac sententia; pro mea habeo Auctorem non minus gravem, tum religione, tum scientia, tum resolutione in re morali P. M. Lezana Regentem studiorum in Romano Conventu, in sua Summ. verb. Ieiunium.* Hæc autem sunt

omnia

omnia verba Lezanæ loco citato hac de re. *Potus autem lactis, & iuris, aut similium ieiunium frangit: quia huiusmodi liquida sunt vere cibus .... Idem videtur dicendum de potu vulgo* chocolate; *licet aliqui apud Dianam oppositum existiment pro Hispania, ubi pro potu usuali aliquando sumitur*. Favet ne tuæ sententiæ sapientissimus iste magister tuus? Si quis evidentius deprehendere falsitatem cupit, legat textum *Lezanæ*, quem dedimus *cap.* IX. *num.* 6. Non multum dissimilis falsitatis reus est, dum pro sua opinione allegat *cap.* III. *num.* 65. sapientissimum magistrum Lopez *Tom. II. Instruct. cap.* CXII. ubi scribit, chocolatem sumptum ab Indis non frangere ieiunium, quia parum massæ chocolatis Indi admiscent aquæ potandæ. Frangere vero ieiunium subdit, si tantum chocolatis aquæ misceatur, ut spissus potus fiat. En illius verba: *De potionibus usus est apud Indos, quæ chocolate dicuntur, & fit ex fructibus arboris, qui dicitur checa, qui fit ex grano maiz (alias frumento Indico) commolitis, & commassatis. Dubitari hic merito poterit, an frangat ieiunium. Et respondetur, quod regulariter per huiusmodi potiones non solvitur ieiunium: quia potius sumitur per modum potus, quam cibi, & quia parva materia massæ, sive formulæ admiscetur ibi cum aqua, unde quasi liquidus potus manet. Si tamen tanta misceretur massa, aut materia, quod ille potus spissus redderetur, quod sufficeret ad sustentationem, ieiunium dissolvere videretur*. Hinc patet, tempore Lopez, nempe circiter annum 1594. hunc potum usui non fuisse Hispanis, sed Indis tantum. Porro Lopez scribit, non frangere ieiunium hanc potionem, prout ab Indis sumitur, quod parum pastæ admisceatur aquæ; formamque & rationem potus usualis in illis regionibus habeat. Ceterum prudenter addit, quod, si potus ita spissus fieret, ut sufficeret ad sustentationem, sicuti revera fit in Europa, in qua nullibi sumitur chocolates ad sitim extinguendam, atque adeo rationem potus non habet, frangeret ieiunium. Quare tota nostra quæstio est de chocolate, quod sumitur in Europa, non in mensa, vel urgente, & urente calore sitis, sed summo mane ad reficiendum vacuum stomachum. Morum quæstiones ad bonæ fidei tribunal, non ad cavillandi artem, deducendæ sunt.

XV. Obiicit 6. Consuetudo in materia ieiunii, cuius lex positiva est, plurimum valet. At consuetudo obtinet potandi valde mane, & interdiu chocolatem: sumitur enim eiusmodi potus ab ipsis Prælatis, Cardinalibus, quin a Religiosis ipsis severioris instituti, a viris doctis, & piis, scientibus ac tolerantibus Episcopis, & Pontificibus summis. Quemadmodum ergo sola consuetudine refectio serotina introducta est, qua priscæ ætatis Christiani non utebantur; sic consuetudine licitus reddi valet potus chocolatis. Resp. Nihil facilius est quam sub consuetudinis larva abusus, & corruptelas obtrudere. Et primum omnium quæro, an chocolates cibus sit, vel potus. Si potus; illius usus consuetudine approbante & permittente non eget. Nam potus, institutus natura sui ad sitim extinguendam, absolute &

ſemper licitus eſt omnibus. Si cibus chocolates dicatur; illius uſus corruptela eſt, non conſuetudo. Quippe, admiſſa triplici refectione in diem, matutina, meridiana, & ſerotina ſeu nocturna, futilis foret ieiunii lex, & ridicula. Tunc enim ieiunium Chriſtianorum ad ſolum delectum ciborum coarctaretur. Quod de viris doctis innuitur, ſolvitur facile, dicendo, ad ſummum viros doctos ſemel in die chocolatem ſumere, ſibi blandientes, quod materiæ parvitas excuſet. Ceterum falſum prorſus eſt conſuetudinem vigere ſumendi chocolatem toties quoties libuerit; ſeu falſum eſt conſuetudine introductum eſſe potum chocolatis, tamquam licitum, & ieiunio non repugnantem. Concedo, refectiunculam ſerotinam ſola conſuetudine invectam eſſe. Verum abs te quæro, an præſumi rationabiliter poſſit, quod Eccleſia approbatura ſit alteram conſuetudinem ſumendi matutinam refectiunculam. Collatio ſerotina quadam tolerantia approbata, ſive permiſſa fuit pro univerſis Catholicis ad naturæ debilitatem ſublevandam. Semel tum in die comedebatur circiter meridiem. Ad ſomnum capiendum, & naturæ imbecillitati ſubveniendum, conceſſum fuit, quidquam cibi ſero ſumi poſſe. Poſtquam ergo Eccleſia antiquam ieiunii ſeveritatem remiſit, tolerans refectiunculam ſerotinam, an etiam matutinam collationem conceſſura erit? Quidni & poſt meridianam? Quidni toties quoties cuique libuerit? Nonne erroneum eſt id ſuſpicari? Et tamen iſthuc tendit obiecta pro chocolatica potione conſuetudo. Accedit, adverſus ſerotinæ collationis conſuetudinem neminem Theologorum reclamaſſe umquam; ſed bona fide, & nemine repugnante eam invectam fuiſſe. E contrario adverſus potum chocolatis Theologi & Probabiliſtæ, & Antiprobabiliſtæ communiter reclamant; & hanc conſuetudinem, ut corruptelam, improbant. Sed ultra progrediamur, & notiones veræ conſuetudinis exhibeamus. Ut conſuetudo aliqua adverſus legem obtineat, rationabilis ſit oportet; bonum commune promovere debet, vel ſaltem eidem non repugnare; conſenſus maioris partis populi requiritur, & legiſlatoris ſaltem tacitus. Harum nulla fruitur potus chocolatis ieiunii tempore. Et primum quod non ſit conſentaneus rationi, lumine evangelicæ legis illuſtratæ, quæ ieiunii tempore carnis macerationem, & caſtigationem ſenſuum, quæ denique carnem pœnitentiæ cruciatibus ſubigere, corpuſque conflictare iubet, evidens eſt. Rationi ne congruit, urgente ieiunii lege, ſtatim ac e culcitra ſurrexiſti, ventri indulgere, famem ſuaviſſima potione recreare, vacuumque ſtomachum opplere, & ventriculi pungentes ſtimulos retundere, ut, ad prandium meridianum uſque, ieiunii nullum incommodum perſentias? Anne bono communi chriſtianæ Reipublicæ congruit potus iſte? Quodnam eſt bonum quod lex evangelica ſpectat? Chriſtianorum ſanctitas, morum integritas, vitiorum exterminatio: Preſſius. Quo tendit ieiunii lex? Ut Deo ob perpetrata flagitia homines laborioſa pœnitentiæ opera offerant, ut divinam vindictam avertant, iuſtitiamque propitiam

tiam reddant, ut concupiſcentiam cohibeant; verbo, ne in peccata prolabantur. Quid, quæſo, huic fini tam repugnans quam ſuaviſſimus iſte potus? Reponis fortaſſe, ob adductas rationes neque ientaculum ſerotinum, quatuor abhinc ſæculis invectum, his duabus recenſitis conſuetudinis prærogativis frui? Verum abludis a vero. Siquidem, deducto ad meridiem prandio, homines noctu vix capere ſomnum poterant; & natura nimium torquebatur. Ut pœnitentiæ afflictio tolerabilior fieret, vini potus, & fruſtulum panis, aut aliquid fructuum conceſſum eſt. Nihil iſthic quod delicias redoleat, quod concupiſcentiam inflammet, quod fauces titillet. Hæc conceſſio unice ſpectat naturæ conſervationem. Tandem poſtrema & potiſſima conditio conſuetudinis, maior ſcilicet pars populi, & legislatoris conſentientis, prorſus deeſt. Nam, ſi totam catholicam Europam ſpectemus, nec centeſima pars Chriſtianorum utitur chocolate, intra, vel extra tempus ieiunii. Idem de quolibet regno, & de qualibet provincia verum habet. Sed civitates, in quibus maxime uſus iſtius potus obtinet, in examen veniant. Quis dixerit, Venetiis, Mediolani, Ianuæ, Florentiæ, Romæ, Neapoli maiorem Catholicorum partem chocolatem in Quadrageſima epotare? Conſtat namque falſum id eſſe. Huic evidentiſſimo argumento reſpondet P. Hurtadus *app. cap.* VI. *num.* 107. ſuum ſapientiſſimum magiſtrum Ludovicum de Monteſinos docere, a minori ſeniorum, prudentiorum, ac præcipuorum civium parte invehi conſuetudinem poſſe. Cumque tot Religioſi graviſſimi, tot magnates, & viri divites timoratæ conſcientiæ ſumant hunc potum in Quadrageſima, putantes non frangere ieiunium; ab illis introducta eſt conſuetudo legem ieiunii mitigans. Quod enim homines infimæ notæ, & plebeii talem potum non ſumant, non derogat huic conſuetudini. Hactenus Hurtado.

XVI. Reſp. Audiſtin'? Potentes, magnates, virique divites, qui phialis, & poculis indulgent, qui ſelectioribus epulis veſcuntur, qui magnis impenſis gulæ inſerviunt: iſti ne, inquam, legis eccleſiaſticæ arbitri erunt? Iſti in cauſſa propria, gulæ & ventri favente, tanta prudentia, ſapientia, & auctoritate pollent, ut conſuetudinem derogantem legi eccleſiaſticæ, quæ ius naturale, & divinum determinat, invehere poſſint? Chriſtiani ergo qui exacte ieiuniorum legem ſervant, qui carnem, & concupiſcentiam pœnitentiæ freno coercent, & in ſervitutem redigunt, qui proinde abundantiore ſupremi Numinis lumine perfuſi ſunt, Deoque cariores, Chriſtiani iſti inferioris notæ, vileſque plebeii per noſtrum Theologum ſunt; atque adeo inepti ad ius conſuetudinis inducendum? Ludovicus de Monteſinos non favet laxitati P. Hurtadi. Quia Monteſinus fuſe evincit *loc. cit.* maioris partis conſenſum neceſſarium eſſe: & deinde, in examen vocato, num ad hanc maiorem partem conflandam numerari debeant pueri, mulieres, ac hebetes homines, decernit, minorem partem ſeniorum, prudentum, ſapientumque, com-

parate ad indoctos, mulierculas, & pueros, invehere consuetudinem posse : *quia* (en eius verba) *quamvis sit a minori secundum numerum, est tamen a maiori secundum qualitatem*. Ita concludit Montesinus. Sed urget P. Hurtadus, Religiosos gravissimos sorbillare chocolatem. Qui sint, Hurtado iudice, Religiosi isti *gravissimi*, profecto non assequor. Religiosos viros illos ego voco qui ad amussim Regulam suam, & ieiunia tum ecclesiastica, tum monastica servant, votaque omnia promissa implent. Ex his neminem chocolate diebus esurialibus uti certo scio, nisi aut peculiaris infirmitas, aut ingravescens ætas, aut necessarii studii labor impellat. Optime enim norunt, se non ieiunii tantum lege, verum etiam monasticæ paupertatis voto a potione non infimi pretii prohiberi, nisi iusta adsit caussa. Si qui vero sint qui nulla ducti necessitate, sed tantummodo ad removenda ieiunii incommoda, chocolatem sumant, hos non consuetudinem, sed abusum invehere indubie pronuntio. Deest ergo, sive in Religiosis, sive in sæcularibus, consensus maioris partis. Deest consensus maioris partis Theologorum, doctiorum, prudentum, & sanctorum. Deest Pontificum consensus. CLEMENS PAPA XI. qui sanctitatis, doctrinæ, & eloquentiæ antiquorum Pontificum imaginem retulit; tempore ieiunii nec ipse sumebat, nec in suo procœtone sumi ab aliis chocolatem permittebat, ut testatur Eminentissimus Cardinalis Rufus, qui præfato Pontifici, ut Prælatus domesticus, inserviebat. At Pontifices vident, sciuntque chocolatem potari; nec vetant. Verum habet. At numquid sciunt Pontifices, quinam sint illi qui ob solam voluptatem, firmioremque corporis habitudinem, & absque ulla vera necessitate hoc potu utuntur; & quinam contra illi sint qui, urgente tantum caussa iusta, hunc potum adhibent? Universalior est usus carnis in Quadragesima quam chocolatis in permultis civitatibus. Plures iustam ob caussam dispensantur. Verum maior, & maxima pars absque ulla vera, & legitima caussa carnibus vescitur. Id compertum Episcopis, & Pontificibus est. At, quia nequeunt legitime dispensatos ab aliis invalide dispensatis distinguere, illorum tolerantia nequit reputari ut tacitus consensus, qui in nullo legislatore præsumi potest, nisi sit rationabilis, & bono communi consentaneus, aut saltem non repugnans. Deest ergo maioris partis Catholicorum cuiusque provinciæ, & civitatis consensus; deest consensus Ecclesiæ. Ergo futilis est, ac commentitia consuetudo, quæ obtruditur adversus communem Theologorum sententiam. Exiguus ne decem Casuistarum manipulus adversus ingens ceterorum Theologorum agmen consuetudinis larva induere apertissimam corruptelam poterit? Ut ergo efficacius spectrum istud consuetudinis contererem, fusius laxam oppugnare volui opinionem. Nulla umquam in Ecclesia invecta consuetudo fuit, repugnante graviorum Theologorum choro. Quandonam tranquillam possessionem abusus iste obtinuit? An non semper graviores, & numerosiores Theologi reclamarunt contra abusum istum, sane scandali plenum?

XVII. Obiicit 7. Pater Hurtadus *loc. cit. num.* 108. ubi, ut hanc obiectæ consuetudinis larvam tueatur, sic instaurat suam argumentationem. A tempore Pii V. & Gregorii XIII. introductus est usus probabilis opinionis, cuius probabilitas in dies vires accipit, & incrementum: quia [subdo ego] illius mater concupiscentia, seu intemperantia in dies fecundior evadit. Quod si quis (persequitur ille) titulo usus opinionis probabilis non velit hac potione uti; utatur, si velit, titulo declarationis pontificiæ. Quod si hoc contentus non sit, utatur titulo consuetudinis derogantis. Ad quam consuetudinem introducendam sufficit longævus usus opinionis probabilis. Hactenus Hurtado.

XVIII. Resp. Hæc omnia sophismata sunt adeo crassa, ut vel ipse Hurtadus eorum vanitatem agnoverit. Quapropter modo ad pontificiam declarationem se recipit; modo ad consuetudinis spectrum confugit; modo tandem ad probabilitatis asylum recurrit: quia nullibi solum reperit ubi pedem figat. Oracula pontificia pura putaque commenta esse, iam supra ostensum fuit; ubi etiam indicavimus, ignotum omnino fuisse chocolatis potum Europæis temporibus Pii V. & Gregorii XIII. Diximus quoque, istorum oraculorum papalium solos Hurtadum allegare Americanos, Mexicanosque testes absque ullo documento legitimo. Siquidem non affertur authentica, & sincera expositio facta S. Pio V. super qualitate, & mixtura chocolatis, quæ ab Indis sorbetur: quod de aliis pontificiis oraculis, nempe Gregorii XV. & Pauli V. satis superque dictum est supra.

XIX. Verum, ut summa, quæ in quæstionibus morum, & facti haberi ac desiderari potest, evidentia ostendamus quam falsa sint documenta quæ iactantur, animum intendat lector velim ad ea quæ ex eodem Hurtado adiicere nunc placet. Narrat Hurtadus *cap.* III. *num.* 71. *sui tract.* Augustinum de Padilla Archiepiscopum de la Espanola testari, se vidisse consilium Navarri, qui ad petitionem Provinciæ de la *Chiapa* super hoc potu, in die ieiunii sumendo, consuluit Gregorium XIII. En verba Padillæ Lib. II. histor. Provinciæ Chiapæ cap. xl. *Yo ho visto la consulta, que se hizo al Papa Gregorio decimotercio por mano del Doctor Aspilcueta Navarro a instancia de la Provincia de Chiapa, donde se començo esta bibida, y confer la relacion harto encarecida, respondio el Papa por dos vezes que no quebrantava el ayuno.* Tanti facit hoc testimonium Hurtadus, ut neglectis omnibus aliis momentis, hoc solum satis esse velit pro legitima consuetudine: sic enim loquitur cap. IV. num. 96. *Quæ quidem consuetudo introducta est in regionibus Indiarum, sed etiam in nostra Hispania; licet hic cum aliqua FORMIDINE, QUÆ ABIGI DEBET; cum sat sit testimonium Illustrissimi Archiepiscopi Padilla, quod summus Pontifex declaraverit, potum chocolati non frangere ieiunium. Etsi enim declarationem fecerit ad instantiam unius provinciæ; tamen declaratio ipsa catholica fuit, & universalis.*

XX. Nonnulla hic per transennam animadvertas velim. Primo dicit consuetudinem obtinere etiam in Hispania; sed cum formidine, quæ *abigi debet:* quia Theologorum est, ait ille, conari legem humanam auferre, seu sic interpretari, ne obliget, ut peccata vitentur. Secundo contendit Pontificis declarationem, licet ad instantiam unius provinciæ factam, catholicam esse, & universalem. Quod quam falsum sit, nemo non videt. Potus quippe iste in illa tantum erat provincia usualis; nec, Gregorio XIII. vivente, potus iste in Europa obtinebat. Quid quod nec in præsentia rationem potus usualis obtinet, ut compertissimum est? Et Casuistæ, qui oppositum docent, vulgus decipiunt, bonamque fidem violant; cum nemo in Europa chocolatem sumat ad sitim extinguendam, aut in prandio, vel cœna loco communis potus. Tertio asserit, Gregorium XIII. declarasse bis in diem, *dos vezes*, licere chocolatem sumere: quod communiori vel benigniorum Probabilistarum opinioni nimis laxum videtur. Christiani ipsi qui hoc potu utuntur, religioni sibi ducunt plusquam semel illum sumere. Verum, ut ad id quod caput est, accedam, dico, attestationem Augustini Padillæ arbitrarium commentum esse. Idque evinco, non alio testimonio quam ipsius Hurtadi, qui consultationem Navarri, laudatam a Padilla, integram refert in calce sui tractatus, illamque extractam fuisse asserit ex originali, quod asservatur in civitate de Chiapa. *Consilium hoc* (inquit Hurtadus cap. v. num. 98.) *ad finem huius disputationis ad verbum referam: quod fideliter translatum fuisse a suo originali in civitate de Chiapa, testantur Fr. Franciscus de Olmo die* 22. *Aprilis anno* 1577. *Gabriel de Morales, Nurena, Salzedo.*

XXI. Audi nunc manifestam imposturam. In hoc consilio nec verbum habet Navarrus confictus de Gregorio XIII. vel de sermone cum eo habito. Padilla autem scribit, se vidisse consultationem, factam ad petitionem Provinciæ de Chiapa per Navarrum cum Gregorio XIII. Hanc ipsam consultationem typis edidit Hurtadus. Ergo, si in hoc consilio nec verbum de Gregorio Pontifice summo habetur, evidens est & consilium suppostitium esse, & relationem Padillæ falsam. Quod porro in conficto Navarri consilio nec verbum habeatur de Gregorio, factum est manifestum: atque ad liberandam fidem meam integrum ipsum statim transcribo.

Consilium suppositum Navarro super potu chocolatis.

„ Supposito quod in aliquibus partibus Indiarum de more habeant potum conficere ex substantia frumenti terræ illius, vulgariter nuncupati *maiz*, quæ quidem frumento molito mittitur in aquam, quæ colata, sicut aqua, quam nostra-

„ tes

„ tes exprimunt ex amygdalis ad condiendum obrizum, & insuper huic aquæ, ut „ dulcior, & suavior sit, superadditur spuma, quæ fit ex massa facta ex quibusdam granis, quæ vulgo dicuntur *cacao*, qui potus videtur afficere stomachum „ etiam ieiunum, & *naturales terræ* illius cum sola frequentatione istius potus laborare consuescunt sine eo quod sumant alium cibum usque ad noctem. Dubitatur, an ab his qui tenentur ieiunare ex præcepto Ecclesiæ, seu alias, possit „ ante, & post prandium sumi dictus potus sine fractione ieiunii Ecclesiæ? Item „ & simile dubium. Itinerantes consuescunt miscere aquam cum pulvere, vel farina facta ex dicto frumento de Maiz ex his dictis granis, quæ vulgariter *Cacao pinol*.

„ Respondeo, quod per huiusmodi potum non frangitur ieiunium statutum ab „ Ecclesia, quod appellatur ieiunium ieiunantis: quia tale ieiunium solum inducit necessitatem abstinendi ab esu amplius quam semel in die, & non a potu; „ ut tradit D. Thomas receptus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. in cor. quæst. & ad 2. „ Et aqua confecta modo prædicto, & proposito est potus, & *habetur ab omnibus pro potu*. Ergo non est illa interdicta in die ieiunii: tum quia in Germania, „ Belgio, Gallia, & aliis multis christiani orbis regionibus utuntur Christiani cerevisia in die ieiunii, quæ eodem ferme modo componitur quo posita aqua, „ perinde ac in eisdem, & in aliis vino mero; tum quia vinum, præsertim generosum, longe magis nutrit quam posita aqua de chilate, ut satis colligitur ex „ D. Thoma, ut supra, & constat experientia. Attamen, quia sumitur ut potus, „ & potius ad alterandum, quam ad nutriendum, non interdicitur huius usus in „ die ieiunii: ergo nec a fortiori usus aquæ prædictæ, quæ sumitur ut potus ad „ alterandum potius quam ad nutriendum."

Hactenus videtur locutus fuisse Navarrus: &, quæ sequuntur, ex modo loquendi ab Hurtado adiecta apparent. Illa tamen exscribo, ne vel verbum omittam.

„ Nec obstat quod ait, quod Indi aliquando a mane usque ad noctem laborantes, sustentantur potu illo de chilate: quia multi solo vino etiam sustentantur „ iter facientes. Tum quia satis est proposito nostro, quod Ecclesia non interdicat potum, sed esum; & quod proposita aqua habetur *pro potu in illis regionibus Indiarum*, sicut vinum, & cervisia multorum generum in toto orbe christiano: quod longe magis nutrit, quam proposita aqua. Salva, quæ iustior „ fuerit, sententia."

Martinus Doctor Azpilcueta Navarrus.

XXII. Manifestum itaque est, in hoc consilio Navarri, a Padilla laudato, nullam Gregorii XIII. mentionem fieri. Falsum ergo est testimonium Padillæ, cui

unice superstruit Hurtadus iactatae consuetudinis spectrum. Ultimum paragraphum, ut indicavi, lacinia videtur, ab Hurtado commentitio consilio adiecta: & nihilominus eam nullo signo a consilio distinguit; immo totam praemittit subscriptioni Doctoris Navarri. Padilla non aliud laudat consilium praeter illud quod in civitate de Chiapa servatur. Hoc ipsum est quod ex autographo Chiapensi descriptum effert Hurtadus. Non est ergo de suppositione Navarrici consilii, nec de falsitate oraculorum papalium ambigendum. Ergo nec titulo consuetudinis, nec titulo pontificiae declarationis licitus est ieiunii tempore potus chocolatis. Multo vero minus licitus dici potest titulo opinionis probabilis, ut argutatur Hurtadus: quod sic evidenter ostendo.

XXIII. Lex ieiunii certa est: ergo nec dubia, nec probabili consuetudine auferri potest. Omnes quippe Probabilistae docent, legem certam, & quae est, ut aiunt, in possessione, antiquari, & abrogari non posse per consuetudinem dubiam, aut probabilem: quia, dicunt, melior est conditio possidentis. Quod clarius ita explicari valet. Opinio tantum probabilis nequit inducere consuetudinem quae legem certam abroget. Posita ergo certitudine legis ieiunii, evanescit probabilitas consuetudinis contrariae. Verum id habet, inquit Hurtado, si sermo sit de consuetudine quae legem invehat obligantem ad culpam gravem. Haec utique per probabilem opinionem invehi nequit. Falsum contra est, si consuetudo introducenda derogatoria tantum sit. Quoniam eo ipso quod sit probabilis, ab obligatione legis eximit. Quid? Opinio probabilis nequit inducere legem quae obliget; & valet abrogare legem iam constitutam, & saeculorum vetustate firmatam, & diuturna observatione munitam? Unde, quaeso, probabilistica opinio fortitudinem tam variam, viresque adeo contrarias collegit, ut nequeat novam invehere, valeatque veterem antiquare legem? Sin maiora, aequalia saltem momenta dubio procul necessaria sunt tum in institutione, tum in abrogatione cuiusque legis. Et, si aliqua esse diversitas potest, plus ad deturbandam e iure possessionis legem obtinentem requiritur quam ad novam invehendam.

XXIV. Sub alio tamen aspectu larvam obiectae consuetudinis expono; atque penitus repello. Si id quod suapte natura cibus est, ut est chocolatis massa seiunctim ab aqua, fatente Hurtado, omnibusque adversariis, comminuatur, & aqua diluatur, valet vi consuetudinis, aut opinionis probabilis fieri licitus potus in die ieiunii: quaero, utrum haec consuetudo faveat solis divitibus, & nobilibus; an universalis pro omnibus Catholicis sit? Si dicas, consuetudinem hanc solis divitibus favere, & nobilibus: non una ergo est omnium Catholicorum lex, & consuetudo; sicuti una est fides, unumque baptisma? Quod delirium nemo adhuc excogitavit. Collatio serotina universalis est. Ergo universalis sit necessum est & collatio matutina, facta positione quod liceat. Porro, si consuetudo istius matutinae potio-

potionis universalis est, quid peraget maxima Christianorum pars? Isti tanti non sunt, ut medium iulium, seu decem solidos Venetos expendant pro uno chocolatis cyatho, seu pro uno haustu. Poterunt ergo minoris pretii pultem aliquam, seu mixtum compingere quod minoris valoris sit ac potio chocolatica. Quid ergo Theologis aqua hæret, utrum Catholici summo ieiunii mane licite possint bolum panis comedere ad stomachi debilitatem reparandam? Non debiles modo, sed omnes indiscriminatim, accipiant panis unciam, illum terant, & in pulverem comminuant: quinque aut sex aquæ unciis misceant: saccharum, & aromata adiiciant: volvant, revolvantque ad ignem, donec ad modum chocolatis spissum pultem coxerint. Deinde unum, & alterum cyathum mane, quin per totum diem, quoties placuerit, sorbillent. Quid reponis? Consuetudinem chocolatis potandi vigere, secus alterius potionis? Responsum istud nimium sane crassum esset, ac superstitionem redoleret. Cedo. Cur pasta frumenti Indici, seu granorum *cacao*, aliorumque aromatum aqua diluta potus licitus evadere Catholicis vi consuetudinis potuit; secus vero pasta frumenti Italici, aut granulorum castanearum, & aromatum, si eodem modo in formam potus redigatur? Discriminis rationem assigna. Hæccine dispar ratio, quod potus iste Italicus minoris pretii sit? Quod minus nutriat? Quod concupiscentiam minus inflammet? Quod palatum & fauces minus titillet? Agesis. Aliquid responsi, quod bonis auribus quadret, exhibe. Nonne dementiæ reus haberetur ille qui assereret, cerevisiam confectam ex hordeo, aut tritico licitam esse Germanis; secus vero, si ex siligine exprimeretur? Velis ergo, nolis, si divitibus, & nobilibus concedis refectionem potabilem matutinam; eamdem, vel similem, si fieri possit, aut saltem inferioris pretii, saporis, & nutritionis, omnibus Christianis permittas oportet.

XXV. Obiicit 8. Hurtadus argumentum quod vocat validissimum, murumque fortissimum, atque *inexpugnabilem*, ut illius utar verbis. Illud autem arcessit a sumptione electuariorum. Electuaria olim licite sumebantur ieiunii tempore; tametsi ex rebus quæ cibi rationem habebant, compingerentur. Cur ergo licitum non erit sumere chocolatem, quamquam ex iis componatur quæ manducari possunt?

XXVI. Resp. Hoc argumentum, quod fuse Hurtadus versat tum *cap.* VII. *in append.* tum *cap.* II. *tract.* confutatur ab eodem Hurtado tum *cap. ult. append.* tum *cit. cap.* II. *num.* 50. *& seq.* ut iam iam indicaturus sum. De electuariis dictum est supra *cap.* VIII. *quæst.* III. Ut, quam futile sit oppositum argumentum, appareat, id in memoriam revocandum est, antiquos Doctores, qui electuariorum meminere, ut D. Thomas, Alexander Alensis, Durandus, aliique, docuisse, licitum esse illorum usum medicinæ tantum caussa, videlicet si sumerentur ad iuvandam digestionem. Tum enim sub vesperam ieiunium solvebatur; &, ne cœna

indi-

indigesta somnum impediret, molestumve redderet, qui minus calore fervebant, electuariis utebantur ad cibos facilius digerendos. Accedit quod tum collatio serotina invecta nondum erat, quia declinante die ieiunantes reficiebantur. Quare ex inconsiderantia antiqui ieiunii scribit Hurtadus cap. XXI. *Cur ergo loco electuariorum nostro tempore substitui non potest absque fractione ieiunii potio ex chocolate confecta?* Quia sumptioni electuariorum successit collatio serotina. Sic reponere possem. Verum, ne quis benigna interpretatione ansam abutendi arriperet, confestim addiderunt præfati Doctores, eiusmodi electuaria frangere ieiunium, si in fraudem legis ad nutriendum corpus, extinguendamque famem assumantur. Unum pro omnibus referre satis sit D. Thomam in IV. dist. XV. quæst. III. art. 4. quæst. 1. ad 3. *Dicendum, quod electuaria, etsi aliquo modo nutriant, non tamen hic est principalis usus eorum: unde nec loco manducationis sumi consueverunt. Et ideo talis sumptio ieiunium Ecclesiæ non solvit; quamvis homo possit totaliter, vel in parte ex hoc meritum ieiunii perdere, vel etiam mortaliter peccare, si sit immoderata libido: non tamen est transgressio præcepti Ecclesiæ, NISI IN FRAUDEM sumeret, & eis, quasi aliis cibis, uteretur ad famem extinguendam.* Idem docent D. Thomæ sectatores, Paludanus, Tabiena, Samuel Lumblinensis, Sylvester, D. Antoninus, Sylvius, aliique communiter.

XXVII. Sed aures nunc adhibeas lector velim, ut auscultes P. Thomam Hurtadum manibus, pedibusque in nostram concedere sententiam. Ille namque & *cap.* II. *tract.* & in *append. cap. ult.* fuse, efficaciterque probat, chocolatem frangere ieiunium, si, ut nutriat, sumatur. Tria ille promit argumenta in suæ, nostræque sententiæ confirmationem, quæ, paucis demptis, totidem fere verbis isthuc transcribo. *Latissime*, inquit, *probavi, quod, si vinum, & chocolate sumantur ea intentione ut nutriant, frangunt ieiunium..... Hæc tamen doctrina, quæ OMNIUM FERE ANTIQUORUM EST, aliquibus modernis dura visa est. Mihi tamen verissima apparet, ad quod sufficit quod eam tradat D. Thomas, quem secuti sunt duodecim Auctores gravissimi, quibus addo Archidiaconum, Abulensem, Ludovicum Lopez, Medinam, Alensem, Azorium, Lumblinum, Lessium, Dianam.* „ Primum fundamentum est, quia tam vinum quam potus de chocolate vere nutriunt. Et „ quis hoc negat? cum experientia id doceat. Ergo, si quis ea sumat intentione, „ ut nutriant, & famem extinguant; peccat contra præceptum ieiunii, & reipsa „ ipsum frangit.

„ Secundum fundamentum. Ex communi Doctorum sententia tunc fit fraus „ contra legem, quando fit contra id quod lege vetatur. Quæ doctrina verissima „ est, ut ait Glossa in *cap.* Constitutus *de concessione præbendæ verbo In fraudem*. „ Cum ergo Ecclesia in præcepto ieiunii prohibeat subministrare pabulum nutri„ tivæ potentiæ, nisi unica comestione in die facta: si quis, facta hac unica

come-

„ comestione, vel ante ipsam, intentione se nutriendi sumat electuaria, vel po-
„ tionem vini, aut chocolate in magna quantitate, frangit ieiunium: quia fraus
„ nulli debet patrocinari.

„ Tertium fundamentum sit, quia, ut notat Glossa in *cap.* Quanto *de privile-*
„ *giis*, tunc fit aliquid in fraudem legis, cum quis, salvis illius verbis, senten-
„ tiam eius circumvenit; ut patet in Religioso qui, non dimittens habitum reli-
„ giosum, supra ipsum induitur habitu saeculari: iste enim etsi non dimittat ha-
„ bitum occulte, si tamen divagetur extra claustra, omnes conveniunt ipsum ta-
„ lem esse Apostatam, & incurrere censuras. Ergo, si quis bibat vinum, aut choco-
„ latem animo se sustentandi, & nutriendi, cum istae potiones vere nutriant, quam-
„ vis ad hoc non sint institutae, etsi ore non comedat, sed bibat, & sic salvet
„ verba legis; tamen eius sententiam circumvenit, & vere ex intentione, & *ex*
„ *opere operato pluries cibatur, & ieiunium frangit.* "

XXVIII. Accipe nunc evidentem demonstrationem, ex verbis eiusdem Hurtadi formatam. Omnes qui sorbent chocolatem animo se nutriendi, famisque extinguendae, frangunt praeceptum ieiunii: quia *chocolate vere nutrit.* Quis hoc negat? Sed omnes qui mane potum accipiunt chocolatis, illum sumunt animo se nutriendi, famem extinguendi, & stomachi corroborandi. *Quis hoc neget, cum experientia id doceat?* Ergo omnes qui mane sumunt chocolatem, frangunt ieiunium & *ex intentione*, nempe ex *opere operantis*, & facto, videlicet *ex opere operato*. Hoc est ratiocinium ex Hurtado collectum. Secunda propositio, quae in discrimen adduci posset, evidentior aliis duabus est; & quisque chocolatem adhibens mane ieiunii, istius veritatis testis est. Cum enim tempore ieiunii incoenati omnes ieiunantes dormitum pergant; mane vacuum stomachum, & ventriculi pungentes aculeos sentiunt: quos ut retundant, ut stomachum corroborent, viresque reficiant, chocolatem epotant. Hoc sane nemo negare audebit, nisi bonae fidei, & intimo sensui, quem omnes experimur, renuntiare velit. Quis audebit umquam asserere, se mane ieiunii chocolatem sumere ad sitim extinguendam, ad cibos concoquendos, ad digestionem iuvandam? Is sane sibilis & cachinnis se se exponeret. Quare merito Hurtadus scribit, hanc doctrinam esse *fere omnium antiquorum.*

XXIX. Hurtadus ergo, inquis, nostram propugnat sententiam; & potum chocolatis tempore ieiunii improbat? Nonne is est qui prolixum tractatum cum appendice non minus longa in defensionem chocolatis edidit: quem recentiores chocolatis patroni, tamquam propriae sententiae principem, strenuumque ducem, laudant, opponuntque? Verum habet. Sed ea est veritatis vis, ut, inde altius assurgat unde fortius impetitur. Hurtadus, ut vidimus, oracula pontificia apocrypha, supposititia, & aperte falsa in medium adduxit: testes minus dignos, & Theolo-

gos

gos sibi faventes allegavit, qui ei aperte repugnant: rationes etiam præ ceteris excogitavit, & acumine ingenii, quo pollebat, omni probabilitatis fuco delibutas exhibuit. At, utpote vir acris ingenii, sensit rationum suarum imbecillitatem: & idcirco ad asylum *intentionis* se se recepit, autumans ibidem se tuto consistere posse. Verum, ut cuique malam agenti caussam accidit, ubi securitatem se nactum esse putavit, ibi certius iacturam passus est. Id in præsentia faciendum est palam.

XXX. Sententia ergo Hurtadi est, chocolatem ieiunium frangere, si animo corporis nutriendi sumatur; secus, si intentione extinguendæ sitis potum *illum* quis bibat. Quæ sane opinio ridicula est. Ea siquidem ab intentione actus formam, seu speciem capiunt, quæ suapte natura adiaphora sunt, & indifferentia; quæ vero e contrario per se suum determinatum effectum pariunt, externa intentione impediri nequeunt. Pasta chocolatis suapte natura ab aqua seiuncta non alium effectum parit, nisi nutritionem, omnibus adversariis fatentibus, & potissimum Hurtado. Sed dum etiam aquæ admiscetur, eumdem omnino effectum producit. Quin, cum in tertiam substantiam tunc transeat, magis nutrit ob additionem maioris saporis, & suavitatis, quæ ex calore, mixtura, & concoctione consurgunt. Potus iste, quæcumque superveniat intentio, omnem alium effectum præter sitis extinctionem producit: quin sitim acuit, fauces adurit, sanguinem inflammat. Et sane tantum abest ut ad sitim restinguendam chocolates adhibeatur, ut potius plurimi, antequam chocolatem sumant, aquam epotent, plures alii sumpto chocolate, & alii inter ipsam sumptionem. Quare nescio, qua fronte, quo ausu, qua bona fide valeant Neoterici garrire, chocolatem potus rationem habere. Ut sine pudore hæc scribere, & loqui publice possent, deberent ipsi hanc spissam pultem adhibere in mensa, vel extra mensam, dum ardenti torquentur siti. Intentio ergo sumentis inanis est, & nugatoria.

XXXI. Exemplum vini, quod adducit Hurtadus, nostram firmat sententiam Vinum suapte natura ad sitim pellendam, cibosque digerendos inservit. Et, quia secundario nutrit, potest in fraudem ieiunii per pravam intentionem ad famem propulsandam epotari. Non sic chocolates, qui numquam ab aliquo in mensa adhibetur, vel extra mensam ad sitim sedandam. Idcirco nequit ieiunans efficere, ut effectum quem chocolates parere vi sua non potest, pariat vi suæ intentionis. Quod si adeo parva quantitas pastæ chocolatis aquæ immisceretur, ut aqua illa veram potus naturam haberet, potusque usualis, quemadmodum vinum, cerevisia, & similia, pro mensa, pro siti pellenda, pro ciborum digestione evaderet; tunc si quis illam sumeret aquam, sive in mensa prandens, sive extra siti laborans, nequaquam ieiunium frangeret. Sermo itaque est in præsentia de spisso illo chocolate, qui sorbillatur summo mane in Europa, nulla siti urgente,

nul-

nullaque structa mensa. Itaque ex conditione potus, ex temporis, quo sumitur, circumstantia ita ad nutritionem, & voluptatem, & ventriculum implendum restringitur potus iste, ut nulla intentio valeat hos impedire effectus, nullaque intentio efficere possit ut chocolates summo mane sitim extinguat, & ciborum iuvet concoctionem; si nulla tunc temporis est in sumente sitis extinguenda, nulla est ciborum iuvanda digestio. Perfugium ergo intentionis inane, ac futile est, non minus quam cetera omnia producta hactenus argumenta.

XXXII. Obiicies 9. P. Cæsar Calinus *in III. Par. prim. Conc. sui Quadrag.* docet, chocolatem non infringere ieiunii præceptum ob peculiarem rationem quam proprio marte ipse excogitavit. Nam dialogum instituit inter Silvium & Lucretium, eorumque ore rationes communes Theologorum in examen adducit, & tamquam vanas reiicit. Silvius, audiens magistrum suum chocolati faventes rationes impugnantem, perterrefactus (valde quippe eum potus iste delectabat) exclamavit. *Ergo tu, Pater, officere chocolatem ieiunio decernis? Haudquaquam; Domine mi. Sed aliis utor rationibus. Speculationi insistens dico, potum istum nec ad sitim restinguendam, nec ad famem tollendam institutum esse; sed ad caput, & stomachum confortandum. Ergo proprie nec cibus est, nec potus, sed medicina potabilis.* Næ egregie! En verba Italica. *Silvius*. „ Dunque voi, o Padre, giudicherete, che il cioccolate sia contrario al digiuno? *Præd.* Non mio Signore; „ ma mi servo d'altri principj. Tal bevanda non è ordinata ad estinguer la sete, non a toglier la fame, ma a confortare il capo, e lo stomaco. Dunque „ non è propriamente nè cibo, nè bevanda usuale, ma medicamento preso in „ bevanda. " Ratiocinium istud valde arridet Lucretio alteri interlocutori. Et, ut altius menti illius imprimatur, Concionator illud consuetudine Romanæ Curiæ roborat. Romæ, inquit, videntibus, & minime repugnantibus Prælatis, ac Pontificibus, chocolates sorbillatur. Ergo, sive cibus sit, sive potus, sive nutriat, sive non, hodie ieiunio non repugnat. Usus Romæ obtinet: & hoc satis superque sit, ut liceat.

XXXIII. Argumentum istud referre volui, tum ut nihil dissimularem eorum quæ opponi solent; tum ut solarer aliquantulum lectoris animum. Nil quippe præter leporem præfert; si lepor tamen appellandus sit qui eo tendit, ut Ecclesiæ præcepta infringat. Respondemus ergo, expositam argumentationem festivam esse, quæ impugnatione non eget. Quid? Nec cibus est, nec potus chocolates? Quid, si pasta manducetur? An neque tum cibus erit? Si aqua ergo diluatur, cibus erit potabilis. Consuetudo Romanæ Curiæ inepte opponitur. Maior Romanæ gentis pars chocolatem ieiunii tempore non sumit. Plures illum bibunt, iusta urgente caussa. Aliqui voluptate sola impellente id faciunt; ideoque peccant. Usus qui ob plures rationes licitus esse potest, nec a Romanis Pontifici-

bus,

bus, nec a legislatoribus ullis improbari facile solet. Nec tamen istius usus tolerantia consensum indicat Principis. Sed de hoc dictum est supra.

XXXIV. Eiusmodi sunt obiecta quæ in chocolatis defensionem adduci solent. Omnia referre, nihilque dissimulare volui. Non dubito fore ut, quemadmodum mihi, ita tibi ineptæ nugæ videantur, amice lector. Libere loquor, non ut cuiquam insultem; sed ut imperitos, omnesque qui contrariæ opinionis fuco præventi sunt, errori, quoad fieri potest, subducam. Ex his enim quæ latius disputata sunt, spero fore ut quisque qui mente præiudiciorum vacua utriusque partis momenta libraverit, tamquam improbabilem reiiciat opinionem quam impugnavimus. Nulla quippe solida fulcitur ratione. Quandoquidem adversarii ipsi, licet sibi constent in propugnando tamquam licito chocolatis potu ieiunii tempore; mutuo tamen pugnant, cum rationes, quæ sententiam suam firment, promere debent. Ratio quæ uni est probabilis, alteri falsa est. Alii ad intentionem, alii ad materiæ parvitatem confugiunt. Alii sub medicinæ potabilis, alii sub cibi non nutrientis, sed spiritus alterantis vanissimis coloribus opinionis probabilitatem defendere adnituntur. Alii consuetudinis larvam, alii oraculorum papalium figmenta iactant. Alii unum, & alterum poculum ieiunii tempore licitum volunt; alii toties, quoties libuerit, bibi posse contendunt. Vix duo Auctores sibi constant in assignanda propriæ opinionis ratione. Hoc apertum illorum dissidium aliud est argumentum quod falsam esse illorum opinionem, & veram nostram evincit. Auctoritas quoque extrinseca deest, cum pauci sint talis opinionis patroni comparate ad nostros. Quid, si illorum plures caussam propriam perorarent? Habendi ne essent tamquam legitimi iudices? Nihil ne verendum esset, ne studium propriæ commoditatis mentem hebetaret? Sane magnopere timeo ne verum sit quod scribit Tamburinus *Lib. IV. cap.* v. *§.* 2. *num.* 13. ubi, postquam efficaciter propugnavit potionem chocolaticam ieiunium violare, hæc subdit. „ Enarravit mihi vir nostræ Societatis, omni fide dignus, Eminentissimum Ioannem de Lugo, antequam ad sacram purpuram esset ascitus, dum scilicet in „ Romano Collegio Theologiam profiteretur, ita facete respondisse cuidam Sacerdoti, eum sciscitanti, an chocolata ieiunium frangeret. *Qui eam usurpant nequaquam frangere asserunt; frangere contendunt qui ab ea continent. Ego vero inter usurpantes sum: neutiquam violare ieiunium pronuntio.* " Similes viri, qui litterarum eruditione, dignitatum splendoribus emicant, in exemplum frequenter adduci solent imitationis; ac si omnia eorum acta sanctitatem redolerent. Sed Augustinus, ut alias dixi, nos admonet, non omnia, vel sanctorum hominum, facta immunia esse a crimine. Nigricant & in Sanctis sui nævi: quia nemo, nisi Deus, mundus a sorde. Quid ergo de illis dicendum qui inter Sanctos non coluntur? Dico ego. Si eorum gesta agnoscimus legi consentanea, imitari enita-

tamur; si contraria legi nobis videntur quæ illi faciunt, vitanda sunt. Fortasse illi vel infirmitate, vel quadam peculiari necessitate cogente, sic agunt. Innumeris illi virtutibus splendent; sed in hoc, aut in illo forte deficiunt. Quid, si nos, relictis virtutibus, eorum defectus imitemur? Ad legem ergo, quam nobis Ecclesia proponit, exigere actiones nostras debemus. Quæ aut evidenti, aut verisimiliori ratione huic legi adversa cognoscimus, ab eisdem cavere debemus: nullaque hominum auctoritas a legis observantia seiungere nos debet. *Nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint*: I. Joan. IV. 1. Concludamus ergo, opinionem, defendentem potum chocolatis non violare ieiunium, esse omnino improbabilem, viamque aperire laxissimam ad delendam veram ieiuniorum imaginem. Concludamus, omnes viros qui ut Sancti coluntur, præfatam opinionem verbo, & opere reprobare; nec verum, immo falsissimum esse, Regulares sui instituti observatores, nulla impellente indigentia peculiari, diebus ieiunii chocolatem potare.

CAPUT XI.

An ratione parvitatis materiæ licitus sit potus chocolatis: quæve quantitas chocolatis loco parvitatis materiæ habenda sit.

I. OMnes unanimi assensione fatentur, chocolatem esse suapte natura cibum valde substantialem, & nutrientem. Plures Theologi docent, chocolatem, plusquam pinguiores carnes, substantialem esse, & corpus nutrire; immo vim quamdam veluti prodigiosam in se habere. Factum exscribo ex Tamburino Lib. IV. cap. V. §. 2. num. 10. *Semel ego virum nobilem, mihi familiaritate coniunctum, conveni mane diluculo, cum eo negotia quædam collaturus. Cumque primo ingressu observassem eius vultum insolenti pallore suffusum, macilentum, cadaverique persimilem, interrogavi, ut sit, de eius valetudine. Is infirme satis se habere subtremula voce respondit, meque peramanter rogavit ut post mediam horam reverterer. Parui, ivi, redivi. Mirum. Adverti eius faciem pristino colori restitutam, oculos hilares, vocem validam; ex morte in vitam rediisse non gratis dixisses. Quare me cohibere non potui, quominus exclamarem, Deo superisque sint gratiæ! Bene, immo optime valere gratulor dominationem vestram. Undenam tam subita, & tanta virium refectio? Subridens respondit amicus: Ne mirere, Pater amantissime; modo enim chocolatæ potionem assumpsi, quæ miraculi instar colorem, vires, vitam fere in instanti mihi parere consuevit.* Deus immortalis! [Tamburinus est qui inclamat] *hanc meram potionem, non vero validam comestionem, ieiunii fini ex diame-*

tro

tro oppositam; *appellaveris* ! Hæc peculiaris virtus nutriendi, vires reparandi, stomachum corroborandi, quam in chocolate communiter omnes admittunt, attendenda est in constituenda mensura illius parvitatis. Quoniam non sola quantitas materialis, sed virtutis potissimum quantitas consideranda est in cibo corpus nutriente.

II. Theologorum nemo unus negat, dari parvitatem materiæ in potu chocolatis, sicut & in aliis cibis. Ex quo consequitur, potionem chocolatis ob materiæ parvitatem non violare ieiunium. In hoc tota vertitur difficultas, quænam videlicet quantitas pastæ chocolatis sit intra limites parvitatis materiæ. Plures hac de re sunt Auctorum opiniones. Communiter enim vel ii pauci qui laxam opinionem propugnant, tandem se recipiunt ad materiæ parvitatem. Hinc eam pastæ quantitatem, vel eam potionem infra limites parvæ materiæ constituunt; quam reputant sufficientem congruæ matutinæ refectioni. Cardinalis Cozza loco supra laudato inquit, unam unciam, vel ad summum duas uncias chocolatis esse materiam parvam. Cardinalis Brancatius in laudata dissertatione ita statuit. *Hæc valde mihi arridet conclusio, quod scilicet chocolatis potio, unius unciæ non excedens quantitatem, cum quinque unciis simplicis aut stillatæ aquæ, non inferat ieiunio iniuriam*. P. Viva, ut vidimus, addit duas uncias aquæ, & mediam sacchari simul cum uncia chocolatis: &, hac aquæ additione facta, statuit te posse ad libitum bibere ex tali potu *pluries* in diem. Leander, ut supra vidimus, nimis laxam reputavit sententiam, asserentem potionem chocolaticam non frangere ieiunium. Idcirco ab ea recessit, seu recedere sibi blanditus est; mediamque opinionem excogitavit, quæ, ut demonstratum est, non minus laxa est ac altera quam improbavit. Nunc autem in definienda mensura parvitatis materiæ statuit, duas uncias pastæ chocolatis esse materiam parvam. Deinde addit, quempiam posse toties quoties sibi placuerit, potare cyathos istius chocolatis liquati, in quo duæ unciæ pastæ tantum, & aqua proportionata reperiatur. Nec Hurtadus, nec Brancatius, nec Cozza, chocolatis patroni, adeo laxant ieiunii legem. Leander vero, qui media via se incedere gloriatur, laxissimam docet opinionem, quæ, tamquam improbabilis, reiicienda est. Escobarius *in exam. Conf. tract.* III. *cap.* V. assignat unam unciam. Alii unciam cum dimidia. Pasqualigus (de quo Leander in procemio ad tractatum de ieiunio hæc habet: *Zacharias Pasqualigus per integrum Tomum . . . de hac materia docte, & late (utinam non tam laxe) agit* :) Pasqualigus, inquam, iste, qui per Leandrum nimis laxe de ieiunio scripsit, docet dimidiam unciam chocolatis esse materiam gravem sufficientem ad ieiunii transgressionem. Lubet istius Auctoris, qui inter laxos computatur, verba transcribere. *Solum parvitas materiæ* (inquit decis. CXLI. num. 5.) *posset excusare a mortali. Sed difficultas est quænam censenda sit parva materia. Cum enim*

ta-

talis potio adeo nutriat, & corroboret; diversa est ratio de ipsa, ac de ceteris cibis. Antonius de Lon loc. cit. putat, dimidium unciæ chocolatis posse in potione misceri, tamquam parvam materiam. Sed ego hoc nimium existimo: quia proportionaliter loquendo uncia dimidia chocolatis plus nutrit, & corroborat quam sex unciæ alterius cibi valde nutritivi. Unde, cum in hoc attendenda sit quantitas formalis, nempe virtus nutritiva, utpote quia in ieiunio præcipitur abstinentia a cibo, tamquam a nutritivo, illa habenda est pro parva materia quæ parum nutrire potest. Unde puto, non posse excedere octavam partem unciæ, aut ad summum sextam partem; alioquin semper afferet notabilem nutritionem. At sane ratio quam prodit Pasqualigus ad evincendum, mediam chocolatis unciam esse materiam gravem in die ieiunii, ut pro mea ingenuitate loquar, non mihi probatur. Difficile enim creditu est, quin contra manifestam experientiam videtur, dimidiam unciam chocolatis plus nutrire quam sex uncias alterius cibi, etiam *substantialissimi*, puta pinguium, optimarumque carnium.

III. Relatis Auctorum variis opinionibus, reliquum nunc est ut quid ipse sentio, promam. Fateor mihi aquam hærere. Siquidem, quemadmodum in iis quæ mihi manifesta videntur, libere profero sententiam meam; sic in iis quæ subobscura sunt, quæve ad certa principia revocari nequeunt, caute, & circumspecte procedere soleo. Audi tamen quæ dicturus sum. Libere pronuntiavi, potionem chocolaticam ieiunium frangere: quia evidenter demonstravi, eosdem, quos cibus solidus, parere effectus. Admitto, dari parvitatem materiæ. Quænam sit præcisa mensura istius parvitatis, ignoro. Addo, eum qui absque iusta caussa vel peculiaris debilitatis, vel infirmitatis, sumit chocolaticam potionem, etiam in materia parva, peccare venialiter ieiuniorum tempore. Subdo, opinionem quæ asserit, unciam chocolatis, quinque, vel quatuor unciis aquæ immixtam, & per coctionem compositam, licite sumi posse die ieiunii, mihi non probari. Quin absolute eam reiicio. Cur? Quia intimo sensu experior, me illo die quo unciam optimi chocolatis, quatuor, vel quinque aquæ unciis iniecti, & ad ignem revoluti, agitatique, ex qua mixtura oppletur unus ex consuetis cyathis, nullam molestiam famis sentire usque ad prandium. Quapropter, si ieiunii tempore hanc sumerem potionem, nullum sane incommodum ieiunium mihi adferret; ideoque graviter dubio procul me peccaturum existimarem. Et tamen mei corporis constitutio haud est valde robusta, sicut nec imbecilla; sed mediocris. Eumdem ergo effectum præfata potio in aliis, ac in meo stomacho, pariet. Quid reponis? Repono ego, opinionem quæ sustinet sumi posse unum cyathum chocolatis, modo dicto concreti ex aqua, approbare communem usum chocolatis etiam in diebus ieiunii. Communiter enim non immiscetur aquæ nisi uncia chocolatis, vel circiter, pro singulis cyathis: nec solent sobrii homines plusquam semel in die com-

muniter chocolatem bibere, tum quod saluti, tum quod crumenæ officiat. Quare asserere, quod licitum sit sumere unciam, vel unciam cum dimidia chocolatis die ieiunii, nihil aliud est quam dicere, usum communem potionis chocolaticæ licitum esse etiam ieiuniorum tempore. Plus minusve isthuc reipsa recidit hæc opinio. Præterquamquod, admissa hac opinione, quidni, ut iam indicatum est, licebit communiter fidelibus unam vel duas uncias panis (nec enim est adeo substantialis ut chocolates) aquæ immiscere cum saccharo, & aromatibus, ac optimam liquatam pultem sorbere, quæ minoris sit pretii quam chocolates. Eadem est omnium lex: eadem igitur privilegia. Quæ omnia sic intelligas velim, ut indigentiam personalem excipias.

IV. Ex dictis duo colligenda subiicio, tamquam certa. Primum est, venialiter peccare eum qui, sublata rationabili caussa, vel in parva quantitate chocolatem potat in die ieiunii. Secundum est, dubium grave, ut minus, esse, num una uncia chocolatis sit nec ne materia parva. Id patet tum auctoritate benigniorum Casuistarum, tum ratione a me allata: cui addo, quod alias indicavi, chocolatem immixtum aquæ, seu mixturam ex aqua & chocolate, plus nutrire quam nutriat solus chocolates absolute comestus. Ex quo consequitur quod, licet unica pastæ chocolatis uncia esset materia levis, mixtura tamen ex illa uncia, & ex quatuor unciis aquæ evadit materia gravis. Ut ergo conscientiæ tuæ consulas, abstine ieiuniorum tempore ab eiusmodi potu. Hæc est nostra sententia: quam si amplexus fueris, legem ieiunii implebis: si secus, vel eam infringes, vel periculo eam infringendi te committes: quia dubium seu periculum peccandi adversus legem per contrariam probabilitatem non aufertur. Enimvero nulla vere probabilis ratio adduci potest, quæ ostendat, mixtum quinque unciarum esse materiam parvam. Debes insuper abstinere, ne usus iste, seu verius abusus, occasionem ingerat ceteris Christianis, qui chocolatem emere nequeunt, excogitandi, & sorbillandi aliam similem mixturam minoris pretii, & eiusdem virtutis ad corroborandum stomachum, & extinguendam famem. Tandem scandalum quod populo christiano usus iste ingerit, spectandum est. Dum Christiani vident viros probos, sanos alioquin, & robustos, chocolatem potare, nil considerant, num in parva, aut magna quantitate ab illis sumatur; sed factum spectant, & inde chocolatis potum licitum esse concludunt. Quare in discrimen adducitur sacra ieiunii observantia: cuius lex licet, ad temporis definitionem quod attinet, sit positiva; absolute tamen & naturalis, & divini iuris est. Hæc si seria mente, relictis quorumdam Casuistarum sophismatis, expenderis, atque veram ieiunii formam ob oculos tibi proposueris, non dubito quin ieiunii tempore abstinueris a præfata potione. Nec mihi in votis est antiquam ieiunii disciplinam renovare, nec *rigorismi* ut aiunt, regulas venditare; sed eo dumtaxat studia mea spectant, ut novis, &

in

in diem gliscentibus abusibus aggerem pro modulo meo opponam. Nollem ieiunium, iam per Ecclesiæ benignam clementiam corporum imbecillitati satis accommodatum, novis refectionum inventis ita relaxari, ut nullam veri ieiunii speciem servaret.

V. Quid, si octavam, vel sextam unciæ partem chocolatis quis infunderet aquæ, ut Pasqualigus ait? Resp. Si quid pulveris chocolatis aquæ ita temperate adspergatur, ut aqua sapida efficiatur, utque cruditas ab ea auferatur, & stomacho attemperetur, & alioquin aqua naturam aquæ, & rationem veri potus retineat, ac reipsa ad extinguendam sitim adhibeatur; quemadmodum aqua, cui commiscetur quidquam succi expressi ex malo medico, & aliquid sacchari, vulgo *limonea*; hoc modo ieiunium non frangitur. Et hic fortassis erit Indorum usus. Sed quis in Europa chocolatem sic sumit?

VI. Si quis stomachi, vel capitis incommodo laboret, si ad aliquod onus, officiumque exercendum, cui ex debito obnoxius est, viribus destitutus reperiatur; chocolatem per modum medicinæ sumere potest; sicuti olim electuaria per modum medicinæ sumebantur; non in fraudem ieiunii ad expellendam famem, ut inquit D. Thomas. Qui ob alios fines chocolatem sumit, semper iniuriam ieiunio irrogat, levem, vel gravem. Et cum limites istius gravis, vel levis malitiæ certi, & manifesti non sint; tu ab hac in die ieiunii potione abstine, ne in gravem labaris culpam, dum levem tantum te perpetrare autumas.

VII. Ultimo loco perpendas velim, universam Ecclesiam Gallicanam, tamquam putidam corruptelam, hanc improbare ieiunii tempore potionem. Scandalum ingereret grave, si quis Gallorum aut biberet, aut licitum doceret eiusmodi potum. Et nos, qui religionis centro propius iuncti sumus, talem usum propugnabimus? Quid, si Scripturarum divinarum principia in medium afferrem, ex quibus evidenti consecutione abusus iste improbatur? Ab omni specie mali cavendum esse, S. Paulus docet. An non speciem mali abusus iste præfert?

§. UNICUS.

Diluitur obiectiuncula ab auctoritate Ludovici della Fabra *Physico-Medici repetita.*

I. Postquam disputationi finem imposueram, manumque ex hac tabula subduxeram, ad me epistola pervenit Italica lingua exarata: quam, ne deprehendi Auctor possit, latine sincere verto. „ P. Concina, qui in hac sua de chocolatis potu epistola testatur, se gerere historici personam velle circa licitum, aut „ illicitum eiusdem usum ieiunii tempore, irruere maiori impetu, ne dicam furo-

„ re, in eos qui licitum usum propugnant, haudquaquam poterat. Historiam ne „ texat, an bellum denuntiet, nemo est qui non videat. Potissimum illius hoc in „ certamine principium eo pertinet, ut dicat, quin tamen demonstret, chocola- „ tem vi nutriendi præditam esse, atque adeo ieiunium frangere. Si doctus Phy- „ sico-Medicus eidem e manu scutum istud surriperet, evinceretque chocolatem „ nutriendi facultate carere, concertatio omnis cessaret. Heinc ille inter illos „ stultos annumerandus merito esset *qui vident vana, & divinant mendacium*; ut „ de eisdem loquitur Ezechiel *cap.* XIII. Sed ecce doctum Physico-Medicum *Lu-* „ *dovicum della Fabra* Universitatis Ferrariensis Professorem primarium, Auctorem „ Patri Concina ignotum (cuius saltem numquam meminit) qui in illo suo ope- „ re inscripto *Dissertationes Physico-medicæ* typis editæ an. 1712. pag. 433. & seqq. „ demonstrat chocolatem nutriendi virtute destitutum esse: & en caussam fini- „ tam. Et *pro bono pacis* detorquere prætermittamus Ezechielis obiurgationem in „ Patrem Concina. *Duo sunt officia medicinæ: unum quo sanatur infirmitas; alte-* „ *rum quo sanitas custoditur*: inquit S. Augustinus *epist.* XLVIII. Hos duos me- „ dicinales effectus nemo est qui chocolati non adscribat. Quare quemadmodum „ medicinæ, etiamsi aliquantulum nutriant, illicita tamen non est ieiunii tem- „ pore earumdem sumptio; ita neque medicinalis chocolates illicitus est eum in „ finem sorbillatus, ut aut sanetur infirmitas, aut saltem conservetur, & custo- „ diatur sanitas; quamvis non esset, sicut reipsa est, qui demonstrat, chocolatem „ vi nutriendi haudquaquam pollere. “

II. Huiusce epistolæ Auctor de vultu mihi ignotus est; sed ab amicis fide dignissimis intellexi, virum esse morum integritate, eruditione, pluribusque titulis clarum. Quamobrem flammis epistolam destinaveram, idque reipsa præstitissem, si me dumtaxat misellum homunculum contumeliis lacessitum sensissem. Conceptum exequi consilium urgebat epistola ad amicum secreto, illaque familiaritate quæ amicos inter intercedere solet, data. Verum, cum serio mecum animo negotium reputarem, eruditum, probumque Censorem benignioris quam par est Moralis lue inquinatum, aliorumque quos aut voce, aut scripto alloquitur amicos inficientem deprehendi. Mihi videre visus sum hominem, doctum licet, optimeque moratum, probabilistico *novo opinandi modo*, quem ab evangelica simplicitate, & sanctorum Patrum doctrina alienum, & corruptelarum omnium fontem declaravit Alexander VII., præventum. Coniecturam meam confirmavit doctrina illa sane festiva, quam ex Auctore a me supra *cap.* X. *num.* 33. citato adoptavit. Quænam hæc? Chocolates nec potus est, nec cibus. Quid ergo? Medicinalis potus. Quod commentum sane iucundissimum, ut confirmet, auctoritatem S. Augustini ex *epist.* XLVIII. in medium adducit. *Duo sunt officia medicinæ* &c. Legi integram *epist.* XLVIII. olim LXXXI. Defixis oculis percurri *epist.* XLVIII. *vet. edit.* nunc XCIII. *ad Vicen-*

tium

tium valde prolixam, & nec verbum offendi allegati testimonii medicinalis. Legit fortasse eruditus Censor præfata verba in aliquo libello illorum quibus, ut molliorem opinandi probabilitatem promoveant, depravare Scripturarum sanctarum textus, detorquere in erronea sensa, Patrum testimonia, familiare est. Quare lectio integræ Augustinianæ *epistolæ* XLVIII. nunc XCIII. ad *Vincentium* sponte currenti calcaria addidit, ut eiusdem mihi obiectæ epistolæ verbis alloquerer Censorem clarissimum. *Non omnis qui parcit* (inquit ibi circa initium S. Augustinus) *amicus est, nec omnis qui verberat inimicus. Meliora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici. Melius est cum severitate diligere quam lenitate decipere. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligebat, quam esurienti panis frangitur, ut iniustitiæ seductus acquiescat*. Legendam integram epistolam citatam suadeo erudito Censori.

III. Ex epistolæ stilo, quantum probabili assequi coniectura valeo, eruditus Censor mihi adversantium laxa opinandi ratione præoccupatus, propriam quoque eorumdem scribendi formam imitatus est. Excandescere illi solent, & supercilia contrahere, dum suæ laxæ & nimium blandientis doctrinæ paradoxa nativis coloribus repræsentari, & deridenda propinari vident. Et cum pugnare ratione nequeant, maledicta contorquent. Hanc eamdem institit viam Censor noster. Quid? An ille modestissimus, & ad humanitatem compositus, me furore abreptum, & insania debacchantem traduxisset, nisi eorumdem probabilistico ulcere tactus, & scribendi formulis præventus fuisset?

IV. In aliquo similiter Probabilistarum libello sicuti testimonium S. Augustini, ita testimonium sanctissimi Prophetæ Ezechielis ab illo lectum esse sentire nos convenit. Si enim in suo fonte integrum illud *caput* XIII. proprio mentis acumine expendisset, certior factus fuisset mihi etiam erranti quadrare haud posse severissimam increpationem a Deo latam in Pseudoprophetas, qui non severa, & amara pocula, sed dulcia sorbilla propinant, & molles pulvillos populi cervicibus supponunt. Audiat eruditus Censor quid post obiecta verba, *Vident vana, & divinant mendacium*, Propheta Ezechiel continuo ibidem adiiciat: *Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ carnis ad capiendas animas .... Et violabant me ad populum meum* (N. B.) *propter pugillum hordei, & fragmen panis* (& cyathum chocolatis cum crustulo) *ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt*. Quem latet, in me *Rigoristam*, ut adversarii contendunt, etiam errantem detorqueri Ezechielis verba non posse?

V. Quæ hactenus dicta sunt, inde magnopere confirmantur, quod dignissimus Censor non provocatus, non læsus tam severa ferula me exceperit. Porro cum neque ab indole, neque a consuetudine ad similem scribendi rationem inclinet,

consequitur huc acerbitatis & acrimoniæ adductum esse ex nimio, & impotenti erga laxissimum ætatis nostræ opinandi modum affectu. Iesu Christi caritas urget, ut errantem Censorem, & alios fratres in errorem pertrahentem illuminare pro modulo nostro satagamus. Ostensum iam est, opinionem quæ licitum chocolatis potum ieiunii tempore absolute defendit, nulla solida probabilitate niti. Verum opponit ille Medici cuiusdam auctoritatem, quæ nisi commentitia ostendatur, in potato errore persistet. En paucis expositam nostræ brevissimæ responsionis caussam. Non ergo, ut mordentem remordeam, non ut vellicantem vellicem, & Plautino sale defricem, sed ut probatissimum virum probabilistico fermento, & hodiernæ benignitatis peste infectum, aliosque inficere conantem, in veritatis semitam reducam, calamum stringo. Celeberrimus igitur ille Physico-Medicus, ad cuius tribunal caussam appellat, in medium prodeat.

VI. Is est Ludovicus della FABRA primarius in universitate Ferrariensi artis medicæ Professor, qui in suis *dissertationibus physico-medicis pag.* 433. chocolatis naturam, & partes quibus conflatur, describit eo stilo quem ex subiectis testimoniis colligere lector potest. Quæstionem theologicam versare sibi minime vitio vertit artis medicæ tantummodo cultor. Quoties ego confutare pro dignitate soleo quorumdam Casuistarum crassissimas aberrationes, illorum opiniones propriis ipsorum verbis conceptas in medium affero, ut lectores horrorem concipiant. Hanc in præsens servo methodum. Itaque Ludovicus iste della *Fabra* pag. 453. hanc statuit quæstionem. „ Num autem cacao nutriendi, ac *impinguandi* sit facul-„ tas, ut ab OMNIBUS ita admissa fuit, ut dubium moveret, an eius „ confectio ieiunium frangeret ecclesiasticum, uti in voto fuit Caldera . . . . „ *Nunc negativa patet*. Nam eo tempore, ab hipothesi Calderæ commotus „ Cardinalis Brancatius scite probavit chocolatam . . . nequaquam frangere ie-„ iunium. “

VII. Turpiter in sola facti narratione *Fabra* errat. Cardinalis Brancatius unam chocolatis unciam ieiunii die sumendam tandem permittit ob materiæ parvitatem. *Omnes* (teste hoc Ludovico Fabra) inesse cacao virtutem nutriendi afferunt. At, inquit, *nunc negativa patet*. Eccuinam patet? Nemini profecto illorum qui cerebrum sanum, communique sensu præditum habent. Vix in universa Europa doctus occurret Medicus, qui tam immane paradoxon propugnare ausit. Eruditiores universæ Italiæ Medicos allocutus ego sum, omnesque uno ore testati sunt, neminem nisi aut fatuum, aut bono sensu destitutum negare chocolati posse nutriendi facultatem.

VIII. Sed iterum loquatur *Ludovicus Fabra*. Hæc ergo sibi opponit pag. 456. „ Nihil quoque pensi faciunt tot monumentis tradita exemplaria de emaciatis, „ consumptis, ac gracilibus chocolatæ usu enutritis, & *pinguefactis*, neque quod

„ tot

„ tot *famatissimi viri*, de qua scripsere, eam utpote oleosam enutrire fateantur,
„ & quod quisque experiri valeat absque alio victu, ut dictum, sola chocolatæ
„ potione ter, quaterque in die assumpta faciliter robusteque traiicere diem,
„ cum experimento quoque constet solo tabaci fumo absque alia *cibatione* quosdam vixisse, & fortasse vivere ad labores."

IX. *Tabaci fumo* istius Medici sinciput obnubilatum, extenuatumque fuisse dicamus fas est, dum talia scriberet. Tabaci fumus ad labores stomachum roborat, confirmatque? Ineptirem ipse, si hæc refellerem commenta. Tam crassæ imaginationis pœnituit continuo nostrum Physico-Medicum, qui *seq. pag.* 457. *num.* 85. hæc subdit. *Nequaquam tamen negandum, quod hæc confectio ad corporis nutritionem SUMMOPERE non conferat, non prout ipsa sit, vel includat nutritivum succum, sed quatenus balsamico suo volatili, blandaque oleositate ventriculi fermenta, ut dictum, esurientia ab exoticis expurget.* Exotica sane oratione declaravit Physico-Medicus rationem, cur chocolates nutriat. Verum *pag. seq.* 458. a Casuistis distinctiuncula non *exotica*, sed familiarissima mutuo obtenta luculentius suam munit opinionem his verbis. *Qua de re, chocolata ad nutriendas partes, non ut PER SE sit, vel includat nutrimentum, sed quatenus CONCURRIT DISPOSITIVE.* Peregregie. Hæ sunt consuetæ distinctiones, quibus nonnulli Casuistæ hodierni divinarum Scripturarum, & sanctorum Patrum doctrinam corrumpunt. Validius labefactare vanissimam, & communi sensui repugnantem opiniunculam non poteram, quam commenta, quibus illam defendere studet *Ludovicus della Fabra*, rescribendo. En quam verum proverbium sit: *Nihil tam infandum quod aliquis non effutiat Philosophaster.* Huius Physico-Medici vanissima somnia repræsentavi, ut eruditum, probumque Censorem monerem, ne fidem indiscriminatim adhibeat sive Medicis, sive Theologis omnibus nostri temporis, nisi severa critice, maturoque examine præeunte. *Filioli, nolite omni spiritui credere; sed probate spiritus, si ex Deo sint. Quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum.* Epis. I. Ioan. cap. IV.

CAPUT XII.

De qualitate unicæ comeſtionis, neceſſariæ ad ieiunium: & quomodo plures comeſtiones ieiunii integritati adverſentur.

I. UNicam comeſtionem ad ieiunium neceſſariam eſſe, iam ſupra demonſtratum eſt. Qualitas nunc iſtius unicæ comeſtionis ſub examen inducitur. Quoniam, ut quis intentioni ſanctæ matris Eccleſiæ, ieiunium præcipientis, reſpondeat, non ſatis eſt ſemel in diem comedere; ſed inſuper opus eſt ut hæc unica comeſtio apta ſit ad concupiſcentiam cohibendam, paſſioneſque ſubigendas. Ut difficultates quæ agitari ſolent, clarius reſolvantur, ſequentia quæſita propono.

II. Quæſt. I. *An illi qui die ieiunii ſemel comedentes, ita ventrem implent, & exquiſitis condimentis palatum vellicant, totque ſelectis epulis gulam demulcent, ut nullam ieiunii afflictionem ſentiant, ſed concupiſcentiam potius irritent, ſatisfaciant ieiunii præcepto?* Reſp. Adverſus hunc non paucorum Chriſtianorum abuſum declamant Patres omnes, præcipue Auguſtinus ſerm. ccx. *Sunt quidam obſervatores Quadrageſimæ, delicioſi potius quam religioſi, exquirentes novas ſuavitates magis quam veteres concupiſcentias caſtigantes, qui copioſis, pretioſiſque apparatibus fructuum diverſorum, quorumlibet obſoniorum varietates, & ſapores ſuperare contendunt. Vaſa, quibus coctæ ſunt carnes, tamquam immunda formidant. Ieiunant; non ut ſolitam temperando minuant edacitatem; ſed ut immoderatam differendo augeant aviditatem. Nam, ubi tempus reficiendi advenerit, opimis menſis, tamquam pecora præſepibus, irruunt: numeroſioribus ferculis corpora obruunt, ventreſque diſtendunt . . . Tamquam non ſit Quadrageſima piæ humilitatis obſervatio, ſed novæ voluptatis occaſio . . . Quid autem abſurdius quam tempore quo caro arctius caſtiganda eſt, tantas carni ſuavitates procurare, ut ipſa faucium concupiſcentia nolit Quadrageſimam præterire? Quid inconvenientius quam in diebus humilitatis, quando pauperum victus omnibus imitandus eſt, ita vivere, ut, ſi toto tempore ſic vivatur, vix poſſint divitum patrimonia ſuſtinere?* Et alibi inquit. *Illi qui ſic a carnibus temperant, ut alias eſcas difficilioris præparationis, & maioris pretii inquirant, multum errant. Hoc enim non eſt ſuſcipere abſtinentiam, ſed mutare luxuriam.* D. Hieronymus *epiſtola* x. ad Furiam hæc ſcribit. *In ipſis cibis calida quæque vitanda ſunt: & non ſolum de carnibus loquor, ſuper quibus Vas electionis profert ſententiam:* Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum:

num: *sed etiam in ipsis leguminibus inflantia quæque, & gravia declinanda sunt... Inde est quod nonnulli vitam pudicam appetentium in medio itinere corruunt; dum solam abstinentiam carnium sufficere putant, & leguminibus onerant stomachum: quæ moderate, parceque sumpta innoxia sunt. Et ut quod sentio, loquar, nihil sic inflammat corpora, & titillat membra genitalia, sicut indigestus cibus, ructusque convulsus.* Similia scribunt ceteri Patres, quos brevitatis gratia prætereo. His Patrum auctoritatibus innixi aliqui Theologi sustinent, eiusmodi Christianos non implere præceptum ieiunii. Maior *in IV. distinct.* xv. *quæst.* III. Martinus Ayala Episcopus Guadixensis *Lib. III. de Tradit. Eccl. cap. de ieiun.* Covarruvias *Lib. IV. var. cap.* xx. *num.* II.

III. Communis Theologorum sententia defendit, præfatos Christianos præceptum quidem ieiunii observare; peccare tamen adversus temperantiæ leges. Ratio clara est. Nam Ecclesia præscribit unicam comestionem, & ciborum delectum; qualitatem autem, & quantitatem epularum non definit, nec eam definire ob varias corporum constitutiones potest, ut peroptime inquit D. Thomas 2. 2. quæst. CXLVII. art. 6. ad 1. *Quantitas cibi non potuit omnibus taxari propter diversas corporum complexiones.* Qui ergo semel comedunt, præcepto ieiunii satisfaciunt. Quod confirmari potest communi illa doctrina, qua Theologi asserunt, posse impleri substantiam, ut aiunt, præcepti etiam ab eo qui in peccato mortali existat, seu per actionem quam malitia comitetur. Nam si quis ob vanam gloriam eleemosynam pauperibus distribuat, vel parentes honoret, præceptum de honorandis parentibus, & de eleemosyna implet, quamvis meritum christianæ observantiæ non habeat.

IV. Obiicies. Præcepta legis observanda sunt, non secundum verborum corticem, sed iuxta intentionem præcipientis; ut deducitur ex regula iuris LXXXVIII. Qui autem ventrem immoderate epulis replent, & exquisitis obsoniis gulæ morem gerunt, intentioni Ecclesiæ adversantur. Insuper ieiunium est actus virtutis abstinentiæ, & imperatus a temperantia: virtutis autem præceptum per vitium oppositum impleri nequit. Resp. Duplex in legislatore intentio distingui solet: altera, quam vocant obiectivam, seu intrinsecam; altera, quam appellant finalem, seu extrinsecam. Prima cadit sub præcepto, secus secunda: quia illa respicit id quod legislator reipsa præcipit; hæc effectum, seu finem spectat, quem legislator vellet ex legis observantia provenire. Qui ergo semel comedit, & a cibis vetitis abstinet, satisfacit primæ intentioni Ecclesiæ, & implet præceptum secundum substantiam; non tamen satisfacit secundæ intentioni, seu fini extrinseco. Ad id quod additur, respondetur, falsum quidem esse, præceptum virtutis impleri posse per eius oppositum: neque tamen hoc contingit in comestione, qua impletur præceptum ieiunii. Quandoquidem præceptum istud præcipit unicam co-

comeſtionem, & abſtinentiam a quibuſdam cibis. Qui reipſa ſemel comedit, & abſtinet a cibis prohibitis, actum bonum ex officio, ut Auguſtinus ait, exercet; & per hunc actum bonum præceptum implet; quamvis ſimul adverſus alias leges peccet. Aliqua ſunt præcepta quæ impleri poſſunt ſecundum ſubſtantiam, & non ſecundum modum: quia modus non eſt intrinſecus rei præceptæ: & huius generis eſt præceptum ieiunii. Alia vero ſunt præcepta quæ impleri nequeunt ſecundum ſubſtantiam, niſi impleatur & modus: quia modus eſt intrinſecus rei præceptæ: cuiuſmodi eſt præceptum de recitandis horis canonicis, cuius modus eſt, ut attente & devote recitentur.

V. Quæſt. II. *An qui pluries in die ieiunii comedit, ſervato ciborum delectu, pluries etiam peccet?* Reſp. Communior ſententia eſt, hunc ſemel peccare, in ſecunda nempe comeſtione, ſecus in reliquis refectionibus. Quoniam ieiunium in ſecunda refectione iam fractum eſt. Nequit ergo infringi in tertia, & quarta. Hæc per ſe manifeſta ſunt. Præceptum ſiquidem ieiunii unicam præſcribit comeſtionem. Ergo ſemel violatum præceptum iſtud per ſecundam comeſtionem obſervari amplius nequit. Quemadmodum, ſi præceptum prohiberet fractionem vaſis, fracto vaſe, præceptum non poſſet amplius impleri. Hanc opinionem defendunt Durandus *in IV. diſt.* xv. *quæſt.* xi. *num.* 9. Caietanus 2. 2. *quæſt.* cxlvii. *art.* 8. Navarrus *cap.* xxi. *num.* 15. Ledeſma *II. Part. tract.* xxvii. *cap.* ii. Azorius *Lib. VII. cap.* ix. Suarez *Tom. II. de Relig. Lib. IV. cap.* vii. *num.* 12. Leſſius *Lib. IV. cap.* ii. *dub.* 3. *num.* 15. Bonacina *diſput. ult. de præcept. Eccleſ. quæſt.* i. *punct.* 3. *num.* 7. Trullenchus *in Decalog. Lib. III. cap.* ii. *dub.* 3. *num.* 3. Leander *tract.* v. *diſp.* ix. *quæſt.* ii. Salmanticenſes *tract.* xxiii. *cap.* ii. *punct.* 3. *§.* i. *num.* 47. Cozza *Tom. de ieiun. III. Part. art.* i. *dub.* ii. *num.* 143. Sporer *in append. ad* 3. *præcept. Decal. ſect.* 3. *num.* 38.

VI. Contrariam ſententiam pauciores quidem, ſed graves tamen Auctores defendunt. Maior *in IV. diſt.* xv. *quæſt.* vi. Medina *codic. de ieiun. quæſt.* v. Covarruvias *Lib. IV. var. qq.* Ioannes de Neapoli apud eumdem, Monteſinos 2. 2. *quæſt.* lxxiii. *art.* 2. *diſp.* v. *quæſt.* iv. *num.* 47. Sylvius 2. 2. *quæſt.* cxlvii. *art.* 6. *quæſit.* 3. Molanus *in ſua Theologia pract. tract.* iii. *de virtut. cap.* xi. *concl.* 4. VVigandt *tract.* v. *exam.* iv. *num.* 101. *reſp.* 3. Henricus a S. Ignatio *Tom. II. Lib. XI. cap.* ii. *num.* 31. & apud ipſum VViggers. La Croix *Lib. III. part.* ii. *num.* 1265. valde probabilem eam iudicat. Antequam, quid in hac controverſia ipſe probabilius ſentiam, libere profero, quæ mihi certa videntur, exhibeo. Igitur reiicio, tamquam opinionem nimis laxam, illam quam referunt, & ſequuntur Salmanticenſes *loc. cit. num.* 49. nempe, nullum peccatum committi, nec veniale, in tertia, & quarta comeſtione. Enimvero manifeſtum eſt in his repetitis comeſtionibus novam aliquam malitiam perpetrari, tum ob contumaciorem legis contem-

ptio-

ptionem, tum ob effrenem indulgendi gulæ licentiam. Quare Lessius, licet primam opinionem propugnet, adfirmat tamen, in tertia comestione peccatum veniale committi. His præmissis, restat ut super præcipuo controversiæ puncto iudicium feram.

VII. Porro, expensis utriusque sententiæ momentis, prima mihi minus probatur: tum quia rationibus quæ subtilitatem aridæ Metaphysicæ sapiunt, innixa est; tum quia nimis naturali æquitati adversatur. Quare secundam amplector, tamquam probabiliorem, & in praxi, ut ego arbitror, unice tutam. Quandoquidem præceptum ieiunii partim est affirmativum, partim negativum. Quin plus habet negationis quam adfirmationis. Nam negativum est, quia prohibet esum carnium. Negativum est, quia prohibet plures comestiones. Et, quoniam hoc adversarii negant, sic statim probatur. Unica comestio directe a lege non præcipitur, ita ut ex necessitate debeamus semel in die comedere, sed directe prohibentur plures comestiones; & indirecte unica comestio non tam præcipitur, quam permittitur: hoc nimirum in sensu: si vis comedere, non potes, nisi semel; ceterum potes unum vel duos dies transigere absque omni cibo. Prohibet ergo Ecclesia directe plures refectiones; unamque indirecte præcipit. Et, ne rem certam verborum varietate dubiam faciamus, admitto, directe præcipere Ecclesiam unicam comestionem. Ergo legitime infertur, plures ipsam vetare. Qui enim unum determinatum præcipit, sane plura prohibet. Prohibet, inquis, secundam comestionem, secus tertiam. Verum hæc est iuxta Logicos petitio principii. Cur, quæso, secundam prohibet, minime vero tertiam? Assigna istius limitationis caussam. Posse, & potuisse Ecclesiam sic præcipere, ultro fateor. Sed sic reipsa præcepisse, nego: & negationis fundamentum assigno. Omnia præcepta negativa æque per secundam, ac per tertiam actionem contrariam violantur. Ergo & præceptum ieiunii, qua parte negativum est. Concedunt enim etiam adversarii, indirecte saltem esse negativum, seu assentiuntur hoc præceptum partim esse negativum, partim affirmativum. Fatentur denique prohibere plures refectiones; sed reponunt fieri non posse ut præceptum, semel per secundam comestionem violatum, deinceps observetur, eo quod destructa sit eius essentia: quod autem non est, observari nequit. Hoc infra palam fiet esse merum sophisma. Interim inquiro: cur toties non agis contra præceptum negativum ieiunii, quoties comedis post secundam comestionem; quemadmodum toties agis contra præceptum negativum comedendi carnes, quoties carnes manducas? Cur asseris, prohibitionem istius præcepti ieiunii esse limitatam ad secundam comestionem? Oppositum videmus in omnibus aliis negativis præceptis. Quia Ecclesia prohibet die ieiunii comestionem carnium, toties peccatur, quoties comeduntur. Quia prohibet plures Missas celebrari, unamque singulis Sacerdotibus permittit; toties peccatur, quot Missæ post primam celebrantur.

VIII.

VIII. Respondent, quæ a præcepto ieiunii prohibentur, non esse suapte natura mala: non ergo singulæ refectiones prohibentur; sed ea dumtaxat qua ieiunium violatur, nempe secunda, prohibita dicenda erit. Hæc responsio inanis est. Quandoquidem Ecclesia prohibet ingredi Sanctimonialium monasteria, prohibet non ieiunos ad Eucharistiam sumendam accedere, prohibet carnium esum, aliaque multa vetat, quæ suapte natura mala minime sunt: & tamen certum est toties aliquem peccare, quoties carnes manducat, quoties non ieiunus Eucharistiam sumit, quoties septa ingreditur Sanctimonialium; & idem de omnibus præceptis negativis dicendum. Nec disparitas quam assignant, alicuius momenti *est;* videlicet quod alia præcepta adducta adhuc post primam transgressionem servari possunt; secus præceptum ieiunii, cuius essentia per unicam secundam comestionem destruitur. Non, inquam, quidpiam valet hæc responsio. Quoniam nec qui carnes semel comedit ieiunii die, potest amplius omnino, & perfecte præceptum prohibens carnium comestionem observare; sed tantum imperfecte. Ergo quemadmodum post primam carnium manducationem ad observantiam imperfectam præcepti obstringitur ille qui carnes comedit; sic qui bis comedit, ad ieiunii præceptum eo modo quo potest observandum obligatur.

IX. Ex his quæ dicta sunt, responsio patet ad contrariæ sententiæ rationes, quæ metaphysicæ sunt, non morales. Verum siquidem in physicis est quod, ablata forma essentiali, compositum destruitur; sed illud in moralibus non contingit. Quoniam ieiunii essentia non est individua, ut sunt essentiæ metaphysicæ; sed dividua est, plures habens partes, quarum aliquæ consistunt, destructis aliis. Itaque post secundam comestionem non potest amplius perfecte, & secundum omnes partes ieiunii præceptum observari. At cur observari nequit imperfecte? In quo essentia, non metaphysica, sed moralis ieiunii sita est? In corporis afflictione, in concupiscentiæ, aliorumque appetituum refrenatione. Ad hos effectus producendos unica comestio præscripta est, & plures prohibentur. Quæro, num post secundam comestionem corpus capax sit afflictionis. Nonne per abstinentiam a tertia refectione caro comprimi, & concupiscentia cohiberi potest? Nemo id negaverit. Potest ergo aliquo modo impleri præceptum. Cur ergo implendum denegas? Quod, ablata ieiunii forma, per secundam comestionem destructa est ieiunii essentia? Sed istæ tricæ & nugæ sunt metaphysicæ, quæ perperam rebus moralibus applicantur. Heinc responsio patet ad paritatem ex fractione vasis petitam. Si enim vas ita infringatur, ut post fractionem adhuc aptum sit ad communes usus; peccatum novum esset, si per repetitas percussiones denuo comminueretur. Ieiunium, ut demonstratum est, post secundam refectionem adhuc utiliter observari potest, quia plures habet partes. Quare, si paritas fieret vasis, quod unica fractione omnino inutile redditur; esset prorsus inepta ob evidentem disparitatem iam assignatam: vide-

videlicet quia ieiunium plura præscribit; & idcirco, quamvis frangatur secundum aliquas partes, potest secundum alias observari. Qui non potest abstinere a carnibus, poterit fortasse servare unicam comestionem. Qui secundam refectionem sumpsit, potest omittere tertiam. Qui ante meridiem comedit, tenetur reliqua a præcepto imperata servare. Qui in alieno territorio, ubi non viget præceptum ieiunandi, prandium sumpsit, in propriam reversus civitatem, in qua præceptum est ieiunandi, nec carnes comedere, nec cœnare potest. Ne multa. Ieiunium plura complectitur. Qui omnia servare nequit, ea pauca servet quæ potest. Quemadmodum qui non potest recitare integrum officium divinum, tenetur recitare partes eiusdem. Neque ex eo quod secundum partem principalem violatum sit ieiunium, licitum est reliquas eius partes infringere. Alioquin qui lacerasset vestem, posset etiam illius partes omnes comminuere; & qui alicuius domus præcipuam partem demolitus fuisset, posset omnia reliqua cubicula diruere. Ex quibus omnibus evidenter constat, rationem potissimam cui contraria sententia innititur, esse merum paralogismum; & praxim fidelium, quam obiiciunt, esse abusum, qui illorum culpabilem ignorantiam consequitur. Denique concludo, Christianum qui semel violavit ieiunium, debere a tertia, & quarta refectione abstinere: quia certum est iuxta communissimam Theologorum sententiam, sin novum, gravius saltem peccatum eum committere; ut præ ceteris testatur sanctus Antoninus II. Part. tit. VI. cap. II. §. 9. *Item diebus ieiuniorum pro qualibet vice, qui comedit ultra unam vicem, peccat mortaliter secundum Ioannem de Neapoli in quodlibeto: quia reducit istud præceptum ad negativa. Sed Durandus dicit in IV. hoc esse tantum unum peccatum mortale, quia est fractio unius præcepti pro una die, sed tanto gravius, quanto pluribus vicibus comedit illa die. Et istud communius tenetur. Et hoc, nisi novo contemptu plures comederet: quia tunc verum esset dictum Ioannis.*

X. Quæst. III. *An qui inadvertenter ieiunium frangit, teneatur illa die, cum advertit, ieiunium servare?* Resp. Quid dicendum sit, patet ex dictis in superiori quæstione. Nam omnes illi quos allegavimus, ut consequenter loquantur, sustinent hunc non teneri ob eamdem rationem quam supra explicuimus; nimirum quod destructa ieiunii forma, quæ est unica comestio, non potest amplius ieiunium servari. At nos rationis huius manifestam falsitatem satis superque ostendimus. Nunc tantum addo, adversarios, ut defendant comedentem carnes non teneri ad ieiunium, docere, abstinentiam a carnibus esse ieiunii essentiam; cui accedit unica comestio: nunc autem, ut propugnent non teneri eum qui bis comedit, ad ieiunandum, docere, in unica comestione sitam esse ieiunii essentiam; qua sublata, possibilis non est observantia ieiunii. Pro commodo enim ieiunantium variant ieiunii definitionem. Sed hæc omnia iam profligata sunt. Idcirco paucis dicimus, eum qui ex ignorantia ieiunium fregit, cum primum animadvertit ieiunii legem

legem vigere, ad illius obſervantiam teneri ob evidentes rationes quas in ſuperiori quæſtione dedimus. Si enim qui ſcienter violavit ieiunium, tenetur eo quo poteſt modo, illud ſecundum alias partes obſervare; potiori iure ad id obligatur qui ex inadvertentia illud tranſgreſſus eſt.

XI. Quæſt. IV. *An interruptio unicæ comeſtionis ieiunium frangat? Quidve dicendum de famulis menſæ inſervientibus, lectoribus, & iis qui pyra, poma, & uvas comedunt ad ſedandam ſitim?* Reſp. Qui ſurgit e menſa animo redeundi, & refectionem continuandi, ieiunium non frangit, ſi, peracto negotio, refectionem reſumat: quia moraliter unica refectio reputatur. Quodnam ſpatium interfluere debeat inter has duas comeſtionis partes, non una eſt ſententia. Sanchez in *ſelect. diſp.* III. *num.* 4. duas horas admittit. Sed hoc ſpatium, tamquam nimis longum, communiter reprobatur. Dimidiæ horæ intervallum aſſignant congruentius, & communius alii. Ut mihi videtur, id arbitrio prudentum relinquendum eſt. Nam maior, vel minor neceſſitas tractandi aliquod non levis momenti negotium, ſicut poteſt a ieiunio excuſare, ſic longiorem, vel breviorem comeſtionis interruptionem permittere valet. Qui vero ſurgit e menſa animo non reſumendi refectionem, ieiunium frangit, ſi, peracto negotio, iterum comedat: quia non amplius cenſetur unica comeſtio. Qui credit prandium finitum, involvitque mappulam, & alio novo ferculo producto comedit, non violat ieiunium: quia ad veram unicæ comeſtionis interruptionem requiritur phyſica ceſſatio a prandio, ſeu cœna; nec ſufficit ſola intentio. Qui tandem e menſa ſurgit ob imminens aliquod negotium, nulla intentione præmiſſa de reſumenda, & continuanda, expedito negotio, refectione, eo quod ad id non advertit animum, ſi multum temporis non interfluxerit, videtur poſſe reſumere refectionem; ſecus qui deliberato animo non reſumendi refectionem e menſa abſcedit: quoniam tunc & phyſica interruptio, & intentio concurrunt ſimul. Hæc omnia tamen iudicio prudentis viri relinquenda ſunt: quia tales circumſtantiæ occurrere poſſunt, ut varias exigant reſolutiones. Qui menſis inſerviunt, ſive ſint Religioſi, ſive famuli, ratione iſtius ſervitutis nequeunt quidquam cibi ante prandium capere; quidquid in oppoſitum alii afferant: quoniam eiuſmodi officium non videtur ſuapte natura ſufficiens ratio interrumpendi refectionem. Si vero aliqui peculiari ſtomachi debilitate laborarent, atque notabile detrimentum ex prandii dilatione ſubirent; tunc aliquid cibi ſumere poſſent, vel prandium anticipare. Qui poma, pyra, uvas, ſimileſque fructus, etiam ad extinguendam ſitim, comedunt, ieiunium frangunt: quia eiuſmodi fructus ſunt verus cibus, & ad nutriendum ſunt ordinati; quidquid in contrarium afferat Paſqualigus *deciſ.* CXXXVI. Sola materiæ parvitas excuſare poſſet, vel manifeſta neceſſitas, quæ legem non habet. Hæc eſt communior Theologorum ſententia, quam docet S. Antoninus II. Part. tit. VI. cap. II. §. 9. *Bina comeſtio frangit ieiunium, eorum ſcili-*

cet

cet quæ communiter solent sumi in cibum; ubi etiam fructus, cerasa, pira, & nuces computantur: quia in loco refectionis assumuntur, ut in prandio, & in cœna: & herbæ etiam, quia sancti Patres herbis vescebantur. Coquus tamen prægustare licite valet cibos, dummodo id non fiat in fraudem ieiunii.

CAPUT XIII.

Resolvuntur tres aliæ quæstiunculæ super iis quæ unicæ comestioni adversantur.

I. QUæst. I. *An qui in die ieiunii quidquam modicum cibi sæpius comedit, si notabilem quantitatem tandem comederit, ieiunium frangat?* Resp. Communis Doctorum sententia docet, hunc peccare mortaliter contra præceptum de observando ieiunio. Et ita declaravit Alexander VII. qui hanc propositionem damnavit. *In die ieiunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.* Ratio evidens est: quia æque opponitur legi materia notabilis prohibita, sive simul, sive divisim ponatur.

II. Quæst. II. *An invitatus ab amico in die ieiunii, ut potum, vel aliquid cibi capiat, possit, ne inurbanus videatur, illud sumere?* Resp. Auctores non satis clare respondent huic quæsito. Nam alii, nulla facta distinctione, aiunt, hunc peccare mortaliter; alii venialiter; & alii nullo modo peccare respondent. Dico primum. Qui invitatus ab amico comedit, ne inurbanus appareat; dubio procul agit contra præceptum ieiunii, quod unicam permittit comestionem: a quo præcepto officium urbanitatis, & amicitiæ non excusat. Lex enim amicitiæ subiecta esse debet legi Dei, & Ecclesiæ: nec urbanitas erga amicum iniuriam præcepto ecclesiastico inferre debet. Hinc proverbii loco dici solet: *Amicus usque ad aras.* Dico secundum. Si invitatus comedat quantitatem notabilem, peccat mortaliter: si quid modicum manducet, peccat venialiter. Hæc comperta suapte natura sunt.

III. Quæst. III. *An sine fractione ieiunii aliquid cibi sumere liceat toties quoties libuerit, ne potus noceat?* Resp. Diana coordinatus *Tom. IV. resol.* 98. affirmativam opinionem defendit. *Et hoc est*, inquit, *intelligendum toties quoties libuerit; dummodo id non faciat in fraudem ieiunii, sed ne potus noceat.* Huic sententiæ accedunt plures alii, Caramuel in *Theol. Reg. num.* 916. Leander *tract.* v. *disp.* v. *quæst.* x. Viguerius de *Inst. Theol. cap.* VII. *de temp.* §. 3. Cardinalis Cozza *Tom. de ieiun. part.* III. *art.* 1. *dub.* 3. ubi auctoritatem affert D. Thomæ desumptam ex *IV. Sent. dist.* XV. *art.* 4. in confirmationem suæ sententiæ: cum tamen ne verbum quidem proferat Angelicus quod favere possit præfatæ opinioni, quæ sane nimis laxa no-

bis videtur. Quare contrariam sententiam, tamquam unice veram, sustineo, quam defendunt Caietanus 2. 2. *quaest.* cxlvii. *art.* 6. Salmanticenses *tract.* xxiii. *cap.* ii. *punct.* 3. *§.* 2. *num.* 68. & laudant Sanchez, Abulensem, Villalobos, Bonacinam, Layman. Claritatis tamen gratia distinctio praemittenda est. Si quis, non assuetus vino potando, ardenti siti exaestuans, quid parum cibi caperet pro una vice ad evitandum potus nocumentum; forte excusari posset. Ceterum quod hoc licitum sit toties quoties cuique libuerit, nos, tamquam evidenter falsum, reprobamus. Et, antequam sententiam nostram suadeamus, lubet indicare cibi quantitatem, quam cum potu sumendam permittunt adversarii. Diana docet, posse sumi *quinque* vel sex amygdalas saccharo conditas, vel quid simile. Leander concedit quantitatem cibi infra dimidiam unciam, sive cibus iste panis sit, sive fructus, aut quid huiusmodi. Pasqualigus permittit aliquid infra unciam, dummodo non sit chocolates, cuius dimidia uncia vel semel sumpta ieiunium per ipsum frangit. Quamcumque harum opinionum seligas, si saepius potaveris, quantitatem cibi notabilem, & gravem tandem te sumpsisse compertum est. Porro, ut vidimus, Alexander VII. damnavit propositionem quae asserebat, posse quemquam saepius quid comedere, etsi notabilem quantitatem in fine comederit. Porro qui saepius bibit, & toties comedit, vel sex amygdalas saccharo conditas, vel infra unciam, aut dimidiam unciam, frequenter quid modicum comedit, & in fine potationum, & comestionum notabilem quantitatem evincitur comedisse. Ergo iuxta *doctrinam* Ecclesiae ieiunium frangit. Et sane inter propositionem damnatam & istam aliud discrimen ego non video, nisi quod propositio damnata admittebat plures parvas comestiunculas; opinio vero quam impugno, ultra simul admittit plurimas potationes. Igitur, si vera esset haec sententia, insignes potatores feliciores ceteris forent. Quoniam illi possent toties quoties bibunt, quidquam cibi capere; & cum frequenter bibant, frequenter etiam refici possent. Quae omnia & intentioni Ecclesiae, & ipsi naturali rationi contraria sunt. Nec alicuius momenti est limitatio adiecta, quod scilicet istae comestiones non fiant in fraudem ieiunii. Nam hic est merus verborum lusus. Siquidem, ut saepius ex D. Thoma notavimus, intentio ieiunantis naturam ieiunii non variat. Quoties cibus in notabili quantitate sumitur, fraus ieiunio fit, quaecumque sit intentio ieiunantis. Concedit D. Thomas, electuaria sumi posse per modum medicinae, *nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate sumat per modum cibi*: 2. 2. quaest. cxlvii. art. 6. art. 3. Ex quantitate Angelicus arguit fraudem. Quoties ergo in repetitis potationibus sumitur, licet divisim, quantitas notabilis cibi, toties iniuria ieiunio irrogatur.

IV. Obiicies. Ecclesia cuique permittit in ieiuniis bibere, quoties ipsi libet. Ergo permittit etiam omne id quod necessarium est, ne potus noceat. Porro cibi aliquid sumere necessarium est, ne potus noceat. Licitum ergo erit cuique toties ci-

bum sumere quoties bibit; dummodo id non faciat in fraudem ieiunii. Resp. Concedo (quamvis non pauci, & graves Auctores hoc negent) Ecclesiam permittere extra refectionem plures vini potus ad extinguendam sitim; inficior tamen ipsam permittere plures comestiones; sed unicam tantum concedere aio. Qui autem sæpius parum cibi capit, non semel, sed pluries comedit, Igitur adversus legem ieiunii peccat.

CAPUT XIV.

De collatione serotina: de illius quantitate, & qualitate: nonnullæ aliæ quæstiunculæ super hac materia resolvuntur.

I. Capite septimo originem, & progressum refectiunculæ serotinæ explicuimus; illamque non adversari integritati ieiunii demonstratum est. Dictum fuit ibi, originem hanc collationem duxisse a Monachis, qui in ieiuniis, a sua tantum regula indictis, ante, vel post colloquia sua spiritualia, quæ collationes dicebantur, aquam bibebant. Hæc bibendi facultas etiam ad ieiunia quadragesimalia extensa fuit, cum Religiosi ob laboris defatigationem potu indigebant. Usquedum ieiunium solvi consuevit vel vespere, vel hora nona, seu tertia postmeridiana, collatio serotina nihil præter potum aquæ, vel vini admittebat. Aliquando etiam electuaria, ut tempore divi Thomæ Aquinatis, sumebantur per modum medicinæ. Retroacta cœna, seu prandio ad horam sextam, iam tum collatio aliquid cibi admittere cœpit. De hac itaque serotina collatione sequentes quæstiunculæ resolvuntur.

II. Quæst. I. *Quantum cibi sumi possit in collatione serotina?* Resp. Antequam quid ipse sentiam profero, brevissime ob oculos ponam initium, & progressum quantitatis cibi qui sumi consuevit in hac collatione. Ut dixi, sub initium, & usque ad quartum decimum Ecclesiæ sæculum collatio nihil præter potum admittebat. Sæculo decimo quarto labente, & quintodecimo ineunte, præter potum, fructus, & herbas sumere in serotina refectiuncula Christiani cœperunt. Tempore sancti Antonini licitum solummodo erat sumere vel herbas, vel fructus, vel electuaria, ne potus noceret. Usus sumendi panem nondum erat invectus. En verba sancti Archiepiscopi II. Part. tit. VI. cap. II. §. 9. *Cum communis usus Christianorum sit facere collationem de sero, aliquid parum sumere cum potu, sine alia consideratione, quamvis non intendant sumere per modum medicinæ, ne scilicet vinum noceat, sed innitantur consuetudini, quæ ea ratione videtur introducta; pie est interpretandum factum eorum, & excusandum: & hoc, nisi sumerent in quantitate no-*

tabili, vel de pluribus generibus fructuum, vel studiose ad nutriendum. Et quia panis est principalis cibus ordinatus ad nutriendum; minus congruum videtur panem sumere. Sumere autem bucellam panis frangit ieiunium. Neque hoc tempore consuetudo obtinebat sumendi collationem ad nutriendum. Quoniam D. Antoninus ait excusandos esse, & pie interpretandum factum illorum qui non intendebant sumere collationem per modum medicinæ. Sola bucella panis ieiunium frangebat. Similia habet Sylvester, qui labente sæculo quintodecimo, & sextodecimo ineunte florebat, verb. *Ieiun.* num. 10. *De collatione serotina generaliter sciendum est, quod quædam sunt quæ nec sumuntur, nec sunt ordinata principaliter ad nutriendum, licet nutriant aliqualiter; ut potus etiam vini, & electuaria, & aliæ medicinæ .... Quædam vero sunt ordinata principaliter ad nutriendum, quæ in cibum sumi consueverunt; ut panis, & secundum Petrum de Palude fructus, & herbæ, & principaliter panis. De primis ergo, & de secundis, excepto pane, non est dubium quod licite de sero sumuntur causa medicinæ, idest ne noceat potus; licet non per modum cibi. Sed, si non sumantur per modum medicinæ, secundum Archidiaconum, pie interpretandum est ratione consuetudinis, quæ ea de causa videtur introducta; quod etiam sentit Panormitanus ... Unde, quia circa hoc legem aliam præter consuetudinem non habemus, dico, quod, ubi est consuetudo, licite sumitur panis, si aliud non habetur, vel, si habetur, illud stomacho nocet, vel non reparat sufficienter contra potum. Immo etiam licet, ubi est consuetudo de non sumendo pane, quia in foro conscientiæ consuetudo non obligat, nisi inquantum legislator intendit, ut patet ex dictis supra, Consuetudo §. 13. qui non intendit ut sine pane bibas, quando sine pane potus, quo indiges, obesset; ut quia fructus non habes, vel, si habes, non habes stomachum fructibus opportunum.* Similia scribit Caietanus 2. 2. quæst. CXLVII. *art.* 2. *Licet priscis temporibus non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas, aut bucellam panis, ne potus lavet stomachum ... hodie tamen omnia licita sunt per modum medicinæ in vespertino potu, fraude cessante .... Deferendum tamen est consuetudini loci, scilicet, ubi non consuevit sumi panis, non sumatur sine rationabili causa, puta quia fructus nocerent, aut non haberentur, aut non possent conteri dentibus.* Temporis tractu tandem obtinuit consuetudo sumendi panem. Nam, ut supra dictum est, D. Carolus Borromæus concessit pro hac serotina refectiuncula unciam & dimidiam panis, ac vini poculum.

III. Quantitatem panis, quam pro serotina cœnula definivit S. Carolus labente sæculo sextodecimo, ineunte sæculo decimoseptimo, augere cœperunt christianæ Ethicæ tractatores. Iam enim hoc tempore collatio sumebatur, non solum per modum medicinæ, sed absolute per modum cibi, ut testatur Azorius *Tom. I. Lib. VII. cap.* VIII. *quæst.* IV. ubi inquit: *Fateor quidem illam primo cœpisse causa somni accipiendi, & idcirco etiam indigentiæ. More tamen, & consue-*

tudine

tudine introductum est ut ea absolute, & simpliciter utamur. Idipsum confirmat Lessius Lib. IV. cap. 11. dub. 2. num. 11. *Item sumentes collatiunculam vespertinam, etiamsi id faciant non solum ne potus noceat, ut olim; sed etiam alendi causa, & absque potu: quia consuetudo permittit*. Hoc gradu facto, videlicet de collatione per modum medicinæ, ad collationem per modum cibi, confestim quantitas cibi aucta fuit. Sub initium bolus panis; deinde uncia cum dimidia, ut ex divo Carolo retulimus; tandem, sæculo decimoseptimo ineunte, in controversiam penes Theologos hæc quantitas venit; & ex eorum contentionibus augmentum reportavit. Graffius *I. Part. decis. Lib. II. cap.* XXXVII. *num.* 29. cum aliis tres uncias cibi permittit, & nil amplius. Azorius *Lib. VII. cap.* VIII. *quæst.* VIII. permittit tres, vel quatuor uncias panis. Lezana cum aliis *in Summ. qq. Reg. verb. Ieiunium* quatuor uncias cibi concedit. Molfesius *in Summ. tract.* X. *cap.* III. cum aliis quantitatem cibi serotini extendit ad sex uncias. Leander *tract.* V. *disp.* IV. *quæst.* XIII. Castropalaus *Tom. VII. tract.* I. *disp.* III. *§.* 2. *num.* 7. Diana *tract.* VI. *resol.* 116. amplificant ad octo uncias. Addit Leander *quæst.* XIV. eum qui definitam octo unciarum quantitatem per unam, vel alteram unciam excederet, non fracturum ieiunium. Insuper iuxta ipsum Leandrum quisque potest has decem panis uncias aquæ immiscere, & conficere per coctionem papparium: quod sane erit circiter viginti & amplius unciarum, sufficiens ad opplendum quemlibet mediocrem ventriculum, prandio antecedente præoccupatum. Reginaldus *Tom. I. Lib. IV. cap.* XIV. *dub.* 10. *num.* 185. Filliucius *Tom. II. tract.* XXVII. *part.* II. *cap.* III. *quæst.* VII. *num.* 33. cum aliis assignant quartam partem ordinariæ cœnæ, quam ieiunantes sumere solent tempore quo non ieiunant. Alii prudentum iudicio totum relinquunt. P. Magister Milante *in exercit.* XXIII. in proposit. Alexandri VII. de collatione serotina hæc scribit: *Ut cœnula ista innoxia sit, debet esse modica, ita nimirum ut octo unciarum pondus ordinarie haud excedat quantitas illa quæ pro refectione sumitur: ita quidem universim viri qua pietate, qua doctrina pollentes docent, & ad praxim reducunt. Dixi ordinarie, quia iusta ex causa poterit esse maioris ponderis, quando videlicet aliquis maiori eget nutrimento*. Hæc domestici Scriptoris opinio laxissima est, & improbanda.

IV. Paucis perstrinxi quæ tum antiqui, tum recentes Auctores hac de re scripserunt. Quid porro mihi dicendum est in tanta opinionum varietate, ubi principia certa desiderantur, & ubi quisque pro arbitrio mensuras auget, minuitque? Ut confusio tollatur, & aliquam regulam quæ tum a laxitate, tum a severitate, quoad fieri potest, declinet, assignemus, ea primum omnium indicabimus quæ vel ab ipsis benignioribus Casuistis respuuntur. Diana, Salmanticenses, & alii in magno numero improbant, tamquam laxam & improbabilem, opinionem

quæ pro collatione ſerotina quartam cœnæ partem aſſignat. Nec aliquid probabilitatis eidem conciliat lepida & ſalſa reſponſio P. Patritii Sporer, qui *in append. ad 3. præcep. Decal. ſect. 2. num. 26.* hæc reponit in defenſionem laxæ opinionis, quam ſibi adoptat. *Mittant illi Germanis tempore ieiunii ſuum calidum cælum, cibum, & vina pinguia, fructus, & confecta &c. & ieiunabimus cum ipſis.* Communior opinio inter recentes Caſuiſtas illa eſt quæ octo uncias panis, ſeu cibi permittit. Et hæc eſt etiam poſt illam quæ permittit quartam cœnæ partem, omnibus laxior. Secundo animadverto, conſuetudinem legitime introductam poſſe variare ieiunii formam. Tertio admitto, conſuetudinem invectam eſſe ſumendi collationem ſerotinam. Concedam, hanc collationem, nedum toleratam, ſed & approbatam eſſe. Tandem conſentio, conſuetudinem introductam eſſe, ut in hac collatione aliquid cibi, præter potum, nempe panis, & fructuum, ſeu herbarum, ſumatur. Verum nulla conſuetudine approbata eſt quantitas illa octo unciarum, quam pro arbitrio aſſignant plures recentes Theologi. Quin eam quantitatem veræ Eccleſiæ conſuetudini adverſari facile colligitur. Quandoquidem ſancti Epiſcopi, ut Antoninus, Caietanus, Carolus Borromæus, aliique, qui præfatæ collationis origini, & introductioni propinquiores fuerunt, oppoſitum apertiſſime docent; & duas uncias panis non permittunt. Theologi, qui his Sanctis vel ſuppares, vel viciniores fuerunt; tres, vel ad ſummum quatuor uncias panis concedunt.

V. Ut itaque, ſicut præmiſi, media ego via incedam, opiniones, quæ ſive quartam cœnæ partem, ſive octo uncias permittunt, reiicio, tamquam laxas, &, ut ego arbitror, a vera conſuetudine Eccleſiæ exorbitantes. Paullulum quoque, quin pluſquam paullulum, ab antiqua recedo ſeveritate; & ſanctis viris mediæ, ut ita dicam, iſtius conſuetudinis ætatis, gravioribuſque Theologis accedere volo. Duas uncias panis, & unam unciam aut amygdalarum, aut ficuum, aut nucum, detractis corticibus, permitterem in collatione ſerotina. Hæc ſententia minus recedit a Sanctorum doctrina, & praxi: ſimul etiam humanitati indulget; ſed indulgentia ita moderata eſt, ut a laxitate recedat. Non negaverim tamen, iuxta varias corporum conſtitutiones poſſe aliquantulum præfatam regulam relaxari. Quamobrem diu in ea fui opinione, nihil videlicet ſtatuendum eſſe ſuper iſtius collationis quantitate. Sed experientia didici, nimium periculo laxitatum, & etiam ſcrupulorum obnoxiam eſſe ſententiam illam quæ nihil ſtatuens, omnia aliorum iudicio relinquit. Ex ea quoque magna confuſio in ieiunii obſervantia ſequitur. Nam Chriſtiani, vel quia audiunt, vel quia legunt Caſuiſtas, alios permittentes octo quantitatis uncias, alios concedentes quartam ſolitæ cœnæ partem, ex his opinionibus unam tertiam efformant, & quiſque fere eorum Theologus factus, peculiarem iſtius collatiunculæ menſuram ſibi præfinit;

finit; atque eo devenerunt, ut asserant satis esse ad ieiunium, si a cœnula serotina cum fame assurgant. His omnibus serio reputatis, congruum existimavi regulam assignare, quæ & consuetudinis non adeo vetustæ, & Sanctorum praxis imaginem quamdam referat, & laxitatibus aditum præcludat. Præfata regula communiter inservire omnibus potest; licet aliqui ratione peculiaris constitutionis, possint aliquantulum ab ea recedere; sed, ne multum aberrent, ad eam respicere debent. Et quamvis plures Casuistæ nimis rigidam eam appellent, non ob id minus vera est; immo character fere veritatis eius ob temporum calamitatem est, quod pauci illam amplectantur, plerisque laxas opiniones suscipientibus. Quapropter iure asserere potest Diana coordinatus Tom. IV. tract. VI. decis. 116. *Cum quantitatem unciarum octo in dicta collatione licitam esse statutum sit; in hoc puncto non multos habebimus adversarios: quia talem quantitatem ab omnibus cum acclamatione, & brachiis expansis sustinendam esse video*. Dicat, quæso, Diana, qui sint ii omnes qui cum acclamatione, brachiisque expansis hanc suam sustineant opinionem? Nam omnes tum Patres, tum Theologi, quin ex Scriptorum relatione omnes Christiani qui vixerunt usque ad sæculum decimumseptimum, hanc opinionem verbo & opere improbarunt. Qui sunt ergo isti omnes? Num graviores Theologi, & sanctiores viri? Minime gentium. Et tamen idem Diana in laudata decisione inquit, consuetudinem illam *quæ viget apud parum timoratos*, non esse regulam ieiunii, sed illam *quæ viget apud viros bonos, & conscientiæ timoratos*. Consuetudo ergo Ecclesiæ favet serotinæ collationi. Consuetudo Ecclesiæ certissime favet parvæ quantitati cibi sumendi. Soli recentes Casuistæ propugnant, ut licitam, magnam octo unciarum quantitatem. Hanc opinionem brachiis expansis, & ore aperto, & palato acclamante, suscipiunt Christiani minus pii, & indocti. Ceterum & omnes, non solum antiqui, sed ætati nostræ viciniores Sancti, ac Theologi, insuper & viventes tum pii Christiani, tum docti Theologi præfatam opinionem improbant, & sententiam quam nos docemus, confirmant. Neque ob id rigidi vel severi haberi volumus. Quin in omnibus iis quæ positivi iuris sunt, in benigniorem partem propendimus; semper tamen a laxitate declinare studemus. Sed de hoc iterum infra sermo recurret.

VI. Quæst. II. *An præfata cibi quantitas collationis serotinæ augeri licite possit in pervigiliis Nativitatis, & Resurrectionis dominicæ?* Resp. Communis opinio iuniorum allegat consuetudinem obtinere sumendi in pervigilio Nativitatis Domini collationem quantitatis duplo maioris quam aliis diebus. Ubi hæc consuetudo viget, dubio procul licita erit eiusmodi maior quantitas. Sed difficultas est, num revera hæc consuetudo vigeat: de qua re penes ipsos Auctores fides sit. Venetiis, ubi ego scribo, consuetudo isthæc, quantum mihi scire licuit, cer-

tè non obtinet. Sed ut ut ſit, res tanti momenti non eſt, ut maiori egeat diſcuſſione. De eo acrius diſputant, num ſcilicet quando pervigilium Nativitatis incidit in diem ſabbati, & feſtum Nativitatis in diem lunæ, liceat maiore uti collatione. Et in hoc ſecundo puncto non ita ac in primo conveniunt. At ego, ſicuti primo, ita huic ſecundo reſpondeo, ſtandum eſſe conſuetudini, quæ, ubi viget, licitam reddere poteſt in pervigiliis & Nativitatis, & Reſurrectionis, Pentecoſtes, & Nativitatis S. Ioannis Baptiſtæ maiorem collationem. Sed, ut dixi, me fugit hanc vigere conſuetudinem in his noſtris regionibus. Et certe in pervigilio S. Ioannis Baptiſtæ, Paſchatis, & Pentecoſtes non obtinet. Inquirunt etiam, num conſuetudo iſthæc faveat Regularibus. Sed ego non video cur ſuffragari non debeat, ubi revera viget, Regularibus, quemadmodum laicis; dummodo illorum Regula expreſſe id non prohibeat; ſicut conſuetudo comedendi lacticinia in Quadrageſima in iis regionibus ubi obtinet, tum laicis, tum Religioſis favet; ſi ea uti velint. Alicubi uſus viget differendi in præfatis pervigiliis cœnam ad veſperum, & ſumendi mane collationem: quo in caſu communius negant, licitum eſſe excedere conſuetam quantitatem dictæ refectiunculæ, quam ſero ſumptam abundantiorem eſſe permittunt ob laborem nocturnarum vigiliarum: & hæc ratio evaneſcit, cum mane, commutato prandio in cœnam, collatio ſumitur. Denique inquirunt, an poſſet uti privilegio iſtius conſuetudinis ſumendi maiorem collationem ille qui voviſſet ieiunare die veneris, vel altero die, ſi in hos dies pervigilium Nativitatis incideret? Adfirmant alii; & alii negant. Sed hæc nimis levia mihi videntur. Quare breviter dico: qui vovit ieiunium, vel qui pro lucrando iubilæo ieiunant, non poſſunt uti dicta maiore collatione: quia illa maior collatio, non cœnula, ſed cœna eſt, nec vero ieiunio conveniens. Quapropter ubi viget hæc conſuetudo, illo die revera fideles non ieiunant, quia utuntur privilegio conſuetudinis, quæ ieiunio pro tali die derogavit. Voto autem obſtricti, & lucrantes iubilæum ad verum ieiunium tenentur: idcirco maiorem illam collationem ſumere nequeunt. Ex quibus colliges, quam rectius ſcripſiſſent laudati Auctores, ſi quæſiſſent, num conſuetudo non ieiunandi in pervigilio Nativitatis Domini, aliarumque ſolemnitatum alicubi invaluerit: quam conſuetudinem forte nullibi reperiiſſent.

VII. Quæſt. III. *An, ſi quis excederet in quantitate præfinita pro collatione ſerotina, frangeret ieiunium?* Reſp. Diana coordinatus *Tom. IV. tract.* VI. *reſolut.* 123. Leander *tract.* V. *diſput.* IV. *quæſt.* XIV. docent, exceſſum duarum unciarum ſupra octo uncias, quas pro collatione ſerotina aſſignant, non frangere ieiunium: quia, dicunt, exceſſus iſte loco parvitatis materiæ habendus eſt. Sed alii communiter aſſerunt, quod duæ unciæ excedant limites parvitatis materiæ. Verum ſicuti ego ſupra reprobavi quantitatem octo unciarum; ita nunc reiicio hunc exceſ-

ſum:

sum : & id quod iam dixi, repeto, nempe non posse assignari quantitatem mathematicam istius collationis ; sed solum regulam quamdam, quæ neque a veteri consuetudine nimium recedat, neque nimium in recentiorum temporum laxitatem declinet : quam regulam supra definivimus ; ibique addidimus pro varia corporum constitutione posse paullulum quantitatem illam vel minui, vel augeri. Quandoquidem ratio introducendi eiusmodi collationem fuit solamen naturæ, ut nempe homines possent somnum capere, atque corporalia munia obire. Quare ea cibi quantitate quæ satis sit ad exercendas, licet cum incommodo, & molestia, quæ a ieiunio inseparabilis esse debet, naturæ functiones; ea, inquam, quisque contentus esse debet. Et licet sub initium quadragesimalis ieiunii ob stomachi vacuitatem difficile somnum caperet ; non propterea illico collationem augere fas esset ; sed oporteret ut conaretur difficultatem illam exercitio, & assuefactione devincere. Quod si post congruam experientiam victoria non reportaretur, sed corpus notabiliter debilitate langueret ; naturæ succurrendum foret, & iuxta prudentis, & evangelicæ benignitatis leges quantitas cibi augenda.

VIII. Quæst. IV. *An in collatione serotina non solum cibi quantitas, sed etiam qualitas attendenda sit ?* Resp. Bonacina *disp. ult. punct. 3. num. 3.* docet quantitatem, secus qualitatem, attendendam esse. *Observa tamen*, inquit, *in secunda refectiuncula non ita stricte prohiberi cibi qualitatem, sicut interdicitur quantitas. Quamvis enim communiori usu receptum sit ut in secunda refectione ii sumantur cibi quibus in die ieiunii vescimur ante, vel post prandium, ut sunt uvæ, nuces, poma, vel alia ex sacchara, aut melle confecta ; licite tamen potest sumi iusculum ; modo non sit ex coctis cibis, qui tempore ieiunii interdicuntur. Potest etiam comedi pisciculus, aut exigua pars piscis maioris : immo multæ aliæ res in eadem refectiuncula degustari possunt.* Sententiæ Bonacinæ accedunt alii pauci Casuistæ. Contraria autem sententia communissima est, nempe cibos quos consuetudo in hac collatione concedit, esse determinatos, minime vero cuiusque generis. Alioquin, si licitum foret sumere indiscriminatim præfatam collationem ex quovis cibo quadragesimali ; liceret etiam sumere ex cibis compositis, & concretis ex piscibus recentibus tritis, & ex aromatibus, & uti lacte amygdalarum, aliove iusculo, stillato ex acipensere, tructa, aliisque optimis piscibus : quorum, similiumque ciborum unica uncia plus nutrit, & satiat quam multæ unciæ herbarum, & fructuum. Porro quis octo uncias sumi posse concesserit, immo decem, ex dictis cibis, quin ieiunium frangatur ? Nemo sane, nisi christianæ legis penitus inscius. Explosa itaque hac sententia, tamquam manifeste laxa, resolvendum superest, quinam cibi permissi sint, & quinam vetiti in præfata cœnula.

IX. Quæst. V. *Quinam cibi sunt in collatione serotina permissi?* Resp. Iuxta communissimam, veramque sententiam sunt panis, poma, pyra, ficus, uvæ, sive recentes, sive siccæ, oleæ, nuces, herbæ crudæ, dulciaria, seu bellaria, idque genus similia. Quoniam huiusmodi cibi eorum non sunt qui naturam sustentent; & consuetudo, quæ collationem introduxit, hos quoque cibos sumendos invexit.

X. Quæst. VI. *An licitum sit in collatione serotina sumere cibum compositum ex assignatis, nempe pane, herbis, sale, & oleo conditum?* Resp. Leander *tract.* v. *disput.* IV. *quæst.* XXXV. & XXXVIII. cum aliis Casuistis affirmativam defendit sententiam. Quia, inquit, panis immixtus aquæ, aliisque esurialibus, non plus nutrit, quando quantitas non augetur, ac nutriat, si solidus, & separatim sumatur. Hæc siquidem mixtio nihil substantiæ addit, nihilque novi nutrimenti. Cur ergo licitum non erit, servata quantitate, eiusmodi cibos esuriales miscere simul, & per coctionem componere? Hæc omnia mera inventa sunt, ad extenuandam ieiunii formam, & ventriculo indulgendum excogitata. Quare hanc opinionem, ut evidenter falsam, reiicimus. Et, ut omnibus illius falsitas comperta fiat, primum omnium explodendum est illud quod, tamquam certum, obtrudunt, videlicet aquam non nutrire. Quandoquidem, licet aqua a natura instituta sit ad sitim extinguendam, & cibum alterandum, ac per corpus distribuendum; attamen certum est, atque extra omnem disputationem, aquam aliquo modo etiam suapte natura nutrire; ut experientia constat, omnesque Medici fatentur. Quid postea dicendum de aqua, cibis nutrientibus immixta? Quis negare ausus fuerit, cibum concretum ex pane, aqua, sale, & oleo, & per coctionem compositum, non magis nutrire, & corroborare, quam si panis solus, separatusque comedatur? Sed, quia effectus istius maioris nutritionis, vel substantiæ nobis ignoti sunt, his relictis, lubet rationem evidentem promere, nulli cavillo obnoxiam. In cibo collationis serotinæ id maxime considerandum est, quod famem expellit, & quod omne ieiunii incommodum aufert. Porro cibus compositus modo dicto, sive parum, sive multum nutriat, famem certe repellit, nullam quasi ex ieiunio molestiam experiri sinit, nullumque pati incommodum. Ieiunium eo spectat, ut moderata fame carnem, & concupiscentiam subigat. Accipiamus nunc quinque, vel sex uncias panis, & duas uncias aliarum rerum esurialium; deinde aquam proportionatam ad componendum cibum: quæ aqua, ut proportionata sit ad congruam coctionem, erit viginti circiter unciarum. Compositum itaque constabit viginti octo unciis. Deme, si vis, id quod coctio consumit. Semper remanebunt circiter viginti unciæ papparii, seu illius cibi compositi. Nonne cibus iste magis implet ventriculum quam si partes separatæ sumerentur? Nonne hominem semi esurientem, nedum optime pransum, quasi saturare valeret? Admisso eiusmodi

cibo

cibo in collatione ſerotina, ubi, quæſo, ieiunii vel leve incommodum ? ubi vel tenuis moleſtia? En, chriſtiane lector, noſtrorum temporum ieiunium, quod quidam Caſuiſtæ permittunt. Summo mane ſex uncias cibi compoſiti ex chocolate, & ex aqua, ſub meridiem optimum prandium, & ſero refectionem cibi compoſiti ponderis viginti unciarum concedunt. Sed hoc ieiunii ſimulacrum reprobant communiter Theologi, reprobat conſuetudo Eccleſiæ. Quid de herbis dicendum? Crudæ communiter ſumi debent; non tamen negaverim aliquando, peculiari ratione urgente, coctas ſumi poſſe. Negaveris ne panem vino immergi poſſe? Minime; dummodo moderate hoc fiat. Ceterum, ſi compoſitum ex pane, & vino conficeres, ſicuti dictum eſt de compoſito ex aqua, & ex pane; potiori iure ieiunium frangeres: quia valde magis vinum quam aqua nutrit. Verum, dum quis fruſtum panis vino madefactum ſumit, proprie non dicitur cibus compoſitus, ſolidus, & alterius generis; ſicuti eſt papparium coctum ad ignem ex aqua, pane, ſale, & oleo. Communis ſenſus hæc omnia diſtinguit. Extrema vitanda ſunt. Cicera quoque, fabas, lentes, oryzam, hordeum, & quæcumque legumina cocta, & condita excludimus a collatione ſerotina.

XI. Quæſt. VII. *An in collatione ſerotina licitum ſit ſumere piſciculos recentes parvos, aliquid butyri, caſei, & ovorum?* Reſp. Bonacina, ut iam indicavimus, adfirmantem opinionem defendit cum aliis paucis Caſuiſtis, quibus noviſſime accedit P. Sporer in *append. ad 3. præcep. Decal. ſect.* 2. *§.* 3. ubi quodammodo adverſus P. Laymanum, oppoſitum ſentientem, indignatur. His enim verbis animum ſuum admiratione defixum prodit. *Ego miror Patrem Paulum Layman, alias tam bonum Germanum, in hac ſola materia patriotis ſuis fuiſſe tam auſterum.* Hanc ſententiam non modo graviores Theologi, ſed & benigniores Caſuiſtæ improbant, tamquam laxam, & falſam. Et, quia res eſt non levis momenti, operæ pretium duxi in hoc Dianam ipſum imitari, qui non modo loca Auctorum allegat, ſed & verba tranſcribit. Quoties enim allegatur Caſuiſta aliquis ventri favens, illico fides adhibetur; ſed, ſi adverſus gulam citatur, non tam facile creditur. Referam primum omnium quæ ſcribit Diana coordinatus *Tom. IV. reſ.* 116. *num.* 4. *& ſeqq.* „ Aſſero in dicta collatione ſub onere peccati mortalis quantitatem licitam „ non poſſe ſummi in piſcibus, ovis, & aliis lacticiniis, ſeu cibis ſubſtantialibus, „ in cœna manducari ſolitis: & ratio eſt manifeſta: quia, ut dictum eſt, collatio eſt licita propter conſuetudinem: ſed conſuetudo, quæ introduxit dictam „ collationem, non ſolum præſcripſit, & præſcribit quantitatem, ſed etiam qualitatem ciborum; numquam vero per conſuetudinem in collatione introducti ſunt „ cibi qui communiter ordinantur ad ſuſtentationem, & inter fercula apponuntur, ut piſces, ova, & legumina &c. ergo talia manducare illicitum, & peccatum erit. Verum, quia multi nolunt hanc veritatem intelligere, ponam per

„ ex-

„ extensum verba Doctorum." Ex his quos ille recenset, & ex recentioribus aliquos, ego quoque referam.

Azorius *Lib. VII. cap.* VIII. *quaest.* VIII. „ In refectiuncula vespertina solum edi „ possunt quae ante, vel post prandium sumi solent, quales sunt fructus arbo- „ rum, herbae, & alii quidam fructus leviores sumi soliti ea tantum ratione ne „ potus stomacho noceat; ut proinde sit corruptela, si ii cibi sumantur qui po- „ tissimum ad nutriendum valent, qualia sunt legumina, & pisces." Retractat quae docuerat *quaest.* VII.

Reginaldus *Tom. I. Lib. IV. disp.* XIV. *dub.* 20. *num.* 185. „ In collatione serotina „ solum edi possunt quae ante, vel post prandium, aut coenam alias sumi solent, „ qualia sunt electuaria, fructus arborum, puta ficus, uva, nuces, pyra, poma, „ herbae &c. Si enim secus fiat, idest sumantur alii cibi, & qui valent potissi- „ mum ad nutriendum, ut sunt pisces, & legumina, non erit refectiuncula, sed „ ieiunium solvetur."

Filliucius *Tom. II. tract.* XXVII. *p.* 2. *dub.* 6. *num.* 30. „ Cibi qui communiter or- „ dinantur ad sustentandam naturam, & inter fercula apponuntur, videntur pro- „ hibiti esse : tales sunt pisces, ova, item iuscula ex leguminibus, amygdalato, „ & huiusmodi : haec enim omnia prohibentur, quia non solent numerari inter „ cibos ad ientacula, sed inter cibos ad alendam, & sustentandam naturam."

Laymanus *Lib. IV. tract.* VIII. *cap.* I. *num.* 9. „ Qualitatem cibi in collatione su- „ mendi aiunt DD. communiter esse fructus, aut herbas, adiuncto etiam pane, „ vel pisciculo parvo, secundum Azorium; sed ego puto eum loqui de pisciculo „ parvo, qui fumo siccatus, vel aceto maceratus sit; qualis etiam inter leviores „ cibos numerari solet."

Stephanus Fagundez *de praecep. Eccles. tract.* IV. *Lib. I. cap.* IV. *num.* 18. „ Con- „ suetudine ubique receptum est, ut in refectiuncula soli fructus cum modico „ panis capiantur; & hanc consuetudinem excedere non est licitum. Et si aliqui „ non nihil piscis adhibere soleant, id quidem per corruptelam faciunt, non per „ consuetudinem legitimam : communis enim consuetudo est, ut fructus modici, „ & modicum panis in collatione adhibeatur; non pisciculi parvi, vel tantillum „ magni piscis : non enim quantitas materiae, sed materia prohibetur."

Sancius in *select. disp.* III. *num.* 8. „ Nec ex cibis ad coenam aptis etiam in mi- „ nori mensura poterit accipi refectio : obstat enim consuetudo ad id contra- „ ria."

Ioseph Angles de *ieiunio quaest.* IX. *ar.* 2. *dub.* 4. „ In collatione serotina ne illa „ sumantur quae per se ad nutriendum ordinantur, quales cibi sunt pisces, ova, „ &c. nam in his, quamquam similis quantitas non violaret ieiunium, ratione „ tamen qualitatis violaret."

Vi-

Vivaldus in *candel. aur. part.ult.cap.* xi. *num.* 25. „ In refectiuncula concedi pot-
„ est frustulum panis cum pyro, pomove, cum uva, vel paucis ficis, nucibus,
„ vel his similibus."

Berarduc in *Sum.cor.part.* 1. *cap.* 1. *num.* 69. „ In collatione serotina concedi pos-
„ sunt aliqua electuaria, confectiones, vel panis dulciarius, fructus, & herbæ
„ &c. quæ ad nutriendum principaliter ordinata non sunt."

Iacobus de Graffiis in *Decis.Part.I.Lib.II. cap.* xxxvii. *num.* 29. „ Collatio de se-
„ ro fieri potest vel sumendo parum fructuum, vel ficuum, vel panis solius, vel
„ utriusque iuxta morem regionis."

Antonius de Leteratis *in Sum.Part.II.cap.* xix. *num.* 4. „ Ieiunans in sero diei non
„ debet sumere aliquod comestibile quod in prandio consuetum est sumere; sed
„ aliquid per modum medicinæ, ne potus illi noceat."

Molfesius in *Sum. Tom.I. tract.* x. *cap.* iii. *num.* 24. „ Nihil interest, si in pane
„ vel fructibus fiat huiusmodi collatio; quamvis decentius fiat in fructibus."

Sylvius 2. 2. *quæst.* cxlvii. *ar.* 6. *quæst.* 2. „ Pisces autem pro collatione come-
„ dere, ut salomonem, lurium, asellum, & alios huiusmodi, non credimus esse
„ licitum."

Leander *tract.* v. *disp.* iv. *quæst.* xli. „ Tamquam certum mihi respondeo, quod
„ in collatione non liceat uti piscibus recentibus. Primo quia consuetudo omnium
„ tam doctorum, quam vulgarium hominum usque ad hæc nostra tempora op-
„ positum tenuit; ut constat: ergo illam excedere non erit licitum; sicut non
„ est licitum legem excedere, nam consuetudo vim legis habet."

XII. Plurimi alii Auctores hanc eamdem sustinent sententiam, ut S. Antoninus *II. P. tit.* vi. *cap.* ii. *§.* 9. Sylvester *verb.* Ieiun. *quæst.* iii. *num.* 10. Caietanus in *Sum. verb. Ieiun.* Sed & recentes, Lavorius *tract. de iubil. p.* 1. *cap.* xx. *num.* 10. Beia *p.* 1. *cas.* 3. Medina in *Instruct. Conf. Lib.I. cap.* iii. *§.* 10. Lamas in *Sum. P. III. cap.* v. *§.* 24. Ortiz *in Sum. cap.* xix. *num.* 10. Ioannes Medina *cod. de ieiun.* Cardinalis Cozza *de ieiun. p.* iii. *dub.* 5. pluresque alii. Ex quibus omnibus colligitur, sententiam Bonacinæ, & Tamburini, aliorumque paucorum esse omnino improbabilem, & falsam; atque adeo in praxi omnino reiiciendam. Sic concludit laudatus Diana. „ Ex his omnibus apparet sine ratione & fundamento contra
„ communem Doctorum sententiam locutum fuisse Bonacinam disp. ult. ubi asse-
„ rit in collatione serotina non tam cibi qualitatem, quam quantitatem attenden-
„ dam esse. Nam, ut supra ex ore omnium Theologorum probatum est, qualitas
„ cibi in refectiuncula frangeret ieiunium. Et ita etiam sentiunt plures Patres
„ nostræ Religionis, & ex Societate Iesu a me de hac re consulti. Unde mini-
„ me dubitandum est, contrarium facientes peccare mortaliter, & frangere ieiu-
„ nium. Scripsi hæc ad comprimendam audaciam aliquorum, qui ex auctoritate

„ Bo-

„ Bonacinæ contrariam ſententiam in praxi conſulere audebant : quæ quidem „ ſententia non eſt probabilis, ſed falſa, quia eſt deſtituta rationibus, & eſt contra communem, ut viſum eſt. Ergo &c." Hactenus Diana in citata *reſol.* 116 *num.* 23. Si vel ipſi benigniores, & laxiorum opinionum defenſores falſam, ac improbabilem vocant opinionem quæ piſces comedendos permittit in collatione ſerotina; quis audebit eam impoſterum propugnare, vel aliis amplectendam conſulere?

XIII. Quæſt. VIII. *An ſaltem piſciculi parvi, fumo exſiccati, vel ſale conditi, ut oſtreæ, camarones, ſardinæ ſeu acediæ, ſimileſque, poſſint eſſe materia collationis ſerotinæ?* Reſp. Affirmativam opinionem defendit Bonacina cum aliis, quos inter eſt Henricus a S. Ignatio, qui obiter, & ſine ullo examine hac de re verba faciens, ait *Lib. XI. cap.* 1. *num.* 9. poſſe in ſuo Belgio ſumi piſciculos in parva quantitate. Sed contraria ſententia communiſſima eſt, ut inquiunt Salmanticenſes *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 3. *§.* 3. *num.* 8. quorum verba iſthuc tranſcribenda ſunt. *Sed communis* (aiunt) *Doctorum ſententia docet, non eſſe materiam collationis piſciculos parvos, ſive recentes ſint, ſive fumo ſiccati : quia, cum collatio ſerotina conſuetudine ſit introducta, etiam conſuetudini ſtandum eſt circa cibos qui eius materia eſſe poſſunt. Sed nullibi eſt conſuetudo introducta ſumendi in ea piſciculos parvos, ut teſtantur Villalobos, Azor, Palaus, & alii infra citandi. Ergo eos ſumere non licet. Ulterius : nam piſces ex ſe ordinati ſunt ad nutriendam, & ſuſtentandam naturam : ergo eis non licet uti in collatione ſerotina.* Sic Sanchez *Lib. V. conſ. cap.* 1. *dub.* 25. *num.* 4. Ledeſma *tract.* XXVII. *cap.* II. Trullenchus in *Decal. Lib. III. cap.* II. *num.* 8. Villalobos *tract.* XXIII. *deff.* 7. *num.* 3. Palaus *Tom. VII. tract.* 1. *diſp.* III. *punct.* 2. *§.* 2. *num.* 6. Lezana *verb.* Ieiun. *num.* 4. Fagundez *de* 4. *Eccleſ. præcep. Lib. I. cap.* IV. *num.* 18. Diana *Part. I. tract.* IX. *reſol.* 1. & *Part. IV. reſol.* 117. & alii. Idcirco iſtorum verba tranſcripſi, quod reſolutiones eiuſmodi, facti cum ſint, plus ab auctoritate quam a ratione pendere ſoleant. Doctores ſiquidem, qui variis temporibus ſcripſerunt, teſtes ſunt conſuetudinis. Porro iſti teſtantur, numquam viguiſſe conſuetudinem ſumendi piſciculos, etiam fumo exſiccatos, in collatione ſerotina. Manifeſtum igitur eſt non poſſe licite ſumi præfatos piſciculos. Ratio quoque hoc ipſum evincit. Enimvero, ſi communiſſima tum antiquorum, tum recentium Theologorum ſententia eſt, prohibitos eſſe in collatione ſerotina piſces magnos, & recentes, etiam ſervata quantitate; ſi falſiſſima eſt ſententia quæ ſtatuit, quantitatem, ſecus qualitatem, attendendam eſſe in refectiuncula ſerotina : nulla ſane ratio ſupereſt quæ licitos oſtendat piſciculos parvulos fumo exſiccatos, vel aceto maceratos in dicta collatione. Nam idcirco vetiti ſunt recentes, quia cibi ſunt, ex primaria inſtitutione ordinati ad nutriendam, alendamque naturam : quapropter numquam conſuetudo Eccleſiæ eoſdem conceſſit in refectiuncula ſerotina.

At

At numquid cibi non ſunt, ad nutriendam, & ſuſtentandam naturam eodem modo ordinati, piſciculi parvi fumo exſiccati, vel aceto macerati? An fumus, vel acetum aliquid ſubſtantiæ illis adimit? Quin piſces fumo ſiccati non raro meliores ſunt quam recentes: idemque eſt de aliis piſciculis aceto maceratis, qui numquam ſolo aceto, ſed ſimul cum aceto, aromatibus etiam condiuntur. Ulterius, cur liciti erunt piſciculi parvuli, & non magni, ſi quantitas ſervetur? Sed, numquid neque duas ſardinas ſalitas concedes? Reſpondeo, quod plura poſſent permitti, ſi ibi ſiſterent, unde initium ſumunt; ſed quia ad ulteriora viam aperiunt, idcirco nihil ex piſcibus, ſive recentibus, ſive aceto, ſive ſale maciatis ſumendum, cum communi Theologorum conſenſu ſtatuo. Ratio enim, ut dixi, æque, proportione ſervata, evincit eſſe illicitos piſces magnos ac parvos: quia etiam parvi ſunt cibi ordinati ad nutriendum. Dic, quæſo, cur licitum erit ſumere duas uncias ſardinarum; ſecus vero duas uncias thunni, ſalmonis, aringarum, quin etiam tructæ ſalitæ, vel fumo, & ſale maceratæ, quæ vulgo dicitur *bazzotta*, eſtque optima? Ob id ergo ſolum piſces erunt materia collationis ſerotinæ, ſi nomine diminutivo piſciculi compellentur? Cum itaque conſuetudine vetiti ſint abſolute in collatione ſerotina piſces; tam parvi, quam magni, tam recentes, quam ſaliti, prohibiti intelliguntur, ut communiſſime teſtatur Theologorum ſententia. Et præter allegatos Auctores addere lubet Leandrum *tract.* v. *diſp.* IV. *quæſt.* XLII. ubi hæc ſcribit. *An ſaltem liceat in collatione uti piſcibus fumo ſiccatis, ſaleque conditis? . . . . Ut mihi certum reſpondeo, non poſſe: quia nec ratio, nec uſus virorum prudentum, & timoratæ conſcientiæ ad contrarium tuendum urgent, ut conſtat, cum ſit omnino contrarius.* Ex his colliges, contrariam opinionem in conſpectu noſtræ nullo modo eſſe probabilem, utpote & ratione, & auctoritate deſtitutam. Quis enim præter Bonacinam, alioſque paucos neotericos eam defendit? Solet utique laudari Caietanus pro illa opinione, eo quod ſcribat in Summula verb. *Ieiunium* ſub fin. I. cap. *Quia ad hoc videtur ſerotinum ientaculum reductum, ut non referat, quid quiſque ſumat, ſi modum non excedit.* Qui hæc Caietani verba allegant, ut evincant non eſſe illicitam qualitatem ciborum quorumcumque ex permiſſis in prandio, in primis iniuriam irrogant Caietano, quia textum illius truncatum exhibent, & illius temporis conſuetudinem ignorant. Tum ſiquidem diſputabatur, num licitus eſſet in collatione uſus panis, vel tantum fructuum arborum, vel herbarum. D. Antoninus, & alii negabant, poſſe licite in collatione ſumi panem; ſed tantum fructus. Caietanus licitum uſum panis defendebat. Quapropter ſic incipit textus Caietani: *Nec ſumere in ientaculo parum panis frangit ieiunium: quia ad hoc videtur ſerotinum &c.* Clarius rem hanc explicat Caietanus 2. 2. *quæſt.* CXLVII. *art.* 6. §. 2. ubi ſermonem habet de omnibus iis rebus quæ in collatione ſerotina ſumebantur. *Licet priſcis temporibus*, inquit, *non fue-*

fuerit forte licitum ſumere fructus, herbas, aut bucellam panis, ne potius lavet ſtomachum: quia horum uſus ſecundum ſe eſt manducatio, ut Auctor dicit: hodie tamen omnia licita ſunt per modum medicinæ in veſpertino potu, fraude ceſſante: quoniam iam conſuevit chriſtianus populus uti per modum medicinæ huiuſmodi his quorum uſus eſt manducatio. Deferendum tamen eſt conſuetudini loci; ſcilicet, ubi non conſuevit ſumi panis, non ſumatur ſine rationabili cauſa, puta quia fructus nocerent, aut non haberentur, aut non poſſent conteri dentibus. Evidens hinc eſt, non aliud Caietanum velle, niſi quod tum temporis licitum erat ſumere vel fructus arborum, vel panem; parumque referebat, quid quiſque ex his ſumeret, dummodo modum non excederet. Nec in Caietani, nec in cuiuſque illius ævi Scriptoris mentem venerat piſcium uſus in collatione ſerotina adhibendus. Nondum enim adeo laxata erat ieiunii ſeveritas. Sed de hoc pluſquam ſatis.

XIV. Heinc mirari ſatis non ſubit, P. Thomam Milante, qui ſe purgatioris Theologiæ cultorem iactat, in *cit. exercit.* docere quæ ſequuntur. *Nec ſcrupuloſus quidem Theologus* (ſcrupuloſus ne Theologus Diana, aut Leander?) *inficiari audet* (te poſſe veſci piſciculis recentibus) *præſertim quia viri prudentes, ac docti, immo Regularium communitates eiſdem veſci in antipaſchali ieiunio conſueverunt*. Vin' meliora? Audi ſequentia. *Ut ingenue meam hac in re proferam ſententiam, attenta præſenti diſciplina, ſine ullo ſcrupulo poſſe etiam magnos piſces in eadem quantitate permitti exiſtimo..... Unde, ſicut hodie in prandio licet grandes piſces comedere, licet pariter in cœnula cum debito moderamine manducare.* Auctor iſte invehitur contra Caſuiſtas, quos *Laxones* appellat: & tamen iſtorum benigniores tam laxam doctrinam vix docent. Domeſtici Theologi aberrationem repello, ut novum argumentum perhibeam, me, non partium ſtudio, ſed veritatis amore ſuccenſum, melliorem Ethicem improbare.

XV. Quæſt. IX. *An, quando in die ieiunii licitum eſt in prandio edere lacticinia, licitum quoque ſit aliquid eorum capere in collatione ſerotina?* Reſp. Doctores qui negant licitum uſum piſcium in collatione, negant quoque licitum eſſe uſum ovorum, & lacticiniorum: quoniam eadem & ratio, & conſuetudo obtinet adverſus lacticinia, & ova, ac adverſus piſces. An vero in regionibus ſeptentrionalibus, ubi fructuum inopia eſt, licitum eſſe poſſit aliquid caſei cum pane ſumere, res tanti non eſt, ut de ea diſputare debeamus. Parvitas materiæ, & neceſſitas excuſare quandoque poſſunt. Quin in aliis etiam regionibus, ob capitis, vel ſtomachi debilitatem, infirmamque corporis conſtitutionem, præter communem conſuetudinem agere quandoque licet. Abſolute tamen ubique collatio ſerotina ſine lacticiniis ſit oportet. Quare nec placentæ, nec aliæ paſtæ ex ovis, butyro, aut lacte concretæ licitæ ſunt in eadem refectiuncula.

XVI. Quæſt. X. *An viri nobiles, delicati, Advocati, Procuratores, Lectores, omneſ-*

omnesque studiis vacantes, sumere possint collationem maioris quantitatis quam ceteri? Quidve dicendum de Curia Romana? Resp. Pasqualigus *decis.* XCIX. Leander *tract.* V. *disp.* IV. *quaest.* XXVIII. *& seq.* Cardinalis Cozza *part.* III. *dub.* 9. aliique docent, omnes laudatos viros posse ampliorem sumere collationem; & pro ratione obtrudunt consuetudinem, ac delicatam corporis constitutionem. Istorum Auctorum opinio non modo improbabilis, sed & indigna ut proponatur est. Quandoquidem neque nobilitas, neque divitiae, neque recensitae professiones ab observantia ieiunii excusare possunt. Ergo neque a sobrietate, in serotino ientaculo servanda. Ut falsitas istius opinionis omnino pateat, expendendi sunt status singuli enumerati. Atque in primis nobilitas nullo privilegio potitur adversus legem. Deinde plurimi nobiles fortioris, & robustioris constitutionis sunt quam multi plebeii. Si plures viri graves delicati sunt; etiam plures viri plebeii habent constitutionem gracilem, minusque firmam. Futile ergo est asserere, nobilitatis statum caussam sufficientem esse augendi collationem serotinam. Sed, sive nobiles, sive plebeii sint, si aliqua peculiari debilitate, vel incommodo laborent, poterunt plus minusve iuxta Superioris docti, & prudentis arbitrium a lege collationis serotinae dispensari. Cur vero Advocati, Procuratores, Lectores, omnesque qui studiis vacant, possunt sumere ampliorem collationem? Quaenam consuetudo id permittit? Nulla sane. Si enim praefatis omnibus licita esset maioris quantitatis collatio, potiori iure licita foret omnibus artificibus, sutoribus, barbitonsoribus, pictoribus, aliisque. Plebeii postea, qui artibus magis laboriosis insudant, a ieiunio etiam excusarentur. Pro quibus ergo statuta est regula illa octo unciarum? An pro Religiosis? Leander loco citato *quaest.* XXX. ait, posse istos *ampliorem refectiunculam sumere, etiamsi continuo studiis non vacent; dummodo certis horis (nempe quinque, vel sex) studeant, etiamsi id faciant recreationis causa*: vel si in choro canant, aut manibus laborent. Concludam ergo cum Caramuele in Theol. fund. num. 1539. *Ergo, si etiam Religiosos excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare ieiunia?* Dicamus potius e contrario, nobiles, procuratores, virosque graves minorem prae ipsis plebeiis debere sumere collationem: tum quod lautius prandeant, & exsaturentur: tum quod minus laborent corpore, & consequenter corpus magis indomitum habere soleant: tum denique quia isti severiore indigere solent poenitentia. Qui vero studiis vacant, minus ventrem implere debent. Nulla ergo ratio, nullaque consuetudo permittunt nobilibus, Advocatis, Procuratoribus, & Lectoribus maiorem collationem quam ceteris Christianis. Una pro omnibus lex: sola infirmitas, viriumque debilitas, non status diversitas, relaxare legis rigorem potest. Consuetudinem, quam de Curia Romana obtrudunt, nimirum, licitum esse in praefata Curia sumere maiorem collationem consueta, inventum est illorum Casuistarum quos loco citato *quaest.* XXV. recenset Leander.

Quin

Quin in Romana Curia, ubi sedes est religionis nostræ, severius Ecclesiæ præcepta servari debent, ne inimici nostri obgannire, & exprobrare audeant, Roma scilicet exire edicta, ut illud Augusti, minime vero ibi subsistere. Neque aliquorum abusus (quos, si tolerant, numquam approbant Pontifices summi; sed pro virili parte evellere conantur) pro consuetudine legitima opponi valent.

XVII. Quæst. II. *An licitum sit summo mane, vel meridie sumere collationem, prandio dilato in vesperum?* Resp. Communissima sententia est, absque iusta caussa id minime licitum esse: quia non licet ordinem ab Ecclesia sive lege, sive consuetudine statutum & firmatum pervertere. Iusta vero occurrente caussa, nempe urgentis negotii, studii, concionis, itineris, debilitatis, alteriusve rei similis id licitum erit. Si enim iusta caussa a ieiunii observantia excusare valet, multo magis ab illius circumstantia poterit. Disputant deinde Auctores, quodnam peccatum perpetraret qui absque ulla caussa sive mane, sive meridie sumeret collationem, ut sero cœnaret. Communior, & mihi probabilior sententia est, hunc non peccare, nisi venialiter: quia hæc inversio non foret contra substantiam, vel contra finem ieiunii ecclesiastici; sed tantum contra circumstantiam consuetudine invectam. Porro transgressio istius circumstantiæ levis, non gravis esse videtur. Quod, nisi manifestum esset, pluribus evincerem.

XVIII. Patres Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 3. *§.* 3. *num.* 83. ex Villalobos referunt privilegium concessum Religiosis, ut itinerantes possint mane sumere collationem, & vespere cœnare. Sed, quidquid sit de hoc privilegio, de quo mihi non constat, sicut ceteri possunt ratione itineris, absque privilegio, sumere mane dictam collationem; ita etiam idipsum poterunt Religiosi. Omnes vero fatentur, posse Christianos, omisso ientaculo, & transacto toto die sine cibo, vespere cœnare. Hac enim ratione perfectius, & iuxta antiquæ disciplinæ formam ieiunium observarent. Sumere vero mane ientaculum loco collationis serotinæ absolute illicitum est, nisi aliqua specialis ratio urgeat quæ excuset. Quæ autem rationes sufficiant ad hunc ordinem licite invertendum, prudentum esto iudicium.

CAPUT XV.

Corollarium, in quo ex doctrina plurium Casuistarum vera ieiunii quod ipsi admittunt, imago vivis coloribus depicta exhibetur.

I. Nihil evidentius alicuius seminis contagiosi naturam prodit quam monstrosus partus ex eodem natus. Capitibus superioribus retulimus doctrinam quam de variis ientaculis, videlicet de collatione serotina, & de potione matutina chocolatis, evulgarunt Casuistæ non pauci. Nunc ieiunii formam, quæ ex præfata doctrina, veluti ex semine partus, consurgit, ob oculos referre lubet. Finis istius repræsentationis eo unice spectat, ut lectorem meum gravissimo periculo prolabendi in laxitatis maximæ extremum subducam. Plura docent Casuistæ quidam, quæ sparsim accepta, & fuco benignæ probabilitatis delinita, speciosa apparent, ac facillime suis lenociniis lectores capiunt, & in errorem inducunt. Verum, si omnes istæ benignitates, & dulcedines simul misceantur, mixtum male olens constituunt. Hæc omnia exemplo comperta evadent. Docent Casuistæ nonnulli, licitum esse summo mane, quin per diem etiam, sumere unicam, vel unam cum dimidio, immo etiam duas uncias comestibilis chocolatis, non solidi, sed sex unciis aquæ liquati. Deinde concedunt oppiparum prandium. Post prandium non modo potum permittunt ad sitim extinguendam, sed etiam ad voluptatem capiendam. Ne autem potus noceat, quoties bibis, toties quidquam cibi, ut sex amygdalas, duos ficus, & similia, benigne impertiuntur. Si ab amico invitatus fueris ad haustum, ne inurbanus videaris, quidquam cibi etiam capere poteris. Vespere tandem refectiunculam, quam Ecclesia tolerat in parva quantitate panis, & fructuum, ad octo uncias cibi cuiusque generis in prandio permissi extendunt. Addunt vero, absque gravi fractione ieiunii te posse supra octo uncias duas alias sumere ratione parvitatis materiæ. Hucusque decem cibi uncias habes, cuiusque sis conditionis. Ceterum, si nobilis, si procurator, si advocatus, si iudex, si studiis vacans fueris, aliquid amplius tibi concedunt; nempe, ut minus, duas alias uncias, scilicet duodecim uncias: quam quantitatem plus minusve pro toto die sufficere, docet Lessius in *libro de tuenda sanitate*. Descripsi quantitatem cibi quam non pauci Casuistæ concedunt. Qualitas etiam indicanda est, ut ieiunii imaginem melius adumbremus. Permittunt, te posse sumere ex omnibus cibis in prandio concessis vel a lege, vel a privilegio; ita ut non modo pisces, sed etiam lacticinia, & ova, si hæc in prandio comedantur, licite capere valeas. Partiamur nunc præfatam quantitatem, & qualitatem in moderata fercula, ut instruere valeamus men-

mensam, sin oppiparam, saltem lautam. Concedunt enim laudati Casuistæ hæc omnia simul misceri. In primis itaque duas uncias panis sexdecim unciis aquæ infundo, & per coctionem pultem conficio, cui unciam amygdalarum, quas vel comminuam, vel stillabo, in liquorem permiscebo. Sic papparium istud & palato sapidum, & stomacho substantiale erit. Accipiam duas alias uncias panis: apponam patellam unius ovi, quoquo modo conditi, ponderis duarum unciarum; & superaddam duas uncias recentis piscis. Superest adhuc una uncia, quam in fructibus, aut bellariis tibi dabo. Si vero fueris nobilis, advocatus, cantor, procurator, vel studiis vacans, duas alias uncias augebo vel tructæ, vel acipenseris, vel alterius piscis. Ex partitione facta, si rationes subduxeris, conficies summam decem unciarum epularum pro plebeiis, & duodecim pro nobilibus. Hæc omnia in collatione serotina iuxta non paucos Casuistas, quos forte hucusque secutus es, comedere vales, quin graviter ieiunium frangas. Nonne monstrosum ieiunii genus istud est? Ubi in hocce ieiunio vel leve christianæ pœnitentiæ vestigium? Quin ubi vel imago ieiunii, sive christiani, sive iudaici, sive paganici? Hanc deformem & prodigiosam ieiunii formam minime deprehendis, dum separatim, & sparsim, quæ præfati Auctores scribunt, legis: idcirco omnia simul collecta ante oculos tuos obiicere volui, ut unico conspectu videre possis quo laxitatis tandem deveniant iactata quorumdam recentium benigna inventa. Si suspiceris, aliquid a me per exaggerationem dictum fuisse; revolve superiora capita, ubi Auctores, & loca, in quibus, quæ retuli, docent, indicata comperies. Nolui hic iterum eorum nomina adducere, ne ipsis invidiam conflare viderer. Ceterum nil admodum, nec verbum quidem addidi, quod illi expresse non tradant. Hinc non modo concipias velim horrorem maximum adversus ieiunium quod quidam recentes Theologi docent; sed regulam in mente tua statuas cupio, parum videlicet fidei adhibendum his, similibusque Auctoribus, ita Ethicen explicantibus christianam. Neque huiusmodi in hoc sensu accipias velim, ut eos te decipiendi animum habuisse, suspiceris. Absit hoc. Sed id animo tuo infixum volo, eos tales opiniones sine examine, sine delectu, bona fide (quoniam alii ex aliis eas transcribunt) docere, quæ a veritatis evangelicæ via te deducunt, & in errores gravissimos te coniiciunt. Existimarunt illi esse probabiles opiniones, quas docuere, ut faciliorem redderent ieiunii observantiam. Sed, ut ego quidem arbitror, adeo laxæ sunt, ut ieiunium Catholicorum de medio tollant.

CAPUT XVI.

De hora quæ pro refectione in die ieiunii capienda, præfinita est. Quodnam peccatum committant qui notabiliter eam anticipant.

I. IEiunium, ſive veteris, ſive novi fœderis, ſemper habuit horam præfinitam, qua ſemel in die comedi ſtatutum vel lege, vel conſuetudine fuit. Iam ſupra oſtenſum eſt, tum Hebræos, tum primos Chriſtianos veſpere tantum ieiunium ſolvere conſueviſſe. Hæc porro diſciplina temporis tractu variationi obnoxia fuit; & hora nona, ſeu tertia poſt meridiem, ieiunium ſolvi cœptum eſt, celebrato tamen officio veſpertino. Diſciplina hæc viguit uſque ad ſæculum quartum decimum. Siquidem circiter hoc tempus hora ſolvendi ieiunium retroacta eſt ad meridiem, ideſt ad horam ſextam, qua hora nunc ieiunium ſolvitur. Poteſt tamen etiam nunc differri prandium uſque ad nonam, vel veſperum, non ſolum abſque culpa, ſed cum maioris meriti lucro: tale enim ieiunium magis congrueret antiquæ diſciplinæ. Licite tamen etiam ſolvitur hora meridiana: quia conſuetudo recens Eccleſiæ id permittit. Hæc hora meridiana computanda minime eſt modo mathematico, & individuo, ſed morali; ut loquitur D. Thomas 2. 2. quæſt. cxlvii. art. 7. ad 2. *Ad ieiunium requiritur hora determinata, non ſecundum ſubtilem examinationem, ſed ſecundum groſſam æſtimationem. Sufficit enim quod ſit circa horam nonam:* noſtro vero tempore circa horam ſextam, ideſt prope meridiem. Quare docent plures, ieiunium nunc ſolvi poſſe hora fere undecima ante meridiem iuxta horologia Tranſalpinorum: quia etiam hoc modo prope meridiem ſolveretur. In illa enim *groſſa* exiſtimatione unius circiter horæ ſpatium computari poſſe exiſtimant; maxime ubi non eſt horologium ſolare. Non pauci hac morali computatione abutuntur, eo quod vi illius aut unam horam, aut unam cum dimidio ante meridiem ſolvi poſſe ieiunium adfirment. Sed hæc non *groſſa*, ſed *groſſiſſima* computatio eſt. Extrema itaque vitanda ſunt: ſubtilis & mathematica ſupputatio omittenda; larga quoque anticipatio reiicienda. Ita communiter omnes. Nunc, quæ in controverſiam vocantur, diſcutienda ſunt.

II. Quæſt. I. *An qui notabiliter, nempe per unam, aut duas horas, abſque iuſta cauſſa ieiunium ſolveret ante meridiem, graviter peccaret?* Reſp. Omnes adfirmant, hanc anticipationem fieri minime poſſe abſque peccato. Difficultas dumtaxat eſt, num peccatum hoc veniale ſit, an mortale. Pro utraque ſententia ſunt plures Auctores. Culpam mortalem eſſe defendunt D. Antoninus *II. Part. tit.* vi. *cap.* ii. *§. ult.* Caietanus 2. 2. *quæſt.* cxlvii. *art.* 7. & in *Summ. verb. Ieiun.*

Paludanus in *IV. dist.* v. *quaest.* iv. *art.* 4. *concl.* 1. Turrecremata *cap.* Solent *num.* 2 *de conf. dist.* 1. Abulensis *quaest.* clxxii. & clxxiii. *in cap.* vi. *Matth.* Covarruvias *Lib. IV. var. cap.* xx. Sylvester *verb. Ieiun.* Tabiena *quaest.* v. Ledesma *part.* ii. *quaest.* xvii. *art.* 4. Graffius *Lib. II. decis. aur. cap.* xxxvii. Azorius *Lib. VII. cap.* xi. *quaest.* iii. Angles *quaest.* ix. *de Ieiun. art.* 3. *diffi.* 1. Vega *Tom. II. Sum. cap.* xiv. *casu* 33. Fagundez *praecep.* iv. *Eccles. Lib. I. cap.* ii. *num.* 4. Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* xi. *num.* 51. & *Lib. Consil.* v. *cap.* 1. *dub.* 28. Ghetius *verb.* Ieiunium *cap.* iii. *numer.* 7. Lavorius *I. Part. de iubil. cap.* xx. *num.* 15. Sylvius 2. 2. *quaest.* cxlvii. *art.* 3. *concl.* 3. Homobonus *de examin. Eccles. I. Part. tract.* vii. *cap.* xx. *quaest.* xc. Ioannes a Cruce *I. Part. Sum. praec.* iv. *art.* 4. *dub.* 8. *concl.* 2. Reginaldus *Lib. IV. cap.* xiv. *num.* 160. Augustinus Barbosa in *Collect. Doct. in I. Part. Decret. dist.* xxv. *cap.* Unum orarium *num.* 5. Cardinalis Cozza *Tom. de ieiun. part.* iii. *art.* 5. *dub.* 1. *numer.* 7. Patritius Sporer in *append. ad* 3. *praecep. Decal. sec.* 1. *num.* 22. hanc opinionem tutiorem, magis piam, & in praxi consulendam esse scribit. Ratio quoque validissima huic sententiae suffragatur. Nam certum est, omnesque, paucis exceptis, fatentur, antiquitus non licuisse absque fractione ieiunii horam anticipare comestionis. Hoc evidenter colligitur ex *cap.* Solent *dist.* 1. *de consecr.* quod caput depromptum fuit ex Concilio Cabilonensi, ubi haec habentur: *Solent plures, qui se ieiunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint, ad horam nonam comedere: qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante comederint quam vespertinum celebretur officium.* Et glossa ibi: *Non sunt credendi ieiunare. Nam prius debent officium audire; & si venire non possunt, expectata hora vespertina, & completa oratione sua, comedant.* Ergo quemadmodum tunc culpa gravis erat anticipare horam praefinitam pro unica comestione sumenda in die ieiunii; sic nunc temporis culpa gravis erit horam recenti consuetudine statutam notabiliter antevertere. Quamquam enim disciplina praefiniendi hanc horam, illamque illigandi nunc tempori vespertino, nunc tempori postmeridiano, nunc tempori meridiano, variationem passa sit; semper tamen fideles obstricti fuere observationi praefatae horae in ieiunii solutione. In primitiva Ecclesia peccatum grave erat ante occasum solis coenam sumere. Usque ad saeculum quartum decimum grave peccatum erat ante nonam horam notabiliter ieiunium solvere. Quid ni ergo peccatum grave erit etiam nunc notabiliter praefinitam horam antevertere? Hoc confirmat Caietanus 2. 2. *quaest.* cxlvii. *artic.* 7. universo populi Christiani consensu. *Communis*, inquit, *animi conceptio Christianorum est, quod comedens summo mane in die ieiunii non ieiunat: quae patet ex hoc quod quilibet Christianus, videns aliquem summo mane comedentem, dicit: Iste non ieiunat. Ex hoc . . . . . evidenter patet quod hora consueta comedendi pro ieiunio, quaecumque hora sit illa, est de necessitate ieiunii.*

III.

III. Obiiciunt contrariæ ſententiæ patroni. Determinatio horæ non pertinet ad ſubſtantiam ieiunii, ſed eſt tantum illius conditio. Non igitur gravis culpa erit illius anticipatio. Inſuper, quacumque hora ieiunium ſolvatur, hoc minime officit fini ieiunii: quia æque affligitur corpus, ſive hora ſexta, ſive hora nona, ſive veſpere refectio capiatur. Tantum ſiquidem diſtat hora ſexta huius diei ab hora ſexta diei ſequentis, quantum diſtat hora tertia ab hora tertia. Ergo æque affligitur per inediam qui ſolvit hora ſexta, ac qui ſolvit hora tertia. Tandem licitum eſt poſtponere comeſtionem per duas, & tres horas: ergo & illam anticipare. Hæc ſunt argumenta contrariæ ſententiæ, quam defendunt Diana coordinatus *tract.* VI. *reſol.* 104. Leander *tract.* V. *diſp.* VI. *quæſt.* VIII. Paſqualigus *deciſ.* CXLVI. *num.* 3. *&* 4. Trullenchus *Lib. III. in Decalog. cap.* 11. *dub.* 4. *num.* 13. Bonacina *diſput. ult. quæſt.* 1. *punct.* 4. *num.* 3. Salmanticenſes *tract.* XXIII. *cap.* 11. *punct.* 4. *num.* 87. Sporer *in append. ad* 3. *præcep. Decal. ſect.* 1. *num.* 23. P. Viva *quæſt.* X. *artic.* 2. *num.* 5. ſcribit: *Falſum eſt dari aut præceptum, aut conſuetudinem graviter obligantem ad non anticipandam comeſtionem ante meridiem*. Poterit ergo Chriſtianus pro arbitrio, quin graviter peccet, anticipare unicam comeſturam? Quam hæc ſint communi Chriſtianorum ſenſui conſentanea, aliorum eſto iudicium.

IV. Reſpondetur ad primam obiectionem, verum utique eſſe horæ determinationem non pertinere ad ieiunii eſſentiam; ſed dicimus, eſſe conditionem, quam ſervandam præſcribit Eccleſia. Ut toties dictum eſt, perperam in Moralis chriſtianæ controverſiis obtruduntur eiuſmodi metaphyſica nomina, eſſentiæ, & accidentis, ut inde, neglectis circumſtantiis, moralium rerum definitiones eruantur. Quoniam morum præcepta a voluntate legislatoris pendent. Non negamus tamen, aliqua principaliter imperari. Sed addimus, omnia quæ imperantur, ſervanda eſſe. Porro tria præcipiuntur in ieiunii lege, nempe unica comeſtio, abſtinentia a certo ciborum genere, & hora comedendi. Omnia iſta ſub præcepto obſervanda eſſe, decernunt graviores, antiquioreſque Theologi. Sive enim hora comedendi præcipiatur per modum conditionis, ſive per modum ſubſtantiæ, quando certum eſt reipſa ab Eccleſia illam præcipi, obſervanda eſt. Heinc patet reſponſio ad ſecundum argumentum. Quamvis enim eiuſmodi horæ anticipatio non adverſaretur [quod tamen falſum eſt] fini ieiunii, nempe corporis afflictioni; pugnat tamen ſive cum lege, ſive cum conſuetudine Eccleſiæ, horam comeſtionis præfinientis. Semper enim ieiunium habuit horam præfinitam, ſive veſpertinam, ſive poſtmeridianam, ſive meridianam: quod ab arbitrio Eccleſiæ pendet. Semel autem determinata ab Eccleſia præfata hora, in cuiuſque arbitrio poſitum minime eſt illam variare: alioquin magna eſſet confuſio, ſi quiſque ad libitum ſolvere ieiunium poſſet. Ad ultimum dicimus, non eſſe eamdem rationem de pro-

prorogatione eiusmodi horæ, ac de anticipatione. Quoniam numquam vetitum fuit solutionem ieiunii producere, sed solum antevertere. Quando in primitiva Ecclesia solvebatur ieiunium hora vespertina, licitum erat ad secundum, & tertium diem ieiunium producere; secus vel unicam horam ante solis occasum anticipare. In productione elucet virtus abstinentiæ, & temperantiæ; in anticipatione sæpe intemperantiæ vitium occurrit. Unico verbo, Ecclesia vetat anticipare, secus protrahere. Et hoc satis est.

V. Expensis utriusque sententiæ argumentis, neutra mihi videtur evidens, & manifesta: idcirco primam amplector, & amplectendam suadeo, tamquam probabiliorem, ac tutiorem. Plures enim, & graviores ex recentioribus Theologis, & omnes antiqui eam propugnant. Rationes quoque validæ eidem favent.

VI. Ut clarius percipias sensum primæ sententiæ, animadvertas oportet, non quamcumque anticipationem præfatæ horæ esse mortalem, sed eam solam quæ dicitur notabilis. Diffident autem Auctores in designando temporis intervallo sufficiente ad constituendam anticipationem notabilem. Alii namque assignant quadrantem, alii semihoram, alii horam integram. Postrema hæc sententia est communior, & verior: spatium siquidem horæ integræ in communi existimatione constituit tempus notabile; secus intervallum quadrantis, aut semihoræ. Hæc porro anticipatio non spectat punctum astronomicum meridiei, sed tempus illud in quo communiter iuxta consuetudinem regionis ieiunium solvitur. Variæ enim sunt etiam in hoc regionum consuetudines. Nam in Helvetia omnes Catholici ieiunium solvunt integra hora ante meridiem; & ex recepta, ac immemorabili consuetudine illa hora censetur hora meridiei: quare eadem hora pulsatur campana pro recitatione angelicæ salutationis. Qui ergo per integram horam anteverteret consuetam horam propriæ regionis solvendi ieiunium absque iusta caussa, peccaret graviter.

VII. Ex iis quæ dicta sunt, infertur, iusta existente caussa, secundum omnes, posse notabiliter præfatam horam anticipari. Porro caussæ iustæ anticipationis sunt hæ. Conditio regionis, in qua sunt maximi calores: personarum qualitas, quibus nimium nocuum foret producere ieiunium usque ad horam consuetam: iter necessarium suscipiendum: negotia statim post prandium tractanda, quæ magnam mentis attentionem exigant. Tandem Casuistæ plurimi excusant omnes procuratores, advocatos, studiis vacantes, hospites suscipientes, euntes ad venationem, & piscationem, etiam recreationis caussa, eosque qui Principes alloqui debent, & omnes eos qui noctu, aut valde mane surgunt ad propria officia peragenda. Verum isti nimis extendunt, & amplificant istius anticipationis caussas. Quare paucis concludimus, ad iustam anticipationis caussam, requiri aliquam veram & realem necessitatem, minimeque sufficere arbitrariam. Si enim omnes

quos

quos indicavimus, licite anticipare possent dictam horam; qui essent subiecti horæ consuetæ? Non ergo officia exercenda solum, sed gravis difficultas ad illa peragenda aliquibus esse potest iusta anticipationis caussa. Qui anticipant horam, sive iusta, sive iniusta caussa, tenentur abstinere a secundo prandio. Qui enim nequit observare primam, tenetur secundam partem ieiunii observare, ut sæpius dictum est.

VIII. Quæst. II. *An Religiosi, qui habent privilegium anticipandi per horam refectionem in die ieiunii, possint etiam per aliud breve tempus eiusmodi horam consuetam anticipare?* Resp. Communiter Tractatores rei moralis, Diana, Leander, Cozza, plurimique alii, comminiscuntur privilegium indultum Regularibus, noctu ad matutinas horas surgentibus, anticipandi diebus ieiunii prandium per horam. Sed neminem vidi qui eiusmodi privilegium in medium afferat, vel locum indicet ubi reperiatur. Quare, nisi privilegium mihi ostendatur, dico, Regulares debere ad horam consuetam prandium differre. Admisso vero privilegio, nego, quod scribunt Pasqualigus, Leander, & alii, posse Religiosos istos, privilegio donatos, ultra horam sibi concessam per aliud tempus non notabile prandium anticipare. Extenderem autem cum citatis Auctoribus hoc privilegium, si adesset, etiam ad eos qui nocte ad matutinum non surgunt: quia membra sunt communitatis, cui præfatum privilegium concessum dicitur. Regulares, sive privilegiati in hoc fuerint, sive non, debent in Quadragesima ante prandium horas vespertinas persolvere, quemadmodum præstant omnes aliæ Ecclesiæ; & extra Quadragesimam nonam persolvere debent. Qui vero chorum non frequentant, ad id non tenentur.

CAPUT XVII.

Recensentur dies quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus.

I. QUamquam superiore dissertatione disseruimus de variis temporibus quibus ieiunandum est; nihilominus abs re non iudicamus, pressius hic dies omnes recensere quibus ex præcepto Ecclesiæ vel ieiunandum, vel abstinendum est a carnibus. In primis fideles ieiunare tenentur tota integra Quadragesima, quæ incipit feria IV. cinerum, & desinit nunc sabbato sancto; licet more veteri desineret feria V. in cœna Domini, & alio quoque tempore inciperet, de quo dictum est supra. Mediolani etiam nunc consuetudo obtinet incipiendi Quadragesimam dominica prima eiusdem: cuius tamen consuetudinis privilegio non gaudent Regulares. Item ieiunandum est in omnibus vigiliis Apostolorum, exceptis

vigiliis sanctorum Philippi, & Iacobi, ac Ioannis Evangelistæ. Et quamvis olim dubium fuerit de vigilia S. Mathiæ, occurrente feria tertia post dominicam quinquagesimæ; in præsenti tamen nulla est difficultas ob decretum S. Congregationis, datum anno 1694. die 23. Ianuarii, quo decernitur ieiunandum esse etiam ubi quadragesimale ieiunium incipit feria IV. cinerum. Si aliquod Apostolorum festum feria secunda celebrari contingat, sabbato præcedenti ieiunandum est. Tertio loco ieiunandum est in vigilia Nativitatis Domini, & Assumptionis B. Virginis: nullaque alia vigilia B. Virginis ad ieiunium obstringit. Ieiunia quatuor temporum obligant sub mortali; quidquid in oppositum asserat contra communem sententiam Pasqualigus *decis.* CLXIX. Hæc quatuor temporum ieiunia celebrantur feria IV. feria VI. & sabbato post festum S. Crucis Septembris, post festum S. Luciæ mensis Decembris, post diem cinerum, & post festum Pentecostes. Ieiunium vigiliæ Pentecostes obligat non vi iuris canonici, sed vi receptæ, & universalis consuetudinis. Tandem sub mortali ieiunandum est in vigiliis S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentii, & festivitatis omnium Sanctorum pariter ex universali fidelium consuetudine. Si vigilia S. Ioannis Baptistæ incidat in festum Corporis Christi, feria IV. ieiunandum est; ut patet ex Bulla Urbani VIII. quæ incipit *Cum evenire*, data anno 1638. Hæc sunt ieiunia ab universa Ecclesia sub mortali observanda. Si quæ olim alia in usu erant, nunc antiquata sunt.

II. Recensitis ieiuniorum diebus, ostendendum nunc restat, quando abstinentia a carnibus obliget sub mortali, sive vi legis, sive vi consuetudinis. Alicubi consuetudo obtinet abstinendi a carnibus in tribus diebus Rogationum: in aliis provinciis ieiunatur feria secunda, & quarta; & in aliis tantum in vigilia Ascensionis: ac tandem in pluribus regionibus omnibus his tribus diebus carnes comeduntur. In Lusitania testatur Barbosa in cap. *Rogationes*, hoc triduanum ieiunium coli, maxime in pervigilio Ascensionis. Quare quisque suæ patriæ morem observare debet. Olim fideles ieiunabant feria IV. & VI. & sabbato, ac integro Adventu; & consequenter a carnibus abstinebant. Sed hæc consuetudo iam penitus obsolevit. Nunc solum consuetudo obtinet abstinendi a carnibus diebus sabbati, & veneris. De sabbato tamen varia est consuetudo. Nam Galli, & Belgæ carnes comedunt sabbatis a Natali Domini usque ad Purificationem; ut testantur Paludanus, Covarruvias, & alii: similiter Hispani, licet sabbatis a carnibus absolute abstineant, comedunt tamen extremitates animalium, exta, seu intestina omnia. Aliquæ tamen provinciæ etiam ab his abstinent. Fideles aliarum regionum sabbatis omnibus a carnibus, etiam ab intestinis, abstinent. Quare locorum consuetudines servandæ sunt. Ubi viget consuetudo abstinendi a carnibus, obligat sub mortali. Ubique locorum fideles abstinent diebus veneris a carnibus ex universali Ecclesiæ consuetudine, quæ obligat sub culpa gravi. Excipitur solus

dies

dies veneris, in quo recurrat festum Natalis Domini: in eo enim licitum est carnes comedere ex privilegio, quod habetur in *cap.* Explicari *de observatione ieiuniorum num. 3.* in quo hæc leguntur. *Explicari per Sedem apostolicam* (inquit Honorius III.) *postulasti &c. Respondemus, quod illi qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti in feria sexta, si festum Nativitatis dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt qui ob devotionem voluerint abstinere.* Idem dicendum, si festum Nativitatis incidat in diem sabbati: ex universali enim consuetudine etiam hoc die carnes comeduntur, quoties Nativitatis festum recurrat.

III. Quæst. I. *An Regulares, qui regulari observantia adstricti sunt abstinere a carnibus, possint die veneris, in quo celebratur festum Nativitatis Domini, carnes comedere?* Resp. Regulares qui vi voti, aut præcepti obligantis sub mortali, tenentur abstinere a carnibus, & ieiunare die veneris, iuxta communissimam sententiam non possunt in præfato die, etiam si inciderit festum Nativitatis Domini, carnes comedere. Difficultas est de Regularibus qui solum ad ieiunium, & abstinentiam tenentur vi Constitutionum, quæ ad culpam non obligant; uti sunt Prædicatores. Sylvester *verb.* Ieiun. *num.* 27. cui adhærent alii, sustinet Prælatum, qui valet ceteris diebus dispensare in esu carnium, posse quoque in dicto die: *Quia*, inquit, *cum ibi sint duæ probibitiones, scilicet Ecclesiæ, & Religionis, sublata prima per Ecclesiam, stat solum secunda, super quam potest Prælatus.* Hanc opinionem defendunt etiam VVigandt *tract.* v. *exam.* IV. *num.* 102. Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 5. *§.* 2. *num.* 106. Sed omnes Auctores isti innituntur falsissimo principio. Quoniam, ut ex relata concessione Honorii III. constat, privilegium comedendi carnes illis solis conceditur qui vel ex voto, aut ex regulari observantia non tenentur abstinere: *Qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti.* Eos ergo excipit Pontifex a suo privilegio qui non modo voto, sed etiam regulari observantia obstricti sunt abstinere a carnibus. Quo ergo fundamento asserunt Sylvester, & Salmanticenses, esse duas prohibitiones, Ecclesiæ, & Religionis, &, sublata prima, remanere secundam; cum Pontifex conceptis verbis declaret, se non auferre primam, ubi est secunda? Si privilegium absolutum esset, omnesque indiscriminatim dispensaret in esu carnium; interpretationi datæ locus esset, nempe, sublata universaliter lege ecclesiastica, remanere dumtaxat constitutionem monasticam. Sed privilegium conditionatum, seu, ut ita dicam, hypotheticum est: dispensat enim in hypothesi quod vi alicuius voti, aut regularis observantiæ non sit obligatio abstinentiæ. At, inquiunt Salmanticenses, Pontifex declarat in dicto capite, legem abstinentiæ a carnibus esse ex consuetudine contraria totius Ecclesiæ derogatam; & solum

lum relinquit obligationem regularis obſervantiæ. Verum, ut falſitas iſtius aſſertionis evidenter pateat, non aliud exigitur, niſi ut ſanis oculis privilegium legatur. Tædet enim repetere, Pontificem declaraſſe, eos ſolos poſſe ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ generalis veſci carnibus in Nativitate Domini, die veneris recurrente, *qui nec voto, nec regulari obſervantia ſunt adſtricti*. Hanc noſtram ſententiam propugnat primus benignitatis moralis patronus Bartholomæus Medina *in Inſtruct. Confeſſ. Lib. I. cap.* XIV. *§.* 10. cuius verba iſthuc tranſcribere lubet. *Dubium eſt an poſſint eam* (carnem) *comedere qui Regulam D. Dominici profeſſi ſunt. Ratio dubitandi adeſt, quoniam conceditur privilegium cunctis fidelibus, nobis autem non prohibetur comedere; ſed non comedimus propter noſtras conſtitutiones, nequaquam ad culpam obligantes. Ergo carnem edentes non facimus contra commune præceptum ieiunii, ſed contra noſtras conſtitutiones tantum. Ita viſum eſt nonnullis viris nimis diſertis, ut eſt Sylveſter, & P. Franciſcus a Victoria. Sed contrarium mihi certius videtur. Nam dicit privilegium, ut poſſit quis veſci carne illa die veneris, niſi aliquis ſit cui ex voto, aut regulari conſtitutione prohibeatur comedere. Nobis igitur, hanc habentibus conſtitutionem, non prodeſt hoc privilegium; & ſic remanet ratio iuris communis in ſuo antiquo vigore, & de iure communi eſt ut non comedatur caro die veneris. Religioſus ergo ſancti Dominici non poteſt illa veſci, cum tale non habeat privilegium*. Nequeunt ergo Superiores Ordinis Prædicatorum cum quoquam, ſublata infirmitatis cauſſa, dicta die diſpenſare in eſu carnium. Et reipſa numquam diſpenſant, ut publice carnes comedantur. Quod tamen, ſi privilegium illis faveret, præſtare poſſent. Siquidem finis privilegii eo ſpectat, ut publica populi lætitia magis ſolemne reddatur feſtum: ſeu propter excellentiam feſti, inquit privilegium, conceditur fidelibus publica talium epularum, carniumque comeſtio. Si ergo Prælati religioni ſibi vertunt diſpenſare cum tota communitate in tali die; graviori crimini ſibi ducere debent aliquibus privatis talem concedere facultatem: quoniam privata diſpenſatio ſolam privatorum commoditatem, non commune feſti gaudium ſpectaret. Quod autem conſtitutio obliget ſub culpa nec ne, nihil refert. Quandoquidem Pontifex ſe diſpenſare declarat ſolummodo eos qui nec voto, nec *regulari obſervantia* adſtricti ſunt carnium abſtinentiæ. Quod vero hæc regularis conſtitutio, præſcribens carnium abſtinentiam, nullo modo obliget ſub culpa, vel obliget ſub culpa veniali (ut ut res iſta ſe ſe habeat) non tollit quominus impedimento ſit, ne privilegium præfato ligamine devinctis faveat. P. Magiſter Thomas Milante *exercit.* XXIII. *in propoſit. Alexand. VII.* minus ſincere exponit pontificium privilegium, ut laxam, & falſam, meo quidem iudicio, opinionem defendat. Narrat, Pontificem excipere eos Regulares qui vel voto, vel Regula abſtinent a carnibus. Dominicani nec vi voti, nec vi Regulæ, ſed tantum vi

Con-

Constitutionum a carnibus abstinent. Ergo uti privilegio valent. Egregia sane interpretatio, quam Pontifex summus in antecessum præfocavit, dum inquit, *qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti*. Magister noster contendit, abstinentiam Dominicanorum non esse regularem observantiam. Cur? Quia hæc non a Regula, sed a *Constitutionibus* est præscripta. Referri ne hæc commenta valent, quin derideantur? Pontifex summus, ut verus, & legitimus ecclesiasticæ consuetudinis interpres, a privilegio omnes eos excludit qui aut vi voti, sub gravi culpa obligantis, aut vi *regularis observantiæ* a carnibus abstinent. Dominicani vi regularis observantiæ carnium abstinentiæ sunt adstricti. Ergo vi citati privilegii nequeunt præfatis diebus easdem comedere. Quod hæc regularis observantia præscribatur vel a Regula, vel a Constitutionibus, perinde est. Et distinctio P. Milante vana omnino est, & arbitraria. Quare contraria opinio, ut ego quidem sentio, nullo fruitur veræ probabilitatis gradu.

IV. Quæst. II. *An qui vi voti tenetur ieiunare qualibet feria sexta, teneatur ieiunium observare, etiamsi in eam incidat festum Nativitatis Domini?* Resp. Nisi vovens præfatum diem exceperit, tenetur ieiunare, ut ex recitato privilegio clare colligitur. Et sane votum ieiunandi omnibus sextis feriis est certum, est de re bona, est absolutum. Qua ergo ratione eximi vovens potest ab observantia? An quia expresse dictum diem non comprehenderit? Sed qui omnibus sextis feriis ieiunare vovit, nullam feriam sextam exclusit.

V. Obiiciunt Molina, Diana, Azorius, aliique. Sub generali promissione illa non veniunt quæ, si singillatim proposita essent, non promitterentur. Sed, si dies Nativitatis Domini voventis menti occurrisset, verisimilius est quod vovens præfatum diem sub suo voto non comprehendisset. Igitur dicendum, reipsa illum diem non includi in tali voto. Item nemo præsumendus est voluisse esse onerosus propriæ familiæ. Esset autem eiusmodi vovens, si sexta feria solus ieiunaret. Resp. Si vera esset prima propositio, actum esset fere de omnibus votis, in quibus plures superveniunt circumstantiæ minime prævisæ: neque tamen ob id vota cessant, ut communiter Theologi docent. Secunda quoque propositio inepta est: tum quia, etiamsi vera esset, nihil concluderet: plures siquidem circumstantias implere tenentur voventes, quas si prævidissent, certe eas a votis suis exclusissent: tum quia gratis asseritur quod vovens verisimiliter exclusisset diem illum Nativitatis, si advertisset, si prævidisset. Cur quæso hoc? Num quod circumstantia mala sit? num quod nemo voveat ieiunare tali die? Hæc solummodo possent esse fundamenta talis præsumptionis. Sed hæc erronea sunt: quia & circumstantia est de re optima; & reipsa Pontifex supponit, aliquos fideles vovere ieiunium etiam in tali die; cum eos excipiat qui voto ligantur. Præterquamquod ignorant ne fideles identidem recurrere festum Nativitatis die veneris? Se-

cun-

cunda obiectio præcedente melior non est. Personale siquidem ieiunium non est onus adeo grave familiæ, ut obligationem voti dirimat. Nonne, si votum quis emitteret ieiunandi die dominica, teneretur illud implere? Certe familiæ onus ab observantia non excusaret.

CAPUT XVIII.

De hora qua ieiunii, & abstinentiæ obligatio incipit, & desinit. Variæ hac de re quæstiunculæ resolvuntur.

I. OMnes adfirmant, ieiunii ecclesiastici obligationem incipere a puncto mediæ noctis, & eodem puncto mediæ noctis sequentis desinere. Punctum sive inceptionis, sive terminationis mediæ noctis nequit, ubi horologia non sunt, computari mathematice, sed moraliter, iuxta communem incolarum existimationem. Ubi vero horologia sunt, illorum indicationi mathematice standum est: quia, licet horologia communiter non indicent mathematice punctum temporis, quod fluit; indicant tamen horam, cui fideles stare debent. In hunc siquidem finem instituta sunt horologia. Et hæc certa sunt apud omnes. Idcirco ad ea resolvenda accedimus quæ in controversiam vocantur.

II. Quæst. I. *An in ultima nocte bacchanalium cœnam differre post mediam noctem licitum sit illis qui usque ad mediam noctem ludis, & saltationibus vacant?* Resp. Me sane puderet hanc proponere quæstiunculam, quæ sua futilitate evanescit, quæve Christianis indecora est. Verum, quia Pasqualigus eam proponit, &, quod peius est, eam defendit *decis.* clxi. *num.* 3. idcirco sub examen illam vocavi. Dico itaque, minime licere producere cœnam ultra mediam noctem in dicta ultima nocte bacchanalium. Quandoquidem certum est diem cinerum incipere in mediæ noctis ultimæ bacchanalium puncto. Ergo certum est pariter eodem momento incipere ieiunii obligationem. Ita sentiunt omnes Theologi. Quare Pasqualigi opinio a Diana, Leandro, ceterisque Theologis, tamquam falsa, improbabilis, & fidelium pietati contraria, reiicitur. Quæri etiam solet, num detur parvitas materiæ in anticipatione, vel protractione cœnæ post mediam noctem. Adfirmat Pasqualigus *decis.* clix. & hanc parvitatem temporis dicit esse spatium infra horam. Negat Leander *tract.* v. *disp.* vi. *quæst.* xxviii. dari parvitatem materiæ. Inter has duas extremas opiniones distinguerem ieiunium naturale, quod necessarium est ad communionem, in quo nulla datur parvitas materiæ; & ieiunium ecclesiasticum, in quo, sicut in ceteris, videtur posse admitti materiæ parvitas. Si enim in omnibus præceptis positivis datur parvitas materiæ;

riæ; quidni in præcepto ieiunii quantum ad eius inceptionem, & terminationem? Sed hanc materiæ parvitatem infra dimidium quadrantem ego contraherem.

III. Obiicit Pasqualigus. Dies cinerum non incipit, nisi post mediam noctem ultimam bacchanalium: quia consuetudine invectum est ut lusus, saltationes, & alia huiusmodi producantur ultra mediam noctem. Quin præsumendum est, benignam matrem Ecclesiam nolle obligare fideles ut ieiunium a puncto illius mediæ noctis incipiant. Resp. Productio saltationum, ludorum, aliarumque oblectationum ultra mediam noctem, non consuetudo, sed profanus abusus est, homine christiano indignus. Non solum autem Ecclesia in eiusmodi relaxationes non consentit, sed expresse illas damnat.

IV. Quæst. II. *An qui dubitat, num sit nec ne media nox, comedere possit, quando die sequenti ieiunare debeat?* Resp. Probabilistæ dubium propositum distinguunt, & aiunt: Si hodie est præceptum ieiunandi, dubitasque de mediæ noctis adventu, non potes cœnare, & carnes comedere: quia tunc possidet ieiunii præceptum, non libertas. E contrario, si crastina die est ieiunandum, & dubitas hodie de auditione, seu puncto mediæ noctis, potes in hoc casu comedere: quia, inquiunt, in dubiis melior est conditio possidentis: in casu autem posito libertas possidet: dubium enim est, inquiunt, ieiunium incepisse. Hæc sunt mera probabilitatis inventa, non alio nixa fundamento, nisi studio favendi, & morem gerendi humanis appetitionibus. Id alibi fuso calamo ostendemus, ubi palam fiet, regulam illam, *In dubiis melior est conditio possidentis*, solum in iustitiæ materia locum habere; in ceteris autem omnibus controversiis hanc regulam solum valere, *In dubiis tutior pars est eligenda*. Quare in utroque casu proposito dicimus a cœna abstinendum esse, donec dubitatio deponatur. Pariter dicimus debere abstinere a carnibus tum illum qui dubitat die iovis, tum illum qui dubitat die sabbati, num sit media nox.

V. Quæst. III. *An liceat sequi unum horologium pro ieiunio ecclesiastico, & aliud pro ieiunio naturali?* Resp. Non licet: quia, cum horologia sint instituta ad designanda temporis spatia, eo ipso quod unum audieris, dum de illius falsitate tibi non constat, illi adhærere debes. Quare falsum est quod aiunt Salmanticenses *num.* 113. duo horologia esse duas opiniones probabiles; & posse quemque pro arbitrio modo unam, modo alteram seligere. Sed, sicut in aliis rebus dubiis, ita & in hac, quod verisimilius prudenter quisque iudicat, tamquam regulam fixam suæ operationis, amplecti tenetur. Illud etiam est animadvertendum, quod quamvis non teneamur metiri mathematice punctum mediæ noctis, quod cognosci nequit, nisi observato, & bene perspecto stellarum cursu; debemus tamen, quoad fieri moraliter potest, plus minusve, eidem accedere, ubi non sunt horologia: ubi autem horologia sunt, mathematice, ut diximus, horæ quam indicant, standum

est

est. Sed quid dicendum de horologiis Italiæ nostræ? De transalpinis enim nulla est difficultas: quoniam hæc revera quovis anni tempore, quatenus ars permittit, hora duodecima signant meridiem, & altera duodecima mediam noctem. Italica vero nec pro meridie, neque pro media nocte habent horam determinatam; sed iuxta dierum varietatem hora quæ meridiem, aut mediam noctem signat, mutatur. Quod negotium facessit, est, horologium Italicum, quod campanæ vocatur, diversum ab horologio solari, vigesimam quartam horam pulsare media hora post solis occasum. Ex quo consequitur quod initium noctis mensurare incipiat media hora postquam reipsa nox suum cursum incepit; proindeque mediam noctem signet semihora postquam reipsa fluxit. Dabo exemplum. Hic Venetiis horologium divi Marci solare est, pulsatque horam vigesimam quartam, dum sol occidit; atque adeo illico cursum noctis mensurare incipit. Si ergo hoc horologium e. g. circa æquinoctium, hora sexta signat mediam noctem, horologium campanæ hora quinta & dimidia signare debet eamdem mediam noctem: quia hoc horologium media hora post occasum solis noctis cursum cœpit mensurare: quæ media hora, cum & ipsa noctem componat, debet in partitione noctis computari. Non computaretur autem, si tam horologium campanæ, quam solare eadem hora sexta mediam noctem indicarent. Hæc dicta sint pro iis qui Calendarium componunt, & horologia dirigunt. Nam Venetiis solum horologium D. Marci regula recta est pro ieiunii tum ecclesiastici, tum naturalis observantia. Et ii qui hanc sciunt diversitatem, tenentur se se conformare ad horologium D. Marci. Si omnia horologia, quemadmodum transalpina, diem, noctemque metirentur, nulla foret difficultas.

V. Quæst. IV. *An, si quis, dum cœnat, audiat pulsus designantes mediam noctem teneatur desistere a cœna, si die sequente sit ieiunandum?* Resp. Negat Pasqualigus *decis.* 160. debere præfatum a cœna cessare: tum quia, quando cœnans audit pulsum horologii, est in possessione suæ libertatis; tum quia, quando res incepta est, acquirit ius ad suam terminationem. Diana hanc, aliasque eiusdem Pasqualigi opiniones similes, tamquam falsas reiiciendas, asserit tract. VI. resol. 38. *Verum*, inquit, *has opiniones refellendas esse puto: sunt enim contra omnes Doctores, & contra praxim, & communem sensum omnium fidelium.* Si per ipsum Dianam opinio Pasqualigi prorsus improbanda est, tamquam omnibus Doctoribus contraria; quid amplius requiritur ad eam impugnandam? Debet itaque Christianus in præfato casu a cœna cessare. Ratio evidens est: quia, audito pulsu horologii indicante mediam noctem, statim incipit dies sequens: ergo incipit obligatio ieiunandi. Si autem prosequeretur cœnam inceptam, comederet intra tempus in quo urget præceptum abstinendi a cibo. Ratio autem obiecta a Pasqualigo falsa est. Cœnans siquidem solum est in possessione continuandi cœnam usque ad mediam

no-

noctem signatam per pulsum horologii. En quo usum possessionis faventis libertati extendunt. Ad secundum negatur, rem inceptam acquirere ius ad terminationem sui, quando iura prohibent præfatam terminationem. In nostro autem casu præceptum ieiunii sequentis prohibet continuationem cœnæ antecedentis. Inquirunt quidam, an possis expectare ultimum pulsum horologii; vel, audito primo, cessare debeas a cœna, ut valeas die sequenti ad communionem accedere. Certum est quod primus pulsus ille est qui significat mediam noctem, & indicat horam esse iam completam. Quare qui ad communionem accedere vellet, deberet, audito primo pulsu, abstinere: quia in ieiunio naturali parvitas materiæ non datur. Levia sunt hæc: neque incusandi Theologi, quod ea proponant, sed potius Christiani, qui iam omnia tempora perverterunt, & momenta carpunt quibus gulæ indulgere valeant. Heinc quærunt alii, quantum temporis insumendum sit in prandio ieiunii die. Neque a consuetudine, neque a lege designata est temporis quantitas sive pro prandio, sive pro cœna; solummodo statutum habemus cœnam protrahi non posse ultra mediam noctem. Aliqui plus, alii minus temporis in refectionibus consumunt. Fraus solum vetita est. Quare, si quis prandium produceret usque ad noctem, ut ieiunii incommodum evitaret, ageret contra præceptum ieiunii. Insuper temperantiæ regulæ præ oculis semper habendæ & maxime ieiunii tempore observandæ sunt. Quapropter plurimorum, potissimum nobilium, mos protrahendi oppipara prandia ieiunii tempore ad plures horas, omnino improbandus est. Quoniam tempus ieiunii tempus est pœnitentiæ. Et tamen, o tempora, o mores! numquam fortassis coquinæ tam varios efflant odores, numquam coqui diutius ingenia torquent, numquam artis suæ delicatiora inventa exequuntur frequentius, quam in quadragesimali ieiunio. Sed qui hæc peragunt, parvi sane faciunt salutis suæ unicum, maximumque negotium.

CAPUT XIX.

De personis quæ ad ieiunium obligantur. Plures quæstiunculæ resolvuntur.

I. NOn una est Catholicorum sententia de tempore quo præceptum ieiunii adstringere incipiat iuvenes, & desinat obligare senes. Sed, variis opinionibus prætermissis, divi Thomæ sententiam, communi Theologorum consensu firmatam, amplectimur. Angelicus autem non obligat fideles ad ieiunium, nisi post expletum annum vigesimum primum: & hanc suæ sententiæ rationem prodit 2. 2. quæst. cxlvii. art. 4. ad 2. *In pueris maxime est evidens caussa non ieiunandi: tum propter debilitatem naturæ, ex qua provenit quod indigent frequenti cibo,*

&

& non multo simul assumpto ; tum etiam quia indigent multo nutrimento propter necessitatem augmenti , quod fit de residuo alimenti. Et ideo, quamdiu sunt in statu augmenti, quod est (ut in pluribus) usque ad finem tertii septennii, non tenentur ad ecclesiastica ieiunia observanda. Conveniens tamen est ut etiam in hoc tempore se ad ieiunandum exerceant plus vel minus secundum modum suæ ætatis. Hanc divi Thomæ sententiam omnes fere Theologi excipiunt , si sermo sit de obligatione quæ oritur ex præcepto. Ceterum ex pluribus aliis titulis adolescentes ante dictam ætatem ad ieiunium quandoque obligantur. In primis obligari possunt a superioribus, qui pro repellenda aliqua gravi calamitate ieiunium etiam pueris indicere valent; ut subdit idem Angelicus in citata responsione ad secundum. *Quandoque tamen, magna tribulatione imminente, in signum pœnitentiæ arctioris etiam pueris ieiunia indicuntur; sicut etiam de iumentis legitur Ionæ* III. „ Homines , & iumenta non gustent quidquam, nec aquam bibant." Sed quid, quando iuvenes valde robusti, & fortes sunt? Adfirmat Durandus in *IV. dist.* xv. *quæst.* x. *art.* 4. quia , inquit , res naturales non eadem celeritate , eodemque modo perveniunt ad proprium terminum . Quare, licet cum D. Thoma non obliget iuvenes ante vigesimum primum annum expletum; eos tamen qui robusti sunt , & in quibus natura citius attigit suum terminum augmenti, ad ieiunium adstringit . Hæc opinio Durandi satis conformis est naturali æquitati. Ceterum Ecclesia non attendit ad id quod in uno, aut in altero evenit; sed ad id quod communiter contingit. Adolescentes autem communiter non attingunt terminum augmenti, nisi post expletum annum vigesimum primum. Eiusmodi tamen iuvenes fortes, & robusti aliquando, sin lege Ecclesiæ, lege tamen naturali adstringuntur cohibere concupiscentiam, carnemque moderata inedia subigere. Idcirco dictum est ieiunium absolute iure naturali præcipi : quo remedio postea in praxi quisque uti tenetur , prout magis , vel minus indiget. Insuper animadvertendum est, quod ait Angelicus, nempe conveniens esse, & magnopere consentaneum ut iuvenes exerceantur omnes, potissimum expleto anno quartodecimo, in ieiuniis . Et sane valde probabilis mihi videtur sententia, iuvenes sanos teneri, aliquibus saltem diebus , in Quadragesima ieiuniare post annum quartumdecimum. Quod aperte indicat D. Thomas in IV. dist. xv. art. 2. quæstiunc. 3. in cor. *Sed quia , quanto ad terminum prædictum appropinquant, tanto virtus naturæ magis roboratur , & augmentum tardius procedit, cum in quinque primis annis perveniat puer ad medietatem totius augmenti, ut Phil. dicit ; ideo secundum quod magis appropinquant ad prædictum terminum, sunt eis ieiunia magis commensuranda.* Hanc obligationem , non tam ex Ecclesiæ præcepto, quod communitatem fidelium spectat, quam ex iure , & æquitate naturali, & ex necessitate mortificationis in iuvenibus repeto . Parochorum vero, Confessariorum , & parentum est ipsos imbuere, & hanc obligationem

do-

docere. Si enim illis narrant privilegium quod a præcepto Ecclesiæ eos eximit; potiori iure illis ob oculos ponere debent necessitatem & se assuefaciendi observantiæ præceptorum Ecclesiæ, & comprimendi rebellionem appetituum, & carnem spiritui subigendi. Quodnam, quæso, naturæ iuvenum post annum quartum decimum nocumentum inferre potest unum vel alterum ieiunium in hebdomada? Valde vero conferre potest tum ad assuetudinem, tum ad concupiscentiæ refrenationem. Ieiunare etiam tenentur iuvenes, si votum ieiunandi aliquot diebus emittant. Item, si Confessarii pro criminum pœnitentia aliqua moderata illis ieiunia imponant, ea implere adstricti sunt. Quamvis autem iuvenes non obligentur communiter ad ieiunandum, nisi expleto tertio septennio; tenentur tamen abstinere a carnibus, aliisque cibis vetitis, statim ac usu rationis præditi sint; quod circiter septennium primum contingere solet: peccantque qui illis cibos vetitos subministrant. Tandem adolescentes soluti sunt ab obligatione ieiuniorum, sive communitatis, sive Synodi: quoniam, si ob defectum ætatis liberi sunt a præcepto universali Ecclesiæ; multo magis immunes erunt a voto, vel præcepto peculiari alicuius civitatis, vel Synodi.

III. Quæst. I. *An iuvenes qui explent annum vigesimum primum, vel post inceptam Quadragesimam, vel post horam tertiam diei ieiunii, ad ieiunium teneantur?* Resp. Omnes communiter adfirmant, eos qui post inceptam Quadragesimam complent tertium septennium, ad ieiunium teneri, si vel unicus dies superesset post annos expletos. Ratio evidens est: quia præceptum Quadragesimæ individuum non est, sed integrale, respiciens quadraginta dies tamquam partes. Qui ergo non potest totum, tenetur ad partes, quas implere valet; ut sæpius dictum est. Circa secundum membrum quæsiti dissidium est inter Auctores. Leander *tract.* V. *disp.* VIII. *quæst.* XII. contendit, non teneri ad ieiunandum iuvenes qui post inceptum ieiunii diem ætatem ieiunandi complent. Sed communior, & probabilior est sententia opposita, quam defendunt Sanchez *Lib. II. de matr. disp.* XXIV. *num.* 23. Bonacina *disp. ult. de præcep. Eccles. punct. ult. num.* 7. Lezana *ver. AEtas*. Portel. in *dub. Reg. verb. Ieiun.* Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 6. *num.* 120. Ratio est: quia eo momento quod proxime consequitur annum vigesimum primum, præceptum ieiunii obligare incipit: ergo, quacumque diei hora, sive tertia, sive sexta, sive nona anni compleantur, præceptum statim adstringit. Et reipsa in susceptione Ordinum, in professione religiosa, in matrimonio anni computantur a momento in momentum. Nec alicuius ponderis est ratio Leandri, nempe præceptum ieiunii respicere integrum diem, ut individuum obiectum. Quoniam sæpius dictum est, præcepta morum moraliter accipienda esse, & secundum regulas prudentiæ. Præceptum ieiunii obligat per integrum diem eos qui per integrum diem ieiunare possunt, & tenentur; alios autem obligat iuxta eorum statum; ut

patet in illis qui discedentes a loco ubi non est ieiunium, & pergentes ad locum ubi præcep tum urget ieiunandi, ad ieiunium tenentur.

IV. Quæst. II. *An Regulares professi teneantur ad ieiunia Ecclesiæ ante expletum annum vigesimum primum?* Resp. Communis sententia docet, præfatos Religiosos non teneri: quia eadem ratio est de iuvenibus religiosis, ac sæcularibus.

V. Quæst. III. *An Regulares iuvenes, nondum expleto tertio septennio, teneantur ad ieiunia Regulæ quam professi sunt?* Resp. Medina in *Instruct. Conf. Lib. I. cap.* XIV. §. 10. cum paucis aliis negat, præfatos iuvenes teneri. Sed hæc opinio evidenter falsa est: & idcirco communiter Theologi eam improbant. Quandoquidem quisque ante vigesimum primum annum votum emittere potest ieiunandi. Si voto ieiunii sponte quisquis sese obligare potest, quod nemo negat; cur non obligabitur, quoties voto se se obstringat observare Regulam, quæ ieiunia præscribit? Sed Regulares iuvenes professi votum emiserunt conformandi vitam suam ad Regulæ, quam professi sunt, præscriptum. Ergo tenentur servare ieiunia quæ Regula præcipit sub eo onere quod Regula imponit. Si Regula præcipit observari ieiunia tum Ecclesiæ, tum alia quæ ipsa præscribit, sub mortali, ut Regula S. Francisci; tenentur sub mortali: si sub veniali, ut Regula Carmelitarum; tenentur sub veniali: si sub sola pœna corporali, secus sub pœna culpæ etiam levis, ut Regula Prædicatorum; tenentur sub præfata pœna. Sanchez *Lib. VII. cap.* XI. *num.* 56. Azorius *Lib. VII. cap.* XXVII. *quæst.* III. Ledesma *II. Part. tract.* XXVII. *cap.* II. *concl.* 5. *difficult.* 2. Villalobos *tract.* XXIII. *diff.* 4. *num.* 5. Fagundez *de* 4. *præcep. Eccl. Lib. I. cap.* VIII. *num.* 8. Lezana *verb. Ieiunium*. Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap.* II. *dub.* 2. *num.* 1. Sylvius 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* 4. Reginaldus *Lib. IV. cap.* XVII. *num.* 207. Leander *tract.* V. *disp.* VIII. *quæst.* IX. VVigandt *tract.* V. *exam.* IV. *num.* 88. Sporer in *append. ad* 3. *præcep. Decal. sect.* 4. *num.* 49. Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 6. *num.* 121. & communiter alii omnes, paucis exceptis. Quare nullo modo reputanda est probabilis contraria sententia; licet probabilem eam appellet, & ut talem lectoribus suis proponat P. Viva *quæst.* X. *art.* 6. *numer.* 4.

VI. Quæst. IV. *An dubitans, num annum vigesimum primum expleverit, teneatur ieiunare?* Resp. Negant communiter Probabilistæ, illi principio nixi, quod in dubio melior est conditio possidentis. Sed quia nos hoc principium in sola iustitiæ materia valere, suo loco demonstrabimus; idcirco nunc asserimus debere præfatum dubitantem ieiunare ob illud verissimum, & universale principium, quod in dubiis tutior pars est eligenda.

VII. Quæst. V. *Num senes qui annos sexaginta compleverint, soluti sint a lege ieiunii?* Resp. Solutos esse a ieunii lege vi ætatis sexagenariæ senes, non modo debi-

debiles, sed & robustos, fortesque, eo modo quo liberi ab eadem lege sunt iuvenes ante annum vigesimum primum, docent plures recentes, Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap.* 11. *dub.* 7. *numer.* 3. Granados 1. 2. *contr.* 7. *tract.* III. *disp.* VI. *quaest.* I. *sect.* 5. *num.* 35. Leander *tract.* V. *disp.* VIII. *quaest.* XVII. Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 7. *numer.* 130. ubi referunt declarationem viva voce datam a S. Pio V. Sporer in *append. sect.* 4. *numer.* 50. Viva *quaest.* X. *artic.* 6. ex auctoritate Dianæ.

VIII. Senes ratione ætatis sexagenariæ nullo modo excusantur a ieiunio. Idcirco enim excusantur iuvenes, quia certum est eos crescere, eorumque naturam augeri, & consequenter nutrimento indigere frequenti. Quapropter D. Thomas, aliique sancti, gravesque Theologi declararunt, iuvenes ante annum vigesimum primum solutos esse a ieiunii lege. Nemo autem neque sanctorum, neque graviorum Theologorum eximit senes sexagenarios, nec septuagenarios a ieiunii lege ratione præcise ætatis; sed solum frequentius excusantur senes, quia frequentius in senectute occurrunt caussæ dispensationis. Sic docent sancti, & antiqui Doctores. S. Vincentius Ferrerius *ser.* 1. *fer.* 4. *ciner.* A ieiunio excusantur *senes in certa ætate, scilicet quando habent talem senectutem, quæ aufert ab eis appetitum comedendi, vel quia perdiderunt dentes, & comedunt sæpe, vel sæpius, sicut faciunt pueri. Sed senes octoginta annorum, vel amplius, qui semel bene possunt comedere, tales non excusantur in aliquo prædictorum; quin ipsi peccant mortaliter: & ideo cum diligentia omnes ieiunemus*. S. Antoninus *II. Part. tit.* VI. *cap.* II. §. 6. inquit. *Senes, si sunt multum debiles, eo modo possunt excusari, sicut dictum est de infirmis. Ratione autem senectutis tantum non excusantur, si sint fortes ad sufferendum ieiunium. Nec est determinata ætas ab aliquo usque ad quos annos quisque tenetur ad ieiunium*. Navarrus hanc eamdem defendit sententiam in Man. cap. XXII. num. 16. *Impotentia eximit ab hac lege pueros usque ad vigesimum primum annum: hæc eadem eximit sexagenarios senes secundum communem: quamvis sanctus Thomas nihil de hoc dicat: & merito, quia, ut ibi ait Caietanus, alii aliis citius fiunt ad id impotentes: & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id relinquendum est. Et quidem (gratia Deo) octuagesimum annum agens perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesimum, immo & quinquagesimum*. Ioannes Pontas, qui nostram, communemque sententiam defendit, post relatum Navarri descriptum testimonium de semetipso hæc addit verb. *Ieiun.* cas. 18. *Idem de nobis affirmare possumus, qui octuagesimum septimum ætatis nostræ annum mense ianuario an.* 1725. *attigimus*. Omnes fere senes quos ipse agnovi, & agnosco, exceptis debilibus, & infirmis, felicius quam iuvenes viginti quinque, & triginta annorum, & viri quinquaginta annorum, ieiunant. Quare, ut dixi, hæc nostra sententia communissima est penes graviores Theologos. Sylvester *verb. Ieiun.* Caietanus 2. 2. *quaest.* CXLVII. *artic.* 4. Medina in *Instruct. Conf.*

Lib. I. cap. XIV. §. 10. Ludovicus Lopez *II. Part. Instr. tract. de pœn. cap.* III. Toletus *Lib. VI. Sum. cap.* IV. *num.* 12. ambigue tamen loquitur. Armilla *verb. Ieiun.* Layman *Lib. IV. tract.* VIII. *cap.* III. *numer.* 1. Valentia 2. 2. *disput.* IX. *quæst.* II. *punct.* 5. Tannerus *disp.* III. *quæst.* III. *dub.* 5. *num.* 192. Lessius *Lib. IV. cap.* II. *dub.* 6. *num.* 112. Reginaldus *Lib. IV. cap.* XVII. *sec.* 1. *num.* 209. Azorius *Lib. VII. cap.* XVII. *quæst.* 1. Villalobos *Tom. I. tract.* XIII. *diffi.* 4. *num.* 6. Bonacina *disp. ult. de præcep. Eccl. quæst.* 1. *punct. ult. num.* 4. Ledesma *Tom. II. Sum. tract.* XXVII. *cap.* II. *dub.* 3. Ioannes a Cruce *Part. I. direct. præc.* III. *art.* 4. *dub.* 9. *concl.* 2. Fernandez *Part. II. Sum. cap.* VIII. §. 2. *num.* 20. VVigandt *tract.* V. *exam.* IV. *num.* 91. Paulus Gabriel Antoine *in append. de ieiun. quæst.* VII. Unde contraria opinio nullo probabilitatis gradu fruitur. Dum hæc scribo, sexagesimum annum ago, & felicius nunc quam ætate triginta, vel quadraginta annorum ieiunia observo. Quare opinio opposita pugnat cum experientia, pugnat cum doctrina SS. Patrum. Unum allegare Basilium sufficiat. *Senibus assuetudo ac familiaritas ab antiquo ad ipsum* (ieiunium) *levem facit laborem*: serm. 2. de ieiunio.

IX. Obiiciunt PP. Salmanticenses *tract.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 7. *num.* 130. S. Pius V. anno 1570. de hoc interrogatus, viva voce respondit, esse excusatos; ut testatur Llamas *III. Part. methodi cap.* V. §. 20. *Ergo ita tenendum est*. Fateor me, legentem hanc decretoriam decisionem, Llamæ auctoritate unice fultam, maximam erga talem Auctorem concepisse existimationem, eumque reputasse primi subsellii Doctorem. Et, cum mihi ignotus esset, eius librum sollicite conquisivi; ac præter expectationem reperii Summulam parvulam, seu collectionem quamdam dubiorum, ex aliis Auctoribus consarcinatam. Quæ hac de re habet, isthuc transcribo, ut inde lector colligat, quanti sit faciendus Llamas iste. Parcat lector, si prolixior fuero quam oporteat: quia a multis admonitus fui, plurimos auctoritate Llamæ decipi. *Non etiam* (inquit loc. cit.) *secundo obligantur ieiuniis ecclesiasticis senes: qui autem senes dicantur, & in qua ætate deobligentur, nemo dixit determinate hucusque, neque aliquo iure cautum video, nec taxatum. Tamen gratias Deo, quod deinceps regula tenebitur certa, a summo Ecclesiæ Pastore decreta. Pius enim quintus, sanctissimus Pontifex, anno 1570. viva voce, tum etiam in bulla Cruciatæ, ab eodem concessa anno 1569. & anno 1570. decernit homines sexagenarios ad ieiunium non teneri ex Ecclesiæ præcepto. Excipit enim illos, etiam si Regulares essent, ab abstinentia ovorum, & lacticiniorum in Quadragesima, cum alios Regulares omnino extra privilegium quoad hoc reliquerit, etiam accipientes Cruciatam. Insuper interrogatus viva voce asseruit, & certe satis iuste: nam, cum infirmitas a ieiunio liberet, & senectus infirmitas magna sit, immo infirmitatum congeries, & incurabilis morbus, ut optime Caietanus in Summa verbo Ieiunium, satis commode annus 60. taxatur, qui medius est, hisce præcipue temporibus debilissimis, quibus vix ad talem æta-*

ætatem pervenitur, ne dicam robuste ad ieiunandum vivitur. Omnia verba transcribere placuit, ut inde colligas, Salmanticenses fidem nimis cæcam adhibuisse Llamæ, quem ipsos non legisse probabile est; sed de more apud alios citatum retulisse illius testimonium, ex quo intulerunt: *Ergo ita tenendum est.* Sed verba Llamæ expendamus. *Pius V. anno* 1570. *viva voce, tum etiam in bulla Cruciatæ, ab eodem concessa an.* 1569. *& an.* 1570. *decrevit homines sexagenarios ad ieiunium non teneri ex Ecclesiæ præcepto. Excipit enim illos ab abstinentia ovorum.* Quot falsitates, quantum confusionis, quot disparata sophismata paucis in verbis? Statuit, & viva voce, & bulla Cruciatæ Pium V. dispensasse sexagenarios. Bulla Cruciatæ Hispaniæ, Lusitaniæ, aliisque paucis provinciis concessa est. Illud vivæ vocis oraculum est ne universale pro omnibus fidelibus, pro quibus certe non est bulla Cruciatæ? Cur cum bulla Cruciatæ copulatur illud vivæ vocis oraculum? Deinde quæ documenta producuntur, quæ testimonia in confirmationem illius *vivæ vocis?* Nulla. In re ergo tanti momenti, qualis est declaratio doctrinalis pontificia; unius Summistæ confusissimæ narrationi standum erit? Quid quod Navarrus, Auctor gravissimus, & Pio V. suppar, difficultatem hanc versans, istius *vivæ vocis* nec verbum facit, facturus certissime, si vera fuisset talis vox? Quid quod reipsa eam impugnat? Ait namque in *Man. cap.* XXI. *num.* 16. nihil de hoc determinasse D. Thomam: & merito, inquit, quia alii citius, alii tardius senescunt: quare id arbitrio prudentis relinquendum concludit. An, si Pontifex summus suo tempore declarasset, sexagenarios ad ieiunium non teneri, asseruisset id incertum esse Navarrus? qui tempore Pii V. Romæ degebat, ipsique Pontifici, ac illius successoribus percarus fuit (ut legitur in illius Epitaphio apud Bellar. de Script. edit. Venet. *Martinus Navarrus . . . Romam profectus, Pio V. Gregor. XIII. Sixto V. P.P. M. M. carus.*) Nonne hoc satis esset ad reiiciendam, tamquam falsam, & arbitrariam, Llamæ narrationem? Verum Llamas ipse se se manifestæ falsitatis reum prodit. Ait, in bulla Cruciatæ Pium V. declarasse, sexagenarios *ex præcepto Ecclesiæ* ad ieiunium non teneri. Ut falsitas evidens evadat, integrum bullæ paragraphum transcribo. *Item, ut dicto anno durante in omnibus & singulis regnis, insulis, locis, terris, oppidis, & dominiis prædictis (& non extra illa) carnibus de consilio utriusque medici temporibus ieiuniorum totius anni, etiam quadragesimalibus vesci, ac pro eorum libito ovis, & lacticiniis; ita quod qui carnes comederint, servata in ceteris ieiunii ecclesiastici forma, dicto ieiunio satisfecisse censeantur. Et sub hoc indulto vescendi carnibus, ovis, & lacticiniis comprehenduntur omnes cuiusvis militiæ regularis. Patriarchis vero, Archiepiscopis, aliisque inferioribus Prælatis, nec non aliis personis regularibus, & qui in ordine presbyteratus fuerint sæcularibus id minime conceditur, nisi sexagenarii fuerint.* Duas itaque falsitates scribit Llamas. Prima est, quod asserit Pium V. declarasse, sexagenarios *ex præcepto Ec-*

clesiæ ad ieiunium non teneri. Ubi in toto illo paragrapho vel minimum verbum de præcepto Ecclesiæ? Quin Pontifex conceptis verbis docet, privilegium restringi ad illa determinata pauca regna, *& non extra illa*. Sermo est igitur de solo privilegio indulto illis regnis quibus bulla Cruciatæ concessa est. Falsus est ergo Llamas ex hoc capite, dum asseruit, Pontificem declarasse, ex præcepto Ecclesiæ sexagenarios non teneri ad ieiunium. Quid plura? Falsus quoque est, asserens, vel vi ipsius bullæ Cruciatæ Pontificem dispensasse sexagenarios a ieiunio. Solum namque eos exemit ab abstinentia a carnibus, & lacticiniis; ut ex sola lectione citati textus patet. Porro ex concessione lacticiniorum inferre dispensationem a ieiunio est consequentia disparatissima, propria Summistæ Llamæ; non declaratio pontificia. Si vero hic Summista non erubuit evulgatæ bullæ, non sensum modo, sed narrationem de præcepto Ecclesiæ, & dispensationem a ieiunio omnino falsam affingere; anne fides habenda ei erit in arbitraria assertione de vivæ vocis oraculo? Quid, si vellem alias subiicere evidentissimas falsitates, quas Auctor iste, non dico in tota sua Summula, sed in hoc ipso de ieiunio tractatu venditat pro veris? At unicam sufficiat indicare, quam eidem Pio V. & Gregorio XIII. & Sixto V. aliisque Pontificibus adscribit, dum *loc. cit. §. 26.* non erubescit asserere, tamquam rem certam, præfatos Pontifices declarasse & vivæ vocis oraculo, & bulla Cruciatæ, quod illi qui sunt dispensati a carnibus, sint dispensati quoque eo ipso a ieiunio. Quod, ut dixi, evidentissima falsitas est. Quoniam, ut vidimus *cap.* IV. Gregorius XIII. aperte asserit oppositum in sua bulla Cruciatæ, ut est apud P. Graveson *colloq.* VI. *in hist. sæculi 16.* sic enim legitur .... *ita quod qui carnes comederint, servata in ceteris ieiunii ecclesiastici forma &c.* &, si universus ille paragraphus præfatæ bullæ perpendatur, particulam *non* typographorum oscitantia irrepsisse in eamdem bullam constabit. Ut ut res ista se habeat, illud certissimum est, in ea bulla sermonem haberi de solis illis regnis, ubi eadem recepta est, & solis dubitanter infirmis, iudicio utriusque medici dispensatis. Quam ob caussam P. Franciscus Vidal *tract.* XVII. *append.* 2. ad VVigandt *exam.* II. *de bulla Cruc. quæst.* III. *num.* 5. docet, dispensatum per bullam cruciatam in esu carnium non teneri ad ieiunium; negat tamen hinc inferri, non teneri alios qui dispensantur, non vi bullæ, sed ab Episcopo, vel ab alio superiori. Quidquid sit de hac opinione, in cuius probationem falsas omnino rationes Auctor promit, ex eadem etiam constat, nec verbum ibi haberi de fidelibus universis, nec de iis qui non infirmitatis titulo, sed solummodo ob piscium, lacticiniorumque fastidium carnes comedunt: quos teneri ad ieiunia Navarrus, qui præfatis Pontificibus suppar fuit, & iam communiter Theologi docent. Ex quibus omnibus colligitur, Llamam, bona utique fide, ut suppono, falsitatem manifestam scribere de eiusmodi summis Pontificibus, qui nec vivæ vocis oraculo, nec in bulla Cruciatæ concedunt quod ipse asserit. Parcat lector

iusto

iusto zelo, piæque iracundiæ, si aspera aliquantulum fuit oratio: quoniam non potest non accendi Christi caritas, cum videt obtrudi facta manifeste falsa, quæ cum magno animarum damno pro morum regulis suscipiuntur. Si enim vel ipsi Theologi Salmanticenses tantum tribuunt Llamæ narratiunculæ, ut scripserint: Ita Llamas, *ergo ita tenendum est*: quanto maiore obsequio lectores non adeo periti dicta similium Summistarum suscipient? Verum de hoc plusquam satis. Solum igitur prudentum superiorum arbitrio relinquendum est, ut definiant, quando senes, non ratione ætatis, sed morborum, qui provectam ætatem comitari solent, indigeant a ieiunio dispensari. Expendenda hic essent quæ ex aliis transcribit P. Patritius Sporer. Sed brevitatis gratia missa facio.

X. Quæst. VI. *Num senes regulares expleta sexagenaria, & mulieres moniales expleta quinquagenaria ætate eximantur a ieiuniis propriæ Regulæ?* Resp. Leander *tract.* v. *disp.* VIII. *quæst.* XIX. *& seq.* in primis tamquam quid probabilius statuit, citius feminas quam homines senescere: & consequenter resolvit, mulieres quinquagenarias solutas esse a ieiunii lege; allegatque alios recentiores, hanc suam opinionem propugnantes; atque invehitur adversus Layman, eo quod hanc opinionem, tamquam improbabilem, reiiciat. Probabilem quoque esse hanc opinionem, defendit P. Viva *quæst.* x. *art.* 6. *num.* 8. ob auctoritatem Dianæ, ad cuius tribunal qualibet fere pagina morales quæstiones revocat. Addit P. Viva, desinere obligationem hanc in feminis quinquagesimo anno *incboato*. Hæ sunt opiniones quæ populo arrident. Ego autem non modo improbabilem, sed laxam, sed scandali plenam, hanc appello opinionem, mecumque appellabunt omnes docti & pii, si ad id animum intenderint quod addit præfatus Leander. Quæstione siquidem sequenti in controversiam vocat, num præfati Religiosi, & Religiosæ liberæ sint a ieiuniis propriæ Regulæ. Refert sententiam affirmantem, tum mulieres quinquagenarias, tum viros sexagenarios solutos esse a dictis ieiuniis: & futilissima distinctione præmissa, ait vi Regulæ obligatos esse Religiosos, & Religiosas; sed ratione senectutis liberos esse a præfato ieiuniorum onere. Anne dubitandum quod ratione promissionis factæ, essent obligati Religiosi professi? Respondet recentior Casuista P. Viva *quæst.* x. *art.* 4. (ubi alios paucos, quos legit apud Dianam, citat) præsumi posse, *nolle Regulam obligare sub mortali eum quem non vult Ecclesia obligare. Et idem dicitur de sexagenariis.* Præsumendum ergo est, Regulas monachales non obligare sub culpa suos Religiosos? Cur? Quia sub culpa eos non obligat Ecclesia. Quis definivit, eos Ecclesiam non obligare? Nonne solida ratio tantæ præsumptionis? Concludit P. Viva. *Qui vovit tota vita ieiunare singulis sabbatis, probabiliter non tenetur, quando est sexagenarius.* Quod opinio isthæc, potissimum si ad Regulares restringatur, non modo improbabilis, sed laxa, & scandalorum plena sit, manifestum est. Quandoquidem, si Sanctimoniales quinquage-

nariæ, & Regulares sexagenarii exempti sunt a ieiuniis Regulæ proprii ordinis, quis cœnobiis, & monasteriis præsidebit? Hæc est enim ætas aptissima ad cœnobiorum regimina, ut omnes fatentur. Porro, ut omnes itidem docent, superiores exemplo subditis suis præire debent. Quin Regulæ ipsæ, & ordinum constitutiones a præfecturis excludunt eos qui ad onera professionis implenda apti non sunt. Si ergo sexagenarii, & quinquagenariæ eximuntur a ieiuniis; quis cœnobiis, & monasteriis præerit? Quis ieiuniorum observantiam promovebit? An sexagenarii, & quinquagenariæ, ventre pleno, subditis ieiunia prædicabunt? Hæc itaque opinio disciplinæ regulari infesta est, laxitatem in cœnobia invehit, atque aures ipsas offendit. Ratio quam in mulierum favorem hæc opinio producit, inanis est. Mulieres, inquit, quinquagenariæ ineptæ sunt ad conceptionem: ergo etiam ad ieiunia. Quid ineptius dici valeat, non video. Hac ratione deberet Leander cum aliis suis recentioribus obligare viros fortes, & sanos sexagenarios ad ieiunium: quia certe isti apti sunt ad generationem. Sed, ut clarius perspicias, quo tandem pertingat istius opinionis laxitas, animadvertas velim, ex illa consequi, mulieres, saltem nuptas, toto vitæ suæ cursu communiter solutas esse a lege ieiunii. Quandoquidem usque ad vigesimum primum, defectu ætatis, liberæ sunt a ieiunio. Postea, si nuptæ sint, ut debitum maritis robustis frequenter petentibus solvere valeant, ad ieiunium non tenentur, quemadmodum Leander cum aliis docet. Prægnantes, & lactantes pariter non adstringuntur. Quousque ergo ad generandum sunt aptæ, a lege ieiunii excusantur. Si ergo inhabiles ad generandum factæ a ieiunio quoque eximerentur; certe consequens foret, mulieres nuptas vix umquam ad ieiunium teneri; maxime quod iuxta P. Viva quinquagesimo anno *inchoato* mulieres ad ieiunium probabiliter non tenentur. Vides nunc, quam merito reiecerimus hanc opinionem, tamquam improbabilem, falsam, laxam, scandali plenam, & disciplinæ regulari infestam? Quoniam, ut communiter Theologi docent, quibus accedit & ipse Leander, professi Regulares, qui in omnium sententia ante vigesimum primum annum exempti sunt a ieiuniis Ecclesiæ, tenentur servare ieiunia Regulæ, quia sponte ad eadem se se obligarunt. (Probabiliter tamen de more oppositum sentit P. Viva.) Quanto ergo magis Regulares sexagenarii, & Moniales quinquagenariæ, quæ iuxta communissimam sententiam præcepto ieiunii ecclesiastici subiectæ sunt, ad ieiunia Regulæ adstringuntur? Voventes ieiunare statis diebus per totam vitam, tenentur etiam post sexagesimum annum; quidquid in oppositum dicant Pasqualigus, Leander, & Tamburinus, & novissime P. Viva loco citato. Lubet huic capiti finem facere verbis D. Basilii serm. 11. de ieiun. *Mulieribus autem velut respirare, ita etiam ieiunare proprium est, & secundum naturam. Pueri velut plantæ virides ieiunii aqua irrigantur. Senibus assuetudo, ac familiaritas ab antiquo ad ipsum levem facit laborem.*

rem. Heu quam longiſſime abeſt Theologia Sanctorum a Theologia quorumdam recentium Caſuiſtarum!

CAPUT XX.

De advenis, peregrinis, & viatoribus.

I. OMnes Catholici obſervare adſtringuntur ieiunia quæ Eccleſia Romana generaliter omnibus fidelibus indicit. At præter hæc ieiunia generalia, dantur ieiunia particularia provinciarum, & civitatum, quæ vel voto civium, vel ſtatuto alicuius Synodi incolæ ſervare tenentur. Et de his nulla eſt difficultas. Quæ ſequuntur diſputationi ſunt obnoxia.

II. Quæſt. *An viatores, peregrini, & vagi teneantur obſervare ieiunia locorum in quibus verſantur?* Reſp. Non pauci Auctores negant præfatos teneri. Sed cum Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap.* XIV. *num.* 2. dico, viatores, peregrinos, & vagos teneri obſervare ieiunia locorum in quibus verſantur; & contrariam opinionem non eſſe practice probabilem, ſed eſſe contra communem ſenſum, & contra bonum regimen, ut docent non ſolum laudatus Suarez, ſed etiam Leander *tract.* 1. *diſp.* III. *quæſt.* X. Fagundez *Lib. I. cap.* VIII. *num.* 6. Sanchez *Lib. III. de matr. diſp.* XVIII. *num.* 9. Baldellus in *Theol. Mor. Lib. V. diſp.* XXXII. *num.* 4. Filliucius *tract.* XXVII. *num.* 14. Baſilius *Lib. V. de Matr. cap.* VII. *§.* 1. *num.* 5. Caſtropalaus *I. Part. tract.* III. *diſp.* 1. *punct.* 24. *§.* 3. *num.* 2. Hi Auctores omnes contrariam opinionem, tamquam falſam, & improbabilem, explodunt. Noſtram vero, communemque ſententiam conceptis verbis docet Auguſtinus *epiſ.* CXVIII. ad Ianuarium, in qua narrat, ſe conſuluiſſe D. Ambroſium ſuper anxietate qua mater ſua Monica vexabatur. Hæc ſiquidem filium ſuum Mediolanum uſque, ubi ieiunium, ſicuti in Africa, non ſervabatur, ſecuta, conſcientiæ motibus conflictabatur, ignorans, an nec ne ieiunare deberet. Porro ſanctus Auguſtinus a divo Ambroſio, quem ſuper hac re conſuluit, hoc ſe accepiſſe reſponſum teſtatur. *Cum Romam venio, ieiuno ſabbato. Cum hic ſum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quamcumque Eccleſiam veneris, eius morem ſerva, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi*. Qua auctoritate poſtea uſus eſt Auguſtinus *epiſ.* CXIX. ad Caſulanum, & *Lib. III. de doctr. chriſt. cap.* XII. & habetur etiam in *cap.* Quæ contra *diſt.* VIII. & *cap.* Quiſquis *diſt.* XLI. ubi Gloſſa ait: *Nota, quod quilibet conformabit ſe sociis ſuis in cibis, & in moribus*. Unde poſtea ortum duxit illud effatum quod refert Petrus de Palude: *Cum fueris Romæ, Romano vivito more: cum fueris alibi, vivito ſicut ibi*. Reſpondent adverſarii, doctrinam Auguſtini, & Ambroſii conſilii eſſe, non præcepti; vel eos loqui de peregrinis, advenisque diuturno tempore ibi com-

commorantibus. Quæ sane responsio sua exilitate corruit. Hac enim via omnium Patrum auctoritates vel manifestissimæ eludi possent. Utique laudati Patres, Ambrosius, & Augustinus, præceptum non imponunt; sed præceptum conformandi se ad leges loci, in quo quisque degit, explicant. De habitatoribus, qui domicilium statuunt in aliquo loco, nulla est difficultas. Loquuntur ergo de veris advenis, peregrinis, & vagis, & de obligatione stricte accepta; ut evidentius constat ex verbis quibus Augustinus sententiam D. Ambrosii exponit, quæ referuntur cap. *Illa* dist. XII. *Ego vero* (inquit Augustinus) *de hac sententia etiam atque etiam cogitans ita semper habui, tamquam eam cælesti oraculo susceperim*. Si plura de hoc cupis, vide quæ diximus *dissert.* I. *cap.* IX. *quæst.* IV. & sequentibus, ubi resolutas reperies omnes quæstiunculas quæ hac de re agitari solent. Idcirco, ne actum agam, eas nunc missas facio.

CAPUT XXI.

De iis qui cooperantur ieiunii violationi, materiamque præbent illud violandi.

I. DE peccatis quæ violatores ieiuniorum perpetrant, supra actum est, ubi demonstravimus, toties aliquem peccare, quoties in die ieiunii comedit; duoque peccata committere, quando ieiunium violat, ad quod tenetur tum ex præcepto, tum ex voto; unum vero peccatum committere, si violat ieiunium duplici præcepto imperatum, ut cum quis transgreditur ieiunium in pervigilio S. Mathiæ in Quadragesima, vel S. Matthæi, quod in quatuor anni tempora incidat: quia hæc duo præcepta sunt eiusdem rationis, & idem obiectum inspiciunt. In præsentia vero pauca dicturi sumus de iis qui cooperantur ieiunii transgressioni.

II. Quæst. I. *An, urgente ieiunii præcepto, invitans alium paratum frangere ieiunium ad cœnandum, graviter peccet?* Resp. In primis certum est quod, si obligatus ad ieiunium, parvifaciens ieiunii legem, alium inducat ad secum cœnandum, duo peccata committat: quia & ipse præceptum violat, & alium ad violandum inducit. Certum itidem est eum graviter peccare qui, licet ad ieiunium non teneatur, inducit tamen alterum, ieiunii lege obstrictum, ad secum cœnandum, & consequenter ad transgrediendum ieiunium. Hæc omnia certa sunt, & extra disputationem posita. Difficultas est, an peccet ille qui alium, paratum frangere ieiunium, invitat ad secum cœnandum? Diana coordinatus *tract.* VI. *resol.* 125. negat, hunc invitantem peccare; citatque pro sua opinione alios recentiores. P. Viva fuso calamo Dianæ, apud quem alios Casuistas se legisse pas-

sim

ſim teſtatur, ſententiam refert: item alios dicendi modos ſimilium Caſuiſtarum, qui diſtinguunt inter eum qui eſt paratus ad violandum ieiunium, & eum qui eſt tranſgreſſurus ieiunium, & alias ſubtilitates recenſet, quas piget ſub examen inducere; licet ille omnes a ſe deſcriptas opiniones aſſerat eſſe iuxta Tamburinum probabiles. Verum, inanibus omiſſis diſtinctiunculis, dico cum communi ſententia, Chriſtianum peccare mortaliter, dum invitat alterum Chriſtianum ad cœnam; quamvis invitatus paratus ſit ieiunium frangere. Ratio evidens eſt: quoniam invitare ad actum malum peccatum eſt. Porro qui invitat lege ieiunii obſtrictum ad cœnandum, ſeu ad tranſgrediendum ieiunium, invitat ad actum malum. Ergo peccat. Ulterius, qui invitat ſecum ad cœnandum hominem ieiunio obſtrictum, illi occaſionem præbet tranſgrediendi præceptum, & conſequenter peccandi: ſed hoc malum eſt: ergo manifeſtum eſt huiuſmodi invitantem peccare. Hac ratione non licet famulo aperire ianuam domino ſuo, parato ad furandum, vel ad violandam virginem; quemadmodum ex propoſitione quinquageſima prima damnata ab Innocentio XI. conſtat.

III. Obiicies. Licet invitare, & provocare iuſta de cauſſa alium ad aliquem actum ex genere ſuo bonum, aut indifferentem. Sic parochianus poteſt petere a ſuo Parocho concubinario ſacramenta. Licitum eſt locare meretrici domum, & ab uſurario mutuum depoſcere cum pacto ſolvendi uſuram. Reſp. Hæc, & ſimilia exempla nihil concludunt adverſus concluſionem noſtram. Concedimus, iuſta urgente cauſſa, licitum eſſe invitare aliquem ad actum reipſa indifferentem; ſed negamus, id contingere in noſtro caſu. Nam, licet cœnare in genere ſit quid indifferens; nihilominus cœna in eo qui lege ieiunii obſtrictus pranſus eſt, ita eſt actus malus, ut in praxi nequeat a malitia ſeparari. Quapropter invitare illum ad cœnam, ſeu ad ſecundam comeſtionem, licet ad eam paratum, idem eſt ac invitare ad actum reipſa malum; quemadmodum, ſi invitaret ad comedendas carnes, quarum comeſtio, licet abſolute indifferens ſit, in die tamen ieiunii ita eſt actus malus, ut, ſublata iuſta cauſſa, nequeat concipi tamquam indifferens in eo qui lege abſtinentiæ devinctus eſt. Ab uſurario licitum eſt homini, in gravi neceſſitate conſtituto, non petere ad uſuram, ſed accipere pecuniam mutuo, quam alter ſine peccato dare poteſt; quamvis ſua iniquitate indigentem urgeat ad ſolvendam uſuram. Parochianus habet ius petendi ſacramenta, petitque actum bonum, quem Parochus ſine peccato exercere valet. At ieiunans, qui pranſus eſt, ſine peccato cœnare nullo modo valet. De eo qui locat domum meretricibus, plura ſuo loco dicta ſunt. Nunc ſolum addimus, quod, ſi locatio eſſet actus malus, ſicut eſt cœna in eo qui tenetur ieiunare, illicita foret. Ideo nulla ex paritatibus productis vim habet.

IV. Quæſt. II, *An liceat tabernariis, & cauponibus in diebus ieiunii ſponte cœ-*

nam

nam ministrare hospitibus? Resp. Dico, caupones sua sponte minime posse cœnam ministrare hospitibus, quos aut certo, aut probabiliter credunt lege ieiunii teneri. Hæc namque ministratio adversatur tum dilectioni Dei, quæ iubet cavere, quantum fieri potest, & in nobis, & in aliis divinæ maiestatis offensam; tum dilectioni proximi, cuius spiritualem perniciem pro viribus evitare debemus. Præfata autem cœnæ ministratio ruinæ spirituali proximi ianuam aperiret, utpote quæ occasionem præberet in peccatum prolabendi. Hæc autem cooperatio dubio procul peccatum mortale est, ut declaratur cap. *Facientis* dist. lxxxvi. *Facientis culpam proculdubio habet qui quod potest corrigere, negligit emendare: scriptum quippe est: Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, participes iudicantur. Et negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo consensionis occultæ qui manifesto facinori desinit obviare.* Hæc opinio communior est, & ego unice veram, & sequendam iudico.

V. Contrariam sententiam sustinent plures recentiores, Leander *tract.* v. *disp.* ix. *quæst.* xiv. Ledesma *tract.* xxvii. *cap.* ii. *dub.* 4. Salon 2. 2. *quæst.* lxxvii. *art.* 4 *contr.* 6. & alii apud eumdem Leandrum, ac novissime P. Viva *loc. cit. art.* 4. ubi pro hac sententia plures Casuistas allegat de more apud suum Dianam. *Suum* appello, non quod ignorem alterius esse instituti; sed quia fere ubique illum, tamquam suum magistrum, sectatur. At (quod mirari satis non possum) in hanc quoque opinionem concedere videtur Caietanus 2. 2. *quæst.* cxlvii. *art.* 4. in fine, qui hanc obiicit rationem. Ministrantes cibos non cooperantur peccato, sed comestioni, quatenus est actus deserviens facultati nutritivæ, & sustentationi naturæ. Hoc autem licitum esse, ex eo constat quod Deus ipse cooperetur illi comestioni, quatenus servit naturæ. Resp. Si hæc Caietani ratio consisteret, nullus foret actus malus, cui cooperari non posset homo: quia nullus est actus malus in quem Deus, ut provisor generalis, sub ratione entis non influat. Nulli autem homini hoc conceditur. Quare, licet comestio absolute sit actus indifferens; in eo tamen qui ieiunii præcepto obnoxius est, actus malus evadit. Neque præcisiones metaphysicæ, potissimum sine urgenti necessitate, in morum controversiis transigendis admittendæ facile sunt.

VI. Quæst. III. *An caupones requisiti possint peregrinis, & viatoribus cœnam præbere?* Resp. Neque requisiti possunt licite caupones cœnam præbere, quando certo, vel probabiliter credunt, hospites suos lege ieiunii obstrictos esse, ob rationes modo allegatas. Sicuti enim non licet petenti gladium concedere, quo ipsum prævidemus male usurum; ut patet de Amalecite illo (*II. Reg. cap.* 1.) qui Saulem hastæ infixum pressit, & pœna mortis reatum diluit, licet Sauli petenti mortem accelerasset: ita vetitum est præbere cibos illi quem certo, vel pro-

probabiliter credimus eosdem adhibiturum ad mortem animæ suæ, nempe ad violationem ieiunii. Quando caupones probabiliter credunt hospites suos non teneri ad ieiunium, possunt licite illis cœnam præbere. Et, dum viatores cœnam petunt, possunt, & debent caupones præsumere, illos ad ieiunium non teneri, vel quia impransi sunt, vel quia ob aliam caussam excusantur; quando tamen aliunde cauponibus oppositum non constet: quia de proximo, non quod deterius, sed quod melius est, præsumere debemus; & nemo præsumitur malus, nisi probetur.

VII. Quæst. IV. *An caupones cœnam præbere hospitibus possint quos certe sciunt ad ieiunium teneri, quosque prævident alio ituros ad cœnandum, si cœnam dare ipsi renuant?* Resp. Neque in hoc casu licite possunt cœnam præbere; licet aliquam lucri iacturam patiantur: quia non licet propter commodum temporale ruinæ spirituali proximi cooperari.

VIII. Quæst. V. *An caupones, cum dubitant, utrum hospites teneantur ieiunare, debeant eos interrogare?* Resp. Ut dictum est, quando peculiares rationes dubitandi non occurrunt, caupones præsumere debent, hospites cœnam petentes ieiunii lege non esse adstrictos. Cum vero rationes dubitandi habent, vel dubium deponere debent, vel eos modeste interrogare. Oppositum defendit Leander cum aliis *tract.* v. *disp.* IX. *quæst.* XIII. quia, inquit, hæc interrogatio nimis onerosa esset; & quia ad caupones non pertinet hospitum conscientias moderari. Rationes istæ inanes sunt. Verum est caupones curam spiritualem hospitum suorum non habere: nec ideo interrogant, ut directe illorum conscientiæ, sed ut propriæ saluti consulant. Ob curam ergo quam de propria salute caupones habere debent, interrogare hospites de ieiunii obligatione tenentur. Nec onerosum putandum est id quod in propriæ animæ salutem confert. Præterquamquod, sicuti sine difficultate caupones interrogant de quantitate, & qualitate epularum; ita & de obligatione ieiunii, sine rubore, & onere valent interrogare.

IX. Quæst. VI. *An caupones qui nolunt recipere hospites, nisi cœnent, peccatum grave perpetrent?* Resp. Negat Pasqualigus *decis.* CCCLXVII. eo quod caupones non intendant nisi lucrum, minime vero ieiunii transgressionem. Hanc opinionem inter nimis laxas *cap.* 1. *diss.* 2. recensuimus. Et revera adeo laxa est, ut neminem, præter unum Pasqualigum, reperire mihi licuerit qui illam doceat. Peccant ergo mortaliter eiusmodi caupones, qui nolunt hospites ieiunii tempore recipere, nisi cœnent: quia in hoc casu non modo hospitum peccato cooperantur, verum etiam ad peccandum eos inducunt. At alios ad peccatum inducere, grave peccatum est. Ergo præfati caupones graviter peccant. Distinctio Pasqualigi dicentis, caupones lucrum, non peccatum, intendere, futilissima est, quæ flagitiis, & criminibus viam aperit latissimam. Neque usurarii peccatum, seu usu-

usuram, sed lucrum percipere intendunt. Quis est qui peccatum, ut peccatum, intendat? Sufficit velle illam actionem quae vel culpabilis est, vel peccatum necessario parit. Coena ieiunantium post primam comestionem reipsa est culpabilis. Ergo qui illam volunt, nequeunt non velle peccatum.

X. Quaest. VII. *An caupones qui carnes ministrant in diebus quibus earum esus prohibitus est, graviter peccent?* Resp. Distinguunt communiter Doctores loca Catholicorum a locis haereticorum. Communissima sententia est, graviter peccare caupones qui diebus prohibitis carnes hospitibus non requisiti ministrant: quia hac via ipsos pertrahunt ad peccandum. Excipe casum necessitatis, aut privilegium. Peccant quoque caupones, si hospitibus, diebus prohibitis carnes postulantibus, eas ministrent: quia numquam licitum est in aliorum peccatum libere consentire: & hoc verum est, etiamsi postulantes forent haeretici. Quare, tamquam manifeste falsam, reiicimus opinionem Leandri, qui *tract.* v. *disp.* IX. *quaest.* XVII. docet, posse caupones licite diebus prohibitis carnes praebere iis hospitibus qui iam decrevissent carnes comedere: eo quod iam per ipsorum intentionem violatum sit praeceptum; & executio fiat virtute praecedentis intentionis. Haec sunt mera figmenta, omni fundamento destituta. Quandoquidem non solum intentio, sed etiam carnium comestio mala est. Quin Ecclesia directe non intentionem, sed esum carnium vetat. Ergo caupones, praebentes carnes ad comestionem malam & prohibitam, peccant graviter. Peccant quoque caupones qui diebus prohibitis indiscriminatim tum pisces, tum carnes apponunt. Peccant pariter caupones, si in civitatibus haereticorum, vel mixtae religionis, ubi nempe & Catholici, & haeretici inhabitant, haereticos ad manducandas carnes invitent diebus ab Ecclesia prohibitis. Quid, si haeretici carnes postularent? Primo certum est non posse caupones carnes ministrare, si haeretici in religionis contemptum illas peterent. Si vero non in religionis contemptum, sed ad communem usum carnes postularent; tunc caupones, si ministrationem evitare possunt, debent; si nequeunt carnes illis negare sine gravi, & notabili damno, dicunt Auctores communiter, eos posse ad evitandam gravem vexationem carnes suppeditare, eo quod appositio ista non sit suapte natura mala. Quid nos sentiamus, in dissertatione de peccatis explicabimus.

XI. Quaest. VIII. *An qui in ieiunio quadragesimali cibos vetitos venales exponunt, graviter peccent?* Resp. Quaestio vertitur de ieiunio Quadragesimae: quia in ieiuniis infra annum constat licitum esse cibos prohibitos exponere: praesumuntur enim expositi ad usum sequentium dierum. Hoc autem non contingit in Quadragesima, quae plures hebdomadas continet. Communiter observant Auctores, quod, cum ad magistratus, seu Principes, & superiores civitatum pertineat regimen, eorum est etiam vetare ne cibi prohibiti publice venales tempore Quadragesi-

gesimæ exponantur. Heinc in magnis civitatibus ob multitudinem eorum qui carnibus indigent, loca designari solent determinata, ubi dumtaxat cibi vetiti vendantur. Communior ergo sententia est, non licere tempore Quadragesimæ publice exponere venales cibos prohibitos: quia hæc publica venditio occasionem multis præbet violandi præceptum; & scandalum pusillis ingerit dubitandi de præcepti obligatione. Quisque autem caritatis lege tenetur impedire, & submovere aliis, quoad fieri potest, peccandi occasionem. Consequitur hinc, venditores graviter peccare, dum in Quadragesima vendunt carnes illis quos certe sciunt eisdem ad violandum ieiunium abusuros; quia dant operam rei illicitæ, materiamque illis præbent violandi præceptum. Nec amissio lucri eos excusare valet: quoniam nullum ius habent ad vendendos cibos vetitos. Qui vendunt cibos vetitos privatim, & sine scandalo illis quos certo, vel probabiliter credunt habere vel privilegium, vel dispensationem, seu iustam caussam manducandi præfatos cibos, non peccant; quia bona fide procedunt, & venditio suapte natura indifferens est. In dubio, an emptor abusurus sit cibis vetitis, absolute præsumere venditor potest in favorem emptoris; quia nemo præsumitur malus, nisi probetur. Vel potest, & debet, nisi valeat deponere dubium, emptorem interrogare, & iuxta responsionem ipsius actionem suam moderari. Leander *tract.* v. *disp.* IX. *quæst.* XIX. cum quibusdam aliis oppositum docet. Sed quæ nos docuimus, communiora, & probabiliora sunt, ac in praxi sequenda.

XII. Quæst. IX. *An famuli, & ancillæ, parantes mensam, & cibos vetitos dominis suis ieiunii tempore, graviter peccent?* Resp. Quæstio est de dominis qui iustam caussam non habent edendi carnes; sed volunt ieiunium frangere. Communiter Auctores recentes, ut Leander, Diana, Pasqualigus, Bonacina, Reginaldus, immo & Caietanus, Azorius, Fagundez, aliique plures id asserunt sine culpa præstari: quia, inquiunt, coquere cibos, eosque ad mensam apponere, res est indifferens. Ex altera parte famuli, & ancillæ officio funguntur quod aliis diebus præstant. Non ergo operam dant rei suapte natura illicitæ; neque comedenti domino inserviunt, quatenus ieiunium violat, sed quatenus prandet, vel cœnat. Fateor, tantam esse ingenii mei tenuitatem, ut vim rationum istarum percipere nequeam. Quid ergo? Numquid communem Theologorum sententiam improbaverim? Minime. Sed palam solum fateor, mihi eorum rationes non probari. Anne vetitum mihi erit hoc asserere? Rationem autem assigno, cur mihi eorum non probetur sententia; quamquam summo obsequio reverear eorum auctoritatem. (Hac enim demissione animi utimur, dum per obscura, & abrupta ambulamus.) Utique carnes coquere, & illis instruere mensam, sunt actiones indifferentes ex genere suo; quemadmodum & comedere carnes absolute ex genere suo est actio indifferens. At carnes coquere, & ad mensam apponere die ieiunii, actiones ma-

læ

læ sunt; sicut & die ieiunii carnes comedere malum est. Die igitur iovis potest famulus coquere, & apponere carnium patellam ad mensam; die veneris id non valet, quia carnes die veneris sunt vetitæ: sicuti non potest die iovis introducere in domum domini concubinam ut ea abutatur; potest eam introducere die veneris, si eam in sponsam duxisset. Clarius. Famulus qui tenet scalam, ut dominus ascendat per fenestram ad furandum, vel ad virginem violandam, peccat mortaliter: quoniam opinio opposita damnata fuit ab Innocentio XI.

XIII. Respondent, discrimen esse: quia tenere scalam ad furandum, vel stuprandam virginem est actio suapte natura mala, ideoque numquam licita; appositio vero carnium, & mensæ instructio sunt actiones indifferentes. Hæc responsio mihi videtur evidenter falsa. Enimvero tenere scalam, ut dominus per fenestram ascendat suapte natura indifferens est; & ex sola finis circumstantia bona, vel mala evadit. Ascensus per scalam, coniunctus cum furto, actio mala est; coniunctus cum defensione innocentis, est actio bona. Idem omnino contingit in nostro casu. Appositio carnium absolute indifferens est; coniuncta cum circumstantia inserviendi domino ad corporis nutritionem bona est; coniuncta cum circumstantia transgrediendi præceptum ieiunii est mala. Neque reponere potes, famulum non apponere cibos, ut dominus violet ieiunium; sed ut comedat, quod est indifferens. Quoniam etiam famulus sustentans scalam dicere posset, se non sustinere scalam, ut dominus furetur, sed ut ascendat; quod indifferens est ad bonum, & ad malum. Quid ergo? Anne cogendi sunt omnes famuli, & ancillæ, ut famulatum relinquant, quo vitam alunt; aliosque dominos inquirant, quos non semper reperire valent? Interim quomodo vivent, cum nihil habeant? Quomodo se gerere debet Confessarius, cum istorum audit confessiones? En clara, ut ego quidem arbitror, difficultatis resolutio. Domini indigere possunt esu carnium. Non oportet ut hæc necessitas famulis innotescat; sed isti præsumere debent dominos suos esurialibus feriis ex iusta caussa carnes comedere, & cœnare. Et quia communiter Catholici, dum præfatis diebus carnes comedunt, aliquam necessitatis caussam allegare solent; idcirco communiter famuli coquere cibos, & parare mensam etiam his diebus sine peccato valent. Nec eorum est inquirere, num vera, vel apparens sit caussa quam allegant. En pro tua praxi facillimam resolutionem. Ceterum, si essent aliqui domini ita scelesti, & impudentes, ut aperte dicerent, se nullam habere necessitatem manducandi carnes, sed velle eas comedere, quia de præcepto nihil curant; & consequenter si famuli certo scirent, dominum revera peccare carnes illas comedendo: dico, hoc in casu, non adeo frequenti, nec tamen rarissimo, peccare mortaliter famulos carnes apponentes, mensamque instruentes, atque, ut peccatum evitent, debere a talibus dominis recedere, aliosque inquirere. Ratio in promptu est: quoniam comedere carnes ad transgre-

grediendum præceptum ieiunii est actio mala; sicut ascensus per scalam ad furandum, & sicut introductio mulieris concubinæ ad concumbendum cum domino. Quemadmodum ergo famulus, iussus a domino, ut in domum suam introducat mulierem, potest eam introducere, dum ignorat, introductionem hanc esse ad malum finem; & adiuvare herum, ut ascendat per fenestram, cum pariter ignorat, id esse ad finem malum; sic apponere cibos, & instruere mensam valet, quousque probabiliter credit, iusta ex caussa dominum suum vetitos cibos comedere. Contra, sicuti numquam licet tenere scalam domino ad furandum, vel introducere mulierem ad concumbendum; sic numquam licet apponere cibos vetitos ad transgrediendum præceptum. Et tandem, sicuti famulus, certo sciens dominum per scalam ascendentem furaturum, non potest uti præcisione influendi in ascensum, secus in furtum; ita quoque famulus, sciens dominum comedere carnes ad transgrediendum præceptum, eadem præcisione uti nequit, apponendi videlicet cibos ad comestionem, secus ad violationem præcepti. Hæc est mea sententia. Iuniores Probabilistæ communiter sunt contra me; sed rationem a me stare, mihi videtur manifestum. Insuper in tractatu de scandalo plures tum Patres, tum gravissimos Theologos pro mea sententia recensui. Nec onus, quod famulis imponitur, relinquendi præfatos dominos, nimis asperum videbitur, si ad Scripturam animum intenderimus, quæ, ut scandalum evitemus, duriora nobis præscribit. Domini autem illi qui perfracta fronte se nolle Ecclesiæ præcepta servare iactant, & reipsa transgrediuntur, famulosque suos cogunt ut sibi in tam iniquo opere servitutem præstent, tamquam religionis contemptores, scandalorumque seminatores fugiendi sunt. At famuli isti ex discessu a tali domo notabile patiuntur detrimentum; cum non habeant, unde sustententur proindeque deberent ostiatim panem mendicare. Insuper, quamquam hæc omnia, immo & acerbiora, sustinere debeamus potius quam in ea consentire quæ reipsa mala sunt, præcepta tamen Ecclesiæ cum tanto incommodo non obligant. Fateor, plures esse caussas quæ ab observantia præceptorum Ecclesiæ excusant: idcirco dictum est, debere famulos, nisi oppositum pro certo habeant, præsumere dominos suos ob iustam necessitatem carnibus vesci, & hac ratione posse communiter carnes apponere, & mensam instruere, illis inserviendo. Contra vero, cum domini aperte declarant, se carnibus vesci, non propter aliquam peculiarem indigentiam, sed quia nolunt præceptum ieiunii observare (hoc in sensu Theologi adversarii quæstionem hanc versant) & famulis hoc innotescit; domini isti profecto suspicionem iniiciunt, male se de religione sentire, cum præceptum ieiunii inter characteres religionis catholicæ computetur, perditæque conscientiæ homines se se produnt: ab illis proinde, tamquam ab occasione iniquitatis, scandalorumque sentina, recedere famuli debent. Neque panis, quo alantur, eos deficiet, si propter re-

regnum Dei occasionem relinquant peccatorum. Sententia sic explicata; & mitis, & vera mihi videtur. Tu eam, quam magis veritati, & pietati consentaneam iudicaveris, elige.

XIV. Quæst. X. *An possit quis in die ieiunii invitare amicum ad cœnandum secum, cum certo sciat eum alibi cœnaturum?* Resp. Leander *tract.* v. *disp.* IX. *quæst.* XXII. docet, posse illum qui a ieiunio dispensatus est, alium invitare amicum ad secum cœnandum, quem certo scit alibi cœnaturum, & consequenter fracturum ieiunium. Hanc opinionem defendit, præter alios, etiam Caietanus 2. 2. *quæst.* CXLVII. *§. ult. vers. Si autem omnino.* Sed nos hanc sententiam, tamquam improbabilem, & falsam, reiicimus: quoniam erroneum est asserere, licitum esse etiam parato ad perpetrandum malum cooperari, materiamque illud exequendi præbere. Sic sentiunt Vasquez de *scandalo art.* 1. *&* 3. Sylvius 2. 2. *quæst.* CXLVII. *art.* 3. *quæst. unic. post conclus.* 2. Trullenchus *Lib. III. in Decal. cap.* II. *dub.* 5. *num.* 10. Lessius *Lib. IV. cap.* II. *dub.* 3. *num.* 20. Bonacina *disp. ult. de præcep. Eccl. quæst.* I. *punct.* 3. *num.* 9. Fagundez *de* 4. *præcep. Eccl. Lib. I. cap.* X. *num.* 12. Comitolus *Lib. IV. Resp. mor. quæst.* LVI. *num.* 6. prope finem. Quid, si amicus invitatus ad cœnandum paratus non sit? Etiam hoc in casu licitum esse illum invitare docet Leander *loc. cit. quæst.* XXIII. quamvis credatur, invitatum probabiliter obsecuturum amico invitanti. Hanc quoque opinionem respuimus, ut improbabilem: quia hoc est præbere occasionem reipsa cœnandi, & violandi ieiunium. Quænam enim efficacior occasio quam mensa instructa esurienti vicina, & sitienti pocula proxima? Sed audi Leandrum respondentem: *Si iste* (invitatus) *aliquando inde occasionem violandi ieiunium accipiat; id propriæ eius malitiæ est imputandum, non invitanti.* Hæc non impugnationem, sed contemptionem exposcunt. Sunt enim aperte sacræ Scripturæ, quæ tot supplicia offendiculum proximo præbentibus minatur, contraria.

XV. Quæst. XI. *An patresfamilias teneantur compellere filios, servos, & domesticos suos ad ieiunandum?* Resp. Quæ penes omnes certa sunt, præmittamus oportet. Extra disputationem est, ad parentes, dominosque curam filiorum, & domesticorum disciplinam pertinere. Id aperte & ius naturæ, & lex Dei præcipiunt. Inquit enim Apostolus Paulus I. ad Tim. cap. v. *Si quis suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.* Et in epistola ad Ephes. cap. VI. *Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros; sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.* Adfirmant omnes, in eo maxime paterni, & herilis officii religionem splendere, ut domestici omnes, sive filii, sive famuli, præcepta tum divina, tum ecclesiastica observent. Debent propterea patresfamilias, dominique domesticis suis congrua ad ieiunandum alimenta ministrare. Eorum est, si ieiunia filii, vel servi frangant, illos admonere, corripere, increpare, &

& ad implendum præceptum urgere. Hæc omnia communia ſunt. His præmiſſis, dico, patresfamilias debere filios ſuos compellere ad ieiunandum eo validiore modo quo poſſunt; ſervos vero, nolentes ieiunare, e domo pellere tenentur. Primam partem docent graviores Theologi. Gabriel *diſt.* XVI. *quæſt.* III. *art.* 3. *dub.* 6. Toletus *Lib.VI. cap.* V. Sylvius 2. 2. *q.* CXLVII. *art.* 3. Comitolus *Lib. IV. quæſt.* LVI. Navarrus *cap.* XXI. *num.* 26. & alii plures. Veritas hæc aperte ex Scriptura ſacra colligitur. Nam hæc habentur Proverb. XXIII. *Noli ſubtrahere a puero diſciplinam .... Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Et cap. XIII. *Qui parcit virgæ, odit filium ſuum.* Non modo conſiliis, & adhortationibus, ſed virga etiam imperii, ac afflictionis, ſeu percuſſionis, Spiritus ſanctus vult parentes compellere filios ſuos ad ſervanda ea præcepta quorum obſervantia illorum animas ab inferno liberat. Quare pluſquam falſam reputamus opinionem Leandri, aſſerentis non pertinere ad parentes *regere conſcientias ipſorum*, ſcilicet filiorum: quia (inquit Leander) ad parentum munus pertinet providere filiis de victu, non vero regere conſcientias eorumdem: quam propoſitionem *diſſert.* I. *cap.* I. inter nimium laxas opiniones recenſuimus. Et quæ, malum, eſt Theologia iſthæc? Ad parentes non pertinet regere conſcientias filiorum in obſervantia exteriori præceptorum Eccleſiæ; ſed tantum providere eis de victu. Hanc diſciplinam bruta exercent erga partus ſuos. Homines ratione præditi, & religionem chriſtianam profitentes, lege caritatis mutuo ſe ſe inſtruere in religionis propriæ virtutibus, & præceptis adſtringuntur. Patres vero, præter commune caritatis debitum, lege tum naturali, tum divina erudire filios ſuos tenentur in religione quam profitentur, illis divina explicare mandata, iuxta illud: *Pater filiis notam faciet veritatem tuam*: Iſai. XXXVIII. Itaque caritatis lege tenentur patres non ſolum admonere, & hortari filios ſuos ad obſervanda Eccleſiæ mandata; ſed etiam virga percuſſionis, ut inquit Salomon, compellere rebelles debent, & cogere. Ad quid valeret paterna poteſtas, ſi nihil iuris haberet ad ea impedienda quæ mortem ſpiritualem filiis ingerunt? Debent ergo patres & cibos vetitos, & ſecundam comeſtionem filiis in die ieiunii ſubtrahere, aliiſque modis eos cogere ad ieiunandum. Prudentia ſolum opus eſt. Maius malum ex duobus neceſſariis malis ſemper vitandum. Hinc, ſi pater prudenter ſcandala gravia prævideret ex violenta coactione filiorum ad ieiunium ſervandum, poſſet exercitium poteſtatis paternæ ſuſpendere. Famulos vero ieiunare nolentes e domo pellere domini tenentur: quia, ſi domini non habent poteſtatem cogendi famulos, ut obſervent Eccleſiæ præcepta; poteſtatem habent eos expellendi e domo, dum eadem obſervare recuſant. Heinc inter laxiſſimas propoſitiones recenſuimus opinionem Paſqualigi, aſſerentis, dominos non teneri negare cœnam famulis; etiamſi ſcirent id famulis profuturum. Vide *diſſertationis huius cap.* I.

XVI. Quæst. XII. *An domini, compellentes servos ad laborem impedientem ieiunium, vel nolentes eos conducere, nisi cum pacto, ut non ieiunent, peccent mortaliter?* Resp. Dico cum communissima sententia, quam fere omnes graviores Theologi defendunt, peccare graviter dominos compellentes servos, & domesticos ad opera quæ ieiunium impediant, quoties opera possunt sine gravi damno in aliud tempus differri. Ratio evidens est. Domini tenentur pro viribus curare ut famuli, & domestici ieiunium observent. Si autem compellerent illos ad ea opera quæ ieiunium impediunt, non solum non curarent eos ad observantiam ieiuniorum inducere; sed e contrario obstacula ponerent, quæ eosdem a ieiunii observatione abducerent. Hanc sententiam defendunt Navarrus, Toletus, Azorius, Ricardus, Gabriel, Paludanus, Astensis, Rosella, Angelus, Cardinalis Cozza, & alii plures. Secundam partem docet expresse D. Thomas in IV. dist. xv. quæst. iv. *Nec iterum illi a peccato immunes sunt qui operarios conducere nolunt, nisi tali pacto, ut ieiunium solvant; nisi forte sit caussa necessaria, quæ festinationem operis pro quo laboratur, exposcat.*

C A P U T XXII.

Caussæ a ieiunio excusantes sunt quatuor: impotentia, labor, pietas, & dispensatio.

I. QUatuor propositas caussas, quæ a ieiunio sæpius excusare solent, in quatuor distincta capita tribuemus: quia de singulis plures quæstiunculæ discutiendæ, & resolvendæ occurrunt. In præsenti de sola impotentia sermonem habebimus. Impotentia duplex est, physica, & moralis: & utraque a ieiunio excusat; cum lex impossibilia non præcipiat. Ut, quæ hoc in capite dicturi sumus, facilius capiantur, distinguenda est impotentia a difficultate. Impotentiam eam appellamus quæ vel naturam supponit reipsa destitutam viribus ad effectum præstandum, vel effectum præstare nequit nisi cum notabili eiusdem naturæ detrimento. Et hæc impotentia a ieiunio excusat. Difficultas illa dicitur quæ incommodum utique naturæ affert in exercitio ieiunii; sed naturam non lædit, neque ineptam ad sua munia obeunda reddit. Hinc excusantur infirmi, qui quotidiana, vel tertiana febri laborant; sicuti & valetudinarii, ac convalescentes; quin non modo a ieiunio, sed etiam ab abstinentia a carnibus immunes sunt. Quando vero dubitatio occurrit, num infirmitas, & debilitas excusent nec ne; medicus consulatur, & a superiore dispensatio pro maiori securitate petatur.

II. Quæst. I. *An qui data opera impotentem se constituit ad ieiunandum, teneatur ieiunare; & an iste talis qui ea intentione expressa vacat ludo, venationi, vel rebus* ve-

venereis, idest nimio coitui, ut impotens efficiatur ad ieiunandum, peccet contra præceptum ieiunii? Resp. Noli adversus me commoveri, quod eiusmodi quæsita exponam; sed illis indignare qui eadem propugnant. Quæstiuncula duas habet partes. Ad primam partem respondeo, impotentem ad ieiunium non teneri lege ieiunii, etiam quando impotentia oritur ex propria culpa: quia ad impossibile nemo tenetur, quocumque ex capite impossibilitas isthæc proficiscatur. Hæc communissima sententia est. Secundam quæsiti partem inter propositiones laxas iam sub initium dissertationis recensui *cap.* 1. §. 2. *num.* 2. & non modo laxa, sed erronea item videtur, quatenus asserit, posse quempiam expressa intentione nimio coitu se impotentem efficere, ne ieiunet, quin peccet contra præceptum ieiunii nec tunc quando apponit tale impedimentum. Quid enim peius ab Ethnico excogitari posset? Nam qui libere apponit caussam, ex qua necessario sequitur omissio præcepti, seu effectus a præcepto prohibitus, peccat contra illud præceptum. Prava siquidem illa, & expressa intentio, qua ideo se impotentem quis efficit ad ieiunium, ut reipsa non ieiunet, directe respicit transgressionem præcepti iubentis ieiunium. Respondent, præceptum ieiunii non prohibere ludum, neque venationem, neque coitum. Quæ sane responsio non minus futilis est ac ipsa propositio. Nam verum est, præceptum ieiunii præfata opera absolute non prohibere; sed illa prohibet, quatenus impedimenta sunt ad ieiunandum. Neque plus temporis impendendum in impugnatione opinionis aperte falsæ, quamque communiter, non modo antiqui, sed & recentes fere omnes reiiciunt, tamquam improbabilem, & nimium laxam.

III. Quæst. II. *An excusentur a ieiunio qui calefieri, & dormire sine cœna nequeunt, qui habent duo cauteria, quive vertiginem capitis, vel stomachi debilitatem patiuntur?* Resp. Casuistarum plures inter impotentes ad ieiunandum recensent omnes quos in quæsito descripsimus. Ut prudens, solidaque responsio exhibeatur, in memoriam revocanda est distinctio impotentiæ, & difficultatis: illa siquidem, non hæc, a ieiunio excusat. Igitur, si ob cœnæ privationem ita frigidum corpus remaneret, ut ad somnum omnino redderetur inhabile per plures noctes; si periculum infirmitatis immineret, vel prudenter timeri posset: tantum cibi capere tunc possent ii qui talia perferunt incommoda, quantum sufficeret ad solitam calefactionem, & somnum percipiendum. Si collatio aliquantulum abundantior sufficiat, cœnare non poterunt. Si quatuor unciæ panis aquæ immisceantur, & per coctionem papparium fiat; ac postea duæ unciæ panis, & duæ obsonii comedantur (quæ est refectio a pluribus Casuistis excogitata) incredibile est, corpus sic refectum ad somnum, & calefactionem ineptum esse. Ceterum hæc omnia prudentis arbitrio relinquenda sunt. Illud solum semper præ oculis habeatur, impotentiam, non difficultatem, a ieiunio excusare.

IV. Quid, si, collatione mane sumpta, & prandio in vesperum dilato, ieiunare possent, tenerentur ne id præstare, ut præceptum observarent? Negant plures recentiores, Escobarius, Diana, Filliucius, Pasqualigus, Leander *tract.*v. *disp.* VIII. *quæst.* XXX. Sed talem opinionem inter laxas recensuimus *cap.* I. Nunc vero, istorum Auctorum rationem expendentes, laxissimam eam appellamus. Ait namque Leander cum aliis, homines præfato incommodo laborantes posse, si vellent, collationem mane sumere, prandio in cœnam commutato, & hac via implere præceptum; sed, cum ius habeant prandendi in meridie, non teneri se tali iure privare. En illius verba loco laud. *Si vellent, possent collationem mane sumere, & sic ieiunando implere præceptum ieiunii. Sed quia quilibet habet ius ad sumendam principalem refectionem in meridie in diebus ieiuniorum, ergo nullus tenetur, ut ieiunet, hoc iure se privare.* Cur, quæso, ius habent prandendi in meridie, præcepto ieiunii urgente? Nonne quisque meliori modo quo potest præcepta Ecclesiæ implere adstringitur? Si Ecclesia tolerat ut fideles qui vel concionari, vel alia gravia negotia peragere debent, possint mane collationem sumere, prandio in vesperum dilato; cur non debebunt fideles, ut præcepto Ecclesiæ obediant, collationem, cum possint, anticipare, & prandium differre? Quis fidelibus tale ius contulit, ut cum ieiunii dispendio in meridie prandere valeant? Non ergo fideles præceptis, sed præcepta fidelium voluntati subiecta sunt? At quid plura congero contra opinionem sua nimia laxitate corruentem? Opinio quæ illos eximit a ieiunio qui duo habent cauteria, etiam nimis laxa est, & improbabilis: quoniam destituta est tum extrinseca auctoritate (soli enim Sancius, & Quintanadvennas, prout mihi scire licuit, eam defendunt) tum intrinseca ratione. Enimvero cauteria idcirco ab arte medica præscribuntur, ut natura per eadem, veluti per duos canales, humores superfluos, & nocuos expellere valeat; & hac via firmior, ac robustior efficiatur, & conservetur. Tantum abest ut iisdem debilitetur. Qui stomachi, vel capitis debilitatem patiuntur, si his incommodis succurrere valeant, aliquid panis, vel alterius cibi mane sumendo, tali remedio contenti sint. Si incommoda eiusmodi sint quæ reparari nequeant, nisi ieiunium frangatur; ieiunium frangi potest.

C A-

CAPUT XXIII.

An Christiani tempore ieiuniorum a re uxoria se abstinere debeant, potissimum si debitum coniugale sine transgressione ieiunii persolvere nequeant. Variæ quæstiunculæ de mulieribus prægnantibus, lactantibus, & virginibus, timentibus venustatis formam amittere propter ieiunium, resolvuntur.

I. DE debito Christianorum abstinendi in ieiunio quadragesimali a re uxoria verba facturus, quæ docent Patres, antiquioresque Theologi in medium adducam; atque cum iis quæ iuniores, recentesque Doctores excogitarunt, conferam. Fatentur omnes tum antiqui, tum recentes, Apostolum Paulum consulere omnibus nuptis continentiam, quando solemnibus precibus, & ieiuniis vacandum est. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*: Græcus textus addit, *& ieiunio*, ut testatur Cornelius a Lapide *I. Cor.* VII. Patres, non modo consuluisse, sed etiam iussisse Apostolum nuptis continentiam diebus precum, & ieiuniorum, docere videntur. Recentes e contrario videntur solvere a ieiunii lege Christianos nuptos, ut commodius rei uxoriæ operam dare queant. Sed, ut omnia fiant manifesta, tum Patrum, tum recentiorum textus transcribamus.

II. Recensentur plura Scripturarum, & Patrum testimonia, quibus indicitur nuptis abstinentia ab usu matrimonii ieiunii tempore. In primis Ioel *cap.* II. inquit: *Sanctificate ieiunium, vocate cœtum .... egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.* Deinde Paulus Apostolus *I. Cor.* VII. & Apostolus Petrus Epist. I. cap. III. *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ, ut non impediantur orationes vestræ.* Heinc S. Hieronymus Lib. I. cont. Iov. pag. 15. edit. Rom. *Quandiu impleo mariti officium, non impleo continentis ..... Petrus Apostolus, experimentum habens coniugalium vinculorum, vide, quomodo informet Ecclesiam, quid doceat Christianos.* Similiter viri cohabitantes &c. *Ecce eodem sensu, quia eodem & spiritu impediri dicit orationes officio coniugali .... Si abstinemus nos a coitu, honorem tribuimus uxoribus; si non abstinemus, perspicuum est honori contrariam esse contumeliam.*

III. S. Augustinus *serm.* CCV. olim LXVIII. de diversis, & in Quadragesima I. inquit: *Per alios dies adulteria, fornicationes, omnesque illicitas corruptelas nolite contingere;*

re; per hos autem (Quadragesimæ) *etiam a coniugibus abstinete . . . . Tempus quod reddendo coniugali debito occupabatur, supplicationibus impendatur. Corpus quod carnalibus affectibus solvebatur, puris precibus prosternatur. Manus quæ amplexibus implicabantur, orationibus extendantur.* Hoc idem docet *serm.* lxxii. de diversis, nunc ccvii. *Quapropter, carissimi, a quibuscumque cibis vobis placuerit abstinere, memento te ut propositum vestrum pia temperantia conservetis, non ut Dei creaturam sacrilego errore damnetis. Quicumque enim estis coniugibus alligati, nunc maxime apostolica monita nolite contemnere; ut* invicem abstineatis ad tempus, ut vacetis orationibus: I. Cor. vii. *Quod enim & aliis diebus utiliter fit, nimis inverecundum est, si modo non fiat. Arbitror onerosum non esse debere, anniversaria observatione, solemnibus diebus hoc facere coniugatos quod viduæ ex quadam vitæ parte professæ sunt, quod tota vita sanctæ virgines susceperunt.* Item *serm.* lxxiii. nunc cciv. de diversis, sub finem hæc scribit. *Estote igitur his diebus & crebrius ieiunantes, & vobis parcius impendentes, & egenis largius tribuentes. A coniugali quoque concubitu hi dies postulant continentiam.* Item *serm.* lxxiv. nunc ccx. cap. vi. *Nunc tempus est quo coniugati ab uxoribus, & nuptæ a suis viris abstineant, ut orationibus vacent; quamquam & per totum annum certis diebus hoc facere debeant; & quanto crebrius, tanto utique melius.* Item cap. vii. *Quadraginta diebus ieiunavit Moyses legis administrator: quadraginta dies Elias excellentissimus Prophetarum: quadraginta ipse Dominus, testimonium habens a lege, & Prophetis . . . Nos autem, qui tam longum ieiunium perpetuare non possumus, ut per tot dies, & noctes nihil alimentorum, sicut & illi, accipiamus . . . . Sed numquid, sicut a cibo, & potu abstinentia per tot dies non potest esse continua; sic & a concubitu non potest? Cum videamus in nomine Christi multos utriusque sexus ab hac re penitus immunia membra Deo dicata servare? Puto non esse magnum ut tota paschali solemnitate possit coniugum castitas quod potest tota vita virginitas.* Similia scribit Augustinus pluribus aliis in locis.

IV. Sanctus Eligius Noviomensis Episcopus comparat concubitum coniugum in Quadragesima cum esu carnium. Inquit enim hom. xvi. *Diebus autem Quadragesimæ vos omnibus modis a coniugum commixtione vestrarum, sicut decet Christianos, abstinere oportet. Nam, ut quidam sapiens ait, similis reatus est fideli Christiano diebus Quadragesimæ etiam cum propria uxore concumbere, sicut & carnes in cibo sumere.* Theodulphus Aurelianensis Episcopus in Capitulari *cap.* xli. inquit: *Abstinendum est in his sacratissimis diebus a coniugibus, & caste, & pie vivendum, ut sanctificato corde, & corpore isti sancti dies transigantur; & sic perveniatur ad diem sanctum Paschæ. Quia pene nihil valet ieiunium quod coniugali opere polluitur.* Nicolaus I. Pontifex summus in responsis ad consulta Bulgarorum *cap.* ix. ait: *Si enim ex consensu coniugatorum, etiam alio forte tempore, mundo corpore vacatur orationi; quanto potius isto, quo Deo etiam carnis nostræ decimas damus, quo ipsum in abstinen-*

tia

tia Dominum imitamur, quo non solum illicita, verum etiam multa a nobis etiam licita resecamus, omni est voluptati renuntiandum; & , ut libenter orationi vacetur, castitati mentis & corporis incumbendum? Pœnitentiale Romanum *titul.* VII. *cap.* X. hæc habet. *Qui in Quadragesima ante Pascha cognoverit uxorem suam, & noluerit abstinere ab ea, annum unum pœniteat.*

V. Prosper Fagnanus fuso calamo versat quæstionem, num licitum sit feriarum tempore matrimonium consummare? Et auctoritate omnium fere Canonistarum, & antiquiorum Theologorum evincit, licitum minime esse temporibus iis quibus vetitum est ab Ecclesia solemnes nuptias celebrare, copulam matrimonialem exercere. Hæc pauca referam ex pluribus quæ habet in II. Decret. cap. *Capellanus* de feriis num. II. *Similiter quoad copulam carnalem, tametsi Sanchez existimaverit, nullatenus prohibitum esse matrimonium consummare, idemque ante ipsum senserit Navarrus &c..... tamen illorum rationes sunt valde infirmæ.... Quare contra prædictos stat communis Canonistarum fere omnium sententia.* Et pluribus allegatis concludit. *Ex quibus patet, hanc esse unanimem Canonistarum sententiam, quam etiam tenuerunt ex Theologis Petrus de Palude in IV. Sent. dist.* XXXII. *quæst.* I. *artic.* 4. *Caietanus in Summa in verb. Matrimonium cap. ult. §. Publico autem loco. S. Antoninus in III. Part. tit.* I. *cap.* XVII. *in fin. Sylvester in ver. Matrim.* VII. *quæst.* VII. *post dictum* 5. *dub.* 9. *& alii.* Allegat etiam auctoritatem Concilii Toletani, celebrati anno 1473. sub Sixto IV. in titulo, *Quod non fiant nuptiæ*, ubi hæc præscribuntur. *Cum secundum legitimas sanctiones non sit dubium eos in legem delinquere qui verba legis amplexi contra eius nituntur voluntatem: & quia tempore quo sacrorum canonum decretis nuptiarum celebratio interdicitur, & carnalis copula prohibetur &c... Nos contendentes, quod sacrorum canonum intentio fuit, non tam Ecclesiæ solemnitates, & nuptiales benedictiones, quam carnales commixtiones prohibere: consuetudinem huiusmodi divellere cupientes, sacro approbante Concilio, commixtiones prædictas... prohibemus, statuentes* &c. Refert etiam Fagnanus Congregationem Cardinalium, Concilii Tridentini interpretum, quæ ad dubitationem sibi propositam sic respondet. *Sed temporibus comprehensis in cap.* X. *sess.* XXIV. *de refor. matrim. nuptiarum solemnitates, traductiones ad domum, & carnalem copulam prohiberi.* Ex Theologis, quos Fagnanus adducit, ut ingenue fatear, sanctus Antoninus non adeo clare loquitur. Nam hæc sunt verba D. Antonini in III. Part. tit. I. cap. XVII. in fine. *Contrahentes nuptias his temporibus prohibitis debent puniri in quo deliquerunt, ut scilicet ad tempus separentur; sed, si sit periculum incontinentiæ, alia pœnitentia imponatur, & in ista dispensetur.... Non autem esset mortale exigere talibus temporibus ab uxore prius rite benedicta debitum. Petrus de Palude. Ita etsi mortale sit consummare matrimonium tempore tali; tamen post primam copulam iterum cognoscendo non peccat mortaliter, nisi hoc faceret in contemptum Ecclesiæ ordinantis.*

VI.

VI. Thomas Sanchez *Lib. IX. de debito coniugali disp.* XII. recenset circa rem hanc quatuor sententias. Prima docet esse culpam letalem petere debitum coniugale diebus sacris, & ieiuniorum: quam opinionem plures Canonistæ defendunt. Secunda asserit esse culpam venialem: & pro hac opinione allegat ipsemet Sanchez omnes fere Canonistas, & antiquiores, gravioresque etiam ex recentioribus Theologos, Magistrum Sententiarum, D. Thomam, Albertum Magnum, Durandum, Paludanum, Gabrielem, Raynerium, Ioannem de Friburgo, Gersonem, Carthusianum, Monaldum, D. Antoninum, Adrianum, Sylvestrum, Tabienam, Turrecrematam, Sotum, Viguerium, Margaritam, Matienzum, Goffredum, Ioannem Andream, aliosque plures. Tertia sententia admittit aliquando esse culpam venialem, aliquando consilium esse abstinendi. *Quarta sententia, cui adhæreo* (concludit Sanchez) *licet existimem duas præcedentes esse valde probabiles, ait solum esse consilium* &c.

VII. Patres ergo, Canonistæ fere omnes, & antiquiores Theologi docent, Christianos ieiuniorum tempore minime exercere posse coniugalem copulam. Dubium solummodo est, num sub culpa mortali, aut veniali ab ea abstinere debeant. Communior, & mitior sententia, cui & ipse adhæreo, est illa quæ sub culpa tantum veniali debitum omittendi copulam matrimonialem præfatis temporibus imponit: & hanc sententiam valde probabilem etiam ipsemet Sanchez reputat.

VIII. Conferas nunc velim cum doctrina Patrum, Theologorum, & Canonistarum, doctrinam plurium recentiorum Casuistarum. Isti non modo defendunt, Christianos non teneri intermittere coitum coniugalem sacro ieiuniorum tempore; non modo asserunt, Patrum exhortationes consilii esse, non debiti, seu præcepti; non modo evulgant, Patres per exaggerationem locutos fuisse, & Rhetorum amplificatione usos; non modo hæc omnia excogitarunt; sed, quod peius est, docent Christianos a lege ieiunii solutos esse, ut debitum matrimoniale persolvere, copulamque sine detrimento exercere valeant: docent, non teneri coniugem hortari precibus, consilio, aliove modo alterum coniugem, ut desistat a petitione debiti, quod ipse sine fractione ieiunii reddere nequit. Quod ne ipsis imponere videar, transcribam verba Tamburini ex Lib. IV. in Decal. cap. V. §. 7. numer. 37. *Quod si precibus, aliove modo posset coniux removere alterum a petendo debitum; adhuc tamen non teneretur uti hoc remedio; atque adeo posset non ieiunare, & sic reddere. Ita Thom. Sanchez. Ratio est, quia personalis obligatio reddendi est ex iustitia, quæ non obligat, nisi ad reddendum personaliter debitum; non vero ad conquirenda, vel ponenda remedia, ne alter petat.* Hanc eamdem doctrinam prius docuerant Pasqualigus, & Leander *tractat.* V. *disput.* VIII. *quæst.* XLVIII. aliique plures.

IX. Viden' quantum doctrina quorumdam recentiorum a Patrum, a Concilio-

rum,

rum, ab Ecclesiæ doctrina distet? Non tenetur coniux precibus hortari alterum coniugem, ut se abstineat a petitione illius debiti quod ipse sine violatione præcepti ecclesiastici reddere nequit: neque hoc suavissimo remedio christianæ exhortationis abducere illum a tali petitione tenetur. Poterunt ergo coniugati ad satietatem petere, & reddere cum dispendio ieiunii ecclesiastici? Isthæc ne christiana Theologia? Patres, & Concilia una voce iubent, christianos coniuges a concubitu matrimoniali abstinere, ut exactius ieiunium observent, ac sanctificent: & laudati iuniores contra docent, coniugatos posse ieiunium ecclesiasticum infringere, ut copulam matrimonialem exequantur. Quid temperantiæ evangelicæ, quid castitati christianæ infestius?

X. Obiiciunt. Maritus iure naturali divino, & ex iustitiæ præcepto adstringitur reddere uxori, & uxor marito debitum coniugale, iubente Apostolo: *Uxori vir debitum reddat; similiter autem & uxor viro*: I. Cor. VII. Præceptum ieiunii humanum, & positivum est. Cedere itaque priori debet obligationi. Ergo omittere ieiunium maritus debet, quoties, dum ieiunium servat, ineptus ad persolvendum coniugale debitum efficitur. Resp. Omnes fatentur, coniuges devinctos esse iure naturali divino ad debitum matrimoniale mutuo sibi reddendum. Quid inde? Anne in omni loco, tum publico tum privato, tum sacro tum profano, copulam coniugalem exercere debent? Minime gentium. Tenentur sibi invicem debitum solvere; sed servatis debitis circumstantiis loci, & temporis. Porro tempore ieiuniorum est Deo vacandum, non matrimonio incumbendum. At, inquies, cum duo debita simul solvi nequeunt, illud solvere debemus quod præcipuum est. Reddere autem debitum coniugale ieiunii observantiæ prævalet: nec Ecclesia obligat ad ieiunium, quoties istud impediat exercitium matrimonii. Unde colligis, Ecclesiam te non obligare ad ieiunium, ut copulam matrimonialem exercere valeas? Unde? A Patribus, quos Deus posuit regere, aut docere Ecclesiam suam? At isti, ut ieiunium exactius serves, abstinere te a coniugii usu iubent. Unde ergo? A recentioribus Casuistis? At isti in conspectu antiquiorum Theologorum, & sanctorum Patrum nullius sunt auctoritatis; nisi ratione evidenti ostendant, antiquos errasse: quod hic minime præstant. Ipsemet benignissimus Claudius la Croix *Lib. III. part. II. cap. III. num. 1338.* resolvit, quod, licet coniux reddatur minus potens ad reddendum debitum, non ideo teneatur omittere ieiunium.

XI. Ut quæ fusius disputata sunt, in pauca contrahamus, atque maiori, quoad fieri potest, claritate difficillimam quæstionem resolvamus, quæ certa sunt præmittam; deinde quæ mihi probabiliora videbuntur, explicabo. Certum in primis est Patres communiter hortari fideles nuptos, ut tempore ieiuniorum a copula carnali abstineant. Hæc res facti est, omnibus comperta. Certum quoque est tempore quadragesimalis ieiunii, & Adventus solemnem nuptiarum celebrationem Eccle-

Ecclesiam prohibere. Istius prohibitionis rationem assignat D. Thomas in *IV. dist.* XXXII. *quæst.* I. *art.* 4. *quæst.* IV. his verbis. *Quia, quando novæ sponsæ traducuntur, animus coniugum magis ex ipsa novitate ad curam carnalium occupatur : propterea illis temporibus in quibus homines præcipue debent se ad spiritualia elevare, prohibitum est nuptias celebrare*. Quare non ideo eiusmodi nuptiæ prohibentur, quia, dum celebrantur, choreæ, strepitus, aliaque profana exerceri solent; neque ipsa sacramenti celebratio prohibitionis ratio est; sed prohibentur, quia exercitium nuptiarum, seu copula carnalis, nimis mentem hebetat, rationem, sin absorbet, obnubilat, animumque magnopere a rebus divinis abstrahit. Ex quibus manifeste consequitur quod illis temporibus in quibus homo ieiuniis, & precibus potissimum vacare adstringitur, copula carnalis intentioni Ecclesiæ adversetur. Illud pariter certissimum est, copulam carnalem, etiam inter coniuges, iuxta temperantiæ, & castæ sobrietatis leges exerceri debere; neque unum coniugem alterius intemperantiæ indulgere teneri. Habenda item ratio est ætatis : nam frequentior est inter iuvenes quam inter provectos matrimonii usus. Non æque tenetur ad debitum uxor quadraginta, ac sponsa viginti annorum. Utraque debitum reddere debet; sed hæc frequentius, illa rarius. Item corporis constitutio in utroque coniuge consideranda est. Si maritus robustus est, & uxor imbecilla; ille petere debet, habito respectu ad coniugis debilem corporis habitudinem; & hæc reddere non adstringitur cum sanitatis detrimento. Desinant ergo non pauci Casuistæ exclamare, quod reddere debitum coniugale est actus iustitiæ, a iure naturali & divino præscriptus : quoniam nemo in contentionem hoc adducit. Sed ipsi subdere debent, plura esse quæ iure impediunt eiusmodi debiti solutionem. Nam infirmitas, sanitatis detrimentum, locus publicus, locus sacer absolute impediunt. Quidni ergo & tempus sacrum? Debilis corporis constitutio, intemperantiæ excessus, non a toto, sed a frequentiori redditione solvit. His tamquam certis præmissis, quæ mihi tum a severitate, tum a laxitate declinare videntur, sequentibus quæstiunculis exhibebo.

XII. Quæst. I. *An coniux reddere debitum teneatur, dum est periculum incontinentiæ in petente; etiamsi reddens impotens evaderet ad ieiunii observantiam?* Resp. Ad evitandum peccatum incontinentiæ tenetur coniux debitum reddere sub gravi culpa; etiamsi (quod vix contingere potest) frangere ieiunium deberet. Hocque certum est apud omnes, quando periculum incontinentiæ, non ex culpabili intemperantia, sed ex fragilitate ortum ducit.

XIII. Quæst. II. *An, quando coniux reddere nequit debitum, nisi ieiunium frangat, teneatur precibus, adhortationibus, aliisque modis abducere alterum coniugem a debiti petitione?* Resp. Tenetur omnino : & contraria opinio, ut dictum est, minus est consona castis auribus, & pietati christianæ. Iuxta communem Patrum,

trum, & insignium Theologorum doctrinam tenentur coniuges se se invicem excitare ad observantiam continentiæ coniugalis, ut sanctius ieiunium exequi, & liberius Deo vacare queant: & postea, quando exercitium copulæ coniugalis inferat transgressionem ecclesiastici ieiunii, nullum illis incumbet debitum se se invicem hortandi ad continentiam eo fine ut ieiunium observent? Cum ieiunii dispendio rei uxoriæ navare operam licitum erit; si cum ieiunii observantia id licitum negant Patres?

XIV. Quæst. III. *An frequens sit casus in quo coniugati ob debiti redditionem liberentur a lege ieiunii?* Resp. Ex diuturna experientia in exercitio ministerii audiendi fidelium confessiones, & ex plurimorum Confessariorum attestatione, vix ac ne vix quidem contingit ut coniuges liberi sint ab observantia ieiunii ob copulam coniugalem, propter rationem Paludani afferentis in IV. dist. xv. quæst. iv. *Non autem coniugati excusantur pro eo quod indigent alimento pro generatione, sicut iuvenes pro augmento: quia diebus ieiuniorum non debent uti illis actibus: & quia sufficit semel in anno imprægnare: & cum ieiuniis adhuc plus abundant semine quam sit necesse*. Neque vero ob hanc solum Petri de Palude rationem, qua asserit, sufficere semel imprægnare; verum etiam quia coniuges vel iuvenes sunt, vel provecti. Si iuvenes, ut ait etiam Paludanus, abundant semine in ipsis ieiuniis, plusquam necesse sit: calida enim & fervens est communiter ætas illa. Quare non modo ieiunium non impedit eos ad debitum reddendum; sed potius e contrario ieiunium illis necessarium est, ut concupiscentiam comprimant, & humores abundantes minuant, ut copulam maritalem exerceant secundum leges castæ sobrietatis. Quid, si maritus esset adeo effrenis, ut frequentissime peteret, & uxor ieiunando impotens foret ad tam frequentem redditionem? Uxor deberet in primis maritum hortari, ut concupiscentiam suam ieiuniis, & aliis afflictionibus maceraret, ut precibus divinum imploraret auxilium, aliisque viis adniteretur moderari petitiones suas ad leges sobrietatis, & iuxta gracilem uxoris constitutionem corporis. Quod si vir, his remediis adhibitis, adhuc frequenter peteret; illius fragilitati, etiam cum ieiunii dispendio, indulgere uxor deberet. Sed casus rarissimus est. Quod si maritus (& idem est de uxore) adeo effrenis foret, ut, spretis omnibus remediis, precibus, & consiliis, vellet concupiscentiæ suæ habenas laxare, nullo habito respectu vel ad imbecillam constitutionem corpoream uxoris, vel ad supplicationes eiusdem, vel ad præcepta Ecclesiæ, in hoc eventu sicut uxor non teneretur reddere cum detrimento propriæ sanitatis, ita neque cum dispendio ieiunii reddere teneretur. Et in tali viro periculum incontinentiæ esset ex eius malitia, non ex fragilitate. Maritus habet ius petendi; sed intra leges sobrietatis, & temperantiæ, habito respectu ad sanitatem uxoris, & ad præceptum ieiunii. At Ecclesia mater benigna est: nec obligat ad ieiunium cum tan-

ta

ta severitate. Verissimum est. Liberat te a ieiunii lege, ut fragilitati succurras tui coniugis; sed non te liberat, ut illius contumaci malitiæ morem geras. Ex quibus omnibus colligo, rarissimum esse casum in quo coniugati eximantur a ieiunii lege. Et, quod plus est, neque in mentem venit coniugatorum, se liberos esse a ieiunio, ut copulam exerceant maritalem.

XV. Aliqui Casuistæ eo progressi sunt, ut doceant, posse coniuges ieiunium omittere, ut robustiores fiant ad petendum moderate debitum. Sed hæc opinio improbatur etiam ab ipso Tamburino: nec maiore indiget impugnatione: quamvis enim debitum sit reddendi, non tamen petendi.

XVI. Quæst. IV. *An uxor quæ ieiunii caussa macilenta, & consequenter minus grata marito redditur, & puella quæ, volens nubere, ieiunans formam perdit venustatis, a ieiunio excusentur?* Resp. Pudet me sane eiusmodi quæsita proponere; sed ad hoc me coegerunt recentes Casuistæ plures, qui eadem & proponunt, & magna contentione versant; atque illorum non pauci resolvunt excusari a ieiunio tum uxores, tum puellas præfatas. Vide Leandrum *tract.* v. *disp.* VIII. *quæst.* xlix. *& seqq.* & Tamburinum *loc. cit.* Verum hæc omnia mera inventa sunt istorum Scriptorum, qui suas omnes speculationes in morum materia scriptis consignare voluerunt. Ex quo profecto maximum damnum consecutum est, scilicet Christianos legentes illorum volumina eas laxitates perdiscere quas antea ignorabant; & quæ Auctores speculandi gratia, vel ex occasione cuiusdam rari, & fortuiti eventus scripsere, istos pro praxi tuto suscipere. Dico ergo, vix umquam contingere ut vel mulier ratione ieiunii ita macilenta efficiatur, ut deformis appareat, vel puella speciositatem amittat; quin ieiunium, ut Ecclesia docet, ad corporis sanitatem, & consequenter ad pulchritudinem confert. Nonne Daniel cum aliis pueris venustior ex ieiunio evasit? Nonne puellæ ipsæ & a vino, & a cibo abstinent, ut candidiores, agilioresque efficiantur? *Ieiunant* (inquit alicubi Augustinus) *ne corpore nimis impinguent*. Si quæ mulieres ieiunantes deformes fierent; id non ex ieiunio, sed ex peculiari infirmitate eveniret. Numquam ergo puellæ sanæ nubere volentes excusantur a ieiunio prætextu venustatis amittendæ; neque nuptæ prætextu placendi maritis.

XVII. Quæst. V. *An uxores prægnantes, & lactantes excusentur a ieiunio?* Resp. Non modo recentiores, sed etiam antiqui Theologi communiter prægnantes, & lactantes mulieres a ieiunio excusari asserunt. Sanctus Antoninus *II. Par. tit.* VI. *cap.* II. *§. 6.* inquit. *Quinto prægnantes, & lactantes, si debilitas impediat eas, vel si ex hoc timetur de periculo earum, aut abortus, vel defectus alimenti pueri, excusantur a ieiunio, immo deberent dimittere ieiunium.* D. Bernardinus Senensis *serm.* v. *in die cin. art.* 3. addit: *Insuper solent prægnantes habere desideria inordinata diversorum ciborum, & quandoque ita intensa, quod, nisi aliquo modo possent*

sent satisfacere appetitui suo, esset periculum fetus. Ideo in simili casu possunt etiam carnes comedere. Quid, si prægnantes adeo validæ, & robustæ forent, ut absque periculo fetus, & proprio detrimento possent ieiunium servare? Quando hæc evidenter, evidentia tamen morali, constarent; illas non excusarem: tametsi eas aliqui Casuistæ adhuc excusent. Quid, si maritus prohibeat ne uxor ieiunet? Resp. Absolute uxor non tenebitur obedire marito: quia debitum obediendi Ecclesiæ antecedit debitum obediendi marito in iis quæ simul componi nequeunt: tamen ob graves rixas, & magna scandala vitanda posset ad tempus omittere ieiunium. Verum & casum hunc rarum iudico. Quoniam, si maritus rationabiliter iubet, mulier parere debet. In dubio etiam mariti vere christiani iudicio stare debet; nisi oppositum evidenter sibi constet. Si postea maritus absque ulla rationabili caussa, sed ex sua mera iniquitate iuberet transgressionem ieiunii; in hoc eventu scandalum foret pharisaicum, quod mulier evitare non tenetur: multo minus, si in marito deprehenderet animum contemnendi præcepta Ecclesiæ: tunc enim absolute ad ieiunium adstringeretur. Hæc omnia docent Petrus de Palude, & D. Antoninus II. Par. tit. VI. cap. 11. *§. 6. De uxoribus dicit Innoc. quod, quamvis debeant dimittere ieiunia quæ habent ex voto, prohibentibus viris,* XXXII. *quæst.* V. *non tamen ieiunia Ecclesiæ. Sed forte propter scandalum vitandum potest Sacerdos dispensare cum tali . . . Sed Petrus de Palude in IV. dicit, quod hoc videtur esse scandalum Pharisæorum; & per consequens contemnendum, si non vult vir uxorem ieiunare.*

XVIII. Quæst. VI. *Quid de femina viro hæretico nupta?* Resp. Ad evitanda dissidia gravia posset aliquando intermittere ieiunia; dummodo tamen maritus non iuberet omittere observantiam ieiunii in contemptum Ecclesiæ. Secus dicendum communiter est de viro uxoris hæreticæ: quia vir absolute caput est mulieris, & in illam dominatur; illamque facilius ad suum vivendi modum perducit.

CAPUT XXIV.

De labore a ieiunio excusante. Plures quæstiunculæ resolvuntur.

I. CErtum est quemcumque laborem corporalem a ieiunio non excusare; quemadmodum asserebant plures recentiores Casuistæ, quorum opinionem damnavit Alexander VII. his verbis. *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii: nec debent se certificare; an labor sit incompatibilis cum ieiunio.* Ex hac propositione evidenter constat plures

res

res esse in Republica qui corporaliter laborant, & ad ieiunium nihilominus tenentur. Antequam ultra progredior, lubet recensere quoddam vivæ vocis oraculum Eugenii IV. quod sub anno 1440. evulgatum refertur in compendio privilegiorum Fratrum Minorum his verbis. *Idem Eugenius declaravit, quod artifices laboriosas artes exercentes, & rustici, sive divites, sive pauperes non tenentur ieiunare sub præcepto peccati mortalis. Et quod absolvi possunt, & induci ad eleemosynas, & alia bona opera facienda.* Hoc oraculum, quod vivæ vocis dicitur, purum putumque commentum esse, plurima suadent. In primis D. Antoninus, qui hoc tempore scribebat, istius oraculi oralis non meminit. Quid quod oppositum aperte docet? ut infra videbimus. Deinde contradictiones, & ambigui sensus, quos continet, illius falsitatem produnt. Quid, quæso, significant hæc verba? *Rustici, sive divites, sive pauperes, non tenentur ieiunare sub præcepto peccati mortalis?* Tenentur ne sub peccati venialis pœna? Quænam est hæc declarationis forma? *Sub præcepto peccati mortalis.* Sed ultra pergamus. *Et quod absolvi possunt, & induci ad eleemosynas.* Si liberi sunt a ieiunio; cur absolvi, cur ad eleemosynas, cur ad alia bona opera peragenda inducendi sunt, ut ieiunii observantiam compensent? Si excusantur a ieiunio, qua indigent absolutione? Hæc omnia redolent falsitatem præfati oraculi, quo abutuntur non pauci recentiores, etiam in ampliori significatu, ut iam iam ostensuri sumus.

II. Quæst. I. *Quinam laborantes, seu artifices excusentur a ieiunio?* Resp. Quia certum est, ut ex recitata propositione ab Alexandro VII. proscripta constat, non omnes artifices solutos esse a lege ieiunii; idcirco declarandum est, quinam reipsa excusentur, & qui teneantur. In primis excusantur omnes illi qui exercent artes vere laboriosas. Huiusmodi vero sunt agricolæ, fabri ferrarii, lignarii, lapidicinæ, cæmentarii, figuli, textores, fullones, lanarii, baiuli, aurigæ, deinde alii similes, qui exercent artes laboriosas.

III. Quæst. II. *An præfati artifices, qui ita robusti sunt, ut absque gravi incommodo ieiunare valeant, habeantque cibum ad ieiunium opportunum, teneantur ieiunare?* Resp. Negant illos teneri Leander, & Pasqualigus: quia, inquiunt, sic declaravit Eugenius IV. sed teneri nos probabilius adfirmamus. Artes laboriosæ excusant, quia communiter tales artes exercentes ieiunare nequeunt; at, data hypothesi quod reperiantur personæ ita robustæ, ut absque incommodo notabili ieiunare possint; qua ratione eximi debent a ieiunio? Oraculum Eugenii iam dictum est esse apocryphum: quod confirmabitur *num. sequenti*. Nostram sententiam docet S. Antoninus II. Par. tit. VI. cap. II. §. 6. *Multum laborantes, quibus immineat necessitas multum laborandi, si non possunt ieiunium observare, excusantur. Alias, si possunt utrumque facere commode, tenentur ieiunare.*

IV. Quæst. III. *An divites qui exercent artes laboriosas, non ex indigentia, sed*

so-

solum maioris lucri acquirendi gratia, a ieiunio excusentur? Resp. Excusari defendunt Leander *tract.* v. *disput.* VIII. *quæst.* lxxxiII. Pasqualigus, Filliucius, Trullench, aliique: & allegant oraculum Eugenii IV. declarantis artifices, tum divites, tum pauperes a ieiunii lege solutos. Contrariam opinionem conceptis verbis docet D. Thomas 2. 2. quæst. cxlvII. art. 4. ad 3. *Si operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ; non sunt propter hoc Ecclesiæ ieiunia prætermittenda.* Similia habet *in IV. dist.* xv. *quæst.* III. *artic.* 2. *quæstiunc.* 4. *ad* 3. D. Antoninus idem asserit II. Par. tit. VI. cap. II. *§.* 6. *Si possunt differre . . . . aut subtrahere, vel diminuere laborem, ita ut possint ieiunare; & ex hoc non incurrerent detrimentum sui status; tenentur ad ieiunium.* Hanc eamdem sententiam propugnant Gabriel, Durandus, Armilla. Hinc colliges argumentum aliud falsitatis oraculi Eugenii IV. si verum namque fuisset, D. Antoninus Auctor synchronus oppositum non docuisset. E contrario verisimile non est Eugenium sententiam evulgasse, Sanctorum, & illius temporis Theologorum doctrinæ adversam. Illud ergo solum lucrum quod necessarium est ad propriam sustentationem, vel ad alendam familiam, excusat a ieiunio; secus acquisitio maioris lucri non necessarii. Qui vero eximuntur laboris caussa a ieiunio, illis diebus quibus non laborant, ad ieiunium tenentur; nisi debilitas peculiaris eos excusaret.

V. Quæst. IV. *An sutores, sartores, pictores, barbitonsores, sculptores, argentarii, pistores, mollitores, furnarii, coqui, similesque ad ieiunium teneantur?* Resp. Adfirmant plures recentiores præfatos artifices omnes a ieiunio solutos esse: quia, inquit Leander loco citato, Eugenius IV. excusatos declaravit omnes artifices; quod falsissimum est. Oraculum enim commentitium Eugenii excipit solos artifices exercentes artes laboriosas: quin nec istos excipit; sed absolvi posse declarat, & ad alia pia opera induci. Quare opinio Leandri, aliorumque plurium Casuistarum damnata est ab Alexandro VII.

VI. Dico itaque, recensitas artes non esse absolute laboriosas; sed ad summum aliquas illorum dubie tantum laboriosas esse. Quare sutores, sartores, pictores, & barbitonsores a ieiunio nullo modo excusantur per se, & absolute, ut docet sanctus Vincentius Ferrerius *serm.* I. *de ieiunio fer.* IV. *ciner.* his verbis: *Sutores autem, & sartores, notarii, & similes, qui sedendo faciunt opera sua, non excusantur a ieiunio.* Estque penes antiquos, & graviores Theologos sententia communis. Si aliquis debilis esset constitutionis, & necessitatem haberet exercendi artem, ut se, familiamque aleret, neque posset cum artis labore ieiunii observantiam componere; a ieiunio excusaretur, non ratione artis, sed ob peculiarem sui corporis habitudinem. Ceteri artifices, pistores, molitores, furnarii, sculptores,

argentarii, & coqui, quorum artes aliquando, attenta personarum qualitate, inter laboriosas collocari possunt, aliquando non, absolute, & per se non excusantur. Sed, quia non omnes æque fortes, & robusti sunt; licet non magna brachiorum contentione, nec nimia corporis defatigatione artes suas exerceant: propterea arbitrio Superioris, vel Confessarii prudentis exempti a ieiunio plures declarari valent pro temporum, & personarum varietate. Et in hac materia cum artificibus, qui ob necessitatem alendæ familiæ laborant, benignus & facilis sit Superior, sive Confessarius. Non excusantur famuli, & famulæ nentes, & fila ducentes, nec incidentes corium pro calceis, nec coqui Religiosorum; quidquid fabuletur Pasqualigus *decis.* CCXCVII.

VII. Typographi qui torcular, & prælum tractant, excusantur; secus compositores characterum: licet absque ullo fundamento oppositum doceat Leander *quæst.* LXXXVIII. cum aliis recentioribus. Qui torcular tractant, nautæ tota die remigantes, vel alia navis exercitia peragentes, mercenarii, seu qui merces per urbem deferunt, a ieiunio excusantur, quoties per totum diem artes similes laboriosas exercent: si enim per paucas horas laborarent, non eximerentur. Quamobrem communiter iudicium Confessarii, vel Superioris necessarium est, quo in praxi declaretur, hunc ad ieiunium teneri, secus alterum. Procuratores, advocati, iudices, musici, cantores, consiliarii, ceterique similes ad ieiunium absolute tenentur. Oppositum docet Leander *quæst.* CXXII. & sequentibus cum aliis recentioribus; quorum opiniones si veræ forent, vix essent Christiani ieiuniorum observantiæ subiecti. Quoniam non solum Leander cum aliis sui similibus excusat præfatos artium liberalium professores a ieiunio; sed insuper docet, Cathedraticos legentes cum magno plausu a ieiunio solutos esse. *Addo*, inquit quæst. CXVIII. *idem affirmandum esse de legentibus unam aut alteram lectionem ostentationis, aut oppositionis causa*. Duo laxissima in hac propositione continentur. Primum, quod una aut altera lectio, quæ opus potissimum intellectuale est, afferat laborem liberantem a ieiunio. Secundum, quod labor, ostentationis, & contradicendi prurigine libere susceptus, a ieiunio excuset. Nimis prolixus essem, si recensere vellem omnes cuiusque status, & professionis personas, quas a ieiunio eximit Leander cum Pasqualigo, aliisque *tract.* V. *disp.* VIII. *quæst.* CXVI. *& seq.* Indicare sufficiat, præfatos Auctores declarare solutos a lege ieiunii, variis distinctiunculis adiectis, Lectores Theologiæ, iuris civilis, canonici, Medicinæ, Philosophiæ, Lectores præsidentes disputationibus publicis, legentes quatuor lectiones Grammaticæ, scholares per totum diem studentes, scribas, notarios, Principum secretarios, medicos, chirurgos, cantores: adde viros sexagenarios, feminas quinquagenarias, coniugatos, & exercentes artes vere laboriosas, iter agentes, equitantes. Quid plura? Quærit Leander, an labor ingenii excuset a ieiunio? Et respon-

spondet *quæst.* CVIII. laborem ingenii magnum eximere a lege ieiunii. Et, cum nullus fere sit qui ingenium valde non exerceat; sic omnes fere a lege ieiunii soluti erunt iuxta Leandrum, & aliquos alios recentiores. Sed tædet longius in his laxitatibus confutandis immorari. Soli ne otio diffluentes ieiunabunt? Nonne omnes in sudore vultus comedere panem debent? Et nihilosecius ieiunia Deus, & Ecclesia imponunt hominibus laborantibus.

VIII. Quæst. V. *An iter pedestre agentes excusentur a ieiunio?* Resp. Qui iter pedestre necessarium instituunt, si longum sit, & per integrum diem, communiter excusantur; secus, si iter liberum sit, & differri possit in aliud tempus. Sic docent D. Thomas, Antoninus, Paludanus, Sylvester, & fere omnes antiqui. Non ergo iter breve excusat. Habenda tamen ratio est viæ arduæ, & lutosæ, quæ multum debilitat itinerantem.

IX. Quæst. VI. *An equitantes a ieiunio liberentur?* Resp. Absolute eos excusatos esse, adfirmant Leander *quæst.* CI. Diana, Ortiz, & alii. Sed hæc opinio damnata est ab Alexandro VII. his verbis: *Excusantur absolute a præcepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Divus Vincentius Ferrerius *serm.* 1. *fer.* IV. *ciner.* a ieiunio excusat itinerantes pedestres propter necessitatem. *Equitantes autem* (inquit) *non excusantur. Equus, vel mula poterit cœnare; sed non vos sine peccato.* Cursores pedestres, quorum usus necessarius est dominis, si non possunt iter agere cum ieiunio, excusantur, inquit sanctus Antoninus loco sæpius laudato. Potiori iure ad ieiunium tenentur qui cisio, curru, vel lectica iter agunt. Milites sive in castris, sive in munitionibus communiter a ieiunio eximuntur, tum ob magnos labores, tum quia statis horis nec possunt comedere, nec habent cibum congruum pro ieiunio. De labore a ieiunio excusante, quæ nobis probabiliora visa sunt, docuimus in communi, & etiam singillatim. Verum tot in praxi occurrunt circumstantiæ, ut nequeat regula constans, & certa assignari; sed frequenter iudicium Superioris, vel Confessarii necessarium est. Ex regulis vero præscriptis facillime poterit Superior, vel Confessarius ab extremis severitatis, & laxitatis declinare, & solvere, aut ligare iuxta temporum, & personarum diversitatem.

CAPUT XXV.

De iis qui ratione pietatis a ieiunio excusantur. Aliquae difficultates explicantur.

I. Tertia caussa, quae non raro a ieiunio excusat, est pietas. Illi enim qui opera misericordiae, pietatis, religionis exercere debent, vel solent, & nequeunt simul cum praefatis operibus ieiunare, possunt ieiunium omittere. Siquidem, quando ieiunii praeceptum impedit id quod evidenter maius bonum est, non obligat. Idque communiter omnes adfirmant. In hoc solum diffident, quod aliqui velint tunc solum opera pietatis a ieiunio excusare, quando ex officio, vel obedientia exercentur; secus, cum libere, & ex arbitrio peraguntur. Ego vero censeo, opera pietatis, caritatis, & misericordiae, sive spiritualia, sive corporalia, a ieiunio excusare, quoties cum ieiunio coniungi non possunt, sive ex officio, & obedientia, sive ex propria voluntate fiant; dummodo in fraudem ieiunii non peragantur. Quare, si quis idcirco praefata opera aggrederetur, ut a ieiunio liber foret, iste violaret praeceptum ieiunii. In hanc sententiam propendet D. Thomas in IV. dist. xv. quaest. III. art. I. quaestiunc. 2. ad 3. *Si enim sit tanta abstinentia, quod homo ab operibus utilioribus impediatur; quamvis ad ea de necessitate non teneatur; indiscretum est ieiunium, etsi non sit illicitum.* Hoc tamen verum est, quando eiusmodi opera differri nequeunt; & sunt evidenter maius bonum quam ieiunium. Tunc autem constat de maiori bonitate, quando manifesta est proximi nostri indigentia, quae nostra caritate, pietate, & religione sublevari opus habet. Heinc excusantur qui per totam noctem vigilantes, & laborantes infirmis opem ferunt, & qui in hospitalibus, vel Monasteriis iisdem infirmis assistunt, quando simul ieiunare non possunt.

II. Quaest. I. *An peregrinatio voluntaria excuset a ieiunio, quod cum eadem simul coniungi nequit?* Resp. S. Thomas 2. 2. *quaest.* CXLVII. *art.* 4. *ad* 3. huic quaesito respondet his verbis. *Ad tertium dicendum, quod circa peregrinos, & operarios, distinguendum videtur. Quia si peregrinatio, & operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitae, non sunt propter hoc Ecclesiae ieiunia praetermittenda. Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, & magnas dietas faciendi, vel etiam multum laborandi vel propter conservationem vitae corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, & simul cum hoc non possint ieiunia Ecclesiae observari; non obligatur homo ad ieiunandum: quia non videtur fuisse intentio Ecclesiae statuentis ieiunia, ut per hoc im-*

impediret alias pias, & magis necessarias caussas. Similia habet Angelicus in IV. dist. xv. quæst. III. art. 2. quæstiunc. 4. ad 1. *Si autem peregrinatio commode differri non potest, vel quia tempus ieiunii hominem in via præoccupat, vel quia dies festus alicui imminet, ad quem ex devotione homo pergere cupit .... potest cum dispensatione Superioris, omnia prædicta pensantis, peregrinari, & ieiunium solvere. Hoc tamen intelligitur de his qui labore itineris ita affliguntur, quod simul cum ieiunio itinerare non possunt*. Adeo clara, & decretoria est D. Thomæ doctrina, ut superfluum sit fusius eam explicare.

III. Ex hac sancti Thomæ doctrina colligas velim, quam adversa sit sanctorum menti, & quam laxa opinio Pasqualigi, & aliorum recentiorum, asserentium licitum esse assumere non modo peregrinationem religiosam, & piam, sed etiam opera illicita, nempe nimium (erubescit atramentum ipsum) cum meretricibus coitum, ebrietatem, & id genus similia ad ieiunia evitanda. Sancti Doctores negant, licitum esse religionis ergo suscipere peregrinationem non necessariam, vel quæ differri possit, quando prævidetur ieiunii transgressio; hi vero novi Doctores effutiunt, assumi media illicita posse cum expressa intentione non ieiunandi, quin peccetur contra præceptum ieiunii. Hanc opinionem inter laxissimas recensui supra *cap. 1. num. 13.* Sed fusius suo loco.

IV. Quæst. II. *An qui feria quinta hebdomadæ sanctæ, vel feria sexta disciplina se se publice flagellant excusentur a ieiunio, quod cum eadem disciplina componi nequit?* Resp. Salmanticenses *tractat.* XXIII. *cap.* II. *punct.* 7. *§.* 3. *num.* 146. probabiliorem esse opinionem illam asserunt quæ docet, præfatam disciplinam, potissimum eo modo quo fit in Hispania, excusare a ieiunio: quia, inquiunt, est actus pietatis, pœnitentiæ, & religionis. Deinde addunt, ieiunium institutum fuisse ab Ecclesia ad corpora castiganda, & passiones rebelles compescendas. Publica autem flagellatio plus macerat corpus, & passiones subigit quam plura ieiunia. Ergo hæc omitti valent, quando ob publicam macerationem servari nequeunt. Quam infirma, quamve inepta sint eiusmodi argumenta, nemo non videt. Quoniam non solum considerandum est in ieiunio, quod corpus, & sensus maceret; sed præcipue est attendendum, quod præcipiatur ab Ecclesia, & quod præter corporis afflictionem, sensuumque refrenationem, secum afferat obsequium, & obedientiam quam fidelis præstare debet matri suæ Ecclesiæ. Non modo publica, sed etiam privata flagellatio plus corpus macerare valet quam ieiunium. Licitum ne propterea erit cuique dorsum percutere, etiam usque ad effusionem sanguinis, & ventrem contra præcepta Ecclesiæ implere? Non modo hæc publica flagellatio cum ieiunii dispendio non ædificat proximum, non confundit hæreticos, non promovet Ecclesiæ decorem; sed contra tum prudentes Catholici, tum invidi hæretici commoventur, dum vident Ecclesiæ præcepta violari ob volunta-

riam corporis carnificinam. Quare hic apposite usurpari potest illud: *Melior est obedientia quam victima*. His paucis contrita remanent argumenta producta.

V. Quæst. III. *An licitum sit ieiunium obligans sub mortali solvere ob hospitem suscipiendum?* Resp. Pasqualigus *decis.* 350. eo laxitatis processit, ut docuerit licitum esse solvere ieiunium, quoties suscipitur hospes, maxime si sit nobilis, vel Princeps: quia, inquit, si non parares cœnam, hospes putaret te cœnæ expensas ægre ferre; si cœnam paras, & accumbis, sed non comedis, aut parum comedis, licet obtrudas obligationem ieiunii, id tibi ad importunam correptionem imputabitur. Quare non modo hospitem tuum beneficio tibi non devincires; sed potius male de illo merereris. Hanc Pasqualigi opinionem inter laxas recensuimus *cap.* I. *num.* 17. Iniuste Leander *tract.* v. *disp.* VIII. *quæst.* cl. laudat pro hac sententia Azorium, & Trullench. Quoniam hi Auctores solum docent, quod in casu quo amicus, vel hospes ob suam aliquam infirmitatem, vel ignorantiam, nollet manducare, vel censeret, erronea conscientia deceptus, quod peccaret comedendo, essetque periculum vitæ, vel gravis damni, tunc solum, ut proximi damno consuleret, posset spiritu caritatis comedere eo fine, ut amicum, hospitem, vel infirmum ad comedendum induceret: quemadmodum patet exemplo sancti Spiridionis, quod profert Azorius. Ceterum quod Christianus ieiunium frangere possit ob vanos illos respectus, & mundanum timorem, aliaque futilia commenta, quæ obtrudit citatus Auctor, a veritate, & a christianæ religionis sensu omnino abludit. Quandoquidem aut hospes catholicus est, aut non. Si est catholicus, dum audit hospitem suum ieiunii lege teneri, nihil eorum quæ comminiscitur Pasqualigus, potest rationabiliter suspicari. Si hæreticus est, utique observatorem ieiunii deridebit; sed non ob id deferenda est ieiunii observantia. Denique, sive hæreticus sit, sive catholicus, non potest ob vanas suspiciones, & iniustas derisiones ieiunii præceptum violari.

VI. Quæst. IV. *An Concionatores, Confessarii, aliique, qui doctorum, vel magistrorum officium exercent, sint a ieiunio excusati?* Resp. Antequam Theologorum opiniones, meamque sententiam promo, id considerandum obiicio quod de semetipso scriptum reliquit Concionatorum magister D. Paulus Apostolus I. Cor. IX. *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar*: ubi D. Thomas in commentariis hæc scribit: *Ergo implet facto quod docet verbo, ne se damnet ore proprio*. Laudat deinde Augustinum dicentem: *Suo timore nos terruit Apostolus: quid enim faciet agnus, ubi aries timet, & tremt?* His vestigiis institerunt omnes sancti Concionatores. Plus corporis, sensuumque afflictione, atque interiori virtutum exercitio quam vocis sonitu, auditores commovebant; plus exemplo quam verbo docebant. Hæc exempla imitentur oportet nostri temporis Concionatores, ut parem verbi divini fructum asse-

assequi valeant: væ namque illis, si quod verbis ædificare satagunt, moribus destruant.

VII. Dico itaque primum, Concionatores non posse ob prædicationis quadragesimalis officium carnes comedere. De hac abstinentia nec Theologi, nec Casuistæ, quos ego legi, verbum ullum faciunt: quoniam fortassis ut certum supponunt, id non licere. Et in primis constitutiones sacrorum Ordinum communiter statuunt, ut Concionatores qui cibis quadragesimalibus vesci nequeunt, concionari desistant in Quadragesima. Constitutiones Ordinis Prædicatorum apud Fontanam titulo *de Prædicatoribus* ita decernunt. *Concionatores qui tempore Quadragesimæ a carnibus abstinere non valent, per Quadragesimam ad populum concionari non possint, ne plus tanto scandalo offendant, quam verbis ædificent*. Constitutiones Societatis Iesu *Tom. II. pag.* 124. *ult. edit.* hæc statuunt: *Qui cibis quadragesimalibus vesci non possunt, hi propter ædificationem proximi extra domos nostras concionaturi ne mittantur*. Aliarum constitutionum textus recensere omitto, quia exemplaria ad manus non habeo. Sed omnes quas me legisse memini, carnium esum vetant Concionatoribus tempore Quadragesimæ. Et merito. Qua enim efficacitate suadere abstinentiam, ieiunium, pœnitentiam, aliasque corporis afflictiones valent Concionatores illi qui, cum ratione & status religiosi, & ministerii apostolici, severiori vivendi instituto sint adstricti, lautitias, & selectiores epulas consectantur? Et tamen (heu tempora perditissima!) Concionatores nonnulli singulis diebus, vel ipso veneris die, carnibus in Quadragesima vescuntur. Mirum ergo esse non debet, si nullam divini amoris scintillam in peccatorum cordibus accendant. Extincto enim in ipsis cælesti igne, & carnis spiritu prævalente, sermo illorum ad aures cordis non pertingit. Carnes, inquis, comedo, quia magna totius corporis agitatione, ac laterum vi, & resonante voce concionem recito. Quapropter vires corporis nimium debilitantur, multique consumuntur spiritus. Excusationes istæ carnales sunt. Quid quod omnes e. g. concionatores Cappucini sine carnium esu, non modo magna corporis contentione, sed & spiritus fervore singulis diebus in Quadragesima concionantur? Nonne homines illi æque ac tu? Cur illi, quamquam aliis severioribus conflictationibus extenuati, valent quotidie concionari solis cibis quadragesimalibus nutriti; tu vero id nequis? Cur? Non certe ex impotentia, quam illorum experientia evincit esse commentitiam. Unde ergo in te tanta teneritas? Unde tanta mollities? Tumet originem perquirito: ego enim eam retegere nolo. Id solummodo addo, rationem vivendi quorumdam Concionatorum nimium laxam in caussa esse cur pauci peccatores pœnitentiæ viam arripiant. Quod si quandoque etiam Concionatorum aliqui qui laxe vivunt, fructus pœnitentiæ in suis auditoribus pariunt; id divinæ misericordiæ tribuendum est, quæ luto, & sputo interdum utitur, ut cæcorum oculos aperiat. Per se, & absolute secus ac-

cidit. Quia ſicut Sacerdos, ſic & populus. Quod ſi cœpto concionum curſu in ipſa Quadrageſima vel vocis defectio, vel virium imbecillitas contigerit; poterit Concionator diſpenſationem a ſuperiore impetrare carnes comedendi.

VIII. Dico ſecundo, Concionatores qui ſingulis diebus conciones ad populum habent, ſi ieiunare nequeant, diſpenſationem a ſuperiore impetrare debere ſolvendi ieiunium: quam diſpenſationem facillime impertiri poteſt ſuperior. Iuſta enim adeſt ratio diſpenſandi; quin Theologi communiter docent, præfatos concionatores a ieiunii lege liberos eſſe. Sed ego aſſerere non audeo officium ipſum Concionandi a ieiunio excuſare; cum potius e contrario ſanctitas talis miniſterii & ſeveram ieiunii obſervantiam, & precum fervorem, & alia pœnitentiæ tum internæ, tum externæ opera expoſcat, ut Patres docent, & ſancti Concionatores omnes reipſa præſtiterunt. Quare Concionatores qui ieiunare poſſunt, ad ieiunium teneri puto. Qui certo impotentes ſunt, vel qui dubitant de ſua impotentia, a ſuperiore ieiunii diſpenſationem, vel commutationem obtineant. Sub initium maxime miniſterii diſpenſatio facile tribuenda eſt.

IX. Dico tertio, nimis laxam eſſe opinionem Thomæ Sanchez, qui *Lib. V. conſil. cap.* 1. *dub.* 13. *num.* 6. excuſat a ieiunio eos qui ter, vel quater in hebdomada concionantur: quoniam debent conſervare vires pro aliis futuris Quadrageſimis. *Concionatores*, inquit, *qui in Quadrageſima concionantur ter, vel quater in hebdomada, communiter & regulariter excuſantur, ita ut nullo die Quadrageſimæ teneantur ieiunare; & hoc maxime, ſi cum fervore concionentur . . . . quia hoc videtur requiſitum ad robur neceſſarium ad bene, & fructuoſe concionandum: quia, ut viri docti dicunt, qui debet officium exercere, non tantum debet attendere, an poſſit in hac Quadrageſima, vel in hac die ſimul ieiunare, & prædicare, ſed etiam ut conſerventur vires, & poſſit plures dies, & Quadrageſimas prædicare. Sic docti iuniores*. Hanc opinionem inter propoſitiones nimium laxas recenſui *cap.* 1. *num.* 18. Ex ea enim ſequitur, etiam artifices qui ter in hebdomada artes laborioſas exercent, in nullo die ad ieiunium in Quadrageſima teneri: quod quam ſit abſurdum, per ſe patet. Neque iis diebus quibus Concionatores non exercent miniſterium concionandi, ieiunare debent? Quia tribus in hebdomada diebus prædicant, aliis quatuor diebus ieiunium ſolvere poterunt? Cur? Quia docti iuniores docent conſervandas vires eſſe pro futuris Quadrageſimis. *Quia hoc videtur requiſitum ad robur neceſſarium ad bene, & fructuoſe concionandum*. Papæ! Fructus evangelicæ prædicationis non ex corporis maceratione, non ex precum fervore; ſed ex robore pleni ventris, ex pinguedine terræ? Quid Hieronymus ad Nepotianum *Lib. II. epiſ. famil. epiſ.* XII. clamat. *Non confundant opera tua ſermonem tuum; ne, cum in Eccleſia loqueris, tacitus quilibet reſpondeat: Cur ergo hæc quæ dicis, ipſe non facis? Delicatus magiſter eſt qui pleno ventre de ieiuniis diſputat. Accuſare avaritiam & latro* pe-

poteſt. Revera præfata opinio apoſtolicum miniſterium, quod divinæ gratiæ potiſſimum innititur, deriſioni, & ſibilis exponit; atque Concionatores ipſos ad nimias provocat laxitates. His ſimilibus Caſuiſtarum opinionibus decepti Concionatores quidam in villis, & pagis ter in hebdomada miniſterium exercent, & cum maximo populorum ſcandalo in *nullo Quadrageſimæ die* ieiunant. Et, quod ultimum malorum eſt, in tanta opinionum pravitate educati, non modo ieiunia, ſed frequentiſſime ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, & interdum divinum officium recitare negligunt. Et hi potiſſimum ſunt qui ideo conciones ad populum habent, ut ſtipendium aſſequantur temporale, atque auram, clamoremque popularem captent: contra quos hæc ſcribit Hieronymus in laudata epiſtola. *Docente te in Eccleſia, non clamor populi, ſed gemitus ſuſcitetur. Lacrymæ auditorum laudes tuæ ſint, ſermo Presbyteri Scripturarum lectione conditus ſit. Nolo te declamatorem eſſe, & rabulam, garrulumque ſine ratione; ſed myſteriorum peritum, & ſacramentorum Dei tui eruditiſſimum. Verba volvere, & celeritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem ſui facere, indoctorum hominum eſt . . . Nihil tam facile quam vilem plebeculam, & indoctam concionem linguæ volubilitate decipere, quæ, quidquid non intelligit, plus miratur*. Sed hæc obiter, & per tranſennam dicta ſint.

X. Dico quarto, Confeſſarios, Magiſtros, Lectoreſque ſcientias docentes nullo modo a ieiunio excuſari. Quia eiuſmodi officia ſunt mentis potius quam corporis partus; ſeu iſtis plus mens quam corpus defatigatur. Porro ad mentis exercitia peragenda ieiunia conferunt potius quam noceant. Non negaverim tamen, ſecus aliquando contingere. Idcirco arbitrio prudentis id relinquendum eſt. Quando enim munera ſpiritualia, quæ animarum profectum promovent, exerceri non poſſunt cum ieiunii obſervantia; ieiunia omittenda eſſe nemo negaverit. Si enim labor corporalis ſufficiens cauſſa ſæpe eſt cur aliquis a ieiunio excuſetur; quanto magis excuſabit a ieiunio labor mentis, ſuſceptus propter aliquid ad ſalutem æternam neceſſarium, vel ad vitam ſpiritualem ordinatus? Id ſolum dicimus, laborem hunc mentalem ſuapte natura non excuſare communiter a ieiunio. Doctores, Lectoreſque ob ſuas quotidianas conſuetaſque lectiones, quemadmodum & magiſtri Grammaticæ, qui plures lectiones, & per plures horas docent, a ieiunio non excuſantur ullo modo. Si vero in aliquibus publicis diſputationibus ob peculiarem mentis attentionem, & ſtudium inſolitum aliquis virium delibitatem experiretur; diſpenſationem a ieiunio impetret, quam ſuperior facillime, & iuſte in ſimilibus caſibus concedere poteſt, & debet.

CA-

CAPUT XXVI.

De dispensatione, quae ab ieiunii observantia liberat. Quinam possint hanc dispensationem concedere.

I. QUarta caussa, quae ab observantia ieiunii exsolvit, est dispensatio, quae communiter definiri solet his verbis: *Est iuris alicuius relaxatio ab eo qui legitimam habet potestatem, facta.* De natura, & caussis dispensationis suo loco pro dignitate tractabitur. In praesentia brevissime dico, dispensationem iustam a ieiunio excusare: idque omnes fatentur. Quinam porro ii sint qui hanc dispensationem impartire valeant, paucis declarabimus.

II. Pontifex summus in universam Ecclesiam potestatem habet dispensandi a ieiunii lege, quae humana est, quatenus determinata ieiunia, & dies, quibus ieiunandum sit, praescribit. Si Pontifex absque iusta caussa dispensaret a lege, culpam committeret, maiorem, vel minorem, prout maioris, aut minoris momenti esset lex a qua eximeret. Et, quia magni ponderis est ieiunii lex, quae divinam quamdam sapit originem, si ab ea sine rationabili caussa dispensaret, dubio procul gravis culpae reus evaderet.

III. Episcopus cum suis subditis dispensare valet, ut ex D. Thoma in *IV. dist.* XV. *quaest.* III. *art.* 2. *quaest.* 4. *ad* 3. & 2. 2. *quaest.* CXLVII. *art.* 4. docent communiter Theologi, & Canonistae. Idque experientia constat: quoniam reipsa Episcopi in suis dioecesibus dispensant. Et revera id ratio optimi regiminis postulat, ut scilicet satis provide subditis pro occurrentibus casibus consultum sit. Porro, si Episcopus potestate destitutus foret dispensandi subditos suos a ieiunii lege, satis illis provisum minime foret: quoniam frequens est caussa dispensandi; & difficilis est ad summum Pontificem accessus. Dispensatio Episcopi a ieiunio, universae Ecclesiae indicto, sine iusta caussa illicita est, & invalida: quia Episcopus non habet potestatem supra ius commune universae Ecclesiae. Quare, dum a lege ieiunii quadragesimalis subditos suos solvit, iuxta aliquos Auctores non dispensat; sed tantum declarat in hoc aut illo casu legem non obligare. At, ut ego arbitror, vere dispensat: quoniam licet lex universalis pro tota Ecclesia sit supra facultatem Episcopi; prout tamen haec lex spectat hanc dioecesim, subiacet iurisdictioni episcopali, quatenus Episcopus valet legem illam interpretari, & ex iusta caussa ab eadem suos subditos dispensare: alioquin Episcopus non plus, a hoc quod attinet, auctoritatis haberet quam simplex Confessarius. In lege vero vel a semetipso, vel a Synodo dioecesana lata, non solum potest dispensare, verum etiam eamdem iusta de caussa abrogare valet.

IV.

IV. Parochis dispensandi potestatem denegant plures Theologi : quia Parochorum potestas ultra fori interioris limites non extenditur. At, quidquid sit, num vi iuris communis Parochi valeant dispensare nec ne, communissima est Theologorum, & Canonistarum sententia, iure consuetudinis saltem Parochos dispensare ob iustam caussam posse suos subditos parochianos. Nam non semper facilis ad Episcopum accessus est; & alioquin sæpe urgent dispensandi rationes. Quin mihi probabilior videtur sententia, defendens posse Parochum valide & licite dispensare subditos suos, etiam præsente Episcopo : quia, experientia teste, id consuetudine invectum est. Dispensant enim Parochi, nec Episcopi reclamant. Idque consonat suavi regimini Ecclesiæ. Nimis enim grave foret, si fideles ex locis remotis adire deberent Episcopos ad impetrandam dispensationem ieiunii, cuius necessitas in diem occurrit, & in diem transit, seu deficit. Vicarii quoque Parochorum, seu eorum vices gerentes, nisi Parochi expresse repugnent, possunt dispensare parochianos ob iustam caussam; qua sublata, dispensatio illicita esset, & invalida; peccarentque tam Parochi, quam eorum Vicarii illam impertientes.

V. Superiores Regularium possunt cum suis subditis dispensare : quia iurisdictionem spiritualem habent providendi subditis suis in omnibus iis quæ ad eorum optimum regimen congrua iudicaverint. Communis enim sententia est, id posse Prælatum regularem cum suis subditis quod potest Episcopus in sua diœcesi. Eadem siquidem utriusque ratio est, ut scilicet subditis omnibus in necessariis bene provisum sit. Superiores autem Regularium sunt Generales, qui in universo Ordine subditos dispensare valent, Provinciales in tota provincia, & Priores, Rectores, seu Guardiani conventuum in toto conventu. Vicarii quoque superiorum localium, absentibus superioribus, dispensare valent, cum illorum vicibus fungantur. Hi omnes in ieiuniis, sive a Regula, sive ab Ecclesia præceptis, & in abstinentia a carnibus dispensare ob iustam caussam possunt. Dispensantes vero sine iusta caussa peccant. Et, sicut cum aliis, ita quoque cum semetipsis dispensare valent.

VI. Abbatissæ, Priorissæ, & aliæ quævis superiores Moniales, cum nullam habeant clavium potestatem, nullamque spiritualem iurisdictionem, ad quam feminæ non sunt idoneæ, nequeunt Moniales dispensare; possunt tamen declarare, in hoc vel illo casu Moniales subditas ad ieiunium non teneri. Quæ omnia communia sunt.

VII. Episcopi, iusta urgente caussa, belli, pestis, similisque necessitatis, possunt cum tota diœcesi, vel civitate dispensare. Parochus tamen id non potest respectu totius parochiæ sibi subditæ; sed Episcopum adire debet in simili eventu, qui raro contingit.

VIII. Confessarii potestatem haud habent dispensandi suos pœnitentes; sed solum

lum quandoque possunt declarare in dubio pœnitentis legem non obligare in tali casu. Confessarii enim iurisdictionem nullam habent supra pœnitentes, nisi in iis quæ ad forum internum spectant. Dispensatio autem actus est iurisdictionis, quam, ut dixi, Confessarius non habet.

IX. Medici nullo modo dispensare valent a ieiunio; sed solum iudicium proferre, quod infirmitas, vel debilitas nocumentum notabile afferat, nisi ieiunium solvatur. Non quælibet difficultas, non quodvis incommodum, ut capitis levis dolor, vel stomachi quæcumque debilitas, sed illa tantum corporis molestia quæ notabile detrimentum naturæ inferre probabiliter potest, sufficit medico, ut licite, & tute attestationem faciat superiori, qui dispensare, hac posita attestatione, valet. Sed miseri medici potissimum in caussa sunt cur ieiunia passim violentur. Isti enim, ut auram popularem aucupentur, ut numerosam clientum turbam sibi concilient, ut res suas promovere valeant, omnibus, potissimum nobilibus, & mollioribus feminis, non modo quæsiti attestationem faciunt, sed sponte offerunt: omnibus lenocinantur, ac blandiuntur. Caveant miseri, ne, dum aliorum concupiscentiæ, gulæ, & intemperantiæ indulgent, ipsi perpetui incendii pœnas luere debeant. Illis dumtaxat attestationem faciant quorum infirmitas, aut debilitas notabilis est. Incommoda quæ remota sunt, contemnant. Quæ tantum probabiliter proxime imminent, caussæ sufficientes sunt iustæ dispensationis, & attestationis. Quando infirmitas, vel incommodum grave, & manifestum est, non est necessaria dispensatio; sed medicus ipse declarat, infirmum excusatum esse a ieiunio. Quare S. Antoninus *II. P. tit.* VI. *cap.* II. *§. 6.* inquit: *Item de consilio rationabili medicinæ infirmus solvens ieiunium, vel comedens carnes diebus probibitis non peccat; sed peccaret medicus, si sine caussa rationabili, vel saltem dubia talia mandat, vel ordinat infirmis.*

X. De caussis iustæ dispensationis in dissertatione de dispensationibus sermo erit. Caussæ quæ sufficiunt ad impartiendam dispensationem a ieiunio, ex iis quæ dicta sunt, constant. Lubet dumtaxat hic subiicere doctrinam Sylvestri verb. *Ieiun.* quæst. VII. num. 20. *Tertium quantum ad dispensationem super solutione ieiunii talis regula servanda videtur ex mente omnium Doctorum. Si certum est quod quis ieiunare non possit ex caussæ evidentia, potest quis ieiunium propria auctoritate dimittere secundum Vervec, & omnes. Si vero sit dubium, consulendus est vir bonus, & peritus, puta medicus, aut Confessor, vel alius. Et, si iudicio eius causa est evidens, iterum potest quis propria auctoritate dimittere secundum mentem eiusdem Vervec, quia eo casu causa est evidens. Si vero ipse sit dubius, oportet adire superiorem, idest Episcopum, vel proprium Sacerdotem, qui declarare potest auctoritative dispensando in dubio. Limita tamen totam regulam, cessante scandalo: quia, etiam causa extante evidente in se, vel aliquibus, si inde aliqui scandalizarentur, petenda esset dispensatio.*

XI.

XI. Quando itaque infirmitas, seu debilitas evidens est, non requiritur dispensatio: quoniam, certa existente caussa impediente ieiunium, lex non obligat. Dum infirmus, vel valetudinarius, sive quolibet alio incommodo gravatus dubitat, consulat medicum, vel Confessarium. Si isti declarant, caussam excusantem esse certam; absque dispensatione solutus est a ieiunio. Si isti dubii sunt, num caussa satis sit nec ne; tunc Superiorem adeat pro dispensatione, & Superior in aliud pium, sed non grave, neque petenti dispensationem incongruum, opus commutet debitum ieiunandi. Illud animadvertant Superiores, maiorem requiri caussam ad dispensandum in esu carnium quam in ieiunio. Quare, si sufficiat secunda comestio, non dispensent in ciborum qualitate: si carnium esus succurrat indigenti, non concedatur duplex refectio. Ad dispensandum in lacticiniis caussa satis levis sufficit. Quando quis in Quadragesima dispensatus est in esu carnium absolute, non intelligitur dispensatus in feriis sextis, & sabbatis, nec in quatuor temporibus, nisi in dispensatione id fuerit expressum.

XII. Ex his quæ dicta sunt, improbata manet opinio plurium Casuistarum, qui asserunt, non teneri ad ieiunium illos qui dubitant, an sint obligati: quia melior est conditio possidentis: quam rationem falsam esse alibi probavimus. Si autem dubii essent excusati, vix foret dispensationi locus. Sed de hoc fusius suo loco. Referuntur pro Regularibus aliqua privilegia & Sixti IV. & Leonis X. quibus declaratur, Regulares, dubitantes super obligatione ieiunii, excusatos esse, & a petendæ dispensationis debito exemptos. Addunt etiam Salmanticenses ex Rodriquez *tract.* XXIII. *cap.* 11. *punct.* 7. *num.* 159. Leonem X. concessisse Religiosis itinerantibus ut ieiunium ex præcepto Ecclesiæ unius diei in alium diem transferre valeant; vel horam comestionis anticipare. Sed hæc privilegia mihi commentitia sunt; nec videre ea licuit. Explicatio vero quam Pasqualigus exhibet *decis.* CCCCXVI. *num.* 3. quamque refert Leander *quæst.* LIV. *disp.* X. *tract.* V. laudati privilegii, illud apocryphum evincit. Ait enim hoc privilegium locum habere, quando iter breve est, & commode fieri potest. Si enim longum foret, itinerans excusatus esset. Item, si dubitaret, non egeret iuxta istorum Casuistarum doctrinam dispensatione. Privilegium ergo dispensaret eos qui nulla indigerent dispensatione. Cur Religiosi, qui ubique exemplum pœnitentiæ præferre debent, dispensandi sunt in itinere brevi, & commodo? Non dispensantur laici, & dispensabuntur Religiosi? Quo fundamento præsumi id potest? Nisi præsumere velimus, Pontifices summos approbasse istorum Casuistarum nimiam opinandi licentiam: quod dicendum nullo pacto est. Profecto igitur nullum adest fundamentum prudenter credendi, Pontifices citata privilegia concessisse.

CAPUT XXVII.

Christianorum ieiunium comitari debent abstinentia a peccatis, oratio, eleemosyna, aliarumque virtutum exercitia.

I. QUamquam capite quarto primæ dissertationis adversus Lutheranos, Calvinistasque demonstratum est, ieiunium ecclesiasticum, quod Catholici observant, officium esse virtutis, cum in honestum finem referatur; nihilominus placet in hoc capite Christianos breviter edocere regulas quas in ieiunii executione servare debent. Tota siquidem istius dissertationis oratio sicca, & arida fuit, quoniam tota occupata in resolvendis difficultatibus, & innumeris quæstiunculis, quas nimia opinandi licentia invexit. Congruum ergo est ut post explicatas difficultates quæ ieiunii obligationem, vel illius exactam observantiam in discrimen adducebant, ea nunc in medium promamus quæ ieiunium perficiunt, ornant, & mirum in modum animæ utile, singularisque meriti fecundum constituunt. Ex iis quæ hucusque disputavimus, consequens est, paucos esse qui physicas, ut ita loquar, ieiunii regulas, seu verum ieiunium hodiedum observent; paucissimos vero qui ieiunii fructum, meritumque assequantur. Nam plures ieiunant, quia, quid comedant, non habent. Ieiunant avari, ut pecuniis parcant: ieiunant alii, ut corporis sanitatem conservent: ieiunant hypocritæ, ut inanem gloriam aucupentur. Peccatores plures a cibis abstinent, sed vitiis indulgent. Habent ventrem piscibus, & leguminibus alitum; sed avaritia carnes pauperum vorat, & pelles excoriat, lingua proximi famam lacerat, innocentiam sordibus contaminat. Utinam hæc concionatoria esset amplificatio, & oratoria exaggeratio, ac non simplex, & sincera istius ætatis ieiuniorum narratio, & descriptio. Adversus eiusmodi ieiunia invecti sunt tum Prophetæ, tum Patres. Isaias cap. LVIII. *Ecce in die ieiunii vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare, sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. Numquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam?*

II. Sancti Patres, hunc Prophetæ textum explicantes, toti sunt in inculcanda a vitiis abstinentia, ut corporale ieiunium Deo gratum evadat. S. Basilius hom. I. de ieiun. *Cave, ne ieiunii utilitatem sola ciborum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est ab omnibus esse vitiis alienum. Solve omne vinculum iniquitatis, condona iniuriam proximo, ac debitum dimitte. Noli ad lites, & contentiones ieiunare. Carnes non edis; at interim devoras fratrem tuum. Vino abstines; at interim ab*

iniu-

iniuriis tibi non temperas. Sanctus Ioannes Chrysostomus *hom.* VIII. in Genesim. *Ieiunium dico abstinentiam a vitiis. Etenim abstinentia a cibis propter hoc recepta est, ut vigorem carnis refrenet. Ieiunantem ante omnia oportet iram refrenare, mansuetudinem, & lenitatem addiscere, habere cor contritum, absurdas concupiscentias repellere*. Sanctus Leo serm. XLIII. in Quadragesima VI. cap. II. *Apostolica institutio quadraginta dierum ieiuniis impleatur, non ciborum tantummodo parcitate, sed privatione maxime vitiorum. Nam, cum ob hoc castigatio ista sumatur, ut carnalium desideriorum fomites subtrahantur; nullum magis sectandum est continentiæ genus quam ut semper simus ab iniusta voluntate sobrii, & ab inhonesta actione ieiuni*. Sanctus Bernardus serm. I. de Quadrag. *Si gula sola peccavit, sola quoque ieiunet, & sufficit: si vero peccaverunt & cetera membra, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergo oculus, qui prædatus est animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus.... Sed multo magis ieiunet anima ipsa a vitiis, & propria voluntate sua*.

III. Sanctus Antoninus *II. Part. tit.* VI. *cap.* II. *§. 7.* ieiunii characteres, qui ipsum comitari debent, optime describit, inquiens. *Ieiunium sumitur ad tria secundum Thomam... Primo ad carnis concupiscentiæ repressionem. Unde Apostolus II. Cor.* VI. *ait:* In ieiuniis, in castitate exhibeamus nosmetipsos: *præmittit ieiunium castitati, quia per ieiunium castitas conservatur... Secundo assumitur ieiunium ad mentis elevationem in divina: quia homo ieiunus est magis liber a fumositatibus cerebri, unde magis aptus ad intelligendum... Tertio ieiunium valet ad culparum satisfactionem*. Deinde §. 8. describit vitia a quibus ieiunium immune esse oportet. *Primo quidem debet tolli de mente omnis intentio vana, quæ potest esse multiplex secundum illum versum:* Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus. *Ieiunat enim aliquis, quia sentit se gravatum cibo; &, si comederet, sibi noceret, sicut prima die Quadragesimæ. Alius ieiunat propter avaritiam, quia non vult tantum expendere bis comedendo: vel quia habet lucra præ manibus in apotheca, quæ non vult amittere: unde usque sero manebit ieiunus. Alius ieiunat propter gulam, quia forte iturus est ad aliquod convivium; & ideo, ut famelicus accedat, & melius comedat, illa die, vel præcedenti ieiunat. Alius ieiunat propter hypocrisim, ut simia, quæ effingit actus humanos, & tamen homo non est: ita scilicet hypocrita ieiunat, ut teneatur bonus, qui tamen non est bonus. Quicumque istorum ieiunat, alias non ieiunaturus, non servat præceptum Ecclesiæ... Secundo debet habere affectum liberum a peccato commisso, & committendo. Nihil enim prodest ieiunare, & alia religionis, idest christianitatis, opera facere, nisi mens ab iniquitate coerceatur...* Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, *conscientiam scilicet a peccatis. Et Isaiæ* LVIII. *dicit Dominus:* Hoc est ieiunium quod ego elegi. Dissolve colligationes impietatis, *idest malas societates, cum quibus ligatus es in officiis, vel contractibus, vel maleficiis:* solve fasciculos deprimentes, *idest obligationes restitutionum:* & dimitte eos

qui

qui confracti sunt, liberos, *scilicet dimitte qui solvere non possunt*, *non in carcere teneas*: & onus disrumpe, *scilicet peccati per contritionem*. *Tertio oportet adhibere pium affectum per orationem quoad Deum... Et, ut magis oratio sit devota*, egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, *dicit Dominus Ioel. 2. scilicet ad orandum abstinendo se ab actu coniugali; non tamen nisi de communi consensu, & continentia utriusque*.

IV. Non modo Patres docent, præcipuum ieiunium abstinentiam esse a vitiis: quoniam ieiunium corporale ideo institutum est, ut concupiscentia reprimatur, omnesque perduelles appetitus spiritui subigantur, atque anima liberius Deo vacare possit; verum etiam maxime inculcant, ieiunii tempore misericordiam in pauperes abundantiorem esse debere. Hæc tria, ieiunium, oratio, & eleemosyna, individuo fœdere consociata sint fas est. D. Augustinus ait *ser.* ccx. olim de diversis lxxiv. *Præcipue sane pauperum mementote, ut, quod vobis parcius vivendo subtrahitis, in cælesti thesauro reponatis. Accipiat esuriens Christus quod ieiunans minus accipit Christianus. Castigatio volentis fiat sustentatio non habentis. Voluntaria copiosi inopia fiat necessaria inopis copia.* S. Leo serm. xi. *In distributione quoque eleemosynarum, & pauperum cura pinguescant christiana ieiunia, &, quod suis quisque deliciis subtrahit, debilibus impendat, & egenis*. Sanctus Petrus Chrysologus serm. viii. *Esurit ieiunium: ieiunium sit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur. Alget ieiunium, ieiunium deficit, quod non eleemosynæ vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Quod est terris ver, hoc misericordiam scimus esse ieiunio. Sicut vernus flatus tota facit germina florere camporum; ita misericordia tota ieiunii semina producit in florem, in cælestem messem totam ieiunii facit fructificare virtutem*. Tandem concludit Augustinus *serm.* ccvi. alias de diversis lxx. *Ieiunia vestra non sint talia, qualia Propheta condemnat, dicens*: Non hoc ieiunium elegi, dicit Dominus. *Arguit enim ieiunia litigiosorum, quærit piorum: arguit opprimentes, quærit relaxantes: arguit inimicantes, quærit liberantes.*

CAPUT XXVIII.

Consectarium, in quo declaratur, quemadmodum lex ecclesiastica de ieiunio iam obsolevisset, si veræ forent recentiorum opiniones, & licitæ consuetudines quibus hodiedum Christiani a ieiunio eximuntur.

I. SUb istius dissertationis finem, lubet ob oculos ponere maximum absurdorum quod ex opinionibus quorumdam Casuistarum, & manifesta Christianorum hodierna praxi profluit. Et, ut clarius quod dicturus sum pateat, memoria recolendum est, inter leges ecclesiasticas potissimam esse hanc, quæ ieiunium præscribit: est enim fundata in ipso naturæ iure, seu est iuris naturalis determinatio. Dictum est enim, ieiunium in communi ab ipsa naturali lege iuberi; & tempus quo ieiunandum est, ab Ecclesia constitui. Insuper istius legis gravitas ex ipso fine patentior evadit. Eo siquidem spectat, ut carnem comprimat, & perduelles appetitiones spiritui subiiciat, mentem in Deum efferat, cor a terrenis abstrahat, voluntatem inducat ad eluenda peccata; & pro iisdem Deo satisfactionem, & compensationem persolvendam, ac tandem ad iustitiam, & cælestium contemplationem animas aptas, & dispositas reddat. Hæc omnia, & plura alia, quæ afferri possent, legem hanc omnium ecclesiasticarum legum gravissimam, summique momenti esse demonstrant. Quare recensenda hæc minime est inter illas leges quæ mere positivæ nuncupantur, si ieiunium absolute spectetur. Hinc manifesto consequitur, grave, & satis evidens requiri momentum pro licita ab hac gravissima lege dispensatione.

II. Porro, si consisterent opiniones plurium recentium Casuistarum, si licitæ forent hodiernæ consuetudines Christianorum, hæc gravissima Ecclesiæ lex iam obsolevisset, ac de medio sublata esset. Quandoquidem omnes Theologi in tractatu de legibus docent, non pro paucis, aut minori communitatis parte leges ferri; sed pro omnibus, & universa communitate, ita ut lex suapte natura omnes communiter comprehendat. Quoties vero lex desinit obligare communiter subditos, seu maiorem subditorum partem, lex ipsa obsolescit: nulla siquidem lex pro paucis edicitur. Hæc penes omnes vera sunt.

III. Si ergo veræ essent recentiorum plurium opiniones, si licitæ forent Christianorum exemptiones a ieiunii lege, reipsa lex cessasset. Nam paucissimi sunt qui ob aliquam rationem ex innumeris quas illi excogitarunt, ab ieiunio non sint exempti. Exempti sexagenarii, exempti iuvenes, exemptæ mulieres quinquagenariæ, exemptæ coniugatæ ob debitum marito reddendum, ob pulchritudinem ser-

vandam exemptæ nubiles, ne ſponſis vileſcant; exempti artifices, & operarii ob laborem, exempti Nobiles ob mollitiem, vel ob piſcium nauſeam, quæ carnes ipſis concedens, eos a ieiunii lege ſolutos reddit; exempti artium liberalium profeſſores, & Magnatum miniſtri ob nimiam mentis applicationem; exempti Magnates ob publicum bonum; exempti ipſi Religioſi pœnitentiæ profeſſores vel ob concionandi, vel ob docendi exercitium. Hi ſunt exempti ratione ſtatus. Alii vero plurimi eximuntur ob peculiarem ſtomachi, vel corporis debilitatem: alii plurimi ob vitandas nimias expenſas: quippe, ſi unus, aut alter de familia carnibus indiget, omnes carnes comedunt, ne plures menſæ in domo fiant. Fiat nunc ſupputatio, & liquido conſtabit ieiunii legem ad paucos reſtringi Chriſtianos. Quod ſi paucos obligat, iam non eſt lex. Et ne rei ſimilitudine decipiaris, non dicimus legem ceſſare, quod pauci illam obſervent. Abſit hoc. Quoniam & Evangelium pauci obſervant, nec ideo ceſſat: quia tenentur omnes illud ſervare; & peccant, dum illud violant. At dicimus legem ceſſare, quando ipſa deſinit obligare: quæ enim ad paucos coarctatur, lex non eſt. Recenſiti autem cuiuſque ſtatus Chriſtiani ſe ſe a lege ſolutos reputant; & recentiores Caſuiſtæ plures ſuis opinionibus, & medici ſuis communiter illos ad legem non teneri declarant. Idcirco recte concluditur, quod lex eccleſiaſtica ieiunium præſcribens ceſſaſſet, admiſſo ſemel veras eſſe opiniones modernas, & licitas Chriſtianorum diſpenſationes, verius dixerim, relaxationes. Quandoquidem Eccleſia ieiunium præcipiens præ oculis habebat omnium ſtatuum Chriſtianos; & nullum ex his ſtatibus abſolute exemit. Sola itaque & vera impotentia, ſola infirmitas, non quam parit ieiunium (cuique enim ieiunium incommodat) ſed quam morbus gignit, aliæque extraordinariæ cauſſæ a ieiunio excuſant. Si incommodum quod parit ieiunium, a ieiunio eximeret; ipſemet legis finis a lege ſervanda abſolveret. Corporis conflictatio, carnis maceratio, ſenſuum compreſſio ſunt legis huius finis. Quid ergo inſanius quam hæc obtrudere pro legis diſpenſatione?

IV. Quæ hucuſque dicta ſunt, confirmare iuvat auctoritate Eminentiſſimi Cardinalis Pallavicini, & doctiſſimi P. Elizalda, qui *II. Part. Lib. VI. quæſt.* XVII. §. 9. hæc ſcribit. „ Eminens illud ingeniorum decus Cardinalis Pallavicinus inde „ opinionum harum abſurditatem, falſitatemque oſtendebat, quod ex eis ſe- „ queretur legem inter eccleſiaſticas quaſi primam, & potiſſimam de quadra- „ geſimali, aliorumque temporum ieiunio ceſſaſſe iam, & nullos obligare, ſed „ deſiiſſe; nihilque supereſſe, cur tantopere hac de re confligatur. Sequelam „ vero probat: quia in tractatu de legibus omnes ſupponunt, legem non „ pro aliquibus, & quaſi paucioribus, ſed pro omnibus, vel pleriſque ſaltem „ communitatis ferri; neque eam legem eſſe conſultam, quæ pleroſque ſal-

„ tem

„ tem comprehendere, & obligare non possit. Sed iuxta opiniones de ieiu„ nio & abstinentia a carne lex ecclesiastica de Quadragesima, & ceteris ieiu„ niis non plerosque Ecclesiæ, sed pauciores comprehendit, & obligat; ut qui„ cumque eas opiniones, & apertissimas consequentias tantisper consideraverit, „ inveniet. Ergo hæ opiniones falsæ absurdæque si non essent, sequeretur ces„ sasse iam, & desiisse legem ecclesiasticam de Quadragesima, ceterisque ieiuniis; „ solidiusque quis opinabitur, legem quæ non omnes, non plerosque, sed pauciores „ communitatis comprehendit, nullos comprehendere, quam ipsi opinentur, „ sartores, Concionatores, equo etiam iter facientes non teneri ad ieiu„ nandum. Ex sequelæ ergo absurditate dignoscitur opinionum eorum falsi„ tas.

„ Ex his illud inferrem, eum laborem, illud etiam salutis nocumentum, „ quod ex observantia quadragesimali per se sequitur in plerisque cuiuscumque „ status, non excusare ab ea observantia; sed requiri vel laborem, vel præiudi„ cium salutis esse extraordinarium, & plerisque uniuscuiusque status regulariter „ non conveniens, sed maius. Quia lex Quadragesimæ statibus omnibus Ecclesiæ „ communis est. “ Et paullo infra.

„ Ut ex publicis orationibus liquet, duplex fuit finis sanctæ Ecclesiæ: al„ ter, & quasi potior, ut pro peccatis nostris hanc pœnitentiam agamus, „ qua non modo aliquid patiamur, sed etiam, sicut ipsa dicit, pro pecca„ tis nostris iuste affligamur, atque in corpore maceremur; alter, ut hac „ corporis castigatione mens reficiatur. Hæc publica sunt in Ecclesia Dei, quo„ rum proinde non tam ignorantia, quam inconsideratio, & libertas neminem ex„ cusare potest. *Respice*, inquit, *&c. ut apud te mens nostra tuo desiderio ful„ geat, quæ se carnis maceratione castigat*. Item. *Devotionem populi tui &c.* Item. „ *Præsta &c. ut familia tua, quæ se affligendo carnem ab alimentis abstinet, se„ ctando iustitiam a culpa ieiunet*. Item &c. Et dixi sæpe, Breviarium esse bonum „ certe librum moralem.

„ Hæc porro Breviarii Theologia est de plano illa ipsa quam S. Thomas tradit „ 1. 2. quæst. lxv. art. 5. *Manifestum autem est quod alterius rationis est modus qui „ imponitur in concupiscentiis secundum regulam rationis humanæ, & secundum re„ gulam divinam: puta in sumptione ciborum, ratione humana modus statui„ tur, ut non noceat valetudini corporis, nec impediat rationis actum; se„ cundum autem regulam divinæ legis requiritur quod homo castiget corpus „ suum, & in servitutem redigat per abstinentiam cibi, & potus, & aliorum „ huiusmodi*.

„ Ecce ergo unde contrarietas orta sit legis ac intentionis Ecclesiæ, & tot „ opinionum, eius intentionem frustrantium: nam alia regula hi opinatores,

„ alia vero Ecclesia mater utitur. Opinatores scilicet utuntur regula humanæ „ rationis, idque primum habent, & respiciunt, utrum ieiunium, & abstinentia a carne nocitura est, afflictura que ieiunantem; & a ieiunio liberant. „ At mater Ecclesia, non hac regula, sed altiori alia dimetitur, scilicet divinæ legis: & vult ut per abstinentiam quadragesimalem *vere pro peccatis nostris affligamur*, *patiamurque in carne*; *item ut maceremur in corpore*, „ sicque illud in servitutem redigatur, mens vero evadat robustior; atque „ ipsæ voces pœnitentiæ, afflictionis in carne, macerationisque corporis satis palam efferunt eum modum qui per regulam divinæ legis imponitur. „ Neque opiniones contrariæ sunt profecto castigativæ, pœnales, aut afflictivæ carnis, neque commercium habent cum maceratione corporis ..... „ Lex Dei, & ea utens mater Ecclesia in constitutione Quadragesimæ haud „ sumit valetudinem, vel invaletudinem corporis; sed per aliquam etiam „ eius invaletudinem vult ipsum castigari, affligi, macerari; & ita in debitam servitutem redigi, atque debitas peccatorum pœnas quoquomodo exolvi .....

„ Ais: Ergo nulla ratio habenda erit valetudinis, vel invaletudinis, nulla ægritudinis, vel etiam mortis? Negamus consequentiam, vel distinguimus, & dicimus, eam invaletudinem, vel salutis detrimentum considerandum non esse quod per se sequitur ex abstinentia, pœnitentia, ac maceratione corporis; *cum hoc per ipsam intendatur*. Considerandum vero esse, „ si quod aliud maius, & extraordinarium immineat .... Ad hoc porro dignoscendum dedimus illud signum, utrum scilicet invaletudo, & dolor, aut „ labor sit singularis, & plerisque convenire soleat in quovis statu, an non. „ Rari enim sunt post transactam iuventutem, qui malo aliquo non laborent. Quod si labor, vel invaletudo, vel dolor regulariter convenire plerisque soleat, non sufficit, ut diximus. Aliud etiam signum esse potest videndo, quæ caussæ sufficere soleant in Religionibus observantibus ad se excusandos a Quadragesimis, abstinentiaque carnis, quam præcepto, vel voto „ profitentur. Et similes sufficient. Minores non sufficient in sæcularibus viris, „ etiam Principibus, quoad Quadragesimam ecclesiasticam, & communem. Sed „ vides, & dicis: Hi laici sunt, illi autem Religiosi: ergo stultitia est utrosque „ conferre. Verum dicit Chrysostomus, hoc esse quod omnia perdit. Itaque laici „ non minus, opinor, peccant, nec item habent corpora rationi magis subdita. „ Ergo in eis magis urgent fines Ecclesiæ.“

V. Hinc colliges, Christianos illos qui ob ieiunium noctes vigiles ducunt, in lectulo se se volutant, quin somnum capere valeant, capitis incommodum, stomachi revolutionem, faucium ariditatem, aliaque id genus obtrudunt: colliges, in-

inquam; minime dispensandos esse præfatos Christianos: quia eiusmodi incommoda plus minusve in omnibus ieiunantibus reperiuntur. Hæc autem omnia assuetudine superantur, ut patet in tot vere religiosis viris. Alioquin tam dispensati, quam dispensantes peccabunt. Mirari satis non potui, plures etiam Religiosos viros, nedum laicos, qui tranquilla conscientia ieiunia solvebant ob solam medicorum licentiam seu attestationem. Nam, sicuti & Confessarii, & pœnitentes sæpe in foveam cadunt; ita multo magis medici, & ficti ægroti. *Quod vero* (inquit Elizalda loc. cit.) *multi censent se habita licentia utriusque medici peccare non posse, falsissimum est, ut supra de Magistris ostensum est. Et uterque medicus peccare potest, & etiam qui sequitur.*

LIBER TERTIUS

DE QUINQUE ECCLESIAE PRAECEPTIS.

DE TERTIO PRAECEPTO, QUOD EST DE DECIMIS SOLVENDIS.

DISSERTATIO PRIMA.

INTER quinque Ecclesiæ præcepta decimarum solutionem, Ecclesiæ ministris faciendam, recenseri, res comperta est. Alii quinto, alii tertio loco debitum istud collocant. Hoc discrimen nullius momenti est: idcirco cuique licet quem maluerit ordinem servare. Theologiæ moralis tractatores paucis istius præcepti difficultates perstringunt. Quoniam, quæ forum internum Christiani populi spectant, paucæ sunt; eas vero quæ forum externum inspiciunt, ad Canonistas remittunt. Nos media via de more incedemus. Fusius quidem quam Theologi soleant, præceptum istud explicabimus; non tamen omnes Canonistarum controversias sub examen inducemus.

CAPUT I.

Quid sint decimæ, & quænam earum origo. Quo iure tum in veteri, tum in novo fœdere præscriptæ sint. Hæreticorum errores recensentur, & refelluntur.

I. DEcima est illa fructuum pars quæ quotannis Ecclesiæ ministris persolvitur. Decima nuncupatur, quia est omnium bonorum mobilium, sive fructuum iure quæsitorum pars decima. Olim Ecclesiæ, plebes, & altaria nuncupabantur: nam inquit Urbanus secundus in Synodo Nemausensi. *Ecclesiæ, vel decimæ vulgari vocabulo apud nos altaria nuncupantur*. Christianus Lupus *Tom. VI. edit. Ven. in schol. pag.* 89. hæc addit: *Easdem & plebes fuisse appellatas, audivimus supra a sancto Petro Damiano. Hinc & ipsarum Rectores etiamnum hodie* nun-

nuncupantur Plebani. Plebs habet Ecclesiam, Ecclesia altare, altare decimam. In decimis duo consideranda sunt: nimirum & fructus qui percipiuntur, qui certe quid temporale sunt; & ius eosdem fructus percipiendi, quod in ministris Ecclesiæ quid spirituale est.

II. Decimarum origo quamcumque legem scriptam præcedit. Abraham siquidem ante scriptam per Moysem legem decimam partem bonorum quæ de quatuor victis Regibus reportaverat, Sacerdoti Melchisedech dedisse, Scriptura testatur Gen. XIV. *Et dedit ei decimas ex omnibus*. Iacob quoque, cum Mesopotamiam patris iussu uxorem ducturus peteret, decimam omnium bonorum se Deo daturum vovit, ut eumdem propitium in tam arduo negotio demereretur. Genes. XXVIII. *Votum vovit, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*. Quid plura? Ipsi Auctores ethnici scriptis prodidere, maiores suos decimam fructuum partem diis consecrare fuisse solitos. Plinius enim *Lib. XIX. cap.* XIV. inquit. *Thus collectum Sabotam camellis convehitur, porta ad id una patente. Digredi via capitales leges fecere. Ibi decimas Deo, quem vocant Sabin, mensura, non pondere, Sacerdotes capiunt, nec ante mercari licet . . . Sunt & quæ Sacerdotibus dantur portiones, scribisque Regum certæ*. Tullius Lib. III. de nat. deor. cap. XXXVI. *Neque Herculi quisquam decumam* (seu decimam) *vovit umquam, si sapiens factus esset: quamquam Pythagoras, cum in geometria quiddam novi invenisset, musis bovem immolasse dicitur*. Plutarchus quoque narrat, Lucullum, Romani iuris peritum, maximis opibus donatum fuisse, quod decimas diis persolvendas vovisset. Quæ omnia antiquam produnt decimarum originem. Ante legem scriptam tamen nullum extabat præceptum solvendi decimas. Quapropter tempore legis naturalis sancti Patriarchæ decimas solvebant, non aliquo præcepto cogente, sed religionis virtute præeunte.

III. Porro, quamvis nullum ante legem scriptam esset præceptum, quod decimas præscriberet; congruam tamen ministris Ecclesiæ, pro populo divino cultui vacantibus, sustentationem conferendam esse, lex ipsa naturalis omnibus semper persuasit. Lex autem positiva seu scripta definivit, hanc alimentorum quantitatem decimam debere esse partem omnium mobilium bonorum. Levit. XXVII. *Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur . . . Omnium decimarum bovis, & ovis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino*. Ratio autem ob quam Deus Levitis decimas dandas præceperit, assignatur Lib. Num.

cap. XVIII. *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israelis in possessionem pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis.*

IV. In veteri itaque testamento iure divino Sacerdotibus, & Levitis decimæ debebantur de omnibus fructibus terræ: quia reipsa sic præcepit Deus in lege per Moysem populo data, ut ex relatis textibus planum est. Præceptum istud iudiciale fuit: ideo, mortua lege mosaica per mortem Christi, cessavit. D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *art.* 1. hanc de decimis quæstionem quatuor articulis versat, omnesque difficultates summa perspicuitate resolvit. In decimis duo considerat. Primo Sacerdotum, seu ministrorum Ecclesiæ congruam sustentationem. Secundo determinationem istius sustentationis in decima parte. Ex quo infert, præceptum de solvendis decimis partim fuisse iudiciale, & partim morale. Quatenus definiebat, alimenta conferenda Sacerdotibus esse *decimam* partem, *iudiciale* fuit; quod omnino cessavit, promulgata Evangelii lege: prout vero præcipiebat, a populo alendos esse ministros Ecclesiæ, *morale* fuit; quod etiamnum subsistit. *Unde præceptum* (inquit Angelicus) *de solutione decimarum partim quidem erat morale; inditum naturali ratione; partim autem erat iudiciale ex divina institutione robur habens.*

V. Præceptum istud, prout *morale* est, seu prout iubet, ministros Dei, spiritualia populo impartientes, ab ipso populo sustentandos esse, in omni lege, sive naturali, sive mosaica, sive evangelica viguit: quia ab ipsa lege naturali descendit. Quod evincit D. Thomas ex Apostolo Paulo, qui *I. Corint.* IX. hæc scribit: *Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Dèo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe, qui arat, arare; & qui triturat in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? . . . Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Ex hac D. Pauli auctoritate concludit D. Thomas loco laudato, ministris Ecclesiæ, qui populo spiritualia suppeditant, ex iustitia deberi alimenta ad corporis sustentationem; non secus, nec iure inferiori, ac laicis operariis, ministris, & militibus debeantur, qui in commune Reipublicæ bonum laborant. *Quod enim eis* (subdit Angelicus) *qui divino cultui ministrabant ad salutem populi totius, populus necessaria victus ministraret, ratio naturalis dictat; sicut & his qui communi utilitati invigilant, scilicet Principibus, & militibus, & aliis huiusmodi, stipendia victus debentur a populo.*

VI.

VI. Ex his colligitur, in novo fœdere iure naturali, & divino, quemadmodum in veteri, populum teneri subministrare suo Parocho corporis sustentationem. Quod vero pro hac sustentatione populus solvat decimam partem fructuum, seu bonorum mobilium, est tantum ex iure ecclesiastico. Quoniam præceptum divinum, impositum Iudæis solvendi decimam partem omnium fructuum terræ, omnino cessavit in morte Christi, ut dictum est. Animadvertit tamen Angelicus, hoc esse discrimen inter iudicialia, & cæremonialia præcepta veteris legis. Iudicialia, licet non obligent in lege gratiæ, possunt tamen observari absque peccato; immo ad eorum observantiam tenentur fideles, si auctoritas accedat Ecclesiæ. Et quia Ecclesia reipsa statuit alimenta, quæ populus ex iustitia dare ministris Ecclesiæ tenetur, debere esse decimam partem fructuum terræ; ideo dicitur, solutionem decimarum esse iuris ecclesiastici, non divini, in lege gratiæ. Cæremonialia vero præcepta nullo modo licita sunt. *Est autem hæc differentia* (inquit D. Thomas loco citato) *inter cæremonialia, & iudicialia legis præcepta, quod cæremonialia illicitum est observare tempore legis novæ; iudicialia vero, etsi non obligent tempore gratiæ, tamen possunt observari absque peccato; & ad eorum observantiam aliqui obligantur, si statuantur auctoritate eorum quorum est condere legem: sicut præceptum iudiciale veteris legis est, quod qui furatus fuerit ovem, reddat quatuor oves, ut legitur Exod.* XXII. *quod si ab aliquo Rege statuatur, tenentur eius subditi observare. Ita etiam determinatio decimæ partis solvendæ est auctoritate Ecclesiæ tempore novæ legis instituta secundum quamdam humanitatem, ut scilicet non minus populus novæ legis ministris novi testamenti exhiberet, quam populus veteris legis ministris veteris testamenti exhibebat; cum tamen populus novæ legis ad maiora obligetur secundum illud Matth.* v. Nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum; *& cum ministri novi testamenti sint maioris dignitatis quam ministri veteris testamenti, ut probat Apostolus II. ad Cor.* II. *Sic ergo patet quod ad solutionem decimarum homines tenentur partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiæ.*

VII. Quæ hucusque producta sunt, sufficiunt ad confutandos omnium hæreticorum errores. Primus hac de re error fuit Ioannis VVicleffi, qui, teste Thoma Valdensi *Lib. II. Doc. fid. art.* III. *cap.* LXIV. docebat, decimas, puras esse eleemosynas, nulloque iure Sacerdotibus deberi. Errorem hunc secuti postea sunt Anabaptistæ, & Trinitarii. Addebat VVicleffus, eiusmodi decimas neque tamquam eleemosynas dandas esse Sacerdotibus malis. Hos VVicleffi errores damnavit Concilium Constantiense *seß.* VIII. *art. 16.* his verbis. *Decimæ sunt puræ eleemosynæ, & possunt Parochiani propter peccata suorum Prælatorum ad libitum suum eas auferre.* Hæc est una ex propositionibus ipsius VVicleffi, quam meri-

to

to damnavit laudatum Concilium, tamquam verbo Dei, & iuri naturali contrariam. Utroque enim iure decimas, quatenus congruam ministrorum Ecclesiæ sustentationem significant, iisdem ministris deberi, satis superque demonstratum est. Quod vero debeantur etiam ministris peccatoribus, patet ex illo Matth. XXII. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Tempore quo Christus præceptum istud imposuit, non modo Cæsares, sed & Sacerdotes, & ministri Ecclesiæ improbi ac scelesti erant. Decimæ siquidem, non ratione sanctitatis, neque ratione Sacerdotii absolute, sed ratione ministerii spiritualis debentur ministris Ecclesiæ, quemadmodum ceteris operariis debentur stipendia. Ex quo confutatus remanet error alter illorum, qui *Fraticelli*, & *Pseudoapostoli* nuncupabantur, quique, ut refert Ioannes de Turrecremata *Lib. IV. Summ. part.* II. *cap.* XXXVII. docebant, ministros Ecclesiæ, qui more Apostolorum in paupertate non vivunt, decimas percipere non posse. Ex dictis, inquam, convulsus remanet error iste: quoniam labor in populi utilitatem, sive a paupere fiat, sive a divite, dignus est mercede sua.

CAPUT II.

Varia decimarum genera. Quo tempore consuetudo solvendi decimas in Ecclesia catholica obtinuerit.

I. Decimæ communiter tribuuntur in *prædiales* seu *reales*, *personales*, & *mixtas*. Decimæ *prædiales* seu *reales* sunt quæ solvuntur de fructibus prædiorum, agrorum, vinearum, pratorum, hortorum, arborum, domorum locatarum, & silvarum. Prædia sunt duplicis quodammodo generis. Alia communia, quæ semper fuerunt culta. Alia quæ vocantur *novalia*, & sunt ea de quibus memoria non extat quod antea culta fuerint. Quæ per culturam fiunt *novalia*, semper talia remanent. *Personales* decimæ sunt quæ solvuntur ex bonis propria industria, & labore, puta militia, negotiatione, scientia, officio, & quavis alia arte acquisitis. *Mixtæ* nuncupantur illæ decimæ quæ partim reales sunt, & partim personales; quatenus partim naturæ, partim hominum industriæ partus sunt; ut sunt quæ solvuntur ex caseo, butyro, melle, & animalium fetibus. Sed hoc tertium decimarum genus, ut superfluum multi reiiciunt, illudque reducunt ad primum genus decimarum prædialium. Et hoc quidem merito: quia etiam fructus prædiales non modo a natura, sed etiam ab hominum industria pendent; nec tamen decimæ quæ ex eiusmodi fructibus solvuntur, mixtæ appellantur. Frustra ergo tertium genus additur decimarum ob hoc quod fructus ex quibus solvuntur, tum a natura, tum ab industria humana pendeant. Sed hæc le-

levia sunt. Decimæ prædiales subdividuntur in *maiores*, & *minores*; seu *minutas*. *Maiores* illæ appellantur quæ de frumento, vino, & oleo solvuntur. *Minores* seu *minutæ* sunt quæ de fetibus animalium, ut de vitulis, agnis, fuculis, pullis, lana, caseo, butyro, leguminibus, & hortorum fructibus offeruntur; Tandem aliæ sunt decimæ *ecclesiasticæ*, quas ministris Ecclesiæ pro eorum congrua sustentatione populus solvit; aliæ sunt *laicales*, quæ, licet ratione institutionis sint ecclesiasticæ, ex concessione tamen Ecclesiæ a laicis percipiuntur. In antiquo testamento quatuor erant decimæ, quæ solvebantur. Primæ decimæ erant quas ex omnibus fructibus terræ, gregum, & armentorum laici Levitis offerebant. Secundæ quas Levitæ ex suis decimis, a populo perceptis, dabant summo Pontifici, & aliis Sacerdotibus, decimam scilicet earum partem. Tertiæ decimæ erant quas laici ipsi separabant, ut eas tribuerent tempore quo ter in annum ibant in templum. Quartæ tandem erant quas quisque singulis trienniis separabat, & apud se retinebat, ut in eleemosynas pauperibus, viduis, & pupillis erogaret. *Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones intra ianuas tuas .... Peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, comedent, & saturabuntur*. Deuter. XIV. In veteri lege præceptum divinum obstringebat Iudæos ad solvendas decimas solummodo prædiales, seu reales, secus personales. Rationem assignat D. Thomas 2. 2. *quæst.* LXXXVII. *art.* 2. *ad* 1. cur teneantur fideles in lege gratiæ solvere de fructibus personalibus decimas Sacerdotibus; cum in veteri testamento nulla de his bonis, sola industria acquisitis, fuerit obligatio. *Specialis ratio fuit, quare in veteri lege non fuit datum præceptum de personalibus decimis, secundum conditionem populi illius, quia scilicet omnes aliæ Tribus certas possessiones habebant, de quibus poterant sufficienter providere Levitis, qui carebant possessionibus; non autem interdicebatur eis quin de aliis operibus honestis lucrarentur, sicut & alii Iudæi. Sed populus novæ legis est ubique per mundum diffusus; quorum plurimi possessiones non habent, sed de aliquibus negotiis vivunt; qui nihil conferrent ad subsidium ministrorum Dei, si de eorum negotiis decimas non solverent. Ministris etiam novæ legis arctius interdicitur ne se ingerant negotiis lucrativis, secundum illud II. ad Timoth.* II. Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis. *Et ideo in nova lege tenentur homines ad decimas personales secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum.*

II. Quo præciso tempore in Ecclesia christiana consuetudo solvendi decimas obtinuerit res dubia est, & obscura. Id compertum videtur, tribus primis sæculis, sæviente Imperatorum ethnicorum furore in Christianos, ab istis decimas solutas non fuisse. Nec Ecclesiæ ministri certos tum proventus habebant; sed ex quotidiana stipe vivebant. Primus qui inter Patres qualem qualem decimarum mentionem fecit,

cit, est D. Cyprianus *epist.* lxvi. ubi hortatur Sacerdotes, ut constantes sint in divino ministerio: quia sicuti in veteri lege decimæ sacerdotibus solvebantur, ita nunc plurium fratrum caritate sportulæ offeruntur. *Qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis, & negotiis sæcularibus alligentur; sed in honore sportulantium fratrum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed die ac nocte cælestibus rebus, & spiritualibus serviant.* Ex hoc Cypriani textu exploratum est, solutionem decimarum non fuisse tunc lege sancitam; sed quisque fidelium ad libitum Dei ministris subsidia conferebat. Defervescente persecutionis furore, sæculo quarto, & sequentibus Patres in suis concionibus populum crebrius hortabantur ad dandas decimas ministris Ecclesiæ; eosque populi Iudaici exemplo excitabant. D. Hieronymus in *cap.* III. *Malach.* hæc scribit. *Quod de decimis, primitiisque diximus, quæ olim dabantur a populo Sacerdotibus, & Levitis, in Ecclesiæ quoque populis intelligite; quibus præceptum est, non solum decimas dare, & primitias, sed & vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus, & sequi Dominum Salvatorem. Quod si facere nolumus, saltem Iudæorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & Sacerdotibus, ac Levitis honorem debitum deferamus.* Exemplo quoque Iudæorum utebatur D. Ioannes Chrysostomus, ut populum suum induceret ad offerendas decimas, quibus viduæ, & orphani, ac Sacerdotes sustentarentur. Hæc enim habet hom. v. in Epis. ad Ephes. *Quid Iudæi non faciebant? Decimas, & rursum decimas præbebant orphanis, viduis, & proselytis. Sed mihi quidam de quopiam dicebat: Hic, aut ille dat decimas. Quantum plenum est hoc probro, & dedecore, si quod apud Iudæos non habebatur in admiratione, hoc apud Christianos factum est admirabile? Si tunc erat periculum decimas non relinquere, cogita quantum nunc sit.*

III. Christianus Lupus *Tom. V. edit. Venet. in scholiis ad canonem* v. Concilii Romani, sub Nicolao II. Summo Pontifice celebrati, ad relata verba Chrysostomi hæc subdit pag. 92. *Ex quo vides, decimas tunc fuisse dumtaxat voluntarias. Eas quippe non unusquisque, sed hic dumtaxat, aut ille dabat; eratque opus admiratione dignum.* Nicolaus Rigaltius apud eumdem Lupum, relato Cypriani textu, quem supra exscripsi, hæc docet. *Decimæ quidem iure mosaico debebantur, minime autem iure christiano. Itaque ab Apostolis usque ad Cypriani tempora nulla fuit inter christiana subsidia mentio decimarum. Usitatæ aliquandiu sportulæ. Postea vero, exolescente sportularum honore, intravere in Ecclesiam decimæ, religionis obtentu, ac primo quidem spontanea liberalitate, quasi sportulis haud sufficientibus, oblatæ; mox autem & crudeliter exactæ.*

IV. Primis itaque tribus Ecclesiæ sæculis Clerum, & pauperes ex oblationibus, quæ aliquam decimarum imaginem præferebant, vixisse colligitur. Et licet tunc

præ-

præcepto non urgerentur fideles ad decimas solvendas, non propterea tamen minus liberales erant in earumdem collatione. Quin, quo magis liberi a servitute legis, tanto abundantiores oblationes offerebant, ut testatur sanctus Irenæus Lib. IV. cap. XXXIV. *Nihil otiosum, nec sine signo, & sine argumento apud eum. Et propter hoc illi quidem decimas suorum habebant consecratas; qui autem perceperunt libertatem, omnia quæ sunt ipsorum, ad dominicos decernunt usus, hilariter, & libere dantes ea, non quæ sunt minora, utpote maiorem spem habentes. Non genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic; sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantum: quippe cum iam non a servis, sed a liberis offeratur.*

V. Cum primum Romani Imperii clavum tenuit piissimus Constantinus, primus ex Imperatoribus Romanis Christianus, iam tum tranquillitas affulsit Ecclesiæ. Pacem & tranquillitatem consecutæ sunt opes. Hinc Episcopi in suis ad populum concionibus, atque in Synodis crebrius hortabantur fideles, ut decimas, non amplius tamquam gratuitas eleemosynas, sed tamquam stipendia iure debita, penderent. His Episcoporum, Patrumque adhortationibus permoti populi religioni sibi vertere cœperunt, si decimas exsolvere omitterent. Hac via sensim consuetudo voluntaria solvendi decimas rationem legis obligantis obtinuit. Nam sæculo quinto non modo Episcopi hortabantur, verum etiam pœnarum severitate cogebant fideles ad pendendas decimas. Id siquidem clare constat ex codice Iustiniani, in quo lex condita fuit adversus Episcopos illos qui nimia severitate plectebant populos, Ecclesias decimarum solutione defraudantes. Siquidem in l. 39. §. 1. cod. *de Episcopis, & Clericis*, hæc præscribuntur: *Non oportet Episcopos, aut Clericos cogere quosdam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare, aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare; quamvis usus ita obtinuerit. Transgressor cadit ab Ecclesia, & administratione ipsius, & dat decem libras.* Hac lege minime vetita fuit decimarum petitio; sed tantum coercita immoderata, & severior exactio.

VI. Sæculo sexto in Concilio Matisconensi II. canone v. declaratum fuit, fideles qui decimas persolvere recusarent, prævaricatores esse divinæ legis, & ab Ecclesia separandos esse. *Leges divinæ, consulentes Sacerdotibus, ac Ministris Ecclesiarum pro hereditatis portione, omni populo præceperunt, decimas fructuum suorum sacris locis præstare, ut, nullo labore impediti, horis legitimis spiritualibus possint vacare ministeriis. Quas leges Christianorum congeries longis temporibus custodivit intemeratas. Nunc autem paullatim prævaricatores legum pene Christiani omnes ostenduntur, dum omnes quæ divinitus sancita sunt, adimplere negligunt. Unde statuimus, ac decernimus ut mos antiquus a fidelibus reparetur, & decimas ecclesiasticis famulantibus cæremoniis populus omnis inferat; quas Sacerdotes aut in pauperum usum, aut in capti-*

ptivorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo, ac salutem impetrent. Si quis autem contumax nostris statutis saluberrimis fuerit, a membris Ecclesiæ omni tempore separetur. Ex hoc tamen Concilio, quod generale non fuit, concludi nequit, universale tunc fuisse præceptum de decimis solvendis; sed pro regionum diversitate variam consuetudinem obtinuisse.

VII. Sæculo octavo desinente, & nono ineunte, in Capitulari Caroli Magni statutum est Lib. II. cap. XXXVIII. *Qui decimas post crebras admonitiones, & prædicationes Sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento vero eos constringi nolumus, propter periculum periurii.* Sub idem tempus plura in variis Conciliis edita fuerunt decreta, quibus populi obstringebantur decimas exsolvere. Summi quoque Pontifices hanc de decimis, pendendis Ecclesiæ ministris, obligationem suis decretalibus firmarunt, præsertim Alexander III. qui Episcopo Cantuariensi rescripsit, ut parœcianos, renuentes decimas exhibere, omni studio compelleret ad solutionem. *Quoniam igitur institutioni divinæ manifestius obviant qui decimas ipsas Ecclesiis non persolvunt, fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus parœcianos vestros monere curetis, &, si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellere, ut de proventibus molendinorum, piscariorum, feno, & lana, decimas Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvant.* In prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum *tit. de decimis cap.* II. & in appendice ad Concilium Lateranense, sub eodem Alexandro celebratum IV. *part. cap.* II. refertur integra eiusdem Alexandri decretalis. Summi Pontifices, Alexandri III. successores, plura decreta ediderunt. Innocentius III. in Concilio Lateranensi IV. anno 1215. plures statuit canones pro decimarum solutione. Et quamvis in Oriente abolitus fuisset decimarum usus, quia apud Græcos certa erant pro Sacerdotum alimentis constituta tributa; nihilominus in Epistola, ad Patriarcham Latinum Constantinopolitanum data, præcipit, Venetos ibidem degentes cogendos esse ad exsolvendas etiam in Oriente decimas; monetque attendendam non esse consuetudinem quæ Venetiis obtinet, solvendi decimas paullo ante mortem. *Non obstante consuetudine, quam habitatores Venetiarum observant, ut videlicet in morte dumtaxat deciment illa quæ acquisierunt in vita.* In gestis eiusdem Innocentii. Hic sermo est de decimis personalibus, quæ potissimum ex negotiatione solvebantur. Tandem, postquam hæc Romanorum Pontificum responsa, & statuta in Decretalium Librum relata sunt, quæve partem iuris communis constituunt, unanimi Canonistarum, & Theologorum consensu conclusum est, omnes ad decimas solvendas teneri, tum reales, tum personales; attenta tamen regionum consuetudine, ut infra declarabitur. Si plura de decimarum vicissitudinibus scire cupis, consule Ludovicum Thomassinum *Tom. III. vet. & nov. discipl. cap.* IV. *& seq.* Christianum Lupum *Tom. V. Venet. edit. pag.* 92. Van-espen *part.* II. *tit.* XXXIII. *cap.* I.

cap. I. Fagnanum in *III. Lib. decret. part.* III. Hæc enim pro nostro instituto delibasse sufficiat.

CAPUT III.

Iure tantum ecclesiastico in lege gratiæ decimæ, spectata earum quantitate, solvuntur. Refellitur opinio Canonistarum antiquorum, asserentium vi iuris divini nunc decimas pendendas esse. Nonnullæ hac de re quæstiunculæ resolvuntur.

I. CArdinalis Bellarminus *Tom. II. Controvers. Lib. I. de Clericis cap.* XXV. recensitis hæreticorum erroribus in decimarum materia, quartum errorem appellat opinionem Canonistarum, contendentium fideles adstrictos esse vi iuris divini ad solvendas decimas, spectata etiam earum quantitate. *Quartus error*, inquit, *est multorum Canonistarum, qui contendunt, decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de iure divino; nec posse ulla humana lege, aut consuetudine aliam statui quantitatem*. Hanc antiquorum Canonistarum opinionem propugnandam suscepit Anacletus Reiffenstuel *Tom. III. Iur. Can. Lib. III. tit.* XXX. *de decimis, & oblat. §. I. num.* 13. *& seq.* Quoniam, inquit, in controversiis in quibus agitatur, num aliquid iuris divini sit nec ne, standum est determinationi Ecclesiæ, & declarationi summorum Pontificum. Atqui summi Pontifices conceptis verbis declararunt, decimas iure divino a fidelibus pendendas esse Sacerdotibus. Sunt igitur iure divino solvendæ. Ut minorem propositionem evincat, plura allegat summorum Pontificum testimonia, in quibus clarissime asseritur, debitum conferendi decimas Sacerdotibus esse iuris divini: nosque aliqua supra dedimus. Id etiam confirmant (ut ipse quidem censet) Sancti Patres Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, aliique plures, qui, nulla facta distinctione, absolute pronuntiant, Dominum adstringere fideles ad decimas persolvendas; potissimum, si sermo sit de decimis prædialibus.

II. Mirum est, Auctorem istum, post unanimem omnium Theologorum consensum, quin & recentiorum Canonistarum sententiam, propugnandam suscepisse opinionem apertissime falsam, de qua iterum loco laudato ait Bellarminus, *Sine ullo dubio error est manifestus, ut non solum Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis docent Sylvester, Navarrus .... Nec semel tantum, sed bis peccant multi Canonistarum. Semel, quia falsum defendunt. Iterum, quia damnant fere hæreseos omnes Theologos qui contrarium sentiunt; cum e contrario ipsorum sententia facillime convin*

vin

vinci possit erroris. Et sane ex iis quæ capite superiore dicta sunt, evidenter falsa apparet hæc Canonistarum opinio, Quoniam quæ iuris divini sunt, semper, & ubique eadem consistunt; nec temporum, & locorum vicissitudinibus obnoxia sunt. Quomodo ergo iuris divini est solutio decimarum, si primis Ecclesiæ sæculis vix mentio expressa de eisdem habita fuit? Deinde posterioribus sæculis varia obtinuit consuetudo easdem solvendi, donec tandem per Ecclesiam decretum fuit, ab omnibus solvendas esse; quamquam etiamnum in variis regionibus diversitatem conspicimus.

III. Ad argumentum autem Reiffenstuel, aliorumque Canonistarum facilis responsio est. Utique in controversiis quæ ius divinum spectant, standum est declarationi Ecclesiæ, & summorum Pontificum. Sed negamus aut Pontifices, aut Ecclesiam reipsa definivisse, solutionem decimarum iuris esse divini. Quoniam in textibus qui allegari solent, solum habetur, fideles iure divino & naturali adstrictos esse ad suppeditanda alimenta necessaria suis Sacerdotibus; quæ alimenta nomine decimarum exprimuntur. Quemadmodum festa iuris divini sunt, si spectetur cultus, quo aliquibus diebus Deus peculiariter colendus est; at istorum dierum definitio iuris est ecclesiastici: sic idem dicimus in præsentia. Quod fideles pendant ministris Ecclesiæ congrua stipendia pro eorum sustentatione, iuris naturalis, & divini est; sed determinatio talis stipendii auctoritate Ecclesiæ in lege gratiæ facta est. Congruum autem duxit Ecclesia definire, quod fideles pro his alimentis solvant decimam partem omnium bonorum mobilium; & sic sua auctoritate innovavit præceptum veteris legis, quod, promulgata lege gratiæ, cessaverat. Nec, quando Patres, & Pontifices pronuntiarunt, decimas iure divino Sacerdotibus conferendas esse, quæstio erat de iure quo debebantur; sed difficultas tota in eo vertebatur, quod fideles reipsa alimenta ministris suppeditare vel negligebant, vel recusabant. Non super alimentorum quantitate, quæ dicitur decima, sed super tota rei substantia disputatio fervebat. Idcirco ruit omnino argumentatio Reiffenstuel, nempe in controversiis in quibus disputatur, an aliquid iuris divini sit nec ne, standum esse determinationi Ecclesiæ: non quia id verum non sit; sed quia falsum asserimus, disputatum tum fuisse, num iure divino tenerentur fideles dare Sacerdotibus pro suis alimentis decimam partem suorum bonorum. Etenim, ut diximus, difficultas in eo sita erat, quod populi recusabant ministris Ecclesiæ alimenta conferre. Porro, ut Patres, Episcopi, & Pontifices validius populos permoverent, atque inducerent ad eiusmodi alimenta, seu stipendia exsolvenda, legem Dei id præcipientem allegabant. Quæ omnia clariora evadent, si dixerimus, nullum in nova lege extare præceptum quod definiat, quantitatem stipendii Sacerdotibus conferendi debere esse decimam partem omnium bonorum mobilium. Præceptum autem veteris legis non erat morale, neque enim extabat ante legem

Moy-

Moysis : nec proprie erat cæremoniale; sed iudiciale tantum, quod obsolevit. Cum itaque præceptum nec in veteri, nec in novo testamento reperiatur, quod obstringat fideles ad suppeditandam decimam suorum mobilium bonorum partem Presbyteris; & cum ex alia parte certo sciamus, in Ecclesia variam obtinuisse consuetudinem circa solutionem decimarum : dicamus necesse est, debitum istud pendendi decimas iuris esse ecclesiastici, non divini. Nec alicuius momenti est quod subdit Reiffenstuel, Pontifices, & Patres non distinguere in decimis quantitatem ab ipsa substantia fructuum; seu, ut ipse ait, inter decimas materialiter, & formaliter sumptas. Quoniam ex iis quæ dicta sunt, compertum satis est eos non potuisse allegare ius divinum pro ipsa fructuum quantitate, seu decima parte. Quandoquidem nec ex Scriptura, nec ex ratione naturali id eruere poterant. Quæ enim ratio naturalis præscribit ut alimenta ministrorum Ecclesiæ sint decima pars, & non octava, vel duodecima bonorum omnium quæ laici vel ex terra, vel ex industria colligunt? Iure ergo asserunt omnes Theologi, & recentiores Canonistæ, præfatos Patres ius divinum in medium attulisse, non ad probandam quantitatem, sed ad evincendum debitum alendi ministros congruo stipendio; quod postea ad decimam partem deductum fuit, iuxta congruentiam quam ex D. Thoma supra dedimus. Quid plura? Ipsum Concilium Lateranense, sub Innocentio III. celebratum, decernit, solutionem decimarum esse iuris ecclesiastici. Hæc namque verba habentur cap. *In aliquibus* de decimis : *Ille quippe decimæ necessario solvendæ sunt quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata*. Quæ iuris divini sunt, locorum consuetudini non subiacent. Quare, ut hunc textum explicent Canonistæ, in sententiam, vel nolentes, incidunt Theologorum. Concedunt namque & illi ipsi, quantitatem fructuum, seu decimarum pro diversa locorum consuetudine maiorem, vel minorem esse. Hoc ipsum fatentur Theologi, ut ex D. Thoma supra vidimus, nimirum fideles iure divino ministrare alimenta debere suis Sacerdotibus. Vocantur autem decimæ *fidelium vota* : quia fideles, dum eas in ministrorum Dei, aliorumque pauperum, qui peculiariter membra sunt Christi, sustentationem conferunt, illas quodammodo Deo offerunt; & consequenter quodam religionis cultu vota sua Deo persolvunt.

IV. Quæst. I. *An consuetudo valeat abrogare obligationem solvendi decimas?* Resp. Ex iis quæ dicta sunt, propositæ quæstionis resolutio manifesta est. Canonistæ qui defendunt, decimas iure divino deberi, etiam quoad quantitatem, consequenter propugnant, eas nulla consuetudine minui, vel abrogari posse. Contra Theologi, qui alimenta congrua pro Sacerdotum sustentatione deberi iure tum naturali, tum divino docent, nulla consuetudine contraria auferri posse debitum eadem solvendi etiam sustinent. Verum quia simul persuasum habent, quantitatem istius sustentationis ab ecclesiastica potestate definitam fuisse; hanc vi consuetudinis au-

geri, vel minui posse adfirmant. Quin, si ministris Ecclesiæ alia via provisum esset sufficienter, assentiuntur, introduci posse consuetudinem, vi cuius fideles liberi forent a solutione cuiusque fructuum partis. Quia, cessante titulo, cessat debitum. Titulus autem conferendi decimas ministris Dei est illorum sustentatio ratione ministerii. Quoties ergo nullo modo indigerent alimentis, quia aliunde ex Ecclesiæ provisione illis conferrentur; consuetudo obtinere posset iisdem decimas non solvendi. Sed hoc numquam fortassis continget. Quare consuetudo potissimum locum habet in circumstantiis decimarum, quod nempe solvantur ex his rebus, non ex illis; in hac, non in illa mensura; hoc, non illo tempore. Hoc ipsum præstare valet præscriptio; dummodo adsint requisita necessaria pro legitima præscriptione.

V. Quæst. II. *An Ecclesia valeat auferre consuetudinem invectam non solvendi decimas?* Resp. D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *art.* 1. & *quodlib.* vi. *art.* 10. *ad* 2. docet, numquam introduci posse consuetudinem talem non solvendi decimas, ut Ecclesia nequeat eam abrogare: quia nulla consuetudo solvit a debito decimarum, nisi approbata, vel saltem tolerata a summo Pontifice sit. Ubi autem consuetudo legitime obtineret non solvendi vel quantitatem decimæ, vel simpliciter, vel ex talibus rebus; ea nec per Clericos, neque per Episcopos particulares, sed solum per summum Pontificem abrogari posset. Solus enim Pontifex ex iusta & rationabili caussa iuri communi derogare valet. Et ideo D. Thomas laudata quæstione lxxxvii. *art.* 1. *ad* 5. asserit, laudabiliter ministros Ecclesiæ aliquando non exigere decimas, vel propter desuetudinem, vel propter scandalum, quod ex exactione consequeretur. *Et similiter laudabiliter ministri Ecclesiæ decimas Ecclesiæ non requirunt, ubi sine scandalo requiri non possent propter dissuetudinem, vel propter aliquam aliam causam. Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvunt in illis locis, in quibus Ecclesia non petit; nisi forte propter obstinationem animi, habentes voluntatem non solvendi, etiamsi ab eis peterentur.* Quæ ultima verba, ut advertit Suarez, duobus modis intelligi possunt. Primo, quando fideles ita obstinati essent, ut, licet eorum spirituales ministri indigerent congrua sustentatione, recusarent alimenta necessaria illis suppeditare prætextu consuetudinis, quæ præscribere nequit adversus ius naturale, vi cuius debentur alimenta ministris populo inservientibus. Secundo, quando fideles recusarent obedire Pontifici, qui propter universale bonum Ecclesiæ præciperet solutionem decimarum, quæ antea ratione consuetudinis non solvebantur. In his duobus casibus peccarent fideles qui prætextu consuetudinis solvere decimas renuerent. Ceterum, sicut consuetudo eximere potest aliquam integram communitatem, ita potiori iure liberare valet personam aliquam privatam a solutione decimarum.

VI. Quæst. III. *An Summus Pontifex valeat omnino tollere decimarum solutionem?*

num? Resp. In primis Pontificem dispensare non posse a solutione decimarum, quoties ministri destituti essent necessariis alimentis, quæ debentur illis naturali iure, quod nulli humanæ potestati subiacet. Secundo plures tum Canonistarum, tum Theologorum docent, Pontificem, si sua absoluta potestate uti vellet, posse omnino tollere præceptum decimarum, salva semper congrua sustentatione ministrorum; quamvis id illicite præstaret. Verum, quidquid sit de hac opinione, dico, Pontificem neque valide, neque licite posse legem decimarum, licet ecclesiasticam, omnino abrogare. Quoniam talis abrogatio non esset dispensatio; sed, ut communiter dicitur, dissipatio redituum ecclesiasticorum: quæ cederet in gravissimum, & universale detrimentum totius Ecclesiæ, non solum temporale, sed etiam spirituale. Porro Christus Dominus suis Pontificibus non contulit supremam potestatem in destructionem, & ruinam; sed in ædificationem, & incrementum Ecclesiæ. Verum, quia Spiritus Dei est qui speciali assistentia regit suos in terris Vicarios in universali Ecclesiæ moderamine, numquam permittet ut isti quidquam agant, vel decernant in commune totius Ecclesiæ spirituale detrimentum.

VII. Quæst. IV. *An summus Pontifex possit aliquos privatos dispensare a decimarum solutione?* Resp. Id constat ex usu pio, & manifesto, quo summi Pontifices omni fere tempore plures privatas personas a debito solvendi decimas dispensarunt. Ratio autem clara est: quoniam præceptum solvendi decimas ecclesiasticum est, a cuius observantia ob iustam caussam Pontifices summi eximere possunt subditos suos. Neque de hoc difficultas est inter Theologos.

CAPUT IV.

Summi Pontifices, & Episcopi variis, iustisque de caussis Monachis, & Regularibus decimas concessere. Donatio decimarum, laicis a summo Pontifice facta sine iusta caussa, illicita, & nulla est.

I. Decimæ res sunt temporales; ideo Monachis, & laicis iusta de caussa communicari possunt. Ius tamen illas exigendi spirituale est, quod ministris Ecclesiæ competit. Ita inquit sanctus Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 3. ad 3. *Sicut res nomine decimæ acceptas potest Ecclesia alicui laico tradere; ita etiam potest ei concedere, ut dandas decimas ipsi accipiant, iure accipiendi ministris Ecclesiæ reservato; sive pro necessitate Ecclesiæ, sicut quibusdam militibus decimæ debentur in feudum per Ecclesiam concessæ; sive etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam Religiosis laicis, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ sunt*

concessae per modum eleemosynae : quibusdam tamen Religiosis competit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum. Nullum ergo dubium est, Pontifices summos posse tum Religiosis, tum laicis iustam ob caussam privilegium non solvendi, & facultatem percipiendi decimas concedere. Quo posito tamquam certo, ad facti veritatem explicandam accedo.

II. Gravia diffidia, iurgia, & scandala Clerum inter & Regulares exarserunt ob decimas, istis vel ab Episcopis, vel a summis Pontificibus collatas. Si tamen Clerici, & Parochi ad caussas eiusmodi privilegiorum animum intenderent; non de Monachis, seu Regularibus, sed de semetipsis conquererentur. Certum siquidem est, saepius Romanos Pontifices, & Episcopos Ecclesias parochiales Regularium regimini subiecisse, non ut Regularibus, sed ut ipsis Ecclesiis consulerent. Gratianus *caus.* XVI. *quaest.* I. *can.* LXVIII. epistolam refert sub nomine S. Hieronymi ad Damasum Papam, in qua narratur, Episcopos Monachis potestatem concessisse percipiendi decimas. Verum communis est eruditorum opinio, epistolam hanc suppostitiam esse, in gratiam Monachorum confictam circiter saeculum XI. Ideo eam missam facimus, ut genuina monumenta promamus. Leo IX. Monasterio S. Petri Damiani parochialem Ecclesiam univit. *Sancimus etiam* (inquit Pontifex epist. XVIII.) *ut plebem sanctae Mariae, positam in loco qui dicitur Vineole, praefata Eremus perpetuo iure possideat*. Plures quoque Ecclesias Monachis regendas ab Episcopis traditas fuisse, constat ex Concilio Pictaviensi, anno 1078. celebrato, in quo *can.* VIII. haec leguntur. *Ut Abbates, Monachi, Canonici Ecclesias, quas numquam habuerunt, non emant, nec alio modo sibi vindicent, nisi consentiente Episcopo, in cuius fuerint dioecesi. In illis vero quas hactenus absque calumnia habuerunt, reditus, beneficiaque obtineant. Presbyter tamen de cura animarum, & de christianitatis ministerio Episcopo respondeat*. Hinc tamen non infertur, Episcopos potestatem habere applicandi eiusmodi decimas alteri quam ei cui ex iure communi debentur; sed solum posse decimas suae dioecesis, iusta de caussa, ut delegatus Sedis apostolicae, Regularibus, aliisque quandoque applicare, salva semper ministrorum sustentatione. Innumera monumenta ex antiquitate isthuc transcribere possem, ut ostenderem, semper necessarium fuisse consensum Episcoporum in translatione decimarum ad Monachos. Satis nunc sit referre Concilii V. Romani can. IX. *Ut nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quae auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu in cuius dioecesi habitat recipit, detineat, apostolica sanctione firmamus*. Verum de hac obiter dictum sit. Aliam nunc viam, per quam ad Regularium Coenobia decimae pervenerunt, aperiamus.

III. Non modo a summis Pontificibus, & Episcopis, sed etiam ab ipsis laicis decimarum copiam Regulares acceperunt. Id autem hoc evenit pacto. Saeculis octavo, nono, & sequentibus cum Europa bellorum aestu arderet, & potissimum paga-

paganis hostibus undique premeretur, plures Ecclesias, decimas, & patrimonia sacra laici variis titulis occuparunt. Nobiles potissimum, propriis consumptis opibus in bello adversus infideles, alii ab ipsis Regibus decimas, & altaria obtinuerunt, alii propria auctoritate eadem invaserunt. Carolum Martellum decimas, & Ecclesias laicis concessisse, historiæ produnt. Qua de re fragmentum edidit Petrus Pithœus, quod hæc continet. *Carolus Maior domus, & Austrasiorum Princeps res Ecclesiarum propter assiduitatem bellorum laicis tradidit*. Vix laici degustarunt ecclesiasticorum redituum saporem, aucta in dies fame, quæ bonorum possessione non extinguitur, sed accenditur, omnibus limitibus transilitis, vel iure infeudationis, vel aliis titulis, Ecclesiarum parochialium decimas aut a Regibus datas acceperunt, aut seipsis usurparunt. At, cum omnes res clament ad dominum suum, maxime bona sacra ad supremum universi orbis Dominum Deum clamorem emittunt, atque iniustos possessores continenter reprehendunt, & acribus stimulis ad restitutionem perurgent. Itaque laici, sacrorum redituum prædatores, & internis conscientiæ angoribus agitati, & externis Episcoporum adhortationibus permoti, de sacris manubiis restituendis consilium iniere. At, quia Clerus una cum bonorum iactura, morum quoque disciplinam amiserat, maluerunt laici Monachis, qui virtutum splendore fulgebant, quam Episcopis, & Parochis (forsitan non ita bene moratis) Ecclesias, & decimas restituere. Non omnes tamen, ut conscientiæ suæ facerent satis, restitutionem hanc executioni mandarunt. Plures quidem sponte, & ut iustitiæ litarent, id præstitere; sed plures alii non prius opima spolia Monachis reddiderunt, quam accepta ab iisdem pecunia. Ecclesiæ Pastores, quod neque auctoritate, neque potentia tanta pollerent, ut ad sua sibi restituenda laicos cogerent, tempori morem gessere; & quod impedire nequiverunt, necessario adprobarunt. Rem hanc describit Christianus Lupus Tom. VI. edit. Venet. pag. 89. *Et Monachorum, & Regularium in cathedrali, aut collegiato Claustro Clericorum disciplina tunc florentissima vigebat. Hinc plures laici, dum sæculares seu singulares Clericos aversarentur, detentas altarium decimas illis donarunt, & ex ipsis fundarunt nova Monasteria, ac regularia Collegia, atque utramque istam professionem opulentissime ditarunt. Ipsa dederunt cum onere reparandæ, & ornandæ fabricæ, & sufficientis ad populi ministerium Cleri sustentandi. Post extinctam Caroli Magni sobolem, & patrata in Formosum Pontificem scandala, malum adeo resurrexit, ut laici in ipsis etiam Romanis Basilicis devotas adventantium fidelium oblationes invaderent, & ipsos adventantes in via prædarentur. Medicinam adhibere iterum cœpit Gregorius sextus, Victor secundus, ac præsertim sanctus Leo nonus, laudatus ab Hermano contracto. Et tunc iterum varia, in quibus vigebat regularis Ordo, Monasteria non parum profecerunt.*

IV. Grates itaque summæ Monachis agendæ sunt, quod morum sanctimonia, vir-

virtutumque splendore potuerint e manibus laicorum sacra spolia extorquere. Sed ob idipsum maximam subierunt Monachi invidiam, ob decimas nempe sibi a laicis collatas, sæpius sine ipsorum Episcoporum consensu. Hinc siquidem murmura, hinc dissidia, & iurgia Clerum inter & Monachos. Parochi apud Episcopos, & Episcopi apud summos Pontifices Monachos, tamquam iniustos decimarum usurpatores, traducebant. Quibus iurgiis, ac dissensionibus ut prospicerent Pontifices summi, haudquaquam Monachis decimarum acceptiones interdixere; sed decreverunt ipsos eas recipere debere, vel Sedis apostolicæ, vel Episcoporum consensu, ut patet ex Canone Concilii Romani sub Gregorio VII. quem paullo ante descripsimus. Simul vero quorumdam Episcoporum avaritiam cohibuerunt, ac declararunt Sedem apostolicam adire Monachos debere, quoties Episcopi consentire renuerent, ut decimas a laicis donatas acciperent. Hæc omnia continentur in Concilio Romano, sub Urbano II. anno 1099. celebrato can. xv. *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quidquid ecclesiastici iuris est, sine consensu Episcopi, sive Romani concessione Pontificis Monasteriis, aut Canonicis offerre præsumat. Quod si quis Episcopus, improbitatis, & avaritiæ caussa consentire noluerit, Romano Pontifici nuntietur, & eius licentia, quod offerendum est, offeratur.* Simillimus canon editus fuit in Synodo Melfensi anno 1089. Adeo frequentes canones tum Synodi, tum Pontifices ediderunt in Monachorum, decimas a laicis recipientium, favorem: quia non deerant pseudo-doctores, inquit Christianus Lupus, qui effutiebant, non secus Monachos ac laicos non posse licite decimas possidere. Quin eo audaciæ prolapsi erant, ut in statu damnationis deprædicarent esse Monasteria quæ decimas possidebant. Hac erronea doctrina multi Monachi decepti, Cœnobiis relictis, alio se receperunt. Hæc omnia describit Ivo Carnotensis Episcopus epist. CXCII. *Hæc & his similia præcones huiusmodi non intelligentes, aut non legentes, suadent Monachis ut sua Monasteria deserant propter Abbates suos, & procuratores Monasteriorum suorum, qui aliquas decimas, quæ iure pertinent ad dispensationem Episcoporum, Monasteriis suis acquisierunt. Dicant mihi tam subtiles divinorum iudiciorum scrutatores, quid salubrius sit Monachis, utrum permanere Cœnobitas sub Præpositorum suorum obedientia, quæ melior est quam victimæ, & ibi vivere de decimis, & oblationibus fidelium, quas Ecclesia lege caritatis communicare potest non tantum Monasteriis, sed etiam Xenodochiis, infirmis, & peregrinis; an fieri Sarabaitas, ut in privatis locis proprio iure vivant, & victum sibi de substantia pauperum per manus raptorum, & de fenore negotiatorum accipiant. Licet enim decimæ, & oblationes principaliter debeantur clericali militiæ; potest tamen Ecclesia omne quod habet, cum pauperibus habere commune. Quanto magis cum his pauperibus qui, relictis facultatibus propriis, non in angaria baiulantes crucem Christi, sequuntur pauperem Christum? Est tamen, in quo Abbatibus, & præpositis Monasteriorum parcendum esse non existimem, si ab illis ad quos non pertinet,*

net, idest a laicis, decimas, & oblationes accipiant; si inordinate eas a quibuscumque personis acquirant; si terminos transgrediantur antiquos, idest si stipendia Presbyterorum antiquitus instituta minorent, ac sibi usurpent. Nec tamen ideo Monachi qui hæc ignorant, aut non probant, debent suam collectionem deserere, aut Abbatibus suis minus obedientes existere. Hæc sancti Ivonis epistola compescuit multorum audaciam, pluresque Monachos propriorum Abbatum regimini subiecit. Animadvertit laudatus Lupus, plures Monachos religioni sibi duxisse iis in Monasteriis, quæ decimas possidebant, vitam degere. Quis enim nesciat, inquit, sanctissimum Cisterciensem Ordinem prodiisse ex schismate, & quasi apostasia quorumdam fratrum e Molismensi Monasterio? Existimabant enim se extra salutis viam digredi, eo quod divi Benedicti Regulam prohibere censerent altarium, Ecclesiarum, decimarumque possessionem. Qua de caussa Venerabilis Albericus, secundus Cistercii Abbas, longo tempore, tamquam schismatis auctor, aut incentor Molismensem carcerem sanctificavit. En quomodo divina providentia passim permisit ut sacrorum Ordinum instauratores, atque monasticæ disciplinæ reparatores, malorum fratrum persecutionibus vexarentur. Quorsum? ut illi meritorum, isti scelerum mensuram implerent.

V. Porro ideo laici decimas Monasteriis libentius conferebant, quod Monachos liberaliores in pauperes, & exactiores bonorum ecclesiasticorum dispensatores reputarent. Non in Monachorum dumtaxat sustentationem, sed & in pauperum, viduarum, ac orphanorum subsidium decimæ potissimum Monasteriis conferebantur; ut testatur præ aliis D. Petrus Damianus Lib. II. epist. XIV. *Ut copiosiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in Monasteriis, & Eremis decimæ quorumcumque proventuum, & non modo pecorum, sed cornicum pariter, & ovorum.* Hinc infert Lupus, Monasteria, & Clericorum Collegia, quæ decimas possident, ad largas, copiosasque eleemosynas pauperibus impertiendas, non modo caritatis, sed etiam iustitiæ lege obstringi. Et quia non pauca Monasteria minus exacte tantum debitum impleverunt; idcirco ab instituto defecere, & in laxitatis sentinam prolapsa, in commendas redacta fuerunt. Copiosæ siquidem divitiæ semper disciplinæ tum ecclesiasticæ, tum monasticæ, infestæ extiterunt, & exitiales. Abundans decimarum possessio occasio fuit cur Regula D. Benedicti a sua primæva severitate declinaverit. Ut eiusdem regulæ pristina observantia instauraretur, institutus fuit Cisterciensium Ordo in summa paupertate absque decimis, & altaribus. Cuius paupertatis disciplina ut sarta tecta custodiretur, Alexander III. sacro illi Ordini decimarum receptionem interdixit; & tamdiu in paupertatis observatione floruit, quamdiu saluberrimis sanctissimi Pontificis decretis paruit Ordo ille.

VI. Non modo Monachis, sed etiam Fratribus mendicantibus decimæ, & Ecclesiæ collatæ fuere, modo a laicis, consentientibus Episcopis, modo ab Episcopis

ipsis. Fulconem Episcopum Tolosanum decimarum usum concessisse Patribus Prædicatoribus, compertum est. Concessionem hanc confirmasse Honorium III. pariter certum. Id tamen cautum fuit ut non ipsi, sed Presbyter ab Episcopo institutus regeret altaria. Temporis decursu Fratres ipsi Ecclesias regebant. Hinc dissidia, & murmura Parochorum. Ioannes vigesimus secundus sua peculiari constitutione professorem cuiuslibet mendicantium Ordinis ad inferiores cathedralibus Ecclesias postulari prohibuit. Sanctus Pius V. huic constitutioni derogavit, & privilegium indulsit cunctis mendicantibus, ut quemque e suis Fratribus præsentare Episcopo possent pro animarum cura peragenda in Ecclesiis sibi subiectis. Hæc pauca delibasse sufficiat circa decimas, a Pontificibus, Episcopis, & laicis, Regularibus concessas. Qui plura cupit, consulat laudatos Lupum, Thomassinum, & Vanespen.

VII. Quæres, *an privilegium, sine ulla caussa iusta laico concessum, non solvendi vel recipiendi decimas, validum sit?* Resp. Sub initium istius capitis dictum est, posse summos Pontifices iusta de caussa valide, & licite tum Ecclesiasticis, tum laicis aliquam decimarum partem applicare. Quoniam laici, licet capaces non sint iuris percipiendi decimas, quia ius istud spirituale est, ut diximus; capaces tamen sunt fructuum decimarum, qui temporales sunt. Quæstio specialis de laicis instituitur. Nam, si applicatio fiat decimarum personis ecclesiasticis, etiam absque iusta caussa, valida est. Tunc etenim non violatur iustitia commutativa; nisi fieret cum damno ministrorum, populis inservientium, quibus, ut dictum est, ex iustitia alimenta debentur. Quibus positis, dicimus, applicationem decimarum, factam per Pontificem laico sine ulla iusta caussa, esse nullam; atque adeo nec Pontificem concedentem, nec laicum recipientem tutum reddere in conscientia. Ratio evidens est. Siquidem decimæ a fidelibus conferuntur in communem Ecclesiæ utilitatem, in pauperum, & ministrorum sustentationem, in divinum cultum, aliaque pia opera; non vero in usus profanos. Pontifex autem non est dominus absolutus istorum bonorum, ita ut possit pro libito, cuicumque voluerit, eadem impartire; sed est supremus dispensator intra fines quorum intuitu eadem bona a fidelibus collata sunt. Ergo, dum illa in usus profanos converteret Pontifex, peccaret contra iustitiam commutativam, & ius naturale, ac divinum: & eiusmodi elargitio nulla esset, utpote contra intentionem offerentium decimas, & contra voluntatem veri domini. Neque enim Deus potestatem Pontifici contulit in destructionem, sed in ædificationem Ecclesiæ. Quando tamen certo, & evidenter non constat, sine caussa applicationem factam fuisse, qui recipiunt decimas, tuti sunt in conscientia; dummodo veras, & non falsas caussas exposuerint. Nec enim præsumendum est, Pontifices summos prodigere Ecclesiæ bona, & sine rationabilibus piisque caussis eadem dispensare. Hanc doctrinam in publica Signatura gratiæ

uber.

uberrima eloquentia explanavit summus Pontifex feliciter regnans, BENEDICTUS XIV. elapso anno 1747. ut in *Lib. de leg.* fusius explicabo. Hinc infertur, nullam quoque futuram applicationem fructuum alicuius beneficii alicui personae, etiam ecclesiasticae, vel loco sacro, quando fieret cum detrimento congruae sustentationis ipsius ministri, seu beneficiati. Quoniam, ut saepius dictum est, congrua sustentatio ministri, inservientis populo, est de iure divino naturali, quod obnoxium non est humanae potestati. Quare is cui eiusmodi fructus applicati essent, ad restitutionem teneretur pro ea parte quae necessaria est ad congruam ministri sustentationem. Sed de hoc fusius suo loco.

CAPUT V.

De personis quae decimas solvere tenentur. Plures quaestiunculae hac de re explicantur.

I. OMnes fideles baptizati vi iuris communis, per se loquendo, nisi aliquo privilegio exempti sint, ad decimas solvendas adstringuntur. Clare traditur in cap. *Ex transmissa*, & cap. *A nobis* de decimis. Res certa est penes omnes tum Canonistas, tum Theologos cum D. Thoma 2. 2. *quaest.* LXXXVII. *artic.* 1. & 4. Explicantur singula membra propositae assertionis. Ex quo fideles baptizati teneantur ad solutionem decimarum, excluduntur omnes infideles non baptizati, qui a decimis pendendis liberi sunt. Quandoquidem, si praeceptum decimarum spectetur, ut naturale est, alimenta ministris Ecclesiae conferenda praecipiens, planum est non obligare infideles, qui, cum a ministris Ecclesiae spiritualia nec recipiant, nec recipere teneantur, usquedum sunt extra Ecclesiam, naturali iure ad eosdem ministros alendos non obligantur. Si praeceptum, quatenus ecclesiasticum est, consideretur, pariter compertum noscitur, non obligare infideles, qui, cum non sint Ecclesiae membra, Ecclesiae legibus non sunt subiecti. Fideles autem baptizati & a ministris Ecclesiae recipere alimenta spiritualia tenentur, & membra sunt Ecclesiae: ideo iure & naturali, & ecclesiastico ad decimas exsolvendas obligantur. Haeretici baptizati tenentur ad solvendas decimas; quia ratione baptismatis subiecti sunt praeceptis Ecclesiae: & quamvis alimenta spiritualia non recipiant, tenentur tamen recipere, & ministri parati sunt ad ea omnia illis conferenda quae ceteris suis ovibus ministrant. Catechumeni, qui sunt filii infidelium, non tenentur lege decimarum: quia fides interna, & privata, absque professione solemni in faciem Ecclesiae, & sine charactere baptismatis non subiicit eos Ecclesiae legibus. Filii Catholicorum obligantur ad decimas solvendas, etiamsi adulti differant baptismatis susceptionem: quoniam ratione chara-

cte-

&cteris parentum, seu originis, Ecclesiæ præceptis obnoxii sunt: idcirco ad decimas tenentur.

II. Quæst. I. *An Iudæi, Turcæ, ceterique infideles qui numquam baptisma susceperunt, teneantur solvere decimas prædiales de fundis, quos possident in locis Christianorum?* Resp. Infideles per se, ut dictum est, quatenus infideles sunt, decimarum oneri non subiiciuntur; ratione tamen alicuius circumstantiæ ad aliquas decimas exsolvendas obligantur. Ad aliquas, inquam, non ad omnes. Nam communis est Theologorum sententia, ad decimas personales non teneri: quia eiusmodi decimæ dantur Ecclesiæ ratione administrationis rerum spiritualium. Nil autem spirituale ab Ecclesia infideles recipiunt. Quare opinio Glossæ, in cap. *Quanto* contrarium defendentis, communiter improbatur. Aliqui Canonistæ docent, infideles, habitantes in aliqua Christianorum parochia, teneri ad decimas personales ratione compensationis damni quod Ecclesia patitur. Si enim loco infidelis inhabitaret Christianus, is decimas solveret. Sed hæc ratio, ut inquit Sotus *Lib. IX. de iustit. & iur. quæst.* IV. *art.* 4. nulla est. Quandoquidem Ecclesia ius non habet, ut omnes Christiani alicuius parochiæ laborent, negotientur, artesque exerceant. Quid, si omnes illius parochiæ nobiles essent? Anne nobiles tenerentur solvere decimas personales, quas solverent artifices, & negotiatores? Nulla ergo probabilitate gaudet opinio Panormitani, Abbatis, & quorumdam aliorum Canonistarum, obligantium infideles ad decimas personales ratione compensationis damni quod afferunt Ecclesiæ. Quoad decimas autem prædiales distinctione opus est. Nam infideles vel possident prædia in locis, & provinciis Christianorum, quæ ab ipsis Christianis emerint; vel alia prædia possident in propriis provinciis, quæ Christianorum potestati non subiacent. De prædiis quæ in Christianorum locis possident, decimas pendere obligantur, non quatenus infideles, sed quatenus illis prædiis affixum est onus reale decimarum: quod onus sequitur prædia, quocumque devolvantur. Hoc aperte declaratum est in cap. *Quanto*, de usuris, his verbis: *Hac eadem pœna Iudæos decernimus compellendos ad satisfaciendum Ecclesiis pro decimis, & oblationibus debitis, quas a Christianis de domibus, & possessionibus aliis percipere consueverunt, antequam ad Iudæos quocumque titulo devenissent, ut sic Ecclesiæ conserventur indemnes.* Ex quo textu colligitur, Ecclesiam habere ius ad exigendas decimas ex tali prædio. Porro hoc iure Ecclesia defraudari nequit ob infidelitatem acquirentis. Hæc omnia docet S. Antoninus II. Part. tit. IV. cap. III. §. 3. *Decima prædialis . . . debet dari indistincte a possidente prædia, sive iuste, sive iniuste possideat; & non solum, si possideantur prædia a Catholico, sed etiam ab hæretico, Iudæo, vel Pagano. Thomas, & Raymundus.* De prædiis quæ infideles possident in propriis provinciis, ad decimas non tenentur: quia Ecclesia nullum ius habet, vel habuit in illa prædia. Op-

po-

positum sustinet Panormitanus cum quibusdam aliis Canonistis: quia, inquiunt, licet infideles non sint iuri ecclesiastico obnoxii; nihilominus subiiciuntur iuri divino. Nonne creaturæ omnes ratione præditæ tenentur recognoscere Deum, ut supremum rerum Dominum? Ergo hac ratione, ut scilicet infideles recognoscant supremum Dei dominium, decimas Deo offerre adstringuntur. Et videtur hoc colligi ex cap. *Tua nobis*. Responsum facile est. Utique omnes, tum fideles, tum infideles, tenentur supremum ac universale unius Numinis dominium venerari, suamque ipsi submissionem aliquo tributo, & oblatione testari. Sed falsum est, vi istius iuris obstringi infideles ad recognoscendum hoc divinum supremumque dominium decimarum solutione; cum possint huic debito satisfacere aliquo alio tributo, seu sacrificio. Præceptum solvendi decimas in veteri lege non obligabat alios præter Iudæos; & nihilosecius aliæ nationes Deo offerre aliquas oblationes, illumque aliquo tributo recognoscere adstringebantur. Antequam ergo infideles Ecclesiæ membra fiant, absolute non subiiciuntur Ecclesiæ præceptis. Hæc responsio, subdis, evincit solum, infideles non debere solvere decimas quoad quantitatem, quod iuris est ecclesiastici; non vero eos exemptos esse a decimis, quatenus sunt alimenta ministrorum, quæ naturali divinoque iure illis debentur. Responsio data utrumque evincit. Nam infideles a ministris alimenta spiritualia non recipiunt, nec sunt illorum oves; & ministri non sunt pastores actu infidelium, sed fidelium.

III. Quæst. II. *An Ecclesia iure exigere possit ab infidelibus tributum congruum ad sustentandum Prædicatores, & Missionarios, quos ad eorum conversionem mittit?* Resp. Ecclesia ab infidelibus, in terris sibi subiectis inhabitantibus, sibique temporaliter subditis, reipsa exigit hoc tributum. Romæ siquidem Iudæi pensionem pendunt ad alendum Prædicatorem qui illis Christi Evangelium exponat. Hac potestate uti non solet Ecclesia in infideles, sibi non subiectos quoad temporalem iurisdictionem. Verum utique est, Christum Dominum omnes ad fidem vocasse, & vocare. Et, quemadmodum mortuus est pro omnibus, ita omnes quoque Ecclesiæ suæ supposuit, quatenus scilicet omnes tenentur Evangelii prædicationem suscipere, illius ministros audire, eisque parere. Quia tamen Deus ipse neminem cogit ad fidem suscipiendam; ideo nec illius Ecclesia, quæ eiusdem Dei spiritu regitur, sua potestate utitur ad cogendos infideles, ut fidem amplectantur: ac proinde tributum imponere non solet infidelibus sibi non subditis, tum ad evitandum scandalum, quod inde consequi posset; tum ad imitationem Iesu Christi, & Apostolorum, qui omnino gratis legem gratiæ in omnes gentes promulgarunt, quive proprio labore victum sibi comparabant, aut a fidelibus, iam fide imbutis, quotidianam stipem accipiebant.

IV. Quæst. III. *An summi Pontifices, & Episcopi teneantur decimas solvere?*

Resp.

Resp. Nec Pontifices, nec Episcopi obnoxii sunt decimis personalibus. Non Pontifex, quia nullum habet superiorem, cui subiiciatur: & licet etiam ipse sacramenta a ministris percipiat; attamen ille ipse potestatem ministris confert impertiendi sacramenta. Neque Episcopi ad has decimas personales pendendas obligati sunt. Et certe non Parochis, quia sunt sibi subiecti; non Pontifici, quia, licet iusta de caussa posset summus Pontifex Episcopis, utpote sibi subditis, decimas personales imponere; reipsa tamen hac potestate Pontifices numquam usi sunt, sed alia via sibi providerunt. Sic docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. artic. 4. ad 3. *Unde nunc eadem ratione tenentur Clerici summo Pontifici decimam dare, si exigeret. Naturalis enim ratio dictat ut ille qui habet curam de communi multitudinis statu, provideatur de communibus bonis, unde possit exequi ea quæ pertinent ad communem salutem.* Pontifices verò obnoxii sunt decimis prædialibus de illis terris, seu fundis, quos possident titulo patrimonii temporalis. Quoniam, facta parochiarum partitione, unicuique Ecclesiæ assignata sunt prædia cum onere decimarum: quod onus, reale cum sit, semper annexum est præfatis prædiis. Ergo, si Pontifices possessores sint titulo vel hereditatis, vel emptionis, vel donationis, vel quocumque alio temporali iure, eiusmodi prædiorum, obstricti sunt ad solvendum decimarum debitum eisdem terris affixum. Idem de Episcopis potiori iure dicendum est. De prædiis, quæ habent ratione Episcopatus, seu quæ reditus sunt dignitatis episcopalis, non tenentur decimas solvere. De prædiis vero profanis, seu quæ titulo hereditatis, patrimonii, vel emptionis possident, decimas solvere adstringuntur, ob rationem iam dictam, quod prædiis eiusmodi adnexum sit onus reale decimarum, quæ a quocumque solvi debent.

V. Quæst. IV. *An Clerici curati, seu Parochi teneantur decimas solvere personales, & reales?* Resp. Ad decimas personales non tenentur: quia istæ solvuntur Pastori ratione sacramentorum. Parochi autem, cum recipiunt sacramenta, ea non suscipiunt ab aliis Parochis, tamquam subditi, sed tamquam cooperatores in vinea Domini. Neque tenentur solvere decimas Episcopis de fructibus beneficiorum: quia nec iure, nec consuetudine tale debitum constat. Obligantur vero solvere decimas de prædiis quæ possident titulo temporali hereditatis, emptionis, aut quovis alio. Sic docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 4. *Clericis autem, inquantum sunt ministri altaris, spiritualia populo seminantes, decimæ a fidelibus debentur. Unde tales Clerici, inquantum Clerici sunt, idest inquantum habent ecclesiasticas possessiones, decimas solvere non tenentur. Ex alia vero causa, scilicet propter hoc quod possident proprio iure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, vel quocumque huiusmodi modo, sunt ad decimas solvendas obligati.*

VI. Quæst. V. *An Clerici simplices teneantur ad decimas tum personales, tum rea-*

reales? Resp. Ut primum de decimis personalibus loquamur, animadvertamus oportet, Clericos duplici ex titulo lucrari posse, spirituali nempe, & temporali. Actione spirituali lucrari possunt, dum Missam canunt, dum cadavera defunctorum tumulant &c. Quæ his actionibus lucrantur, decimis obnoxia non sunt. Ex iis vero quæ corporali labore, seu profano, & temporali titulo lucrantur, tenentur decimas persolvere. Siquidem decimæ personales debentur ratione sacramentorum, quæ ipsi Clerici recipiunt a suis Parochis. Nomine autem Clericorum intelligimus non solum eos qui in minoribus ordinibus sunt constituti, sed etiam Sacerdotes. Ad decimas vero reales quod attinet, distinctione pariter opus est. Nam de fructibus beneficiorum, aut decimis quas ipsi ratione beneficiorum percipiunt, decimas solvere non tenentur; ut declaratum est in cap. *Novum genus*, de decimis, ubi Paschalis II. hæc decernit. *Novum genus exactionis est, ut Clerici a Clericis decimas exigant; cum nusquam in lege Domini hoc legamus. Non enim Levitæ a Levitis decimas accepisse leguntur.* Quam decretalem refert S. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *art.* 4. *in arg. Sed contra*. De prædiis vero quæ titulo hereditatis, emptionis, donationis, vel alio simili possident, decimas solvere tenentur; etiamsi eiusmodi prædia sint in territorio Ecclesiæ cui inserviunt. Ita D. Thomas loco laud. ad 1. *Clerici de propriis prædiis tenentur solvere decimas parochiali Ecclesiæ, sicut & alii, etiamsi ipsi sint eiusdem Ecclesiæ Clerici: quia aliud st habere aliquid ut proprium, aliud ut commune. Prædia vero Ecclesiæ non sunt ad decimas solvendas obligata, etiamsi sint infra terminos alterius parochiæ.* Hinc infertur, teneri Clericos ad solvendas decimas etiam de fructibus patrimonii, cuius titulo ordinati fuerunt: quia eiusmodi fundus, seu terræ in patrimonium deputatæ possidentur a Clericis titulo temporali, & solum ad tempus deputatæ sunt ad sustentationem Clericorum; ceterum remanent bona laicalia. Non ergo defraudari debent Ecclesiæ parochiales iure exigendi super illis prædiis decimas quæ sibi debebantur, antequam fundi eiusmodi deputarentur in patrimonium Clericorum. Hæc omnia, quæ hucusque dicta sunt, communiter Theologi docent.

VII. Quæst. VI. *An Principes, & Reges ad decimas pendendas teneantur?* Resp. Præceptum de decimis solvendis universale est, omnesque fideles baptizatos comprehendit: ergo & Reges, & Principes. Eadem enim est omnium ratio. Non minus enim Principes, Regesque subditi sunt Pastoribus Ecclesiæ in spiritualibus ac ceteri fideles; & ab illis sacramenta percipiunt. Communis penes omnes sententia.

VIII. Quæst. VII. *An pauperes subiecti sint decimarum solutioni?* Resp. Distinguendi sunt varii paupertatis gradus, seu status. Nam primus gradus paupertatis est quæ appellatur communis. Secundus gradus paupertatis est quæ vocatur gravis. Ultimus gradus paupertatis est quæ denominatur extrema. Pauperes qui

so-

ſolum communi paupertate laborant, non eximuntur a decimarum ſolutione; ſicuti neque a pendendis Regibus tributis liberantur: quia pauperes in hac communi paupertate habent, ut ſupponitur, congrua alimenta ad propriam, & familiæ ſuſtentationem. Ergo, ſi quid habent, quod ſuperſit ad neceſſariam ſuſtentationem, tenentur illud pro decimis offerre. Pauperes in extrema neceſſitate conſtituti a decimarum debito omnino liberi ſunt: quia in tali ſtatu poſſunt aliena, ut propria, accipere. Ergo potiori iure valent decimas retinere, quarum præceptum cum tanto rigore non obligat. Communia ſunt hæc penes omnes. Nec tenerentur pauperes, ſi ad meliorem aſſurgerent ſtatum, decimas quas in extrema neceſſitate non præbuerunt, compenſare Parochis: quoniam tunc retinuerunt quod ſuum erat; quidquid alii dicant. Sed de hoc fuſius ſuo loco. Quid autem dicendum de pauperibus gravi laborantibus neceſſitate? Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* 11. *Lib. I. cap.* XVI. *num.* 18. docet, probabile eſſe, gravem neceſſitatem eximere pauperem a decimis ſolvendis: tum quia eiuſmodi fructibus indiget pauper ad ſuam, & familiæ ſuſtentationem (talis ſiquidem reputatur neceſſitas gravis:) tum quia præceptum iſtud affirmativum eſt, quod pro ſemper, ut dicitur, non obligat; ſed cum certis circumſtantiis. Nec præceptum decimarum in omnibus circumſtantiis urget; ſed dilationem ſolutionis permittit propter gravem neceſſitatem debitoris: ſicut qui poſſidet rem alienam, & non poteſt reddere ſtatim ſine gravi iactura perſonæ, vel ſtatus, poteſt differre reſtitutionem. Admiſſa vera gravi neceſſitate, abſolute non negarem probabilitatem iſtius ſententiæ. Quoniam decimæ, potiſſimum quantitate inſpecta, inſtitutæ ſunt, & præcipiuntur ab Eccleſia non ſolum in ſuſtentationem miniſtrorum, ſed etiam in pauperum ſubſidium. Quapropter, quando pauperes revera gravi vexantur paupertate, non videtur præceptum Eccleſiæ eos ad pendendas decimas urgere; cum potius contra in tali eventu eorum paupertas decimarum fructibus ſublevanda ſit. Hæc ſane abſolute conſiderata vera mihi apparent. Sed, quia grave periculum eſt ne plures ſe pauperes effingant, gravemque paupertatem deprædicent, cupiditate magis quam penuria adacti: idcirco mihi probabilius videtur, pauperes teneri exponere ſuam paupertatem Paſtoribus Eccleſiæ, ut debitum ſibi remittant. Paſtores vero, cognita pauperum gravi neceſſitate, eleemoſynam ipſis erogare obſtringuntur, ſaltem a ſolutione decimarum eos eximentes. At quid, dum pauperes timent ſibi a Parochis minime ſubveniendum fore, etiam expoſita, & probata propria neceſſitate? Reſpondeo, veroſimilius eſſe, pauperes fictam paupertatem exaggerare quam renuere illorum Paſtores veræ eorum gravique neceſſitati ſuccurrere. Ceterum, ſi Parochi proprii muneris immemores negligerent proſpicere urgenti paupertati parochianorum, in hac hypotheſi, poſt expoſitam propriam indigentiam, iſti poſſent retinere decimas, quibus ſuam levarent inopiam.

piam. Cum tamen fors melior affulgeret, ad restituendas decimas tenerentur. Nec audiendus est Filliucius, qui *tract.* XXVII. *II. Part. cap.* VIII. *num. 166.* probabile esse iudicat, eiusmodi parochianos ad restitutionem non teneri, etiam divites effectos. Siquidem communiter hoc Theologi reprobant. In sola enim extrema necessitate, quæ consumuntur, restitutioni non subiacent, iuxta communiorem Theologorum doctrinam.

CAPUT VI.

Quomodo Religiosi, & Clerici in communi viventes vi iuris communis exempti sint a decimis solvendis: quidve pro eadem exemptione iisdem Regularibus concedant privilegia quæ extra iuris corpus reperiuntur.

I. CApite quarto superiore egimus de privilegiis quibus Romani Pontifices Monachis, & Regularibus, etiam mendicantibus, iustis de caussis potestatem fecere decimas percipiendi. In præsentia vero sermonem instituimus de privilegiis quibus Regulares a debito solvendi decimas liberantur. Et ut recte perspicueque rem totam enucleemus, prius quid vi iuris communis, deinde quid virtute privilegiorum quæ extra iuris corpus sunt, iisdem competat, declarabimus.

II. Porro Monachi, & Clerici in communi viventes vi privilegii, iuri communi inserti, antiquitus exempti fuerunt a decimis tum personalibus, tum prædialibus. De personalibus constat ex cap. *Decimas* XVI. quæst. I. De prædialibus vero, nempe earum terrarum quas propriis manibus colebant, sive propriæ forent, sive conductæ, etiam patet ex cap. *Ex multiplici* de decimis, ubi Adrianus IV. asserit se hoc privilegio donasse Cistercienses. *Abbas*, inquit, *privilegium a nobis obtinuit, ut de laboribus, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, nulli decimas solvere teneantur*. Istius privilegii meminit Alexander III. in cap. *Ex parte* X. de decimis: & testatur hoc ipsum privilegium prius a prædecessoribus suis concessum fuisse omnibus Religiosis in communi viventibus. Adrianus vero privilegium istud solis Templariis, Cisterciensibus, & Hospitalariis concesserat. *Ceteris vero, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus, vel sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & hortis suis decimas non persolvant*. Quod privilegium confirmat ipse Alexander III. additque ex casibus in eodem privilegio expressis teneri Religiosos omnes ad decimas ex rebus omnibus solvendas. Et in cap. *Dilecti* declarat, eos non liberari a solvendis decimis de terris quas per colo-

nos excolunt; ſed ait, privilegium illud arctari ad prædia propria Religioſorum; nullo vero modo extendi ad fundos conductos, etiamſi per ſe, aut per ſuos famulos eos colant. Innocentius vero III. in Concilio Lateranenſi, celebrato anno 1215. limitavit præfata privilegia (ut habetur in *cap.* Nuper *eodem tit. de decim.*) ad prædia habita, & poſſeſſa ante dictum Concilium: decrevitque tam Ciſtercienſes, quam Templarios, & Hoſpitalarios debere ſolvere decimas de terris, ſeu prædiis poſt præfatum Lateranenſe Concilium poſſidendis, de quibus antea Parochis decimæ ſolvebantur; conſequenter novalia excepta, & immunia remanſerunt, ut ſuo loco dicetur. En textum citati capitis. *Ne occaſione privilegiorum ſuorum Eccleſiæ ulterius prægraventur, decernimus ut de alienis terris, & amodo acquirendis, etiamſi eas propriis manibus, aut ſumptibus excolant, decimas perſolvant Eccleſiis quibus ratione prædiorum antea ſolvebantur, nec cum ipſis Eccleſiis aliter duxerint componendum. Et hoc ipſum ad alios Regulares, qui gaudent ſimilibus privilegiis, extendi volumus, & mandamus.* Omnes itaque Regulares tenentur ad decimas ſolvendas de prædiis habitis poſt Concilium Lateranenſe quartum; niſi aliquo poſteriori privilegio, tranſactione, aut præſcriptione eximantur.

III. In præfato tamen cap. *Nuper*, non eſt revocatum privilegium quo Regulares exempti ſunt a ſolvendis decimis de novalibus, & hortis, quos propriis manibus colunt, & de animalibus quæ ad eorum ſuſtentationem nutriunt. Ab his ſiquidem decimis exempti fuerant Religioſi regulares; ut conſtat ex cap. *Ex parte*, ubi dicitur: *Et de nutrimentis animalium ſuorum, & de hortis ſuis decimas non perſolvant.* Sed hoc privilegium revocatum non fuit in cap. *Nuper*. Conſiſtit igitur etiam poſt Lateranenſe Concilium. Quod autem non ſit revocatum, patet ex deſcripto textu laudati capitis. Nam ibi decernitur, ſolum a Regularibus ſolvendas eſſe decimas de prædiis, impoſterum poſt Concilium acquirendis; & de quibus, antequam ea ad Regulares devolverentur, decimæ Parochis ſolvebantur. Nullus ibi ſermo de novalibus prædiis, de quibus antea Eccleſiæ decimas non percipiebant. Nihil pariter ſtatuitur de gregibus, animalibus, & hortis. Ergo privilegium conceſſum in *cap.* Ex parte *de decimis* in ſuo robore ſubſiſtit. Et hæc omnia communia ſunt. Neque limitandum eſt dictum privilegium ad ſolos fructus ſuorum hortorum, qui cedunt in uſum Monaſterii: quia, cum privilegium abſolute eximat hortos Regularium a debito decimarum, nullum adeſt fundamentum illud reſtringendi ad ſolos fructus quos conſumunt Religioſi; ſed ad omnes fructus eorumdem hortorum, etiam ad eos qui per venditionem diſtrahuntur, extendi debet. Denique, quamvis per dictum caput *Nuper* revocatum fuiſſet privilegium, conceſſum in cap. *Ex parte*; quod falſum eſſe patet ex dictis; plurima tamen ſunt poſteriora privilegia quæ eximunt Regulares a ſolvendis decimis de hortis, arboribus, & prædiis quæ propriis ſumpti-

ptibus colunt. Nam Paulus III. Pius IV. Gregorius XIII. & Sixtus IV. concesserunt Regularibus (ut videre est in Mari Magno Prædicatorum, Carmelitarum, aliorumque Ordinum) id quod concessum erat in cap. *Ex parte*, & cum expressa revocatione capit. *Nuper*: quæ revocatio addita fuit ad explodendas inanes quascumque interpretationes.

IV. Quæst. I. *An præfata privilegia, corpori iuris communis inserta, late, vel stricte interpretanda sint*? Resp. Salmanticenses *tract.* XVIII. *cap.* III. *§.* 2. *num.* 68. defendunt, latissime interpretanda esse eiusmodi privilegia: quia, inquiunt, non sunt odiosa; cum finis eorum præcipuus sit favor Regularium, qui valde in vinea Domini laborant, populosque non minus quam Parochi instruunt, & adiuvant. Ideo summa æquitate Pontifices dicta privilegia illis concessere. Vera sint hæc omnia. At negari minime potest, dicta privilegia esse odiosa, & in damnum tertii. Parochis de iure decimæ debentur, quia Parochi de iure sunt gregis evangelici Pastores. Regulares sunt cooperatores, in Parochorum subsidium vocati ad ministerium laborandi in vinea Domini Sabaoth. Propter eorum frugiferos labores, atque copiosam messem eorum sudoribus partam iure ac merito Pontifices summi illis privilegia exemptionum impertiti sunt. Verum, cum regula generalis præscribat, *odia esse restringenda*; mihi dicendum videtur, laudata privilegia stricte interpretanda esse: quod colligitur etiam ex *cap.* Cum capella, *de privil.* Duo extrema evitanda sunt, in quæ non pauci, partium affectionibus præoccupati prolabuntur. Nam aliqui, qui partes Parochorum sustinent, ita restringere vellent eiusmodi privilegia, ut nullum prorsus effectum parerent. Contra quidam, qui Regularium exemptiones nullo delectu defendunt, ita amplificare illa gestiunt, ut Parochorum iura nimium lædantur. Ad hæc duo extrema declinanda, privilegia sic exponenda sunt, ut, quoad fieri potest, illæsa Parochorum iura consistant, seu ut quam minimum fieri possit, noceant iuri tertii, derogentque communi legi. Verum, ut interpretatio recta sit, etiam restrictio iusta simul requiritur, ut & verba privilegii in sua proprietate salventur, & quem significant effectum producant. Sed de hoc fusius alibi.

V. Quæst. II. *An nunc Regulares reipsa exempti sint a decimis solvendis de propriis hortis, prædiisque, quæ propriis sumptibus colunt, virtute privilegiorum quæ extra iuris communis corpus reperiuntur illis concessa*? Resp. Hactenus dictum est de exemptione, qua fruuntur Regulares vi privilegiorum, quæ iuri communi sunt inserta. In præsentia autem sermo est de privilegiis illis concessis, quæ extra ius commune sunt; quæque illos a solutione decimarum ex prædiis, propriis sumptibus aut manibus cultis, eximunt. Plures summi Pontifices variis temporibus omnibus sacris Regularium Ordinibus privilegia ampla impertiti sunt, quibus a præfatis decimis solvendis eos exemerunt. Sixtus IV. Prædicatoribus, Minoribus, & Carme-

melitis; Martinus V. Carthusianis; Gregorius XI. Mercenariis; Eugenius IV. Augustinianis; Clemens VII. Monachis Vallisoletanis; Sixtus IV. Cisterciensibus; Trinitariis excalceatis Urbanus VIII. Quæ communiter fere omnia antea concesserant Innocentius IV. Alexander IV. Clemens IV. Innocentius VI. Ordinibus mendicantibus. Recensita privilegia videri possunt in collectione privilegiorum, quam quælibet mendicantium Religio habet. Supersunt nunc plures super his privilegiis difficultates resolvendæ.

VI. Quæst. III. *An Regulares vi suorum privilegiorum exempti sint a solvendis decimis, non solum de novalibus, sed etiam de aliis terris, ante, & post Concilium Lateranense acquisitis, propriisque sumptibus cultis?* Resp. Communissima sententia est affirmativa: quia privilegia laudata aliquid concedunt quod ante concessum non erat; aliter superflua forent, & inutilia. Et habetur apertissime declaratum in textu cap. *Audientiam* h. t. ubi hæc reperiuntur. *Nam, si intelligeremus tantummodo de novalibus, ubi ponimus de laboribus, de novalibus poneremus*. Porro vi iuris communis Regulares exempti sunt a decimis de novalibus. Ergo, ut præfata privilegia, quæ fere omnia derogant cap. *Nuper*, aliquem effectum habeant, eximere debent Regulares non solum a novalibus, sed etiam ab aliis prædiis quæ propriis sumptibus excolunt, quæve post Concilium acquisierunt.

VII. Quæst. IV. *An Regulares teneantur solvere decimas de terris, seu prædiis, quæ colenda tradunt aliis, nempe colonis?* Resp. Ut responsio clara sit, distinctione est opus. Tribus modis possunt agri, seu prædia aliis aranda, occanda, & seminanda tradi. Primo tradi possunt aliis, ut ministris, & famulis ipsius domini, cuius sumptibus illi mercede pacta agros excolant in commodum, vel incommodum eiusdem domini: & in hoc casu planum est Regulares exemptos esse vi privilegiorum, quæ illis post Lateranense Concilium indulta fuere, a debito solvendi decimas. Vel fundi tradi possunt colonis, ut ipsi propriis sumptibus eosdem colant, in proprium commodum, vel periculum, cum onere conferendi dominis annuam pensionem, sive in frumento, sive in vino, sive in pecunia. Tertio tradi possunt prædia partiario, ut scilicet coloni propriis sumptibus fundos excolant, deinde fructus, qui progrediuntur, inter dominum & colonum partiario dividantur, vel ad medietatem, vel tantum tertia parte domino servata, & duabus aliis colono deputatis. Hoc tamen pacto, ut si fundus post culturam nullos gigneret fructus, aut grandine destruerentur, colonus partiarius contentus esse debeat, nihilque exigere ultra a domino valeat. Quibus positis, quæritur, an Regulares liberi sint a solvendis decimis de illis prædiis quæ duobus ultimis descriptis modis aliis excolenda tradunt, ita ut nec ipsi Regulares, nec eorum coloni teneantur decimas solvere. Salmanticenses *tract.* XVIII. *cap.* III. *punct.* 2. *§.* 3. *num.* 74. sustinent, neque Regulares, neque colonos teneri ad decimas solvendas Parochis; sed

sed colonos eas decimas solvere debere Religiosis dominis, qui vi privilegiorum exempti sunt. Et certe admisso, prædia illa esse exempta, soli Religiosi domini fructu exemptionis gaudere debent, non coloni: quia nullo modo in eorum favorem privilegia illa concessa fuere. Ratio quam præfati Auctores promunt, est, quod privilegia concessa Regularibus, non solum sunt personalia, sed etiam realia, quæ prædia ipsa afficiunt, quamdiu sub dominio Religiosorum remanent. Sed prædia tradita colonis, ut eadem excolant, sunt sub dominio Religiosorum. Ergo ab onere decimarum exempta sunt. Addunt, eiusmodi privilegia realia reipsa concessisse Bonifacium VIII. Cistercienfibus, Ioannem XXII. Carthusianis cum revocatione cap. *Nuper*, Sixtum IV. Carmelitis, Clementem VIII. Militiæ S. Iacobi, Paulum III. Ordini S. Hieronymi, Gregorium XIV. & Innocentium IX. Conventui *del Escorial*: referuntque pro hac sententia Ioannem a Cruce de *privil. Lib. II. cap.* IX. *dub.* 4. Philippum a Cruce *tract. de Decim. §.* 2. *num.* 9. Glossam in *Clement.* Religiosi, *de decimis verb. Excolendas*, Abbatem in *cap.* Ex parte *de decimis num.* 5. Fagundez *Lib. II. cap.* IV. *num.* 1. Rodriguez *Qq. Regul. Tom. II. quæst* XLIV. Raphaelem a Torre 2. 2. *quæst.* LXXXVII. *disp.* VI. *fol.* 580. Castropalaum *Tom. II. tract.* X. *disput. unic. punct.* 12. *num.* 10. Antonium a Spiritu sancto *tract.* II. *disp.* III. *sect.* 6. *num.* 161. Dianam *Part. X. tract.* XII. Pellizarium *Tom. II. tract.* VIII. *cap.* VII. *sect.* 5. *num.* 176. Peyerinum *Tom. I. privil. Minim. const.* 2. *Iulii II. num.* 132. Henriquez *Lib. VII. de indulgentiis cap.* XXVII. Tamburinum *Tom. I. disp.* XV. *quæst.* XVIII. *num.* 31. Garciam *Tom. I. tract.* VIII. *diff.* 3. *dub.* 2. *punct.* 4. *num.* 10. Villalobum *Tom. II. tract.* XXIII. *diff.* 4. *num.* 5.

VIII. Ut, quæ probabiliora nobis videntur, distincte promamus, quæ certa sunt, in antecessum præmittimus. In primis certum est Religiosos vi privilegiorum quæ inserta sunt corpori iuris communis, exemptos non esse ab onere solvendi decimas de prædiis quæ ultimis duobus modis supra expositis aliis tradunt excolenda. Quandoquidem satis perspicue in *cap.* Ex parte *de decimis* x. *h. t.* & *cap.* Licet *h. t.* præfata prædia decimarum oneri subiiciuntur his verbis. *Licet de benignitate Sedis apostolicæ sit vobis indultum ut de laboribus quos propriis manibus, vel sumptibus colitis, nemini decimas solvere teneamini; propter hoc tamen non est licitum vobis decimas de terris vestris subtrahere, quas aliis traditis excolendas.* Quod attinet ad privilegia quæ extra iuris corpus reperiuntur, quæve dicuntur a laudatis Pontificibus concessa Regularibus, saltem non omnia eximunt Religiosorum prædia, quæ non propriis sumptibus, sed colonorum industria, expensis, & periculo coluntur. Et quando privilegia expresse non eximant dicta prædia, etiam ab aliis colenda, ab onere decimarum non intelliguntur exempta. Quoniam, ut dictum est, eiusmodi privilegia odiosa sunt, & læsiva iurium parochialium; ideoque stricte interpretanda. Quid quod, cum fundi plurium Cœnobiorum sint satis

ampli, si isti omnes exempti essent ab onere decimarum, contingere posset quod Parochi congrua sustentatione defraudarentur. Quia in territorio suæ parœciæ fortasse maior fundorum, ex quibus decimas percipit, pars erit Regularium. Denique ipsa praxis in pluribus saltem regionibus contraria est. Ceterum, si privilegia explicate eiusmodi prædia eximerent, ut videntur esse illa quæ concessa sunt Cisterciensibus, Carthusianis, & aliis; tunc tam Regulares, quam eorum coloni liberi forent a solvendis Parocho decimis; sed coloni decimas istas ipsis Religiosis dominis solvere deberent. Non enim in favorem colonorum, sed Religiosorum privilegia indulta essent. Tunc autem fundamentum erit asserendi, prædia dicta esse exempta, quando privilegia has, vel similes clausulas contineant: *Eximimus hos Religiosos, eorumque omnia prædia, & fundos ab onere decimarum*. Nec est quod longius, & penitius rem hanc discutiamus: quoniam praxi iam invectæ standum est. Si qui sunt qui suorum privilegiorum amplis exemptionibus fruantur, bene illis sit, in idque incumbant ut diu in possessione persistere queant.

IX. Quæst. V. *An eiusmodi privilegia de exemptione decimarum extendantur etiam ad prædia conducta, vel in emphyteusim accepta ab ipsis Religiosis, qui propriis manibus, aut sumptibus eadem excolunt?* Resp. In hac quæstione communis sententia est quæ affirmat, Religiosos regulares vi suorum privilegiorum liberos esse a pendendis decimis, etiam de agris alienis, & a se conductis, & cultis. Hanc defendunt Salmanticenses loco citato *num.* 77. & adducunt ex Garcia privilegium Martini V. in quo hæc habentur. *De quibuscumque possessionibus, & prædiis, quæ in præsentiarum possidetis, & in futurum, præstante Deo, iustis titulis poteritis adipisci, etiamsi ea ab aliis conducatis, dum tamen illa vestris manibus, vel sumptibus excolatis, seu pro sustentatione vestra e + coli faciatis, decimas quibusvis Ecclesiis, locis, aut personis solvere minime teneamini*. Si omnium sacrorum Ordinum privilegia his, vel similibus clausulis, seu verbis concepta essent; dubio procul Religiones omnes immunes forent ab onere decimarum, etiam de prædiis alienis, & ab ipsis conductis, sive propriis, & aliis locatis. Quare ii Ordines qui reipsa eiusmodi privilegia habent, tuta conscientia, quando alia non obstent, decimas retinere possunt. Sed falsum est privilegia, communiter Regularibus concessa, esse tam ampla, & exprimere exemptionem decimarum, etiam de agris tum conductis, tum locatis. Neque reponi valet privilegium, uni Ordini concessum, per communicationem suffragari omnibus Regularium Ordinibus. Quoniam eiusmodi privilegia odiosa cum sint, ut probatum est, per communicationem non amplificantur. Et profecto, si vera forent quæ Salmanticenses cum aliis citatis Auctoribus scribunt, plurimi essent Parochi congrua sustentatione destituti. Nam opes plurium Religionum satis abundanter auctæ sunt: & plures reperiuntur parœciæ, mihi etiam

etiam notæ, quarum potissima fundorum pars pertinet ad Regulares. Si ergo omnia eorum prædia, tum conducta, tum locata, exempta essent a decimis; certe plures Parochi esurirent. Sed, quæ diximus supra, in memoriam revocari debent, duo nempe extrema, & nimiæ extensionis, & nimiæ coarctationis, in usu privilegiorum evitanda esse. Sententiam nostram docent Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. I. cap.* xix. *num.* 8. Filliucius *tract.* xxvii. *cap.* viii. *quæst.* xi. *num.* 184. Castropalaus *tract.* x. *disp.* 1. *punct.* 12. Barbosa *de iur. Eccl. cap.* xxvi. §. 3. *num.* 20. & plures alii.

X. Quæst. VI. *An privilegia Regularium de exemptione decimarum faveant etiam Monialibus?* Resp. Communis sententia est affirmativa: quia plures Pontifices præfata privilegia ad Moniales etiam dilatarunt, scilicet Bonifacius VIII. Sixtus IV. Leo X. Paulus III. Clemens VIII. Pius IV. ut referunt Emmanuel Rodriquez in *Qq. Reg. Tom. II. quæst.* xliv. *art.* 3. & *Tom. III. quæst.* xxxiv. *art.* 15. Miranda *in Manual. Prcel. Tom. II. quæst.* xlix. *art.* 13. Barbosa *de iure Eccles. cap.* xxvi. §. 3. *num.* 36. pluresque alii. Equites Ordinum militarium, qui sunt veri Religiosi, omnibus Regularium privilegiis, quæ exemptionem a decimis spectant, fruuntur, ut communiter omnes docent. Excipiuntur tamen bona patrimonialia, quæ absque dubio decimarum pensioni sunt subiecta.

XI. Quæst. VII. *Quomodo citata privilegia exemptionis ab onere decimarum amittantur?* Resp. Primo amittuntur per non usum universalem Ordinis, cui sunt concessa. Neque enim ad amissionem privilegiorum sufficit non usus alicuius Cœnobii: quia caussa concedendi eiusmodi privilegia non fuerunt merita huius vel illius Monasterii, sed totius Ordinis. Ergo neque demeritum negligentiæ unius vel alterius Monasterii caussa erit amissionis eorumdem. Quin per usum aliorum Cœnobiorum conservantur etiam in beneficium illius Cœnobii quod iisdem noluit, vel neglexit uti; ita ut valeat imposterum frui beneficio eorumdem privilegiorum. Secundo cessant eiusmodi privilegia, quando decursu temporis evadant nimis damnosa Parochis, eorumque iura graviter lædant. Puta, si tempore concessionis exigui & modici erant Cœnobii fundi, vel non adeo abundantes; deinde titulo sive donationis, sive hereditatis, sive emptionis, sive quavis alia via nimium augeantur, v. g. supra medietatem, & ultra: tunc Parochi grave damnum perferunt. Nam, si fundi in eorum territorio devolvantur a laicis ad Regulares, & si devoluti ad Regulares eximantur ab onere decimarum; Parochi amittunt decimas quas antea percipiebant. Graviter ergo læduntur. Porro privilegium quodcumque exspirat, quoties tertio grave nocumentum infert. Abbas in *cap.* Suggestum ix. *h. t. num.* 3. & 4. Barbosa in *idem cap.* Reiffenstuel *Lib. III. tit.* xxx. *de decim. num.* 76. Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* 11. *Lib. I. cap.* xx. *num.* 2. Filliucius *tract.* xxvii. *cap.* viii. *quæst.* x. *num.* 185. & communiter tum Theologi,

logi, tum Canonistæ. Quando porro privilegium debeat censeri, & iudicari graviter, ac enormiter lædens, non est adeo facilis decisio. Communiter citati Auctores docent, læsionem seu damnum Parochi debere esse certum, manifestum, evidens, ut privilegium ipso facto amittatur; vel ut iudex inferior, nempe Episcopus, possit declarare privilegium in tali casu cessare. Si autem dubium sit, num læsio Parochi sit levis, vel gravis, ad summum Pontificem pro declaratione recurrendum est: cap. *Cum venisset* xii. de iudiciis, ubi Innocentius III. *Cum super privilegiis Sedis apostolicæ vertatur quæstio, nolumus de his per alios iudicari*: quia illius est interpretari privilegium, cuius est privilegium concedere. Tertio amittuntur privilegia *transactione*, *compositione*, seu *pactione* facta inter partes, si necessaria requisita adsint, maxime consensus Superiorum iuxta cuiusque Ordinis statuta: quoniam super privilegio, universo Ordini concesso, non possunt superiores alicuius Monasterii transactionem peragere, inconsultis superioribus totius Ordinis.

XII. Ex his omnibus quæ dicta sunt, colligas velim, in hac a decimis exemptione usum maxime, & consuetudinem locorum attendendam esse. In dubiis dissidia evitentur; & cum Parochis de bono & æquo compositiones fiant. Quo liberaliores cum Parochis erunt Regulares, eo ditiores erunt penes Deum, & mundum; quemadmodum litigiosi Deo, & mundo odiosi sunt. Abstine a litibus, & minues peccata.

C A P U T VII.

De quibus rebus decimæ tum personales, tum prædiales, quove tempore, & loco solvi debeant.

I. QUæst. I. *De quibus lucris solvendæ sint decimæ personales?* Resp. Vi iuris communis de omnibus lucris, & proventibus per industriam acquisitis decimæ solvi debent. Ita omnes tum Canonistæ, tum Theologi. Iura clara sunt. Cap. *Transmissa* de decim. xxiii. h. t. *Fidelis homo de omnibus quæ licite acquirere potest, decimas erogare tenetur*. Cap. *Tua nobis*, xxvi. *De cunctis omnino proventibus decimæ sunt reddendæ*. Cum concordantiis. *De vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, negotiatione, de ipsa etiam militia, de venatione, & de omnibus decimæ sunt ministris Ecclesiæ tribuendæ*. Item *de proventibus molendinorum, piscinarum, feno, de negotio, & artificio*. Quare vi iuris communis omnes mercatores de lucris negotiatione acquisitis, omnes milites, doctores, advocati, iudices, lectores de suis proventibus, omnes piscatores de præda per piscationem comparata, omnes venatores de venatione, omnes artifices de fructibus suarum artium, omnes

fa

famuli, & famulæ de mercede acquisita decimas solvere tenentur ministris Ecclesiæ. Sententia communissima.

II. Quæst. II. *An decimæ solvendæ sint de rebus illicite acquisitis?* Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 2. *Dicendum, quod aliqua male acquiruntur dupliciter. Uno modo, quia ipsa acquisitio est iniusta; puta quæ acquiruntur per rapinam, aut furtum, aut usuram: quæ homo tenetur restituere, non autem de eis decimas dare. Tamen, si aliquis ager sit emptus de usura, de fructu eius tenetur usurarius decimas dare.... Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de meretricio, & histrionatu, & aliis huiusmodi: quæ non tenentur restituere. Unde de talibus tenentur decimas dare secundum modum aliarum personalium decimarum. Tamen Ecclesia non debet eas recipere, quamdiu sunt in peccato, ne videatur eorum peccatis communicare; sed, postquam pœnituerint, possunt ab eis de his recipi decimæ.*

III. Quæst. III. *An recensitæ decimæ personales non solum vi iuris communis, sed etiam ex usu, & consuetudine, quæ nunc obtinet, solvendæ sint?* Resp. Decimæ, quæ iuxta omnes vi iuris communis debentur, usu, & consuetudine omnes abrogatæ sunt. Nullibi enim, quantum scire licet, solvuntur, ut fatentur communiter Auctores: & quisque suæ regionis testis est, eiusmodi decimas non persolvi. Hinc concludit D. Thomas loco laudato ad 1. *In nova lege tenentur homines ad decimas personales, secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum.* Quare, si in aliqua civitate, vel parochia fundi non essent, ex quibus decimæ persolvi possent, uti est Venetiis, decimæ personales solvendæ forent; seu fideles aliqua via ministris suis alimenta, quæ iure naturali, & divino eis debentur, illis tribuere adstringerentur. Res est manifesta.

IV. Quæst. IV. *De quibus rebus decimæ prædiales, seu reales solvendæ sint?* Resp. Vi iuris communis debentur decimæ Ecclesiis de omnibus, & singulis fructibus qui e terra, seu prædiis tum communibus, tum novalibus producuntur: de tritico, hordeo, omnique alia segete, de palea sive integra, sive comminuta, de feno, de omnibus fructibus arborum, de foliis mororum, de nucibus, castaneis, de oleo, seu olivis, de oleribus, & leguminibus. Excipit tamen quosdam fructus minutos D. Thomas loco citato ad 3. quia, inquit, nec in veteri lege determinatum fuit *ut de huiusmodi minutis rebus decimæ dentur.... Unde & nunc de huiusmodi minutis rebus non tenentur homines decimas dare, nisi forte propter consuetudinem patriæ.* Decimæ quoque debentur de pascuis, pratis, de lino, canape, de auri fodinis, argenti fodinis, de proventibus domorum, clibanorum, molendinorum. In his omnibus cuiusque patriæ consuetudo attendenda est. Nam certum est quod hodie non solvuntur ubique decimæ de omnibus recensitis fructibus.

V. Quæst. V. *An decimæ solvendæ sint de fructibus, antequam deducantur expen-*

ſæ factæ, vel tributa, & vectigalia, ac operariorum pretia? Reſpondet D. Thomas 2. 2. quæſt. lxxxvii. art. 2. ad 4. *Debentur autem decimæ de fructibus terræ, inquantum proveniunt ex divino munere. Et ideo decimæ non cadunt ſub tributo, nec etiam ſunt obnoxiæ mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deduci tributa, & pretium operariorum, quam ſolvantur decimæ; ſed ante omnia debent decimæ ſolvi ex integris fructibus.* D. Thomæ accedunt omnes Canoniſtæ, & Theologi, qui pariter aſſerunt, nec detrahendum eſſe ſemen, puta tritici, hordei; etiamſi quantitas fructus, ſeu meſſis, non excederet quantitatem illius grani quod ſeminatum fuit. Quare coloni partiarii non poſſunt ante decimarum ſolutionem expenſas deducere; ſed primum ex fructibus in unum cumulum congeſtis decimæ extrahi debent; & poſtea diviſio facienda inter dominum & colonum. Licita tamen eſt pia illa conſuetudo, qua agricolæ ante fructuum decimationem elargiuntur eleemoſynam ex cumulo tritici, vini, aliorumque fructuum. Immo licita quoque eſſet conſuetudo, ſi introducta fuiſſet, extrahendi prius ſemen terræ mandatum, deinde decimas; quidquid in oppoſitum dicat Sotus *Lib. IX. de iuſ. & iur. quæſt.* iv. *art.* 2. Conſuetudo enim vim habet potiſſimum in circumſtantiis decimarum, ut ſupra dictum eſt: quia quantitas, iuris eſt eccleſiaſtici.

VI. Quæſt. VI. *De quibus fructibus, qui dicuntur mixti, ſolvendæ ſint decimæ, quæ pariter mixtæ nuncupantur?* Reſp. De omnibus fetibus animalium, ut de bobus, capris, & ovibus, de quibus cap. *Omnes* xvi. quæſt. vii. dicitur: *Omnes decimæ terræ, ſive de frugibus, ſive de pomis arborum, Domini ſunt: quidquid decimum venerit, ſanctificabitur Domino.* De pullis quoque camelorum, equorum, aſinorum, porcorum, de lana pecorum, de lacte, & caſeo decimæ dandæ ſunt. Item ex pullis & ovis gallinarum, & anſerum, ex melle, & cera decimæ ſolvi debent. Fetus animalium non ſtatim ac nati ſunt, ſed ſolum quando ſine matre vivere poſſunt, dandi ſunt in decimam. Lana poſt tonſas oves, butyrum, & caſeus in fine collectionis.

VII. Quæſt. VII. *Quo tempore ſolvendæ ſunt decimæ prædiales?* Reſp. Statim ac collecti ſunt fructus, decimæ ſolvi debent; ut expreſſe habetur in cap. *Cum homines* de decimis. *Mandamus quatenus eos cogatis, ut decimam, ſtatim fructibus collectis, perſolvant, atque de ſubtractis, & retentis dignam ſatisfactionem exhibere procurent.* Peccant igitur qui tardius quam par eſt decimarum ſolutionem differunt. Non tamen abſolute damnandi ſunt peccati mortalis, ut Leander *tract.* vi. *diſp.* iv. *quæſt.* xxxv. ubi nimis præcipitanter reſolvit, peccare mortaliter eos qui differunt ſolvere decimas ultra tempus conſuetum; & de peccato mortali intelligendam eſſe Gloſſam ad cap. *Cum homines.* Neque enim dilatio quæque culpam inducit mortalem. Ex circumſtantiarum itaque varietate culpæ gravitas colligenda erit. Peccant quoque qui deteriorem fructuum partem in decimas perſolvunt:

&,

&, si detrimentam sit grave, peccatum erit mortale contra iustitiam; & consequenter debitum erit restitutionis faciendæ. Nec tamen tenetur tribuere meliores fructus: sed bona fide ex cumulo manipulorum frumenti, vini &c. prout res sese offerunt, decerpere fructuum quantitatem pro pendendis decimis.

VIII. Quæst. VIII. *An parochiani teneantur solvere decimas, antequam eas Parochus petat?* Resp. teneri parochianum solvere decimas, etiamsi Parochus illas non petat: quia unusquisque reddere alteri tenetur quod eius est, etiam illo non petente. Nec enim Ecclesia præcipit ut fideles requisiti decimas solvant; sed absolute solutionem præcipit decimarum. Contrariam sententiam defendit Graffius *Part. II. cap.* XXVII. *num.* 15. citatque pro se SS. Thomam, & Antoninum. Sed falso, cum ex eorum doctrina apertissime colligatur oppositum. Solum enim docet Angelicus, quod fideles non peccarent, si decimas solvere omitterent, ubi consuetudo non esset solvendi decimas; peccarent vero, si adeo obstinati essent, ut, Ecclesia etiam præcipiente, decimas solvere recusarent: quia Ecclesia auctoritatem habet abrogandi consuetudinem non solvendi decimas, & consuetudo contraria, repugnante Ecclesia, non præscribit. Ideo, si fideles Ecclesiæ præcipienti obedire detrectarent, culpam gravem committerent. Id, & non amplius docet Angelicus 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *art.* 1. *ad* 5. En sancti Doctoris verba. *Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvunt in illis locis in quibus Ecclesia non petit; nisi forte propter obstinationem animi, habentes voluntatem non solvendi, etiamsi ab eis peterentur.* Heinc reiicimus, tamquam nimis laxam, hanc propositionem, quam docet Van-espen Part. II. tit. XXXIII. cap. IX. num. 25. pag. 531. *Immo, cum decimæ quotannis ex fructibus singulis annis excrescentibus debeantur, si uno anno petitæ non fuerunt, sequenti anno duplices peti nequeunt; immo pro anno illo quo petitæ non fuerunt, remissæ habentur.* Hæc opinio improbabilis est, & laxa. Nam præceptum est absolutum: & parochiani absolute decimas debent, iure quidem naturali, & divino secundum substantiam, ut aiunt; iure vero ecclesiastico secundum quantitatem definitam ab Ecclesia. Asserere autem debitorem non adstringi, nisi requisitum, ad debiti solutionem, falsissimum est; nec longiore opus habet impugnatione.

IX. Quæst. IX. *Quo in loco solvendæ sint decimæ?* Resp. Ius commune nihil, ad hoc quod attinet, determinavit. Non pauci Canonistæ docent, decimas deferendas esse a parochianis in domum, sive ad horrea, vel Ecclesias ministrorum. Alii sentiunt solvendas esse in agro, sive in loco in quo fructus nascuntur; solumque debitum esse parochianorum monendi Parochum, ut deferri curet decimas ad locum destinatum. Sic docent Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* II. *Lib. I. cap.* XXXVII *num.* 7. *&* 8. Leander *tract.* VI. *disp.* IV. *quæst.* XXXVIII. & alii plures. Sed in hoc standum est consuetudini, quæ sane in his regionibus contraria obtinet: &, ut

mea

mea præfefert opinio, rationabilior eſt, ac ipſi præcepto magis conſentanea. Nam, ut ipſemet Suarez advertit citato loco *num.* 1. præceptum in veteri lege erat *offerre decimas*: Exod. XXII. Debent ergo fideles offerre decimas. Quibus? Miniſtris Eccleſiæ. Verbum autem *offerre* eſſentialiter includit deferre: qui enim offert victimam Sacerdoti, ſimul eam defert. Quomodo namque offerre quis poteſt aliquid, ſi illud non deferat, vel non habeat præſens? Si itaque fideles vi divini præcepti tenentur offerre alimenta congrua miniſtris ſuis; profecto eadem illis præſentare, ſeu deferre adſtringuntur. Id ſuadere videtur ratio, cui conſuetudo pluribus ſaltem in locis conſentanea eſt. Si tamen alicubi contrarius vigeat uſus, cum nihil, ut dictum eſt, in iure decretum ſit, illi ſtandum eſt. Illud tamen communiter advertunt Auctores, non poſſe parochianos recondere, vi iuris, fructus ſine conſenſu Parochorum. Siquidem ex reg. 29. iuris in 6. *Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari*. Sed etiam in hoc ſtandum eſt conſuetudini, quæ contraria eſt: frequentior ſiquidem uſus eſt, quo ex cumulo fructuum decimæ decerpuntur, poſtquam in horrea ſunt delata frumentum, vinum, & ceteræ fruges, quarum menſuræ vix ſupputari poſſunt, niſi in horreo.

X. Quæſt. X. *An decimæ prædiales, ſeu reales ſolvendæ ſint illi parochiæ in cuius territorio prædia reperiuntur?* Reſpondet D. Thomas 2. 2. quæſt. LXXXVII. art. 3. ad 2. *Decimæ perſonales debentur Eccleſiæ in cuius parochia homo habitat; decimæ vero prædiales rationabiliter magis videntur pertinere ad Eccleſiam in cuius terminis prædia ſita ſunt.*

XI. Quæſt. XI. *An decimæ animalium ſolvendæ ſint parochiæ in cuius territorio paſcuntur, & fetus pariunt, licet domini habitent in alia parochia; vel, ſi hieme in una, æſtate in altera habitent, ſint inter utraſque parochias dividendæ?* Reſp. Etiam huic quæſito reſpondet D. Thomas *loc. cit.* his verbis. *Paſtor autem qui diverſis temporibus in duabus parochiis gregem paſcit, debet proportionaliter utrique Eccleſiæ decimas ſolvere: & quia ex paſcuis fructus gregis proveniunt, magis debetur decima gregis Eccleſiæ in cuius territorio grex paſcitur, quam illi in cuius territorio ovile locatur.* Huic doctrinæ D. Thomæ communiter ſubſcribunt & Theologi, & Canoniſtæ. Ex qua doctrina colligitur, id etiam quod uno ore aſſerunt Theologi, nimirum, ſi oves in una parochia paſcantur, in altera iaceant noctu, & dormiant, decimæ debentur illi parochiæ in qua paſcuntur; quamvis oppoſitum doceat Suarez *loc. cit. cap.* XXI. *num.* 10. ſcilicet decimas eſſe in tali caſu dividendas. Sed D. Thomæ doctrina rationabilior eſt: quoniam fetus gregis potiſſimum ex paſcuis, & agris proveniunt: unde cum agri & paſcua decimarum oneri ſubiiciantur; potius illi Eccleſiæ in qua paſcua ſita ſunt, decimæ gregis exſolvi debent. Quare, etiamſi dominus ovium domicilium haberet in una parochia, & grex per integrum annum paſceretur in altera parochia, huic, & non illi, deci-

mæ

mæ deberentur. Decimæ vero non debentur Ecclesiis per quarum territorium oves transeundo pascuntur. Decimæ quoque de fructibus apum debentur illi parochiæ, in cuius territorio sunt apes, licet dominus in altera habitet: quia tales decimæ sunt prædiales. Cera enim, & mel ex herbarum floribus proveniunt. Verum & in hoc consuetudo servanda.

CAPUT VIII.

De culpa, & pœnis non solventium decimas: de variis modis quibus decimæ defraudari possunt: & de titulis quibus obligatio decimarum auferri valeat.

I. SOlutio decimarum, quatenus alit ministros Ecclesiæ, est actus iustitiæ; prout vero solutio hæc consideratur, tamquam oblatio decimarum Deo facta in recognitionem supremi dominii, est actus religionis; quemadmodum docet Angelicus sæpius citata *quæst.* LXXXVII. Ex quo consequitur, defraudatorem decimarum peccatum committere & iniustitiæ, & sacrilegii: quia peccat contra iustitiam, & religionem.

II. Quæst. I. *An latæ sint aliquæ pœnæ contra defraudatores decimarum?* Resp. Contra non solventes, aut impedientes decimarum solutionem lata est pœna excommunicationis; quam ipso facto incurri, docet Rebuffus *quæst. ult. num.* 15. *de decim.* Sed hæc opinio falsa est, ut aperte colligitur ex *cap.* Statuimus XVI. *quæst.* I. & clarius ex Tridentino *sess.* XXV. *cap.* XII. *de refor.* ubi hæc habentur: *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec de hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Excommunicationi ergo subiiciendi sunt qui decimas exsolvere recusant; nequaquam vero sunt ipso facto excommunicati. Quare præmittenda admonitio est, antequam excommunicatio infligatur. Huic enim pœnæ contumacia præire debet, ut communiter Auctores docent. Si Parochus debitum remittat alicui solvendi decimas; is nec culpam, nec excommunicationem incurrit. Qui, dum confitetur, impotens vere est ad decimas solvendas, absolvi debet; etiamsi sua culpa in hanc se coniecerit impotentiam: quia Tridentinum non absolvendos esse declarat illos qui possunt, noluntque proprium implere debitum. Ad excommunicationem vero evitandam non sufficit aliquam decimarum partem tribuere; sed integræ decimæ reddendæ sunt. Privandi quoque sunt ecclesiastica sepultura qui contumaces restituere defraudatas decimas renuunt, prout statuitur in cap. *Probibemus* de decimis, his verbis. *Prohibemus ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis vero receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, christiana sepultura privetur.*

Hanc

Hanc tamen pœnam præcedĕre debet excommunicatio reipsa inflicta. Excommunicationi tandem obnoxii sunt Religiosi, qui decimas ad ipsos non pertinentes recipiunt, vel occupant, usurpantque. Idque habetur expresse *in Clementina* 1. *de decimis*. Et *in Clement.* Cupientes *de pœnis*. Suspensionis quoque pœnam incurrere Religiosos Confessarios, qui pœnitentibus suis, in solutione decimarum refractariis, nullum conscientiæ scrupulum iniiciunt, docet Suarez *Tom. I. de Relig. tract.* 11. *Lib. I. cap.* XXIX. *num.* 8. quam pœnam colligit ex Clem. *Cupientes*. Ut tamen huic pœnæ obnoxii sint Confessarii, non sufficit quæcumque negligentia; sed gravis requiritur malitia. Quod dictum est de non solventibus decimas, idem dicendum de impedientibus solutionem.

III. Quæst. II. *An qui fructus non decimatos furatur, teneatur ad restituendas Ecclesiæ decimas eorumdem fructuum?* Resp. Certum est eum ad restitutionem teneri: quia decima pars talium fructuum pertinet ad Ecclesiam. Quare servi, famuli, filii, qui ex fructibus non decimatis magnam quantitatem furantur, decimam restituere debent, sub mortali quidem, si quantitas gravis fuerit; sub veniali vero, si quantitas parva extiterit. Satis tamen est, si fructus omnes domino restituant. Immo ipsi propria auctoritate nequeunt novem partes restituere domino, decimam vero Ecclesiæ: quia de aliena re solvere ipsi decimas non debent. Dominus vero de fructibus, furto vel rapina sublatis, antequam illos recuperet, decimas solvere non adstringitur, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXVII. art. 2. ad 4. *De his quæ furto, vel rapina tolluntur, ille a quo auferuntur, decimas solvere non tenetur, antequam recuperet; nisi forte propter negligentiam, vel culpam suam damnum incurrerit: quia ex hoc Ecclesia non debet damnificari*. Qui spicas post messores colligunt, earumdem decimas solvere non tenentur; secus dicendum de illis qui ante messem spicas furarentur.

IV. Quæst. III. *An emptor, qui fructus non decimatos emit, teneatur solvere decimam?* Resp. Emptor potest vel bona, vel mala fide tales fructus emere. Si advertat fructus non esse decimatos, & non habeat intentionem solvendi decimas, quas solvere debebat venditor, est emptor malæ fidei, & peccat; teneturque ad restitutionem, tum ratione iniustæ acceptionis, tum ratione rei acceptæ. Si vero emptor bona fide emit, putans venditorem satisfecisse debito persolvendi decimas, nullumque habeat fundamentum suspicandi oppositum, tunc nullo modo peccat; sed ratione rei acceptæ ad restitutionem decimarum Ecclesiæ faciendam tenetur, servato sibi iure adversus venditorem. Quare Ecclesia habet actionem adversus tum venditorem, tum emptorem. Ita D. Thomas loco proxime laudato his verbis: *Si vero vendatur triticum non decimatum, potest Ecclesia decimas exigere & ab emptore, quia habet rem Ecclesiæ debitam, & a venditore, quia quantum est de se, Ecclesiam defraudavit. Uno tamen solvente, alius non tenetur.*

V.

V. Quæst. IV. *An comburentes, seu destruentes segetes & fructus, arboresque succidentes, teneantur destructas decimas Ecclesiæ restituere?* Resp. Castropalaus *Tom. II. tractat. x. punct. 2. num. 9.* hanc docet propositionem: *Quarto infertur, impedientem a venatione, piscatione, aut segetes aliorum iniuste comburentem, aut damnificantem, non teneri Ecclesiæ restituere decimam partem illarum: quia Ecclesiæ solum debentur decimæ de fructibus collectis, & perceptis, non de colligendis.* Hæc propositio nimis laxa mihi videtur. Nam ex ea consequitur, latronem furantem fructus, triticum nempe, vinum, aliasque segetes, antequam colligantur, non teneri ad decimarum restitutionem: quod Theologorum nemo concesserit. Vana nimium est ratio quæ assignatur, nimirum quod decimæ debeantur de fructibus collectis: quoniam, antequam colligantur, decima pars neque supputari, neque reddi potest. Etiam coloni solum de fructibus collectis pensiones frumenti, vini, aliarumque segetum dominis suis solvunt. Qui ergo fructus istos ante collectionem destruunt, comburunt, vel furantur, ad restitutionem non tenentur? Id profecto maxime absurdum est. Tenetur ergo iniuste comburens, destruens, & furans fructus, segetesque ad compensandum & dominum, & Ecclesiam: quia tum dominus, tum Ecclesia damnum grave, & reale subierunt. Ergo qui damnum intulit, illud resarcire debet. Ita communiter Theologi cum D. Thoma: ex cuius doctrina, numeris præcedentibus relata, evidenter eruitur præsens resolutio. Qui in bello iusto segetes, arboresque succidunt, quia id necessarium iudicant ad victoriam, & bellandum cum hoste, ad restitutionem, seu compensationem decimarum non tenentur; secus dicendum, si dicta combustio nullo modo necessaria foret ad bellum expedite peragendum.

VI. Quæst. V. *An parochianus qui proprias segetes, vineas, aliosque fructus ante collectionem comburit, vel fructus collectos sua culpa perire sinit, teneatur pro destructis decimis Ecclesiæ satisfacere?* Resp. Bonacina *disput. unica quæst. v. punc. 3. num.* 11. hæc scribit. *Addunt aliqui Doctores, eum qui iniuste segetes combussit, aut conculcavit, vel arbores succidit, etiamsi fuerit dominus agri, teneri ad restitutionem decimarum, quæ solutæ fuissent. Nam censetur causa efficax huius damni Ecclesiæ, quæ habet ius exigendi decimas.*

Ego vero probabilius existimo, non teneri, quia dominus agri non tenetur solvere decimas agri ex fructibus quos sua culpa non collegit: ergo neque tenetur, si segetes combussisset, antequam fructus colligeret. Præterea qui impedit aliquem iniuste, ne feras, aut pisces capiat, quorum decima solvenda fuisset, non tenetur ad restitutionem: ergo neque tenetur qui segetes nondum collectas combussit. Non modo probabilis, sed, quod mirari satis non subit, probabilior *Bonacinæ* est hæc sua opinio. Contra mihi improbabilis, & laxa videtur. Aliud est quod quis non teneatur agros colere, ut decimas solvat. Hoc & nos concedimus. Nec S. Thomas

mas laudata *quæst.* lxxxvii. *art.* 2. contrarium docuit, ut falso ei imponit Bonacina loco citato sub initium *numeri*; sed solum docet sententiam contrariam laxæ opinioni Bonacinæ, ut mox videbimus. Aliud vero est quod de productis fructibus, qui ad messem tendunt, suntque eidem proximi, decimæ non debeantur. Utique solvi non debent fructus, antequam colligantur; sicuti neque domino colonus solvere eos vel debet, vel potest ante collectionem. Decimæ prædiales, ut dictum est, sunt onus reale agris affixum. Fructus cum tali onere nascuntur. Qui illos vel rapit, vel destruit, damnum infert Ecclesiæ, quam privat fructibus illi debitis. Argumentatio Bonacinæ a decimis personalibus ad decimas prædiales inepta est. *Qui impedit aliquem iniuste ne feras, aut pisces capiat . . . non tenetur ad restitutionem: ergo neque tenetur qui segetes nondum collectas combussit*. Decimæ de venatione, & piscatione personales sunt, quæ nunc non solvuntur. Anne piscibus, & feris onus reale decimarum, quemadmodum prædiis, adnexum est? Præterquamquod, ut paritas qualem qualem saltem speciem similitudinis præferret, sic efformari deberet. Sicut qui impedit aliquem, ne pisces capiat, non est obnoxius restitutioni; ita neque qui impedit alium, ne terram aret, occet, colatque ad restituendum tenetur. Et forte tunc probabilis foret illatio ob impedimentum magis remotum. Vel alio modo, & magis directo, paritas instituenda fuisset. Qui impedit alium ne feras capiat, non tenetur ad restitutionem: ergo neque qui aliquem impedit, ne fructus iam maturos, ne segetem albam ad messem colligat, tenetur ad restitutionem. Quo quid absurdius dici possit, non video. Ius habet Ecclesia supra fructus, & segetes agrorum, seu prædiorum; sed de his disponere nequit, neque actum aliquem exercere super illas, antequam colligantur; sicuti nec dominus prædiorum ante frugum collectionem ad decimas solvendas adstringitur. Qui ergo lædit hoc ius Ecclesiæ, qui eam privat proximo actu istius iuris, qui denique illi surripit fructus ad quos ius habet, grave ei infert damnum: ergo ad compensationem obstringitur. Neque limitatio, quam addit Bonacina, laxitatem suæ sententiæ temperat. Subdit namque, se non obligare ad restitutionem comburentem segetes, *nisi segetes, seu fructus arborum in eo essent statu, ut tradi deberent Ecclesiæ ad decimam*. Quia iuxta eius doctrinam non aliud significat hæc limitatio, nisi quod, si quis combureret granum iam excussum, vel manipulos tritici in area, teneretur ad restitutionem. Quippe solum in hoc statu fructus apti sunt ut Ecclesiæ tradantur: quia solum post collectionem decimæ reipsa solvi debent. Ceterum, si dominus frumentum iam messi proximum ob suam pravam iniquamque voluntatem combureret, eum ad decimarum restitutionem non teneri, resolvit Bonacina; idque *probabilius* iudicat. Mihi vero improbabile videtur. Et hanc nostram sententiam communissime docent Theologi, Suarez *Tom. I. de Relig. tractat.* II. *Lib. I. cap.*

xxxvi.

XXXVI. *num.* 17. Covarruvias *part.* II. *§.* 8. *num.* 18. Filliucius *tract.* XXVII. *cap.* XI. *quæst.* VII. *num.* 246. Trullench *Lib. III. in Decalog. cap.* III. *dub.* 2. Raphael de la Torre in 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *disput.* x. Sed sufficiat unus pro omnibus D. Thomas, contra quem decretorie Bonacina loco laudato resolvit his verbis: *Respondeo non teneri .... contra sanctum Thomam.* Et, quod magis festivum est, nec verbum habet S. Thomas de ea quam Bonacina versat quæstione. Siquidem Bonacina resolvit, non teneri ad restitutionem decimarum dominum qui sua negligentia agros non colit: de quo nihil scribit D. Thomas, qui loco citato a Bonacina, nempe 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *artic.* 2. *ad* 4. solum asserit, dominum qui sua culpabili negligentia a latrone auferri permittit fructus iam productos, ad eam compensationem teneri. En verba Angelici. *Ille a quo auferuntur* (fructus) *decimas solvere non tenetur, antequam recuperet; nisi forte propter negligentiam, vel culpam suam damnum incurrerit.* Hæc, & non amplius habet Angelicus loco citato. Et hanc angelicam doctrinam, fructibus collectis applicatam, excipiunt communiter Theologi, Sotus, Suarez, Glossa, Alensis, Rebuffus, Fagundez, Trullench, Filliucius, Leander; quin & ipse Bonacina, qui immerito pro sua priori opinione, modo a nobis impugnata, allegat Lessium, & Molinam, qui solum loquuntur de fructibus in bello combustis. Sed de hoc plusquam satis.

VII. Quæst. VI. *An dominus qui noluit colligere fructus iam maturos, qui ob illius negligentiam graviter culpabilem perierunt, teneatur ad restitutionem decimæ deperditæ?* Resp. Suarez *Tom. I. de Relig. Lib. I. cap.* XXXVI. *num.* 20. in eam pendet opinionem quæ propugnat hunc ad restitutionem non teneri: quam sententiam defendunt Filliucius, Castropalaus, Bonacina, & Trullench. Sed contraria sententia, quæ clare deducitur ex D. Thomæ doctrina, mihi probabilior est, quam defendit Sotus *de iustit. & iur. Lib. IX. quæst.* IV. *art.* 2. Leander *tract.* VI. *disp.* II. *quæst.* XVIII. Contrariæ sententiæ patroni ex eo decipiuntur, quod putent, præceptum Ecclesiæ non extendi nisi ad decimas collectas: quod iuxta ipsorum doctrinam falsissimum est. Enimvero & ipsi quidem docent, decimas prædiales esse onus reale quod ipsis prædiis, quocumque devolvantur, adhæret; ita ut, si prædia semel decimis subiecta in dominium deveniant Regularium, vi iuris communis obnoxia sint decimarum solutioni: quia, inquit Suarez cum aliis, decima prædialis est onus reale prædiis, & agris affixum. Quo posito tamquam certo, hanc efformo rationem. Hoc onus, hoc debitum, decimarum prædiis adnexum, cui potestati, cui iuri subiicitur? Alicui enim iuri subiiciatur oportet. Quandoquidem debitor, & creditor duo sunt, quorum unus sine altero non consistit. Quin repugnat dari debitum, nisi detur ille qui ius habeat illud exigendi. Onus ergo seu debitum decimarum est alicui iuri, & potestati subiectum. Hoc ius, hæc potestas in sola Ecclesia parochiali residet. Ergo Ecclesia

ius

ius habet in fructus prædiorum, antequam colligantur. Quæ omnia compertissima sunt. Verum porro est quod ius istud Ecclesia executioni mandare non potest, nisi post fructuum collectionem: neque dominus agrorum decimas solvere tenetur, immo nequit solvere ante collectionem: quia decima pars decerpi non valet ex aliis partibus, nisi detur cumulus illorum partium. Hoc autem haberi non potest, nisi fructibus collectis. Quam ob caussam dicitur, fideles non adstringi ad solvendas decimas, nisi de collectis fructibus, non de colligendis. Cum itaque evidens sit Ecclesiam iure potiri in fructus colligendos; consequitur, dominum qui sua negligentia graviter culpabili fructus illos perire sinit, eo quod nolit opportuno tempore eosdem colligere, damnum inferre Ecclesiæ, illiusque ius lædere. Ergo ad resarciendum hoc læsum ius tenetur.

VIII. Quæst. VII. *An qui nolunt colere agros, vel qui agros, aut vineas in domos convertunt, teneantur ad compensationem decimarum?* Resp. Communis opinio est negativa quoad utramque partem: quia præceptum solvendi decimas nullo modo extenditur ad cogendos fideles, ut agros colant, sed solum ut de agris prædiisque fructus gignentibus decimas pendant. In fundis quoque vinearum, & agrorum domos ædificare possunt: quia domini pro libito uti re sua valent. Et hæc clariora sunt quam ut longiore egeant discussione.

IX. Quæst. VIII. *An Parochi valeant propria auctoritate a suis parochianis decimas accipere, vel nolentibus solvere sacramenta denegare?* Resp. Neutrum potest Parochus. Parochianus legitimus possessor est prædiorum, & fructuum inde nascentium. Nullus autem possessor verus re sua spoliari a privata auctoritate licite potest; sed in iudicium publicum vocari debet, si debita sua persolvere recusat. Qua de caussa nequit Parochus sacramenta denegare iis qui decimas pendere nolunt, nisi sint per iudicis sententiam, servatis iuris formulis, declarati contumaces; sitque eorum peccatum publicum, &, ut dicitur, notorium. Ad quos vero iudices pertineat super his caussis iudicium ferre, alibi dicam.

X. Quæst. IX. *Quot modis cessat debitum solvendi decimas?* Resp. Quatuor modis iuxta communissimam Theologorum sententiam extinguitur debitum pendendi decimas quoad quantitatem (nam, prout alimenta spectant necessaria ad congruam ministrorum sustentationem, iuris sunt naturalis, ut sæpius dictum est, nullique mutationi obnoxiæ) privilegio, consuetudine, præscriptione, contractu, seu pacto. De privilegio iam dictum est supra, nempe summum Pontificem posse tum Ecclesiasticis, tum laicis iustam ob caussam privilegium impartire eximens a decimis. Dictum quoque est, eiusmodi privilegium, utpote odiosum, strictioris esse interpretationis. Quare qui privilegium obtinuit non solvendi decimas absolute, tenetur eas solvere de novalibus. De consuetudine itidem verba fecimus, ipsam scilicet magnam vim habere in decimarum materia, salva semper

con-

congrua ministrorum sustentatione. Idem de præscriptione censendum. Obiter animadvertendum est, hoc consuetudinem inter & præscriptionem discrimen versari, quod consuetudo quid iuris dicitur, præscriptio quid facti. Ad consuetudinem invehendam communitatis requiritur consensus; ad præscriptionem vero satis est factum particularis personæ. Per consuetudinem communitati, per præscriptionem privatæ personæ ius acquiritur. In præscriptione bona fides necessaria est, secus in consuetudine. Sed de hoc fusius suo loco. Laici vi consuetudinis, aut præscriptionis immunes a decimarum solutione evadere possunt; minime vero acquirere valent ius exigendi decimas. Quoniam hoc ius, ut dictum est, spirituale est, utpote fundatum in titulo spirituali. Et hoc ius primarium a quibusdam vocatur. Aliud vero ius vocant secundarium, puta illud quod Pontifices concedere quandoque solent Principibus exigendi ab Ecclesiasticis decimas in Ecclesiæ defensionem; aut illud quod ministri Ecclesiæ aliis conferunt pro exactione fructuum: quod ius, seu facultas vendi potest, utpote temporale, & consequenter præscriptioni obnoxium est; secus ius primarium in ministerio spirituali fundatum. Itaque tum communitates vi consuetudinis, tum personæ privatæ vi præscriptionis a debito solvendi decimas, modo explicato, liberari possunt. Ad hoc tamen, ut præscriptio vim habeat contra Ecclesiam in iis quæ iuri communi adversantur, requiritur spatium quadraginta annorum cum titulo; aut tempus immemorabile sine titulo expresso: tempus enim immemorabile æquivalet titulo; ut in materia de præscriptione dicetur. Pariter ad consuetudinem, liberantem ab onere decimarum, intervallum quadraginta annorum necessarium est. Requiritur quoque ad valorem consuetudinis consensus, saltem tacitus, summi Pontificis.

XI. Ex dictis consequitur, consuetudinem potissimum introduci posse, ut decimæ vel in minori, vel in maiori quota, ut ex his, secus ex aliis fructibus, ut modo uni, modo alteri parochiæ solvantur. Parochia quæ quadraginta annorum spatio percepit decimas ex prædiis sitis in territorio alterius parochiæ, & etiam ex terra inculta, si ex tali terra fiant prædia novalia, etiam ex his novalibus decimas percipiendi ius habebit. Si vero ex agris, pratisque incultis nihil percipiebat; de eiusmodi fundis, ex quibus facta sunt novalia, illi parochiæ, in cuius territorio sita sunt, decimæ solvi debent. Ratio clara est: quia præscriptio favere non potest sine possessione, quam super perceptionem fructuum ex terra inculta numquam habuisse supponitur. Ex alia parte decimæ, quando alia non obstant, de novalibus illi parochiæ debentur in cuius ditione sita reperiuntur. Qui præscripsit ius exigendi decimam vini, si vinea aratro colatur, gignatque triticum loco vini, triticum solvi debet: quia onus decimarum reale est quod afficit prædium, ut frugiferum. Quod vero fructus sint unius, aut alterius generis, nihil admodum refert. Qui ex unius fundi parte decimas legitima præscriptione

collegit, secus ex altera, quia inculta erat; si postea hæc pars culta fiat, ex eadem quoque decimas percipere potest; dummodo fundus sit realiter unus. Si enim ager, qui noviter colitur, sit separatus; constat præscriptioni alterius agri illum non subiacere.

XII. Quæst. X. *An compositio, & transactio super decimis valida sit?* Resp. Quarto modo debitum solvendi, vel percipiendi decimas cessat per compositionem, aut transactionem. Compositio est gratuita quædam conventio. Transactio est pactio quædam de re dubia, & lite incerta, aliquo dato, vel retento. Sæpius pro eodem accipiuntur compositio, & transactio. Compositio, facta inter partes super decimarum difficultatibus, valida est, consensu superiorum interveniente. Si sit inter personas ecclesiasticas, satis est consensus Episcopi; ut decrevit Alexander III. in cap. *Statuimus*, de transact. ubi ait: *Statuimus ut, si super decimis inter vos & aliquam personam ecclesiasticam de assensu Episcopi, vel Archiepiscopi sui compositio facta fuerit, rata & inconcussa persistat.* Quod intelligendum est de compositione in perpetuum duratura: compositio enim ad tempus fieri potest inter Parochos seu Curatos absque Episcopi consensu; quæ compositio extinguitur cum morte componentium. Super decimis præteritis Parochus, vel Curatus compositionem peragere valet cum laicis sine ullius consensu: quia sicut potest Parochus remittere, & donare fructus illos, absque tamen damno pauperum; ita & compositionem super illis facere valet. Ut autem compositio inter Parochos & laicos super futura exemptione ab aliqua decima valida sit, Papæ consensus requiritur: quo assensu accedente, compositionis contractus tenet. Quod dictum est de compositione, idem etiam de transactione dicendum: pro eodem enim nunc sumuntur. Si tamen transactio, seu compositio sit temporaria, puta quod tali tempore, tali loco, post tot dies a collectis fructibus, decimæ solvantur; solius Episcopi auctoritate firmata valet. Quod ipsum dicendum, si compositio fiat super iure dubio, quando nempe dubium suboriretur super privilegio Papæ, laicis concesso: siquidem in hoc eventu compositio, cum caussæ cognitione facta, & per Episcopum confirmata, valida foret. Hæc omnia communia sunt penes Theologos, & Canonistas.

CAPUT IX.

De Ecclesiis, & personis, quibus decimæ solvi debent.

I. PAucis expediemus caput istud: quia ex dictis constat, ad quos decimæ iure pertineant. Olim decimæ cœtui Clericorum solvebantur, quarum distri-

tributor erat loci Episcopus, qui pro meritis easdem Ecclesiæ ministris distribuebat. Caus. XVI. quæst. VII. can. 1. *Decimas sub manu Episcopi esse censemus, ut ille qui ceteris præest, omnibus iuste distribuat.*

II. Facta bonorum ecclesiasticorum partitione, iure communi hodierno solis Parochis decimæ debentur. *Cap.* Cum contingat. *Perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de iure communi pertinent.* Et *cap.* Cum tua. *Ad Ecclesias parochiales de iure communi spectat perceptio decimarum.* Barbosa de *offic. & potest. Paroch. Part. III. cap.* XXVIII. *§. 2. num. 7. & seq.* Fagnanus in *cap.* Cum contingat XXIX. *h. t.* & est communis penes omnes. Hic animadvertendum est, iura declarare, non ad Parochos, sed ad Ecclesias parochiales decimarum spectare perceptionem. Quare Parochus nullum ius habet ad decimas exigendas, nisi illud fundatum sit in titulo Ecclesiæ parochialis, cuius est Pastor. Ad omnia ergo quæ Ecclesiæ parochiali sunt adnexa, Parochus ius habet, eo quod præfatam parochialem Ecclesiam in *titulum* possidet. Qua ratione etiam Beneficiatus ius habet ad proventus Beneficio adnexos.

III. Quæst. I. *An, quando Ecclesiæ parochiales incorporantur, seu appropriantur Monasteriis, & Capitulis, censeantur incorporatæ pariter decimæ?* Resp. Communis est Canonistarum sententia, vi istius incorporationis, omnia quæ sunt Ecclesiis parochialibus adnexa, devolvi ad ipsa Monasteria, vel Capitula, ita ut titulus, & ius dictarum Ecclesiarum cum eisdem Ecclesiis in Monasteria, seu Capitula transferatur. Quapropter Presbyter, seu Vicarius, seu Curatus, curam spiritualem exercens Ecclesiæ incorporatæ Monasterio, nullo modo eam in *titulum* possidet; & propterea nec ius habet ullum in decimas, intra confinia eiusdem parochiæ excrescentes; sed solum ei debetur congrua sustentatio. Verum de hoc suo loco fusius.

IV. Quæst. II. *An in aliquibus casibus decimæ solvendæ sint Episcopo?* Resp. Antequam Ecclesia terris, fundis, & reditibus ditata esset, omnium ecclesiasticorum proventuum in sua diœcesi *quarta* Episcopo debebatur. At vi iuris hodierni nulla decimarum parochialium portio ad Episcopum spectat. Aliqui tamen sunt casus in quibus decimæ Episcopo solvi debent. Primus est, quando decimæ adnexæ sunt Ecclesiæ cathedrali, cuius Parochus est ipse Episcopus; ut colligitur ex cap. *Cum contingat.* Si tamen Ecclesiæ cathedralis esset Parochus alius Sacerdos, huic decimæ deberentur. Secundus casus est, quando prædia non sunt alicui parochiæ determinate affixa. Hæc prædia tunc censentur sub iurisdictione Episcopi; & ideo ex præfatis prædiis decimæ solvendæ sunt. Tertio, quando parochiæ in diœcesi distinctæ non sunt, sed tota diœcesis unica est parochia, cuius Parochus est ipse Episcopus, eidem Episcopo decimæ debentur. Quarto tandem, quando Ecclesiæ episcopali, seu cathedrali decimæ titulo vel donationis, vel consuetudine, sive

quocumque alio iure, debitæ sunt, Episcopo solvi debent. Ita Azorius *Lib. VII. Inst. Mor. cap.* XXV. *quæst.* IX. illumque optime sub hoc capite citat Barbosam *quæst.* IX. Quare errat Leander *tract.* VI. *dis.* VIII. *quæst.* III. ubi citat Azorium sub *cap.* XXXVI. & corrigit Barbosam, citantem Azorium eumdem sub *cap.* XXV. Passim suum criterium Auctor iste exercet in his gerris, & quisquiliis; ac passim decipitur.

V. Quæst. III. *An Parochis divitibus, vel pravis moribus infectis, decimæ solvi debeant?* Resp. Parochis, quamvis divitibus, decimæ solvendæ sunt: quoniam non ratione, & intuitu personarum, sive divitum, sive pauperum, decimæ penduntur; sed ratione spiritualis ministerii. Quis dixerit, Regi diviti, & opulento tributa solvenda non esse, aut reddenda non esse debita creditori pecunioso? Parochis quoque male moratis decimæ debentur eadem ratione, quod scilicet non ob meritum, vel virtutem personæ, sed propter officium, & curam spiritualem a Domino præcipiantur. Iam sub initium dissertationis diximus, damnatum fuisse in Concilio Constantiensi *sess.* XLV. VVicleffi errorem, effutientis liberum esse fidelibus denegare Sacerdotibus malis decimas. Quod etiam vetitum fuit in cap. *Tua nobis*, de decim. *Prætextu vero nequitiæ Clericorum nequeunt eas, hoc est decimas, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suo arbitrio erogare; cum nulli sit licitum aliena cuique concedere præter domini voluntatem.*

VI. Quæst. IV. *An Canonicis, Clericis beneficia habentibus, & Regularibus qui curam parochialem exercent, decimæ solvendæ sint?* Resp. Omnes præfati ius habent ad decimas exigendas: quia sicut, facta divisione parochiarum, Parochus quisque ius habet percipiendi decimas in sua parochia; ita, partitione facta redituum in plura beneficia, quisque Beneficiatus ius habet, & titulum exigendi decimas quæ affixæ sunt proprio beneficio. Idque manifeste habetur in *cap.* Ex parte *de decim.* Animadvertendum tamen est, solis Parochis, seu curam animarum exercentibus, ex iustitia decimas deberi; ceteris autem ex præcepto mero Ecclesiæ. Hinc, si Regulares parochialem Ecclesiam administrent, illis, tamquam veris Parochis, decimæ debitæ sunt. Quandoquidem neque Clericis simplicibus, neque Regularibus ratione sacrorum ordinum decimæ debentur; sed tantum ratione ministerii spiritualis: sive postea hoc spirituale ministerium exerceant Clerici, sive Regulares, idem ius acquirunt; & propterea æque secundis, ac primis decimæ solvendæ sunt.

VII. Quæst. V. *An laicis aliquibus decimæ solvi debeant?* Resp. Iam sæpius dictum est, laicos ineptos prorsus esse ad decimarum ius, quod spirituale est, in ministerio ecclesiastico fundatum. Solum laici percipere possunt decimas vel ratione privilegii summi Pontificis, vel ratione alicuius contractus, quo ministri ecclesiastici ad tempus locare valent illis facultatem, seu potestatem exigendi decimas sibi de-

debitas. Quæ potestas, utpote fundata in contractu, sive locationis, sive venditionis, non spiritualis, sed temporalis est. Manifestum autem est posse ministros Ecclesiæ locare laicis potestatem exigendi decimas, ut habetur in *cap.* Vestra. *Diœcesanorum Episcoporum statuto contrario non obstante, vestrarum decimarum proventus illis libere locare potestis, cum quibus Ecclesiæ vestræ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen quod huiusmodi locatio ad feudum, vel alienationem non videatur extendi.* Tempus autem, infra quod ecclesiastici ministri decimarum exactionem locare queunt, est triennium; ut decrevit Paulus II. in *Extravaganti* Ambitiosa, *de rebus eccles. non alienand.* Hæc omnia presse, & distincte docet Angelicus 2. 2. *quæst.* lxxxvii. *art.* 2. & 3. videlicet & solis Clericis ratione ministerii ius decimarum competere, & laicis facultatem easdem exigendi concedi posse. *Radix* (inquit art. 2.) *solutionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualia debentur carnalia.* Deinde subdit *art.* 3. ius istud solis Clericis ministris Ecclesiæ convenire, inquantum *consequitur illud debitum quo ministris altaris debentur sumptus de ministerio, & quo seminantibus spiritualia debentur temporalia: quod ad solos Clericos pertinet habentes curam animarum: & ideo eis solis competit hoc ius habere. Res autem quæ nomine decimarum dantur, corporales sunt. Unde possunt in usum quorumlibet cedere; & sic possunt etiam ad laicos pervenire.* Tandem in responsione ad tertium concludit. *Sicut res nomine decimæ acceptas potest Ecclesia alicui laico tradere; ita etiam potest eis concedere, ut dandas decimas ipsi accipiant, iure accipiendi ministris Ecclesiæ reservato; sive pro necessitate Ecclesiæ, sicut quibusdam militibus decimæ debentur in feudum per Ecclesiam concessæ; sive etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam Religiosis laicis, vel non habentibus curam animarum aliquæ decimæ sunt concessæ per modum eleemosynæ. Quibusdam tamen Religiosis competit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum.*

VIII. In calce huius dissertationis pauca adiiciam, quibus & fideles pii excitentur ad decimas solvendas, & refractarii terreantur; & tandem ipsi Ecclesiæ ministri decimarum exactores permoveantur ad easdem distribuendas secundum pias fidelium voluntates. Atque in primis ampla sunt præmia quæ fidelibus, decimas Ecclesiæ ministris animo hilari ac devoto, largaque manu offerentibus, Deus etiam in hoc mundo retribuit. II. Paralip. xxxi. vers. 8. *Cumque ingressi essent Ezechias, & principes eius, viderunt acervos, & benedixerunt Domino, ac populo Israel. Interrogavitque Ezechias Sacerdotes, & Levitas, cur ita iacerent acervi. Respondit illi Azarias Sacerdos . . . . dicens: Ex quo offerri cœperunt primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo. Reliquiarum autem copia est ista, quam cernis. Præcepit igitur Ezechias ut præpararent horrea in domo Domini: quod cum fecissent, intulerunt tam primitias, quam decimas, & quæcumque voverant, fideliter.* Malachias quoque Prophe-

pheta benedictiones cæleftes quibus fideles decimas offerentes Deus replere folet fic enumerat. *Inferte omnem decimam in horreum, & fit cibus in domo mea: & probate me fuper hoc, dicit Dominus: fi non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem ufque ad abundantiam, & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ veftræ: nec erit fterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra defiderabilis, dicit Dominus exercituum.* Cap. III. verf. 10. & feq. Contra vero dira, & atrocia fupplicia illis minatur Deus qui decimas offerre recufant. *Hoc tollit fifcus quod non accipit Chriftus*, inquit Auguftinus: & habetur in *cap.* Maiores XVI. *quæft.* VII. & additur ex eodem Auguftino. *Inde videmus armigeros fpoliare rufticos, & alios, quos non fpoliarent, fi iuftas decimas, & integras folviffent.* Neque excufantur fideles a debito decimarum ob iniquam miniftrorum diftributionem, vel pravum ufum, ut effutiebat VVicleffus. Sed debent Dei, & Ecclefiæ mandatis parere, memores, quod, five boni, five iniqui fint miniftri, non ab iftis, fed a Deo præmia funt percepturi: quemadmodum contra Dei miniftri feveriffimas pœnas dabunt, fi vota fidelium, fi pauperum victum, fi Chrifti patrimonium in ufus profanos prodegerint. Peccant utique fideles decimarum folutionem omittentes; fed gravius peccant miniftri Dei, quoties eifdem decimis abutuntur, quoties quod eorum victui fuperfluit, in pauperes non erogant. *Enimvero* (inquit B. Petrus Damianus Lib. II. epift. XIV.) *ut copiofiora in pauperes alimenta proficiant, dantur in monafteriis, & eremis decimæ.* Et epiftola X. hæc addit. *Quotidie regales epulæ, quotidie apparatus, quotidie nuptiale convivium. Et, unde refrigerare debuerant indigentes, rubentium tabularum recreant geftatores.* Anne proinde mirandum, fi populi, cum videant tam iniquam decimarum diftributionem, omni induftria fe fubducere ab earum folutione ftudeant, fi in murmura fæpius erumpant, fi adverfus manifeftos ac publicos abufus inclament? Quid mirum, fi miniftros, nimia feveritate decimas exigentes, improbent; evulgentque, fe frequentius maiorem aufteritatem experiri a decimarum exactoribus quam ab ipfius fæculi avaris divitibus? Excufatio obvia miniftrorum Ecclefiæ eft, fe iuramento obftrictos effe ad Ecclefiæ fuæ iura farta tecta cuftodienda ab omnibus præiudiciis. Hunc poffent prætextum obtrudere, fi exactas decimas, non in ufus profanos, non in luxum, delicias, & oppipara convivia; fed in pauperum levamen, & in Ecclefiæ ornatum converterent. Ipfi fint fideles decimarum difpenfatores; & populi, non iuftitiæ pœnis adacti, fed religionis fpiritu ducti, & caritatis, qua ardere Paftores fuos afpexerint, exemplo permoti, hilari animo decimarum tributum exfolvent.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE PRIMITIIS, ET OBLATIONIBUS.

CAPUT I.

Quid sint primitiæ: quo iure debitæ olim in lege naturæ, & scripta fuerint; & quo iure in lege gratiæ debeantur: & an nunc sint contraria consuetudine abrogatæ.

I. MUltiplex est primitiarum significatio. Prima est quæ temporis quædam initia prodit: qua de caussa Apostoli dicuntur primitiæ spiritus ad Rom. VIII. vers. 23. *Nos ipsi primitias spiritus habentes*: quia ipsi primi fuerunt sancti Spiritus gratia repleti; primique Christi partes susceperunt. Secundo dignitatem quamdam præfert, & peculiarem bonitatem: qua in acceptione res selectæ, & optimæ, ut fructus terræ præstantiores, & selectiores, quamvis non sint primi, nuncupantur primitiæ. De primitiis in hoc sensu acceptis nullus nobis in hac dissertatione sermo erit. Primitiæ, de quibus in præsentia, sunt primi fructus agrorum, & arborum, qui Deo offeruntur. De his primitiis loquitur D. Thomas 2. 2. *quæst.* lxxxvi. in quatuor articulos tributa: quorum tres primi sunt de oblationibus, quartus de primitiis; & cum D. Thoma communiter Theologi, & Canonistæ loquuntur.

II. Primitiæ a decimis distinguuntur, quod decimæ immediate in ministrorum Ecclesiæ sustentationem, & pauperum subsidium exhibeantur; primitiæ vero in gratitudinis argumentum Deo pro acceptis beneficiis per se offerantur, quamvis postea in ministrorum usum convertantur. Insuper decima, ut vox ipsa præfert, definitam fructuum partem exprimit; primitiæ vero non aliquam partem, sed aliquid de primis fructibus quos terra gignit, significant.

III. Omnes fere gentes, naturali perfusæ lumine, Deo frugum aliquid offerre in more habuerunt. Caini, & Abelis oblationes ex communi opinione & testimonio Scripturæ *cap.* IV. *Genes.* fuerunt primitiæ de primogenitis gregis, & optimis terræ frugibus. Athenienses iuvenes crinium primitias, cum ex ephebis excessissent, inquit Alexander ab Alexandro *Lib. V. dier. Gen.* Apollini consecrabant. Romani, teste Plinio *Lib. XVIII. cap.* II. nihil de terræ frugibus gustabant, priusquam novarum frugum Sacerdotibus primitias obtulissent. Tamen ante legem

ſcriptam præceptum nullum fuit naturale divinum, quod primos terræ fructus Deo offerendos præſcriberet. Eſt quidem, inquit D. Thomas, iuri naturali conſentaneum ut Deo, tamquam ſupremo Creatori, aliquid ex productis fructibus offeratur; at quod eiuſmodi oblatio ſit de primis terræ frugibus, aut quod in tanta quantitate, vel talibus perſonis detur, fuit in lege ſcripta iure divino, & in lege gratiæ iure eccleſiaſtico definitum. Ita docet Angelicus citata quæſtione LXXXVI. art. 4. *Pertinet autem ad ius naturale ut homo ex rebus ſibi datis a Deo aliquid exhibeat ad eius honorem; ſed quod talibus perſonis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate, hoc quidem fuit in veteri lege iure divino determinatum; in nova autem lege definitur per determinationem Eccleſiæ, ex qua homines obligantur, ut primitias ſolvant ſecundum conſuetudinem patriæ, & indigentiam miniſtrorum Eccleſiæ.* Dum Angelicus aſſerit, ad ius naturale pertinere quod homo aliquid Deo offerat de terræ fructibus, non intendit innuere aliquod præceptum iuris naturalis, quod hanc fieri oblationem iubeat; ſed eo illa verba ſpectant, ut exprimant, ſummopere naturæ conſentaneum eſſe, atque eidem inſitum, ut Deus non modo mente, corde, lingua, & ceteris animæ facultatibus, corporiſque membris, verum externis etiam rebus colatur.

IV. In lege veteri fuiſſe præceptum a Deo impoſitum filiis Iſrael de primitiarum oblatione, aperta ſunt Scripturæ teſtimonia. Exod. XXII. verſ. 29. *Decimas tuas, & primitias tuas non tardabis reddere.* Et cap. XXIII. verſ. 19. *Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui.* Et Num. XVIII. verſ. 8. *Locutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum.* Et verſ. 11. *Primitias autem quas voverint, & obtulerint filii Iſrael, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus eſt in domo tua, veſcetur eis. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerant primitiarum Domino, dedi tibi.* Et Deuter. XII. verſ. 6. *Et offeretis in loco illo holocauſta, & victimas veſtras, decimas, & primitias manuum veſtrarum.*

V. Barboſa *Lib. III. de iure Eccleſ. univerſ. cap.* XXV. in eam propendet ſententiam quæ adſtruit, primitias conſilio tantum, non præcepto, Deum hominibus præſcripſiſſe. Quod evincere contendit illo textu Exod. XXV. verſ. 1. *Loquere filiis Iſrael, ut tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offeret ultroneus, accipietis eas.* At in hoc textu Deum loqui de tributis, ſeu eleemoſynis, quas populus ultroneus in fabricam Tabernaculi conferebat, evincunt verba quæ in *verſ.* 3. proxime ſequenti habentur. *Hæc autem ſunt quæ accipere debetis: aurum, & argentum, & æs, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum, & pilos caprarum.* Ex quibus verbis colligitur, ſermonem hoc in capite minime eſſe de primitiis terræ quas Deus in gratiarum actionem, & in ſui ſupremi dominii ſignificationem ſibi offerri expreſſo præcepto iuſſit. Nec ſolum de omnibus terræ

fru-

frugibus, sed etiam de fructibus arborum populus Israeliticus primitias Deo offerre adstrictus erat. Quantitas primitiarum non fuit in lege veteri definita usque ad Ezechielem Prophetam, qui propter avaritiam Sacerdotum quantitatem primitiarum determinavit *cap.* xlv. his verbis. *Hæ sunt primitiæ quas tolletis, sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro hordei : mensura quoque olei, batus olei decima pars cori est, & decem bati corum faciunt, quia decem bati implent corum: & arietem unum de grege ducentorum, quæ nutrit Israel.* Animadvertit D. Thomas loco citato in responsione ad tertium, quod in lege non fuit determinata quantitas oblationis : quia, cum primitiæ speciem præferant oblationis, consentaneum est ut quantitas earumdem arbitrio relinquatur offerentis. At quia avara Sacerdotum cupiditas præter modum populi sanguinem emungebat ; idcirco ad eorum coercendam avaritiam Ezechiel primitiarum quotam determinavit. Quadruplex erat primitiarum genus in veteri lege. Primum offerebantur primitiæ spicarum adhuc virentium secundo die azymorum, iuxta illud Levitici II. vers. 14. *Si autem obtuleris munus primarum* (non *primarium*, ut scribit Leander emendator Suarez, & Cornelii, qui scripserant *primitiarum*) *frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino.* Deinde offerebantur primitiæ panis ex novo tritico in Pentecoste, ut habetur Levit. XXIII. vers. 15. *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas . . . . ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini.* Tum de panibus, quos singulis hebdomadibus conficiebant, Deo primitias offerebant Hebræi, ut colligitur ex Lib. Num. cap. XV. vers. 20. *Sicut de areis primitias separatis, ita & de pulmentis dabitis primitiva Domino : de pulmentis*, idest de panibus. Quarto tandem offerebant primitias in festo Tabernaculorum ex omnibus frugibus. Exod. XXIII. vers. 16. *Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quæcumque seminaveris in agro : solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.* Abundantes primitias Deo offerebant Hebræi, non solum ob illam rationem universalem, omnibusque communem, ut scilicet Deum primum cuiusque messis, & fructuum terræ auctorem confiterentur; sed etiam ut continenter liberationis ab AEgyptiaca servitute, & acquisitionis terræ promissæ memoriam recolerent, atque Deo pro tot tantisque beneficiis aliquod grati animi argumentum exhiberent. Hæc omnia indicantur Deut. XXVI. *Cumque intraveris terram quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, & obtinueris eam, atque habitaveris in ea : tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones eas in cartallo, pergesque ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen eius : accedesque ad Sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum : Profiteor hodie coram Domino Deo tuo,*

quod

quod ingressus sum in terram pro qua iuravit patribus nostris ut daret eam nobis . Suscipiensque Sacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui . . . & eduxit nos de AEgypto in manu forti, & in brachio extento, in ingenti pavore, in signis atque portentis : & introduxit ad locum istum, & tradidit nobis terram lacte, & melle manantem. Et idcirco nunc offero primitias frugum terrae, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo &c.

VI. In lege gratiae primitiae non sunt iure divino, sed tantum ecclesiastico debitae. D. Thomas non negat (ut falso ei imponit Leander. *tract.* VI. *disp.* IX. *quaest.* IX.) primitias esse vi praecepti ecclesiastici in lege nova solvendas. Quin expresse adducit canonem *Ex parte de decimis* XVI. *quaest.* VII. ad evincendum, eas in novo foedere esse praescriptas. Deinde concludit, in lege veteri iure divino, & in lege gratiae Ecclesiae auctoritate primitias esse a fidelibus pendendas; ut ex eius verbis hoc capite *num.* 3. relatis constat. Fallitur quoque Bonacina, dum asserit *disp. ult. de praecep. Eccles. punct. ult. num.* 2. nullum ius afferri posse in lege gratiae, quo obligentur fideles ad primitias solvendas. Nam communiter tum Theologi, tum Canonistae fatentur, institutum reipsa fuisse in Ecclesia hoc praeceptum. Communis quoque est sententia, ipsa experientia manifesta confirmata, ubique fere obsoletum, & abrogatum esse eiusmodi praeceptum. Et hac ratione verum est fideles nunc non obligari ad primitias solvendas. Idcirco a longiore huius rei discussione abstineo. Id dumtaxat adiicio, fideles, qui frugum suarum primitias Deo offerre negligunt, ingratitudinis notam non evadere. Praeceptum positivum contraria consuetudine abrogatum est; at deletus non est naturalis ille instinctus, qui intima voce praedicat debitum illud altissimum pendendi congruum tributum Deo supremo rerum omnium largitori. Quare & nunc pii fideles, maxime pauperes (quorum est regnum Dei) frugum, fructuumque omnium primitias Deo offerunt.

CAPUT II.

De oblationibus. Quid sint oblationes : num iure sint impositae : a quibus solvendae : & quibus debeantur.

I. OBlatio in sua generali acceptione est cuiusque rei spontanea largitio, quae homini facta donatio dicitur, Deo dicata *oblatio* nuncupatur : quia Deo nihil dare, aliquid de suo offerre illi possumus. Haec oblatio ad Deum relata comprehendit sacrificium, decimas, primitias, easque res omnes quas fideles sponte

te in divinum cultum conferunt. Si res oblata in Dei cultum, & honorem consumitur, sacrificium appellatur. Si vero quod offertur in divinum cultum, in ministrorum cedit sustentationem, decimæ, & primitiæ appellantur. Si res denique offertur, non vi alicuius præcepti, vel legis, sed libere, licet in sustentationem ministrorum cedat, absolute oblatio dicitur. Siç docet Angelicus Doctor 2. 2. quæst. lxxxvi. art. 1. *Nomen oblationis commune est ad omnes res quæ in cultum Dei exhibentur, ita quod si aliquid exhibeatur in cultum divinum, quasi in aliquod sacrum, quod inde fieri debeat, consumendum, & oblatio est, & sacrificium . . . Si vero sic exhibeatur, ut integrum maneat divino cultui deputandum, vel in usu ministrorum expendendum, erit oblatio, & non sacrificium*. Porro oblatio, de qua in præsenti, distinguitur & a sacrificio, quod consumitur in divinum cultum; & a decimis, ac primitiis, quæ in singulos annos vi præcepti debentur. Hæc autem spontanea est, & libera, atque usualis, quæ in dies fieri potest. Quapropter describi solet, quod sit *donatio bonorum, quæ fideles religionis intuitu ad altare; aut in alio Ecclesiæ loco, aut extra Ecclesiam ad imaginem miraculosam sponte offerunt, ut vel Ecclesiæ, vel ministrorum usui inserviant*. Res quæ in Missa offeruntur, primario nomen oblationis retinent. Quare etiam vulgo appellatur *offerta*. Secundario oblationis nomen habent res quæ extra Ecclesiam, vel in Ecclesia offeruntur pro purificatione mulierum, pro desponsationibus, aliisque Pastoris functionibus, vel ad aliquam imaginem &c. Solet distingui triplex alia oblationum species. Prima est donatio rei facta Deo, vel Ecclesiæ inter vivos. Secunda est donatio caussa mortis; & solet *mortarium* appellari. Tertia est usualis earum rerum quas, ut diximus, fideles ad altare, vel ad manum Sacerdotis communiter offerre solent.

II. In lege veteri præceptum extabat istarum oblationum, ut colligitur ex Lib. Exod. cap. xxiii. *Non apparebis in conspectu meo vacuus*. Id ipsum præcipitur Num. vii. xi. *Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris*. Neque de hoc difficultas est inter Auctores. Potius in quæstionem vertitur, num in lege gratiæ detur aliquod tale præceptum ecclesiasticum. Sed communissima sententia est, nullum de oblationibus, in ultimo sensu a nobis explicatis, dari in lege nova præceptum. Ita docet D. Thomas loco citato. *Huiusmodi ergo oblationes de sui ratione habent, quod voluntarie offerantur, secundum illud Exod.* xxv. *Ab homine qui offert ultroneus, accipietis eas*. Præterea nullum in sacris canonibus reperitur mandatum quod cogat fideles ad oblationes exhibendas.

III. Obiici solent varii iuris textus: ut can. *Omnis Christianus*, dist. 1. de cons. lxix. *Omnis Christianus procuret ad Missarum solemnia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus Moysi dixit*: Non apparebis in conspectu meo vacuus.

cuus. *Etenim in collectis SS. PP. liquido apparet quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu SS. PP. debent.* Can. *Statuimus SS.* caus. XVI. can. *Quia Sacerdotes*, caus. x. quæst. I. Responsio facilis & communis est, laudatos, similesque canones intelligendos esse in hypothesi quod ministri Ecclesiæ unde viverent, non haberent; vel facta positione quod fideles longa consuetudine se se ad has oblationes obligassent.

IV. Tametsi oblationes sint liberæ, animadvertit nihilominus D. Thomas citata *quæst.* LXXXVI. *art.* I. eas multiplici ratione fieri debitas posse. *Primo*, inquit *ex præcedenti conventione; sicut cum alicui conceditur aliquis fundus Ecclesiæ, ut certis temporibus certas oblationes faciat; quod tamen habet rationem census. Secundo propter præcedentem deputationem, sive promissionem; sicut cum aliquis offert donationem inter vivos, vel cum reliquit in testamento Ecclesiæ aliquam rem mobilem, vel immobilem in posterum solvendam. Tertio modo propter Ecclesiæ necessitatem; puta, si ministri Ecclesiæ non haberent unde sustentarentur. Quarto propter consuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus solemnitatibus ad aliquas oblationes consuetas. Tamen in his duobus ultimis casibus remanet oblatio quodammodo voluntaria, scilicet quantum ad quantitatem, vel speciem rei oblatæ.*

V. Ex hac D. Thomæ doctrina evidentior apparet responsio data ad laudatos canones. Quod spectat ad tertiam rationem, quam promit Angelicus, iam sæpius dictum est, ex eodem Angelico alimenta ministris Ecclesiæ iure naturali & divino deberi: quam ob caussam decimæ potissimum, & primitiæ deputatæ sunt in ministrorum sustentationem. Si vero ministri Ecclesiæ has decimas, suosque ecclesiasticos proventus, a fidelium liberalitate proficiscentes, in usus profanos prodigerent; vel si a superioribus aliis personis iniuste applicarentur, vel ad arbitrium dilapidarentur: tunc fideles obnoxii minime forent aliarum decimarum, sive oblationum oneri. Si ministri Ecclesiæ tunc congrua sustentatione defraudarentur, non ex fidelium culpa, sed ex iniusta bonorum ecclesiasticorum distributione id ortum duceret. Immo in similibus eventibus fideles non deberent solvere decimas aliis personis, a ministris Ecclesiæ applicatas; sed omnes reditus retinere, ut ego quidem sentio, possent, præter id quod satis foret ad honestam necessariamque ministrorum, seu Pastorum suorum sustentationem. Quod tamen ut præstari licite posset, deberet esse evidens, publica, & manifesta ministrorum Ecclesiæ indigentia. Nemo enim privata auctoritate in dubia caussa, immo nec in certa & manifesta, quando necessitas vitæ sustentandæ non urget, quidquam in rebus a superiore statutis augere, minuere, vel addere potest.

VI. Circa quartam rationem, qua Angelicus asserit, consuetudine quandoque, nempe in magnis solemnitatibus, oblationes a fidelibus deberi, gravem controversiam suscitarunt Theologi non pauci, & Canonistæ. Nam Barbosa *Lib. III. de iu-*

re

Digitized by Google

re Eccl. cap. XXIII. *num.* II. Azorius *Lib. VII. cap.* VII. *quæst.* XI. Hostiensis, Covarruvias, Guttierrez, aliique Canonistæ propugnant, obtinere consuetudinem obligantem fideles ad oblationes. Sed communior, & vera sententia oppositum defendit. Nam licet communiter fideles in magnis solemnitatibus, & alicubi singulis dominicis, aut bis in mense, soleant Sacerdoti, seu Pastori inter Missarum solemnia aliquid offerre; tamen fundamentum nullum adest asserendi, consuetudinem hanc invectam a fidelibus fuisse cum animo se se obligandi. Immo contrarium manifesto colligitur tum ex ipsius oblationis natura, quæ spontanea esse debet; tum ex ipso intimo fidelium sensu. Nemo siquidem religioni sibi vertit, dum eiusmodi oblationes, etiam in magnis solemnitatibus, omittit. Neque Parochi, aut Episcopi cogere fideles solent ad eiusmodi oblationes. Ergo infertur legitime, liberas eas esse, nullaque sive lege, sive consuetudine debitas.

VII. Quod si alicubi consuetudinem, tempore longo firmatam, & animo se se obligandi introduxissent populi; dubio procul observanda foret, ob rationes cuique obvias, quod nimirum consuetudo legitime introducta, non per modum cuiusdam spontaneæ devotionis, sed per modum legis obligantis servari debet, non secus ac lex quælibet: quo in sensu loquitur D. Thomas in laudata auctoritate. Quamquam vero consuetudo isthæc ad culpam non obligaret; monendi tamen fideles essent ne a tam pio, & laudabili usu desciscerent; sed suadendi ut in eodem perseverarent.

VIII. Oblationes quæ a fidelibus fiunt, soli Parocho debentur, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam offerantur. Et ratio iam sæpius indicata est, quod nempe solius Parochi sit suis parochianis sacramenta ministrare, eorumque cadavera sepelire. Hinc oblationes factæ in Ecclesia cathedrali debentur Archipresbytero, seu Parocho, non Episcopo; nisi Episcopus simul Parochus foret. Deinde etiam oblationes factæ sacris imaginibus, in sacellis extantibus, pertinent ad Parochum illius parochiæ, in qua imagines, vel sacella reperiuntur sita. Item, si imago per quam Deus patrare miracula dignaretur, depicta foret in pariete alicuius domus oblationes factæ ad Parochum pertinerent. Excipe casum in quo offerentes vellent domino talis domus expresse suas oblationes conferre; puta ad sublevandam illius egestatem. Nec audiendus est Trullench, qui *Lib. III. Decal. cap.* III. *dub.* 3. *num.* 8. negat, posse concedere Episcopum ut domino domus fiant eiusmodi oblationes. Hoc enim absque ullo fundamento asseritur. Immo Episcopus impedire minime potest quin fideles pauperibus illius domus eleemosynas elargiantur, quando alia momenta non obsistant. Quid enim frequentius in Scriptura inculcatur quam pauperum levamen? Si itaque fideles vellent expresse suas oblationes paupertatis titulo domino parietis cui imago miraculosa inhæret, elargiri, non video cur Episcopus id prohibere posset. Mos potius obtinet applicandi eiusmodi oblatio-

tiones, quando abundantes sunt, ad extruendam Ecclesiam, in qua imago collocanda sit. Passim enim similes imagines, quæ in muris sunt depictæ, cum contingit Deum in illis, seu per illas manifestare omnipotentiam suam miraculorum patratione, in Ecclesias transferri solent. Semper tamen subsistit quod diximus, nimirum omnes oblationes factas, sive intra, sive extra Ecclesiam, iure communi deberi Parocho in cuius parochia factæ sunt; etiamsi fierent in aliqua capella, in qua distincta beneficia erecta forent: quia licet Capellanus ius habeat ad proventus sui beneficii; nullum tamen ius habet in oblationes quæ a fidelibus fiunt etiam in præfata capella. Si tamen fideles oblationes suas in ornatum capellæ, vel imaginis convertere vellent; Parochus obstare nequiret, nec exigere quidquam posset. Quæ hactenus diximus, secundum ius commune vera sunt. Ceterum hodie consuetudo fere universalis obtinet oblationes factas extra altare esse illius capellæ, aut sacelli in quibus sunt sacræ imagines, & fiunt oblationes, quæ communiter cedunt in ornatum, & conservationem imaginum, & sacellorum: quoniam sic volunt fideles qui munera offerunt.

IX. Oblationes factas in Ecclesiis Regularium, Parochis deberi, defendit Trullench *Lib. III. Decal. cap.* 111. *dub.* 13. *num.* 9. quia ius commune, inquit ille, sic decernit: & allegat transactionem factam super oblationibus eiusmodi inter Archiepiscopum Valentinum & Regulares eiusdem civitatis. Addit tamen, nisi Regulares Pontificum privilegiis sint exempti; & nisi Regulares habeant titulum legitimæ præscriptionis. Contrariam sententiam propugnant Canonistæ, & Theologi communiter: quoniam expresse definitum est, oblationes factas in Ecclesiis Regularium ad ipsos Regulares pertinere in *cap.* 1. *de statu Monach.* ubi hæc præscribuntur Archiepiscopo Neapolitano. *Alicui Monasterio tu, nec Presbyteri tui præter diligentiam disciplinæ aliquid molestiæ inferatis: aut si quid illic pro diversorum devotione accesserit, vobis vendicare æstimetis: cum Monachis ibi servientibus debeat proficere quidquid a fidelibus taliter offerri contingit.* Eadem habentur in cap. *Nimis iniqua* de excessibus Prælatorum. *Quidquid etiam eis, dum celebrant Missarum solemnia, intra domorum suarum ambitum, pia fidelium devotione donatur, ab ipsis extorquere oblationis nomine contendentes.* Item Bonifacius IX. Fratribus Prædicatoribus concessit privilegium, quo confirmavit facultatem recipiendi oblationes factas in eorum Ecclesiis; & sub excommunicatione ipso facto incurrenda Parochis prohibuit ne ullo pacto eas oblationes impedirent, vel præfatos Religiosos molestia afficerent. Hoc ipsum declaravit sacra Congregatio Concilii *in Cavensi, in Lun. & Sarzan. Oblationum* 8. *Februar.* 1627. teste Barbosa *de offic. & potest. Paroch. cap.* XXIV. *num.* 29. *& in Summ. apostolic. decision. Collectan.* 530. *num.* 2.

X. D. Thomas conceptis verbis hanc sententiam docet 2. 2. quæst. LXXXVI. art. 2.

ad 2.

ad 2. *Monachi, sive alii Religiosi possunt oblationes recipere tripliciter. Uno modo sicut pauperes per dispensationem Sacerdotis, vel ordinationem Ecclesiæ. Alio modo, si sint ministri altaris: & tunc possunt accipere oblationes sponte oblatas. Tertio modo, si parochiæ sint eorum: & tunc ex debito possunt accipere oblationes, tamquam Ecclesiæ Rectores.* Fundamenta autem Trullench seipsis corruunt. Quoniam verum est iure communi ad Parochum oblationes pertinere; nisi ipsum ius commune designet aliquos alios præter Parochum, qui valeant fidelium oblationes accipere. Porro Regulares vi iuris communis facultate potiuntur accipiendi in suis Ecclesiis a fidelibus oblationes: quam facultatem novis privilegiis Romani Pontifices Regularibus confirmarunt. Itaque tum iure communi, tum virtute privilegiorum Regulares possunt retinere oblationes quæ fiunt sodalitiis, seu confraternitatibus alicuius imaginis, ut puta B. Virginis Rosarii, Carmeli, aliorumque Sanctorum existentibus in Ecclesiis Regularium ipsorum; nihilque ex illis Parocho debetur, Regulares enim suarum Ecclesiarum sunt veri Parochi, & Rectores. Quapropter ius veluti parochiale in suis habent Ecclesiis, quemadmodum Parochi in suis; tametsi non eam habeant quam Parochi iurisdictionem supra fideles. Verum tamen est oblationes quæ fiunt in capellis, & sacellis Regularium, ut plurimum cedere in ornatum, & beneficium earumdem capellarum; sic Regularibus ipsis una cum fidelibus in tam pium religiosumque opus consentientibus. Laici nullum ius habent, vel habere possunt recipiendi oblationes: quia ius istud spirituale est. Et habetur aperte in cap. *Perveniens* XVI. quæst. VII. & cap. I. quæst. I. *Hanc consuetudinem, quæ contra sanctam Ecclesiam catholicam augeri videtur, omnino interdicimus, ut nullo umquam modo, ullo tempore, oblationes quæ intra sanctam Ecclesiam offeruntur, sub dominio laicorum detineantur; sed tantummodo Sacerdotibus dentur.* Neque consuetudo etiam longissimi temporis illis suffragari potest, eo quod non sint talis iuris capaces. Si Episcopus Missam celebret in Ecclesiis Regularium, oblationes, non Episcopo, nec Parocho, sed Regularibus debentur: quia licet in *Clemen. de privil.* Episcopis permittatur facultas celebrandi in Ecclesiis Regularium, nil tamen de oblationibus immutatur: quapropter standum est iuri communi, juxta illud: *Omissum remaneat in dispositione iuris communis.* Item, si oblationes fiant a feminis puerperis, filios suos Domino præsentantibus, candelarum, aliarumque rerum in Ecclesiis Regularium, ad hos, non ad Parochos, spectant.

XI. Non convenit inter Auctores, an introduci valeat consuetudo ut aliquo die, v. g. in festo Purificationis B. Virginis Mariæ, Clerici tribuant laicis aliquod munus, ut cereos albos, aut rubeos, vel quid simile. Negant Sylvester *verb.* Decim. *num.* 7. Guttierrez, & alii. Oppositum communiter sustinent Theologi, & Canonistæ. Distinguendum mihi videtur: nam, facta vera distinctione, omnes si-

mul

mul conveniant necesse est. Si sermo sit de consuetudine obligante Clericos, seu Ecclesiam, ut tributa laicis pendant Clerici de bonis Ecclesiæ; nemo vel Theologorum, vel Canonistarum id concesserit : quoniam hac ratione Ecclesia laicis subiiceretur; quod fieri nequit. Si postea sermo sit de pia consuetudine, seu more, vel usu, quo Clerici id faciant ad ciendos pietatis, & devotionis affectus in fidelium animis, & ut grati animi, seu affectus argumentum exhibeant; nullus, ut ego quidem arbitror, talem improbaverit consuetudinem. Hoc siquidem pacto, nullo modo Ecclesia laicis subiicitur; sed tamquam mater pia, & liberalis filios suos his munusculis excitat ad ea quæ christiana lex præcipit, peragenda. Et reipsa mos iste in universa Italia obtinet; &, quantum scire mihi licuit, etiam in aliis Catholicorum regionibus.

XII. Dictum est supra, ab omnibus fidelibus Ecclesiam oblationes recipere, Nunc illi indicandi sunt quorum oblationes Ecclesia respuit. Primo Ecclesia reiicit oblationes omnium infidelium, hæreticorum, Iudæorum, atque etiam fidelium qui sunt excommunicati vitandi; ut declaratum est in *can.* XXXVII. Concilii Laodicensis. Secundo respuit oblationem fratrum dissidentium, quando dissidium eorum notum est. *Cap.* Oblat. *dist.* xc. Tandem nec a meretricibus, nec ab usurariis, nec a pauperum oppressoribus oblationes suscipit Ecclesia; ut cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* lxxxvi. *art.* 3. docent Theologi, & Canonistæ. Hoc tamen intelligendum est de peccatoribus publicis, & manifestis, seu de illis qui tales declarati ab Ecclesia sunt. Sermo quoque est de oblationibus liberis, quæ ad altare fiunt; secus de oblationibus necessariis, puta de legatis, decimis, aliisque censibus, qui vi alicuius legis, vel pacti debentur Ecclesiæ. Hæc enim omnia, etiam a peccatoribus, exigit Ecclesia. Ut autem oblatio sit Deo accepta, duo sunt necessaria. Primum est, ut victima quæ offertur, sit honesta, sit propria offerentis, non aliena; ut sit iuste acquisita, non usuris, non fraudibus, vel alia via illicita; ut non sit alteri debita, aut titulo iustitiæ, ut si fierent oblationes Deo, & interim creditores defraudarentur debitorum solutione; vel titulo pietatis, ut si filius, omissa sustentatione patris, aut pater, neglectis filiorum necessariis alimentis, Ecclesiæ, & Deo victimas offerrent. Has oblationes, non gratas, sed perosas Deus habet. Secundo requiritur recta intentio, animique integritas offerentis.

XIII. Nulla est præscripta pœna adversus eos qui liberas oblationes omittunt. Multæ vero sunt pœnæ quibus obnoxii sunt qui oblationes necessarias, nempe decimas, legata, defunctorumque suffragia vel omittunt, vel elargiri Ecclesiæ differunt. Nam in cap. *Qui oblationes* XIII. quæst. XI. hæc habentur : *Qui vero oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut difficulter reddunt, tamquam egentium necatores, excommunicentur*. Eadem habentur in Conciliis Aquisgranensi, Agathensi, & aliis. Concilium vero Tridentinum *sess.* XXII. *de reform. cap.* XI. ex-

excommunicationis pœnam vibrat in eos omnes qui bona, census, iura, sive feudalia, sive emphiteutica; fructus, & quæcumque emolumenta quæ ad Ecclesiam pertinent, in proprios usus converterint; aut quavis arte, seu quæsito colore, usurpare, vel impedire, ne solvantur ministris Ecclesiæ, præsumpserint, vel tentaverint. Qui admittunt ad oblationes, quæ inter Missarum solemnia fiunt in altari, excommunicatos a Papa, incurrunt excommunicationem maiorem; si tamen excommunicati fuerint denuntiati. Interdicuntur vero ab Ecclesiæ ingressu illi qui usuales oblationes recipiunt ab excommunicatis excommunicatione maiori, vel interdictis non toleratis ex *cap.* Episcop. *de privileg. in 6.* Et hæc pauca dixisse sufficiat de decimis, primitiis, & oblationibus.

LIBER QUARTUS
DE QUINQUE ECCLESIAE PRAECEPTIS.
DE QUARTO, ET QUINTO PRAECEPTO,

nimirum de ſacramentali peccatorum confeſſione, & communione quotannis facienda.

DISSERTATIO PRIMA.
DE PRAECEPTO ANNUAE CONFESSIONIS.

IN tractatu de pœnitentiæ ſacramento, fuſo calamo, prout rei magnitudo poſtulat, confeſſionis ſacramentalis argumentum verſabimus. Ibi illius a Chriſto inſtitutionem evincemus, hæreticorum errores profligabimus; atque tanti ſacramenti notiones, & plura quæ præcedere illud debent, & plura quæ illud debent conſequi, pro dignitate explicaturi ſumus. In præſentia itaque de iis dumtaxat quæ præceptum eccleſiaſticum, quotannis peragendi ſacram peccatorum confeſſionem, ſpectant, ſermo nobis erit.

CAPUT I.

Propoſitiones damnatæ, & laxæ recenſentur.

QUoniam alibi, nempe in libro de ſacramento pœnitentiæ, & hæreticorum errores, & laxas opiniones deſcripturi ſumus; idcirco nunc recedimus a noſtra conſueta methodo præmittendi hæc omnia cuique tractatui. Verum, ne omnino viam arreptam derelinquamus, duas tantum hac de re propoſitiones ab Eccleſia damnatas circa confeſſionis præceptum, unamque & alteram propoſitionem, quæ laxitatem ſapere videtur, ob oculos ponere duximus conſentaneum.

Propositiones damnatæ ab Alexandro VII.

1. *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Hæc in ordine ex damnatis est 14.

2. *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens, Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.* Hæc in ordine est 25.

Propositiones laxæ.

Prima asserit, senes octogenarios non teneri ad præceptum confessionis.

1. „ Verumtamen contrarium non solum probabilius, sed certius mihi videtur. „ Ideoque tenendum profiteor, senectutem illam, utpote octuagenariam, quæ „ fere semper homines ita simplices, & rationis reddit expertes, ut nihil a pueris „ differre videantur, veluti *hoc eodem anno* pluribus ostendimus, ab omnibus, & „ quibuscumque tam ecclesiasticis, quam divinis legibus eos immunes reddere: & „ ratio est, quoniam eiusmodi ætatis senes, infantes pueri sunt. Ita Hippocrates, „ ut refert Alphonsus a Ruizibus in *medicina medic. insipient. Luminar.* 11. *fol.* 65. „ Ludovicus Vives *Lib. II. de Anima*, & alii a nobis relati *quæst. proxime antecedenti*: quibus addenda sunt quæ in eamdem rem adducit Velascus de privilegiis „ *miserabil. personar. quæst.* XVIII. *num.* 11. Ergo, cum pueri ante septennium his „ legibus sint soluti, veluti supra *ann.* 7. comprobavimus, etiam octuagenarii li„ beri erunt.... Cuius simile est quod scripsere Ostiensis in *Sum. §. Quando confitendum, in principio*; & post eum Stephanus Caieta *in repet. cap. Ad limina §.* 5. „ *num.* 107. Palac. Rubeus in cap. *Omnis utriusque sexus*, verbo, *Postquam ad annos discretionis* de pœn. & remission. scilicet ita senes, qui iam discretione ca„ rent, ut sæpenumero octogenarii esse solent, nec præcepto annuæ confessionis, „ aut susceptionis Eucharistiæ in Paschate teneri, eo nimirum, quod *supra* dixi„ mus, quia in eis eadem capacitatis deficientia, ac in parvulis, militat. Igitur „ quemadmodum isti a quocumque præcepto ecclesiastico hac ratione reperiuntur „ immunes, sic & illi esse debebunt." D. Didacus de Narbona *in suo libro de statu hominis &c. anno* 80. *quæst.* IV. *num.* 2. *pag.* 682.

2. „ Si quis solum haberet peccata cordis, videtur quod possit differre confessio„ nem usque ad mortis periculum; cum de illis Papa nihil habeat iudicare: ta„ men, quia semel in anno est præceptum communicare, quod digne fieri non „ potest sine confessione etiam de peccato interiori; tenetur talis infra annum „ confiteri. Item, quia confessio non potest dividi, si cum peccato interiori,

„ habet exterius, de quo potest Ecclesia praecipere, tenetur indirecte cum illo „ de interiori confiteri. “ Margarita Confessorum *verb. Confess. folio mihi* 44. Plures alias recensere non minoris laxitatis propositiones ad tractatum de pœnitentia remittimus.

CAPUT II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes fideles ad sacram peccatorum confessionem singulis annis faciendam. Nonnullæ quæstiunculæ hac de re enucleantur.

I. QUoniam in tractatu de sacramento pœnitentiæ ea omnia quæ ad traditionem, & historiam confessionis sacramentalis pertinent, exhibituri sumus; idcirco nunc plura, quæ diversis temporibus Ecclesia edidit, decreta pro confessione a fidelibus frequentanda, missa facimus. Olim enim ter in anno ad confessionem adstringebantur fideles. Porro summus Pontifex Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215. celebrato hunc edidit canonem. *Omnis utriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi forte de consilio proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens christiana careat sepultura.* Hoc Concilii Lateranensis statutum confirmavit Tridentina Synodus *sess.* XIV. *can.* VIII. his verbis. *Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, & traditionem humanam a piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes, & singulos utriusque sexus Christifideles, iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christifidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimæ; anathema sit.*

II. Durandus in *IV. Sent. dist.* XVII. *quæst.* XIV. in controversiam vocat, num constitutio Concilii Lateranensis consilium sit, & salubris adhortatio, vel præceptum. In id potius pendere videtur, quod consilium sit, non præceptum. Nil tamen decretorie statuit; sed dubitanter, & subobscure loquitur. Negare non audet, Ecclesiam potestatem habere obligandi fideles ad sacramentorum frequentiam; sed solum dubitat, an reipsa latum sit præceptum obligans ad secretam confessionem, quæ, cum occulta sit, Ecclesiæ constare nequit, quisnam confessus nec ne sit. Hæc

Hæc Durandi dubitatio nulla est. Quin Ecclesia, ut sibi de gregis sui salute constet, præceptum de annua tulit confessione. Quare omnes ad unum Theologi, & Canonistæ sustinent, Concilium Lateranense, præceptum imposuisse fidelibus omnibus, ut singulis annis proprio Sacerdoti peccata sua confiterentur.

III. Franciscus Suarez *Tom. IV. in* III. *part. disp.* XXXVI. *num.* 3. refert, quosdam Theologos docuisse, hoc præceptum non per se, sed per accidens obligare, ratione nempe Eucharistiæ percipiendæ. Et subdit in hanc sententiam ivisse S. Thomam in *IV. dist.* XVII. *quæst.* III. *art.* I. *quæstiunc.* 4. & D. Antoninum *III. Part. tit.* XIV. *cap.* XIX. *§.* 3. Mirum est, doctum, & accuratum Theologum istius sententiæ patronos constituere Aquinatem, & Antoninum; cum ipsi in locis laudatis oppositum doceant, & communem Catholicorum sententiam apertissime propugnent. Nam S. Thomas in primis, recensita sententia Petri Lombardi, & Gratiani, qui ante Concilium Lateranense solum tamquam opinionem probabiliorem defendebant necessitatem confitendi peccata Sacerdoti, hæc scribit. *An sufficiat soli Deo confiteri. Magister, & Gratianus hoc pro opinione ponunt. Sed nunc post determinationem Ecclesiæ, sub Innocentio III. factam, hæresis reputanda est.* Tum more suo validam prodit rationem, cui præceptum ecclesiasticum nixum est. Hæc enim habet dist. XVII. quæst. III. art. I. quæstiunc. I. *Illa sacramenta, quæ ordinantur contra culpam, cum qua salus esse non potest, sunt de necessitate salutis: & ideo sicut baptismus, quo deletur originale, est de necessitate salutis; ita & pœnitentiæ sacramentum.... quod fit per confessionem peccantis: & ideo confessio est de necessitate salutis eius qui in peccatum actuale mortale incidit.* Conceptis pariter verbis eamdem doctrinam docet in Supplem. quæst. VI. art. 3. *Ad confessionem dupliciter obligamur. Uno modo ex iure divino.... Alio modo ex præcepto iuris positivi; & sic tenentur omnes ex institutione Ecclesiæ, edita in Concilio generali sub Innocentio III. tum ut quilibet peccatorem se recognosceret, quia omnes peccaverunt, & egent gratia Dei; tum ut cum maiori reverentia ad Eucharistiam accedatur; tum etiam ut Ecclesiarum rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat.* S. Antoninus hanc doctrinam D. Thomæ fere ad verbum transcribit. Immerito itaque Suarez imponit sanctis his Doctoribus, quod docuerint, præceptum annuæ confessionis solum per accidens obligare; cum aperte oppositum doceant, ut cuique ex allata doctrina constare potest. Sed hæc obiter dicta sint.

IV. Unanimi itaque consensione Theologi catholici docent, dari præceptum ecclesiasticum, quo omnes Christifideles semel in anno ministris Ecclesiæ peccata sua confiteri tenentur. Idque constat tum ex Concilii Lateranensis IV. *can.* XXI. tum ex Concilii Tridentini *sess.* XIV. *can.* VIII. proxime relatis, tum denique ex universali catholicæ Ecclesiæ sensu. Quare qui oppositum doceret, hæresim manifestam evulgaret, & ut hæreticus ab omnibus haberetur. Præceptum istud, ut ex D.

Thoma vidimus, non tantum ratione communionis, sed absolute obligat. Quare, si quis impedimento legitimo ligatus suscipere Eucharistiam nequiret, ad confessionem nihilominus adstringeretur: & qui sine rationabili caussa tum communionem, tum confessionem omitteret, duo peccata mortalia adversus duo distincta praecepta communionis, & confessionis perpetraret.

V. Praeceptum istud, ut suo loco demonstrabitur, divinum est, si a temporis determinatione seiunctum absolute spectetur. Ecclesiasticum autem est, quatenus praescribit hanc confessionem quotannis faciendam esse. Sic docent omnes Theologi, & sic declaratum est in Tridentino Concilio *sess.* XIV. cap. V. *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit ut Christifideles confiterentur, quod iure divino necessarium, & institutum esse intellexerat; sed ut praeceptum confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur*. Confessio itaque peccatorum, Sacerdoti facienda, iure divino necessaria semper fuit vel in re, vel in voto, ut de baptismo dicetur. Frequentia vero istius confessionis iuris est ecclesiastici. Quapropter Ecclesia, vel summus Pontifex posset, si congruum, & expediens iudicaret, praecipere ut bis, vel ter, sicuti olim, fideles confiterentur; aut contra posset ab eiusdem frequentia dispensare cum aliquibus ex iusta caussa, quae difficillime occurrere potest. De hoc consule D. Thomam in *IV. dist.* XVII. *quaest.* III. *art.* I. *quaestiunc.* I.

VI. Quaest. I. *An hoc praeceptum obliget non solum Catholicos, sed etiam haereticos?* Resp. Affirmativa sententia est omnium Theologorum. Quoniam hoc praeceptum comprehendit omnes utriusque sexus fideles baptizatos: sed etiam haeretici sunt baptizati, & quidem valide, ut nunc supponimus: igitur etiam haeretici istius praecepti obligationi obnoxii sunt. Non eo tamen modo haeretici quo Catholici, huic, & aliis Ecclesiae praeceptis subiiciuntur. Nam Catholici immediate, haeretici tantum mediate obligantur obedire huic praecepto, quatenus adstringuntur Ecclesiae reconciliari, ut, ab excommunicatione soluti, fiant Ecclesiae membra. Quare, si isti ad ovile redirent, non essent de violatione praeceptorum Ecclesiae examinandi. Sed de hoc alias.

VII. Quaest. II. *An peccata mortalia omnia, tum interna, tum externa, fideles manifestare vi istius praecepti Sacerdoti teneantur?* Resp. Affirmative respondent Theologi omnes: & ex Tridentino *sess.* XIV. *cap.* V. evidenter constat. *Ex his colligitur oportere a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint*. Hinc confutata remanet opinio quam docet *Margarita Confessorum*, & nos sub initium tractatus retulimus, videlicet quod si quis haberet solum peccata interna cordis, posset differre confessionem usque ad mortis periculum. Praeceptum enim ecclesiasticum est determinatio praecepti divini quoad circumstantiam temporis. Divinum

num autem præceptum omnia tum interna, tum externa peccata confiteri iubet. Suarez *disp.* XXXVI. *sect.* 2. *num.* 2. referens hanc Margaritæ opinionem, inquit: *Sed est plusquam temeraria sententia.*

VIII. Quæst. III. *Utrum non tantum mortalia, sed etiam venialia vi huius præcepti teneantur fideles confiteri?* Resp. Negativa sententia communissima est penes Theologos; estque expresse declarata in Tridentino loco proxime laudato his verbis. *Venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte, & utiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt.* Ratio quoque id ostendit: quia præceptum ecclesiasticum annuæ confessionis est determinatio præcepti divini. Præceptum autem divinum non obligat ad confessionem venialium. Ergo neque ecclesiasticum. Disputant Theologi, an Ecclesia præcipere possit confessionem venialium. Negant non pauci; sed plures adfirmant. In discussione inutilis quæstionis tempus terendum non est. Cur non possit præcipere, profecto non teneo. Sed, quia numquam id præcepit, neque, ut prudenter præsumitur, in posterum præcipiet, non video cur longius de eo quod numquam erit, disputare debeamus.

IX. Quæst. IV. *An qui nullum perpetravit mortale peccatum, teneatur semel in anno confiteri venialia?* Resp. Dictum est numero præcedenti, venialia non esse materiam necessariam præcepti: idcirco quæritur, an, data hypothesi quod quis nulla mortali noxa contaminatus esset, iste obnoxius foret obligationi annuæ confessionis. In utramque partem disputant Auctores. Si sola vis, & natura præcepti spectetur, probabilius videtur, eum non teneri: quia, ablata materia necessaria, præceptum non obligat. Sola autem peccata mortalia materia sunt necessaria istius præcepti. Verum & hanc disputationem inter inutiles reiicio: quia, cum fidelis in Paschate sumere ex præcepto Eucharistiam debeat, sistere se Sacerdoti debet, eique manifestare conscientiam suam, & rationem reddere cur intra annum nec semel confiteatur. Pastor siquidem posset eum cogere ut semel in anno ad confessionem faciendam accederet. Sed, ut dixi, hypotheses istæ omni sunt destitutæ fundamento. Qui enim a mortalibus abstinet, frequenter confitetur, ut gratiam Dei, qua in virtutis via queat perseverare, assequatur. Qui per annum integrum nec semel confitetur, cum possit, difficillime immunis evadet vel a culpa mortali certa, vel a dubia, vel a tot, & adeo gravibus venialibus, ut nimium audax, & inverecundus, ne plus dicam, foret, nisi confessionis sacramento conscientiam purgaret, antequam ad sacram mensam accederet. Quare in praxi nullum umquam ego, caussa necessaria sublata, a præcepto annuæ confessionis excusarem. Qui lucrari vult iubilæum, etiamsi mortalia non habeat, confiteri debet. Quia bulla iubilæi confessionem præcipit, tamquam quid requisitum ad in-

 dul-

dulgentiam lucrandam. Proverbii autem loco habetur hoc dictum: *Bullæ tantum valent, quantum sonant*. Contrariam opinionem docent multi Auctores. Sed nostra, quam sustinent Caietanus, Sotus, Sanchez, Diana, Corduba, Fagundez, pluresque alii, probabilior est. Qui habet iustam caussam tacendi mortale quod perpetravit, tenetur implere præceptum annuæ confessionis, manifestando venialia. Quia, ut peccati, quod tacet, veniam assequatur per contritionem, necessarium est propositum confessionis faciendæ modo quo fieri potest meliori. Itaque, si alia mortalia non habeat, venialia confiteri adstringitur, ut annuæ confessionis præceptum impleat.

CAPUT III.

Qua anni parte præceptum confessionis obliget: & quomodo computandus annus sit. Variæ hac de re quæstiunculæ discutiuntur.

I. SEntentia communis docet, præceptum istud obligare solum confiteri semel in anno, nulla eiusmodi anni parte designata: quia lex reipsa non limitat, nec deputat aliquod tempus determinatum; sed solum infra annum ut quilibet fidelis confiteatur, præcipit. Si autem Ecclesia voluisset ut fideles aliquo anni definito tempore ad pœnitentiæ tribunal accederent, conceptis verbis tempus illud determinasset; quemadmodum præceptum annuæ communionis tempori paschali aperte illigavit. Cuius discriminis congrua assignari ratio potest. Nam usus Eucharistiæ absolute præcipitur, non modo peccatoribus, sed iustis etiam. Nec peccatum ullo modo supponit; ideo tali die, vel hebdomada præcipi potest. Deinde etiam conveniens fuit præceptum communionis tempori paschali affigi, propter illius temporis solemnitatem; & ut tempore definito universa Ecclesia in tanti sacramenti participatione simul conveniret, ac unanimi consensione tam sublimis mysterii publicam fidem profiteretur. Peccatorum confessio remedium est, & medicina, quæ morbum supponit. Non est autem definitum tempus in quo homo peccet. Et quia satis, ac valde congruum est ut statim post peccatum pœnitentiæ balsamum vulneri applicetur, dum commode fieri potest; idcirco noluit Ecclesia confessionis præceptum ad aliquam anni partem limitare; sed liberum reliquit, ut quisque medicinam sumeret, prout sibi congruum, & expediens iudicaret; dummodo tamen ultra annum non differret.

II. Petrus Soto Auctor gravissimus *lect. v. de confessione* sustinet, confessionis præceptum in determinata anni parte obligare, nempe in Quadragesima, & in Paschate. Et sane huic sententiæ valde favet non solum Sixtus IV. in *Extrav. vices de*

de tregua, & pace; verum etiam Tridentinum *sess.* XIV. *cap.* V. ubi hæc habentur. *Unde iam in universa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu, observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maxime probat, & amplectitur, tamquam pium, & merito retinendum.* Respondent contrariæ sententiæ patroni, consuetudinem hanc vim legis non habere; sed pium esse morem in populorum devotione fundatum.

III. Utraque sententia, si recte exponatur, aliquid veri continet. Prima, si absolute loquamur, vera est. Textus enim clarus & perspicuus est; nullamque anni partem determinat. Secunda quoque veram continet doctrinam, quæ praxim fidelium propinquius spectat. Sed suo in sensu vero exponenda est. Dum ergo Auctores, & ipsa Tridentina Synodus dicunt, in Quadragesima potissimum peccatorum sordes eluendas esse confessionis sacramento, non id intendunt, ut fideles qui e. g. sub initium anni peccata perpetrarunt, debeant confessionem differre usque ad Quadragesimam (hoc enim, ut animadvertit Suarez *disput.* XXXVI. *num.* 10. omnino improbabile est) sed intelligunt, eos fideles ad confessionem in Quadragesima faciendam obligare qui conscientiam habent peccati mortalis non confessi. Quamvis enim ii qui semel in anno confessi fuerint, præceptum annuæ confessionis absolute impleverint; attamen & praxis, & consuetudo, quæ optime legem interpretatur, ostendunt, fideles ipsos persuasos esse, se ad confessionem teneri in Quadragesima, quoties alicuius peccati mortalis conscii sunt. Quo in casu, non solum per accidens, sed etiam per se obligati videntur. Quemadmodum enim qui per aliquam anni partem venialia sæpius confessus esset, si in Quadragesima crimen letale perpetraret, dubio procul ad confessionem vi præcepti obligaretur; cur non ita obligabitur qui semel est confessus, si in peccata mortalia relabatur? Non me fugit, discriminis aliquid intercedere. Sed, missis inutilibus disputationibus, quæ pro praxi vera, & necessaria sunt, edisseramus. Certum est fideles qui peccati mortalis rei sunt, in Quadragesima, sive in Paschate ad confessionem adstrictos esse ratione communionis suscipiendæ; quamvis pluries, nedum semel, intra eumdem annum confessi fuissent. Qui enim peccati mortalis conscius sibi est, iure divino tenetur conscientiam purgare, antequam ad Eucharistiam sumendam accedat. Id etiam pro praxi discriminis est, quod, si per se, seu vi præcepti confessionis confiteri teneantur fideles, dum omittunt tum confessionem, tum communionem, duo peccata mortalia perpetrabunt adversus duo præcepta confessionis, & communionis. Si vero solum per accidens, seu ratione communionis obstringantur; tunc confessionem, & communionem omittentes unum dumtaxat peccatum perpetrarent adversus præceptum communionis. Qui vero nullius peccati mortalis conscientiam habent, quamquam vi præcepti absolute non teneantur ad con-

confessionem, potissimum si pluries intra annum confessi fuerint; nihilominus iuxta universalem, piamque fidelium consuetudinem, antequam ad sacram communionem accedant, confessionem sacramentalem præmittere solent. Et revera quisque fidelium religioni sibi verteret, licet nullius peccati letalis foret conscius, si nec in Quadragesima, nec in Paschate confiteretur. Quia itaque fideles omnes, tum iusti, tum peccatores, in Quadragesima reipsa confitentur; idcirco hanc consuetudinem laudat Tridentina Synodus, eamque commendant plurima alia Concilia provincialia.

IV. Quæst. I. *Quomodo computandum sit anni initium & finis pro observantia istius præcepti?* Resp. Plures Auctores, nempe Vasquez, Becanus, Lugo, Diana, sustinent annum computandum esse a ianuario in ianuarium: quia sic iuxta communem usum annus computatur. Verum communissima, &, ut ego quidem sentio, verissima sententia annum hunc computat a Paschate Resurrectionis ad aliud Pascha Resurrectionis. Quia licet annus civilis a ianuario in ianuarium supputetur; annus tamen ecclesiasticus commodius intra duo Resurrectionis Paschata includitur: &, quia sententia communissima est, Auctores non recenseo.

V. Quæst. II. *An qui per integrum annum confessus non fuit, teneatur, cum primum commode possit, confiteri?* Resp. Sylvester, Ledesma, Marchantius, & alii respondent negative. Leander *tract.* v. *de pœnit. disp.* III. *quæst.* XLI. asserit, S. Antoninum hanc docere sententiam *III. Part. tit.* IX. *cap.* IX. ubi sanctus Archipræsul agit de processu per denuntiationem. Titulo vero XIV. *cap.* XIX. ubi de confessionis præcepto tractat, nec verbum habet quod huic sententiæ faveat. Contraria opinio communis, & vera est. Eam docent Navarrus *cap.* XXI. *num.* 45. Suarez *disp.* XXXVI. *sec.* 4. *num.* 2. Vasquez *quæst.* XC. *dub.* 2. *art.* 3. Victoria *num.* 147. Coninchius *disp.* V. *num.* 65. Layman *tract.* VI. *cap.* V. *num.* 9. Nugnus *in addit. quæst.* VI. *artic.* 5. *diff.* 6. Lugo *disp.* XV. *numer.* 17. Diana *III. Part. tract.* IV. *resol.* 130. Becanus, Valentia, Bonacina, Palaus, Leander, Salmanticenses, & alii communiter. Ratio ex ipsius præcepti natura depromitur. Quoniam præcepti intentio eo pertinet, ut fideles absolute confiteantur infra annum, & ultra annum non differant. Absolute iure divino confiteri fideles tenentur. Ecclesia præcipit ut quotannis hoc præceptum impleatur; & consequenter vetat ne ultra annum differatur eiusdem executio. Ergo qui intra annum non satisfacit tali præcepto, semper obnoxius est obligationi illud, cum primum potuerit, implendi. Quemadmodum, si quis singulis annis solvere censum teneatur, & uno anno solutionem omittat, anno transacto, non liberatur a debito solutionis, sed multo magis obstringitur Ergo ex forma, & intentione eiusmodi præcepti aperte colligitur, quod fideles non teneantur confiteri ante finem anni vi eiusdem præcepti, & quod nequeant confessionem ultra annum differre. Idque apertius ex usu, & praxi Ecclesiæ constat.

ſtat. Siquidem fideles qui iſtius præcepti obſervantiam ultra annum differunt, excommunicationem incurrunt, a qua non abſolvuntur, niſi confeſſione peracta. Quod ſi tenentur confiteri, ut excommunicationis abſolutionem aſſequantur, evidenter elicitur, non extingui obligationem confitendi, tranſacto anno; ſed præceptum ſemper urgere, donec impleatur. Si enim excommunicati eſſent ob ſolam omiſſionem confeſſionis; patrata culpa, pœna remitti poſſet. Sed Eccleſia vetat ne eiuſmodi fidelibus abſolutio ab excommunicatione concedatur, uſque dum confeſſionem, quam omiſerunt, peregerint. Manifeſto itaque conſtat præceptum iſtud obligare etiam poſt elapſum annum.

VI. Obiiciunt Auctores primæ ſententiæ. Præceptum affirmativum, determinate obligans pro aliquo tempore, illo tranſacto non obligat; ut patet in præcepto ieiunii, in præcepto audiendi Sacrum, & in præcepto recitandi horas canonicas. Idem ergo dicendum de annuæ confeſſionis præcepto. Reſpondetur negando conſequentiam. Antecedens verum eſt, quando præceptum affirmans alligat obligationem alicui tempori determinato, habetque præcipiens rationem aliquam illius temporis determinati; ut evenit in ieiunio, in Sacri auditione. Eiuſmodi ſiquidem præcepta reſpectum aliquem habent ad tempus cui obligatio affigitur; puta, quod tali die ieiunetur, & die feſto audiatur Sacrum. Præceptum autem confeſſionis nullum reſpectum peculiarem habet ad ſpatium temporis deſignati; ſed ſolum iubet intra annum confiteri, & ne ultra differatur vetat. Immo quaſi dicere poſſemus, quod hoc præceptum annuæ confeſſionis afficit directe fideles, nulloque modo tempus, niſi tamquam terminum, ultra quem executio non extendatur. Alia præcepta memorata peculiarem rationem habent dierum in quibus ieiunandum, & audiendum Sacrum eſt. Quod ſi eadem præcepta abſolute lata fuiſſent, ipſoſque fideles immediate, ut dicitur, ſpectarent; idem de illis ac de confeſſione dicendum foret. Nonne, quando Confeſſarius imponit pœnitenti ut bis in hac hebdomada ieiunet, vel audiat Sacrum, vel recitet officium mortuorum, ſi hac in hebdomada penſum ſolvere omiſerit pœnitens, tenetur, cum primum potuerit, illud reddere: quoniam hoc præceptum non reſpicit hebdomadam, niſi tamquam terminum obligationis implendæ? Idem omnino eſt dicendum de præcepto annuæ confeſſionis.

VII. Quæſt. III. *An, ſi quis anno elapſo confeſſionem omiſerit, & confiteatur ſub iſtius anni initium, ſatisfaciat hac unica confeſſione utriuſque anni præcepto?* Reſp. Cardinalis de Lugo *diſp.* xv. *num.* 180. Dicaſtillus *diſp.* vi. *dub.* 8. *num.* 138. Henricus a S. Ignatio *Lib. V. cap.* clxxxv. *num.* 2291. & alii affirmantem opinionem defendunt: quia, quando eadem res eodem tempore, duplici præcepto imperatur, unica actione impleri poteſt; ut patet in recitatione horarum ex præcepto Regulæ, & Eccleſiæ Regularibus impoſita. Alteram ſententiam defendunt Diana *IV. Part. tract.*

tract. v. *resol.* 206. Leander *tract.* v. *disp.* III. *quaest.* xliv. Hurtado *disp.* VII. *diff.* 12. & alii. Auctores isti docent, quod, si fidelis culpabiliter distulerit confessionem anni praeteriti in hunc annum, mortalemque hoc anno commiserit culpam, satisfaciat unica confessione utrique praecepto; nec teneatur hoc anno iterum confiteri: quia revera supposuit clavibus Ecclesiae materiam necessariam pro utroque anno. Si e contrario sine culpa confessionem omiserit anno praeterito, & anno currenti nullum perpetraverit peccatum mortale; tunc teneri eum adfirmant iterum confiteri. Tertia sententia communis, quaeve mihi unice in praxi sequenda videtur, docet, hunc Christianum sua confessione, quam in principio istius anni facit, satisfacere solum praecepto anni praeteriti; teneri vero iterum confiteri, ut satisfaciat praecepto anni currentis. Hanc docent Suarez *disp.* XXXVI. *sec.* 4. *num.* 5. Silvius III. *part.* *quaest.* lxxx. *art.* II. *quaest.* IV. Coninchius *disp.* V. *dub.* 8. *num.* 65. Bonacina *disp.* V. *quaest.* V. *sec.* 2. *punct.* 4. Navarrus *cap.* XXI. *num.* 45. Medina *cod. de conf.* *quaest.* XIV. Filliucius *tract.* VII. *cap.* III. *num.* 36. Becanus *quaest.* VIII. *cap.* XXXVI. *concl.* 5. Nugnus in *Addit.* *quaest.* VI. *art.* 5. *diff.* 5. Sotus in *IV. dist.* X. *quaest.* I. *art.* 4. Sporer *Tom. III.* III. *part.* *cap.* IV. *quaest.* I. *num.* 536. Tamburinus *tract.* II. *de* 2. *praecep. Eccle.* *cap.* IV. *num.* 21. (licet probabilem etiam iudicet oppositam) & alii plures. Ratio est, quia, ut diximus, praeceptum hoc non elabitur cum ipso anno; sed, anno etiam transacto, praeceptum urget, obligatque fidelem, ut quam primum potest, confiteatur. Ergo prima confessione satisfacit praecepto anni praeteriti; deinde altera confessione (posito quod relabatur in aliquod peccatum mortale) implebit praeceptum anni currentis. Verum utique est posse uno, & eodem actu satisfieri duplici obligationi, eodem tempore concurrenti, quando aliquae peculiares rationes oppositum fieri non iubeant. In nostro autem casu praeceptum confessionis peculiari ratione afficit fideles, eosque obligat, etiam transacto anno. Et ideo oportet ut una confessione satisfiat praecepto anni *elapsi*, & altera confessione praecepto anni currentis. Nec alicuius momenti est illud quod opponi solet, nempe, si quis differat usque ad finem anni, aut si per decem vel viginti annos omittat confessionem, potest in Paschate unica confessione satisfacere omnibus obligationibus. Quoniam aliud est quod unico actu aliquando possint multae impleri obligationes; & aliud est quod semper id praestari licite, & valide queat. Primum conceditur; secundum negatur. Dum sub finem anni quis confitetur, primum omnium implet praeceptum confessionis anni currentis; deinde manifestat omissionem praeteritarum confessionum. Quare iuxta communem omnium existimationem nulla hic occurrit difficultas. At, dum sub initium anni confitetur, ipsemet poenitens primum omnium intendit implere praeceptum anni praeteriti. Denique in hac materia non humana ratio, sed Ecclesiae praxis consulenda est. Porro Pastores Ecclesiae non absolvunt fideles ab excommunicatione,

donec

donec confiteantur: & dum sub initium anni supplent confessionem anni præteriti, sub eadem censura ab illis exigunt sequentem confessionem, ut advertit Suarez loco laudato. Idcirco hanc opinionem ut tutiorem amplectimur: quia magis Ecclesiæ intentioni, & praxi eam existimamus consentaneam.

VIII. Quæst. IV. *An qui ineunte anno prævidet se a confessione impediendum fore in toto sequenti anni tempore vel ob penuriam Confessariorum, vel ob aliud obstaculum, teneatur confessionem anticipare?* Resp. Affirmative respondent omnes Doctores quos ego legi. Ratio evidens est. Obligatio præcepti incipit sub initium anni urgere, & intra latitudinem eiusdem anni implenda est. Ergo qui prævidet se sub finem anni impleturum minime fore hanc obligationem, tenetur eam exequi tempore antecedenti; sicut qui summo mane diei dominicæ prævidet se impediendum fore a Sacro audiendo, tenetur illud mane audire, ut præceptum impleat.

IX. Quæst. V. *An qui semel in anno confessus est peccata mortalia, si ante finem anni in novum peccatum mortale relapsus fuerit; vel qui venialia confessus sæpius, & iterum, intra annum mortaliter peccet, teneatur illo anno iterum confiteri, ut præcepto satisfaciat?* Resp. Secunda pars ex dictis paullo ante liquet. Venialia enim non sunt confessionis materia necessaria. Quapropter, si quis mortale perpetret ante finem illius anni, in quo sæpius venialia est confessus, tenetur mortale quod intra illum annum perpetraverit, vi præcepti confiteri. Idem dicendum de eo qui in confessione venialium oblitus fuerit absque culpa peccatum mortale: tenetur enim, si intra annum recordetur, confiteri illud. Primam partem, nempe eum qui semel confessus est peccata mortalia, non teneri vi præcepti iterum confiteri intra eumdem annum, etiamsi nova peccata mortalia iteret, Doctores plures tuentur, Lugo, Diana, Bonacina, Leander, Hurtado, Salmanticenses, & alii. Sed ex iis quæ dicta sunt *num.* 3. opposita opinio probabilior nobis videtur, quam docent Suarez *disp.* XXXVI. *num.* 9. & 10. ac Henriquez *Lib. IV. cap.* IV. *num.* 2. Ratio, quam iam supra indicavimus, valida est. Ecclesia iubet cuicumque fideli confiteri omnia peccata infra annum commissa. Ergo qui sub finem anni conscientiam habet peccati mortalis, illud confiteri tenetur. Ecclesia, inquis, semel confiteri præcipit. Verum est. Sed simul præcipit omnia illius anni peccata confiteri. Qui semel confitetur omnia peccata totius anni, implet præceptum. At, si nova peccata committat intra annum, antequam annus elabatur, ea clavibus submittere debet. Non ad pura præcepti verba, sed ad intentionem Ecclesiæ animum intendere debemus. Porro intentio, & consuetudo Ecclesiæ ita interpretari videtur sensum istius præcepti: nempe ut fideles qui in Quadragesima conscientiam habent peccati mortalis, teneantur, antequam tempus paschale excurrat, hoc mortale peccatum confiteri; etiamsi ob aliquam caussam communionem percipere nequirent. Siquidem iuxta piam, & rationabilem existimationem

pec-

peccata totius anni ſunt integra iſtius præcepti materia. Ergo, inquis, toties confiteri debemus, quoties letaliter delinquimus. Inepta eſt conſecutio. Solum enim adſtringeris omnia totius anni peccata confiteri, ſive una, ſive pluribus confeſſionibus. Hinc reiicio quod inquit Cardinalis Lugo *diſp.* xv. *ſec.* 7. *num.* 169. videlicet eum qui ſemel intra annum confeſſus eſt peccata venialia, & mortale dubium, ſi incidat ante finem anni in peccatum mortale certum, non teneri ad novam confeſſionem, ut præcepto ſatisfaciat. Quoniam, licet peccatum dubium ſit materia neceſſaria confeſſionis; compertum tamen non eſt quod ſit materia ſufficiens pro præcepti obſervantia, quando adeſt materia certa. Præceptum confeſſionis comprehendit integrum anni ſpatium. Si intra annum materia certa adeſt, qua illud impleri valeat; non video cur ſola materia dubia impleri poſſit. Peccata enim venialia, quæ ſimul cum dubia culpa ſubiiciuntur clavibus, licet conferant ad conſtituendam materiam certam confeſſionis; nihil tamen conferunt ad obſervantiam præcepti annuæ confeſſionis. Quare in praxi, non modo ratione communionis paſchalis, ſed etiam ut præceptum tuto impleatur, præfatum fidelem ad confeſſionem peccati mortalis certi, intra annum commiſſi, ego obligarem.

X. Quæſt. VI. *An qui, adhibita ſufficienti diligentia, confitetur omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, ſi poſt confeſſionem alicuius peccati obliti recordetur, teneatur illud, antequam elabatur annus, confiteri?* Reſp. Communiſſima ſententia eſt negativa, quam præter Auctores laudatos *quæſt. præc.* defendit etiam Suarez loco citato *ſec.* IV. *num.* 8. eo quod qui omnia peccata quæ memoriæ occurrunt, confitetur, adhibetque omnem diligentiam, ut omnia confiteatur, revera ſatisfacit intentioni Eccleſiæ, quæ præcipit confiteri omnia peccata commiſſa illo anno; atque hanc confeſſionem ſuam extendit ad omnia peccata quæ per totum annum commiſit. Quæ ſane opinio valde probabilis eſt. Oppoſitum tamen defendit Medina *Lib. X. cap.* IV. *§.* 41. rationemque prodit minime ſpernendam. Qui ex iuſta cauſſa omiſit confeſſionem annuam, tenetur, cum primum poteſt, confeſſionem ſupplere: idem ergo videtur dicendum etiam de eo qui peccatum aliquod oblitus inculpabiliter eſt. Utraque opinio probabilis eſt. At ſecurior eſt ſecunda.

XI. Quæſt. VII. *An qui propter iuſtam cauſſam omittit ſcienter aliquod peccatum mortale, aliis manifeſtatis, teneatur illud confiteri intra annum, ſi commode poſſit?* Reſp. Multi, nempe Lugo, Dicaſtillus, Leander, & alii negative reſpondent. Sed probabilior mihi videtur opinio affirmativa. Quia tenetur quiſque confiteri omnia peccata illo anno commiſſa. Ergo, ſublato impedimento, excuſante a manifeſtatione alicuius peccati, urget obligatio illud confitendi. Quod ſane & rectæ rationi, & Eccleſiæ intentioni ſatis conſentaneum videtur. Reſpondet Layman *Lib. V. tract.* VI. *cap.* V. *num.* 10. Concilium Lateranenſe præcipere ut omnia peccata fide-

fideles confiteantur, quatenus id pertinet ad integritatem confessionis; idest, ne quis aliquod mortale retineat, vetat: non autem eo pertinent verba Concilii, ut omnia peccata intra annum commissa necesse sit confiteri. At responsio isthæc arbitraria est, omnique destituta fundamento. Quoniam Concilium eo loci nullo modo loquitur de integritate confessionis. Supponit enim integre fieri debere, quotiescumque fit. Sed iubet fideles semel in anno omnia peccata sua Sacerdoti confiteri. Confessio sacramentalis suapte natura integritatem includit. Quare, si τὸ *omnia peccata* integritatem spectaret confessionis, clausula superflua foret. Dicendum itaque, Concilium præcipere ut fideles quotannis semel omnia illius anni peccata confiteantur: quod & rectæ rationi, & Ecclesiæ intentioni satis congrum censetur. Neque quod Lugo subdit, nobis probatur, nimirum eum qui in mortis articulo aliquod mortale confessus est, plura vero ob impotentiam omisit, non teneri ad hæc peccata omissa confitenda, etiamsi convaluerit infra annum, & commode possit confessionem, si velit, peragere. Non, inquam, hæc opinio nobis probatur: quoniam & rationi, & Ecclesiæ intentioni, ut dictum est, valde conforme videtur ut quisque, remoto impedimento, impleat præceptum illud a cuius observantia ratione impotentiæ excusabatur. Omnia quæ in oppositum afferuntur, frigidæ sunt subtilitates.

CAPUT IV.

Præceptum annuæ confessionis non impletur per confessionem invalidam. Aliæ nonnullæ difficultates explicantur.

I. MAgna olim contentione disputabant Theologi, num fideles confessione invalida, sive culpa pœnitentis, sive malitia Confessarii, præcepto annuæ confessionis satisfacerent. Affirmantem sententiam propugnabant Alensis, Gabriel, Paludanus, Sylvester, Victoria, Canus, & alii, hac innixi ratione. Ecclesia præcipit tantum actum exteriorem, secus internum. Qui ergo exterius peccata confitetur, licet interno destitutus dolore, Ecclesiæ præcepto satisfacit. Immo crediderim ego, inquit Canus *relect. de pœn. p. 6.* quod, cum peccator se sistit Sacerdoti iuxta præscriptum illius capituli, *Quod quidam de pœnitentiis*, etiamsi non recipiat absolutionem, impleat præceptum Ecclesiæ ex quadam eiusdem Ecclesiæ pia & clementi dispensatione.

II. Contrariam sententiam defendunt Durandus in *IV. dist.* XVII. *quæst.* XIV. Soto in *IV. dist.* XVIII. *quæst.* III. *art.* 5. Petrus Soto *lect.* 8. Navarrus *cap.* X. *num.* 4. Medina *quæst.* XXIV. Suarez *disp.* XXXVI. *sec.* 7. Nugnus *in addit. quæst.* VI. *art.* 5. *diff.*

diff. 6. Cardinalis de Lugo *disp.* xv. *num.* 136. Gonet *disp.* VIII. *art.* 2. Sylvius in *III. P. quæst.* VI. *art.* 5. Leander *tract.* V. *disp.* III. *quæst.* IIII. & paucis, ne in singulorum recensione tempus teram, omnes Theologi, postquam Alexander Papa VII. damnavit sequentem propositionem, quæ in ordine est 14. *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Planum itaque nunc est ex declaratione Ecclesiæ, fideles qui invalide confitentur, non satisfacere præcepto Ecclesiæ. Ratio quoque evidens est. Nam præceptum Ecclesiæ est determinatio præcepti divini; seu Ecclesia iubet fideles singulis annis semel implere præceptum quo Deus imperat peccatorum confessionem. Hoc autem divinum præceptum impleri nequit, nisi per susceptionem sacramenti. Porro qui confessionem nullam facit, non suscipit sacramentum. Fatentur & adversarii, præceptum divinum non impleri per confessionem invalidam ex defectu doloris interni, quia Deus potest præcipere actus internos; impleri vero subdunt præceptum ecclesiasticum, eo quod Ecclesia actus internos præcipere nequeat. At responsio nulla est: tum ob rationem datam, nimirum quia præceptum ecclesiasticum est determinatio iuris divini; tum quia Ecclesia reipsa præcipere valet, & præcipit actus internos, sine quibus actus non consistunt externi, qui ab illa ipsa præcipiuntur. Ergo Ecclesia, præcipiens externam peccatorum confessionem, simul internum dolorem, ad hanc confessionem sacramentalem necessarium, imperat. Quod confirmatur ex cap. *Utriusque sexus* de pœnit. & remiss. ubi Ecclesia præcipit fideles omnia peccata sua mortalia fideliter & sincere confiteri. Qui revera de peccatis suis non dolet, qui aliquod peccatum omittit, qui firmum propositum emendationis non habet; is sane nec fideliter, nec sincere, sed ficte, & infideliter confitetur. Tandem qui facit confessionem voluntarie nullam, reipsa omittit confessionem, quam Ecclesia præcipit. Quoniam Ecclesia non præcipit confessionem ludicram, seu speciem, & simulacrum confessionis; sed confessionem veram, & sinceram, atque adeo validam.

III. Ex quibus infertur, illum non satisfacere Ecclesiæ præcepto qui facit confessionem ex quocumque capite, sive ex defectu doloris, sive ex occultatione alicuius peccati interni, sive ex defectu veri propositi se se emendandi, nullam. Et consequenter hic obnoxius est excommunicationi synodali, quam plures Episcopi infligunt in suis diœcesibus iis omnibus qui semel in anno confiteri omnia peccata sua omittunt. Quia licet crimen istud probari nequeat, quando ex defectu actus interni contingit; hoc tamen non impedit quominus Ecclesia excommunicationis pœnam ferre possit in eos qui renuunt confiteri, sicut Ecclesia præcipit. Neque pœna ista in actum internum vibratur; sed in externam, & contumacem omissionem sacramentalis confessionis. Et hæc opinio communis est.

IV. Quærunt etiam communiter Theologi, an per confessionem validam, sed in-

informem, impleri possit hoc præceptum annuæ confessionis? Qui negant dari posse validam confessionem, simulque informem, consequenter negant posse quemquam per talem confessionem satisfacere Ecclesiæ præcepto. Contra vero qui defendunt dari reipsa posse sacramentum validum, & informe, nempe absque effectu gratiæ sanctificantis, propugnant pariter, tali confessione satisfieri præcepto ecclesiastico. Quid ego sentiam, tum manifestabo, cum in tractatu de sacramento pœnitentiæ hanc discutiam controversiam de sacramento valido, & informi. Obiter hic tantum dico, quod, admissa sententia defendente confessionem validam & informem, admitti etiam potest, ut communiter admittunt Theologi, tali confessione impleri posse præceptum annuæ confessionis.

V. Neque huic præcepto satisfit ea confessione in qua absolutio Sacerdotis non obtinetur, sive id ex eius malitia, sive ex eius oscitantia contingat. Quoniam, dum Ecclesia confessionem præcipit, susceptionem iubet sacramenti; sublata autem quocumque ex capite absolutione, sacramentum haudquaquam conficitur. Ergo præceptum non impletur. Quemadmodum qui Eucharistiam se percipere putaret, hostia minime consecrata sumpta, præcepto communicandi non satisfaceret: quia reipsa sacramentalem communionem non suscepisset, sive ex malitia, sive ex negligentia Sacerdotis id accidisset: & fidelis, errore detecto, ad communionem veram suscipiendam adstrictus foret. Idem ergo dicendum de eo qui in peccatorum confessione absolutionem non esset assecutus. Hæc opinio communis est. Sunt tamen aliqui qui oppositum sentiunt, eo quod culpa Sacerdotis non debet, nec potest nocumentum pœnitenti inferre: potissimum quia non est in potestate pœnitentis absolutio sacramentalis. Nec Ecclesia ad id obstringere fideles potest quod est extra eorum voluntatem, nec ab eis pendet. Hæc tamen omnia evincunt solum fideles excusari a culpa violationis præcepti, bona fide suffragante. At bona fide cessante, confestim criminis rei evaderent, si defectum, qui præter eorum voluntatem contigit, supplere non curarent. Licet absolutio non sit in eorum facultate; eorum tamen potestatis est alium adire Sacerdotem, defectu cognito, a quo absolutionem obtineant. Quando itaque defectus est solum ex parte Sacerdotis, fideles bona fide operantes excusantur tum a culpa, tum a pœnis; sed non liberantur a debito implendi præceptum, fraude, seu defectu detecto.

CAPUT V.

De iis qui huic præcepto ſubiecti ſunt : & de cauſſis quibus quandoque fideles aliqui ab obſervantia iſtius præcepti excuſari queunt.

I. IAM ſub initium diſſertationis dictum eſt, omnes homines baptizatos, non modo catholicos, ſed etiam hæreticos, teneri ad præceptum confeſſionis. Expendendum nunc breviter ſupereſt, qua ætate Catholici ipſi implere hoc præceptum adſtringantur. Aliquod enim faceſſit negotium Theologis clauſula illa Lateranenſis Concilii, *Omnis utriuſque ſexus fidelis, cum ad annos diſcretionis pervenerit, omnia peccata ſua, ſaltem ſemel in anno, confiteatur.* Alii ſiquidem volunt, tunc cenſendos eſſe pueros ad annos diſcretionis perveniſſe, cum annum attigerint pubertatis, nempe 14. neque ante hunc annum ad confeſſionis annuæ præceptum adſtringi. Hæc opinio communiter reprobatur. Alii, quos inter D. Antoninus *II. Part. tit.* IX. *cap.* VIII. *§.* 2. ſuſtinent, pueros circiter undecimum, puellas circiter decimum ſuæ ætatis annum obſervantiæ iſtius præcepti ſubiectos eſſe. Sed communis ſententia docet, pueros, cum primum illis affulget rationis lumen, ad hoc præceptum teneri: quod contingere circa ſeptennium communiter ſolet. Quid, ſi ante ſeptennium ratione potiantur? Negant Caſtropalaus *tract.* III. *diſp.* I. *punct.* 24. *§.* 2. *num.* 3. Diana *IV. Part. tract.* III. *reſ.* 52. & alii, eos ad annuæ confeſſionis præceptum adſtringi. Sed communis, & vera opinio docet, pueros, ſtatim ac obtinuerint rationis uſum ad peccandum mortaliter, iſtius legis obligatione conſtringi. Et quemadmodum, ſi tardius ſeptennio lux rationis illis ſplendeat, ſolum poſt ſeptennium, & aliquando poſt octennium, confiteri tenentur; ita ſi lux iſta ſeptennium præveniat, ante ſeptennium pueri confiteri debent. Quamquam, ut id quod magis praxi inſervit, dicam, frequentius poſt ſeptennium, ne dicam octennium, quam ante, uſus rationis in pueris contingit. Aliquando pueri lumen ſufficiens habent ad peccandum, ſecus ad pœnitendum: facilior namque eſt cognitio turpitudinis, & malitiæ, quæ naturali verecundiæ adverſatur, quam notitia gravitatis divinæ offenſæ, doloris ſupernaturalis, & neceſſarii propoſiti pro vera confeſſione. Quare puerorum Confeſſarii primum omnium ſumma ſint patientia inſtructi oportet, atque caritate ardentes, & dexteritate præditi. Primo ex variis tum interrogationibus, tum reſponſionibus deprehendere ſtudeant, num pueri revera cognoſcant ſe letaliter peccaſſe, & quid ſit Deum graviter offendere. Qua habita cognitione, ſuper pœna peccato mortali debita eos inſtruere debent, ob illorum oculos æternæ gloriæ privationem, atque inferni atrocia tormen-

menta exponendo. Si indolis ingenuæ, & ad bonum propensæ illos deprehenderint, poterunt absolutionis beneficium illis impertire; secus vero, si fuerint vel tardioris mentis, vel naturæ vagæ, & in malum pronæ. Sed pro istis maiorem adhibeant Confessarii diligentiam necesse est, eos sæpius interrogando, instruendo, absolutionem differendo. Eos tamen de dilatione absolutionis admoneant, quotidianum exercitium alicuius devotionis erga B. Virginem, Angelum Custodem, Sanctumque, cuius præferunt nomen, imponant. In his Christianismi officiis eos exercere curent, & qua minis, qua adhortationibus conentur in timore Domini eos instruere, atque in eorum mente defigere, in hunc solum finem creatos, redemptosque fuisse, ut paradisum assequantur, evitentque infernum. Improbum, molestumque laborem deliniat dulcis, & secura spes præmii summi quod eiusmodi Confessariis paratum a Deo est: quandoquidem ex optima puerorum disciplina magnopere mundi pendet reformatio; proindeque eorumdem instructio magni meriti res est.

II. Quæst. I. *An senes octogenarii annuæ confessionis præcepto subiecti sint?* Resp. Non dubito quin lector supercilia contracturus sit, dum hoc quæsitum expositum legerit; sed certus quoque sum, maiori cum indignatione eum lecturum caussam cur illud ego discutiendum proposuerim. D. Didacus de Narbona Ictus non obscuri nominis, *in libro de statu hominis ad annum octogesimum quæst.* IV. *num.* 2. *pag.* 682. negat viros octogenarios præcepto confessionis, aliisque ecclesiasticis mandatis subiectos esse. Relata siquidem opinione, adfirmante eosdem legibus ecclesiasticis constringi, illam refellit, suamque contrariam firmat his verbis. *Verumtamen contrarium, non solum probabilius, sed certius mihi videtur. Ideoque tenendum profiteor, senectutem illam, utpote octuagenariam, quæ fere semper ita homines simplices, & rationis reddit expertes, ut nihil a pueris differre videantur, veluti hoc eodem anno pluribus ostendimus, ab omnibus, & quibuscumque tam ecclesiasticis, quam divinis legibus eos immunes reddere. Et ratio est, quoniam eiusmodi ætatis senes infantes pueri sunt. Ita Hippocrates, ut refert Alphonsus a Ruizibus* in Medicina Medicor. insipient. luminar. 2. fol. 65. *Ludovicus Vives* Lib. II. de anima, & *alii a nobis relati* q. proxime antecedenti: *quibus addenda sunt quæ in eamdem rem adducit Velascus* de privilegiis miserab. personar. quæst. XVIII. num. 11. *Ergo, cum pueri ante septennium his legibus sint soluti, velut supra* num. 7. *comprobavimus, etiam octuagenarii liberi censendi erunt . . . Cuius simile est, quod scripsere Hostiensis* in Summa §. Quando confitendum in principio, & *post eum Stephanus Caieta* in repetit. cap. Ad limina §. 5. num. 107. *Palac. Rubeus in cap.* Omnis utriusque sexus, *verbo* Postquam ad annos discretionis, *de pœn. & remiss. scilicet ita senes, qui iam discretione carent, ut sæpenumero octuagenarii esse solent, nec præcepto annuæ confessionis, aut susceptionis Eucharistiæ in Paschate teneri, eo nimirum quod su-*

pra diximus, quia in eis eadem capacitatis deficientia, ac in parvulis, militat: igitur, quemadmodum isti a quocumque ecclesiastico præcepto hac ratione reperiuntur immunes, sic & illi esse debebunt. Hactenus Narbona, qui, dum hæc scribebat, fuerit oportet ex illis senibus vietis, & depontanis, qui non caussa ætatis, sed infirmitatis, aliquando rationis occasum patiuntur.

III. Hæc Narbonæ opinio prorsus improbabilis (ut modestius quam conditio caussæ fert, loquar) est. Quod aliquando homines octogenarii rationis expertes fieri possint ob aliquam infirmitatem, quemadmodum & sexagenarii, quinquagenarii, aut quadragenarii, nemo inficias iverit. At quod ætas octogenaria lumen rationis extinguat, vel ita obnubilet, ut a præceptis Ecclesiæ, immo & a divinis legibus eiusdem ætatis senes absolvat, nemo sanæ mentis dixerit. Nec Hostiensis a Narbona laudatus asserit, octogenarios senes a confessionis præcepto, sed a ieiunii lege solutos esse; quin expresse adfirmat, confessionis lege eos teneri. Inquit enim loco citato. *Item confitendum est tempore pueritiæ .... Item & tempore senectutis: in quo casu, si est in ætate decrepita, scilicet ultra senium iam processit, puta post 80. annos alleviari debet ieiuniis, & gravari orationibus ..... Quid, si sit ita senex, quod omni discretione careat? Dic sicut de pupillo & furioso.* Hostiensis ergo asserit, eos senes dumtaxat qui, ut furiosi, mentis lumen amiserunt, legibus non teneri. At nec verbum habet quod indicet ætatem octoginta annorum rationis lumen ita obscurare, ut auferat debitum observandi leges ecclesiasticas, & divinas; sicut defendit Narbona. Cum itaque manifestissima experientia compertum, exploratumque sit, senes octogenarios, non modo rationis usu potiri, sed & prudentia, atque discretione præditos communiter esse, plus minusve, prout magis vel minus in virili ætate ingenio abundarunt: consequitur, eosdem observationi legis tum divinæ, tum ecclesiasticæ subiectos esse; pigetque in re certissima amplius immorari.

IV. Quæst. II. *An summi Pontifices huic annuæ confessionis præcepto obnoxii sint?* Resp. Negant aliqui, nempe Ricardus in *IV. dist.* XVII. *art.* 2. *quæst.* 4. *ad* 5. Navarrus *de pœnit. dist.* v. *§.* 2. *num.* 32. Ludovicus de S. Iuvan. *quæst.* v. *de Confess. art.* 6. *dub.* 2. quia, cum Pontifex sit supra Concilium, Concilii lege non obstringitur. Quæ ratio nulla est: quia, licet summus Pontifex sit Concilio superior, non inde tamen infertur a legis obligatione eum liberum esse; sed solum consequitur eum subiectum non esse potestati cogenti. Obligatur itaque summus Pontifex legem, sive in Concilio, sive a se extra Concilium latam, observare secundum vim dirigentem, non per potestatem cogentem; ut peroptime asserit S. Thomas 1. 2. quæst. XCVI. art. 5. ad 3. *Princeps dicitur esse solutus a lege, quantum ad vim coactivam ... Sed quantum ad vim directivam legis Princeps subditur legi propria voluntate, secundum quod dicitur .... Patere legem, quam ipse tuleris.*

D. Tho-

D. Thomæ ſententiam communiter defendunt Theologi, Suarez *diſp.* XXXVI. *ſec.* 2. *num.* 5. Covarruvias in *cap.* Alma Mater, *I. P. cap.* 1. *§.* 5. Bonacina *diſp.* III. *quæſt.* V. *ſec.* 2. *punct.* 4. *num.* 4. Lugo *diſp.* XV. *num.* 142. Azorius *Lib.VII. cap.* XXIX. Becanus *cap.* XXXVI. *de pœn. quæſt.* III. Vaſquez *quæſt.* XC. *art.* 1. *dub.* 5. *num.* 12. & alii plurimi.

V. Quæſt. III. *An præter præceptum contentum in cap.* Utriuſque ſexus *&c. detur alia lex quæ obliget ad ſecretam peccatorum confeſſionem?* Reſp. Nullum aliud præceptum reperitur præter illud quod explicuimus, obligans omnes fideles ad confitendum peccata pluſquam ſemel in anno. Duo dumtaxat dantur iura, quæ confeſſiones religioſarum perſonarum ſpectant. Primum eſt in Clementina 1. *Ne in agro*, ubi præcipitur ut Religioſi ſancti Benedicti ſingulis menſibus confiteantur. In controverſiam vocant Theologi, num ii ſoli Religioſi præfatæ legi ſubiiciantur qui conſcientiam habent alicuius peccati mortalis; an vero etiam alii qui nonniſi venialium peccatorum rei ſunt. Primam ſententiam defendunt Sotus *in IV. diſt.* XVIII. *quæſt.* 1. *art.* 3. Paludanus *diſt.* XVII. *quæſt.* II. *artic.* 4. Diana *Part. VIII. tract.* 1. *reſol.* XVI. Leander *tract.* V. *diſp.* III. *quæſt.* XLIX. & alii apud eumdem. Secundam propugnant Caietanus *Tom. I. opuſc. tit.* V. *quæſt.* 1. Canus *relect. de pœnit. part.* V. Navarrus *in cap.* Placuit *de pœnit. diſt.* VI. *num.* 122. Layman *tract.* VI. *cap.* V. Nugnus *in addit. quæſt.* VI. *art.* 5. *diff.* 7. Suarez *diſp.* XXXVI. *ſect.* 5. *num.* 7. Vaſquez *quæſt.* IX. *artic.* 2. *dub.* 3. Henriquez *Lib. I. de pœnit. cap.* IV. *num.* 10. Granados *tract.* II. *diſp.* IX. *num.* 21. Hanc ſecundam nos probabiliorem reputamus. Quoniam veriſimile minime eſt Pontificem præſumpſiſſe, Religioſos illos ſingulis menſibus peccaturos mortaliter. Sed legem tulit pro monaſticæ diſciplinæ reformatione, ſeu conſervatione. Et ſicuti pro chriſtiana diſciplina ſemel in anno Eccleſia definivit eſſe a fidelibus confeſſionem peragendam; ſic pro monaſtica diſciplina ſemel ſingulis menſibus Monachos confiteri debere, Pontifex ſummus decrevit. Id autem diſcriminis intercedit, quod vi cap. *Utriuſque ſexus* obligantur fideles directe ad mortalium peccatorum confeſſionem; Monachi vero, qui ſtatum perfectionis profitentur, confiteri tenentur leves culpas, a quibus nemo mundus evadit, ſingulis menſibus. Quæ interpretatio conſentanea eſt aliis plurimis ſtatutis ſacrorum Ordinum, in quibus præcipitur ut Religioſi vel ſingulis hebdomadibus, vel bis in menſe confiteantur.

VI. Quæſt. IV. *An hæc lex Clementina obliget præfatos Monachos ad confeſſionem venialium ſub mortali?* Reſp. Leander pro affirmante ſententia recenſet loco laudato *quæſt.* XLIX. Canum *relect. de pœnit. part.* V. Caietanum *Tom. I. opuſc.* Suarez *diſput.* XXXVI. *ſec.* 5. & alios. Canus conceptis verbis oppoſitum ſcribit, inquiens, *eam Clementinam obligare quidem Monachos ad menſtruam confeſſionem venialium, non tamen ſub mortali; ut patet ex pœna ſubiecta, quæ non adeo gravis eſt.* Idem ſen-

ſentit Caietanus. Et Suarez, quamquam aſſerat, colligendam non eſſe obligationis gravitatem ex gravitate pœnæ, ſed ex legis materia, quod verum eſt; non tamen ſtatuit legem hanc obligare ſub mortali; ſed concludit hoc pendere ex inſtituto, & conſuetudine talis Religionis; quod etiam veriſſimum eſt. Quin neque ad mortalia confitenda vi præfatæ Clementinæ ſub gravi peccato Monachos teneri, ſed ad ſummum ſub veniali, communis ſententia docet. Et reipſa ex conſuetudine Religionis Benedictinæ conſtitutio Clementina non obligat ſub mortali; neque extenditur ad alias Religiones.

VII. Quæſt. V. *An aliud ius reperiatur obligans Religioſos ad confeſſionis frequentiam?* Reſp. Alterum ius indicatum eſt in Tridentino *ſeſſ.* xxv. *cap.* x. de Regularibus, ubi admonentur Sanctimoniales, ut ſingulis menſibus ad pœnitentiæ ſacramentum accedant. Quod tamen lex abſolute non eſt; ſed gravis, & pia adhortatio. *Admoneantur*, inquit Synodus, *Sanctimoniales*, *ut ſaltem ſemel ſingulis menſibus confeſſionem peccatorum faciant*, & *ſacroſanctam Eucharistiam ſuſcipiant*.

VIII. Quæſt. VI. *Quænam ſint cauſſæ ab iſtius præcepti obſervantia excuſantes?* Reſp. Plures occurrere cauſſæ poſſunt, quæ aliquos fideles excuſent ab executione huius præcepti. Et in primis planum eſt impotentiam phyſicam excuſare, quando videlicet Confeſſarius, quacumque adhibita diligentia, haberi non poſſit. Quin non ſolum phyſica, ſed etiam moralis impotentia excuſare poteſt, ut quando nonniſi poſt longum iter Confeſſarius haberi nequiret. Quando autem reputanda ſit moralis impotentia, & quænam difficultas, quodve iter ſufficiat ad conſtituendam moralem impotentiam huiuſmodi, communiter Auctores dicunt, id iudicio prudentis viri decernendum eſſe. Et ſane non una pro omnibus regula ſtatui poteſt. Nam iter unius & alterius diei non excuſabit hominem ſanum, & robuſtum, etiamſi pedes, multominus ſi equo inſidens, illud peragere deberet: excuſabit vero mulierem, puellam, hominemque debilem, alioſque ſimiles. Quare iuxta perſonarum diverſitatem prudens Confeſſarius iudicium ferre debet.

IX. Quæſt. VII. *An grave periculum famæ, honoris, vel temporanei detrimenti excuſet ab iſtius præcepti obſervantia?* Reſp. Si tibi, vel alteri ex tua confeſſione immineat notabile damnum honoris, vitæ, aut fortunæ; dubio procul a præcepto confeſſionis excuſaris: quoniam cum tanto periculo lex eccleſiaſtica non obligat. Raro tamen id accidere poteſt. Advertendum hic eſt, quod, ſi periculum foret in manifeſtatione unius, vel alterius peccati, ſecus in manifeſtatione aliorum, illa occultanda, hæc manifeſtanda forent, & dimidiata confeſſio eſſet peragenda, ut fuſius ſuo loco dicetur. Si vero quis nulla mortalia, præter ea quorum manifeſtatio periculi plena eſſet, haberet; poſſet venialia confiteri iuxta ea quæ ſupra dicta ſunt. Rurſus animadvertas velim, illud detrimentum famæ, vel honoris,

quod

quod tu subires apud Confessarium audientem crimina, in quæ præter opinionem quam de te conceperat, lapsus es, non te excusare ab observantia huius præcepti.

X. Quæst. VIII. *An fidelis qui idioma ignorat Sacerdotis Confessarii, teneatur per interpretem confiteri, ut impleat præceptum annuæ confessionis?* Resp. Omnes Theologi docent, præceptum Ecclesiæ non obligare cum tanto rigore, ut quis debeat per interpretem confiteri. Idque evincunt ex ipso cap. *Utriusque sexus*, cuius hæc sunt verba; *Omnis fidelis teneatur solus confiteri peccata sua proprio Sacerdoti*. Illud vocabulum *solus* interpretem excludit. Difficultas solum penes Theologos est, an quis teneatur confiteri per interpretem, ut satisfaciat præcepto divino confessionis extra mortis articulum, & in articulo mortis. Et quo ad primam difficultatis partem, Sylvester *verb.* Confess. I. *quæst.* XV. Archidiaconus, & alii apud eumdem Sylvestrum sustinent, etiam extra mortis articulum teneri fideles ad confessionem per interpretem, ut divinum impleant præceptum. Leander *tract.* V. *disp.* VI. *quæst.* IX. laudat pro hac sententia etiam Canum *relect. de pœnit. part.* VI. ubi conceptis verbis oppositum docet: ait enim: *In reliquis vero eventibus, etiam cum iure divino confessio est in præcepto, credere sine periculo possumus, neminem obligari ad confessionem peccatorum per interpretem*. Communissima est Theologorum opinio, extra mortis articulum neminem umquam obligari ad confessionem per interpretem, etiam cum divinum confitendi præceptum urgeat. Eam defendunt Caietanus *verb.* Confess. *cond.* XI. Soto *dist.* XVIII. *quæst.* II. *art.* 6. Petrus Soto *lect.* XI. Medina *quæst.* X. Vasquez *quæst.* XCI. *artic.* 3. *dub.* 3. Bonacina *disput.* V. *quæst.* IV. *sect.* I. *punct.* 2. *§.* 2. *num.* 22. Hurtado *disp.* VIII. *diff.* 2. Diana, Villalobos, Layman, Palaus, Salmanticenses, & alii communiter. Contrariam sententiam docet S. Thomas in Supplem. quæst. IX. art. 3. ad 2. *Dicendum, quod in eo qui usum linguæ non habet, sicut est mutus, vel qui est alterius linguæ, sufficit quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur: quia non exigitur ab homine plusquam possit; quamvis homo non possit, vel debeat baptismum accipere nisi in aqua, quæ est omnino ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur. Sed actus confessionis est ab intra, & a nobis. Et ideo, quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus, confiteri*. Asserit itaque Angelicus, quod non solum possimus, sed etiam quod debeamus meliori quo fieri potest modo confiteri. Neque assertionem suam ad mortis articulum limitat; sed absolute loquitur. Nec porro illius absoluta doctrina applicanda est eventibus, prout rationabiles videbitur. Rationi autem satis consentaneum apparet in gravi periculo vitæ, vel aliqua spirituali necessitate urgente; ut si per plures annos quis confiteri minime potuisset, & ex alia parte criminum multitudine pressus foret, medicinaque sacramentali summopere indigeret: rationi, inquam, consentaneum videtur,

tur, hunc Christianum debere, seu teneri, meliori quo potest modo confiteri; & consequenter etiam per interpretem confessionem peragere, ut animæ suæ undiqueversum vulneribus sauciatæ consulat, eamque pristinæ incolumitati restituat. Hic Christianus per contritionem, inquis, animæ suæ succurrere valet. Id fieri posse, quis ibit inficias? At contritio illa, caritatis ardore æstuans, necessaria ad culparum abolitionem, animæque sanctificationem donum est peculiare, ad quod assequendum difficillime peccatores perveniunt. Qua de caussa laudati Auctores attritionem, ex solo timore inferni conceptam, sufficere cum sacramento volunt. Summam difficultatem, non modo contritionis perfectæ, sed etiam imperfectæ, quæ actualem saltem inchoatam caritatem adiunctam habeat, opponere non desistunt. Cur nunc adeo facilem hanc produnt contritionem? Si enim secundum sacræ Scripturæ regulas loquendum nobis est, Deus dona sua illis non impartitur qui ea quæ viribus suis efficere possunt, reipsa non præstant. Potest peccator per interpretem confiteri; licet cum non levi rubore, & difficultate. Qua ergo ratione ab hac confessione liberandus est? Quia lex confessionis cum tanto incommodo non obligat? At hoc ipsum est quod vocatur in controversiam. S. Thomas asserit, legem confessionis ad id obligare: ratio quoque suadere videtur. Ceterum, quia maior pars Theologorum oppositum docet; & ex alia parte ratio valida non occurrit; ideo a certa ferenda sententia abstinemus; solumque consulimus, standum esse D. Thomæ doctrinæ, quam quisque suæ salutis magnopere cupidus executioni, ut ego quidem arbitror, occasione data, certo demandaret. Ut tamen quid sentio ipse, clarius dicam, ego a præcepto annuæ confessionis excusarem eum qui nequiret nisi per interpretem confiteri; minime vero excusarem a divino præcepto. Quare Sacerdotem celebraturum, & in peccato mortali existentem, ad confessionem per interpretem obligarem. Rationem iam iam assignabo.

XI. Quid porro de Christiano peccatore in mortis articulo constituto dicendum? Caietanus, Soto, Castropalaus, Dicastillus, Antonius a Spiritu sancto, Gabriel a sancto Vincentio, Leander, Ledesma, & alii docent, neque morte imminente, vi præcepti, sive ecclesiastici, sive divini, Christianum adstrictum esse ad confessionem per interpretem. Suarez *disp.* XXXVI. *sect.* 6. hanc opinionem vocat practice probabilem; aitque quemquam tuto posse eam sequi; oppositam vero speculative veriorem, valdeque probabilem appellat. Subdit postea, quemquam tum ex lege pœnitentiæ, ut Deo satisfaciat, tum ex debito caritatis, ut consulat suæ saluti, ad talem confessionem per interpretem adstringi. Quam sententiam duabus temperat regulis. Si homo probabilem habeat existimationem de sua vera contritione, excusari poterit ab obligatione confitendi per interpretem: quia talis confessio non videtur moraliter necessaria ad salutem. Si autem dubius foret de

con-

contritione ſua, tunc teneretur confiteri etiam per interpretem; ſed hoc in caſu poſſet ea ſolum peccata confiteri quæ cum minori ſua infamia manifeſtare valeret: neque enim integritas materialis confeſſionis neceſſaria eſſet. Ad integritatem materialem quod attinet, nulla eſt difficultas. Doctrinam Suarez adoptant etiam Salmanticenſes *tract.* VI. *cap.* VII. *punct.* 2. *num.* 20. & 21.

XII. Tam ſententia quæ ſtatuit, non teneri peccatorem, in mortis articulo conſtitutum, confiteri per interpretem, quam doctrina Suarez, nullo modo mihi probatur. Et ut a doctrina quam tradit Suarez, auſpicemur, ſalvo tanto Doctori debito obſequio, ea mihi falſa videtur. Lege pœnitentiæ, & caritatis tenetur Chriſtianus etiam per interpretem confiteri; abſolvitur vero ab hac lege, ſi probabiliter putet ſe eſſe contritum? Etiamne in mortis articulo; etiamne in iis quæ neceſſaria ſunt abſolute, &, ut dicitur, neceſſitate medii probabilitas ſuffragatur? Anne fieri poteſt ut homo, peccati mortalis conſcius, ſalutem aſſequatur ſine contritione vera, quæ reipſa talis ſit? Nemo hoc dixerit. Porro qui probabilem ſolum exiſtimationem habet de ſua contritione, reipſa decipi poteſt. Nec contritio exiſtimata, nec iudicium probabile de contritione ad iuſtificationem ſufficiunt; ſed neceſſaria eſt contritio in re, &, ut dicitur, in effectu. Nemo enim dixerit, poſſe quempiam per ſolam contritionem exiſtimatam, abſque ſacramento, mortalium peccatorum ſordes eluere. Probabile ergo iudicium de corde contrito in articulo mortis a debito confeſſionis abſolvere nequit. Ex alia parte iudicium moraliter certum de eadem contritione difficillimum eſſe, in homine potiſſimum gravibus culpis obnoxio, nemo non videt. Conſequitur ergo neceſſariam eſſe confeſſionem per interpretem in tali eventu. Et hæc dicta ſint contra probabilem contritionem, quam abſque confeſſione per interpretem ſufficere, Suarez, & alii poſt ipſum docent.

XIII. Ut vero expendamus ſententiam quæ propugnat, neque in mortis articulo vi præcepti divini quempiam teneri ad confeſſionem per interpretem; teneri vero ſubdit lege caritatis erga ſe ipſum, quatenus quiſque obligatur reconciliari Deo, ne periculo æternæ damnationis ſe ſe exponat: ut, inquam, ſententiam hanc expendamus, in primis quærimus, quo fundamento aſſerant Auctores iſti, præceptum divinum non obligare ad confeſſionem per interpretem; ad eam vero obligare legem caritatis erga ſeipſum. Fortaſſe quia divina lex cum noſtræ famæ detrimento non obligat? Sed cur lex propriæ caritatis cum famæ eiuſdem detrimento obligat? Verum hæc obiter dicta ſint: & ad id quod caput eſt, accedamus. Atque primum omnium candide fateor, magni mihi ponderis eſſe auctoritatem tot Theologorum, qui negant, neceſſariam eſſe confeſſionem per interpretem, ſive vitæ tempore, ut impleatur præceptum divinum, ſive in articulo mortis, modo ſupra explicato. Sed eadem ingenuitate fateor, rationem quam,

ut

ut id evincant, afferunt, mihi non probari; quin immo valde exilem mihi videri. Nam unica eorum ratio detrimento famæ, quod confessionem per interpretem consequitur, innixa est. Nihil enim aliud obiiciunt, nisi quod lex divina non obligat cum detrimento famæ, honoris, aliorumque bonorum.

XIV. Præceptum divinum non obligare ad confessionem cum gravi detrimento, quod extrinsecus timetur, ipse concedo. Nego vero, mecumque negabit omnis prudens, qui experientiam quotidianam consuluerit, tale detrimentum occurrere in confessione per interpretem. Quod ut clarius constet, statuendum est tamquam extra aleam disputationis positum, aliquod famæ detrimentum subeundum esse in confessione, quocumque modo fiat, sive per interpretem, sive directe in aure Sacerdotis. Id solum discriminis est, quod, si Confessori proxime peccata pandantur, penes unum, si per interpretem manifestentur, penes duos cuiusdam famæ iactura fit. Nam uterque sigillo obstringitur. Et quamquam Confessarius pœnarum quoque metu, & sacramentali vinculo os obsignatum habeat; nihilominus tamen etiam interpres gravissimo naturali sigillo ligatur; quod naturale sigillum tantam vim habet penes viros probos, quantam penes Confessarios sigillum sacrum: neque prudenter timeri potest interpretem revelaturum peccata quæ hac via cognoverit. Præterquamquod peccatum valde enorme, vel contra bonum publicum, vel aliud simile, reticeri tunc temporis posset: neque enim necessariam asserimus in hoc casu integritatem confessionis materialem. Accedit quod mundus universus sicuti Confessarium, ita & interpretem, qui peccata sic cognita proderet, tamquam infamem, scelestum, & sedifragum execraretur, atque terra marique exterminandum decerneret. Ex quibus colligitur, famæ detrimentum, cui obnoxia est confessio per interpretem, non aliud esse, nisi quod peccata, quæ alioqui deberent esse nota uni, sint nota duobus. Hoc est totum illud damnum, hoc integrum detrimentum, quod tanto verborum apparatu exaggeratur, amplificaturque. Hoc autem detrimentum tanti minime est, ut a confessione per interpretem excusare, quemadmodum ego quidem arbitror, valeat. Quoniam, admisso debito confessionis faciendæ Sacerdoti, parum refert quod uni, vel duobus peccata manifestentur. Quod ipsa manifesta, & quotidiana experientia compertum est. Nonne homines Confessarios passim permutant, & modo uni, modo alteri confitentur? Hodie per confessionem manifestant uni Sacerdoti omnia peccata quæ memoriæ occurrunt; crastina die peccata oblita, quorumve recordantur, per reconciliationem, ut vocant, alteri Sacerdoti revelant. Nec in mentem illis venit quod famæ propriæ iacturam inducat hæc peccatorum suorum manifestatio, duobus, aut tribus Confessoribus facta. Quid plura? Aliquis in mortis articulo constitutus, aut etiam extra mortis periculum, ut impleat divinum confessionis præceptum, confitetur sua peccata Sacerdoti. Hic, vix media confessione audita, repentina morte occum-

occumbit. Adest alter Confessor. Nonne huic manifestanda sunt peccata omnia? Quin, si & iste, quemadmodum primus, e vivis decederet, tertio Confessario manifestanda forent crimina eadem. Quod confirmatur in eo qui peccati reservati reus est, quive a Superiore licentiam petere haud potest confitendi inferiori, quin duobus innotescat, nempe Episcopo, & Confessario: & tamen non propterea is ab onere confitendi liberatur. Et quamvis hæc licentia per Confessarium peti soleat; nihilominus Confessarius ad id non tenetur, & libere hoc petitionis onus respuere valet. Quin, si absolute loquamur, intentio Ecclesiæ reservantis est ut pœnitens ipse adeat Superiorem, & ita fieri deberet. Posset etiam pœnitens ipsi Superiori sua confiteri peccata, & Superior deberet eum audire. Sed passim propter occupationes, & negotia, aliasque caussas, ad inferiores Confessarios illum remittunt. Tandem in mortis articulo quilibet Sacerdos potestatem habet absolvendi moribundum ab omnibus peccatis, reservatis etiam Papæ, onere tamen imposito postea sistendi se Superiori pro obtinenda absolutione a censuris reservatis. Quod etiam fit sæpius extra mortis articulum, cum quis vel celebrare, vel Eucharistiam sumere debet. Ipsa ergo manifesta experientia constat, passim Christianos manifestare duobus & pluribus Confessariis sua crimina, quæ uni manifestanda essent. Quod quamquam libere sæpius faciant; attamen casus occurrunt, & occurrere non infrequenter solent, in quibus necessario tenentur pluribus Confessariis peccata sua pandere.

XV. Hæc fusius disputata sunt, ut palam fieret, incommodum illud manifestandi duobus propria peccata, non esse, attenta experientia, & communi existimatione, adeo grave, ut excusare possit a divino confessionis præcepto, potissimum in mortis articulo. Est dubio procul aliquod incommodum confiteri per interpretem. Quin concedo, plus quidquam incommodi afferre manifestationem peccati, interpreti factam, & Confessori, quam duobus Confessariis: quia interpres extrinsecus se habet ad confessionem. At subdo, hoc maius incommodum compensari satis per reticentiam alicuius peccati peculiaris infamiæ & malitiæ, quam in confessione per interpretem licitam esse concedimus; secus vero in confessione directe Sacerdoti facta. Absque fundamento igitur amplificant, exaggerantque adversarii detrimentum famæ, & honoris in confessione per interpretem; cum revera & absolute, & iuxta experientiam, communemque existimationem leve sit, vel non adeo grave, ut ab observantia divini præcepti eximere queat. Quare, licet verum sit, grave damnum vitæ, famæ, bonorumque fortunæ excusare a præcepto divino confessionis, etiam Sacerdoti faciendæ; non inde tamen inferri legitime potest, ab eodem præcepto excusare pariter confessionem per interpretem: quia falsum est eiusmodi confessionem simile grave damnum inducere.

XVI. Rationes quas hucusque produximus, nisi me omnia fallunt, satis ostendunt,

dunt, veram esse S. Thomæ sententiam, a qua non modo extranei, sed etiam domestici recedunt. Resolvit S. Doctor loco laudato, confessionem faciendam esse etiam per interpretem, quia, *quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus, confiteri*: quoniam præceptum confessionis, potissimum cum quis ad communionem, vel Missam celebrandam accedere debet, & animam habet gravi crimine inquinatam, maximi momenti res est. Si periculum profanandi sacramenti nisi animâ celebrantis, vel communicantis per confessionem mundetur, & periculum lædendæ famæ per talem confessionem invicem comparentur; quisque prudens, & pius iudicabit gravissimum illud, leve istud. Concludo igitur, necessariam esse confessionem per interpretem iure tum divino, tum naturali omnibus in articulo mortis constitutis. Deinde subdo, necessariam eam esse, quoties præceptum divinum implendum est; dummodo adsit interpres prudens, & gravis, de quo nulla prudens suspicio haberi revelationis, seu naturalis sigilli fractionis, possit. Addo, in eiusmodi confessionibus per interpretem reticeri posse, occasione data, aliquod peccatum enorme, & peculiaris infamiæ. Postremum habenda est personarum ratio. Communiter homines facillime peccata sua aliis communicant. Cur, amabo te, excusabuntur isti a confessione per interpretem, quando præceptum divinum servandum sit? Sunt alii qui peculiari rubore, & verecundia suffunduntur in manifestatione suorum criminum. Isti omittere possunt ea peccata quorum manifestatio singularem affert infamiam. Denique cur in his eventibus urgere non debet ratio quam sacra Tridentina Synodus profert, ut fidelibus animos ingerat ad confessionem frequentandam? *Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis, & consolationibus levaretur, quæ omnibus, digne ad hoc sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur*: sess. XIV. cap. V.

XVII. Obiicit I. Vasquez loco supra laudato. Si ad implendum præceptum divinum esset necessaria confessio per interpretem, necessaria quoque esset ad observandum præceptum ecclesiasticum: quoniam præceptum ecclesiasticum est determinatio præcepti divini, seu temporis designatio, in quo præceptum divinum obligare declaravit Ecclesia. Resp. Consequentia negatur. Utique præceptum ecclesiasticum iuris divini determinatio est. Ergo tantæ obligationis est præceptum Ecclesiæ, quantæ est præceptum divinum? Illatio manifeste falsa est. Habemus enim fundamentum prudenter præsumendi, Ecclesiam non obligare ad præcepti observantiam cum tanto onere. Quod fundamentum deest in observantia divini præcepti iubentis, sancta sancte tractanda esse. Adde, quod Ecclesia expresse videtur excipere confessionem per interpretem, dum præcipit ut pœnitens singulis annis *solus* proprio Sacerdoti confiteatur. Quamquam, ut candide fatear, præfata particula *solus* non est penes me tanti ponderis, ut ob illam solam excludenda sit

con-

confessio per interpretem. Nam idcirco apposita videtur illa particula, quia communiter homines, non per alios, sed soli sua peccata confitentur. Tandem, ut plenissime meam sententiam promam, dico, eos qui nulla, aut levi verecundia suffunduntur in manifestandis per interpretem propriis peccatis, teneri per interpretem confiteri, ut praeceptum ecclesiasticum annuae confessionis impleant. Non me fugit, Theologorum neminem hanc meam docere opinionem. Sed neque rationem teneo cur aliquis possit eam impugnare. Nam ideo dicimus, praeceptum Ecclesiae non adstringere ad confessionem per interpretem, quia huiusmodi confessio grave & peculiare incommodum affert. Ergo, admissa hypothesi quod plures nullum peculiare incommodum, praeter illud quod cuique confessioni adnexum est, experirentur; qua ratione ab observantia praecepti liberi isti erunt? Nonne, sublata caussa, removetur effectus? Nonne impedimento remoto, lex obligat? Hanc sane regulam servamus in aliorum Ecclesiae praeceptorum explicatione. Praeceptum ieiunii non obligat senes qui patiuntur peculiare incommodum ob imbecillam valetudinem; at obligat alios sanos, & robustos, qui peculiare incommodum non perferunt, ut graviores doctioresque Theologi docent. Cur prodigam in benignitate praesumere Ecclesiam debemus? Cur satis non erit ut cum illis benigna sit, & indulgens qui indulgentia, ac dispensatione indigent? Anne eadem ratione infirmi, debiles, & sani regendi, ac curandi erunt?

XVIII. Obiicies 2. Tridentinum *sess.* XIV. *cap.* V. declarat, praeceptum divinum non obligare ad confessionem publicam, quamquam utilem esse eam subdat: ergo vi praecepti divini minime obligamur ad confitendum peccata Sacerdoti alio audiente. Resp. Consequentia falsa est. Synodus loquitur de confessione publica, quae coram omnibus alta voce fiat, quaeve opposita directe est confessioni secretae. Confessio in aurem interpretis fidelissimi, & naturali sigillo obstricti, nullo modo publica est, sed secreta.

XIX. Obiicies 3. Si scirem, Confessarium vel uni soli revelaturum mea peccata, non tenerer eidem confiteri. Ergo neque teneor, quando alius praeter Confessarium audire debet eadem peccata. Resp. Argumentum undique vacillat. Primum in articulo mortis, etiam cum tali scientia, lege caritatis propriae quemquam teneri ad confessionem publicam, docent adversarii ipsi, quando moribundus dubius de contritione sua esset. Quare in tali periculo constitutus, quando aliud malum non timeret praeter manifestationem suorum peccatorum, alteri soli faciendam absque alio suo praeiudicio, non excusaretur a confessione; sicut non excusatur a confitendo peccato reservato Superiori manifestando. Deinde aliud est quod Confessor revelet peccata poenitentis etiam uni soli, cui ille voluerit; aliud est quod ipsemet poenitens seligat interpretem fidelem, prudentem, sigilloque gravissimo ligatum. Et haec dicta sint in defensionem doctrinae S. Thomae, &, ut ego arbitror, veritatis.

XX.

XX. Quæst. IX. *An qui non potest propria voce confiteri, quia mutus est, teneatur confiteri per nutus, vel scripturam?* Resp. Multi negant, ut Navarrus in *Manual. cap.* XI. *numer.* 36. Diana *III. Part. resol.* 128. Sotus *in IV. dist.* XVIII. Valentia *Tom. IV. disp.* VII. *quæst.* XI. *punct.* I. Filliucius *tract.* VII. *num.* 63. Henriquez *Lib. III. cap.* IV. Armilla, Angelus, Ledesma, Ricardus, Vega, & alii. Hi omnes negant, debitum esse confitendi per scripturam, quando pœnitens est mutus, vel Sacerdos surdus: quia, inquiunt, scriptura est publicum instrumentum; & qui scriptis peccata consignat, periculo perdendi scriptum se se exponit. Nemo autem cum tanto periculo tenetur ad implendum præceptum annuæ confessionis. Immo aliqui excusant pœnitentem ab observantia præcepti divini ob descriptum periculum. Contraria sententia communis est, & vera; eamque docent D. Thomas in *Supplem. quæst.* IX. *artic.* 3. *ad* 2. Caietanus *verb.* Conf. *condit.* II. Sylvester *verb.* Conf. I. *quæst.* XV. Petrus Soto *de Conf. lect.* XI. Paludanus *in IV. dist.* XVII. *quæst.* II. Nugnus *in addit. quæst.* VI. *art.* 6. *diff.* 3. Vasquez *quæst.* XC. *art.* 4. *dub.* 5. Suarez *disp.* XXXVI. *sec.* 6. *num.* 7. Bonacina de *sacram. pœnit. disp.* V. *sec.* 2. *punct. ult.* cum Dicastillo *disp.* VI. *dub.* 14. *num.* 240. distinguit, & asserit, pœnitentem qui potest commode, & sine periculo per scriptionem confiteri, ad eamdem confessionem scriptam teneri; qui vero non potest, nisi cum periculo, & incommodo confiteri, a debito confessionis liberari. Huic doctrinæ subscribunt Salmanticenses *tract.* VI. *cap.* VII. *punct.* 2. *num.* 17. Verum Auctores isti non explicant quodnam periculum, aut incommodum satis sit ad eximendum pœnitentem ab onere confessionis annuæ. Breviter ergo dicimus, quod sicuti quando pœnitens potest propria voce confiteri, tenetur per vocem ad confessionem; ita, quando potest confiteri per scripturam, urgente præcepto, ad confessionem scriptam adstringitur. Periculum quod allegat Bonacina, vel incommodum quod ex natura confessionis scriptæ oritur, quia nimirum incommodum est scriptis peccata prodere, aut quia annexum folio scripto est periculum amissionis, profecto nihil valet ad excusandam omissionem confessionis: tenemur enim subire & scriptionis incommodum, & onus custodiendi scripturam peccatorum, ut impleamus sive divina, sive ecclesiastica præcepta. Si autem periculum extrinsecus timeretur; puta, quia Confessarius prævidetur abusurus scriptura, vel eadem scriptura ab aliis e manibus Confessarii surripienda metuitur; his in casibus pœnitens ad confessionem non teneretur per scripturam; sicuti neque voce secreto confiteri adstringeretur ille qui prudenter prævideret Confessarium revelaturum peccata audita. Tenetur ergo Christianus mutus per nutus, vel Confessori surdo per scripturam manifestare peccata sua, ut impleat præceptum sive ecclesiasticum, sive divinum. Plura alia in tractatu de sacramento pœnitentiæ, potissimum circa obligationem frequentandi confessionem, & num liceat confiteri Confessario distanti per epistolas, differemus.

C A-

CAPUT VI.

De pœnis impositis iis qui annuæ confessionis præceptum non implent.

I. DUrandus in *IV. dist.* XVII. *quæst.* XIV. probabile esse censet, non posse Ecclesiam punire hoc delictum: quia est ita occultum, ut in Ecclesiæ foro probari nequeat. Quam opinionem omnes fere Theologi, ut falsam, reiiciunt. Et falsitatis ratio evidens est. Nam sæpe transgressio istius præcepti evinci potest in ipso foro; ut cum homo in publico, & manifesto concubinatu persistit, cum usuras publice, & continenter exercet. Insuper potest Ecclesia attestationem exigere a fidelibus; & frequenter ostendi potest, talem peccatorem ad nullum Confessarium accessisse. Tandem, licet aliquando ex defectu probationis puniri non posset eiusmodi transgressio, non hinc consequeretur eamdem puniri non posse defectu iurisdictionis. Postremo duplex pœna distinguenda est. Altera est quæ censuram infligit ipso facto incurrendam absque iudicis sententia: & hac pœna Ecclesia plectere potest transgressores huius præcepti: quoniam transgressio externa est, licet occulta; ut constat de hæresi externa, sed occulta, quæ in foro externo probari nequit. Altera pœna est quam iudex, caussa cognita, imponit: & hac etiam pœna multari potest præcepti istius violator: quia, licet non semper, frequenter tamen transgressio ista, ut dictum est, probari valet.

II. Iure communi nulla pœna, ipso facto incurrenda, annuæ confessionis præcepti transgressoribus imposita est. Nam in cap. *Utriusque sexus* solum præscribitur ut transgressores *arceantur ab ingressu Ecclesiæ, & priventur ecclesiastica sepultura*. Quarum pœnarum executionem iudicis sententia præcedere debet. In pluribus tamen diœcesibus Episcopi sententiam excommunicationis, ipso facto absque iudicis sententia incurrendæ, in transgressores vibrant.

III. Quæst. I. *An incurrant hanc pœnam excommunicationis qui utrumque confessionis, & communionis, vel qui alterutrum tantum præceptum violant?* Resp. Excommunicantur communiter qui utrumque, vel alterutrum non impleverint. Et hæc sententia communis est.

IV. Quæst. II. *An qui facit confessionem nullam, incurrat hanc excommunicationis pœnam?* Resp. Sicuti per confessionem nullam nemo satisfacit Ecclesiæ præcepto, ut supra probatum est; ita incurrit pœnas ab Ecclesia inflictas. Res ex se manifesta est. Nam Ecclesia imponit pœnas transgressoribus præcepti. Qui facit confessionem nullam, reipsa transgreditur præceptum. Ergo subiectus est pœnis latis in transgressores præcepti.

V.

Digitized by Google

V. Quæst. III. *An pueri impuberes, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant præfatas pœnas?* Resp. Affirmative respondent aliqui; sed communissima sententia docet oppositum, nimirum pueros confessionem annuam omittentes, ante annum decimum quartum, vel duodecimum neque excommunicationem incurrere, neque Ecclesiæ ingressu, neque ecclesiastica sepultura privandos esse: quia Ecclesia numquam consuevit puerorum delicta similibus pœnis plectere. Si tamen in aliquibus diœcesibus imponeretur hæc pœna omnibus iis qui post octavum annum præceptum non impleverint; tunc & pueri pœnam incurrerent. Sed, quando talis clausula non apponitur, pueri excepti a pœna intelligendi sunt iuxta communem usum.

VI. Quæst. IV. *An meretrices, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant excommunicationem synodalem, ceterasque communis iuris pœnas?* Resp. Leander *tract.* v. *disp.* III. *quæst.* LVIII. defendit, meretrices non incurrere dictas pœnas; & laudat pro hac sua opinione Vivaldum, Zerola, Graffium, Rodriquez, & alios: quia Ecclesia, inquit, permittit miserrimum meretricum statum; ideo non videtur dicendum, illas tam severa pœna punire velle. Hæc ratio nulla est: quia plura permittit Ecclesia quæ impedire non potest. Quapropter probabilior est sententia affirmativa, scilicet meretrices subiectas esse huiusmodi pœnis. Eam defendunt Vasquez *quæst.* XCII. *art.* 3. *dub.* 5. *numer.* 8. Fagundez *numer.* 11. Sa *verb.* Excommun. *numer.* 4. Lugo *disp.* XV. *sec.* 7. *numer.* 148. Ratio est manifesta: quia lex generalis est, nullosque a pœnis, quas imponit, transgressores excipit. Cur ergo excipiendæ meretrices?

DISSERTATIO II.

DE QUINTO ECCLESIAE PRAECEPTO,

nimirum

De sacra communione paschali.

PRAELOQUIUM.

HOC quintum & ultimum Ecclesiæ præceptum brevi manu tractabimus, eo quod in tractatu de sacramento Eucharistiæ ex professo de sumptione dominici corporis, quatenus divino mandato præscribitur, atque de illius frequenti usu acturi sumus. Ea sola dumtaxat in præsentia edisseremus quæ ad observantiam præcepti ecclesiastici de annua paschali communione necessaria sunt. Quandoquidem sicut semel in anno confiteri, ita semel in anno Paschatis tempore Ecclesia corpus Christi sumere præcipit. Sub initium Ecclesiæ tanta erat fidelium pietas, & tanta dominici corporis fames, eiusque sacratissimi sanguinis sitis, ut opus minime fuerit illis sponte currentibus calcaria addere. Decursu temporis caritas deferbuit, pietas cessavit, Christianorumque disciplina ad extremum devenerat laxitatis. Quare octavo Ecclesiæ sæculo, vel circiter illud tempus, necesse fuit ut Ecclesia suis mandatis fidelium oscitantiam, & soporem excitaret, eosque suis præceptis ad communionem cogeret. Gratianus *de consecrat. dist.* 1. laudat decretalem ex summo Pontifice Fabiano, in qua ter in anno communionem sumere fidelibus præcipitur. Eruditi omnes abiudicant Fabiano Pontifici, qui tertio Ecclesiæ sæculo floruit, laudatam decretalem; eamque circiter octavum sæculum editam volunt. Textus decretalis eiusmodi est. *Et si non frequentius, saltem in anno ter laici homines communicent; nisi forte quis maioribus quibuslibet criminibus impediatur, in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.* Sæculo tertio decimo, nempe anno 1215. in Concilio Lateranensi IV. præceptum hoc limitatum fuit ad unicam quotannis communionem in Paschate percipiendam. De vi istius præcepti, deque fidelium obligatione ad illud servandum, pauca libabimus. Plura siquidem, ut diximus, dicenda remittimus ad tractatum de sacramento Eucharistiæ, ubi tum hæreticorum errores, tum laxas adversus morum regulas

 opi-

opiniones recensebimus. Unicam adversus hoc præceptum damnatam propositionem ab Innocentio XI. anno 1679. ob oculos sub initium dissertationis pono, quæ in ordine est 55. *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.*

CAPUT I.

An detur præceptum ecclesiasticum communicandi semel in anno; & quas personas obliget.

I. OMnes Theologi catholici respondent affirmative. Præceptum istud latum fuit in Concilio Lateranensi, & his verbis concluditur. *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum; alioqui & vivens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens ecclesiastica careat sepultura.*

II. Hoc præceptum obligat solos fideles baptizatos: quia nomine fidelium illi intelliguntur qui per baptismum Christi fidem professi sunt. Hæretici dicuntur huic præcepto subiecti, quatenus Ecclesiæ iurisdictioni subditi sunt, tenenturque in eius regredi sinum; ut explicatum est in præcedenti dissertatione. Soli autem fideles adulti hac lege tenentur; quemadmodum ex verbis legis constat: quoniam soli adulti sunt præcepti, & obligationis capaces. Nullus itaque fidelium adultorum, sive laici, sive Clerici, sive sæculares, sive Religiosi sint, ab istius eximuntur præcepti observantia.

III. Antiquitus infantes, antequam eis lumen affulgeret rationis, statim post baptismatis susceptionem sacro Eucharistiæ pabulo reficiebantur. Hæc disciplina pluribus viguit sæculis, quæ post tertium decimum ubique fere obsolevit. Lubet referre quæ hac de disciplina statuit Concilium Tridentinum sess. XXI. cap. IV. *Denique eadem S. Synodus docet, parvulos, usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem . . . Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit: ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt; ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.*

IV. Antiquata disciplina communicandi pueros ante rationis usum, disputant Theologi, an communio concedenda nunc illis sit, statim ac rationis lumen assecuti fuerint. Tam Concilium Lateranense, quam Tridentinum præcipiunt ut omnes

mnes fideles, cum ad annos discretionis pervenerint, semel in anno sacram percipiant communionem. Nihilominus dissidium est inter Theologos. Maior namque, potissimum recentiorum, pars sustinet, differendam esse pueris communionem usque ad duodecimum annum, alii addunt usque ad quartum decimum, & alii usque ad quintum decimum. Suarez *Tom. III. in III. P. disp.* lxx. *sec.* 1. docet, maiorem in pueris requiri cognitionem pro communione percipienda quam pro confessione peragenda; atque adeo non statim post confessionem eos esse ad communionem admittendos. Non adprobat tamen regulam generalem, qua *Soto* statuit, esse illis concedendam communionem, cum annum attigerint duodecimum; neque illorum qui sustinent, tempus congruum istius communionis esse annum quartumdecimum, aut quintumdecimum. Ipse vero Doctor eximius Suarez resolvit, illud intervallum quod infra decimum & quintumdecimum annum interfluit, esse tempus opportunum, quo pueris impertienda sacra communio sit. Hanc opinionem sustinent Bonacina *disp.* IV. *quæst.* VII. *punct.* 2. *num.* 1. & 2. Granados *disp.* IV. *num.* 2. Diana *III. P. tract.* VI. *resol.* 70. Trullench *Lib. III. in Decal. cap.* 5. *dub.* 2. Caietanus *in III. P. quæst.* lxxx. *art.* 9. Soto *dist.* XII. *quæst.* 1. *art.* 11. Valentia, Conradus, Rodriquez, Layman, Tamburinus, & alii.

V. Hæc opinio mihi minime probatur, propterea quod decreta, & canones Conciliorum oppositum docere, manifestum apparet. Nam Concilium Lateranense cap. *Utriusque sexus* iubet, fideles ad communionem accedere, cum ad annos pervenerint discretionis. Idem expresse docet Concilium Tridentinum sess. XIII. can. 9. *Si quis negaverit, omnes, & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ; anathema sit*. Iuxta communem loquendi modum tempus discretionis est tempus illud in quo pueri sunt doli capaces, valentque peccare mortaliter. Cum itaque duo Concilia œcumenica conceptis verbis declarent, omnes ad communionem teneri, cum ad usum discretionis, seu rationis pervenerint; quo fundamento possumus nos hanc legem relaxare? Verba legis, inquit *P. Suarez*, sunt accommodate intelligenda, & iuxta genus materiæ. Sacramentum autem Eucharistiæ longe dignius est quam sacramentum confessionis. Istud vero etiam magis est necessarium. Ideo hoc anticipandum, illud differendum est. Hæc omnia comperta erant Patribus Concilii Lateranensis, & Tridentini; & nihilominus idem pro utroque sacramento discretionis tempus assignarunt. Quia professio status religiosi res est quæ maiorem & experientiam, & deliberationem exposcit; Tridentinum decrevit ad illam admittendos non esse iuvenes ante annum quintumdecimum. Quidni & decrevisset, non admittendos pueros ad communionem ante duodecimum, vel decimumquartum, si id opus

 fuis-

fuisset? Cur nihil discriminis inter præceptum confessionis, & communionis statuerunt, sed idem pro utroque sacramento tempus definiere ambo illa Concilia? Quid quod Catechismus Concilii Tridentini eodem prorsus modo loquitur de confessione, ac de communione; decernitque pueros, cum primum compertum fuerit, eos aliquam admirabilium sacramentorum cognitionem habere, confestim ad eorumdem participationem admittendos esse? De sacra communione *II. P. sec. 63.* hæc habet. *Qua vero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit quam pater, & Sacerdos cui illi confitentur peccata. Ad illos etiam pertinet explorare, & a pueris percontari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.* Idem omnino, sed aliis verbis, docet eadem *II. Part. sec. 44. de sacram. pœnit.* circa ætatem qua pueri confiteri debeant. *Primum namque ex Concilii Lateranensis canone cuius initium est*, Omnis utriusque sexus, *perspicitur neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem qua rationis usum habere potest. Neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est. Sed illud universe statuendum videtur; ab eo tempore confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest.* Sive itaque pueri sint octennes, sive novennes, sive septennes, dum Sacerdoti constat eos accepisse tanti sacramenti *cognitionem aliquam*, inquit Catechismus, ad sacram communionem accedere debent. Eamdem doctrinam prius, nempe paucis annis post celebrationem Lateranensis Concilii tradiderat S. Thomas III. P. quæst. lxxx. art. 9. ad 3. *Sed, quando iam pueri incipiunt aliqualem usum rationis habere, ut possint devotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri.* Sanctus Antoninus eamdem pro confessione, & communione præscribit ætatem, Concilii Lateranensis canoni innixus III. P. tit. xiv. cap. xii. §. 5. *Puer, cum est doli capax, cum scilicet potest mortaliter peccare, tunc obligatur ad præceptum de confessione, & per consequens de communione, quæ simul dantur.* Auctoritate ergo spectata & Conciliorum, & Sanctorum, quæ certo prævalere debet magno recentiorum Theologorum numero, falsa est istorum sententia, nempe pueros non teneri ad communionem ante vel decimum, vel duodecimum, vel quartum decimum annum.

VI. Nec ratio quam P. Suarez allegat pro sua opinione, mihi probatur. Inquit enim, maturiorem ætatem exigi in pueris ad communionem quam ad confessionem, ut graviore iudicio inter cibum hunc sacrum, & profanos distinguere valeant. Verum, & ut ex quotidiana experientia didici, & ut ratio ipsa etiam indicare videtur, difficilius est imbuere puerum, eumque aptum reddere ad confessionem bene peragendam quam ad communionem suscipiendam. Nam, si pueri pravæ indolis sunt, & ad peccandum sagaces; quam arduum non est eos ad conci-

ci-

cipiendum verum, & supernaturalem dolorem de peccatis commissis adversus divinam maiestatem excitare? Quam arduum non est eos inducere ad eliciendum firmum stabileque propositum in posterum non peccandi? Si autem boni sunt ingenii, malitiæque inscii, non minus difficile est eos ad præfatos actus doloris, & propositi eliciendos perciere. Quod si Confessarius utriusque generis pueros ad dictos actus præstandos, ut oportet, præparare, & disponere valet; ut mea præsefert opinio, quam facillime sacræ communionis percipiendæ efficere capaces poterit. Admissa enim in pueris cognitione sive attritionis, sive contritionis, & firmæ voluntatis ulterius non peccandi, quæ ad confessionis sacramentum sunt necessariæ: quid, quæso, facilius quam eos ad fidem simul, & reverentiam concipiendam erga augustissimum sacramentum permovere? Perarduum est eos in peccatum post usum rationis lapsos ad vitam cælestem regenerare; aut, si in peccatum lapsi non sint, difficile est eos docere necessitatem doloris, & propositi necessarii ad confessionem. Ceterum, elevati cum fuerint ad statum gratiæ, aut ad eiusdem gratiæ augmentum provecti, cur defraudandi erunt sacro illo pabulo, ad eamdem vitam cælestem alendam, conservandamque a Christo Domino instituto? Olim pueris ad confessionem ineptis Eucharistia concedebatur; illis autem nunc, etiam post confessionem, eadem negabitur? Si character proprius istius sacramenti est, cælesti quodam adipe animam, gratia sanante ornatam, saginare, ut proficere in dies valeat, & altius assurgere; ego sane non percipio, qua ratione pueri illi qui usu præditi rationis, sacramento pœnitentiæ supponuntur, aut regenerati ad vitam cælestem, aut in eadem vita magis roborati, non debeant Eucharistiam suscipere, quæ peculiarissimum vitæ cælestis in hac via alimentum est. Quod si possunt ad communionem admitti, suntque illius capaces; præceptum iam urget, cui ut satisfaciant, admonendi sunt ut ad sacram mensam accedant.

VII. Sententia ergo nostra, seu verius D. Thomæ, Antonini, & Concilii, ac Catechismi Tridentini, hæc est. Cum pueri ad annos discretionis pervenerint, sintque revera ita apti ad confessionem peccatorum faciendam, ut teneantur illud præceptum implere; sunt quoque sacræ communionis capaces; & ad observantiam istius præcepti, non secus ac alterius, adstringuntur. Quia vero, ut Catechismus ait, non potest præcise tempus definiri quo pueri annos discretionis attingant; idcirco parentum, & Sacerdotum est id explorare, & a pueris percontari, an post instructionem acceptam, tanti sacramenti cognitionem aliquam sint assecuti. Illud enim quod alibi diximus, & est suapte natura compertum, in memoriam revocamus, alios pueros citius, alios tardius lucem rationis obtinere. Quapropter annus, seu tempus præcisum determinari nequit quo obligatio talis

incipiat. Id solum dicimus, quod, si circiter septennium, vel octennium, aut novennium, vel tardius, aut celerius, lumen rationis pueri adeo perfecte assequerentur, ut revera perciperent quid sit mortale peccatum, de eodem conteri, illudque detestari, & confessionem facere, præceptumque confessionis implere possent, & tenerentur; constricti quoque forent ad sacræ communionis præceptum implendum. Non negaverim tamen, posse Sacerdotem, prout expediens iudicaverit, aliquot menses, non vero annum, post confessionem, differre communionem pueris in hunc finem, ut maiori virtutum apparatu, atque ferventiore caritate, & profundiore obsequio, ac reverentia ad tam admirabile sacramentum accedant. Hanc nostram sententiam præter D. Thomam, & Antoninum defendunt etiam Tabiena *verb.* Commun. *num.* 3. Ioannes Sancius in *select. disp.* XXVI. Castropalaus *tract.* III. *disp.* I. *punct.* 24. *§.* 2. *num.* 7. Philippus de Cruce in *Thesau. Eccles. tract.* I. *§.* II. *num.* 3. Leander *tract.* VII. *disp.* III. *quæst.* V. & apud eumdem Henriquez, Ledesma, Vivaldus, Marcilla, & alii.

VIII. Obiicit Suarez, sacramentum confessionis magis necessarium esse quam sacramentum communionis; idcirco illud anticipandum. Insuper Ecclesiæ mos obtinet ut pueri tardius ad communionem quam ad confessionem admittantur. Resp. Ecclesiam non latuit hæc maior unius sacramenti præ altero necessitas; & nihilominus idem discretionis tempus pro utriusque sacramenti susceptione definivit. In iis quæ positivi iuris sunt, voluntas legislatoris magis quam rei præscriptæ materia, attendenda est. Sacramentum confessionis præcedere debet, ut anima vel absolute vivat, vel perfectiorem vitam divinam consequatur. Sed, hac vita posita, alimentum quoque istius vitæ proprium conferatur viventi oportet. Consuetudo obtinet ut tardius pueri ad communionem quam ad confessionem accedant. Hoc & nos concedimus; dummodo dilatio ista non sit ad annum, sed ad aliquod tempus congruum unius, vel alterius mensis, plus minusve, prout prudenti ministro opportunum visum fuerit, ut pueri magis accendantur erga augustissimum mysterium, ut ardentius appetant divinas epulas, ut denique splendidiore caritatis veste ad cælestes nuptias valeant accedere. Quod si alicubi mos esset ut pueri, licet abundanti rationis lumine circiter septennium, aut octennium perfusi, differrent communionem ad decimum, duodecimum, vel quartumdecimum annum; dicimus, hunc morem ab Ecclesia non probari, cum potius Ecclesia contrarium suis canonibus statuat. Ex ipsa ego experientia *didici*, multos parentes, & sacros ministros nimium esse in puerorum instructione negligentes. Prætextu siquidem maturioris ætatis, & gravioris iudicii, necessarii ad hoc sacramentum percipiendum, differunt eorum instructionem post decennium. Sæpissime, antequam ad Eucharistiam accedant, non solum sunt doli capaces,

non

non ſolum ſciunt diſcernere inter bonum & malum; ſed in malitia valde edocti ſunt, & non raro etiam mortui, quando comedere incipiunt cibum divinum. Quod ſi ſtatim, poſtquam per primam confeſſionem rite factam ſanctificati fuerunt, cæleſti alimento roborati, & ſaginati fuiſſent, & in tenera illa ætate viam Domini percurrere cœpiſſent; non adeo fortaſſis in adoleſcentia, & conſequenter in provecta ætate effrenes forent, atque ad omnia vitia proni. Deſinant ergo abuſui, & parentum, ac Sacerdotum oſcitantiæ, & culpabili negligentiæ velamen prætendere conſuetudinis eccleſiaſticæ.

IX. Suarez cum aliis, pro illius ſententia citatis, quamquam doceat non teneri pueros, ſtatim ac ratione potiuntur, ad communionem, ut impleant præceptum eccleſiaſticum, ſubdit tamen ad eamdem communionem teneri, ut impleant præceptum divinum. Quare in articulo mortis miniſtrandum eſſe pueris, lumine rationis præditis, ſacrum viaticum adfirmat P. Suarez cum ceteris Theologis. Omnes ergo pueri qui in articulo mortis ſunt capaces confeſſionis, & extremæ unctionis, ſunt quoque capaces ſuſcipiendi viatici, eiſque adminiſtrari debet.

X. Parentes, & Confeſſarii qui vel in articulo mortis, vel in Paſchate non permittunt pueros doli capaces ſuſcipere corpus dominicum, peccant mortaliter abſolute loquendo: quia in articulo mortis urget præceptum Chriſti Domini: *Niſi manducaveritis carnem Filii hominis*: in Paſchate vero urget præceptum Eccleſiæ. Peccare eos mortaliter dicimus, ſi ob negligentiam, & defectum ſollicitudinis in puerorum inſtructione in cauſſa forent ne dicti pueri, alioqui capaces, præcepto paſchalis communionis ſatisfacerent; ſecus, ſi bona fide, poſt diligentem illorum inſtructionem exiſtimarent eos non eſſe adhuc ad communionem aptos, & propterea opportunum prudenter ducerent, in aliud tempus differendam eſſe præcepti executionem. Quando in articulo mortis dubitatur, an pueri ſint capaces doli, poteſt eis adminiſtrari viaticum. In dubio poſſumus in favorem puerorum diſpenſare ſacramentum, cuius effectus etiam ante rationis lumen participare valent, ut ex antiqua diſciplina palam eſt. Si enim olim Eccleſia illis ſimul cum baptiſmate Euchariſtiam miniſtrabat; profecto cenſebat illos capaces eſſe percipiendi fructus eiuſdem ſacramenti, ut docent Suarez, Vaſquez, Lugo, Diana, & alii paſſim. Si itaque ſunt capaces, & ex alia parte prohibitio non obſtat; dicendum videtur, eos reficiendos eſſe ſacro viatico. Nec enim ſine fundamento aſſerimus, præceptum Eccleſiæ excludere ſolum eos a communione qui certe carent rationis lumine; ſecus eos de quibus controverſia eſt, num illud poſſideant. Quæ tamen hactenus dicta ſunt de puerorum obligatione ad communionem, ſapientum iudicio ſubiicio.

XI. Præter præceptum impositum fidelibus communicandi semel in anno, docent Tabiena *verb.* Commun. *num.* 4. Navarrus *cap.* XXI. *num. ult.* Armilla *verb.* Commun. *num.* 13. (non 16. ut citat Leander) dari aliud præceptum contentum *in Clementina*, In agro, §. Sane, *de statu Monachor.* quo adstringuntur Benedictini singulis mensibus communionem frequentare. Subdit tamen Armilla, consuetudinem Religionis attendendam esse.

CAPUT II.

De tempore quo hoc præceptum communionis implendum est. Quid sit tempus paschale. Quæstiunculæ nonnullæ hac de re enucleantur.

I. IAM dictum est, sub initium Ecclesiæ communionem fuisse fidelibus quotidianam, deinde trinam singulis annis, & tandem unicam in anno. Præceptum sumendi dominicum corpus divinum est: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis ... non habebitis vitam in vobis*: Ioan. VI. Quia vero Deus tempus non definivit quo tale implendum præceptum esset; idcirco Ecclesia tempus in quo præceptum divinum deberent fideles observare, designavit. Porro, ne præceptum fragilitati humanæ naturæ, & universæ fidelium multitudini nimium grave foret, nonnisi semel in anno eius observationem imposuit.

II. Tempus quo præceptum obligat, est paschale, ut ex Concilii Lateranensis verbis, *Ad minus in Pascha*, & ex canone Tridentini, *Singulis annis, saltem in Paschate*, constat. Temporis finitio congrua est. Nam hoc tempore fideles, quadragesimalibus ieiuniis afflicti, & admirabilium mysteriorum contemplatione excitati, magis apti & dispositi ad hoc sacramentum suscipiendum videntur. Deinde hoc eodem tempore augustissimum sacramentum istud institutum fuit, & nostra redemptio consummata. Quamobrem nullum aliud tempus adeo congruum erat, in quo commemoratio fieret divinæ institutionis huius sacramenti per ipsius susceptionem.

III. Nomine Paschatis solum diem Resurrectionis intelligendum esse, Panormitanus in cap. *Omnis utriusque sexus*, docet; sed oppositum sustinent Theologi omnes; & Ecclesia ipsa sub Eugenio IV. declaravit, tempus istud paschale quindecim dies comprehendere, a dominica palmarum usque ad dominicam in albis inclusive, ut refert Sylvester verb. *Eucharist.* 3. Navarrus *cap.* XXI. *num.* 45. Quicumque fidelis qui in aliquo ex his quindecim diebus sacram communionem suscipiat, præceptum implet. Qui vero intra istud quindecim dierum intervallum non

non recipit sacramentum hoc, licet pluries intra annum illud frequentaverit, præceptum non implet Ecclesiæ. Si hoc temporis spatium foret alicubi magis amplum ex legitima consuetudine; hæc servari posset. Ferunt, consuetudinem obtinere Mediolani, ut quisque singulis Quadragesimæ diebus implere valeat præceptum istud communionis paschalis. Azorius *Lib. VII. cap.* xxx. *quæst.* iv. refert, Clementem VII. universæ Hispaniæ privilegium impartiisse satisfaciendi quolibet die Quadragesimæ præcepto paschalis communionis. Suarez *disp.* lxx. *sect.* 1. nec de tali usu, nec de tali concessione sibi constare testatur.

IV. Quæst. I. *An qui tempore paschali non implevit communionis præceptum, teneatur illud implere, transacto Paschate, cum primum commode potuerit?* Resp. Id quod penes omnes certum est, primum omnium dicamus oportet. Certum porro est posse fidelium quemlibet de sui Sacerdotis, seu Confessarii consilio post tempus paschale, plus minusve, prout Confessario expediens visum fuerit, communionem differre: quia id clare exprimitur in lege lata a Concilio Lateranensi: *Nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum*. De illis autem qui absque Sacerdotis auctoritate differunt hanc communionem, triplex refertur sententia. Prima docet, eum qui ex impotentia, & absque culpa omisit communionem, teneri ad implendum præceptum, cum primum potuerit; secus eum qui ob suam malitiam communionem omisit. Pro hac sententia Salmanticenses *tract.* iv. *cap.* viii. *punct.* 2. *num.* 19. referunt Armillam; sed falso. Armilla siquidem docet *verb.* Commun. *num.* 6. neminem, transacto anno, ad implendum præceptum istud teneri, quacumque ex caussa illud observare suo tempore neglexerit. Hanc eamdem sententiam, quæ ex tribus secunda est, conceptis verbis docent S. Antoninus *II. Part. tit.* ix. *cap.* ix. *§.* 3. Sylvester *verb.* Eucharist. iii. *quæst.* xv. Tabiena *verb.* Commun. *quæst.* vii. Medina *cod. de pœnitent. quæst. de conf.* Soto *in IV. dist.* xviii. *quæst.* 1. *art.* 4. Victoria *in Summ. num.* 137. Sa *verb.* Eucharist. *num.* 7. Toletus *Lib. VII. cap.* xviii. Ortiz *cap.* xix. *§.* 39. Granados *tract.* x. *disp.* iv. *num.* 7. Bonacina in eam inclinat *disp.* iv. *quæst.* vii. *punct.* 2. *num.* 13. Diana *III. Par. tract.* iv. *resol.* xli. Henriquez *Lib. VIII. cap.* v. *num.* 1. Ghetius *verb.* Commun. *cap.* 1. *§.* 1. & quidam alii. Ratio quam D. Antoninus cum aliis Auctoribus pro hac sententia profert, hæc est. Præceptum affirmativum, imperans aliquem actum die, vel tempore præscripto, elapso tali tempore, non obligat, quocumque ex capite neglecta fuerit præcepti executio: quod patet, inquit D. Antoninus, in præceptis audiendi Missam, ieiunandi, & aliis. Præceptum siquidem affirmativum non obligat pro semper. Cum igitur tempus designet, & ad illud obligationem limitet; cur ultra illud extendi debet obligationis onus? Intentio siquidem legis-

latoris expressa est in verbis legis, illigantis obligationem tempori definito. Deinde non est necessaria observantia per modum compensationis, seu restitutionis, quæ locum tantum habet in transgressione præceptorum quæ sunt contra iustitiam commutativam. Præceptum autem communionis paschalis affirmans est. Igitur, elapso Paschate, non obligat. Eo vel maxime quod Ecclesia hoc Paschatis tempore recolere intendit dominicæ cœnæ, passionis, & mortis mysteria.

V. Tertia sententia nunc communis docet, fideles teneri ad implendum præceptum communionis paschalis, cum primum possunt, quacumque ex caussa, sive legitimo impedimento, sive negligentia, & malitia illud tempore debito observare omiserint. Hanc defendunt Suarez *Tom. III. disput.* lxx. *sect.* 2. Navarrus *cap.* xxi. *num.* 15. Sylvius *in III. Part. quæst.* lxxx. *artic.* 11. *quæstiunc.* 4. Nugnus *quæst.* lxxx. *art.* 11. *diff.* 2. Reginaldus *Lib. XXIX. num.* 75. Filliucius *num.* 58. Fagundez *præc.* III. *Lib. I. cap.* VI. *num.* 2. Hurtado *disp.* VII. *de pœnit. diff.* 12. Lugo *disput.* XVI. *num.* 66. Villalobos *I. Part. tract.* VII. *diff.* 42. *num.* 8. Trullench *Lib. III. in Decal. cap.* v. *dub.* 2. *num.* 25. Dicastillo *tract.* IV. *disp.* x. *dub.* 6. Azorius *Lib. VII. cap.* xxx. *quæst.* v. Layman *Lib. V. tract.* IV. *cap.* v. Tamburinus *de 3. præcep. Eccl.* ut probabilem defendit. Salmanticenses *tract.* IV. *cap.* VIII. Gonet *de pœnit. num.* 12. Graffius, Gabriel a S. Vincentio, & alii plures apud Dianam *resol.* xli. Hanc sententiam amplectimur & nos, tamquam probabiliorem, immo & unice veram. Ut autem maiori qua fieri potest evidentia illam demonstremus, distinguamus oportet præcepta affirmativa duplicis quodammodo generis. Alia sunt quæ præcipiunt aliquam actionem propter peculiarem circumstantiam illius temporis in quo exercenda est; ut audire Missam in die festo, ieiunare in vigilia alicuius Sancti &c. ita ut ratio potissima cur præcipiant tales actus, sit talis temporis solemnitas, qua transacta, cessat obligatio. Aliquando etiam præcipiuntur aliqui actus, tamquam onus, & pensum singulis diebus persolvendum; ita ut proprie, & per se præcipiatur illorum exercitium diurnum, & quotidianum. In eiusmodi præceptis temporis ratio directe, & per se a legislatore spectatur. Propterea quæ hoc modo præcipiuntur, si ob negligentiam, aut malitiam omittantur, obligatio cum ipso tempore elabitur. Et de huiusmodi actibus vera est contraria sententia: quam tamen reiicimus ut falsam, quia sub hoc genere comprehendit præceptum communionis paschalis. Nam dantur alia præcepta, quæ primo, & per se actum imperant, deinde tempus in quo executioni mandari debeat, definiunt, tamquam quid magis congruum & opportunum. Istius generis est præceptum communionis paschalis. Primum & absolute sumptionem dominici corporis præcipit; deinde ipsam exequendam paschali tempore mandat ob congruas rationes, quas supra indicavimus.

VI.

VI. Porro, ne gratis hæc asserere videamur, altius arcessenda sunt principia, quibus palam fiat, præceptum communionis paschalis absolute imperare communionem; secundario vero temporis conditionem spectare. Tunc ergo dicimus, præceptum primo & absolute actum præcipere, quando actus ille alia lege superiori debitus est, & a temporis circumstantia minime pendet; præcipitur vero illius executio tali tempore, & non alio facienda, quia variæ congruentiæ exposcunt ut potius hoc quam illo tempore exerceantur eiusmodi actus præcepti. Doctrinam exemplis confirmo. Tributum vi iustitiæ Regi debetur. Ob varias rationes tempus præscribitur in quo solvatur. Anne, elapso tempore, transit debitum solvendi tributum? Minime: quia absolute tributum solvendum est. Confessarius imponit pœnitenti ob gravia crimina, in tribunali pœnitentiæ audita, ieiunium die veneris servandum. Anne, elapso die veneris, elabitur debitum ieiunandi? Nequaquam. Cur? Quia pœnitens lege superiori obstrictus est satisfacere divinæ iustitiæ pro pœna debita suis culpis. Quare, cum Confessarius imponit ieiunium, præcipit satisfactionem absolute debitam; diem autem veneris, vel alium pro executione præscribit ob aliquam congruentiam; v. g. ut pœnitens tali die Christi passionem recolat. Obligatus certo die, aut mense pecuniam solvere, die transacto, ad solutionem certe tenetur, eo quod solutio pecuniæ absolute debeatur. Idque declaratum est in iure *l. Celsus*, *§. Sed ipse*, *ff. de receptis arbitris*. Istius sane indolis, seu naturæ est lex annuæ communionis. Perceptio dominici corporis absolute præscripta est. Lege divina, ab ipso Christo lata, fideles omnes tenentur manducare corpus Filii hominis. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis* &c. Ecclesia definivit tempus intra quod eiusmodi divinum præceptum impleri debeat, & ultra quod differri executio non possit. Hoc Ecclesiæ præceptum partim affirmans est, & partim negans; quemadmodum sunt fere omnia præcepta inferiora, quæ determinant tempus in quo præcepta superioris ordinis impleri debent. Præceptum annuæ communionis negativum est, quatenus prohibet ne ultra unius anni spatium communio, iure divino præcepta, differatur: affirmativum vero, prout præscribit ut intra annum, semel saltem, & hoc in Paschate, quisque fidelium cælesti pane reficiatur. Quod clare eruitur ex ipsius Tridentini Concilii *sess.* XIII. *can.* IX. ubi dicitur: *Si quis negaverit, omnes fideles teneri singulis annis, saltem in Paschate, ad communicandum; anathema sit*. Iste quoque est sensus Ecclesiæ, quæ, ut diximus in explicatione præcepti confessionis, excommunicationis pœnam infligit omnibus qui præceptum hoc transgrediuntur; & ab hac pœna eos non absolvit, donec impleverint quod neglexerunt. Cum itaque Pastores Ecclesiæ censuris compellant fideles ad observandam hanc Ecclesiæ legem, etiam elapso tempore pro illius observantia depu-

putato, dicamus necesse est, legis istius obligationem minime extingui, transacto executionis tempore. Quando præceptum aliquod duo præscribit, & substantiam actus, & circumstantiam illius, sublata circumstantia, remanet onus exequendi actum. Sic qui non potest communicare in parochia, ut lex præscribit, tenetur alibi, si potest, communionem percipere. Denique communio paschalis est quædam publica fidei catholicæ significatio, & apertum testimonium. Ut Ecclesia deprehendere facilius possit veros suos filios, eosque a falsis, & ementitis secernere, præcipit eis, tempore paschali singulis annis religionis suæ insignia prodere, & explicare. Anne, si negligant præfinito tempore manifestare unum ex præcipuis catholicæ religionis characteribus, liberi erunt ab onere idipsum præstandi, cum primum potuerint? Sane qui ad hæc omnia serio animum intenderit, fateatur oportet, præceptum communionis paschalis, elapso tempore, tamquam termino, ultra quem observantia non differatur, designato, obligare fideles, ut quam primum potuerint, executioni illud demandent.

VII. Quæst. II. *An qui prævidet se communionem percipere non posse infra quindecim dies Paschatis, teneatur anticipare illam?* Resp. Negant Suarez *disput.* lxx. *sect.* 2. Azorius *Lib. VII. cap.* xxx. *quæst. ultim.* Filliucius *num.* 59. Reginaldus *Lib. XXIX. num.* 70. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* VII. *punct.* 2. *num.* 15. Ghetius *verb.* Commun. *cap.* 1. *§.* 1. Leander *tractat.* VII. *disput.* III. *quæst.* xxx. & alii apud ipsum: quia præceptum ante illos quindecim destinatos dies non obligat. Ergo illud anticipare nemo tenetur; sicuti nemo adstringitur prævenire ieiunium sacrum quod crastina die implere debet. Id confirmat P. Suarez hac ratione, quæ valida illi videtur. Nemo tenetur anticipare actum præceptum, nisi per talem actum possit satisfacere obligationi eiusdem præcepti. Sed per communionem anticipatam nemo istius præcepti obligationem implet. Prima propositio per se patet: quia lex non obligat, nisi ut impleatur: igitur actus quo impleri nequit, superfluus est. Secunda quoque propositio est manifesta: quoniam, si tempore paschali non occurreret impedimentum quod timebatur, tunc qui communionem anticipasset, deberet ad sacram communionem accedere.

VIII. Contrariam sententiam defendunt Vasquez *quæst.* xc. *artic.* 3. *dub.* 2. *num.* 13. Nugnus *quæst.* lxxx. *art.* 11. *diff.* 3. Sylvius *in III. Part. quæst.* lxxx. *artic.* 11. *quæstiunc.* 3. Fagundez *præcep.* III. *Lib. I. cap.* VI. *num.* 2. Hurtado *disp.* VII. *de pœnitent. diff.* 12. Lugo *disp.* XVI. *num.* 75. Layman *Lib. V. tract.* IV. *cap.* V. *num.* 9. Castropalaus *tract.* XXI. *disp. unica*. Bernal *disp.* XXXIV. *cap.* III. *§.* 2. Salmanticenses *tract.* IV. *cap.* VIII. *punct.* 2. *num.* 22. Natalis ab Alexandro *Lib. II. artic.* 5. *reg.* 4. Hanc ego amplector opinionem, ut probabiliorem, & tamquam christianæ pietati magis faventem. Neque enim negare volo, rationes quas prodit

dit perdoctus P. Suarez, esse satis probabiles. Fateor etiam rationem quam Salmanticenses ex Castropalao allegant pro hac pia sententia, mihi haudquaquam probari. Inquiunt enim, duo esse præcepta, alterum communicandi semel in anno; alterum communicandi in Paschate. Qui anticipat communionem, implet præceptum communicandi semel in anno, secus præceptum communicandi in Paschate. Ex quo consequi videtur quod fideles teneantur vi legis bis in anno communicare: quod falsum est. Quare, hac missa ratione, aliam inimus viam, ut sententiam hanc demonstremus. In memoriam itaque revocamus, quod, quando præceptum iubet primo, & absolute substantiam actus, deinde circumstantiam illius, si utrumque servari nequeat, id servandum est quod primario loco iubetur. Præceptum quo de agimus, primum & absolute communionem imponit, semel in anno percipiendam; addit vero, ceu secundario, temporis circumstantiam. Primo definit divinum præceptum, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, semel in anno implendum esse: deinde tempus executionis designat. Ratio isthæc adeo evidens visa fuit P. Suarez, ut reiecerit, tamquam improbabilem, sententiam quam supra impugnavimus, nempe quæ docet, fideles qui tempore Paschali non communicant, elapso dicto tempore, non teneri ad communionem. Ab ea autem nunc recedit, ut mihi videtur, absque gravi fundamento. Interim confirmatur nostra sententia. Qui prævidet se impediendum fore ab observantia præcepti annuæ confessionis, tenetur confessionem anticipare, ut ipsemet P. Suarez fatetur. Quidni ergo & communionem? Denique, si Ecclesia indulget ut pœnitens possit, & aliquando debeat ultra tempus paschale de consilio Sacerdotis differre tum confessionem, tum communionem; cur non poterit, & debebit tum confessionem, tum communionem anticipare? Profecto ex lege ipsa, concedente dilationem ob aliquam peculiarem caussam ultra tempus paschale, clare colligitur, circumstantiam temporis paschalis ab Ecclesia non spectari, nisi tamquam conditionem congruam, & opportunam. Absolute vero, & primario loco Ecclesia intendit fideles omnes singulis annis semel ad minus communionem percipere. Qui ergo utrumque, & substantiam præcepti, seu actum primarium a lege imperatum, & circumstantiam adiunctam implere valet; præstare utrumque debet: qui potest exequi primum, secus secundum, ad primum adstringitur. Morum præcepta plura sæpius imperant. Quando unum sine altero fieri potest, cur omitti debet?

IX. Argumenta quæ pro contraria sententia allegantur, ex iis quæ diximus, facile solvi possunt. Et ad illud cui maxime fidit P. Suarez, non unam, sed duplicem dare possumus responsionem; quarum alteram & ipse probabilem reputat.

Est

Est vero eiusmodi. Ille qui bona fide, & sincero animo implendi praeceptum ex Sacerdotis, cui futurum impedimentum manifestavit, consilio communionem anticipat, reipsa praeceptum implet; ita ut, cessante etiam impedimento, quod prudenter timebat, paschali tempore ad aliam communionem non teneatur. Hanc responsionem probabilem agnoscit & ipsemet Suarez. Volo eam ipsius legis verbis confirmare. *Semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum.* Tò enim *ad minus in Pascha* suapte natura indicare videtur, quod semel in anno percipienda communio sit saltem in Paschate, quando in toto anno nulla praecessit communio. Sed iam supra ex communi sensu Ecclesiae, & Theologorum probavimus, praeceptum istud iubere communionem, paschali tempore suscipiendam. Ideo etiam nunc admittimus quod praeceptum absolute paschali tempori illigat communionem. Sed addimus, quod, quemadmodum praeceptum istud impleri potest, etiam quando ex rationabili caussa ultra tempus assignatum differtur communio; ita potiori iure impletur, cum ob rationabilem caussam eadem communio anticipatur. At, inquis, impletur in primo casu, quia lex id declarat; de anticipatione vero nihil lex decernit. Verum habet. Sed, quoties casus sunt omnino similes, & rationes eaedem, interpretationi locus relinquitur. Nec enim lex omnes eventus recenset; sed pro unius resolutione regulam exhibet, ut ad illius amussim alios nos resolvere valeamus. Eo vel magis quod anticipatio conformior legi est quam dilatio. Quid de his duobus hominibus diceres? Petrus, praevidens periculum non suscipiendi communionem in Paschate, hanc non anticipat, & adveniente Paschate, atque impedimento obstante, reipsa non communicat. Paulus, idem praevidens periculum, communionem anticipat. Quis melius ad legis intentionem se conformavit? Nonne Paulus? Quaero, an Paulus impleverit praeceptum. Dubio procul: quia intra annum communionem percepit; & solummodo circumstantiam ob impedimentum omisit. Petrus vero minime illud implevit; sed solum dici potest, quod tempore paschali ab observatione praecepti ratione impedimenti excusetur. Negatur itaque per hanc anticipatam communionem non impleri praeceptum. Et sic corruit totum argumentum P. Suarez. At, si impedimentum in Paschate non occurreret; numquid liber foret Paulus a communione, illo tempore recipienda? Diana *II. P. tract. IV. res. 42.* docet, liberum fore Paulum a debito communionis quia iam satisfecisset praecepto. Sed ego dico, & est secunda responsio, Paulum tunc adstrictum esse ad communionem ratione circumstantiae temporis. Posset enim tunc cumulate, & plene praeceptum implere; posset & substantiam actus, & circumstantiam illius exequi: idcirco per accidens ratione circumstantiae adstringeretur etiam in Paschate ad communionem. Si vero impedimentum reipsa contingeret;

per

per anticipatam communionem impletum fuisset quoad substantiam præceptum, quia iam executus fuisset id quod primo & absolute præceptum imponit. Ratiocinium nostrum innititur illi in morum controversiis receptissimo principio, scilicet, qui omnia a lege præscripta exequi nequit, ea quæ potest, quæve ab aliis seiunguntur, implere tenetur. Exempla adducta de ieiunio, Missa, & recitatione horarum, nullius sunt momenti: quoniam aut sunt illorum dierum onera, aut ratio eadem præscribendi est dierum solemnitas, ut dictum fuit supra.

X. Si impedimentum intra quindecim dies paschales prævideatur; omnes fatentur anticipandam esse communionem: quoniam tum reipsa præceptum obligat. Et hac ratione qui summo mane diei festi prævidet se impediendum fore ab audiendo Sacro circiter meridiem, anticipare observantiam præcepti adstringitur. Nec est qui hoc in controversiam vocet.

CAPUT III.

An indigne communicantes hoc præceptum impleant: ubi implendum sit: quinam excusentur ab eiusdem executione: quæ tandem pœnæ transgressoribus impositæ sint.

I. COmmunissima olim erat sententia, adfirmans sacrilega communione præceptum istud impleri. Eam propugnabant graves, & plurimi Theologi. Azorius *Lib. VII. cap.* XXX. *quæst.* XII. Vasquez *Tom. III. quæst.* CCXIV. *cap.* IV. Suarez *Tom. III. in III. P. disp.* lxx. *sec.* 3. Filliucius *tract.* IV. *num.* 60. Henriquez *Lib. VIII. cap.* V. *num.* 3. Sa *verb.* Euchar. *num.* 25. Granados *tract.* X. *disp.* IV. *num.* 11. Trullench *Lib. III. in Decal. cap.* V. *num.* 13. Lugo *disp.* XVI. *num.* 83. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* VII. *punct.* 2. *num.* 12. Fagundez *præcep.* 3. *Lib. I. cap.* VI. *num.* 4. Villalobos *Tom. I. tract.* VII. *diff.* 42. *num.* 6. Diana *III. P. tract.* IV. *resol.* 43. Ghetius *verb.* Commun. *cap.* 1. Ochagavia *tract.* 11. *quæst.* XV. *num.* 6. Leander *tract.* VII. *disp.* III. *quæst.* XXVIII. & alii. Suarez allegat pro sua sententia Dominicum Soto *Lib. II. de iust. quæst.* III. *art.* X. & post Suarez ceteri omnes pro eadem sententia *Soto* laudant; sed omnino falso. Solum loco laudato asserit *Soto*, posse aliqua præcepta impleri etiam ab iis qui sunt in peccato mortali: puta, filii, peccati alicuius rei, possunt implere præceptum honorandi parentes. Nec verbum ille habet de præcepto communionis paschalis. At hæc obiter dicta sint adversus

eos

eos qui in re gravis momenti citant Auctores, quin eos legerint. Porro sententia, docens communione sacrilega satisfieri præcepto communionis paschalis, proscripta fuit anno 1679. ab Innocentio XI. summo Pontifice in hac propositione, quæ est ex 65. in ordine 55. his verbis concepta: *Præcepto communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem*. Recensui Auctores graves, & plures, qui eam acriter defendebant, ut hinc lector colligat, non esse sine examine amplectendas in morum materia eas opiniones quæ favent libertati adversus legem; quamquam traditæ fuerint a pluribus Theologis, multoque minus, si a pluribus dumtaxat Casuistis recentioribus propugnentur. Sententiæ proscriptæ Auctores hanc afferebant rationem, scilicet plura præcepta tum divina, tum ecclesiastica impleri posse per actum vitiosum; ut si quis ieiunaret ob avaritiam, vel si quis parentes honoraret ob inanem gloriam &c. Hinc inferebant, posse eodem modo impleri præceptum annuæ communionis. At discrimen inter hoc & alia præcepta manifestum est. In primis lex ipsa præcipit ut hoc sacramentum *reverenter* suscipiatur. Deinde sacramentum hoc est sacramentum vivorum, & sacramentum supponens animam gratia ornatam. Ecclesia, præcipiens communionem, præcipit sumptionem Eucharistiæ, qua uniatur fidelis, non qua separetur a Christo. Et quamquam non semper finis legis cadat sub lege; tamen, quando finis (inquit etiam ipse P. Suarez eadem *III. P. quæst.* lxx. *sec.* II.) est principalis, ac materia ipsius legis, eique intrinsecus, tunc sub lege cadit. Porro finis proximus præcepti istius, & intrinsecus, atque materia proxima eiusdem est communio digna, communio, qua gratia augeatur, & qua denique divinum præceptum impleatur. Deus autem speciali mandato iubet sumi hoc sacramentum ab iis qui prius animarum sordes eluerint. *Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit*. Sententiam hanc docent omnes Theologi post damnatam hac de re propositionem ab Innocentio XI. Ex antiquis eam propugnarunt Durandus in *II. dist.* XXVIII. *quæst.* IV. Capreolus in *II. dist.* xlI. *quæst.* I. *art.* 3. Sylvius in *III. P. quæst.* lxxx. *art.* II. Nugnus, Bartholomæus ab Angelis, & alii.

II. Quæst. unic. *An excommunicati, & interdicti excusentur a sumptione Eucharistiæ?* Resp. Communis sententia est, hos omnes excusari; dummodo ipsi in caussa non sint cur a censuris non absolvantur. Ratio est clara: quia per excommunicationem, & interdictum privantur sacramentorum usu. Si vero ipsi contumacia sua obicem ponant, ne absolutionem assequantur; peccant dubio procul etiam contra hoc præceptum. Navarrus *cap.* XXI. *num.* 48. Azorius *Lib. VII. cap.* XXX. *quæst.* III. Fagundez, Trullench, Dicastillo apud Leandrum *tract.* VII. *disp.* III. *quæst.* XXXIII. Summum Pontificem negant aliqui subiectum esse huic præcepto;

cepto; sed oppositum demonstravimus supra de præcepto annuæ confessionis: & est communior, ac vera sententia.

III. De loco, ubi sumenda communio est, convenit inter Theologos, nimirum quemquem fidelem in sua propria parochia, aut alibi de licentia sui Pastoris, Eucharistiam in Paschate sumere debere. Nomine proprii Pastoris intelligitur summus Pontifex, Episcopus in sua diœcesi, Parochus in sua parochia. Ratio huius est auctoritas Ecclesiæ, sic præcipientis in laudato cap. *Omnis*. Plurium Conciliorum provincialium canones refert Natalis Alexander *Lib. II. art.* 5. *reg.* 3. At, quia nulla est penes Theologos controversia hac de re; ideo nec Auctores, nec textus Synodorum recensemus.

IV. Non pauci Auctores, ut Barbosa, Sa, Gesualdus, Machado, & alii apud Dianam *P. IX. tract.* IX. *resol.* 64. docent, fideles communicantes in Cathedrali, sine licentia Episcopi, & Parochi, satisfacere præcepto Ecclesiæ: quia Ecclesia cathedralis est Ecclesia seu parochia communis universæ diœcesis. Negant alii plures ob oppositam rationem, quod cathedralis Ecclesia non sit parochia communis. Hæc secunda opinio probabilior videtur: quia debet innotescere Parocho communio suorum parochianorum. Hic est præcipuus finis ecclesiasticæ legis. Non innotesceret autem, si fideles, inscio Parocho, communicarent.

V. Hac lege tenentur solum illi qui more laicorum communicant. Quare Sacerdotes Missam celebrantes, in quacumque Ecclesia celebrent, satisfaciunt huic præcepto. Si vero non celebrent, tenentur communicare in propria parochia, & de manu proprii Sacerdotis Eucharistiam sumere.

VI. Regulares possunt & in mortis articulo, & tempore Paschatis, suis familiaribus, & servitoribus in suis Monasteriis, & locis, a Parochorum iurisdictione exemptis, Eucharistiam ministrare. Quoniam id concessit Clemens IV. Benedictinis, Innocentius VI. & Sixtus IV. Augustinianis, Leo X. Minimis, & alii Pontifices aliis Religionibus. Idemque dicendum de famulis coniugatis, noctu dormientibus extra Cœnobium; quando & isti sint commensales. Sententia communissima, praxi quotidiana munita.

VII. Regulares in propriis Ecclesiis posse ministrare sæcularibus Eucharistiam tempore paschali, ita ut sæculares satisfaciant præcepto Ecclesiæ, docent Rodriguez *Tom. I. qq. Reg. quæst.* XXXVI. *art.* 3. Beia *IV. Par. caus.* IV. Hieronymus a Sorbo in *compend. privil. verb. Commun.* Ioannes de Cruce *in epitom. privil. Lib. II. cap.* V. *dub.* 4. *conclu.* 5. ubi refert privilegium, quod concessit Nicolaus V. Patribus de Guadalupe, & Iulius II. Quod privilegium ferunt haberi in compendio privilegiorum istius Ordinis §. 2. & 6. Hanc opinionem defendit quoque Emmanuel Sa *verb.* Eucharistia *num.* 10. Lugo *disp.* XVIII. *num.* 49. inquiens, admissa

ve-

veritate privilegii, concessi a summo Pontifice, sententiam hanc sustineri posse. Verum hæc privilegia suspecta sunt. In Bullariis non reperiuntur; nec Auctores indicant loca, ubi reperiri queant, præter compendium privilegiorum Patrum de Guadalupe. Ideo communiter Theologi oppositum docent. Et hæc secunda opinio vera est, ac praxi consentanea.

VIII. Regulares neque devotionis titulo posse in die Resurrectionis dominicæ sæcularibus Eucharistiam ministrare, docent Navarrus *cap.* XXI. *num.* 52. Azorius *Lib. VII. cap.* XXX. *quæst.* VII. Sarnensis de *visitat. Lib. II. cap.* III. *num.* 30. Henriquez *Lib. VIII. cap.* lv. *num.* 1. Trullenchus *Lib. III. in Dec. cap.* v. *dub.* 2. *num.* 8. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* V. *punct.* 1. *num.* 12. limitat conclusionem ad eos qui in propria parochia prius non impleverint præceptum. Contraria sententia communissima est, & vera, praxique confirmata. Quia in privilegio, concesso Mendicantibus ministrandi Eucharistiam fidelibus, excipitur dies Resurrectionis dominicæ pro observantia præcepti; seu Pontifices volunt ut fideles omnes in propriis parochiis impleant præceptum. Ergo, quoties fideles vel ante diem Resurrectionis hoc præceptum executioni mandaverint, vel habeant animum intra designatos quindecim dies illud implendi, poterunt, ubicumque voluerint, devotionis titulo communicare. Suarez *disp.* lxxII. *sec.* 2. Filliucius *num.* 265. Rodriguez de *commun. cap.* lxIV. *num.* 1. Bonacina *disp.* IV. *quæst.* VII. *punct.* 2. *num.* 9. Nugnus *quæst.* lxxxII. *art.* 3. Fagundez *præc.* 3. *Lib. I. cap.* V. *num.* 9. Portel *num.* 5. Ioannes de Cruce in *Epitom. Lib. II. cap.* V. *dub.* 4. *conclus.* 2. Emmanuel Sa *verb.* Euchar. *num.* 10. Granados *tract.* XII. *disp.* II. *num.* 4. Leander *tract.* VII. *disp.* III *quæst.* xx. & apud ipsum Layman, AEgidius, Vasquez, & alii communiter.

IX. Aliqui Casuistæ, ut Ioannes de Cruce, & Portel, docent, Regulares posse in articulo mortis ministrare sæcularibus Eucharistiam per modum Viatici. Sed hæc opinio falsa est; & allegata privilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Tantummodo Parocho deficiente, Regulares, & quilibet Sacerdos possunt in mortis articulo proximo Viaticum fidelibus administrare: quoniam, si possunt in tali extremo eventu sacramentum pœnitentiæ impartire, potiori iure valent etiam sacrum Viaticum porrigere.

X. Advenæ, & peregrini, qui ad proprias parochias redire nequeunt Paschatis tempore, satisfaciunt præcepto communionis paschalis, in quacumque Ecclesia, sive Regularium, sive aliorum Sacerdotum, suscipiant Eucharistiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam ministrandi. Parochiani de licentia expressa suorum Parochorum possunt communicare in Ecclesiis Mendicantium. Secus dicendum de sacramento matrimonii, cuius administratio a potestate pendet iurisdictionis. Hæc omnia apud Auctores extra dubitationis aleam versantur.

XI.

XI. Iure communi nulla pœna, ſeu cenſura lata eſt contra tranſgreſſores iſtius præcepti, quæ ipſo facto incurratur. Siquidem in cap. *Omnis utriuſque ſexus* ſolum præcipitur ut huiuſmodi tranſgreſſores arceantur ab ingreſſu Eccleſiæ, & priventur eccleſiaſtica ſepultura: quibus pœnis ſubiecti ſunt qui alterutrum præceptorum, vel confeſſionis, vel communionis, tranſgrediuntur. Communiter tamen loquendo nemo præceptum communionis violat, qui prius non tranſgrediatur præceptum confeſſionis. In ſingulis diœceſibus Epiſcopi ſtatuere ſolent cenſuras, ipſo facto ſubeundas tranſgreſſoribus iſtius præcepti. Idcirco cuiuſque loci conſuetudines obſervandæ ſunt. Et hæc dicta ſufficiant de quinque Eccleſiæ præceptis. De duobus ultimis plura alia dicemus in tractatu de ſacramentis Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ.

FINIS TOMI QUINTI.

INDEX

RERUM, ET VERBORUM

Quæ in hoc Tomo continentur.

A

B

C

G

H

I

L

M

N

O

re

T

V

F I N I S.

Digitized by Google

Digitized by Google